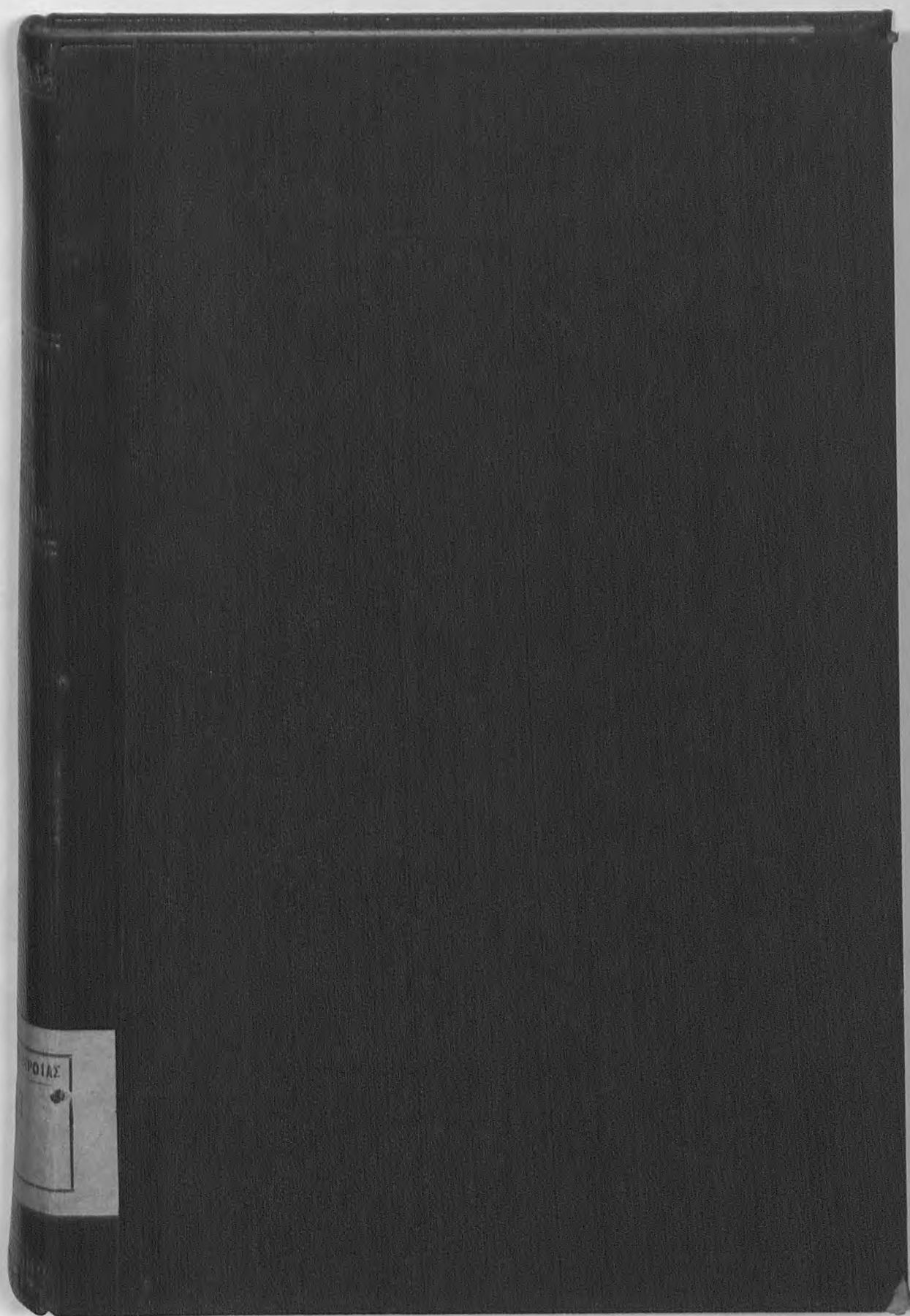

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
+900
Αριθ. εισ. 233/1956
Εξ' αγορ.
GRVER-00073

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑ ΥΠ' ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ Α'.

«Καλλίστην παιδείαν ἔχησιν πρὸς ἀληθινὴν βίαν
τὴν τῆς πραγματικῆς ἱστορίας περιγεγραμμένην ἐμ-
πειρίαν· μόνη γὰρ αὕτη χωρὶς βλάβης ἀπὸ παντὸς
καίρου καὶ περιστάσεως πρὸς ἀληθινὴν ἀποτελεῖ
τοῦ βίου-τέλους.»

Ἐκ τῆς τοῦ ΠΟΛΥΒΙΟΥ.

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΛΑΝΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΦΡΑΣ»
1888

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν καὶ
σφραγίδα τοῦ ἐκδότου, θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ ὡς τοιοῦτον
καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.

Ὁ αἰδίδιμος ιστοριογράφος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Σπυρίδων Τρικούπης μετὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τῆς ιστορίας του προέβη εἰς ἐπιδιορθώσιν καὶ συμπλήρωσιν αὐτῆς, προτιθέμενος νὰ δημοσιεύσῃ τρίτην ἔκδοσιν.

Εὐτυχήσαντες ν' ἀποκτήσωμεν τὸ ἐπιδιορθωμένον καὶ συμπληρωμένον ὑπὸ τοῦ μεγάλου ιστορικοῦ κείμενον, δημοσιεύομεν νέαν ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ ἐξόχου ἀνδρός.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΣΑΝΗΣ

53. 2.

Οχι Αρμενική φασφ
Οχι Ιστορία Λαίων
Ανακρίβητος
Ο Συγγραφέας

ΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΛΗ

3.4g

+ + + +

ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ

3.4g

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

3

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

460

3.4g

240
1
3.40

Δρ. Κερασάβας
Medicine - Chirurgery
Corfu

Δρ. Κερασάβας
Medicine - Chirurgery
Corfu

Dr. G. N. Kapsokavadi
MEDICINE - CHIRURGY
CORFU

THE

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΥΡΑ

THE HISTORICAL FACTS

ANATOLIAN

Ο ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

—οοφφφφ—

ΜΕΤΑ την πρώτην ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου, καὶ ἐκoinοποιήθησαν καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδιαιτέρως, διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα περὶ ἧς διεπραγματεύθην ὕλης, καὶ περὶ τινων χωρίων ἢ ὡς ἔλλειπών ἢ ὡς ἐσφαλμένων.

Περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον διήγησιν τῶν γεγονότων προθύμως παρεδέχθην ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει ὅ,τι ἐξ ὧν ἐγράφησαν ἡῦρα ὀρθὸν καὶ ἄξιον γενικῆς ἱστορίας, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πρὸς τὸν σκοπὸν κυρίως τοῦτον ἐξέδωκα τὸ σύγγραμμά μου ζώσης εἰσέτι τῆς γενεᾶς τῶν ἀγωνιστῶν· ἐπεμελήθην δὲ νὰ βελτιώσω καὶ τινὰ οἰκοθεν ὅπως δευτέραι μελέται καὶ νέαι ἔρευναι ὑπεγόρευσαν.

Ἐπιμελῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἐπιλαβόμενος τοῦ ἔργου μου ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ἀπρεπὲς ἐνόμισα χάριν παρανενοημένης φιλογενείας ν' ἀποκρύψω ἢ νὰ παραμορφώσω ἐν τῇ διηγήσει τῶν συμβάντων τὰ κακῶς ἔχοντα. Ἡ μὲν ἀληθὴς καὶ μὴ ἀμερόληπτος ἱστορία εἶναι ἀναξία ἔθνους, οὐτινος ὁ ἐν μέσῳ παντοίων δεινῶν πολυένδοξος καὶ μοναδικὸς ἀγὼν μεγαλύνει τὸν ἄνθρωπον, δοξάζει τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα καὶ εὐαγγελίζεται τὸ αἷσιον τέρμα τοῦ εἰσέτι ἀτελοῦς μεγάλου ἔργου.

Ἄν παντὸς ἔθνους ἱστορικὸς χρεωστῇ νὰ εἴπῃ ἐν παντὶ καιρῷ τὴν ἀλήθειαν, χρεωστεῖ ὑπὲρ πάντα ἄλλον καὶ ὑπεράλλοτε νὰ τὴν εἴπῃ ὁ ἐν τοῖς σημερινοῖς καιροῖς συγγράφων τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἑλλήν καὶ νὰ δείξῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς πασιφανῶς ὀργῶντας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὁμογενεῖς καὶ ὁμοπίστους ποῖα τὰ αἰρετὰ καὶ ἐπαινετὰ, καὶ ποῖα τὰ φευκτὰ καὶ μεμπτά, «ὡς εἶποτε» καὶ αὖθις τὰ ὅμαια καταλάβοι, ἔχουεν, πρὸς «τὰ προγεγραμμένα ἀποβλέποντες, εὐχρησθαί» «τοῖς ἐν ποσίν».

Σ. ΤΡΙΚΟΠΗΣ

Ἐν Λονδίῳ, 1860.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Περὶ συγχρόνων ἱστοριῶν καὶ συλλογῆς τῆς ὕλης τοῦ συγγράμματος.—Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κακῶν πράξεων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.—Περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης. 17

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Αἷτια τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν καὶ διάδοσις αὐτῆς. — Ἀποκήρυξις τοῦ Ἀλή-
πασα Τεπελενλή 6

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καθίσταται ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς τῆς
Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν.—Ἐνέργειαι αὐτοῦ καὶ προετοιμασίαι
εἰς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀποστασία Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου. — Μετάβασις Ὑψηλάντου εἰς
Μολδοβλαχίαν, καὶ τὰ κατ' ἐκείνας τὰς ἡγεμονείας συμβάντα
μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐποψις τῆς Πελοποννήσου καὶ κατάστασις αὐτῆς ἐπὶ τῶν παραμο-
νῶν τῆς ἐπαναστάσεως. — Ἐλευσις καὶ ἰπέλευσις Χουρσὶδ-
πασα καὶ χαρακτὴρ αὐτοῦ 37

ΠΙΝΑΞ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου 47

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

Τραγικά συμβάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαγῇ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας 61

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαγωγὴ τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸν Ὑψηλάντην 79

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Τὰ κατὰ τὸν Ὑψηλάντην διατρίβοντα ἐν Κολεντίνῃ. — Φυγὴ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου. — Τὰ κατὰ τὸν Πεντεδέκαν. — Μετάβασις Ὑψηλάντου εἰς Τυργόβιστον. — Συμβάντα ἐν Μολδαυίᾳ. — Μάχη Γαλατσίου 83

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Εἴσοδος Τορκικῶν δυνάμεων εἰς Βουκουρέστι. — Ἐπιβουλὴ Σάββα. — Φόνος Βλαδιμιρέσκου ὡς προδότου. — Μάχαι Νουτσέτου καὶ Δραγασανίου. — Ἀπέλευσις Ὑψηλάντου. — Οἱ ἐναπομείναντες ὁπλαρχηγοί. — Τὰ κατὰ τὴν Μολδαυίαν. — Θάνατος Γεωργάκη Ὀλυμπίου. — Ἐπιθεώρησις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ὑψηλάντου . . . 92

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Κατάστασις τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. — Αἷτια τῆς εὐτυχίας των. — Ἡ κατὰ θάλασσαν δύναμις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. — Ἀποστασία τῶν τριῶν νήσων. — Ἐκπλους τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. — Ἀποστασία τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς Σάμου 114

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Κατάστασις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος 132

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ἀποστασία Φωκίδος καὶ Βοιωτίας. — Ἐκστρατεία εἰς Πατραγαίη. — Ἀποστασία Ἀττικῆς. — Περιγραφή καὶ ἀποστασία Θεσσαλομαγνησίας καὶ Εὐβοίας. — Ἀποστασία Μακεδονίας καὶ Κρήτης. 135

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Διασκαρπισμός τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν Ἑλλήνων. — Συγκρούσεις
Τούρκων καὶ Ἑλλήνων περὶ τὴν Τριπολιτσάν. — Ἀπόβασις τοῦ
κεχαγιά τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου εἰς Πάτρας καὶ εὐτυ-
χὴς αὐτοῦ ἄνοδος εἰς Τριπολιτσάν. — Μάχαι Βαλτετσίου καὶ
Δολιανῶν 161

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Μάχαι Θερμοφυλῶν καὶ Γραβιάς 177

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πτώσις Ἀντώνη Οἰκονόμου. — Πλοῦς ἐλληνικῆς μοίρας πρὸς τὸν Ἑλ-
λῆσποντον καὶ ἄλλης εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. — Ἐμπρησμός
τουρκικοῦ δικρότου ἐν Ἐρισῶ. — Καταστροφή Κυδωνιῶν . . 183

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Παθήματα τῶν Σμυρναίων, Κυπρίων καὶ Κῶων Χριστιανῶν. . . 195

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Ἐπανάστασις Αἰτωλοσκαρνανίας. — Εἰσβολὴ Ἑλλήνων εἰς Βραχώρι
καὶ κυρίευσις αὐτοῦ, Τεκέ, Πλαγιάς, καὶ Ζαπαντίου. — Μάχαι
Μακρυνόρους καὶ Πέτα. — Καταστροφή Καλαρρῦτων καὶ Συρά-
κου. — Τὰ κατὰ τὸ Καρπενῆσι καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον. — Ἀπο-
τυχία τῆς πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας ἐκστρατείας . . . 203

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Οἱ Λαλιῶται. — Ἀπόβασις Ἑπτανησίων εἰς Γαστούνην. — Μάχαι. —
Μετάβασις Λαλιωτῶν εἰς Πάτρας. — Πολιτικὴ τῆς ἀγγλοιονικῆς
κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα 219

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Συνέλευσις ἐν Καλτετσιαῖς καὶ σύστασις πελοποννησιακῆς γερουσίας.
— Ἐλευσις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντῳ εἰς Ἑλλάδα καὶ διενέ-
ξεις αὐτοῦ καὶ τῆς γερουσίας 235

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 243

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ *

— 17 —

Περὶ συγχρόνων ιστοριῶν καὶ συλλογῆς τῆς ὅλης τοῦ συγγράμματος.
— Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κακῶν πράξεων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.
Περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης.

Δυσχερέστατόν κατα τινάς, ἂν ὄχι καὶ ἀδύνατον, τὸ ἔργον τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ συγγράψῃ ἀπαθῶς τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων του, καὶ μάλιστα τῶν πρὸς οὓς ἔτυχε, δι' ἣν ἔλαχε μεταξὺ αὐτῶν θέσιν, νὰ σχετισθῇ ἢ ν' ἀντιπολιτευθῇ. Ὁ λόγος οὗτος δὲν μ' ἐφάνη ἱκανὸς εἰς ἀποτροπὴν τοῦ ἔργου μου. Παρετήρησα, ὅτι ὁ Θουκυδίδης, περιττόν ν' ἀναφέρω ἄλλους, συνέγραψεν ὄχι μόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ καιροῦ του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων μεθ' ὧν ἐπολιτεύθη καὶ ἐπολέμησε, καὶ ὅφ' ὧν ἔπαθε καὶ ἡττήθη· καὶ ὅμως ὅλοι ὁμοφώνως τῷ ἀπέδωκαν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ φιλοδικαίου ἱστορικοῦ, ὡς προτιμῶντι τὴν ἀλήθειαν τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν του. Δὲν εἶναι ἄρα ὁ συγχρονομὸς ὁ βλάπτων τὴν οὐσίαν τῆς ἱστορίας, ὃ ἐστὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι προέρχεται ἐντεῦθεν ζημία εἰς τὴν εὐρεσιν ἢ τὴν διήγησιν τῆς ἀληθείας, δὲν ἀναπληροῖ ταύτην ἡ ὠφέλεια ἢ ἐκ τῆς καθαρᾶς προερχομένη γνώσεως, ἣν ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς ἔχει καὶ τῶν ἀνθρώπων, μεθ' ὧν ἔζησε καὶ εἰργάσθη, καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶδεν αὐτοψί, ἢ ἔμαθε παρ' αὐτόπτου; Ἐξαιρετικὸν καὶ μέγιστον πλεονέκτημα τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ, καὶ μάλιστα ὁμοεθνοῦς καὶ συνεργασθέντος ἐν οἷς ἱστορεῖ, εἶναι ἡ οὕτως εἰπεῖν συνενσάρκωσις του, διότι ἐξ αὐτῆς ἀπορρέει ζῶσα καὶ ἀκμαία ἢ ἀφήγησις τῶν γεγονότων. Ἡ σύγχρονος ἱστορία ἔχει καὶ ἄλλο

(*) Παρέπεμψα εἰς τὸ τέλος τοῦ συγγράμματος, ὡς εἰς οἰκαιοτέρον τύπον, τὰ ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἐν τοῖς προλεγομένοις ταῦτοις χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καθὼς καὶ τῇ ἐν τῷ 7 κεφαλalaίῳ γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτικῆς τῶν μεγάλων Δυνάμεων, διότι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συγγράμματος δύναται νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέγα καλόν· ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικρίνεται παρὰ τῶν εἰδότην ὅσα ἀναφέρει, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν προσώπων τοῦ ἱστορικοῦ δράματος, μέγιστον συμφέρον ἔχόντων ἢ ἀνακαλύπτωσι τὰ λάθη τῆς, καὶ ὅλων τῶν εἰς διόρθωσιν εὐπορούντων ἐξ ὧν οἱ ἴδιοι καὶ εἶδαν καὶ ἤκουσαν καὶ ἔπραξαν καὶ ἔπαθαν. Ἡ σφαλερὰ ἄρα ἔκθεσις τῶν συμβάντων πηγάζει ἐκ τῆς κακῆς διαθέσεως καὶ μεροληψίας τοῦ γράφοντος, ἐξ ὧν ἀπαντᾷ δυσκολίῳν εἰς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐκ τῆς ἀνικανότητός του ἢ τῆς σφαλερᾶς του καὶ ἀδυνατοῦ κρίσεως. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος, κίνδυνος τῷ ὄντι πραγματικός, δὲν εἶναι μόνον τῆς συγχρόνου ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου καιροῦ ἱστορίας, ὡς προερχόμενος ἐκ τῆς φύσεως τοῦ χαρακτηῖρος καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων ὅλων τῶν καιρῶν.

Ἐπίκειται καὶ ἄλλος κίνδυνος ὡς πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀληθείας. Πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὰς πολιτικὰς του δοξασίας, ὥστε δύσκολον γράφον νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ἐντεῦθεν ἀνεπαίσθητως. Ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος προέρχεται ἐκ τῶν φρονημάτων τῶν ἀνθρώπων παντὸς καιροῦ, καὶ ὅχι ἐκ τῶν περιστάσεων μόνον καθ' ἃς τὰ ἱστορούμενα συνέβησαν.

Ἄν ἀφήσωμεν μόνους τοὺς μεταγενεστέρους νὰ συγγράψωσι τὴν σημερινὴν ἱστορίαν, δὲν δύνανται νὰ τὴν συγγράψωσι βεβαίως ἐκ προσωπικῶν γνώσεων, ὡς μὴ σύγχρονοι, ἀλλ' ἐκ παραδόσεως καὶ ἀπλῆς ἀκοῆς· οἱ δὲ μέλλοντες νὰ ἐπικρίνωσι τὴν συγγραφὴν ταύτην, ἢ σύγχρονοι θὰ εἶναι τοῦ μεταγενεστέρου τούτου συγγραφέως, ἢ μεταγενέστεροι αὐτοῦ· ὁ ἐστὶν οὐδεὶς ἐκ τῶν αὐτοπτῶν. Δύνανται νὰ συγγράψωσιν οἱ μεταγενέστεροι τὴν ἱστορίαν καὶ ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων τοῦ καιροῦ τούτου. Ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὰ ἐγγράφα ταῦτα, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, διηγοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄλλ' ἢ ἄλλων, ποτὲ μὲν ἐν γνώσει, ποτὲ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας; Ποίᾳς λοιπὸν πίστεως ἄξια εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἱστορία γραφεῖσα τοιουτοτρόπως, ὁ ἐστὶν ἀνεξέλεγκτος, ἀναπόδεικτος καὶ ὑποπτος;

Ταῦτα πάντα λαβὼν ὑπ' ὄψιν, δὲν ἐδίστασα νὰ ἐπιχειρήσω τὴν συγγραφὴν τῆς συγχρόνου μου ἐπαναστάσεως, καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον εἴκοσι καὶ τριάντα ἐτῶν παρέλευσις ἀφ' οὗ τοῦ ἱστορούμενα συνέβησαν ἄρκαϊ καὶ τὸν σάλον τῶν παθῶν, ὅσα διήγειραν οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι, νὰ κατευνάσῃ, καὶ τὴν

ἐπὶ τῶν συμβάντων τούτων παθοῦσαν, ἴσως καὶ νοσήσασαν, τοῦ ἀνθρώπου κρίσιν σώαν καὶ ὑγιᾶ ν' ἀποκαταστήσῃ. Ἐν ἔσφαλα, δὲν ἔσφαλα ὡς σύγχρονος, ἀλλ' ὡς παντὸς καιροῦ ἀνθρώπος, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ ἱστορικὴ αὐτῇ ὕλη ἦτο καὶ εἶναι εἰσέτι ἀσύνακτος καὶ ἀκαθάρστου.

Ἐρχομαι τώρα νὰ εἶπω καὶ παῖας ἀρχὰς ἡκολούθησα ὡς πρὸς τὴν εὐρεσιν καὶ ἔκθεσιν τῆς ἀληθείας.

Ὅσον μεμπτόν εἶναι νὰ παραβάλλωνται οἱ μικροὶ πρὸς τοὺς μεγάλους, τόσον ἐπαινετὸν νὰ τοὺς μιμῶνται. Ὁ μέγας ἱστορικός, ὃν ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου, διηγούμενος ἐν τῇ ἀξιοθαυμάστῳ προσιμῇ του πόθεν καὶ πῶς συνέλεξε τὴν ὕλην τῆς ἱστορίας του, λέγει·

« Τὰ δὲ ἔργα τῶν πραχθέντων ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ ἐκ τοῦ
 » παρατυχόντος πυθνανόμενος ἠξίωσα γράφειν, οὐδ' ὡς ἐμοὶ
 » ἐδόκει, ἀλλ' οἷς τε αὐτὸς παρῆν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον
 » δυνατὸν ἀκριβεῖα περὶ ἐκάστου ἐπεξελθὼν· ἐπιπόνως δὲ εὐρί-
 » σκετο, διότι οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἐκάστοις
 » οὐ ταῦτ' ἀπερί τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ' ὡς ἐκα-
 » τέρων τις βύνοϊας ἢ μνήμης ἔχοι ».

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἱστορικοῦ εἶχα καὶ ἐγὼ παντοτεινὸν ὁδηγόν μου συγγράφων· τοιοῦτους παρακαλῶ καὶ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν, ὡς αἰεὶ τύχῃ ν' ἀκούσῃ αὐτόπτας ὧν διηγεῖται ἡ παρούσα ἱστορία ἔργων μὴ λέγοντας τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν.

Πᾶς ὁ καλὰ πράττων εἶναι ἀξιέπαινος, καὶ πᾶς ὁ κακὰ πράττων ἀξιόμεμπτος· καὶ χρέας δικαίου ἱστορικοῦ εἶναι τὰς μὲν καλὰς πράξεις νὰ ἐπαινῇ, τὰς δὲ κακὰς νὰ κατακρίνῃ, εἴτε φίλος εἴτε ἐχθρὸς εἶναι ὁ πράξας. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ἐπέκριν' ἀμερολήπτως τὰς πράξεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ἀλλὰ, ἂν ᾖ δίκαιον νὰ ἐπικρίνωνται οἱ ἀνθρώποι καθ' ἣν ἔλαβαν ἀνατροφὴν, καθ' ἃς ἀπέκτησαν γνώσεις, καθ' οὓς ἔζησαν καιροὺς, κατὰ τοὺς σκοποὺς πρὸς οὓς ὠρμήθησαν, καὶ καθ' ἃς περιστάσεις εὐρέθησαν, ἂν ᾖ αἰεὶ ἀληθές, ὅτι τὰ ἀθεμιτοσυγγήματα τῶν καταστρεφουσῶν τὰς κυβερνήσεις ἐπαναστάσεων εἶναι καρποὶ τῶν καταστρεφόμενων κυβερνήσεων, ὀφείλομεν νὰ μὴ μετρώμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰς κακὰς πράξεις τῶν καταθλιβόντων ἀρχόντων καὶ τῶν ἐξανισταμένων ὑπεξουσίων, μηδὲ νὰ ζητῶμεν παρὰ ταῖς δούλαις τῶν δούλων τοῦ κρανίου τὰς

ἀρετὰς δι' ὧν ἐδοξάσθησαν οἱ γεννηθέντες, τραφέντες καὶ ἀποθανόντες ὑπὸ τὴν νομοθεσίαν τῶν Λυκούργων καὶ τῶν Σολῶνων. Τὰ ἀθεμιτουργήματα τῶν Ἑλλήνων εἶναι μαθήματα τῆς τουρκικῆς σχολῆς καὶ ἀποκυήματα τῆς δουλείας· τὰ δὲ τῶν Τούρκων εἶναι ἔργα τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀξιωμαπτότερα· διὰ τοῦτο δίκαιον νὰ κατακρίνονται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀθεμιτουργημάτων οἱ διδάσκαλοι· καὶ οἱ κύριοι μᾶλλον ἢ οἱ διδασκόμενοι καὶ οἱ δοῦλοι. Ἄν χρέος ἀπαραίτητον πάσης κυβερνήσεως ᾖ νὰ καθοδηγῇ τὸν λαόν της εἰς τὰ ἠθικὰ καθήκοντά του, ἂν ἀξιοκατάκριτος ᾖ πᾶσα κυβέρνησις ἀμελοῦσα τὸ πρῶτιστον τοῦτο πρὸς τὸν λαόν της χρέος, δὲν εἶναι ἄρα πολλῷ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος ἢ δίδουσα ἐκ συστήματος ἢ ἰδίᾳ διὰ τῶν βδελυρῶν καὶ ἀπανθρώπων πράξεών της τὸ αἰσχιστον παράδειγμα πάσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀκολασίας; Τοιαύτη ἦτον ὁμολογουμένως ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μῆτε θεῖα τιμῶσα μῆτε ἀνθρώπινα, καὶ ὡς τοιαύτη ἀξία πάσης κατακρίσεως· διότι, ἀντὶ νὰ ἐξημερώνη, ἐξηγρίονεν αὐτοθελήτως τὸν φανατικὸν λαόν της, καίτοι ζῶσα ἐν μέσῳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλανθρωπισμοῦ.

Νομίζω ἀναγκαῖον νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσης, καθ' ὅσον μάλιστα ἔλαβα ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀνὰ χειρας συγγραφῆς νὰ μελετήσω τὰ κατ' αὐτὴν βαθέως.

Τὴν μέσσην ὁδόν, τὴν μεταξὺ, λέγω, τῶν χυδαίων καὶ τῶν ἐλληνιστῶν, ἐβουλήθην συγγράφω νὰ βαδίσω, διότι ἐθεώρησα καὶ θεωρῶ ὅτι ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ κείνται τὰ εἰσέτι ἀφανῆ ὅρια τῆς γλώσσης, ἂν θέλωμεν οὐδ' ἡμποροῦμεν νὰ μὴ θέλωμεν, νὰ καταντήσῃ ἡ λαλομένη καὶ ἡ γραφομένη γλώσσα μία καὶ ἡ αὐτὴ (α).

Πολλὰς χάριτας ἔχει ἡ κοινὴ γλώσσα, καὶ ἀφιλόκαλος εἶναι ὅστις δὲν τὰς αἰσθάνεται καὶ δὲν εὐφραίνεται ἀναγινώσκων τὰ ἐν αὐτῇ καθαρῶς γραφόμενα. Ἡ γλώσσα αὕτη δὲν εἶναι θυγάτηρ τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς, ὡς ἡ ἰταλικὴ τῆς λατινικῆς· εἶναι αὕτη ἡ παλαιά, ἥς τὸ ἀπαράμιλλον κάλλος παρήλλαξεν ὀλίγον ὁ πολὺς χρόνος· ἔλαβε δ' ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ λαμβάνει καθ' ἑκάστην τύσιν ἀνάπτειν ἕνεκα τῶν πολυειδῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀναγκῶν, ἃς ἐγέννησεν ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι, καὶ ἕνεκα τῆς ἀφθα-

νοπαρόχως διαδιδομένης γνώσεως τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν ἐπιστημῶν, ὥστε κατέστη ἡδὴ ἱκανὴ καὶ ὅλα τὰ διανοήματα τοῦ ἀνθρώπου νὰ διερμηνεύῃ, καὶ ὅλα τὰ πάθη του νὰ ἐκφράζῃ, ὅπως καὶ αἱ τῶν ἄλλων ἐθνῶν σοφαὶ γλώσσαι· ἀλλὰ χρειάζεται, νομίζω, εἰς τὸ ἐξῆς πολλὴ προσοχὴ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς κοινῆς γλώσσης πέραν τοῦ δέοντος, ὑπερελληνίζοντες, καὶ μὴ καταντήσωμεν ἀνεπαισθήτως νὰ ἔχωμεν διττὴν γλῶσσαν, τὴν μὲν τοῦ λαοῦ, τὴν δὲ τῶν λογίων, ὡς εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι διττὰ γράμματα, τὰ μὲν ἱερά, τὰ δὲ δημοτικά.

Σφάλλει ὅστις φρονεῖ, ὅτι ἀρκεῖ μόνον νὰ καταλαμβάνῃ ὁ λαὸς ὅ,τι λαλεῖ καὶ ὅ,τι γράφει ὁ πεπαιδευμένος. Ὁ λαὸς ἀνάγκη πᾶσα νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ, ὅπως λαλεῖ καὶ ὅπως γράφει ὁ πεπαιδευμένος. Δὲν λέγω ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν οὗτος ἐκφράζεται, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς τριβῆς του, τῆς παιδείας του καὶ τῆς μελέτης του, οὐδ' ὡς πρὸς ἅς λέξεις μεταχειρίζεται, διότι δὲν ἔλαβεν ἐκεῖνος τὴν ἀνατροφὴν τούτου· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὰς κλίσεις τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ἄς παρατηρήσωμεν ὅτι, ἂν καὶ διαφοροτρόπως ἐκφράζονται οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἀπαιδευτοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ἐθνῶν, μίαν ὁμῶς καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουν γραμματικὴν, οἱ μὲν θεωρητικῶς, οἱ δὲ πρακτικῶς, συντάττοντες, κλίνοντες καὶ σχηματίζοντες καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅλοι καὶ ὀνόματα καὶ ῥήματα. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὀλίγον ὠφελεῖ τὸν λαὸν ἀναγινωσκομένη ἢ ἀκουομένη γλῶσσα, ἥτις δὲν τὸν θέλγει· καὶ δὲν τὸν θέλγει βεβαίως ἢ εἰς τὴν ἀκοήν του ἀσυνήθης.

Λυπηρὸν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἡμετέρων λογίων, γοητευόμενοι ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀττικῶν συγγραφέων, καὶ παραγνωρίζοντες ἢ ὀλιγορῶντες τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης των, ἐξέκλιναν τῆς ὁδοῦ ταύτης, μετασχηματίζοντες ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον τὴν αἰολοδωρίζουσαν γλῶσσαν των, ὡς ἂν δὲν ἦσαν οἱ αἰολοδωρισμοὶ τῆς ἐλληνισμοί. Ἡ ἄσκετος αὕτη ῥοπὴ εἰς τὸ ἀττικίζειν εἶναι ἔτι μᾶλλον λυπηρά, διότι ἀπομακρύνει ὑπὲρ τι ἄλλο τῆς καθομιλουμένης τὴν γραπτὴν γλῶσσαν, μῆτε πλουτίζουσα, μῆτε καθαρίζουσα αὐτήν, ὡς μηδεμίαν χρειὰν ἔχουσαν τοιοῦτου καθαρισμοῦ. Τοιαύτη ῥοπὴ, μηδὲν ὠφελοῦσα καὶ πολὺ βλάπτουσα, ἔχει κατ' ἐμὲ ἀνάγκην ἀναστολῆς, ὡς ἀδίκως καὶ παραλόγως τοὺς ἐν κοινῇ χρῆσαι ἰδιωτισμοὺς ἐλληνι-

κῆς καὶ ζώσης διαλέκτου εἰς τοὺς μὴ ἐν κοινῇ χρήσει ἰδιωτισμοὺς ἄλλης ἐλληνικῆς καὶ μὴ ζώσης διαλέκτου μετατρέπουσα. Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἀττικίζειν τόσον ἐπλεόνασεν, ὥστε καὶ ἐγώ, ἂν καὶ τὸν ἀποδοκιμάζω, ἠναγκάσθην, ὡς ἐπικρατήσαντα παρὰ τοῖς λογίοις, νὰ τὸν ἀκολουθήσω πολλάκις παρὰ τῆς ἀρχῆς, ἃς θεωρῶ μόνας ὕγιεις. Ἀλλὰ πάλιν τὸ λέγω, τὸ «μὴ περ αἰτέρω» φαίνεται ὀρθὴν καὶ σωτήριον παράγγελμα, ὅχι βεβαίως ὡς πρὸς τὸν πλουτισμὸν τῆς κοινῆς γλώσσης, ἥτις καλὸν νὰ πλουτίζεται ἀφθόνως ἐκ τῶν θησαυρῶν τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν μηχανισμόν καὶ τὸν ἰδιωτισμὸν τῆς. Δυσκολεύεται ὁ λαὸς ν' ἀλλάξῃ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου τούτου, ἀλλὰ δὲν δυσκολεύεται νὰ μανθάνῃ λέξεις τῆς προγονικῆς τοῦ γλώσσης μὴ τὴν σήμερον ἐν χρήσει. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει ταύτῃ συνεισέφερα καὶ ἐγὼ πλουσιοπαρόχως διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας συγγραφῆς εἰς τὸν ὕλικόν τοῦτον τῆς σημερινῆς γλώσσης πλουτισμὸν· ἀλλὰ ἐτήρησα, ὅσον ἔπρεπε, τὸν πρόπον τοῦ σχηματίζειν καὶ συντάττειν τὰ μέρη τοῦ λόγου κατὰ τὴν κοινῶς ἐπικρατοῦσαν τάξιν. Ἡ γλῶσσα εἶναι κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ ὅσον ἀξιώπαινος εἶναι ὁ πλουτίζων τὸ ἐθνικὸν τοῦτο κτῆμα, τόσον ἀξιόμειμπος σφετεριστὴς εἶναι ὁ μεταποιῶν καὶ διαχειριζόμενος αὐτὸ κατὰ τὴν ὁρεξίν του· ὁ τοιοῦτος, ἀντὶ νὰ ἐπιταχύνῃ, παρεμποδίζει τὴν τελειοποίησιν τῆς γλώσσης του, καὶ ἀναστέλλει, ἀντὶ νὰ ἐνισχύῃ, τὴν διανοητικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους του. Ἀς ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ Δάντης καὶ οἱ σοφοὶ τοῦ καιροῦ του, οἱ πατέρες τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, εὐρεθέντες ὡς πρὸς τὴν γλῶσσάν των· εἰς ἃς εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς περιστάσεις σήμερον ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν, ἐπλούτισαν, ἐλάμπρυναν, ἐκαθάρισαν καὶ ἐκανόνισαν τὴν τόσον μητρῴζουσαν γλῶσσάν των· ἀλλ' ἀκριβῶς ἐτήρησαν τὸν ἰδιόζοντα χαρακτῆρά της, καὶ δὲν ἀπεπλανήθησαν ἐπὶ λόγῳ τῆς πρὸς τὴν μητέρα της στενῆς συγγενείας της. Αὐτὰ ταῦτα ἔπραξαν καὶ οἱ σοφοὶ τῶν ἄλλων ἔθνων, ὧν ἡ γλῶσσα ἔχει τὴν αὐτὴν τῆς ἰταλικῆς παραγωγὴν. Καὶ αὐτὸς ὁ κείμενος Κορνήλιος, ὁ φιλολογώτερος καὶ κριτικώτερος τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ὁ τὰ περὶ γλώσσης ὑπὲρ τινος ἄλλου καὶ μελετήσας καὶ διδάξας, τὴν αὐτὴν ἐβόδισεν ὁδόν, καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν νὰ βαδίζωμεν καὶ ἡμεῖς μεγάλῃ τῇ φωνῇ μᾶς ἐσυμβούλευσεν.

Ἐπὶ τῇ βῆσει λοιπὸν τῶν ἀρχῶν τούτων, ἃς θεωρῶ μόνας

ὕγιες, συνέταξα κ' ἐγὼ τὸ σύγγραμμά μου, καὶ πᾶσαν κατέβαλα φροντίδα, ὥστε ὁ λόγος μου νὰ ᾖ καὶ καθαρός, εὐληπτος, ὁμαλός, ὁμοιόμορφος καὶ κανονικός, μὴ ἀποχωριζόμενος τῆς κοινῆς συνηθείας, εἰ μὴ καθ' ὅσῃν ἔλαβεν ἡδὴ ἀνάπτυξιν ἡ γλῶσσα, καὶ δεχόμενος μετὰ πολλῆς συστολῆς τοὺς παλαιούς ἐλληνισμούς, ὅσων ἐθεώρησα τὴν γλῶσσαν δεκτικὴν.

Μέμφονται τινες τῶν καθαριστῶν τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὡς γαλιζούσαν ἐν πολλοῖς ἢ ἰταλιζούσαν. Χάρις τῷ Θεῷ, ἡ γλῶσσα ἐκαθαρίσθη ἡδὴ ὅλων τῶν ξένων λέξεων· ἀλλὰ ποία γλῶσσα εἶναι ἄμικτος ξένων ιδιωτισμῶν; μήπως καὶ αὕτη ἡ ἀττικὴ καθαρὴ; ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτῆς ὁ ἀττικώτατος Ξενοφών. « Φωνὴν δὲ τὴν πᾶσαν ἀκούοντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐξελέξαντο τοῦτο » μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς· καὶ οἱ μὲν Ἑλλήνες ἰδίᾳ μᾶλλον καὶ φωνῇ καὶ διαίτῃ καὶ σχήματι χαῶνται. Ἀθηναῖοι δὲ » κεκραμένη ἐξ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ». Τὸ περιέργον δέ, ὅτι λέγει ταῦτα ὁ Ξενοφών πρὸς ἔπαινον τῆς ἀττικῆς φωνῆς τῶν ἄλλ' ἡμεῖς οἱ μὴ ἀττικοὶ θέλομεν νὰ φανώμεν καὶ τῶν ἀττικῶν αὐτῶν ἀττικώτεροι. (6)

Κάπου ἀνέγνωσα καὶ πολλάκις ἤκουσα, ὅτι οἱ εἰσαγόμενοι σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν ἀσυνήθεις ἐλληνισμοὶ θὰ καταντήσουν μετὰ πεντηκονταετίαν γυνδαῖσμοι. Ἀλλοίμονον, ἂν, ἐλευθεροὶ ὄντες καὶ ἐλευθέρως φιλολογοῦντες, φιλοσοφοῦντες καὶ πολιτευόμενοι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ σημερινοῦ φωτός τοῦ φωτιζόντος τὸν κόσμον ὅλον, δὲν ἀξιώθωμεν ν' ἀποκτήσωμεν πρὸ τῆς λήξεως τῆς θαυματουργοῦ τχύτης ἐκατονταετηρίδος συγγραφεῖς ἀξίους νὰ μᾶς εἰπωσιν ἀποφθεγματικῶς, « ἰ δ ο ὗ ῆ ὅ δ ὅ ς » καὶ τὴν ῥῶν αὐτῶν ἀπαρεγκλίτως ὅλοι νὰ βαδίσωμεν.

Ἴδού, φιλίστορ ἀναγνώστα, ὅσα ἐνόμισα σκόπιμον νὰ εἰπω, προοιμιάζων, περὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρας συγγράμματος· διερχόμενος δὲ σὺ αὐτό, φρονεῖς ἐπισεικῆς πρὸς τὰς ἀτελείας τοῦ συγγραφέως, συλλογιζόμενος, ὅτι μεταξὺ τῶν σοφωτέρων καὶ ἱκανωτέρων μου, ἀλλ' ὅχι, τολμῶ εἰπεῖν, καὶ ἀπροσώποληπτοτέρων μου, μόνος ἐγὼ ἀνεδέχθην καὶ ἔφερα εἰς πέρας τὴν γενικὴν ἐξιστορησιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μεγάλων συμφορῶν καὶ μεγάλων ἀνδραγαθημάτων τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν, ὧν ἡ μνήμη, δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος καρτεροφύγως ὑπέμειναν ἢ φιλοκινδύνως κατώρθωσαν, διαμένει ἐν γενεαῖς, καὶ τὸ ὄνομα ζῇ ἐν εὐλογίαις.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΛΕΙΠΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (α).

ΑΔΥΝΑΤΟΝ νὰ διατηρηθῇ ἀμετάβλητος ἡ πολιτικὴ θέσις δύο ἐθνῶν, κατοικοῦντων ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον, ὅταν τὸ μὲν δεσπόζον διαμένῃ στάσιμον, τὸ δὲ δεσποζόμενον προοδεύῃ. Ἡ πολιτικὴ τῶν ἐθνῶν τούτων μεταβολὴ καθίσταται ἔτι μᾶλλον βεβαία, ἂν τὰ ἔθνη ταῦτα ἔχωσι διάφορον καταγωγὴν, πρεσβεύωσι διάφορον θρησκείαν, λαλῶσι διάφορον γλῶσσαν, ζῶσι μακρὰν πάσης συγγενικῆς ἐπιμιξίας, θεωρῶνται ἀμοιβαίως ὡς βέβηλα, καὶ μισῶνται.

Τοιαύτη ἦτον ἡ θέσις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους· ἡ δὲ ταχέια ἢ βραδεῖα φορὰ τῆς μεταβολῆς ἀπέκειτο εἰς τὸν καιρὸν καὶ εἰς τὰς περιστάσεις. Σημειώσεως ἀξίον, ὅτι ἡ Ἑλλάς, πεσοῦσα ὑπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν ὑπέστη ὅ,τι ὑπέστησαν τὰ ὑπὸ ξένην ἀρχὴν πεσόντα ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, ὅπου δορυκτῆτορες καὶ δορυκτῆται συνεμίγησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ ἀποκατέστησαν, τοῦ καιροῦ προϊόντος, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλήσιν. Ἡκμαζεν ὁ ἰσλαμισμὸς μέχρι φανατισμοῦ, ὅτε ἡ Ἑλλάς ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν πρεσβεύοντων τὰ τοῦ κορανίου, ἐν ᾧ ἡ εἰδωλολατρεία τῶν ἐθνῶν, ὅσα διεχύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν της, ὅτε τὴν ὑπέταξαν διὰ τοῦτο, ἐπὶ μὲν τούτων ὑπερίσχυεν ὁ χριστιανισμὸς καὶ συνέχεε κρατοῦντας καὶ κρατούμενους, ἐπὶ

δ' ἐκείνων δὲν ὑπερίσχυσε, καὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Ἕλληνες διέμειναν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀμικτοὶ διὰ παντός, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐβλάδιον ὁδὸν ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξίν των. Τῷ ὄντι οἱ Τούρκοι οὐδὲν ἔμαθον καὶ οὐδὲν ἀπέμαθον ἀπ' αὐτοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα ἀφιλέμποροι, ἀβιομήχανοι, ἀμχθεῖς, οἰηματῖαι καὶ καταφρονηταὶ πάσης εὐρωπαϊκῆς βελτιώσεως καὶ ἦσαν καὶ διέμειναν, διότι ἡ ἀντικοινωνικὴ θρησκεία των ἐθεωρεῖτο πρόσκομμα πάσης κοινωνίας πρὸς τὰ ἑτερόθρησκα ἔθνη τὰ μισούμενα παρ' αὐτῶν καὶ καταφρονούμενα. Διὰ τοῦτο διέβησαν δι' αὐτοὺς ὡς τέσσαρες ἡμέραι οἱ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τέσσαρες θαυματουργοὶ αἰῶνες, οἱ διὰ τῆς ἀνχευνῆσεως τῶν γραμμῶν καὶ διὰ τῆς προόδου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων μετενεγκόντες τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς βαρβαρότητος εἰς τὸν πολιτισμόν, οἱ βελτιώσαντες τὰ πολιτικὰ συστήματα τῆς, οἱ εἰσαγαγόντες τὴν τακτικὴν εἰς τὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὸ ναυτικόν τῆς, καὶ οἱ καταστήσαντες τὸν πόλεμον τέχνην, καθ' ἣν ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦς νικᾷ τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος.

Ἄλλοι Ἕλληνες, κύψαντες ὡς νενικημένοι τὸν αὐχένα ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὡς νικητὰς, δὲν ὑπεδούλωσαν ὀλοτελῶς καὶ τὸν νοῦν των πρεσβεύοντες θρησκείαν διδάσκουσιν τὴν ὑψηλὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑψηλότερον τέλος τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ συντελοῦσαν θαυμασίως εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, δὲν ἔπαυσαν πλατύνοντες, ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ δουλικὴ των κατὰστασις, τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν των· καταγόμενοι δὲ καὶ ἐκ μεγάλων προπατόρων, ὧν τὰ συγγράμματα καὶ τὰ ἔργα οὐδέποτε τοῖς ἦσαν ὀλοτελῶς ἀγνωστα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῶσι διόλου ἀνάξιοι τῆς λαμπρᾶς καταγωγῆς των. Κινούμενοι ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψηλῶν ἀρχῶν, τῆς θρησκευτικῆς, λέγω, καὶ τῆς γενεαλογικῆς, ὠφελοῦμενοι καὶ ἐκ τῆς νοθρότητος, τῆς ἀβελτηρίας καὶ τῆς ἀπρονοησίας τῶν κρατούντων, ἐσχετίζοντο πρὸς τὰ σοφὰ καὶ βιομήχανα ἔθνη διὰ τῆς ναυτιλίας τῆς τόσον καταλλήλου εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου, πλουτοῦντες ὕλικῶς καὶ φωτιζόμενοι νοερῶς. Σοφώτεροι οἱ κρατούμενοι Ἕλληνες τῶν κρατούντων Τούρκων ὡς ἐκ τῆς σχέσεώς των πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ τῆς πρὸς τὰ γράμματα κλίσεώς των, εὐκαμπτοὶ καὶ ὑπουλοὶ ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς θέσεώς των, προσεκτικοὶ

καὶ ἐπιτῆδαι· νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῶν συμπιπτουσῶν περιστάσεων, καὶ ἔχοντες συνήγορον ἣν αἰσθάνεται ἀνάγκη· ὁ ἠθικῶς κατώτερος ἄνθρωπος τῆς συνδρομῆς τοῦ ἠθικῶς ἀνωτέρου, παρεισέδυσαν κατ' ὀλίγον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πολιτικὰ συμβούλια τῶν κρατούντων ὑπὸ διαφόρους ὑπηρεσίας, ἂν καὶ πάντοτε ὑποβλεπόμενοι καὶ κινδυνεύοντες.

Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐμφυτὸς ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁσῶκις ἡ κοινωνία δὲν παρέχει ἀποχρώσας ὑπὲρ αὐτῆς ἐγγυήσεις, ὁ κοινωνικὸς βίος κατανατᾷ ζυγὸς βαρὺς. Πολλοὶ τότε, προτιμῶντες παντὺς ἄλλου καλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας, ἂν καὶ ἀγρίας καὶ ἀκανονίστου, ἀπαρνοῦνται οἰκαιοθελῶς πᾶσαν συμβίωσιν μετὰ τῶν ὁμοίων, καὶ πλανώμενοι ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀγρίους τόπους, κατανατοῦν, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φυσικῆς ὑπάρξεως, λυμεῶνες καὶ ὄλης τῆς κοινωνίας. Τοιαύτη κατὰστασις τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας, ἐπικρατήσασα ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη, παρήγαγε τάξιν ἀνθρώπων γνωριζομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα κλεπτῶν. Ἡ τάξις αὕτη διεκρίνετο τῶν ἄλλων τάξεων τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν ἰδιαιτέρον πολεμικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἔχουσα μόνον τὸ ὄπλον καὶ πόρον καὶ δόξαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ λ ε π τ ο υ παρὰ τοῖς νεωτέροις, καθὼς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ λ η σ τ ο υ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄχι μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο αἰσχρὸν(6), ἀλλ' ἐνομιζέτο καὶ ἔνδοξον, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαπρεψάντων μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τούτων μετεδίδοντο εὐσεβᾶστως ἀπὸ γενεᾆς εἰς γενεάν, καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἦσαν ἡ γλυκεῖα ὥδῃ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, θεωρούντων πάντοτε τὴν τάξιν ταύτην τῶν ὁμογενῶν ὡς ἀγκυραν ἐλπίδων πρὸς τὴν μέλλουσαν πολιτικὴν ἀναγέννησιν των.

Ἡ τάξις τῶν κλεπτῶν, ὅ ἐστιν, ἐνόπλων Χριστιανῶν βλαπτόντων τοὺς τόπους, οὓς περιέτρεχαν, καὶ ἐνοχλοῦντων καὶ τοὺς ἐγκατοίκους, παρήγαγεν ἄλλην ὁμοίαν, τὴν τῶν ἀ ρ μ α τ ω λ ω ν, ὅ ἐστιν, ἐνόπλων καὶ αὐτῶν Χριστιανῶν τακτομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς προφύλαξιν τῶν τόπων καὶ τῶν ἐγκατοίκων ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κλεπτῶν. Τοιουτοτρόπως ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἐνοπλοὶ Χριστιανοί, ἐγυμνάζοντο τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ὑψοῦτο ὁ νοῦς τῶν ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των.

Ἐποῦτο, ὁ νοῦς καὶ πολλῶν μὴ ἐνόπλων Χριστιανῶν ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των ἐξ αἰτίας τοῦ δημογεροντικοῦ συστήματος, διαμείνκτος ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ἐπὶ τουρκοκρατίας, χάρις εἰς τὴν ἀμάθειαν, τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν κρατούντων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ δύναται τις εὐλόγως νὰ ὀνομάσῃ ἡ μ ι α υ τ ο ν ο μ ί α ν, ἰσχυροποιεῖ τοὺς εἰρηνικοὺς προὔχοντας τῶν πόλεων καὶ χωρίων ἐνώπιον τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ ἐξωοποιεῖ ὁπωσοῦν τὸν τόπον ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου(γ).

Ἀτενίζων ὁ παρατηρητὴς εἰς τὴν ὕλικήν καὶ νοερὰν βελτίωσιν τοῦ ἀδικουμένου καὶ προοδεύοντος ἔθνους ἀπέναντι τοῦ ἀδικούντος καὶ μὴ προοδεύοντος, προέβλεπε πρὸ πολλοῦ καὶ προέλεγε τὴν πολιτικὴν σύγκρουσίν των, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης των. Ἐδόθησαν δὲ καὶ περιστάσεις, καθ' ἃς ἐγενίαν καὶ ἀπόπειραι καὶ κινήματα ἐνοπλὰ τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐπὶ μεταβολῇ τῆς πολιτικῆς θέσεώς των· ἀλλ' ὄχι μόνον δὲν εὐδοκίμησαν, ἀλλὰ καὶ μυρία δεινὰ ἐπροξένησαν, διότι οὔτε ἡ πρόοδος ἐκείνων, οὔτε ἡ στασιμότης τούτων ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ φέρωσι τὴν ἐκ τῆς νοερᾶς καὶ ὕλικῆς καταστάσεως ἐκατέρων πολιτικὴν μεταβολήν. Ἀλλ' ἂρ' οὐ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁ ἐστίν, ὁ ἀπαιτούμενος βαθμὸς τῆς προόδου τοῦ ἐνὸς καὶ τῆς στασιμότητος τοῦ ἄλλου τῶν δύο συζώντων, ἀλλὰ μὴ συμμιγνυομένων ἔθνων, τότε οὔτε ἡ τελεῖα ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος κατὰ τὰς παρὰδυναβίους ἡγεμονίας (δ), οὔτε ἡ ἀποκήρυξις τῆς Ῥωσσίας, οὔτε ἡ κατὰκρησις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἀφορισμοὶ καὶ αἱ κατάραι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως μέγιστοι κίνδυνοι, οὔτε αἱ παντὸς εἶδους στερήσεις ἀνέστειλαν τὴν πρόοδον τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως· διότι ὁσάκις ἡ πάσχουσα ἀνθρωπότης, αἰσθανομένη τὴν κἀκώσιν της συναισθάνεται καὶ τὴν δύναμιν της, ἡ ὁρμὴ τῆς εἰς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς της καταντᾷ ἀκράτητος. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Ἑλλάδος ἐπῆγασε μᾶλλον ἐκ τῆς στασιμότητος τῶν Τούρκων ἢ ἐκ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια, ὡς μόνη δυναμένη νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ πολλὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως συμβάντα, μὴ ἐξηγούμενα ἢ παρεξηγούμενα ἂν ἄλλως πως θεωρηθῶσιν.

Ἄφ' οὗ δὲ ὁ πολὺς καιρὸς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀρμόδιαί
 περιστάσεις προετοιμάσωσι τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τινος
 ἔθνους, χρειάζεται καὶ ἀφορμὴ τις εἰς τὴν πρώτην κίνησιν. Τὴν
 ἀφορμὴν ταύτην, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς Ἑλ-
 λάδος, ἔδωκεν ἡ σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥς ἐρχόμεθα
 τώρα νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον (ε). Διὰ
 τῆς ἐξετάσεως δὲ ταύτης, δι' ἥς ἀνακαλύπτεται ἡ μυστηριώ-
 δης ἀλήθεια καὶ τῆς εὐτελοῦς τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν εὐτελεστέ-
 ρων τῆς τρόπων, δι' ὧν προήχθησαν ἀποτελέσματα τόσον γι-
 γαντιαία, ὁ μὲν εὐλαβὴς θὰ ψηλαφήσῃ τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ,
 οὗ ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· ὁ δὲ πολιτικὸς θὰ πα-
 ρατηρήσῃ, ὅτι μικρὰ ἀφορμὴ ἀρκεῖ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ θεμελίων
 πολυχρόνιον Ἀρχὴν μὴ ἔχουσαν βάσιν τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ'
 ἐξουθενούσαν καὶ καταθλίβουσαν τὸ ὑπῆκοον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἑταιρία τῶν φιλικῶν καὶ διὰδοσις αὐτῆς. -- Ἀποκλήρυξις
τοῦ Ἀλήπασα Τεπελενλή.

ΠΕΡΙ τὸ 1813 ἤκμαζεν ἡ ἐν Ἀθήναις Φιλομούσος Ἑταιρία, ἥς κύριος σκοπὸς ἦτον ἡ διατήρησις τῶν φθειρομένων ὑπὸ τὴν τότε ἄμουςον κυβέρνησιν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἡ νοερὰ καὶ ἠθικὴ βελτίωσις τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας διὰ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συστάσεως σχολείων. Ὁ φιλομαθὴς καὶ οὐδόλως πολιτικὸς σκοπὸς τῆς καὶ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῆς γῆς ὅπου ἔλαβε τὸ εἶναι, τὴν διέδωκεν ταχέως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐν μέσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δεσποτικῶν ἐπικρατειῶν. Τῷ ὄντι, εὐγενεῖς καὶ σοφοί, ὑπουργοὶ καὶ βουλευταί, ἡγεμόνες καὶ ἡγεμονόπαιδες, ὅλοι ἐσεμνύνοντο φοροῦντες τὸ χαλκοῦν ἢ τὸ χρυσοῦν δακτυλίδιον, τὸ γινώρισμα τῶν συνηγόρων ἢ τῶν εὐεργετῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1814 Νικόλαός τις Σκουφᾶς, ἐξ Ἀρτίης, ἀνθρώπος τιμίου χαρακτήρος, πολὺπειρος, ἀλλ' ὀλίγης παιδείας καὶ μικρᾶς σημασίας, ὑπάλληλος ἄλλοτε ἐμπορικοῦ οἴκου, συνέλαβε πρῶτος ἐν Ὁδησσῷ τὴν ἰδέαν συστάσεως πολιτικῆς ἑταιρίας, ἣν ὠνόμασεν Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν. Ἀρκεῖ δὲ μόνῃ ἡ ὀνομασία αὕτη ἵνα δείξῃ ἣν εἶχε μικρὰν γινῶσιν καὶ αὐτῆς τῆς μητρικῆς γλώσσης του. Ὁ ἀσήμαντος οὗτος θεμελιωτὴς ἀσημάντους παρέλαβε συμπράκτορας κατ' ἀρχάς (α), καὶ ἀφ' οὗ τοῖς ἀνεκάλυψε τὸν σκοπὸν του συνενοήθη περὶ τοῦ τρόπου τῆς προόδου του. Ἡ ὑπόπτος δὲ αὕτη καὶ ἐπικίνδυνος Ἑταιρία συνεχέετο ἐπιτηδεῖως ἐνώπιον πολλῶν μετὰ τῆς ἀνυπόπτου καὶ ἀκινδύνου τῶν Φιλομούσων· ὁ δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ πασίγνωστος προστάτης τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας, ἐψιθυρίζετο ἐπιτηδεῖως ὡς μυστικὸς καὶ ταύτης προστάτης. Ἄν καὶ ἡ Φιλόμούσος Ἑταιρία οὐδένα ἔτρεφε κρυπτὸν σκοπόν, οἱ φροντίζοντες τὴν διὰδοσιν τῆς Φιλικῆς διέδιδαν, ὅτι ἔτρεφεν ὃν ἐπε-

χείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴ· ὥστε ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς πρώτης ἀνεφαίνετο ἡ δευτέρα καὶ ἠϋξάνεν ὡς παραφυάς. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σύμπτωσις αὕτη καὶ ἡ μυστηγορία συνέτρεξαν ὅχι ὀλίγον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς μυστικῆς ταύτης Ἑταιρίας. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκράτυνε τὴν ὑπόληψιν τῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἦτο τὸ ἐξῆς.

Θρησκευτικὴ ὁμοδοξία καὶ ἀσπονδον μίσος πρὸς τοὺς Τούρκους συνέδεαν πάντοτε Ἕλληνας καὶ Ῥώσους. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων ἐθεώρει δικαίως προστάτριάν τῆς τὴν ῥωσικὴν αὐλὴν. Ὑπὸ τὴν ῥωσικὴν σημαίαν οἱ ναῦται Ἕλληνες, διαρκούσης τῆς δουλείας των, ἠύρισκαν πολλὰς ὠφελείας, καὶ οἱ ἔμποροι ἐντὸς τῆς πατρίδος των ἰσχυρὰν προστασίαν, οἱ δὲ μεταναστεύοντες εἰς Ῥωσίαν πάντοτε ἄσυλον καὶ περκαμυθίαν, πολλάκις δὲ τιμὰς καὶ πλοῦτη. Παρεδόσεις, Ἀποκκλύψεις καὶ Ἀγαθὰγγελιοὶ προέλεγαν σωτήρα τῆς Ἑλλάδος τῶν Ἐσθθων τὸ γένος, καὶ οἱ συχνοὶ καὶ εὐτυχεῖς πόλεμοι τῶν Ῥώσων κατὰ τῶν Τούρκων ἀνεπτέρουν πάντοτε τὰς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς ἐλπίδας. Ἄν καὶ συνέπεσεν ἐκ περιστάσεως νὰ λάβῃ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἐντὸς τῆς Ῥωσίας, συνέτρεξε τοῦτο μεγάλως εἰς διὰδοσίν τῆς· οἱ δὲ πρῶτοι συστηταὶ τῆς, ὄντες ὅποιοι ἦσαν, ἡσθάνθησαν ὅτι δὲν ἐνέπνεαν παραμικρὰν πίστιν, καὶ ἔθεσαν τὴν Ἑταιρίαν ὑπὸ τὸ μυστηριῶδες ὄνομα ἀγνώστου καὶ ἀνυπάρχτου ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ὑπαινιττόμενοι τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσίας. Ἄνευ τοῦ συνετοῦ τούτου στρατηγήματος, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία θὰ διέμενεν ὅ,τι ἦτο, μηδέν. Συνέτρεξαν δὲ καὶ πολλὰ εἰς πιθανολογίαν τῆς ὑποτιθεμένης ὑψηλῆς καταγωγῆς τῆς. Πρῶτον, ἡ ἐπικρατοῦσα παλαιόθεν γενικὴ ιδέα, ὅτι ἡ Ῥωσία ἐμελλε ν' ἀπελευθερώσῃ μίαν ἡμέραν τὴν Ἑλλάδα· δεύτερον, ἡ σύστασις τῆς Ἑταιρίας ἐντὸς τῆς Ῥωσίας· τρίτον, ὁ συνεταιρισμὸς τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα προξένων Ῥώσων· τέταρτον, ἡ ἐν Ῥωσίᾳ ὑψηλὴ πολιτικὴ θέσις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, θεωρουμένου ὡς συνδέσμου ταύτης καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ πελευταῖον, ἡ ἐπὶ τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἀρχηγία στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν θεωρήσῃ τις τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, οἰαδὴποτε καὶ ἂν ὑπολάβῃ τὰ αἷτια ἐξ ὧν κινούμενοι οἱ συστηταὶ τῆς συνέλαβαν καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν ιδέαν τῆς

συστάσεώς της, καὶ ὅποια τεχνάσματα εἰς διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἂν μετεχειρίσθησαν, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι συνεδῆσεν αὕτη ὕλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ της, καὶ προητοίμασε καὶ ἡνοίξε τὸν ἁγῶνα διὰ τῆς μυστηριώδους συνεργείας της.

Ἡ Ἑταιρία αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἶχεν ἀξιοσύστατον. Ὁ ὀργανισμὸς της ἦτον ἀσύντετος καὶ ἀνεπιτήδευτος. Εἶχεν ἑπτὰ βαθμούς(β)· τῶν β λ α μ ι δ ω ν (ὡς ἂν δὲν εἶχεν ἡ γλῶσσα τὴν λέξιν «ἀδελφοποιητῶν»), τῶν συστημένων, τῶν ἱερέων, τῶν ποιμένων, τῶν ἀρχιποιμένων, τῶν ἀφιερωμένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμένων. Τῶν ἑπτὰ δὲ τούτων βαθμῶν οἱ δύο τελευταῖοι θεωροῦντο ὡς στρατιωτικοὶ καὶ ἐσυστήθησαν μετὰ ταῦτα.

Ἄν ἡ βαθμολογία εἰσῆλθῃ διὰ τὴν κατὰ τοὺς βαθμοὺς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηρίου, δὲν φαίνεται ὅτι διὰ ταύτης ἐπληροῦτο ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας. Οἱ τῶν κατωτέρων τάξεων Φιλικοὶ ἐγνώριζαν ὅσα οἱ τῶν ἀνωτέρων· διότι ὁ μὲν β λ α μ ι δ ω ν κατηχούμενος παρηγγέλλετο νὰ ἔχῃ ἑτοιμα τὰ ὄπλα του καὶ 50 φυσέκια ἐν τῷ κιβωτίῳ του εἰς χρῆσιν, ὅταν προστάξῃ ὁ ἀρχηγός του· ὁ δὲ συστημένος ἤκουε «μὰ χου ὕπὲρ ὡπίστεως καὶ ὕπὲρ πατρίδος, νὰ μισήσῃς, νὰ καταδιώξῃς, καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς ἐχθροὺς τῆς θρησκείας, τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς πατρίδος σου»· ὁ δὲ ἱερεὺς ἐμάνθανεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας ἦτον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους· τὰ αὐτὰ ἐμάνθαναν καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων μέχρι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀφιερωμένων. Καθ' ἣν δὲ ὥραν κατηχεῖτο οὗτος, τῷ ἐνεχειρίζεν ὁ κατηχητὴς σπάθην καὶ τῷ ἔλεγεν, «ἡ πατρίς σου σοὶ τὴν δίδει διὰ νὰ τὴν μετὰ χειρὶ σθῇς δι' αὐτήν»· τὸ δὲ δίπλωμα ἔφερεν ἐπὶ κορυφῆς σταυρὸν ἐπιστάμενον ἡμισελήνου κάτω κυπτούσης.

Ἡ τάξις τῶν ἱερέων ἦτο πολυπληθής. Ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἐξουσίαν νὰ εἰσποιῇ ἀδελφοὺς καὶ ἀπονέμῃ καὶ αὐτὸν τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερέως· καὶ ἐπειδὴ οἱ μυσταγωγούμενοι ὤφειλαν νὰ παρακαταθέτωσι χρήματα εἰς χεῖρας τοῦ κατηχητοῦ, πολλοὶ ἐλάμβαναν τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερέως ἐπὶ ἀργυρολογίᾳ, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθε κυρίως ἡ τόση πλημμύρα κατηχούντων καὶ κατηχουμένων. Ἄν ἀσύντετος ἦτον ἡ κατήχησις θεωρουμένη πολιτικῶς, τερατῶδες μίγμα ἀληθείας καὶ ψεύδους, εὐσεβείας καὶ ἀσε-

θείας, ἦτο θεωρουμένη θρησκευτικῶς· διότι, ἐν ᾧ ὁ ἀγὼν ἦτον ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως καὶ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ οἱ ὅρκοι ἐγίνοντο ἐπὶ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἢ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὁ κατηγὼν ἱερεὺς ἔλεγε τῷ κατηχουμένῳ, ὅτι τὸν παρεδέχετο καθ' ἣν τῷ ἔδωκεν δύναμιν οἱ μεγάλοι ἱερεῖς τῶν Ἑ λ ε υ σ ι ν ὶ ω ν. Ἡ Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν, καθὼς καὶ ὕλοι αἱ μυστικαὶ ἑταιρίαι, εἶχε σημεῖα καὶ λέξεις εἰς ἀναγνώρισιν τῶν συναπαντωμένων μελῶν· εἶχε δὲ καὶ μυστικὰ γράμματα εἰς χρῆσιν τῶν ἀπόντων· ἀλλὰ μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τὰ ἐγνώριζαν· εἰς ἀποφυγὴν δὲ προσωπικῶν κινδύνων ὑπεγράφοντο ὑπὸ πλαστὰ ὀνόματα καὶ ὑπὸ τινεῖ σύμβολῳ. Τόσakai δὲ ἦσαν αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τῶν συστητῶν καὶ ὀργανιστῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὥστε οἱ κατηχούμενοι ἡρωτῶντο παρὰ τοῦ κατηχητοῦ ἂν ἐ γ ν ὠ ρ ι ζ α ν ἐ φ ε ὕ ρ ε σ ῖ ν τ ι ν α ἀ κ ο ι ν ο λ ό γ η τ ο ν. Ἡρωτῶντο δὲ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἐρώτησιν, διότι οἱ συστηταὶ τῆς Ἑταιρίας ἐπίστευαν τὴν ὑπαρξίν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ποταπῶν μετὰλλων εἰς πολύτιμα.

Ἡ Ἑταιρία, ἀφ' οὗτο ἐσυστήθη μέχρι τοῦ 1817, ἔμεινεν ὁλοτελῶς ἄγνωστος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος· ἐκτὸς δὲ αὐτῆς ὀλίγον προώδευσε καὶ ἐκινδύνευσεν ἐν τῇ προόδῳ της διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Νικόλαός τις Γαλάτης, Ἰθακήσιος, νέος πνευματώδης ἀλλ' ἄσωτος καὶ κομπαστής, ἀπερχόμενος εἰς Πετροῦπολιν πρὸς εὐρεσιν τύχης, διέβη τὸ 1816 διὰ τῆς Ὁδησσοῦ, ὅπου ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἑταιρίας Σκουρζ, ὅστις, ἀναβὰς εἰς Μόσχαν ἐπὶ τῇ συστάσει τῆς Ἑταιρίας πρὸς διὰδοσιν αὐτῆς, εἶχεν ἐπανέλθει εἰς Ὁδησσὸν τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπροθυμήθη νὰ τὸν μυσταγωγήσῃ ὅχι μόνον τὰ τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἀρχῆς, ἧ ἔστι, τὸν παρέλαβε μέλος τῆς Ἀρχῆς. Ὁ Γαλάτης, ὅπως ἐνθουσιῶν, καὶ θεωρῶν ὅ,τι τῷ ἀνεκαλύφθη ὡς συντελεστικὸν εἰς εὐρεσιν τῆς τύχης ἦν ἐθήρσειεν, ἐνήργει ἐντὸς τῆς Πετροπόλεως ἀπερισκέπτως ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς Ἑταιρίας, ἕως οὗ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις, λαβοῦσα γινῶσιν τῶν ἐνεργουμένων, τὸν ἐξώρισε, καὶ διέταξε τὸν ἐν Βλαχίᾳ πρόξενόν της, ὅπου μετέβαινε, νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διαγωγὴν του.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἀπριλίου τοῦ 1818, μετέβη ὁ Σκουρζ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου αὐτὸς καὶ οἱ ἐκεῖ συμμύσται του ἤρχισαν σπουδαιότερον καὶ εὐτυχέστερον νὰ ἐργάζωνται ὑπ' αὐ-

τὴν τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, τυφλώτουςαν περὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς μὴ ἔχουσιν ἀστυνομίαν πρὸς ἀνακάλυψιν. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ὁ Σκουφᾶς ἐν Ὁδησσῷ, ἔτυχεν νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν, ἀπερχόμενοι εἰς Πετρούπολιν ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ τῶν κατὰ τὴν Ἐπτανήσον στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν των, καθ' ὃν καιρὸν ἐτέλει αὐτὴ ὑπὸ τοὺς Ῥώσους, ὁ Ἀναγνώσταρχος, ὁ Περραιβός, ὁ Χρυσόσπαθης, ὁ Δημητρώπουλος καὶ ὁ Φαρμάκης, οἵτινες κατηχήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκουφᾶ· ἐπὶ δὲ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου των ἐνεπιστεύθησαν καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἔργον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐχειροτονήθησαν μετὰ ταῦτα ἀπόστολοι καὶ ὁ Καμαρινός, ὁ Πελοπίδας, καὶ ἄλλοι. Διασπαρέντες οὗτοι, οἱ μὲν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ἐκτὸς ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, καὶ κατηχοῦντες ὅλοι ὑπὸ τὸ μυστηριῶδες ὄνομα τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, διέδιδαν κατὰ πρῶτον προσεκτικῶς καὶ συνεσταλμένως τὸ μυστικόν· ἀλλ' εὐτυχήσαντες κατὰ τὰς πρώτας δοκιμὰς, ἔγιναν θαρράλεωτεροι, ἐνήργουν ἀπερισκέπτως, ἐχειροτόνουν καὶ διέσπειραν ἄλλους ἀποστόλους καὶ οὗτοι ἄλλους, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ἐταιρία ἦτο τὸ κοινὸν θέμα των λόγων καὶ των σκέψεων των Ἑλλήνων, πιστευόντων ὅτι δάκτυλος ῥωσσι-κὸς διέταττε τὰ πάντα ἀρχαίως.

Ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ δυνάστου των Ἰωαννίνων Ἀλῆ, ἡ Ἐταιρία ὀλίγον προώδευσεν ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι· ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος, ὅπου δὲν ἐπίζεε τόσον τὸ ὑπῆκουσεν ἢ αἰδηρὰ χεῖρ τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ αἱ νῆσοι, ὅπου οὔτε ἀρχαὶ οὔτε κάτοικοι Τοῦρκοι ἦσαν, ἐγέμισαν Φιλικῶν· ὥστε ὁ ἐνθουσιασμός πολλῶν, ἡ ἀκρισία καὶ ἡ ἀθυροστομία των πλείστον, καὶ ἡ ἀτιμωρησία ὅλων, ἔβαλιν πολλάκις εἰς κίνδυνον τὴν ἀδελφότητα. Ἐν τοσοῦτῳ οὔτε ἀρχὴ οὐδαμοῦ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου ἢ των νήσων εἰς συστολὴν των ὑπερπλεονασάντων καταχραστῶν ἐφαίνετο, οὔτε κανονισμός τις ὑπῆρχεν εἰς τακτικὴν τοῦ ἔργου πρόοδον· διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτεροι καὶ ἐλυποῦντο καὶ ἀνησύχαζαν. Ἦρχισαν δὲ καὶ τινες, ἐξ ὧν ἔβλεπαν, νὰ διστάζωσι καὶ περὶ τῆς Ἀρχῆς, ἃν ἦτο τῶντι ἡποία ὑπετίθετο.

Κατηχηθεῖς κατὰ τὸ 1819 ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης τὰ τῆς Ἐταιρίας ὑπὸ τοῦ γνωρίμου του Καμαρινοῦ, καταβάνας ἐξ Ὁδησσοῦ καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέστειλε τὸν αὐτὸν κατηχητὴν εἰς Πετρούπολιν πρὸς τὸν Κα-

ποδίστριαν, ὃν ἐπίστευαν ἀμφοτέρωι Ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας, καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὃν ὑπέθεταν ὑποκινοῦντα τὸν ἀγῶνα· δι' ὃν δὲ γραμμάτων ἐφωδίασε τὸν ἀποστελλόμενον ἐμαρτύρει τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν μελετώμενον ἀγῶνα καὶ ἐζητεῖ τὰ εἰς ἐξόπλισιν καὶ ἐκστρατεῖαν τῶν Μανικατῶν ἀναγκαῖα. Ὁ Καποδίστριας, ἀναγνώσας τὰ γράμματα, δὲν ἐδίστασε καὶ τὸν Καμαρινὸν νὰ εἰδοποιήσῃ, καὶ τὸν Μαυρομιχάλην δι' αὐτοῦ ἐγγράφως νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε αὐτὸς ἐνεῖχοντο εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια, οὐδὲ τὰ ἐνέκριναν. Ἐξ ὧσων δὲ ἤκουσεν ὁ Καμαρινὸς ἐνόησε τὴν ἀπάτην, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ἔπεσε καὶ τὸν Μαυρομιχάλην παρέσυρε καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς φωτισμὸν τῶν ἄλλων, λέγων ἀνυποκρίτως καθ' ὁδὸν ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισφραγίζων τοὺς λόγους του δι' ὃν ἔφερεν ἀπαντήσεων τοῦ Καποδιστρίου. Τοῦτο μαθόντες οἱ μὴ θέλοντες τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας, ὡς ἀνατρεπτικὴν τῶν σχεδίων των, καὶ ἀναλογισθέντες, ὅτι, ἂν ἤκούοντο ἐν Ἑλλάδι οἱ λόγοι τοῦ φιλαλήθους Καμαρινοῦ, καὶ ἀνεγινώσκοντο αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Καποδιστρίου, θὰ ἐθεατρίζετο τὸ ψεῦδος καὶ θὰ ἐματαιοῦντο οἱ σκοποὶ τῆς Ἑταιρίας, ἐδολοφόνησαν τὸν Καμαρινὸν καθ' ὁδόν, ἠφάνισαν καὶ τὰ γράμματα καὶ οὕτω διέμειναν οἱ περὶ τὸν Μαυρομιχάλην ἐν σκότει καὶ ἀπάτῃ, ὡς καὶ πρότερον.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1820, συνῆλθαν εἰς Τριπολιτσάν πολλοὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου διὰ κοινὰς υποθέσεις, μεμνημένοι τὰ τῆς Ἑταιρίας. Ἡ συνέντευξις αὕτη τοῖς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συσκεφθῶσι καὶ περὶ τῆς ὑπενεργουμένης πολιτικῆς μεταβολῆς. Πατριωτισμὸς καὶ ἀδελφικὴ ἀγάπη διέκριναν τὴν πρώτην συνέντευξίν των. Ἐπειδὴ οἱ προὔχοντες Τούρκοι ἦσαν εἰς δύο κόμματα διηρημένοι, διηρημένον εἰς δύο κόμματα ἦσαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες Χριστιανοί. Ἀλλ' ὁ δεσμός τῆς Ἑταιρίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἀπῆλθον τὴν ἑνωσιν ὅλων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπόσπασίν των. Ἡσθάνθησαν οἱ συνελθόντες τὴν ἀνάγκην ταύτην, καὶ ἀφῆσαντες τὰ τοπικὰ καὶ προσωπικὰ, ἠνώθησαν ὅλοι διὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀσπασμοῦ, καὶ ὠρκίσθησαν κρυφίως καὶ τὰς διχονοίας των νὰ λησμονήσωσι καὶ ἀπὸ τῶν ἀλλαπίστων ν' ἀποσπασθῶσι συμβοηθούμενοι εἰς τὸ ἐξῆς ὡς

ἀδελφοί. Τούτου δὲ γενομένου, ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν εἰς Ῥωσσίαν ἄνδρα τῆς ἐμπιστοσύνης των εἰς ἀνίχνευσιν τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀγνώστου Ἀρχῆς, εἰς κοινοποίησιν πρὸς αὐτὴν τῶν ἰδεῶν των περὶ τοῦ μελετωμένου ἀγῶνος, καὶ εἰς αἵτησιν τῶν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τῆς ἡδρᾶν δὲ ὡς τοιοῦτον τὸν Ἰωάννην Παπαῤῥηγόπουλον, καὶ τῷ ἐνεπίστευσαν καὶ δύο ἔγγραφα, ἅτινα, ἅφ' οὗ ὑπέγραψαν, ἀπέστειλαν μυστικῶς τῷ τρόπῳ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ συνυπέγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ προσετώτες καὶ οἱ ἄρχιερεῖς, καὶ τὸ μὲν συνίστα παρὰ τῇ ὑπερτάτῃ Ἀρχῇ τὸν ἀποστελλόμενον καὶ ἐξήγει ἀλληγορικῶς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τὸ δὲ ἦτον ἄγραφον, ἵνα ἐγγράψῃ ὁ ἀποστελλόμενος ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ ὧν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν ὅτι ἡ περιστάσις τὸν ὠδήγει, ἅφ' οὗ ἀνεκάλυπτε τὴν ἀληθινὴν Ἀρχήν, τὰ σχέδιά τῆς καὶ τοὺς πόρους τῆς.

Πρὸ τινος δὲ καιροῦ, πρὶν ἀποφασισθῇ ἡ παροῦσα ἀποστολή, ὁ Ἀλήπασας, ὑποπτεύων καταδρομὴν, ἐπεθύμει νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὡς τὴν ἀδιᾶλλακτον πάντοτε ἐχθρὰν τῆς Πύλης· καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἄλλοτε τὸν Παπαῤῥηγόπουλον, τελούντα ἔργα διερμηνέως παρὰ τῷ ἐν Πάτραις Ῥώσῳ προξένῳ, διανοήθη νὰ κοινοποιήσῃ δι' αὐτοῦ τοὺς στοχασμοὺς του πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς Πρέβεζαν, ὅπου διέτριβεν. Ὁ Παπαῤῥηγόπουλος ὑπῆγε καὶ συνδιελέχθη, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν ἐπὶ λόγῳ ὅτι εἰς μάτην ἠλιπίζει τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας, κινούμενος κατὰ τοῦ κυριάρχου του· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πάτρας, εἰδοποίησε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανόν, συνεταῖρον, περὶ τούτων. Ὁ Γερμανὸς ἐθεώρησεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπελπισθῇ ὁ Ἀλῆς, καὶ παραινέσας τὸν Παπαῤῥηγόπουλον ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἀποστολήν. Ὁ Παπαῤῥηγόπουλος ἐπείσθη καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἀλῆν, ὅτι, καθ' ἃς ἐπανελθὼν εἰς Πάτρας ἔλαβεν εἰδήσεις, ἐφρόνει ὅτι ἡ Ῥωσσίικὴ αὐλή, ἃν ἐβλεπε σταθερὰν τὴν ἐπιμονὴν του κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἦτο πολὺ πιθανὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ, καὶ ὅτι ἔπρεπε τόσον χρηστὰς ἐλπίδας περὶ τούτου, ὥστε ἔτοιμος ἦτο ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἀπεποιεσθῇ πρὸ ὀλίγου ἀποστολήν. Ἐχάρη ὁ Ἀλῆς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ καὶ πλήρης ἐλπίδων τῷ ἔστειλεν ὁδηγίαν περὶ τῆς εἰς Πετροῦπολιν ἀπελεύσεώς του· ὥστε ὁ ἀπόστολος οὗτος τῶν Πελοποννησίων πρὸς τὴν Ἀρχήν, ἦτο καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὴν Ῥωσσίικὴν αὐλήν, ἀγνοοῦντος τὴν ἄλλην ἀποστολήν. Αἱ

δὲ προτάσεις τῆς πελοποννησιακῆς ὁμηγύρεως διὰ τοῦ ἀποστόλου τούτου ἦσαν ἐν περιλήψει αἱ ἑξῆς·

Α'. Ἡ Ἀρχὴ νὰ διορίσῃ ἐφορίαν ἐκ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν ἐνεργοῦσαν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Ἀρχῆς, καὶ πληροφοροῦσαν αὐτὴν περὶ πάντων.

Β'. Νὰ διατάξῃ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς νὰ πείθωνται καὶ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ἐφορίαν περὶ παντὸς, καὶ νὰ μὴ ἐνεργῶσι τι ἄνευ ἀδείας αὐτῆς ἐπὶ ποινῇ ἀποβολῆς ἐκ τῆς Ἑταιρίας.

Γ'. Νὰ δώσῃ διαταγὴν νὰ συναχθῶσιν εἰς κοινὴν ταμεῖον ἐν Πελοποννήσῳ, ὑπὸ τὴν φροντίδα τιμίων ἀνδρῶν, ὅλαί αἱ συνεισφοραὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἰονίοις νήσοις εἰ δυνατόν, καὶ νὰ μὴ δαπανᾷται τι ἄνευ τῆς γνώμης τῶν προκρίτων ἀδελφῶν καὶ ἄνευ ἀδείας τῆς Ἀρχῆς.

Δ'. Νὰ διαταχθῇ τις τῶν ἐν Ὑδρᾷ ἀδελφῶν ὅπως φροντίζῃ περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἀλληλογραφίας τῆς Ἀρχῆς καὶ τῆς συστηθεσομένης πελοποννησιακῆς ἐφορίας.

Τοιοῦτοτρόπως ἐφωδιασμένος ὁ Παπαρρήγόπουλος, καὶ παραγγελίαν ἔχων ἰδιαιτέρως νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ ἀνακαλύψεως τῆς μυστηριώδους Ἀρχῆς ἀπεδήμησεν.

Ἐν τῷσὺν ἡ ἀνάγκη συστάσεως ἐφοριῶν εἰς συστολὴν καὶ ἐπιτήρησιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἀδελφῶν, ἣν ἡσθάνθησαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἔγινε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἐπαισθητὴ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις· καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας, πρὶν λάβωσι τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκλήσεις, ἔσπευσαν νὰ τὰς συστήσωσι κατὰ τόπους μυστικῶς.

Ἀλλ' ὅσον προώδευεν ἡ Ἑταιρία καὶ ἐπληθαίνεν ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, τότεν ἡσθάνοντο οἱ πατέρες αὐτῆς τὴν ἀνάγκην ν' ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία εἰς ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ σέβας, καὶ ἔστειλαν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθον, εἰς Περσούπολιν διατάξαντές τον νὰ δοκιμάσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, καὶ νὰ τῷ προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν, ἂν τὸν εὕρισκεν εὐδίαστον, ἐκθέτων αὐτῷ τὰς μεγάλας προσόδους τῆς Ἑταιρίας ἐντὺς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐσχέπτοντο καὶ ἐνῆργουν περὶ τούτου, παρενέπεσε τὸ ἀκόλουθον μέγα πολιτικὸν συμβᾶν ἐπιταχύναν τὸν μελετώμενον ἀγῶνα.

Συντελεστικὸν εἰς στερήσιν τοῦ κλονιζομένου ὀθωμανικοῦ κράτους ἐθεώρησεν ὁ σουλτάνος τὴν ἐξόντωσιν τῶν δυνατῶν

τοπαρχῶν του· ἐπερρεάζετο δὲ πρὸς τοῦτο ὄχι μόνον ὑπὸ τῆς πολιτικῆς του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυμίας του νὰ σφετερισθῇ τοὺς θησαυροὺς των.

Ὁ Ἀλῆς ἦτο καὶ δυνατὸς καὶ πλούσιος· πλήρης δὲ καὶ τόλμης, ἦν ἐμπνέει ἡ εὐτυχία, καὶ σύστημα ἔχων ν' ἀπαλλάττεται ἐχθρῶν καὶ ἀντιζήλων διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου τρόπου, δὲν ἐβράδυνε νὰ δώσῃ τῷ καιροφυλακτοῦντι κυριαρχίᾳ του δικαίαν ἀφορμὴν τῆς μέχρι θανάτου καταδρομῆς του διὰ τοῦ ἐξῆς τολμήματος.

Ἐπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ σατράπου τούτου καὶ κατεδιώκετο μέχρι θανάτου ὁ συγγενὴς του καὶ ἄλλοτε ἐπιστήθιος φίλος του καὶ συνεργὸς τῶν σκοπῶν του Ἰσμαήλμπεης, ὁ καὶ Πασόμπεης. Κατέφυγεν ὁ μπέης οὗτος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν του εἰς πολλὰ μέρη, ἀλλὰ παντοῦ ἐκινδύνευσε· μετέβη ἐπὶ τέλους εἰς Κωνσταντινούπολιν διψῶν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ του, καὶ εὐτύχησε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ σύμβουλια τῆς Πύλης ὡς καπουτσήμπασης, νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν καὶ νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ὀργὴν τοῦ τότε παντοδυνάμου Χαλέτ-ἐφέντη. Ὁ Ἀλῆς κατεταράχθη μαθὼν τὴν ὑψωσιν τοῦ ἐχθροῦ του, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀφ' οὗ εἶδε μετ' ὀλίγον, ὅτι ὁ δευτερότοκος υἱὸς του Βελήπασας, ἡγεμὼν τῆς Λαρίσσης, μετετέθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἡγεμονείας εἰς τὴν ποταπὴν τῆς Ναυπάκτου διὰ τῆς παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐνεργείας τοῦ Χαλέτη. Ἀκολουθῶν δὲ τὴν ἐπίβουλον καὶ ἀσυνείδητον πολιτικὴν του ἀπεφάσισε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πασόμπεην ἐντὸς τῆς βασιλευούσης, καὶ ἐμίσθωσεν ἐπὶ τούτῳ τρεῖς Ἀλβανούς, οἵτινες καιροφυλακτῆσαντες τὸν ἐπιστόλισαν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔβλαψαν, καὶ συλληφθέντες ὡμολόγησαν, ὅτι ἦσαν ὄργανα τῆς θελήσεως τοῦ Ἀλῆ. Καὶ οὗτοι μὲν ὡς κακοῦργοι ἐκρεμάσθησαν, ὁ δὲ Ἀλῆς μετεπέμφθη ἐντὸς ῥητῆς προθεσμίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀπολογηθῇ· παρήκουσε, καὶ ἡ Πύλη ἐκίνησεν ὅπλα κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀπειθοῦς καὶ ἀποστάτου, καὶ ἀνέδειξε τὸν Πασόμπεην ἀρχιστράτηγον τῶν κατ' αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἡγεμόνα Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου.

Κατετάραξε τὴν Ἑλλάδα τὸ κατὰ τοῦ Ἀλῆ κίνημα, καὶ ὥπλισε τοὺς Ἕλληνας, τοὺς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, τοὺς δὲ κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἐταιρίας θεώρησαν τὴν περὶστασιν τῆς τουρκικῆς ταύτης ἀλληλομαχίας ἀρμόδιαν εἰς

ἐναρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ δὲν ἐσυλλογίσθησαν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἀνέτοιμα, οὐδὲ πόσον ἐναντίαι πρὸς τὸν μελετώμενον σκοπὸν ἐφαίνοντο αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις, καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἱερὰ συμμαχία, κατὰ πτοηθεῖσα δι' ὅσα ἐνήργησεν ὁ καρβοναρισμὸς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, ὅχι μόνον ἐκινήθη ἔνοπλος κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐκηρύχθη καὶ ἐπισήμως κατὰ πάσης πολιτικῆς καινοτομίας γινομένης παρὰ γνώμην τῶν κρατούντων, οἷαδὴ ποτε καὶ ἂν ἦσαν τὰ κινούμενα αἷτια, καὶ πρὸς οἷονδὴ ποτε σκοπὸν καὶ ἂν ἀπέβλεπαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καθίσταται ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς τῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν. - Ἐνέργειαι αὐτοῦ καὶ προετοιμασίαι εἰς ἐπαύτασιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ δὲ ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν Καποδίστριαν Ξάνθος ἵνα τῷ προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἑταιρίας ὄχι μόνον δὲν ἤυρεν εὐμενῆ υποδοχὴν παρ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀπεπέμφθη ὡς συνεργῶν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔθνους του, καὶ ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ πρὸς ἄλλον τὰ βλέμματά του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔζη ἐν Ῥωσσίᾳ· ἦτο βλαστὸς λαμπρῆς οἰκογενείας καὶ υἱὸς ἡγεμόνος καταδιωχθέντος ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ πρόσφυγος εἰς Ῥωσσίαν· διέπρεψε μαχόμενος ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν· ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῆς Δρέσδης ἀπέκοπη καὶ ἡ δεξιὰ του. Ἐφερε τίτλον πρίγκηπος καὶ βαθμὸν στρατηγοῦ, καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐδείκνυε πάντοτε πολλὴν φιλογένειαν καὶ μέγαν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Τοιαῦτα χαρακτηριστικὰ ἐθεώρησεν ὁ Ξάνθος ἄξια τῆς γενικῆς ἀρχηγίας τῆς ἑταιρίας· ὡς μυστικὸς δὲ καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τῶν συναρχηγῶν του· ἔφερεν ὑπογεγραμμένην παρ' αὐτῶν σύμβασιν, ἣν ἔπρεπε νὰ προσυπογράψῃ ὁ Καποδίστριας, ἂν ἐδέχετο τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν· κατ' αὐτὴν ὥφειλεν ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς νὰ συμβουλευῇται καὶ αὐτοὺς περὶ πάντων (α). Ὁ ἀποσταλεὶς, εὐρῶν τὸν Ὑψηλάντην πρόθυμον νὰ τὴν προσυπογράψῃ, τὸν ἐχειροτόνησεν ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ Ὑψηλάντης, λαβὼν ἐντεῦθεν τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν, καὶ κατανοήσας ὅποιοι ἦσαν οἱ συνιστῶντες τὴν Ἀρχήν, ἐσφτερεύσθη ὅλην τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ὀλιγορήσας μὲν τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἑταιρίας καὶ δοτῆρας τῆς ἐξουσίας του, καὶ θεωρήσας τὴν υπογράφεισαν πρᾶξιν ὡς χαρτίον ἄγραφον, προσποιούμενος δὲ πάντοτε, ὅτι ἐνήργει ὑπὸ διαταγὰς ἀνωτέρων εἰς πλάνην τῶν μὴ εἰδῶτων τὸ μυστήριον τῆς ἀνυπάρχου Ἀρχῆς· ἀνέλαβε δὲ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τὴν

εἰκοστὴν ἰουνίου 1820, καὶ ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ ἐνεργῇ ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας ὅ,τι ἐνόμιζεν ὠφέλιμον πρὸς τὸν σκοπὸν του.

Ὁ δὲ Γαλάτης μετὰ τινὰ διακριθὴν ἐν Βλαχίᾳ, ὅπου πρῶτος εἰσῆλξε τὴν Ἑταιρίαν, ἀφίχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὑποπεύσωντές τον οἱ ἐκεῖ συνάδελφοί του ὡς ἐπίβουλον, ἢ ὡς προσπαθοῦντα νὰ σφετερισθῇ τὴν ἀρχήν, τὸν ἐπεισαν ν' ἀπέλθῃ, ἐπὶ προετοιμασίᾳ δῆθεν τοῦ ἀγῶνος εἰς Πελοπόννησον ἐν συνοδείᾳ τινῶν συνεταίρων· ἀλλὰ φθάσας παρὰ τὴν Ἑρμιόνην (Καστρί) ἀντικρὺ τῶν Σπετσῶν ἐδολοφονήθη παρ' αὐτῶν, ὑπερμεσουῦντος τοῦ ἔτους. Τόσον δὲ ὁ ζῆλος τῆς Ἑταιρίας κατέτρωγε τοὺς μύστας αὐτῆς, ὥστε ἐπλήρωσέ τις αὐτῶν καιρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἀναγνώστην Δηληγιάννην ὡς ἀποδοκιμαζόντα τὰ τῆς Ἑταιρίας.

Ἐν τούτοις, ὁ Παπαρρηνόπουλος ἀφίχθεις εἰς Κωνσταντινούπολιν παρέστη ἐνώπιον τῶν ἐκεῖ ἐφόρων τῆς Ἑταιρίας, καὶ ἀπεστάλη εἰς Πετρούπολιν πρὸς συνέντευξιν τοῦ Ὑψηλάντου ὅπως μυσταγωγηθῇ δῆθεν παρ' ἐκείνου τὰ τῆς Ἀρχῆς καὶ τῇ ἐγχειρίσει τὰ πρὸς αὐτὴν γράμματα. Ὡς δὲ διπλοῦς ἀπόστολος, ἐπεσκέφθη καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίτροπον τοῦ Ἀλῆ πρὸς ὃν ἦτο συστημένος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐθαύρυνεν αὐθις τὸν Ἀλῆν νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐμελέτα πρὸς τὸν σουλτάνον ἀντίστασιν, καὶ νὰ ἐλπίζῃ πάντοτε εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπερᾶσπισιν· τὰ αὐτὰ τῷ ἐγνωστοποίησε καὶ ἀφ' οὗ ἐφθασεν εἰς Πετρούπολιν, καὶ τῷ προανήγγειλεν ὡς ἄφρευκτον τὸν πρὸς τὴν Πύλην Ῥωσικὸν πόλεμον· μὴ εὐρῶν δὲ τὸν Ὑψηλάντην ἐν Πετρουπόλει, ἔτρεξε κατόπιν του εἰς Μόσχαν, ἀκαίρως εἰς Ὁδησσόν, ὅπου τὸν συνήντησε καὶ τῷ ἀνεκάλυψε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Ἐρωτήσας δὲ αὐτὸν καὶ περὶ τῆς Ἀρχῆς πρὸς ἣν ἐστέλλετο, ἤκουσεν, ὅτι ἦτον ἀφανής, ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ πληρεξούσιός της, καὶ ὅτι αὐτῷ ἔπρεπε καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν γράμματα νὰ ἐγχειρίσῃ, καὶ τοὺς στοχασμούς του ν' ἀνακαινώσῃ, καὶ ὅτι διὰ τοῦ πληρεξουσίου της θὰ ἐμάνθανεν ἡ Ἀρχὴ τὰ πάντα καὶ δι' αὐτοῦ θὰ ἔδιδε τὰς ἀναγκαίους διαταγὰς. Ὁ Παπαρρηνόπουλος τῷ ἔδωκεν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις τὸ συστατικὸν τῶν Πελοποννησίων, τῷ εἶπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνέμενεν ὅλα τὰ τοῦ πολέμου παρὰ τῆς Ἀρχῆς, καὶ τὸν ἐπληροφόρησεν ἀκριβῶς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἠπόρησεν ὁ Ὑψηλάντης ἀκούσας, ὅτι

οὔτε στρατεύματα ἦσαν μυστικῶς προωργανισμένα, οὔτε χρήματα ἀποτεταμειωμένα, οὔτε πολεμοφόδια οὐδαμοῦ συσσωρευμένα. Εἰς τόσῃν δὲ ἀπάτην τὸν ἔρριψαν οἱ ἀπόστολοί του, ὥστε ἐδίσταζε νὰ πιστεύσῃ ὅσα ἀληθῶς τῷ ἔλεγεν ὁ Παπαῤῥηγόπουλος, ὅστις θεωρήσας ἐθνοφθόρον τὸν δισταγμὸν του ἔγραψε δι' ἄλλης χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀγράφου καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ὑπογεγραμμένου χαρτίου ὅσα ἐνόμισε συντελεστικὰ εἰς παῦσιν τοῦ δισταγμοῦ καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῶν ψευδολογιῶν ἐφ' ὧν ὁ ἀτυχὴς πληρεξούσιος ἐσάλευε τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐρρίψακινδύνευε τὴν ὑπαρξίν του ἔθνους του· ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔγγραφον ἴσχυσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Ὑψηλάντην τῆς ἀπάτης του.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1820 ἐπανῆλθεν ὁ Παπαῤῥηγόπουλος εἰς Πάτρης καὶ ἐνεχείρισε τῷ Πατρῶν(β) τὰ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς ἀποκριτικὰ γράμματα πραγαματοποιούντα τὰς αἰτήσεις τῆς Πελοποννησιακῆς ὁμηγύρεως δι' ἀδείας ἐγκαταστάσεως γενικῆς ἐφορίας διοικούσης ἐν Πελοποννήσῳ τὰ τῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τὴν Ἀρχὴν καὶ ἐχούσης τὴν ἀπαιτούμενην ἰσχὺν ἐφ' ὧν τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ συστάσεως γενικοῦ ταμείου τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον, καθ' ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ κατὰ τὴν Ἑπτανήσον συνεισφορῶν αὐτῶν. Τὰ αὐτὰ γράμματα ἀνήγγελλαν ὡς ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀρχῆς καὶ τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πληρεξουσίου αὐτῆς. Οἱ Πελοποννήσιοι λαβόντες ταῦτα, ἀκούσαντες καὶ τοὺς θαρρύντικούς λόγους τοῦ ἀποστόλου τῶν ὑποπτεύσαντος τὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὡς σαθρά, ἀλλὰ μὴ στηλιτεύσαντος αὐτὰ, καὶ ἀναγνώσαντες μάλιστα καὶ φράσιν τῶν πρὸς αὐτοὺς γραμμάτων λέγουσαν, « ἐ ζ η τ ή θ η καὶ ὁ θ εν ἔ δ ει ή ἀ ν ή » κ ο υ σ α β ο ή θ ει α καὶ ὑ πε ρ ἄ σ π ι σ ι ς καὶ ἐ χ ο ρ η γ ή θ η ἀ φ θ ὶ ν ω ς », ἐθαρρύνθησαν καὶ ἐσύστησαν τὴν ἐφορίαν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰωάννου Βλασσοπούλου προξένου τῆς Ῥωσσίας, ἐκ τῶν ἀρχιερέων Π Πατρῶν Γερμανοῦ, Μονεμβασίας Χρυσάνθου, Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ, καὶ ἐκ τῶν προκρίτων Ἀσημάκη Ζαήμη, Σωτήρη Χαρχαλάμπη καὶ Θεοδώρου Ῥέντη· διώρισαν δὲ καὶ ταμίαις τὸν Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον καὶ τὸν Παναγιώτην Ἀρβάλην. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐψύχρανέ τινας μὴ συμπαραληφθέντας ἐν τῇ ἐφορίᾳ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεφύη ἔρις καὶ ἀντίπραξις πρὶν ἀρχίσῃ ὁ

ἀγών, καὶ ἡ ἐφορία ἔμεινεν ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεως τῆς νεκρά.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ὁ ἐν Ῥωσσίᾳ Ὑψηλάντης ἤτησε παρὰ τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἄδειαν ἀπουσίας, καὶ μετέβη εἰς Βεσσαρβίαν, ὅπου πολλάκις διελέχθη μετὰ διαφόρων μελῶν τῆς Ἐταιρίας ἐλθόντων πολλαχόθεν εἰς ἔντευξιν τοῦ, προετοιμάζων τὰ πάντα πρὸς ἑναρξιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἐταιρίας, οἱ γενικῶς τὴν ταχεῖαν ἑναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἐπιθυμοῦντες, τοὺς μὲν Ἕλληνας, πρὸς οὓς ἐστέλλοντο, ἐβεβαίουν ὅτι πᾶσα βοήθεια θὰ ἤρχετο ἔξωθεν ἅμα ἤρχιζεν ἐντὸς ὁ ἀγών, τὸν δὲ Ὑψηλάντην ἐθαῤῥυναν λέγοντες, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐζήτουν εἰμὴ ἀρχηγὸν ἔξωθεν εἰς ἑναρξιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπίστευεν ὅσα τῷ ἔλεγαν, διότι ἦσαν ὅσα ἐπεθύμει καὶ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀνεγείρῃ θρόνον, ἀλλὰ νὰ καθήσῃ ἐπὶ ἡδὴ ἀνεγερθέντος. Ἄν δέ τις τῷ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἐπίστευετο· τόσον ἐφάνη εὐαπάτητος. Ἀπεφάσισε δὲ ἐν πρώτοις νὰ κατέλθῃ εἰς Ἑλλάδα, καὶ ἔστειλε καὶ τινες φέροντας μυστικὰ γράμματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἔχοντας ἐντολὴν νὰ προκηρύξωσι τὴν ταχεῖαν ἔλευσίν του καὶ προετοιμάσωσι τὴν ὁδόν του· διανοεῖτο δὲ ἄγνωστος νὰ καταβῇ εἰς Τεργέστην ὅπου θὰ τὸν περιέμενεν Ἑλληνικὸν πλοῖον περὶ τὴν 20 νοεμβρίου, καὶ ἄγνωστος νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης, ὅθεν ἐμελέτα ν' ἀρχίσῃ τὰ ἑνοπλὰ κινήματά του τὴν 25 Μαρτίου, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὡς εὐαγγελιζομένην τὴν πολιτικὴν λύτρωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἐν ᾧ κατεγίνετο παρασκευάζων τὴν εἰς Ἑλλάδα κατάβασίν του, τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν ὑπερίσχυον συμβουλευόντες τον νὰ μεταβῇ εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης τῶν τῷ ἔλεγαν, ὅτι αἱ δύο αὐταὶ ἡγεμονεῖαι θεωροῦντο ὡς ἄλλη Ἑλλάς, διότι καὶ ἡγεμόνες καὶ αὐλικοὶ ἦσαν Ἕλληνες, καὶ ὁ λαὸς ὡς ὁμόδοξος ἦτο πρόθυμος νὰ συναγωνισθῇ τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας τὸν ἐδέχετο προθύμως, ὅτι ἡ ἡγεμονεῖα τῆς Βλαχίας, χηρεύουσα διὰ τὸν μεσοῦντος τοῦ ἱανουαρίου θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἐτέλει ὑπὸ ἀδύνατον μεσηγεμονίαν ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἀναρχίαν, ὅτι εὕρισκετο ἐν ταῖς ἡγεμονεῖαις μέγας ἀριθμὸς Φιλικῶν, ὅτι Τοῦρκοι δὲν ἐνυπῆρχαν, ὅτι ὁ τό-

πορς εἶχαν ἁφθόνους τροφὰς εἰς διατήρησιν πολυπληθῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτι τὸ ταμεῖον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας δὲν ἦτο κενόν. Τὸν ἐβεβαίουν δὲ ἐξ ὧν εἶχαν πληροφοριῶν, ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν νὰ συνχωρισθῶσιν ὅλοι οἱ Ἀρβανῖται. Ἀρβανῖται δὲ ἐλέγοντο οἱ ἐν ταῖς δύο ἡγεμονίαις σύμμικτοι Ἕλληνες, Βούλγαροι καὶ Σέρβοι συνδεόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ δόγματος καὶ ποριζόμενοι τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ὀπλοφορίας, τινὲς δὲ διὰ μισθώσεως προσόδων. Οἱ Φαναριῶται αὐθένται, ἐξ οὗτου ἡ ἡγεμονία μετέπεσεν εἰς χεῖράς των, τοὺς μετεχειρίζοντο εἰς ἰδίαν φρουράν καὶ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τὸ παράδειγμα τῶν αὐθεντῶν μιμούμενοι οἱ ἐντόπιοι ἄρχοντες εἶχαν καὶ οὗτοι Ἀρβανίτας καὶ εἰς ὑπηρεσίαν των καὶ εἰς φύλαξιν τῶν γαιῶν των. Οἱ σύμμικτοι δὲ οὗτοι πολεμικώτεροι τῶν ἐντοπίων, ἐλογίζοντο τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ τετρακισχίλιοι. Ἐθάρρουν τὸν Ὑψηλάντην ἵνα μεταβῇ εἰς τὰς ἡγεμονείας καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι.

Διέτριβαν ἐν Βλαχίᾳ δύο σημαντικοὶ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες, ὁ Γεωργιάκης Ὀλύμπιος ἡ Ὀλυμπιώτης ὑπηρετήσας ἄλλοτε ὑπὸ τοὺς Ῥώσους, καὶ ὁ Καμινάρης Σάββας Φωκιανὸς Πάτριμος ἔχοντες ἀμφοτέρω ἱκανὸν ἀριθμὸν ὀπλοφόρων· καὶ ὁ μὲν Ὀλύμπιος, νυμφευθεὶς τὴν γῆραν τοῦ περιφήμου Σέρβου Χαϊδούκου Βέλκου καὶ πολεμήσας ἄλλοτε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Σερβίᾳ, εἶχαν ἐκεῖ μέγα κόμμα· ὁ δὲ Σάββας εἶχε πολλὴν ἐπιρροὴν ἐν Βουλγαρίᾳ· ἀμφοτέρω δὲ οὗτοι, μέλη ὄντες τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, εἰδοποίησαν τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι ἦσαν καὶ ἔτοιμοι καὶ εὐέλπιδες νὰ κινήσωσιν εἰς ἐκκένωσιν τοὺς τόπους ἐκείνους. Ἐκτὸς τούτου ἀπηγορεύετο κατὰ τὰς συνθήκας Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πᾶσα εἰσβολὴ τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἡγεμονείας ἀνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ εὐλόγως ἐσυλλογίζετο ὁ Ὑψηλάντης ὅτι, ἂν ἐπάρκτε τὰς ἡγεμονείας, ἡ Πύλη μανθάνουσα τὰς ταραχὰς ἡ θὰ ἔσπευλεν ἀμέσως διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς περιστάσεως κατὰ τῶν ἀποστατῶν δυνάμεις ἀνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, καὶ τότε παρέβηκε τὰς συνθήκας καὶ ἐδίδο διχαίαν ἀφορμὴν πολέμου, ἡ θὰ ἐζήτει τὴν συγκατάθεσιν τῆς εἰς ἀποστολὴν στρατευμάτων, καὶ τότε παρήρχετο πολὺς κκεῖνός· ὥστε ἐδύνάτο ὁ Ὑψηλάντης ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, μένων ἀνεπηρέαστος, νὰ ὀργανίσῃ ἱκανὰς δυνάμεις ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ εὐτυχῶς νὰ προοδεύσῃ· ἐπίστευε δὲ ὡς κατορθωτὸν καὶ σχέδιόν

τι σταλὲν παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφορίας καὶ ἐπιδιορθωθὲν καὶ ἐγκριθὲν παρ' αὐτοῦ, καθ' ὃ ἡ Κωνσταντινουπόλις ἐν ῥητῇ ἡμέρᾳ θὰ ἐκαίετο, ὁ Σουλτάνος θὰ ἐφρονέετο, ὁ στόλος θὰ ἐκυριεύετο ἢ θὰ κατεστρέφετο, καὶ οἱ βασιλικαὶ θησαυροὶ θὰ διηρηθίζοντο. Τούτουτοι λόγοι ἐπείσαν τὸν Ὑψηλάντην νὰ προτιμήσῃ τὴν εἰς τοὺς παραδουναβίους τόπους μεταβάσιν ἐπὶ σκοπῇ πάντοτε νὰ μὴ διαμείνῃ ἐν Μολδοβλαχίᾳ, Σερβίᾳ ἢ Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ νὰ καταβῇ εἰς Ἑλλάδα ἀνάπτων παντοῦ καθ' ὁδὸν τὴν φλόγα τῆς ἀποστασίας. Ἐπετάχονεν δὲ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος πρὸ τῆς προσδιορισθείσης ἡμέρας 25 Μαρτίου αἱ ἐξῆς αἰτίαι.

Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, οὓς ὁ Ὑψηλάντης ἐπεμψεν εἰς διάφορα μέρη, φέροντας τὰς περὶ τῆς ἀποστασίας ἐντολάς του, ἦσαν καὶ ὁ Δημήτριος Ὑππατρος Μετσοβίτης, καὶ ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς ἡ Πύπ Θεσσαλός, καὶ οἱ δύο ἄλλοτε κληρικοί. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος διέβη εἰς Θεσσαλονίκην φέρων γράμματα τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν οἷς καὶ ἰδιόχειρα αὐτοῦ, πρὸς πολιτικούς καὶ πολεμικούς τῶν μερῶν ἐκείνων, καὶ σκοπεύειν ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἡπειρον· ὁ δὲ δεύτερος ἐστέλλετο εἰς Σερβίαν φέρων καὶ αὐτός γράμματα πρὸς ἐπανάστασιν τῆς ἡγεμονείας ἐκείνης. Ἀμφότεροι δὲ, συλληφθέντες καθ' ὁδόν, ἀρχομένου τοῦ ἰκνουαρίου, ἐφρονεύθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ὑψηλάντης, ἐν ἀγνοίᾳ εἰσέτι τῶν κατὰ τὸν Ἀριστείδην, ἀλλ' ἐν πλήρει γνώσει τῶν κατὰ τὸν Ὑππατρον, κατεθορυβεῖτο ἀναλογιζόμενος ὅτι, ἂν ἡ Πύλη ἔστελλε τὰ γράμματα ταῦτα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον παραπονουμένη, ὅτι στρατηγός του ἀργάνιζεν ἐπανάστασιν ἐντὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἀπαιτοῦσα τὴν ματαίωσιν τοῦ σχεδίου του, θὰ ἠναγκάζετο ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἐκ Βεσσαραβίας καὶ νὰ τὸν κατὰσθῇ διόλου ἄχρηστον· ἀρθέντος δὲ αὐτοῦ ἐκ μέσου, ἐμταιοῦντο ἄλλα τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρίας. Ἐκτὸς τοῦ δεινοῦ τούτου συμβάντος, ἐγνώσθη ὅτι καὶ τις Ἀσημάκης Θεοδώρου Πελοποννήσιος ἐπρόδωκε τὴν Ἑταιρίαν τῷ σουλτάνῳ, καὶ τις Διδόγος Ἐπτανήσιος, μέλος τῆς Ἑταιρίας, τὴν ἐπρόδωκε καὶ αὐτὸς τῷ Ἀλῇ, οὗτος δὲ τὴν ἀνεκάλυψε τῷ κυριάρχῃ του ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὕρῃ χάριν ἐνώπιόν του· ἔλαβε δὲ καὶ ἐξ Ἑλλάδος ὁ Ὑψηλάντης κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας γράμματα λέγοντα, ὅτι ἡ Ἑταιρία ἦτο

πασίγνωστος, ὅτι τὸ ἔθνος εὐρίσκατο ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς ἀθύσου ἐξ αἰτίας τῆς ἀνακαλύψεως τῆς, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ καλέσῃ τοὺς λαοὺς ἀνευ ρύδεμιζ ἀναβολῆς εἰς τὰ ὄπλα.

Λήγοντος δὲ τοῦ δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατέβη εἰς Πελοπόννησον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου ὁ ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Λεονταρίου ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος Φλέσσας, ὁ κατ' ἀρχῆς ἀπόστολος καὶ μετὰ ταῦτα μέλος τῆς υπεράτης ἀρχῆς, ἥτοι εἰδὼς τὸ μυστήριον τῆς ἀπάτης, ἀνθρώπος νεωτεριστῆς, μεγαλόπυλμος καὶ πνευματώδης, ἀλλ' ἀνίκανος νὰ ἐμπνεύσῃ σέβας διὰ τοῦ χαρακτῆρος του ἢ τῆς διαγωγῆς του· διὰ ταῦτα, καὶ διότι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστώτες τῆς Πελοποννήσου, γινώσκοντές τον πρὸ ὀλίγου μικρόν, τὸν εἶδαν διὰ μιᾶς μέγαν, κακίστην ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν ὁ ὑψηλὸς διορισμὸς του ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων.

Ἡ δὲ ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικὴ ἐξουσία εἶχε συλλάβει πρὸ τινος καιροῦ μεγάλαν ὑποψίαν περὶ τῶν μελετωμένων. Πᾶσα ἄλλη ἐξουσία θὰ ἐξιχνίαζεν ἀκόπως καὶ ἀκριβῶς ὅλην τὴν ἀληθειαν ἐξ ὧων ἀσυστόλως ἐλέγοντο καὶ ἐνηργοῦντο καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὴν Πύλην ἡγεμόνες, καταγινόμενοι εἰς τὸ ν' ἀργυρολογῶσι μᾶλλον ἢ νὰ διακωσιν, ἔχοντες δὲ καὶ ἕξιν νὰ σφάζωσι καὶ καταστρέφωσιν ὅσας ἐκ συνελάμβαναν πολιτικὰς ὑποψίας, συγχέοντες πταίστας ὑπόπτους καὶ ἀθῶους, δὲν ἐφρόντιζαν συνήθως νὰ προασφαλίσωσι τὴν ἐπικράτειαν καθ' οὗς ἀπαιτεῖ ἡ προνοητικὴ πολιτικὴ τρόπους. Τὴν φύσει δὲ τυφλὴν ὡς πρὸς τὰ ταιαῦτα τουρκικὴν ἐξουσίαν ἀπετύφλωσε καὶ ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ, ἣν δρᾶξαντες ὡς ἀφορμὴν οἱ Ἕλληνες διέσπειραν ἐπιτηδεῖως παντοῦ, ὅτι ὁ Ἀλῆς, ἐν παρωνόμαζαν ἐπονειδίστως Καρὰ-Ἀλῆν, ἠρέθιζε τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ἀρχιερεῖς καὶ ἀρχόντες κατεγίνοντο εἰς ματαίωσιν τῶν σχεδίων του. Ἀλλὰ μόλις διεσκεδάζοντο αἱ ἐπικρατοῦσαι ὑποψίαι, καὶ ἀνεφύοντο νέαι ἰσχυρότεραι, ὥστε οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, ἔχοντες ἄλλα συμφέραντα παρὰ τὰ τῶν ἡγεμονευόντων, ἦσαν πάντοτε ἔμφοδοι. Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας, καὶ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Δικαίου καὶ σπουδαίαν σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου, συνήλθαν εἰς Βοστίτσαν, ὡς εἰς ἀπόκεντρον μέρος, ἀρχιερεῖς τινες καὶ προεστώτες συναινέσαι καὶ τῶν μὴ παρόντων, εἰς ἀπαφυγὴν ὑποψιῶν. Θέλοντες δὲ νὰ κρύψωσι καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι τὸν ἀληθῆ

σκοπὸν τῆς συνελεύσεως, διέδωσαν, ὅτι συνήρχοντο κατὰ δια-
ταγὴν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίης πρὸς ἐπιτόπιον ἐπιθεώρησιν
ἀγροῦ τινος σταυροπηγιακοῦ διαφιλονεικουμένου. Ὑπὸ τὸ πρό-
σχημα τοῦτο συνεδρίασαν κατὰ πρώτην φοράν τὴν 26 ἰανουα-
ρίου, καὶ ἠκροάσθησαν τὸν Δικαῖον διαδίδοντα ἀσκήπτως καὶ
ἀσυστόλως ἐπὶ τῆς εἰς Ἑλλάδα καταβάσεώς του καὶ τῆς εἰς
Βαστίτσαν ἐλεύσεώς του, ὅτι ἠγγίζεν ἡ ἐναρχίς τοῦ ἀγῶνος, καὶ
ὅτι ἐστέλλοντο ἔξωθεν ἄφθονα καὶ πολυειδῆ πολεμικὰ βοηθή-
ματα· ἔδειξε δὲ ἐν Βαστίτσει καὶ τὰς ὁδηγίας του καὶ τὰ πι-
στωτήριά του, δι' ὧν ἀπεκαλεῖτο παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου «ἀλ-
λος ἐγώ». Εἰς ἀπόδειξιν δὲ τῆς πολλῆς ἀπάτης τοῦ Ὑψηλάν-
του περὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς σφαλερῆς κρίσεώς του, ση-
μειοῦμεν ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὁδηγιῶν τὰ ἀκόλουθα.

«Ἀρθρ. β'. Οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δημογέροντες
τῆς Πελοποννήσου νὰ ἐκλέξωσιν ἀπὸ ὅλον τὸ σύστημα τῶν
προεστώτων δύο τοὺς δοκιμωτέρους καὶ ὑποληπτικωτέρους,
οἱ ὅποιοι καὶ θήμενοι εἰς Τριπολίτσαν νὰ θεω-
ρῶσι τὰς συμπιπτούσας καινάς τῆς πατρίδος ὑποθέσεις μὲ κα-
θαράν συνειδησιν, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ διοργανίσωσιν εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας τὸ πρᾶγμα εὐτάκτως καὶ ταχέως.

«Ἀρθρ. γ'. Τὸ στρατιωτικὸν νὰ διοργανισθῇ εὐτάκτως· ἡ
εὐταξία φέρουσα τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὀπλων, τότε
θέλει φυλαχθῇ, ὅταν καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας διορισθῶσι χι-
λῖαρχοι οἱ πλέον φρόνιμοι καὶ δόκιμοι εἰς τὸ νὰ ὀπλοφορῶσι
καὶ νὰ διοικήσωσι στρατόν. Πρέπει νὰ γενῇ κατὰ ἐπαρχίαν ἡ
ἐκλογή ἐνὸς χιλιάρχου ἔχοντος τὴν ἄδειαν νὰ στρατολογήσῃ
καὶ νὰ ἐπιστήσῃ κατὰ τὴν τάξιν τῆς χιλιαρχίας τοὺς ἀξιω-
ματικούς, ἥτοι ἑκατοντάρχους, πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρ-
χους. Εἰς αὐτοὺς θέλει ὑπόκειται νομίμως διοικούμενος ὁ
στρατός.

«Ἀρθρ. στ'. Ὁ γενικὸς ἔφορος (Ὑψηλάντης) δὲν κρίνει εὖ-
λογον, νὰ ἀρματωθῇ ὁ τυχὼν διὰ τὴν προξενουμένην σύγ-
χυσιν καὶ ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπειρίαν τοῦ ὄχλου. Νὰ ἐκλε-
χθῶσι δὲ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἕλην εἴκοσι πέντε
μόνον χιλιάδες στρατοὺς ἀπὸ ἄνδρας ἐκλε-
κτοὺς καὶ ἐμπείρους εἰς τὰ ὄπλα, διὰ νὰ
ὁδηγηθῶσι τακτικῶς ἀπὸ τοῦτον μὲ τὴν ἀνήκουσαν ὑπακοὴν
εὐθὺς ὅπου φανῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

« Ἀρθρ. η'. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνη κατάλογος καθαρὸς τῆς
 « ἀδελφότητος ὅλης διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ κατάστασις τοῦ καθ'
 « ἐνὸς καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ συνεισφέρῃ ἀναλόγως, ὥστε ἡ
 « καταβολὴ νὰ γενῇ ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς μιλιονίου. Αὕτη εἶναι
 « γνώμη τοῦ γενικοῦ ἐφόρου καὶ τῆς σεβαστῆς Ἀρχῆς.

« Ἀρθρ. θ'. Οἱ χιλιάρχοι καὶ ἀξιωματικοὶ ἔχουν χρέος νὰ
 « ὀρκίσωσι τοὺς στρατιώτας των ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ
 « Χριστοῦ κ.τ.λ. ».

Κατὰ τὰς ὁδηγίας ταύτας ὁ Ὑψηλάντης ἐπίστευεν ὅτι ἡ
 Τριπολιτσα, καθέδρα τῆς Πελοποννήσου, ὅλη σχεδὸν ὑπὸ Τούρ-
 κων κατοικουμένη καὶ ὑπὲρ πᾶσαν πελοποννησιακὴν πόλιν
 φρουρουμένη, ἦτον ὁ καταλληλότερος τόπος εἰς ἐγκατάστασιν
 ἐπαναστατικῆς ἀρχῆς καὶ εἰς μυστικὴν διεξαγωγὴν τῶν συμπι-
 πτουςῶν τῆς πατρίδος ὑποθέσεων, καὶ ὅτι δυνατόν ἦτο νὰ ἐκ-
 λεχθῶσι μετὰ τῶν Πελοποννησίων, ἀνθρώπων καταγινεμένων
 εἰς εἰρηνικὰς ἐργασίας, νὰ ὀργανισθῶσι μυστικῶς καὶ ὀρκισθῶ-
 σιν ἐνώπιον τῆς ἀκμαζούσης τουρκικῆς ἐξουσίας στρατεύματα
 εἴκοσι πέντε χιλιάδων ἐξ ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔλεγον αἱ ὁδηγαί. Ὁ δὲ ἄλλος ἐγὼ Δικαῖος
 ἐπρόσθετον, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκίνει τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι θὰ ἐκῆ-
 ρυττε πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης ἅμα ἤρχιζεν ὁ ἀγὼν ἐν Ἐλ-
 λάδι, καὶ ὅτι θὰ ἔστελλε τότε καὶ στόλους καὶ στρατεύματα
 καὶ πολεμοφόδια καὶ θησαυρούς. Ἰδὼν δέ, ὅτι ὅσα ἐκομπορή-
 μόνει δὲν ἐπιστεύοντο, δὲν ἐυστάλη νὰ βεβιωσῇ ὅτι ἐφθάκεν
 ἤδη εἰς Ὑδραν ἰκανὴ ποσότης καὶ ὀπλων καὶ χρημάτων καὶ πο-
 λεμοφοδίων ἐκ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ἡτοιμάζοντο καὶ πλοῖα
 τῆς νήσου ἐκείνης εἰς ἐκπλουν. Ἠγανάκτησεν ἡ συνέλευσις διὰ
 τὰς ἀναιδέεις ψευδολογίας τοῦ Δικαίου, τὸν ἐπέπληξεν αὐστη-
 ρῶς καὶ τὸν ἐφοθέρισεν, ὅτι θὰ τὸν ἐφυλάκιζεν, ἂν δὲν ἔπαυεν
 ἐρεθίζων τὰ πνεύματα, διαδίδων τόσῳ ψευδεῖς φήμας καὶ ριψο-
 κινδυνεύων τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἔθνους. Πάντα ταῦτα ἔδωκαν κακί-
 στην ἰδέαν καὶ περὶ τοῦ προσωπικοῦ καὶ περὶ τῶν πόρων τῆς
 Ἀρχῆς. Ὅχι ὀλιγώτερον εἶχε κλονίσει τὴν πεποίθησιν τῶν συν-
 ελθόντων καὶ ἡ πρό τιнос καιροῦ γενομένη καὶ ἀπορρίφθεῖσα
 ἀπαίτησις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενικῆς ἐφορίας τοῦ ν'
 ἀποστείλωσιν οἱ Πελοποννήσιοι ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τῆς Ἀρχῆς
 ὅλας τὰς συνεισφορὰς των. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ὑπώπτουσιν ὅτι αἱ
 μεγάλας ἐλπίδες ἅς συνέλαβαν ἦσαν ἀπικτηλαί, δὲν ἐδύναντο

μήτε αὐτοὶ νὰ ὀπισθοδρομήσωσι μήτε τὴν ὁρμὴν τῶν πολλῶν ἐνθουσιῶντων ν' ἀναστείλωσι· πεντάκις δὲ συνεδριάσαντες διέ-
 λυσαν τὴν συνέλευσιν ἀποφασίσαντες τὰ ἑξῆς.

«Ὁ Δικαῖος ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ ἡσυχάσῃ.

«Νὰ γείνῃ φροντίς περὶ καταγραφῆς καὶ συλλογῆς τῶν συν-
 » εἰσφορῶν, καὶ νὰ κατατεθῶσι παρὰ τῷ ἐν Πάτραις γενικῷ
 » ταμίᾳ, Παπαδιαμαντοπούλῳ.

«Ἡ Πελοπόννησος νὰ μὴ κινήθῃ μηδὲ ἀφ' οὗ ἔλθῃ ὁ προσ-
 » δοκώμενος πληρεξούσιος, ἂν δὲν κινήθῃσι προηγουμένως τὰ
 » ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

«Νὰ ἐξιχνιασθῇ διὰ νέας ἀποστολῆς εἰς Ῥωσσίαν καὶ Πί-
 » σαν, ὅπου διέτριβεν ὁ μητροπολίτης Ἰγνατίος, ὅποια ἦ
 » γνῶμη τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὸν μελετώ-
 » μενον ἀγῶνα, καὶ ποίαν βοήθειαν ἐδύναντο οἱ Ἕλληνες νὰ
 » προσδοκῶσιν ἐκεῖθεν.

«Νὰ ἐξετασθῇ ἡ διάθεσις τῶν προκρίτων Ὑδρας, Σπετσῶν
 » καὶ Ψαρῶν ὡς πρὸς τὸν ἀγῶνα.

«Νὰ ἀποποιηθῶσιν εὐσχήμως οἱ προεστῶτες τὴν εἰς Τριπο-
 » λιτᾶν ἀπέλευσιν των ἂν ἐκαλοῦντο παρὰ τῆς ἐξουσίας· καὶ
 » ἂν αὕτη ἐπέμενε, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς Κυκλάδας ἐπὶ λόγῳ
 » μὲν ὅτι ἀπῆρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ
 » ἀναμείνωσιν ἐκεῖ τὰς ἑξῶθεν ἀπαντήσεις καὶ ὁδηγηθῶσι περὶ
 » τοῦ πρακτέου».

Ταῦτα ἐβουλεύθησαν, καὶ παρηγγέλθησαν καὶ τινες αὐτῶν,
 ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, νὰ τὰ κοινοποιήσωσι τοῖς πλησιε-
 στέροις συναδέλφοις των· διέταξαν δὲ καὶ τὸν μεγασπηλαιώτην
 Ἱερόθεον νὰ περιέλθῃ τὴν Πελοπόννησον μυστικῶς ἐπὶ κατα-
 γραφῇ καὶ εἰσπράξει τῶν συνεισφορῶν.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ περιστάσεις καὶ αἱ διαθέσεις τῶν ἐν Ἑλ-
 λάδι, ὅτε ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ τὴν ἐπανάστα-
 σιν. Ἐν ᾧ δὲ κατεγίνετο προετοιμαζῶν καὶ προετοιμαζόμενος,
 συνέβη τὸ ἑξῆς εἰς ἐπιθάρρυνσίν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἀποστασία Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου. -- Μετάβασις Ἑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ τὰ κατ' ἐκείνας τὰς ἡγεμονείας συμβάντα μέχρι τῶν ἀρχῶν ἀπριλίου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ τις, γεννηθεὶς ἐν τινὶ χωρίῳ τῆς μικρᾶς Βλαχίας, καὶ ἐξ οὗ ἔφερε παρασῆμου τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου παρονομαζόμενος Βλαδιμιρέσκος, ἐστράτευσεν ὑπὸ τοὺς Ῥώσσους ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 1812 παύσαντος ἐξαετοῦς Τουρκοῤῥώσικοῦ πολέμου· μετὰ δὲ τὴν γενικὴν ἀμνηστειὰν διωρίσθη, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Ἰωάννου Καρατσᾶ, κατὰ σύστασιν τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ γενικοῦ προξένου τῆς Ῥωσσίας τοῦ προστατεύοντος αὐτόν, Ὑποθεματάρχης, καὶ ὡς τοιοῦτος διετέλει καὶ ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Καρατσᾶν Ἀλεξάνδρου Σούτσου, γνωστὸς διὰ τὸν φιλαυτοχθονισμόν του καὶ τὴν ἀνδρίαν του.

Ὁ Θεόδωρος οὗτος μετέβη δι' ἰδιαιτέρας του ὑποθέσεις εἰς Βουκουρέστι καθ' ὃν καιρόν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναφύσεως ἀλληλομαχίας τῆς Πύλης καὶ τοῦ Ἀλῆ, ἐφαίνετο ἐγγίζουσα ἡ ἐναρξίς τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλικοὶ κατεγίνοντο προετοιμάζοντες τὸν ἀγῶνα κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη δι' ἐσωτερικῶν ταραχῶν ὑπὲρ ἄλλο πρόσχημα. Ὁ καταλληλότερος ταραξίας τοῖς ἐφάνη ὁ Βλαδιμιρέσκος, καὶ ὁ ἀρμοδιώτερος τῶν ταραχῶν καιρὸς ἡ συμπεσοῦσα μεσηγεμονία. Μεταξὺ τῶν ἐν Βλαχίᾳ σημαντικῶν Φιλικῶν διέπρεπεν, ὡς εἶπαμεν, ὁ ὀπλαρχηγὸς Γεωργάκης Ὀλύμπιος διὰ τὸν πατριωτισμόν, τὴν σύνεσιν, τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν ἐπιρροήν του. Ὁ ὀπλαρχηγὸς οὗτος, ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον γκιουλέρ-ἀγκασῆ ὑπηρετῶν παρὰ τῷ ἡγεμόνι Σούτσῳ, κατήχησε πρό τινων μηνῶν διὰ προτροπῆς τῶν Φιλικῶν τὸν Βλαδιμιρέσκον τὰ τῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τῇ βεβαιώσει Ῥωσσικῆς συμπράξεως, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὡς φιλόπατριν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἦτο νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν χρι-

στιανικούς λαούς οποίας καὶ ἂν ἦσαν φυλῆς. Συμβάντος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Σούτσου, τὸν ἐσυμβούλευσε ν' ἀπέλθῃ εἰς μικρὰν Βλαχίαν, νὰ κινήσῃ τὸν λαὸν τῆς εἰς τὰ ὅπλα, καὶ μὴ ἀνακαλύπτων ὅλον τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ κινήματός του νὰ κηρύξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι ἐκινεῖτο· εἰς ἀπόσεισιν τῆς φαναριωτικῆς ξενοκρατίας καὶ ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων προνομίων τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν πάντοτε τοῦ σουλτάνου. Ὁ Βλαδιμιρέσκος, σεβόμενος εἰς ἄκρον τὸν κατηχητήν του, ἐδέχθη προθύμως τὰς συμβουλὰς του, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὄχι πλειοτέρους τῶν 30 στρατιωτῶν καὶ τινα χρήματα παρὰ τῆς ἐφορίας, ἐπανῆλθεν εἰς μικρὰν Βλαχίαν, ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα, καὶ διέδωκεν ὅτι ἦτο πιστὸς ὑπήκοος τῆς μεγάλης καὶ κραταιᾶς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι δὲν ὠπλίσθη εἰμὴ εἰς παῦσιν τῶν καταχρήσεων καὶ εἰς ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων προνομίων τῆς πατρίδος του καταπατηθέντων ἢ εἰς ὠφέλειαν μόνον τῶν ἀρχόντων ἀποθάντων, καὶ ὅτι ἐπάναγκες ἐθεώρει νὰ στείλῃσιν αἱ ἐπαρχίαι πρὸς αὐτὸν πληρεξουσίους εἰς σύσκεψιν περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ· ἐξέδωκε δὲ καὶ προκηρύξεις καὶ ἀπέστειλε καὶ ἱκετήριον ἀναφορὰν πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

Διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας διωρίσθη ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης. Οὗτος ἀκούσας, ἐν Κωνσταντινπόλει ἔτι διατρίβων, τὰ κατὰ τὸν Βλαδιμιρέσκον, ἔστειλεν ἀμέσως ἀνηγεμόνας, τὸν Ἰωάννην Σαμουρκάσην, τὸν Κωνσταντῖνον Νέγγρην καὶ τὸν Στέφανον Βογορίδην πρὸς καθυσύχασιν τῆς παραχθείσης ἡγεμονείας του. Φθάσαντες οἱ ἀνηγεμόνες εἰς Βουκουρέστι ἔστειλαν τὸν Γεωργάκην καὶ τὸν φίλον του καὶ συστρατιώτην Γιαννάκην Φαρμάκην Μακεδόνα μετὰ 600 κατὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, τὸν δὲ Σάββαν ἐκράτησαν παρ' αὐτοῖς ὡς ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς τῆς πρωτεύουσας, ἀγνοοῦντες ὅτι οἱ ὀπλαρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν μέλη τῆς Ἑταιρίας. Ἐκστρατεύσαντες οἱ περὶ τὸν Γεωργάκην καὶ τὸν Φαρμάκην, ἀντὶ νὰ κατατρέξωσι τὸν Βλαδιμιρέσκον, τὸν συνέτρεχαν κρυφίως διδόντές τω πᾶσαν εὐκαιρίαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις νὰ ἐνδυναμωθῇ ἔτι μᾶλλον καὶ προαδέσῃ. Φθάσαντες δὲ εἰς Κραϊόβαν, πρωτεύουσαν τῆς μικρᾶς Βλαχίας, ἦσαν ἐτοιμοὺς νὰ κινήθωσιν ἐπὶ τὸν Βλαδιμιρέσκον κατὰ διαταγὴν τῶν ἀνηγεμόνων τὸν Ἰωάννην Σολωμόν καὶ τὸν Διαμαντῆν Σιρδάρην μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν.

ἀλλ' ὁ φιλόπατρις Γεωργάκης κατήχησε καὶ αὐτοὺς τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ τοὺς οὐδετέρωσεν. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἀσφαλισθεὶς τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ πάσης προσβολῆς, ἔχων ἱκανὸν ἀριθμὸν Πανδούρων (α) καὶ συλλέξας καθ' ὁδὸν πλῆθος ἄλλων ὀπλοφόρων καὶ ῥοπαλοφόρων, ᾤδευεν ἀφόθως εἰς Βουκουρέστι. Ἡ εὐτυχὴς καὶ ἀκώλυτος πρόοδος τοῦ καὶ ἡ προσέγγισίς του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἠνάγκασαν τοὺς ἄρχοντας νὰ καταφύγωσιν εἰς Τρανσυλβανίαν, τοὺς δὲ ἀνθηγεμένους εἰς Ρουτσούκι, παραδουναβίον πόλιν τῆς Τουρκίας. Ἀπομακρυνόμενοι δὲ οὗτοι τῆς πρωτεύουσας, διέταξαν τὸν Σάββαν θεωρούμενον πιστὸν ν' ἀσφαλίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀποστάτου. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἔφθασε παρὰ τὸ Βουκουρέστι τὴν 15 Μαρτίου μέγας καὶ πολὺς, καὶ κατέλυσεν ἐν Κοτροτσανίῳ, μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ὁρους, ἡμιώριον πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς πόλεως. Ὑψώσε δὲ κατὰ πρώτην φοράν καὶ σημαίναν φέρουσαν ἐπὶ κυανοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος τὰ ὁμοιώματα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν μεγαλομαρτύρων Γεωργίου καὶ Δημητρίου καὶ τὸ «Ζήτω ἡ Ἐλευθερία» χρυσογράπτον. Τὴν δὲ 17 ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τοὺς κατοικοὺς τοῦ Βουκουρεστίου λέγων ὅσα ἔλεγε καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοιπορίας του, καὶ προσθέτων, ὅτι εἰς εὐδόξωσιν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σκοποῦ τοῦ συνήχθησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ δεκαεξακισχιλίου ὀπλοφόροι, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐσκόπευε νὰ στείλῃ ἀντιπρόσωπόν της εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο νὰ στείλωσι καὶ οἱ λαοὶ πρὸς αὐτὸν πληρεξουσίου, νὰ ἐνωθῶσιν ὡς Χριστιανοὶ μετὰ τοῦ κινήεντος πλῆθους ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ, καὶ νὰ ἐτοιμάσωσι καὶ τὰ ἀναγκαῖα καταλύματα. Κατόπιν τοῦ Βλαδιμιρέσκου ἀφίχθησαν εἰς Βουκουρέστι ὁ Γεωργάκης καὶ ὁ Φαρμάκης, καὶ κατέλυσαν ἐντὸς τῆς πόλεως ὅπου διέτριβε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς Σάββας· ὅλοι δὲ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς ἤρχοντο συγχάκις εἰς λόγους χωρὶς νὰ συγκρούωνται.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν διετάραττεν ὁ Βλαδιμιρέσκος τὴν Βλαχίαν, ὁ Ὑψηλάντης, ἔχων ἐν τῇ συνοδίᾳ του τοὺς δύο νεωτέρους ἀδελφούς του, Νικόλκον καὶ Γεώργιον, τὸν συνταγματάρχην τοῦ ἐλαφροῦ ῥωσικοῦ ἱππικοῦ Γεώργιον Καντακουζηνόν (β), τὸν ταμίαν τοῦ Γεώργιον Μάνον, ἀξιωματικὸν τινα Πολωνόν, Γαρνόφσκη, καὶ δύο ὑπηρέτας, ἐπέρασεν ἐν ῥωσικῇ στολῇ τὸν Προῦθον τὴν 22 Φεβρουαρίου περὶ τὴν ε' ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, καὶ

ὑποδεχθεὶς ἐπὶ τῆς ἀποβάσεώς του καὶ συνοδευθεὶς παρὰ τινων φεβρουάριος στρατιωτῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ διὰ τῆς μυστικῆς ἐνεργείας ὁπαδῶν του προσταλέντων ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἰάσι, εἰσῆλθε δύνοντας τοῦ ἡλίου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔστησε τὸ στρατοπεδαρχεῖόν του ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Καντακουζηνῆς, αὐτὸς δὲ κατέλυσεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Γαλατᾶ ἐπὶ λόφῳ κειμένῳ εἰκοσι λεπτά μακρὰν τῆς πόλεως. Μόλις δ' ἔφθασε, καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῇ πόλει ὀπλοφόροι Ἀρβανίται, ὄντες μυστικῶς προωργανισμένοι, ἀφῆκαν πᾶσαν ὑπηρεσίαν κοινὴν καὶ ιδιωτικὴν, καὶ ἐτάχθησαν διὰ μίζης ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ ἄλλοι, καὶ πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοπροαίρετοι καὶ ἐνθουσιῶντες.

Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἡγεμόνευεν ἐν Μολδαυίᾳ ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος πρὸ ὀλίγων μόνον ἐβδομάδων κατηχηθεὶς τὰ τῆς Ἑταιρίας. Ὁ κατηχητὴς του, εἴτε θέλων νὰ τὸν ἐλκύσῃ, εἴτε ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρίας, τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι μῆτε αἱ ἡγεμονεῖαι θὰ ἐταράττοντο μῆτε ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐξεργηγύετο ἐν Ἑλλάδι πρὸ τοῦ 1825. Ὁ Σοῦτσος, θεωρῶν τὸ τέρας τοῦτο βραχύ, ἐπρότεινε διὰ τοῦ κατηχητοῦ του τῇ ὑπερτάτῃ Ἀρχῇ παράτασιν μέχρι τοῦ 1827, καὶ ἔγραψε τὰ αὐτὰ κατ' εὐθείαν τῷ Ὑψηλάντῃ διατρίβοντι ἐν Βεσσαραβίᾳ. Ὁ Ὑψηλάντης, ὑποπεύσας ὅτι διὰ τῆς προτάσεως ταύτης ὁ Σοῦτσος διενεοῖτο ν' ἀποκαρπωθῇ ἐν ἀνέσει τὴν ἐπταετῇ ἡγεμονίαν του, καὶ φοβούμενος μὴ τὸν εὖρη ἀντίπαλον ἂν ἦναι τοῦτο, ὑπέκρυψε τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς του· ὥστε ὁ Σοῦτσος ἠπόρησε καὶ ἐταράχθη ὅτε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἔμαθε τὴν 21 κατὰ πρῶτον, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἐπέρα τὸν Προῦθον τὴν ἐπαύριον· ἀλλ' οὔτε ἀντεῖπεν οὔτε ἀντέπραξεν· ἐξ ἐναντίας ἔδωκε πᾶσαν βοήθειαν, πιστεύων καὶ αὐτὸς ἀδιστακτικῶς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ὅτι ἡ Ῥωσσία τὸν ὑπεκρίνει. Ἡ διαγωγὴ αὐτῇ τοῦ ἡγεμόνος ἔπεισε τοὺς ἐντοπίους ἄρχοντας, ὅτι τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἦτον ἀπροστάτευτον ἔξωθεν, καὶ ὅτι προανήγγελλε ταχεῖαν εἴσοδον εἰς τὰς ἡγεμονεῖας Ῥωσικῶν δυνάμεων, καὶ μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς τύχης των· διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οὔτε ἀντεῖπαν οὔτε ἀντέπραξαν. Ἀλλ' ἔβλαψαν τὸν ἀγῶνα ἐξ αὐτῶν τῶν προσιμίων του αὐτοὶ οἱ ἀγωνισταί. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν ἡγεμονειῶν προύριχ ἦσαν καὶ ἀνώχυρ καὶ ἀπροφύλακτα καὶ ἀνεφιδίαστα ἐξ αἰτίας τῆς συνήθους ἀμε-

λείας τῶν Τούρκων ἐνισχυομένης ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἐπικρατοῦσης τότε βαθείας εἰρήνης· διὰ τοῦτο ἦσαν εὐχλωτα προσβαλλόμενα αἰφνης. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς προσβλήθῃ αἰφνης καὶ ἀλωθῇ ἡ Βραίλα, ὡς ἔχουσα μικρὰν καὶ ἀδύνατον φρουράν, ὁ διατελὼν ὑπὸ τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑψηλάντου Βασιλῆς Καραβιάς, ὁπλαρχηγὸς καὶ αὐτὸς τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονείαις μὴ ἐντοπίων, ἐξῆυπνησε τοὺς Τούρκους, πράξας ἔμπροσθεν οὕτως εἰπεῖν τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου· τοῦτου πράξιν ἀπολίτευτον, ἀπάνθρωπον καὶ ἀδικαιολόγητον.

Καθ' ὅλας τὰς πόλεις τῆς Μολδοβλαχίας ὅπου ἐσύχναζαν Τούρκοι, ὡς διαβάται ἢ ὡς ἔμποροι, διέτριβεν ἀξιώματικὸς Τούρκος, ἔχων παρ' ἑαυτοῦ καὶ τινὰς στρατιώτας πρὸς συστολὴν τῶν ἀτακτούντων ὁμοπίστων τοῦ μὴ σεβομένων συνήθως τὴν χριστιανικὴν φρουράν. Τοιοῦτός τις διέτριβε καὶ ἐν Γαλατσίῳ παραδουναβίῳ ἐμπορικῇ πόλει τῆς Μολδαβίας, ὅπου ἦσαν καὶ τινες Τούρκοι φιλήσυχοι καὶ φιλέμποροι. Τὸν ἀξιώματικὸν τοῦτον, τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ ὅσους ἐκ τῶν ἐμπορευομένων Τούρκων ἐδυνήθη νὰ συλλάβῃ ὁ Καραβιάς, ὁ ὡς ἀρχιχωροφύλαξ ἐκεῖ σταθμεύων, ἐφόνευσε σχεδὸν ὅλους ἐπιπεσὼν αἰφνης ἀνευ διαταγῆς τοῦ Ὑψηλάντου τὴν προτεραίαν τῆς εἰς Μολδαβίαν περικλεισθεῖς του. Ἐναθρονόμενος δὲ ἐπὶ τῷ κατορθώματί του ἐσόθει διὰ τῆς ἀγορᾶς φορῶν τὴν μελωπὴν τοῦ φανευθέντος ἀξιώματικοῦ ὡς τὴν λεοντὴν ὁ Ἡρακλῆς.

Ἡ εἰδήσις τῆς αἰμοσταγοῦς ταύτης πράξεως, τῆς πρώτης πράξεως τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ εὐνομίας ἀγῶνος, ἔφθασεν εἰς Ἰάσι καθ' ἣν ἐσπέραν εἰσῆλθεν ὁ Ὑψηλάντης, καὶ τὴν διεδέχθη ἄλλη ὁμοίως φύσεως ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τοῦ Ὑψηλάντου. 40 Τούρκοι ὑπὸ Ὀθωμανὸν ἀρχιφρουράρχον τῆς ἡγεμονείας διέτριβαν ἐν Ἰασίῳ, δι' οὗς λόγους διέτριβαν τοιοῦτοι καὶ ἐν Γαλατσίῳ καὶ ἄλλοι. Εἰσελθόντος τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τούρκοι οὗτοι ἀφωπλίσθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐφυλακίσθησαν· ἐφυλακίσθησαν καὶ 30 ἔμποροι Ὀθωμανοὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει· ἄλλὰ τὴν νύκτα οἱ πλεῖστοι ἐφανεύθησαν ἀνηλεῶς καὶ ἀναιτίως. Αἱ δύο δὲ αὐταὶ πράξεις δείξασαι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι οὕτε σύνεσις ὠδήγει τοὺς ὁπλαρχηγούς, οὔτε πειθαρχία ἐπεκράτει, δυσηρέστησαν εἰς ἄκρον καὶ τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς ἀυλικούς καὶ τοὺς ἐντοπίους ἄρχοντας. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ τῆς ἐκφράσεως πανδήμως τὴν δυσαρέ-

σκειάν του καὶ ἐλέγχῃ ἂν ὅχι καὶ παιδεύσῃ τοὺς αἰτίους, περὶ μὲν τῶν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς του συμβάντων ἐσιώπησε, περὶ δὲ τῶν ἐν Γαλατσίῳ ἐξέδωκεν ἡμερησίαν διαταγὴν εὐφημῶν τὴν ἀθέμιτον πράξιν τοῦ Καραβιδῶ ὡς λαμπρὸν κατόρθωμα. Παρόμοιοι πράξεις ἐξ αἰτίας τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Καραβιδῶ ἐπαναληφθεῖσαι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἡγεμονείας ἠϋΐησαν ἔτι μᾶλλον τὴν γενικὴν καὶ δικαίαν δυσαρέσκειαν, καὶ ἐσύστησαν κάκιστα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὸν ἀγῶνα. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ὁ Ὑψηλάντης ἔπεσε καὶ εἰς ἄλλο ἀτόπημα. Ἦκουσεν ὅτι πολλὰ χρήματα τῆς Ἐταιρίας ἀπετέθησαν παρὰ τῷ ἐν Ἰασίῳ τραπέζιτι Παύλῳ Ἀνδρέου. Διατεινόμενου δὲ τούτου, ὅτι τὸ ἄκουσμα ἦτο ψευδές, διέταξεν ὁ Ὑψηλάντης οὗτος μὲν καὶ ὁ παρκαυὶς του νὰ φυλακισθῶσι, τὰ δὲ βιβλία του νὰ ἐξετασθῶσι. Γενομένης δὲ τῆς ἐξετάσεως ἀπεδείχθη τὸ ἄκουσμα πάντῃ ψευδές. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπεφυλάκισε τοὺς ἀδίκως φυλακισθέντας εἰμὴ ἐπὶ πληρωμῇ γρασίων 60000 εἰς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ. Ἡ βίκα καὶ ἡ ἀρπαγὴ αὕτη ἔβαλαν εἰς ἀνησυχίαν τοὺς πλουσίους τῆς ἡγεμονείας καὶ συνήργησαν μεγάλως εἰς τὴν μετ' ὀλίγας ἡμέρας συμβᾶσαν αἰφνιδίον φυγὴν τοῦ Ροσνοβάνου καὶ τοῦ Στούρσα Σαντουλάκη, δύο τῶν πρωτίστων ἀρχόντων τῆς Μολδαβίας· ἀνεκκλύψαν δὲ καὶ τὴν μηδαμινότητα τῶν πόρων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ διήγειραν πολλὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς πιστευσομένης ὑποκινήσεως τῆς Ρωσσίας, ἥτις, ἂν ἐνείχετο, δὲν θ' ἄφινε τὸν Ὑψηλάντην ἄπορον. Ἰδοὺ καὶ ἄλλα κακὰ χειρὸν τῶν πρώτων. Ὁ Ὑψηλάντης ἦλθε ν' ἀνοίξῃ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ἐντὸς ξένων τύπων χωρὶς νὰ ἔχῃ προσχεδιασμένον τί νὰ πράξῃ ὡς πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους. Πασίγνωστον εἶναι, ὅτι ἐν ταῖς ἡγεμονεαῖς λαὸς δὲν ὑπάρχει· ὑπάρχουν μόνον αὐθένται καὶ δούλοι· οἱ δὲ δούλοι τόσον ἐξευτελίσθησαν ἐκ τῆς δουλείας, ὥστε ἔχασαν καὶ αὐτὸν τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν ἰσχυρὰν μερίδα, τὴν τῶν ἀρχόντων, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνα, ἐμελέτησε νὰ καταργήσῃ τὰ προνόμια τῶν καὶ νὰ κηρύξῃ πολιτικὴν ἰσότητα, ὅ ἐστι, νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἀγκυράκτησιν τῶν δυνατῶν χωρὶς καὶ νὰ ὠφελήσῃ ἢ νὰ προσοικειωθῇ τοὺς δούλους ὄντας ὁποίους τοὺς ἐδειξάμεν· ἀλλὰ πεισθεὶς περὶ τῆς δαιονότητος τῶν ἀποτελεσμάτων τοιαύτης πράξεως παρητήθη καὶ δὲν ἐξέδωκεν ἢν

ἐμελέτα προκήρυξιν, ἀλλ' ἐξέδωκεν ἄλλην τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του, δι' ἧς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Μολδαυοὺς, τοῖς ἔλεγεν, ὅτι διέβαινεν ἀπλῶς παρευόμενος εἰς Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δράξαντος τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ τοὺς ἐθαύρυνε ν' ἀσχολῶνται ἀφόβως εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα των καὶ νὰ ὑπακούωσι τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς νόμους των· ἐπρόσθετε δέ, ὅτι, ἂν τινες ἀπηλπισμένοι Τοῦρκοι ἐτόλμων νὰ πατήσωσι τὸ ἔδαφός των, « Ἰσχυρὰ Δύναμις εὐρίσκει τὸ ἐτοίμη διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν τόλμην των ». Τὴν δὲ 24 ἐξέδωκε δύο ἄλλας προκηρύξεις τὴν μὲν πρὸς τὸ Πανελλήνιον λέγουσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις, « Κι νη θῆτε, καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταίαν Δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά μας », αἰνιττόμενος τὴν Ρωσσίαν, τὴν δὲ πρὸς τοὺς παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ πρότροπὴν αὐτοῦ ἀσθέντης Σούτσας, συγκαλέσας τὸ συμβούλιον, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ πρίγκιψ Ὑψηλάντης διέβαινε μόνον ἀπερχόμενος εἰς Ἑλλάδα, ἀλλ' ὅτι ἐνδεχόμενον ἡ Πύλη ὀργισθεῖσα νὰ στείλῃ στρατεύματα καὶ ἀρρανίσῃ τὸν τόπον· διὰ τοῦτο ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προστασίαν Δύναμιν ἵνα μὴ ἐπιτρέψῃ εἰσβολήν. Τὸ συμβούλιον ἔγραψε τὴν προβληθεῖσαν ἀναφορὰν συστηθεῖσαν καὶ δι' ἰδιαιτέρας τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸν διατρίβοντα τότε ἐν Λαυδαχῇ αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὑποστηρίζων τὴν αἵτησιν τοῦ κοινοῦ, ὁμολογῶν, ὅτι τῷ ὄντι ἀνεδέχθη τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα καὶ ἐκθέτων τοὺς λόγους. Τὴν δὲ 26 ἐξέδωκε στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, καθ' ὃν ἐπλάττοντο στρατηγοὶ σωματάρχαι, ὡς τοὺς ἐκάλει ὁ ὀργανισμός, στρατηγοὶ φαλαγγάρχαι, στρατηγοὶ ταγματάρχαι, χιλιάρχαι, συνταγματάρχαι, ἐκατόνταρχοι καὶ τοιοῦτοι· ἔταξε δὲ εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοὺς δύο ἀδελφούς του καὶ τὸν Καραχουζηνόν, οὐδένα εἰς τὴν δευτέραν, εἰς τὴν τρίτην τὸν Ὀρφανόν καὶ τὸν Δούκαν, καὶ εἰς τὰς κατωτέρας ἄλλους. Ἐτοιμασθεῖς δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Βλαχίαν διέταξε καὶ ἐψάλη τὴν 28 ἐν τῷ ναφ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν δοξολογία, ἐν ᾗ παρέστη ὁ στρατὸς καὶ αὐτὸς ὡς ἀρχιστράτηγος. Κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ὁ μητροπολίτης τὸν ἐζῶσε σπᾶθην εἰπὼν μεγαλοφώνως τὸ προφητικὸν λόγιον « Περίβωσε τὴν βομφαίαν σου » ἐπὶ τὸν μηρόν σου δυνατὲ τῇ ὠραϊότητί σου καὶ τῷ καλεῖ

» σου, καὶ ἔντεινε καὶ κατενοδοῦ καὶ βασίλευε». Εὐλόγησε δὲ καὶ τὴν σημαίαν του φέρουσαν ἔνθεν μὲν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὰ ὁμοιώματα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης καὶ τὸ «ἐν τούτῳ νίκα». ἔνθεν δὲ τὸν φοινίκα καὶ τὸ «ἐκ τῆς κόνεώς μου ἀναγεννώμαι». Ὅλοι δὲ ὠκίσθησαν πανδήμως τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ὄραον.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ἀφ' οὗ διέτριψεν ἐξ ἡμέρας ἐν Ἰασιῳ, καὶ δίδεναιμὲ χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐξεστράτευσεν εἰς Βουκουρέστι μετὰ 800 ἱππέων προδικαζέας νὰ ἐτοιμασθῶσι παντοῦ τροφαὶ εἰς χρῆσιν δεκακισχιλίων στρατιωτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐν Ἰασιῳ ἐξῆμερος διατριβὴ του οὔτε τὸ ἐπιχειρήμα του ἐσύστησεν, οὔτε αὐτὸν ὕψωσεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναξίτης ὑπαλληλίας του καὶ τῆς κκοκηθείας τοῦ συρφετώδους στρατοῦ, ὅστις ἀχαλίνωτος εἰς τὰς ὀρέξεις του ἐπραττε παντὸς εἶδους καταχρήσεις ἀσυστάως καὶ ἀρόβως ὑπὸ τὰς ὀφεις τοῦ ἀρχιστρατηγού καὶ ἐκίνει μέγαν γογγυσμὸν· μόνη ἡ ἰδέα τῆς ῥωσικῆς ὑποκινήσεως διεσώζετο καὶ κατείχε τὴν γενικὴν καὶ δικαίαν ἀγανάκτησιν. Πολλοὶ δὲ τῶν κατ'οίκων τῆς Βλαχίας, μαθόντες ὅτι τὰ ἀτακτα ταῦτα στρατεύματα μετέβαιναν ἐκεῖ, ἐφοβήθησαν μὴ πάθωσιν ὅσα οἱ Μολδαυοὶ καὶ ἔφυγαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ὑψηλάντης καθ' ὁδόν, ἐξέφρασε πρὸς τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς συγκροτοῦντας τὴν Ἀρχὴν προκρίτους τῆς Βλαχίας τὴν ἀπορίαν του, ὡς διατηρουμένης, κατὰ τὸ λέγειν του, αὐστηρῶς εὐταξίας ἐν Μολδαυίᾳ· τοῖς ἔστειλε δέ, ἐπ' ἐλπίδι νὰ τοὺς καθησυχάσῃ, καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βλάχους προκηρύξεις του εἰς δημοσιεύουσιν, καὶ τοῖς ἔλεγεν ὅτι ἡ προστατεύουσα τὰς ἡγεμονείας μεγάλη Δύναμις θὰ ἐμπόδιζε τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων· εἰς πίστωσιν δὲ τούτου ἐπρόσθετεν, ὅτι ὁ στρατηγὸς Βιργενστέης διατάχθη νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὁρίων τὰ ἐν Βεσσαραβίᾳ στρατεύματα, καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὸς θὰ διέμενεν ἐν τῇ Βλαχίᾳ· τοὺς διέταττε δὲ νὰ ἐτοιμασῶσιν εἰς χρῆσιν τῶν μεγάλων δυνάμεων του τροφὰς καὶ καταλύματα ἐπὶ τῆς διαβάσεως.

Μετὰ ἑπταήμερον δὲ ὁδοιπορίαν ἔφθασεν εἰς Φωξάνην, πάλιν ἐπὶ τῶν ὁρίων Μολδαυίας καὶ Βλαχίας, ὅπου ἤρε τοὺς ὀπλαρχηγούς Ἀναστάσην Ἀργυροκαστρίτην καὶ Καραβίῳ ἀναμένοντάς τον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἔφερεν ἐκ Γαλατίου δύο κανόνια καὶ ἔσκαρε κατόπιν του καὶ πολὺν ὄχλον, ἐν ὀπλίσας διὰ τοῦ παρατυχόντος, καὶ παρατάξας καθ' ἣν ὥραν εἰσῆρχετο ὁ Ὑψη-

λάντης ἐφείλκυσε τόσον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ὥς ἄνθρωπος με-
γάλης ἀξιοῦτης, ὥστε ἀνεδείχθη στρατηγὸς ταγματάρχης(γ).
Ἐπὶ τὰ ἡμέρας διέμεινεν ὁ Ὑψηλάντης ἐν Φωξάνῃ, καθ' ἃς
κατεγίνετο γυμνάζων κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν τάξιν πολλοὺς
νέους, πεπαιδευμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀγαθῶν γονέων,
συρρέοντες καθ' ἡμέραν πολλαχόθεν ὑπὸ τὰς σημαίας του, ἐξ ὧν
συνεκρατήθη τάγμα ἐπονομασθὲν «ἱερός λόχος». Ἐλέγοντο δὲ
οἱ ἱερολογῆται οὗτοι καὶ μαυροφορίται, διότι ἐμελανοφόρου·
ἔφεραν δὲ ἐπὶ τοῦ πύλου κατὰ μέτωπον ὁμοίωμα κρανίου ἐπὶ
δύο κοκκῶν ἐν χιαστῷ σχήματι ὑφ' ὃ ἐπιγραφὴ «Ἐλευθερία
ἢ θάνατος». ἐφόρου δὲ καὶ ἐθνόσημον τρίχρουν.

Ἐκστρατεύσας ὁ Ὑψηλάντης ἐκ Φωξάνης ἔφθασε τὴν 16
Μάρτιος μαρτίου εἰς Βουζέον, πόλιν παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, ἀ-
καίθην ἐπροχώρησεν εἰς Πλοῖστι, ὅπου διέμεινεν ὡς δέκα ἡμέ-
ρας. Τὴν δὲ 28 ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κολεντίνῃ ἡμιώριον ἀπὸ
Βουκουρεστίου· ὥστε ἐχρονότριψε καθ' ὁδὸν ἀπὸ Ἰασίου εἰς
Κολεντίναν τέσσαρας ἑβδομάδας. Ἡ τόση χρονοτριβὴ καθ' οὗς
καίρους ἡ ταχύτης συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς πρόοδον τοιούτων
τολμημάτων, ἐπήγασε κυρίως ἐξ ὧν ἐλάμβανεν ἐπὶ τῆς ὁδοι-
πορίας του μυστικῶν εἰδήσεων, ὅτι ὁ μὲν Βλαδιμιρέσκος ἐμε-
λέτα κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὴν, ὁ δὲ Σάββας ἐκλονίζετο· διὰ τοῦτο
ὁδοιπορῶν ἐτακταντεύετο ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ εἰς Βουκουρέστι,
ὅπου ἦσαν ὁ Βλαδιμιρέσκος καὶ ὁ Σάββας ἔχοντες ἱκανὰς δυ-
νάμεις ἢ νὰ στρατοπεδεύσῃ ἐν Τυργοβίστῳ, ἀρχαίᾳ μητροπό-
λει τῆς ἡγεμονείας.

Τὸ Βουκουρέστι ἔκειτο ὑπὸ στρατιωτικὴν μέσטיχα καθ' ὃν
καιρὸν προσήγγισεν ὁ Ὑψηλάντης· διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἐχά-
ρησαν ἐπὶ τῷ ἐρχομῷ του ἐλπίζοντες ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν,
οἱ δὲ σημαντικώτεροι τῶν ἐναπομεινάντων ἀρχόντων, ἐν οἷς
καὶ ὁ μητροπολίτης, ὑπῆγαν εἰς προϋπάντησίν του παρακα-
λοῦντές τον νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν
δι' ἃς συνέλαβεν ὑποψίας. Ἐκ δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ὁ μὲν Γεωρ-
γάκης προϋπάντησε τὸν Ὑψηλάντην κατὰ τὴν Μενζίλην, τὸν
συνώδευσεν εἰς Κολεντίναν καὶ διέμεινε παρ' αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὰς
διαταγὰς του μετὰ τῶν στρατιωτῶν του· ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος
καὶ ὁ Σάββας δὲν προσῆλθον οὐδ' ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς Κολεντί-
ναν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐστάλη πρὸς τὸν Σάββαν ὁ ἐξ ἀπορρήτων
τοῦ Ὑψηλάντου Λεσσάνης εἰς γνώσιν τῆς αἰτίας. Ὁ Σάββας

ὑπεκρίθη κατ' ἀρχῆς τὸν ἄρρωστον, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ἐξηγηθῇ σαφέστερον ὡμολόγησεν, ὅτι τὸ κίνημα τοῦ πρίγκηπος δὲν ἦτον ὅποσον ἐφημιζέτο, ὅτι ἐπὶ τῇ βεβαιώσει ῥωσικῆς συμπεράξεως ἀνεδέχθησαν ὅλοι τὸν ἀγῶνα, ὅτι παρήλθον πέντε ἐβδομαδες ἀφ' οὗ ὁ πρίγκηψ ἐπέρασε τὸν Προῦθον, καὶ ῥωσικὴ σύμπραξις δὲν ἐφάνη, ὅτι ἐβλεπεν ἀφρευκτον τὸν ἀφανισμόν τῶν δύο ἡγεμονειῶν καὶ τὸν παντελῆ ὄλεθρον τῶν πρωταγωνιστῶν, καὶ ὅτι ἐδίσταζε περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Λασσάνης ἐπροσπάθησε νὰ τὸν θαρρύνῃ εἰπὼν, ὅτι αἱ ἐλπίδες τῆς ῥωσικῆς συμπεράξεως ἦσαν βάσιμοι, ἀλλ' ἡ ὥρα δὲν ἤλθε, διότι δὲν εἰσέβαλαν εἰς τὰς ἡγεμονείας τουρκικὰ στρατεύματα, ὥστε νὰ λάβωσιν ἐντεῦθεν ἀφορμὴν νὰ ἐσβάλωσι καὶ ῥωσικὰ. Διὰ τούτων καὶ τοιούτων λόγων ἔφερε τὸν Σάββαν ὁ Λασσάνης πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τὸν ἐδέχθη φιλοφρονέστατα καὶ ὑπεστήριξε καὶ αὐτὸς τὰς δοθείσας αὐτῷ ἐλπίδας. Γενομένου δὲ λόγου περὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, ὁ Ὑψηλάντης ἐξεμυστηρεύθῃ ὅσας ὑποψίας συνέλαβε κατ' αὐτοῦ, προσθέσας, ὅτι δις ὑπῆγεν ὁ Γεωργάκης νὰ τὸν φέρῃ εἰς Κολεντίναν καὶ ἀπέτυχε. Ὁ Σάββας ἀνεδέχθη νὰ τὸν πείσῃ, καὶ τῷ ὄντι τὸ κατώρθωσε μείνας ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βλαδιμιρέσκου εἰς ἀσφάλειαν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπανόδου του. Ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος, παρασπᾶς ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλάντου, ὑπεκρίθη τελείαν ἀφοσίωσιν εἰς αὐτὸν καὶ ζῆλον πρὸς τὸν ἀγῶνα· ἐξέφρασε δὲ ἐπιθυμίαν νὰ μείνῃ αὐτὸς ὡς ὀπισθοφυλακὴ ἐν Βλαχίᾳ, ὁ δὲ Ὑψηλάντης νὰ μεταβῇ εἰς Βουλγαρίαν, ὡς προεσχεδιάσθη· ἐπέμενε δὲ τούτῳ μάλλον εἰς τὸ νὰ προχωρήσῃ ὁ Ὑψηλάντης ὅσον τάχιον, καθ' ὅσον εἶχεν ἔλθει εἰδήσις, ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐτοιμὴ ἦτο νὰ δράξῃ τὰ ὅπλα ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ τῷ σκυτῷ τούτῳ ἐστάλη ἐκεῖθεν καὶ ἔφθασεν ἤδη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἀντικρὺ τοῦ Σιστόδου Ζέμνιτσαν ὁ Χρίστος Παγκας, εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Βουλγαρίας μετὰ 400 στρατιωτῶν καὶ τῶν εἰς περαιώσιν τοῦ στρατοῦ ἀναγκαίων πλοιαρίων. Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ Βλαδιμιρέσκου δὲν ἴσχυσαν· καὶ αὐτὸς μὲν ἐπανῆλθεν ἀβλαβῆς εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Σάββας ἀπελύθη εὐφημούμενος διὰ τὸν ζῆλόν του.

Ὅσον δὲ τὸ σχέδιον τοῦ Ὑψηλάντου ἦτον ἐξ ἀρχῆς σαθρόν, τόσον ἡ θέσις του καθίστατο καθ' ἡμέραν κινδυνωδεστέρα. Συνέρρουσαν ὑπὸ τὰς σημαίας του καὶ καθ' ὁδόν καὶ ἐν Κολεν-

τίνη πολλοὶ ἔνοπλοι, καὶ ἐλογίζοντο ὅλοι τρισχίλιοι· ἀλλ' ἄτακτοι ἐν γένει καὶ καταχρασταί· καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ σκανδαλωδὲς παράδειγμα τῶν πλείστων ὀπλαρχηγῶν, ὧν τὰ ἐν Βλαχίᾳ ἀθεμιτουρήματα ὑπερέβησαν καὶ αὐτὰ τὰ ἐν Μολδαυίᾳ, ἐγίνοντο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἔτι μᾶλλον ἀκράτῃτοι. Μεταξὺ δὲ τῶν τριῶν ὀπλαρχηγῶν, τῶν ἐχόντων καὶ ἐπιρροὴν καὶ ἰκανότητα καὶ τὰ ἀνδρείότερα καὶ πολυπληθέστερα σώματα, πιστὸς ἦτο καὶ πιστὸς διέμεινε μέχρι τέλους ὁ Γεωργάκης, ἀλλ' ὁ Σάββας καὶ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἦσαν ἐπίβουλοι καὶ προδόται. Οἱ ἐντόπιοι ὅλοι ἤχθρευοντο τὸν Ὑψηλάντην, διότι ὁ ἀγὼν ἦτον ἐπ' ὠφελείᾳ ξένης γῆς καὶ ἐπὶ φθορᾷ τῆς πατρίδος τῶν· πᾶσα δὲ ἡθικὴ δύναμις, ἐξ ὧσων ἔβλεπαν καὶ ἔπασχαν, ἐξέλειψεν· ὥστε ἡ τελεία καταστροφή τοῦ ἀγῶνος ἐφαίνετο ἀφευκτος ἐπερχομένης ἐχθρικῆς δυνάμεως.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κατὰ τὴν Βλαχομολδαυίαν ἀρχομένου τοῦ ἀπριλίου. Ἐρχόμεθα τώρα νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

"Εποφίς τῆς Πελοποννήσου καὶ κατὰστασις αὐτῆς ἐπὶ τῶν παρὰ-
μονῶν τῆς ἐπαναστάσεως. -- "Ελευσις καὶ ἀπέλευσις τοῦ Χουρσιῖ
πασᾶ καὶ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ.

ΚΑΘ' ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐλληνικῆς γῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐντο-
πίων Χριστιανῶν ἦτον ἀνώτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐντοπίων
Τούρκων. Ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος εἶχε καὶ ἰδιαιτέρα πλεονεκτή-
ματα· περιεῖχε χριστιανικὸν λαὸν πολυπληθέστερον, εὐπορώτε-
ρον, ἐμπορικώτερον καὶ βιομηχανώτερον ἀναλόγως τῶν ἄλλων
λαῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, διότι καὶ ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἦτον
ἐλαφρότερος. Οἱ στελλόμενοι εἰς Πελοπόννησον ἡγεμόνες συ-
χνάκις ἀλληλοδιεδέχοντο, καὶ ὥς ἐκ τούτου ἡ ἐπὶ τοῦ τόπου
ἰσχὺς των πολλὴ δὲν ἦτον· ἐφορευόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν διατρι-
βόντων ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀντιπροσώπων τῆς Πελοποννήσου
ἐσυστέλλοντο ἔτι μᾶλλον ἐν ταῖς κακοεργίαις των. Οἱ ἀρχιε-
ρεῖς καὶ οἱ προεστώτες εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὁμοπί-
στων αὐτῶν καὶ ὥς ἐκ τούτου ἦσαν ἰσχυροὶ παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ·
συνήρχοντο δὲ περὶ κοινῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς
Πελοποννήσου δις τοῦ ἔτους, συνενισχυόμενοι ἐνώπιον τῆς τουρ-
κικῆς ἐξουσίας. Ἄν καὶ γενικῶς οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου,
καταγινόμενοι εἰς εἰρηνικὰ ἔργα, δὲν ἦσαν μάχιμοι, διέπρεπαν
ὁμῶς μεταξὺ αὐτῶν ἄνδρες ἐκ τῆς τάξεως τῶν κλεπτῶν φημι-
ζόμενοι ἐπ' ἀνδρεία καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ. Ἐξῆ καὶ λαὸς πρὸς
τὴν μεσημβρινὴν ἄκρην αὐτῆς διασώσας πολλὰ λείψανα τῆς
σπαρτιατικῆς καταγωγῆς του. Ἐπιτηδαιοπάτη εἰς ἀμυντικὸν
πόλεμον εἶναι ἡ γεωγραφικὴ θέσις της. Θαλασσοτειχιστος ἡ
χώρᾳ αὕτη παρέχει μόνον τὸν στενὸν Ἰσθμὸν εἰς εἰσβολὴν ἐχ-
θρικών στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν βουνῶδη πρὸς τὴν Με-
γαριδᾶ καὶ δυσπρόσιτον. Βουνῶδη καὶ δυσπρόσιτα εἶναι καὶ
πάμπολλα ἐντὸς αὐτῆς μέρη. Τὰ μετὰξὺ Κορίνθου καὶ Ἀργεὺς
στενὰ τὰ κοινῶς λεγόμενα Δερβενάκια καὶ τὸ Ἀγιονόρι, τὸ

μεταξὺ Ἀργούς καὶ Τριπολιτσᾶς Παρθένι, τὸ μεταξὺ Τριπολιτσᾶς καὶ Καλαμάτας Μακρυπλάγι, τὸ μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Πύργου Κλειδί, τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Βοστίτσης στενὰ τῆς Ἀκράτας, τὰ μεταξὺ Πατρῶν καὶ Βοστίτσης Σελλά, ὁ διατέμνων τὴν Μάνην Ταύγετος καὶ τόσαι ἄλλαι ὀρεῖναι καὶ δύσβατοι θέσεις εἶναι εὐυπεράσπιστοι, καὶ δι' ὀλίγων ἐπιτηδεύονται εἰς παρεμπόδισιν τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβάσεως πολλῶν· φρουρεῖται δὲ ἡ χερσονήσος αὕτη ὑπὸ μεγάλων προμαχώνων, ἔνθεν μὲν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἔνθεν δὲ τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ τῆς Κρήτης· βοηθεῖται καὶ ὑπὸ τῆς παραλίου περιφέρειας τῆς εἰς εἰσαγωγὴν ἄλλοθεν τῶν ἀναγκαιῶν. Ὅλα ταῦτα ἀνεδείκνυν τὴν Πελοπόννησον, ἣν δικαίως θεωρεῖ ὁ Στράβων ἀκρόπολιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τὴν καταλληλοτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν βόσιν τοῦ μελετωμένου ἐπανκαστατικοῦ κινήματος.

Αὐτοὶ ἦσαν αἱ ἐν αὐτῇ ἐστὶναι τῆς ἐπανκαστάσεως, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Μάνη· ἐκείνη μὲν πολιτικὴ, αὕτη δὲ πολεμική.

Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἤκαμζεν ὑπὲρ πάσαν ἄλλην τῆς Πελοποννήσου διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ πολύτιμον προϊόν τῆς σταφίδος· εὐρωπαϊζε δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς ἄλλας διὰ τὴν συχνὴν μετὰ τινων παραθλασσίων τῆς Εὐρώπης πόλεων ἐξ αἰτίας τοῦ ἐμπορίου ἐπιμιζίαν, καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ διαμονὴν προξένων ἰσχυόντων παρὰ ταῖς τουρκικαῖς Ἀρχαῖς καὶ πολλὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐντοπίους ἐχόντων· εἶχε καὶ φιλομούσους καὶ φιλοκάλους πολίτας Χριστιανούς καὶ ἡμέρους πολίτας Τούρκους. Τρεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἀχαΐας, ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἀνδρέας Ζακήμης προεστῶς τῶν Καλαθρύτων, καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος προεστῶς τῆς Βοστίτσης, ἦσαν εἰλικρινῶς συνδεδεμένοι πρὶν εἶτι γνωσθῶσιν ἐν Πελοποννήσῳ τὰ τῆς Ἐταιρίας. Οἱ συνετοὶ δὲ καὶ φιλοπάτριδες οὗτοι ἄνδρες ἐν πολλῇ ὄντες ὑπολήψει, ἰσχυρὰν ἐξ αἰτίας τοῦ δεσμοῦ τῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν καὶ παρὰ τοῖς τοπικοῖς συμβουλίαις καὶ παρὰ τοῖς γενικοῖς· ἔμειναν δὲ μέχρι τέλους ζωῆς, ἐν μέσῳ τῶσαν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος, πιστοὶ πρὸς ἀλλήλους πολιτευόμενοι πάντοτε τὴν αὐτὴν πολιτικὴν. Ἡ ὑπόληψις τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν συνέτεινεν ὅχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν πολιτικὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Μάνη, ἐξ αἰτίας τῆς ὀρεινῆς θέσεως καὶ τῆς ἀκαρπίας τῆς γῆς, δὲν ἔπεσεν εἰς τὰς αὐτὰς πολιτικὰς περιπετείας, οὔτε

διήγειρε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τῶν δορυκτητορίων, ὡς ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος. Ὁ λαὸς τῆς, πτωχὸς ὡς ὁ τόπος ἐν κατωικεῖ, ἀφιλέμπορος, ἀβιομήχανος, ἄμικτος, καὶ ζῶν ἐν σκληραγωγίαις καὶ τῇ χρήσει τῶν ὅπλων, ἐθάρρευ πολλὰκις τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἀρπαγῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οὐτε Ἀρχὴν τουρκικὴν, οὔτε κατοίκους Τούρκους εἶχε ποτε ἡ Μάνη· ἀπελάμβανε δὲ πλήρη αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ κατὰ καιροῦς καπητάρμπασα ἐπὶ ἐτησίῳ φόρῳ, σπανίως καὶ αὐτῷ ἀποδιδομένῳ, τεσσάρων μὲν χιλιάδων γροσίων κατ' ἀρχάς, δεκαπέντε δὲ μετὰ ταῦτα. Εἶχεν ἐπτά ἀρχιερεῖς· καὶ ἀρχῆθεν μὲν διηρεῖτο εἰς ὁκτώ καπητανάτα, ἔπειτα δὲ εἰς ἑνδεκά· πᾶς δὲ καπητάνος ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος, καὶ διεδέχετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἀξίαν τοῦ ὁ κληρονόμος του· ἀνεδεικνύετο δὲ εἰς ἐξ αὐτῶν ἀνώτερος τῶν ἄλλων, παρ' αὐτῶν μὲν κατ' ἀρχάς, φέρων τὸν τίτλον Μπᾶς-καπητάνος, μετὰ δὲ τὸ 1770 παρὰ τοῦ κατὰ καιροῦς καπητάρμπασα ὑπὸ τὸν τίτλον Μπᾶς-μπογούς, ἀλλ' ἔκτοτε κοινῶς προσαγορευόμενος «Μανικμπένης»· δικαίως δὲ ἐθεωρεῖτο ὁ τόπος διὰ τὰ πλεονεκτήματά του πολεμικὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου· ἐπρόκειτο δὲ νὰ κινηθῶσιν οἱ κατωικοὶ τοῦ πρὸ τῶν ἄλλων, διότι εἰς ἐκείνους ἀπέβλεπαν κυρίως οἱ λοιποὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν φήμην τῆς ἀνδρίας των. Ἀλλ' ἡ Ἀρχὴ τῆς Ἑταιρίας, καὶ τοι θεωροῦσα καὶ αὕτη τὸν τόπον τοῦτον ἐστίαν τῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε ὅπλα, οὔτε τροφάς, οὔτε πολεμεφόδια, οὔτε χρήματα ἐναπεταμίευσεν, ἀλλ' ἔστειλε μόνον κατηχητάς καὶ ἔδωκεν ὑποσχέσεις (α).

Τὸν δὲ νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς ἡγεμὼν αὐτῆς ὁ Χουρσήδπασας, ἄνθρωπος μεγαλοπρεπῆς ὡς σουλτάνος, σκληροκάρδιος, πολυδάπνους ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἡγεμόνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τρόμον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐμπνέων (β). διέπρεψε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λαμπροτέρων ὑπουργίων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ὑπηρέτησε καὶ ὡς μέγας βεζίρης· ἐστάλη δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον κυρίως πρὸς παρτήρησιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ τοῦ πνεύματος τῶν κατοίκων, καὶ διετάχθη, ἂν εὕρισκεν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐμελετᾶτό τι κατὰ τοῦ κράτους, νὰ ἐνεργήσῃ τρία τινά· τὴν ἀφόπλισιν τῶν Χριστιανῶν, τὴν μετὰπαμψιν εἰς Τριπολιτσάν τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατευμάτων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς

ἐξουσίας. Πολλὰ ἐθρολλοῦντο κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὅτε ἔφθασεν ὁ Χουρσέδης εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ' αὐτὸς οὔτε πίστιν οὔτε προσοχὴν πολλὴν ἔδωκε· καὶ ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ Πύλη εἶχε μέχρι τοῦδε ἀπλᾶς μόνον ὑποψίας, ἀποδίδουσα ἰσως καὶ αὕτη τὴν φαινομένην ἀνησυχίαν καὶ κίνησιν τῶν ἐλληνικῶν πνευμάτων εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ ἀποστάτου Ἀλήπασα. Ἀλλ' ὁ ἄγριος χαρακτὴρ τοῦ νέου τούτου ἡγεμόνος, ἡ αἰματοβόρος διάθεσις του καὶ ἡ δραστηριότης του διέσπειραν τόσον φόβον, ὥστε ἡ Πελοπόννησος ἥ δὲν θὰ ἐκινεῖτο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡγεμονίας του, ἢ, ἂν ἐκινεῖτο, θ' ἀπετύγχανεν ἀφ' ὧν παρόντος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Πύλη, δυσαρεστηθεῖσα ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείας, ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἐκείνην εἰς τὸν Χουρσέδην, ὅστις ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου ὀλίγας ἐβδομάδας ἄφ' οὗ εἰσῆλθεν. Ἐκλήθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν ὁ οἰκεῖός του Κιοσὲ Μεχμέτπασας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς συνηκολούθησε τὸν Χουρσέδην, ὥστε ἡ ἡγεμονία ἔμεινεν ὑπὸ διοίκησιν ἀνθηγεμόνος, τοῦ Μεχμέτ-Σαλή-χαγα, μὴτε πολλὴν ἱκανότητα ἔχοντας, μὴτε τὴν προσήκουσαν συστολὴν ἐμπνέοντος. Τόσον δὲ ἀνύποπτοι ἦσαν πρὸς ὅσα συνέθεσαν μετ' ὀλίγον ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ὁ Χουρσέδης καὶ ὁ Μεχμέτης, ὥστε ἀμφότεροι ἀφῆκαν ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ πλούτη των ὡς ἐν τόπῳ ἀσφαλεῖ καὶ ἡσυχῇ· θέλοντες δὲ νὰ καθησυχάσωσι τὰ πνεύματα τῶν ἐντοπίων Τοῦρκων, ὑποπτευόντων καὶ φοβουμένων, ἀπέστειλαν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν ἐξοδὸν των χιλίους στρατιώτας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐξουσίας καὶ ματαίωσιν ἐνδεχομένου ἀνιστοῦ συναντήματος. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Πελοπόννησος ἡλευθερώθη τοῦ Χουρσέδη, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀνέπνευσαν. Ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἦσαν πάντοτε ἔμφοβοι, σχεδιάζοντες πῶς νὰ ματαίωσωσι τὰς βουλὰς τῶν Ἑλλήνων· ἐφοβοῦντο δὲ πρὸ παντός ἄλλου τοὺς λεγόμενους κλέπτας, ὧν ἐσώζοντο λείψανα ἐν Πελοποννήσῳ· διὰ τοῦτο ἠξεύροντες, ὅτι ὁ ποτὲ κλέπτης Ἀναγνωσταρᾶς εἶχεν εἰσελθεῖ πρὸ τινος καιροῦ κρυφίως εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ὑπενήργει τι ἐν ταῖς μεσσηνιακαῖς ἐπαρχίαις, βουλὴν ἔβαλαν ἢ νὰ τὴν συλλαβῶσιν ἢ νὰ τὴν φέρωσιν εἰς Τριπολιτσάν διὰ φιλικῶν τρόπων, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Βουλὴν ἔβαλαν νὰ συλλαβῶσιν καὶ τοὺς τῆδε ἀνέκτισε ὀλίγους ἄλλους καπητάνους, ὡς τοὺς Κουμανιώτας καὶ τοὺς Πετμεζῆδας· καὶ διαδόσαντες ἐπιτη-

δείως· καὶ πανούργως ὅτι τινὲς τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἀλλά, ἀπειθήσαντες εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐξουσίας, ἐξωπλισθῆσαν, διέταξαν τοὺς ῥηθέντας νὰ ἐπιστρατεύσωσιν ἐπὶ μισθῷ, σκοπὸν ἔχοντες νὰ τοὺς συλλάβωσιν ἀπροφυλάκτους ἢ νὰ τοὺς δολοφονήσωσιν. Ἀλλ' οἱ ἐπιβουλευόμενοι δὲν ἐπαγιδεύθησαν. Ἡ ἀπειθεία καὶ ἡ προφύλαξις τῶν Ἑλλήνων ἀνησύχασαν ἔτι μᾶλλον τοὺς Τούρκους· ἀλλ' ὅ,τι ὑπερῆύξησε τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἦτο τὸ ἔξῃς.

Ὁ μέχρι θανάτου καταδιωκόμενος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, καὶ καταφυγὼν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς Ἐπτανήσον, ἦλθε τὴν 6 ἰανουαρίου εἰς τὴν Μάνην τὴν γενναίως καὶ φιλοφρόνως τοὺς καταδιωκομένους ὁμογενεῖς καὶ ὁμοπίστους ἀείποτε δεχομένην. Ἡ εἰδήσις τοῦ ἐρχομοῦ του κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας ἐφάνη τρανὴν προμήνυμα ταραχῶν, καὶ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἠρώτησε τὸν Μαυρομιχάλην περὶ αὐτοῦ καὶ τὸν παρεκίνησε νὰ τὸν συλλάβῃ ἢ ἀποδιώξῃ ὡς κακεντρεχὴ καὶ ἐπικίνδυνον, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καθήμενος ἐκεῖ ἄφοβος μέχρις οὗ ἐξεργάγῃ ἡ ἐπαχέστασις δὲν ἔπαυεν ἀνταποκρινόμενος μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ οἰκείων του, καὶ προδιαθέτων αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα τὴν 25 μαρτίου, καθ' ἣν, ὡς προσεχεδιάσθη, θὰ ἐκινεῖτο ἡ Μάνη πρὸ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου εἰς ἐμφύχωσιν καὶ παρὰδειγμα αὐτῶν. Ἀλλ' ὅσον παρήρχοντο αἱ ἡμέραι, τόσον τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο σπουδαιότερον· δὲν ἔλειπαν δὲ καὶ περιστάσεις εἰς αὐξήσιν τῶν ὑποψιῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἡ ἀκόλουθος ὄχι ὀλίγον τοὺς ἐτάραξε.

Διάφοροι νερόμυλοι ἦσαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατηδαφισμένοι ἐν Δημιτσάνῃ, κωμοπόλει τῆς Καρυταίνης. Οἱ ἀδελφοὶ Σπηλιωτόπουλοι ἀνήγειραν τινὰς, καὶ φέροντες ἄλλοθεν ὕλην ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι κρυφίως πυρίτιδα. Ἀνεκάλυψε τοῦτο ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς Καρυταίνης ἀρχομένου τοῦ φεβρουαρίου, κατεταράχθη, ἐπάτησε τὰ ὑποπτα μέρη, ἐν οἷς, ἂν δὲν ἦρε πυρίτιδα, ἦρε τὰ εἰς κατασκευὴν τῆς, καὶ ἀνέφερε τὰ πάντα εἰς τὸν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀνθηγεμόνα, ὅστις διέταξε καὶ κατεδαφίσθησαν οἱ ἀνεγερθέντες ὑποπτοι μύλοι.

Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ δακίς συνελάμβανε πολιτικὰς ὑποψίας, συνειθίζε ν' ἀσφαλιζέται λαμβάνουσα δημόρους· ἐν τῇ παρούσῃ δὲμος περιστάσει φρονηθεῖσα τὴν παρὰκλήν τῶν Χριστιανῶν

ἠρκέσθη εἰς τὴν ὑπ' ἄλλην πρόφασιν κλησιν εἰς Τριπολιτσάν ἐν πρώτοις μὲν τῶν προσετώπων, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων προσκαλουμένων συνήθως ὁσάκις ἡ πόλις ἐξωτερικὸς ἐπέκειτο ἢ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἀνεφύοντο. Σκοπὸς δὲ τῆς ἐξουσίας ἦτο μηδενὸς νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξόδον καὶ νὰ ματαιώσῃ τοιοῦτοτρόπως ὅ,τι ἐτεκταίνετο. Ἡ συγκάλεσις αὕτη κατεθροῦδυσεν ὅλους συνειδότες τὴν ἐνοχλήν καὶ εἰκάζοντας τὴν αἰτίαν. Μέλχοι τινὸς ἀμφίβαλλαν περὶ τοῦ πρακτέου· εἶχαν ὑπ' ὅψιν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Βοστίτῃ συνελύσεως τοῦ νὰ μὴ ὑπάγωσιν εἰς Τριπολιτσάν προφασιζόμενοι ἄλλ' ἂντ' ἄλλων· ἄλλ' ἐσυλλογίζοντο ἐν ταύτῃ ὅτι, ἂν παρήκουαν, ἔσχιζαν τὸ προσωπεῖον, καὶ ὤφειλαν νὰ ὀπλισθῶσιν ἀμυνόμενοι, καὶ τοὶ ἀνέτοιμοι, ἀνεφοδιάστοι, διεσκορπισμένοι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ μήτε καὶ νὰ συννοηθῶσι δυνάμενοι διὰ τοὺς εἰς σύλληψιν ἀποστόλων ἢ γραμμάτων παραφυλάττοντας Τούρκους· διὰ τοῦτο νομίσαντες ἀδύνατον ἢ ὀλεθρίαν τὴν ἀντίστασιν, ἀπεράσισαν νὰ ὑπακούσωσιν, ἐλπίζοντες διὰ τοῦ ἐμφανισμοῦ τῶν νὰ ἐμπνεύσωσι θάρρος καὶ διασκέδασαι τὰς ὑποψίας. Ἡγγίζε δὲ καὶ τὸ Πάσχα, καθ' ὃ ἐπανήρχοντο συνήθως εἰς τὰ ἴδια, ὥστε ἡλπίζαν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν νὰ μὴ μείνωσιν ἐν Τριπολιτσᾷ εἰμὴ ὀλίγας ἡμέρας. Οἱ Τούρκοι ἠθέλησαν νὰ λάβωσι τὰ πιστὰ καὶ παρὰ τῆς Μάνης, ἣν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐπαρχίαν ὑπόπτειαν· ἄλλ' ἡ Μάνη δὲν ἐκρέματο ἀπὸ τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς τῆς Πελοποννήσου· διὰ τοῦτο ὁ Πετρόμπεης παρηγγέλθη περιποιητικῶς τῷ τρόπῳ ν' ἀναβῇ καὶ αὐτὸς ὡς πιστὸς ὑπῆκοος εἰς Τριπολιτσάν πρὸς διασκέδασιν διὰ τῆς παρουσίας του τῶν πρὸς βλάβην αὐτοῦ καὶ τοῦ τόπου του φημιζόμενων. Ὁ Πετρόμπεης ἀπεποιήθη εὐσχήμως ν' ἀπέλθῃ, ἄλλ' ἔστειλε λήγοντος τοῦ φεβρουαρίου ἕνα τῶν υἱῶν του, τὸν Ἀναστάσην, καὶ ἕνα τῶν ἀνεψιῶν του, τὸν Πανάγον Πικουλάκη(β), ὧν ἡ ἐν Τριπολιτσᾷ παρουσία ἐνέπνευσε μέγα θάρρος. Τὸ θάρρος τοῦτο ἠῤῥησεν ἔτι μᾶλλον ἢ κατόπιν ἀλληλοδιαδόχως εἰσόδου ἀρχιερέων καὶ προσετώπων, ὑποκρινόμενων ὅτι τὰ πάντα ἦσαν βαδιουργίαι τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

Οὐδεμία ἐπαρχία ἦτο τόσον τεταραγμένη ὅσον ἡ τῶν Πατρῶν. Τούρκοι καὶ Χριστιανοὶ ὑπέβλεπαν καὶ παρετήρουν ἀλλήλους. Λόγοι ἀπειλητικοὶ παρ' ἐκείνων καὶ ὑποπτοὶ παρὰ τούτων ἐλέγοντο συχνάκις, καὶ τὸ πᾶν προεμήνυε ταχεῖαν καὶ

βαρεῖται ῥῆξιν· καὶ ἄλλοι μὲν τῶν Πατρῶων Χριστιανῶν μετέ-
 φεραν τὰ φίλτατά των εἰς τὰ χωρία, ἄλλοι δὲ τὰ διεβίβαζαν
 εἰς τὴν Ἐπτανήσον. Οἱ δὲ Τούρκοι, περιφερόμενοι ἔνοπλοι, τοὺς
 ἐμπόδιζαν, καὶ ἐντεῦθεν συνέβαιναν λογοτριβαὶ καὶ συγχύσεις.
 Ἀνίκανος ὁ Π. Πατρῶν νὰ καθησυχάσῃ τοὺς τεταραγμένους
 Τούρκους, καὶ φοβούμενος ῥῆξιν ἀνετοίμων τῶν Ἑλλήνων ἔτι
 ὄντων, ἐκάλεσε τὸν ἐν Βοστίτῃ φίλον του Λόντον εἰς σύσκεψιν
 καὶ τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεώς του ἐπεσκέφθησαν ἀμφότεροι τὸν
 διοικητὴν τῶν Πατρῶν Σεκήραγαν, ἐντόπιον, καὶ ἤρξαν παρ'
 αὐτῷ πλήρη συνέλευσιν τῶν ἐντοπίων ἀρχιδων σκεπτομένων
 περὶ τῶν πραγμάτων. Ὁ Λόντος ἐνόησεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἦσαν
 μᾶλλον φοβισμένοι ἢ ὠργισμένοι· διὰ τοῦτο τοῖς ἐλάλησε θαρ-
 ραλέως. «Ἀγάδες», τοῖς εἶπεν, «ἐπανάστεις τῶν ῥαγιαδῶν
 * δὲν γίνεται χωρὶς νὰ θέλωμεν ἡμεῖς, οἱ πρόκριτοι καὶ ἡμεῖς,
 * χάρις εἰς τὸν μεγαλοδύναμον Θεὸν καὶ εἰς τὸν πολυεύσπλαγ-
 * χον αὐθέντην μας, εἶμεθα πλούσιοι καὶ κτηματῖαι ὡς καὶ
 * σεῖς. Ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα ὅτι ἔμειναν γυμνοὶ καὶ πεινῶντες
 * οἱ ἀποστατήσαντες πρό τινων ἐτῶν πατέρες μας, καὶ δὲν
 * ἐπιθυμοῦμεν νὰ πάθωμεν τὰ αὐτά. Ἐπειτα τότε ἤμαρξεν ὁ
 * πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλην ῥωσικὸς πόλεμος, σήμερον ἐξ ἑναν-
 * * τίας εἶναι παντοῦ βαθεῖα εἰρήνη καὶ κατὰδίωξις τῶν ἀπο-
 * * στατούντων. Ὁ ἀποστάτης Ἀλῆς, Ἀγάδες, κινεῖ τὰς ταρα-
 * * χάς, καὶ σεῖς, χρεωστῶ νὰ εἴπω, τὰς ὑποθερμαίνετε δι' ὧν
 * * πράττετε, ἂν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ. Ἰδοὺ, * κορπίσθη ὁ ῥαγιας· πῶς
 * * θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εἰσπραξις τῶν βασιλικῶν εἰσοδημά-
 * * των; Ἄν δὲν ἀλλάξετε διαγωγὴν, ἡμεῖς οἱ προεστῶτες δὲν
 * * ἐγγυώμεθα τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου· καὶ ἐπειδὴ χρεωστοῦμεν
 * * καὶ ἡμεῖς λόγον τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ περὶ τούτου, ἴσως ἀναγκά-
 * * σθῶμεν ν' ἀπολογηθῶμεν κατ' ἐθέλειαν καὶ νὰ φανερώσωμεν
 * * τοὺς αἰτίους».

Οἱ Τούρκοι ὄχι μόνον δὲν ὠργίσθησαν ἀκούσαντες τοὺς ἀπο-
 τόμους τούτους λόγους ἐκ στόματος ῥαγια, ἀλλὰ καὶ ἐζήτη-
 σαν εὐμενῶς τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ. «Ἀγάδες», ἐπανάλαθεν ὁ
 Λόντος, «μὴ περιφέρεσθε ἔνοπλοι· ἀφήσατε τοὺς ῥαγιαδας
 * ἐλευθέρους νὰ μεταφέρωσι τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὰ πράγματα
 * των ὅπου εὐαρεστοῦνται, καὶ ἡμεῖς σὺς ἐγγυώμεθα τὴν ἡσυ-
 * * χίαν τοῦ τόπου, καὶ σὺς προσφέρομεν καὶ πᾶσαν συνδρομὴν
 * * εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν βασιλικῶν εἰσοδημάτων, κινδυνεύόντων

» νὰ χαθῶσιν». Οἱ Τοῦρκοι εἰσήκουσαν τοὺς λόγους τοῦ Λόντου, καὶ ἐφάνησαν ἀνυποπόττεροι μαθόντες μετ' ὀλίγον, ὅτι ἄρχιερεῖς καὶ προεστῶτες ἄλλων μερῶν τῆς Πελοποννήσου ἀπῆρχοντο πρόθυμοι εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ὅτι καὶ οἱ τῆς Ἀχαΐας ἐμελέτων καὶ αὐτοὶ ν' ἀπέλθωσι. Τῷ ὄντι καὶ ὁ Π. Πατρῶν καὶ ὁ Λόντος ἐκίνησαν πρὸς τὴν Τριπολιτσάν, ἀφ' οὗ ἔμαθαν ὅτι ἀπῆρχοντο ἐκεῖ οἱ ἄλλοι, καὶ ἀνέβησαν καὶ εἰς Καλαβρυτὰ· ἀλλὰ· συσκεφθέντες μετὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προεστῶτων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, δὲν ἤυραν εὖλογον νὰ ὑπακούσωσι τὴν πρόσκλησιν τῆς ἐξουσίας, διότι οἱ σκοποὶ τῆς ἐφαίνοντο ὀλέθριοι. Ἐφρόνουν δὲ ὅτι ἡ παρakoή των θὰ ὠφέλει μᾶλλον ἢ θὰ ἐβλαπτε καὶ τοὺς ἤδη προαπελθόντας, διότι θὰ ἐσυστέλλοντο οἱ Τοῦρκοι, ἐν ὧσ' ἔμεναν οὗτοι ἔξω, νὰ κακοποιήσωσι τοὺς ἔσω, φοβούμενοι δικαίως μὴ τοὺς ἐρεθίσωσι, καὶ συμβῇ ὅ,τι ἐπροσπάθουν νὰ ἐμποδίσωσιν. Ἐπεθύμουν δὲ νὰ λάθωσι καὶ τὰς ἐξωθεν ἀπαντήσεις, ὡς προεσχεδιάσθη, καὶ νὰ πράξωσιν ἔπειτα ὅ,τι θὰ ταῖς ὑπηγόρευεν ἡ περίστασις· ἀλλὰ δὲν ἤθελαν καὶ νὰ σχίσωσιν εἰσέτι τὸ προσωπεῖον· ὅθεν ἐμεθοδεύθησαν τὸ ἀκόλουθον τέχνασμα. Ἐπλάσαν ἐπιστολὴν ἀνωχυμον ὡς στελλομένην πρὸς αὐτοὺς παρὰ τινος τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ Τούρκων φίλων των καὶ λέγουσαν, ὅτι θάνατος τοὺς ἀνέμενεν ἐν Τριπολιτσᾷ, καθὼς θάνατος ἀνέμενε καὶ τοὺς προεiselθόντας· διέταξαν δὲ τὸν κομιστὴν νὰ προπορευθῇ κρυφίως κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἐπανελθῇ εἰς ἀπὸ τῆσιν των ὡς ἐρχόμενος ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης. Ταῦτα προετοιμάσαντες ἀπεχαιρέτησαν τὸν διοικητὴν τῶν Καλαβρύτων, συμπάρελαβαν δύο τρεῖς Τούρκους καὶ ἀνεχώρησαν τὴν 9 μαρτίου ὡς εἰς Τριπολιτσάν· ἦσαν δὲ ὁ Π. Πατρῶν, ὁ ἐπίσκοπος Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ Ζαήμες, ὁ Χαραλάμπης, ὁ Λόντος, ὁ Φωτίλας καὶ ὁ Θεοχαρόπουλος. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπλησίασαν ταῖς Κατσάναις ἀπῆντησαν, ὡς προεσχεδιάσθη, τὸν ἐπιστολιοφόρον καὶ ἔλαβαν τὴν ἐπιστολὴν παρόντων τῶν συνακολουθούντων Τούρκων, ἣν ἀναγνώσαντες εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεκρίθησαν ὅτι ἡγανάκτησαν καὶ ὑπῆλθαν· ὅλοι ὁμοῦ εἰς Καρνέσι· ἐκεῖθεν ἀνήγγειλαν τοῖς ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ τῷ διοικητῇ τῶν Καλαβρύτων ὅσα τοῖς ἐκαινοποιήθησαν κατ' ὁδόν, παραπονούμενοι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἄδικον ἀπιστίαν τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζητοῦντες ἄδειαν νὰ μένωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των ὡς φοβούμενοι, ἔτοιμοι πάντοτε

νὰ ἐκτελέσωσιν ὅσα κοινῇ γνώμῃ τῶν συνελθόντων θ' ἀπεφασίζοντο ἐν Τριπολιτσᾷ. Τὴν δ' ἐπιούσαν μετέθεσαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας(γ), καὶ ἀπέστειλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καλόγηρον φέροντα πρὸς τὸν πατριάρχην γράμματα εἰς καθυσύχασιν τῆς Πύλης, ἂν τυχὸν διεβέλλοντο παρὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικῶν Ἀρχῶν ὡς ἀπειθεῖς καὶ κακὰ βουλευόμενοι. Διὰ τοῦ αὐτοῦ γραμμυτακομιστοῦ ἐκοίνωσαν καὶ τοῖς ἐφόροις τῆς Ἐταιρίας τὴν ἀληθῆ κατὰστασιν τῶν πραγμάτων αἰτούμενοι τὰς ὁδηγίας των. Λαβόντες οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ ἀγάδες τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τῶν Ἀρχαίων δὲν τὰ ἐξέλαβαν ὡς ἀπατηλά, καὶ κατεταράχθησαν, ζητοῦντες νὰ μάθωσι τίς ἐφύθησε τοὺς γράψκντας, ὑποθέτοντες ὅτι ἦτο Τοῦρκος. Ἐν τούτοις ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς διατρίβοντας ἐν τῇ ἀγίᾳ Λαύρᾳ ἀπάντησις τῶν ἀγάδων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν προεστώτων λέγουσα ὅτι ἦσαν ὅλα ψευδῆ, καὶ θαρρύνουσα αὐτοὺς νὰ σπεύσωσιν εἰς Τριπολιτσάν ἀνυπόπτως. Αὐτὰ ταῦτα τοῖς ἔγραψε καὶ ὁ διοικητὴς Κκαλαβρύτων ἀπεστάλη δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ παρὰ τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ καὶ ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης ἀναβὰς εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην καθ' ὃν καιρὸν ἀνέβησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστώτες. Ἄλλ' αὐτοὶ καὶ τὸν πρέσβυν μὴ ὄντα ἐκ τῶν Φιλικῶν, ἀπέστειλιν ἀπρακτον, καὶ ἐπανέλαβαν ὅσα καὶ πρότερον, προσθέσαντες, ὅτι ἐνόμιζαν ἀναγκαῖον κατὰ τὴν παρούσαν ταραχὴν τῶν πνευμάτων ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ ἀρχιερεῖς καὶ προεστώτες πρὸς καθυσύχασιν τοῦ λαοῦ, πρὸς εἰσπραξίν τῶν βασιλικῶν φόρων καὶ πρὸς εὐόδωσιν τῆς λοιπῆς ὑπηρεσίας· ἐπέμειναν δὲ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ, ὃ ἐστὶ, μὴτε νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν, μὴτε νὰ ἐπιτεθῶσιν ἕως οὗ ἔλθωσιν αἱ ἔξωθεν ἀναμενόμεναι ἀπαντήσεις· ὑποπεύοντες δ' ἐνοπλον καταδίωξιν διὰ τὴν παρακοήν, ἀπεφάσισαν νὰ στρατολογήσωσι μυστικῶς εἰς ὑπεράσπισιν, ἂν ἡ χρεῖα τὸ ἐκάλει. Ἐπειδὴ δὲ ἀσύμφορον ἐνόμισαν νὰ συνδιατρίβωσιν ὅλοι, μὴ τύχῃ αἴρνης καὶ συλληφθῶσι, διεχωρίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Π. Πατρῶν καὶ ὁ Ζαήμης ἀπῆλθαν εἰς Νεζερᾶ, ὁ δὲ Κερνίτσης καὶ Φωτίλας εἰς Κερπινὴν, ὁ δὲ Χαραλάμπης καὶ Θεοχαρόπουλος εἰς Ζαρούχλαν, ὁ δὲ Λόντος εἰς Διακοφτόν. Ἀνεκλήθη παρ' αὐτῶν καὶ ὁ δὸν καὶ ὁ εἰς Τριπολιτσάν ἀπερχόμενος Γεώργιος Σισίνης προεστὼς τῆς Γαστούνης. Οἱ δὲ ἐν Τρι-

πολιτῶν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Καλαμογδάρτου καὶ τὴν παρα-
λαβὴν ὧν ἀνεφέραμεν γραμμάτων ἔστειλαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς
δεύτερον πρέσβυν, τὸν Νικόλαον Μοθωνιόν, καὶ δεύτερα γράμ-
ματα, δι' ὧν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστώτες τοὺς ἐβεβαίουν
περὶ τῆς ἀσφαλείας των ὡς ἂν ἦσαν οἱ δυστυχεῖς ἀσφαλεῖς αὐ-
τοί· ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ δεύτερα αὕτη ἀποστολὴ εὐτύχησεν, οὔτε
οἱ πρὸς οὓς ἐγένετο ἀπήντησαν, διότι δὲν συνδιέτριβαν· καὶ ὁ
πρέσβυς Μοθωνιὸς ἰδὼν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων οὐδ'
αὐτὸς ἐπανῆλθεν εἰς Τριπολιτσάν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου.

ΟΤΑΝ ὅλη εὐφλεκτος συσσωρευθῇ, σπινθὴρ ἀρχαὶ νὰ πέσῃ καὶ τὴν ἀνάπτει. Τοιοῦτόν τι συνέβη ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν ὅλων.

Ὁ γέρον Ἀσημάκης Ζαήμης, προσετώσ τῶν Καλαβρύτων καὶ πατὴρ τοῦ Ἀνδρέου, εἶχε παρ' αὐτῷ δύο παλαιούς κλέπτας, τὸν Χονδρογιάννην καὶ τὸν Πετιώτην, οὓς ἄλλοτε λυτρώσας τοῦ θανάτου ἡγάπα, ἐπιστεύετο, κατήχησε τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ προπαρεσκεύαζεν εἰς τὸν μελετώμενον ἀγῶνα. Τὴν 15 μαρ-
Μάρτιος
 τίου, ἐν ᾧ ἐγευμάτιζε μόνος ἐν τῷ χωρίῳ του, τῇ Κερπινῇ, ὑπηρετούντων τοῦ Χονδρογιάννη καὶ τοῦ Πετιώτη, τοὺς ἠρώ-
 τησε «τί νέον;» Ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὴν ἐπαύριον ἀνε-
 χῶρει εἰς Τριπολιτσάν, φέρων χρήματα τοῦ δημοσίου, ὁ Σεηδῆς
 Λαλιώτης, σπαῆς, καὶ ὅτι, ἂν τοῖς ἔδιδε τὴν ἄδειαν, ἔτοιμοι
 ἦσαν νὰ τὸν κτυπήσωσι καθ' ὁδόν, καὶ ἀρπάσωσι καὶ φέρωσι
 τὰ χρήματα πρὸς τὸν αὐθέντην των ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ γένους.
 Ὁ γέρον Ζαήμης, ὀλιγολογώτερος καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν
 Σπαρτιατῶν, τοὺς ἐκύτταζεν ἀσκαρδαμυκτί, τοῖς ἔνευσε νὰ
 τὸν κεράσωσι, καὶ ἀφ' οὗ ἔπιεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρί-
 δος, ἔλαμε τὸν σταυρόν του καὶ τοῖς εἶπε, «ἔς τὴν εὐχὴν μου
 παιδιὰ» (α). Οἱ δύο κλέπται, λαβόντες τὴν εὐχὴν τοῦ ἀρχον-
 τος καὶ παραλαβόντες καὶ τινὰς ἄλλους, παρεμόνευσαν ἐπὶ τῆς
 εἰς Τριπολιτσάν ὁδοῦ κατὰ τὴν Χελονοσπηλίαν, καὶ ἐτουφέ-
 κισαν τὸν Σεηδῆν διαβαίνοντα ἀνύποπτον καὶ ἔχοντα συνοδὸν
 τὸν Ταμπακόπουλον ἀναβαίνοντα καὶ αὐτὸν δι' ὑποθέσεις του
 εἰς Τριπολιτσάν. Ὁ Σεηδῆς δὲν ἐβλάβη, καὶ ἔφιππος ὢν ἔφυγε
 καὶ διεσώθη εἰς Τριπολιτσάν διασώσας καὶ ὅσα ἔφερε χρήματα·
 διεσώθη ἀβλαβῆς καὶ ὁ συνοδοιπὸρος του Ταμπακόπουλος,
 ἀρραπασθέντος μόνον τοῦ σκευοφόρου ἵππου του. Ἐτύχε δὲ τὴν

αὐτὴν ἡμέραν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Τριπολιτᾶν καὶ ὁ διοικητὴς τῶν Καλαβρῦτων Ἰβραήμης Ἀρναούτογλους. Ὁ δὲ καταλυματίας του, προπορευόμενος εἰς ἀριστοποίησιν, καὶ πλησιάζας ὅπου ἐτουφεκίσθη ὁ Σεηδῆς, ἔμαθε τὸ γεγονός, καὶ φοβηθεὶς κατὰ τοῦ αὐθέντου του ἐνεδρᾶν ἐπέστρεψεν ἔντρομος καὶ διηγῆθη ὅσα συνέβησαν αὐθημερόν. Ὁ Ἀρναούτογλους, πλήρης καὶ πρότερον ὑποψιῶν, ἐθορυβήθη ἀκούσας τὸ γεγονός, ὥπισθοδρόμησεν εἰς Καλαβρυτα, ἐφόβισε τοὺς ἐντοπίους Τούρκους παραστήσας τὸ τέλμημα ὡς ἐπαναστατικὸν μᾶλλον ἢ ληστρικόν, καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐκλείσθη καὶ ὠχυρώθη ἐντὸς τριῶν δυνατῶν πύργων τῶν Καλαβρῦτων, ὡς ἂν ἤρχοντο κατόπιν του ἐχθροί. Συγχρόνως ἐφονεύθησαν καὶ δύο σπαῖδες Τριπολιτᾶται κατὰ τὸ Λιθάρτσι, χωρίον τῶν Καλαβρῦτων. Ἡγουμένου δὲ τοῦ Νικολοῦ Σολιώτη ἐφονεύθησαν καὶ τινες γυφτοχαρατσίδες κατὰ τὸ Ἀγρίδι, χωρίον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καὶ τρεῖς κομισταὶ γραμμάτων τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς πρὸς τὸν Χουρσήδην· ἐτουφεκίσθησαν καὶ τινες ἄλλοι Τούρκοι ἀποβιβάσθentes ἐκ Σαλιώνων εἰς Ἀκράταν, καὶ ἀπερχόμενοι εἰς Τριπολιτᾶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν. Τὰ συμβάντα ταῦτα, ἂν καὶ μὴ ἐπαναστατικά, ηὔξησαν τὰς διακαίας ὑποψίας τῶν Ὀθωμανῶν.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐκλείσθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀρναούτογλου ἐντὸς τῶν πύργων, οἱ προσετώτες τῶν Καλαβρῦτων ἀπουσίαζαν. Πρῶτος τῶν ἄλλων, ὁ Χαραλάμπης, μαθὼν τὸ γεγονός καὶ ἀγνοῶν ὅτι φοβηθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀρναούτογλου ἐκλείσθησαν εἰς ἄμυναν μᾶλλον ἢ εἰς βλάβην, παρέλαβεν ἄσους ἐδυνήθη ἐκ τοῦ προχείρου ἐνόπλους ὑπὸ τοὺς Πετμεζάδας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν τοῖς πύργοις κλεισθέντας, οἵτινες παρεδόθησαν. Γενομένου δὲ γνωστοῦ τοῦ συμβάντος τούτου, ὅπερ καὶ ἡ φήμη καὶ οἱ ἐπικρατοῦντες φόβοι ἐμεγάλυναν, οἱ μὲν ἐν Βαστίτῃ Τούρκοι διεπορθημέυθησαν ὅλοι ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεμπόδιστοι σὺν γυναῖξί καὶ τέκνοις εἰς Γαλαξειδί, καὶ κατέφυγαν εἰς Σάλωνα ὅπου ἦσαν ἱκανοὶ Τούρκοι· οἱ δὲ ἐν Πάτραις, οἵτινες καὶ ἀφ' οὔτου ἔμαθαν, ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ ἀπεποιήθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Τριπολιτᾶν, εἶχον ἀρχίσει νὰ μεταφέρωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν καὶ συνεχλείσθησαν τὴν 21 μαρτίου, μῆτε πολεμοῦντες μῆτε πολεμούμενοι. Τὴν αὐτὴν

ἡμέραν ἀνέβησαν ἑνοπλοὶ ἕως 100 Τούρκοι ἐκ τοῦ Ῥίου εἰς τὴν πόλιν τουφεκίζοντες· τινὲς δὲ αὐτῶν ἐμβάντες εἰς τι ρακοπωλεῖον κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς ἀγίας Τριάδος, ἀφ' οὗ ἐμέθυσαν, ἔχυσαν ρακὴν ἐν τινι λεκάνῃ καὶ ἐμβάψαντες τὰ παρευρεθέντα παλαιόπανα, τὰ ἀναψαν, καὶ δι' αὐτῶν ἔκαυσαν τὸ ρακοπωλεῖον· ἐφόνευσαν καὶ τὸν ρακοπώλην· ἐκεῖθεν ὑπῆγαν νὰ πατήσωσι τὴν οἰκίαν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· ἀλλ' εὐρόντες ἀντίστασιν, αὐτοὶ μὲν τὴν ἐπολέμουν κἄτωθεν, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει τὴν ἐκανονοδόλουν ἀνωθεν. Ἐν τασούτῳ αἱ φλόγες τοῦ ρακοπωλείου διεδόθησαν καὶ πολλαὶ οἰκίαι ἐκάησαν. Ἦσαν παμπολλοὶ Ἑπτανήσιοι ἐν τῇ πόλει, ἐξ ὧν πολλοὶ Φιλικοί. Οὗτοι ἀκούσαντες τὸν τουφεκισμὸν καὶ βλέποντες τὰς φλόγας ὠπλίσθησαν καὶ ἔτρεξαν εἰς διάφωρα μέρη· τινὲς δὲ αὐτῶν, παρалаβόντες καὶ τινὰς Πατρεῖς, ἐπροχώρησαν εἰς τὸ Τάσι ὅπου συνήθως συνηθροίζοντο οἱ Τούρκοι· ἐκεῖ συνεκρούσθησαν κατὰ πρώτην φοράν, καὶ ἐσκοτώθη ὁ Κεφαλλὴν Βασιλεὺς Ὁρκουλάτος. Ἐκεῖθεν ἀπεσύρθησαν οἱ Ἑπτανήσιοι πρὸς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου κατοικουμένην ὅλην ὑπὸ Χριστιανῶν κατὰ τὰ δυτικὰ ἄκρα τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν τὰ προξενεῖα. Τὸ δ' ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας Βλασσόπουλος, καὶ ὁ πρόξενος τῆς Σουηδίας Στράνης, κατοικοῦντες ὄχι μακρὰν τῆς ἀκροπόλεως καὶ φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων ὑποπτευόντων αὐτούς, καὶ δικαίως, ὡς συνωμότες, ἐγκατέλιπον τὰς οἰκίας των καὶ διεσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα· ἀπέπλευσαν δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, καὶ συναπέπλευσε καὶ ὁ πρόξενος τῆς Πρωσσίας Κοντογαύρης, φίλος καὶ αὐτὸς τοῦ ἀγῶνος. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὸ μέσον ἑνοπλος ὁ ἐντάπιος Παναγιώτης Καρατσῆς, ἀπλοῦς τεχνίτης ἕως τότε, καὶ πολλὰν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ κινήματος ὑπόληψιν ἀποκτήσας διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν του. Οὗτος θέλων νὰ δώσῃ καὶ ἑὸν νὰ παρμερίσωσιν οἱ Πατρεῖς τὰ φίλτατα καὶ τὰ πράγματά των διὰ νυκτός, συννοηθεὶς καὶ μετὰ τοῦ Ν. Γερακάρη, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑπταννησίων, διέσπειρεν ἀνθρώπους εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως φωνάζοντας δι' ὅλης τῆς νυκτός, «γρηγορεῖτε», ἐπὶ σκοπῷ νὰ υποθέτωσιν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολλοὶ καὶ προσεκτικοί, καὶ νὰ μὴ τολμήσωσι νυκτικὴν ἐπέξοδον. Τοιοῦτοτρόπως κατωρθώθη ὁ φιλικὸς οὗτος σκοπός. Τὴν δὲ ἐπαύριον (22) οἱ Τούρκοι εὐρέ-

θησαν ὅλοι συνηγμένοι ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου διέμειναν κανονοβολοῦντες τὴν πόλιν. Ἐν τοσούτῳ οἱ περίεξ σημαντικοὶ Ἀρχαῖοι, μαθόντες τὰ ἐν Πάτραις συμβάντα, ἔσπευσαν νὰ εἰσέλθωσι συμπαραλαβόντες ὅσους ἐδυνήθησαν ἐκ τοῦ προχείρου ὀπλοφόρους· καὶ πρῶτος μὲν εἰσῆλθε περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Παπαδιδικμαντόπουλος, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Λόντος ὑπὸ ἐρυθρὰν σημαίαν, ἣν κατεσκεύασεν ὡς ἔτυχε καὶ ὡς ἤθελε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἔχουσιν ἐν τῷ μέσῳ μέλανα σταυρὸν ἐφ' ἐνὸς μόνου προσώπου. Ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ χρώματος τῆς σημαίας οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι ἐξέλαβαν τοὺς εἰσερχομένους ὡς Λαλιώτας Τούρκους, διότι ὁ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς προσώπου τῆς σημαίας σταυρὸς δὲν ἐφάνετο ἐκ τῆς ἀκροπόλεως· τοὺς ἐχαιρέτησαν δὲ καὶ ὡς συναδέλφους των κανονοβολοῦντες. Εἰσῆλθαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Κερνίτσης, ὁ Ζαήμης, καὶ ὁ Ροῦφος, ἐπισύροντες πλήθην ὀπλοφόρων καὶ βοκλαφόρων· ἐπὶ δὲ τῆς εἰσόδου οἱ Πατρεῖς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἐκραύγαζαν ἐνθουσιῶντες, Ζήτω ἡ ἐλευθερίᾳ· Ζήτωσαν οἱ ἄρχηγοί· καὶ εἰς τὴν Πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός. Εἰσελθόντες δὲ οἱ ἄρχηγοὶ κατέλαβαν τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Γεωργίον μέρος τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν οἱ Ἑπτανήσιοι. Ὁ δὲ Π. Πατρῶν διέταξε καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ ἁγίου Γεωργίου σταυρὸν, ὃν ἔτρεχαν καὶ ἠσπάζοντο οἱ παρευρεθέντες, ὀρκιζόμενοι τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὅρκον. Ἐμοίρασαν δὲ οἱ ἄρχηγοὶ καὶ ἐθνόσημα ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος φέροντα σταυρὸν κυανόχρουν, διέταξαν καὶ τοὺς ἱστοποιοὺς νὰ τυπώσωσι σημαίας πρὸς χρῆσιν τῶν παρόντων ὀπλοφόρων, καὶ ἀποστολὴν εἰς ἄλλα μέρη, ἐξέδωκαν παντοῦ ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις, ἔγραψαν τοῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου νὰ δράξωσι πᾶ ὅπλα, καὶ ἔστειλαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις ἐδρεύοντας προξένους τὴν ἀκούλουθον ἐγκύκλιον.

«Ἡμεῖς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες
 » ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ ὀθωμανικὸν γένος, καὶ σκοπεύει ὅλε-
 » θρον ἐναντίον μας πότε μ' ἐνὰ πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφα-
 » σίσκαμεν σταθερῶς ἡ ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν,
 » καὶ τοῦτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ζητοῦν-
 » τες τὰ δικαίωμά μας. Ὅντες λοιπὸν βέβαιοι ὅτι ὅλα τὰ
 » χριστιανικὰ βασιλεῖα γνωρίζουν τὰ δίκαιά μας, καὶ ὅχι μόνον
 » δὲν θέλουν μᾶς ἐναντιωθῆ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συν-

• δράμει, καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί
 • μας ἐφάνησάν ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ
 • τοῦτο εἰδοποιούμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας, καὶ σὺ παρα-
 • κλοῦμεν νὰ προσπαθήσετε νὰ ἡμεθα ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ
 • προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους τούτου».

Ἄν καὶ οἱ ἐν Πατραις Τοῦρκοι καὶ προέβλεπαν καὶ προέλε-
 γαν τὰς ταραχάς, ἡμέλυσαν διόλου τὸ φρουρίον των ἐξ αἰτίας
 τῆς συνήθους ἀπρονοησίας των, καὶ μὴδὲ τὰς δεξαμενάς του
 κἂν ἐφρόντισαν νὰ καθαρίσωσι καὶ γεμίσωσιν· ὥστε μετὰ δύο
 ἡμέρας ἀφ' οὗ ἐκλείσθησαν, ἐδίψασαν, διότι οἱ Ἕλληνες ἔκο-
 ψαν τὸ ὑδραγωγεῖον, ἐκυρίευσαν καὶ τὰς παρὰ τὸ φρουρίον
 τουρκικὰς οἰκίας, καὶ δὲν τοὺς ἄφιναν μῆτε νὰ προκύπτωσι
 μῆτε τὰ κανόνια νὰ γεμίζωσιν εἰμὴ ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός.
 Διεκρίνετο ὡς τολμηρότερος τῶν ἄλλων ὁ Καρχασιᾶς· τὰ μέγι-
 στα δὲ διέπρεψε καὶ ὁ Σταμάτης Κουμανιώτης, θύμα πεσὼν
 τῆς τόλμης του τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου. Τολ-
 μηροὶ οἱ Ἕλληνες τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ ἐνθουσιῶντες ἔστη-
 σαν κατὰ τοῦ φρουρίου ἐξ κανόνια μετακομισθέντα ἐκ τῶν ἐν
 τῷ λιμένι Ἰονίων πλοίων, καὶ ἤρχισαν νὰ ὑπονομεύωσι μετὰ
 πολλῆς προθυμίας καὶ ἐπιτυχίας εἰς ἀνατροπὴν του· ἀλλὰ μα-
 θόντες οἱ ἔμφρουροι ἐν καιρῷ πρὸς ποῖον μέρος διευθύνετο ἡ
 ὑπόνομος, τὴν ἐματταίωσαν δι' ἀνθυπονόμου ὀλίγον ἀπέχουσιν
 τῶν βάθρων τοῦ φρουρίου(β). Πρὶν δὲ ματταιωθῇ τὸ ἐπιχείρημα
 τοῦτο, οἱ ἀρχηγοὶ ἔλαβαν γράμματα τοῦ Πανουργιᾶ, ἐνός τῶν
 ὀπλαρχηγῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, λέγοντα, ὅτι ἐφόνευσε καθ'
 ὁδὸν ταχυδρόμον τοῦ ἐκ Σερραίων Ἰσοῦφν ἡγεμόνος τῆς Εὐβοίας
 ἐπανερχομένου ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὴν ἡγεμονείαν του, καὶ ἀνέ-
 γνωσε τὰ πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς τῆς νήσου ἐκείνης γράμ-
 ματὰ του διαλαμβάνοντα, ὅτι φθάσας εἰς Βραχῶρι ἔμαθε τὰ ἐν
 Πατραις συμβάντα, καὶ ὅτι διέκοπτε τὴν ὁδοιπορίαν του καὶ
 μετέβαινεν ἐκεῖ εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοπίστων του. Κατατα-
 ράχθησαν ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ οἱ προὔχοντες Ἀχαιοί, τὴν
 ἐφύλαξαν μυστικῇν, ἵνα μὴ φοβίσωσι τοὺς ὀπαδοὺς των, καὶ
 ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ζυγοῦ περι-
 φερόμενον ὡς κλέπτην Μακρῶν καὶ νὰ τὸν παρακινήσωσιν ἐν
 ὁ νόματι τῆς Ἀρχῆς, νὰ κτυπήσῃ τὸν Ἰσοῦφν δια-
 βαίνοντα τὰ πρὸς τὴν Ναύπακτον στενά. Ὁ Μακρὸς ἀπεκρίθη
 ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τι ἀνευ τῆς γνώμης τῶν προεστώ-

των τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας· ἀλλ' ὁ Ἰσούρης κατῆλθε μετὰ τριακοσίων ὀπλοφόρων εἰς Μεσολόγγι, καὶ κατέπλευσεν εἰς Ἀντίρριον, ὅθεν ἔστειλεν εἰς Πάτραις τὸν κεχαγιάν του ὑπ' ἄλλο ὄνομα πενιχρὰ φερούντα ἵνα μὴ κηκοπάθῃ γνωρισθεῖς. Ἐφερε δὲ οὗτος πρὸς τινὰς τῶν προξένων γράμματα τοῦ πασᾶ αἰτοῦντος τὴν σύμπραξιν των εἰς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν, καὶ εἶχεν ἐντολὴν νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Χριστιανούς, ἐπὶ ὑποσχέσει, ὅτι θὰ ὑπεστηρίξεν ὁ πασᾶς ἐντόνως τὰ δίκαια παρὰ τῶν κατὰ τῶν ἐντοπίων Τούρκων.

Ὁ πρέσβυς οὗτος ἀνέβη ἀβλαβῶς ὑπὸ συνοδίαν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ πόλει ἀνάδου πρωσσικῶν προξενεῖον, ὅπου ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματά του· ἀλλ' ἀπεπέμφθη ἀπρακτος καὶ ἀνενόχλητος, ἀποκριθέντων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἐχλεύαζαν τὰς ὑποσχέσεις, κατεφρόνουν καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ πασᾶ του. Ὁ πασᾶς ἀκούσας τὴν ἀπόκρισιν τῶν Πατρῶν διεβιβάσθη εἰς Ῥίον ὅπου διέμεινε δύο ἡμέρας ἀγνοῶν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Μαθὼν δὲ τὰ πάντα καὶ ὅτι τὸ φρούριον ἔπιπτε διὰ λειψυδρίαν, ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐκίνησε τὴν κυριακὴν τῶν Βαίων πρῶτῃ (3 Ἀπριλίου), καὶ εἰσῆλθεν ἀνεμπόδιστος, διότι οἱ ἐπὶ τῆς μεταξὺ ὁδοῦ τοποθετηθέντες ὑπὸ τὸν Ῥοδόπουλον Βοσταντσανοὶ εἰς ἐμπάδιον τῆς μεταβάσεως ἔφυγαν ἀμαχητί, οἱ δὲ λοιποὶ οἱ πρὸς τὸ Βλατερόν, τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις τῶν καὶ εἰσῆλθον ἐπὶ λεηλασίᾳ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, καθ' ἣν ἡμέραν κατέφευγαν ἐν βίᾳ εἰς τὸ φρούριον, ἀφῆκαν τὰ δυσκόμιστα πράγματά των. Εἰσελθὼν δ' ὁ πασᾶς ἤυρε τοὺς Τούρκους ἐν ἄρχᾳ ἀμηχανίας, τοὺς ἐθάῤῥυνε, καὶ ἐπειδὴ ἡ λύσις τῆς πολιορκίας ἦτον ἡ μόνη σωτηρία των, τοὺς παρέλαβεν ὅλους, καὶ ἐξελθὼν ἤρχισε νὰ καίῃ πρῶτον τὰ πρὸς τὸ φρούριον ἄρχα τῆς πόλεως, καὶ πολεμῶν νὰ προχωρῇ καὶ νὰ καίῃ καὶ τὰ ἐνδότερα. Οἱ δὲ ὀπλοφόροι χωρικοί, ὅλοι ἀπειροπόλεμοι, ἀφιλότιμοι καὶ κωφεύοντες εἰς τὰς πατριωτικὰς φωνὰς τῶν ἀρχηγῶν, ἔφυγαν αἰσχροῦς ἀπέμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ, ἀφῆσαντες καὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ κανόνια καὶ αὐτὰ τὰ πολεμεφύδια εἰς χεῖρας του. Μόνοι οἱ ἀδελφοὶ Κουμανιώται καὶ οἱ παρειαυθέντες Ξηρομερίται Χασαπαῖοι ἐκλείσθησαν μετ' ὀλίγων ἐντὸς τινῶν οἰκιῶν πρὸς τὴν Ἀλεξιῳτίσαν καὶ τὴν Ἀγίαν Παρασκευήν,

καὶ ἅφ' οὗ ἐπολέμησαν γενναίως καὶ εὐτυχῶς φανεύσαντες τινες ἐχθρούς, ἔφυγαν ἀδολαβεῖς. Οἱ δὲ ἀρχηγοί, βλέποντες τὴν λειποταξίαν τῶν οἰκείων καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐχθρῶν, ἐγκατέλειψαν καὶ αὐτοὶ τὴν κατεῖχαν θέσιν κατὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον, καὶ κατέλαβαν ἄλλην κατὰ τὴν Ὀδηγήτριαν, ματαίως προσπαθοῦντες νὰ συγκεντρώσωσι τινας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφυγαν καὶ ἐκείθεν ἔμποδοι καὶ περίλυποι διὰ τὴν ἀτυχῆ ἔναρξιν τῶν ἀγώνων των, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν δειλίαν καὶ πολεμικὴν ἀπειρίαν τῶν χωρικῶν, διὰ τὴν φιλόρπκχα καὶ ἀφιλότιμον διάθεσιν των, καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς ἀπειθειάν των. Τὸ ἐσπέρας δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐφάνη ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῶν Πατρῶν πλοῖον τουρκικόν, ἐχαιρέτησε τὸ προύριον, ἀντεχαιρετήθη, καὶ ἠῤῥησεν ἔμφανισθὲν τὸν πανικὸν φόβον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐμπορικωτέρα καὶ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἡ μία τῶν δύο ἐπαναστατικῶν ἐστιῶν, καθ' ἣν πρῶτον ὑψώθη τὸ σύμβολον τῆς ἐλευθερίας, κατεστράφη ἐκ πρώτης ἀφετηρίας παραδοθεῖσα εἰς πῦρ καὶ εἰς λεηλασίαν· καὶ οἱ μὲν δυστυχεῖς κάτοικοι, ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, ἄλλοι ἐσφάγησαν, καὶ ἄλλοι διεσώθησαν φεύγοντες γυμνοὶ καὶ ἀποροὶ εἰς Ἐπτανήσους. Οἱ δὲ ὀλίγοι Τούρκοι, νικηταὶ τόσου πλήθους, διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ χωρία, συλλαμβάνοντες καὶ φονεύοντες τοὺς φεύγοντας, καὶ φρίκην διασπείροντες(γ).

Ἐπὶ τῶν δεινῶν δὲ τούτων περιστάσεων τινὲς τῶν προξένων, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ τῆς Γαλλίας, Πουκεβίλλος, ἐφάνησαν ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου, καὶ ἐτίμησαν τὰς σημαίας των ἀνοίξαντες τὰς οἰκίας των εἰς καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν πλήθους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καταδιωκομένων καὶ κινδυνευόντων, καὶ εἰς διάσωσιν τῆς περιουσίας των. Ἄλλ' ἐν ᾧ οὗτοι ἐφέροντο τόσον γενναίως καὶ φιλανθρωπῶς πρὸς τοὺς πάσχοντας, τινὲς ἀπορρίμματα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἐπτανήσου, ὀπισθέντες δὴθεν ὑπὲρ ἐλευθερίας, κατήντησαν εἰς τόσῃν κακοθήειαν, ὥστε ἐφέροντο πρὸς τοὺς ἀθλίους Πατρεῖς ὡς Τούρκοι. Ἄλλοι δέ, ἂν καὶ ὑπὸ γαλλικὴν προστασίαν, ἠσέβησαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν προστατίαν σημαίαν, ἠγνωμόνησαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν εὐεργέτην των Πουκεβίλλον, ἥρπασαν παρῥήσιχα τὴν διασωθεῖσαν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων καὶ διατηρουμένην ἐν τῷ προξενίῳ περιουσίαν τῶν Πατρῶν, καὶ ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν Πουκεβίλλον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ προξενεῖον καὶ καταφύγῃ

εἷς τι ἀγγλικὸν πλοῖον εὗρεθὲν ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν, αἰ-
ροντες μαιφόνον χεῖρα καὶ κατ' αὐτοῦ.

Ἄν καὶ ἀπέτυχε τὰ ἐν Πατρῷσι πρῶτον τοῦτο ἐπαναστατι-
κὸν κίνημα, ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς
Πελοποννήσου. Πρώτη ἡ Μάνη, μαθοῦσα τὰ συμβάντα ταῦτα,
Μάρτιος ἐχύθη τὴν 23 μαρτίου εἰς Καλαμάταν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ
ἡγεμόνος τῆς Πετρόμπεη, ἀνδρὸς ἀξιοσεβάστου διὰ τὰς κοινω-
νικὰς ἀρετὰς του, καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Ἑλλάδος χρήσιν τῆς
ἡγεμονίας του. Ἐξεπλάγησαν οἱ ἐν Καλαμάτῃ Τοῦρκοι ἰδόντες
ἐν τῇ πόλει τόσα πλήθη ἐνόπλων, καὶ μαθόντες τὸν σκοπὸν
τῆς ἐκστρατείας, παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ τὰ πράγματα των,
παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς καὶ δὲν
ἐκακόπαθον. Τούτου δὲ γενομένου, ἐψάλη πάνδημος δοξολογία
ἐπὶ τὸν παραρρέοντα ποταμόν, καὶ ἔγεινε δέησις πρὸς τὸν Κύ-
ριον τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ ἐνισχύσεως τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ
πατριδος ἀγωνιζομένων. Διεισπάρησαν δ' ἐκεῖθεν διάφοροι ὀπλι-
σμένοι εἰς διάφορα μέρη. Ὁ δὲ Πετρόμπεης, θεωρούμενος ὡς ὁ
γενικὸς ἀρχηγός, ἐκάθησεν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη, ὅπου ἐσυστήθη
τοπικὴ διοίκησις (Γερουσία), ἥτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φο-
ρὰν τὴν 28, καθ' ἣν ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἐν ᾗ
ἐξέθετε τὰ αἷτια τῆς ἐπανάστασεως καὶ τὰς ἐπὶ τὴν συνδρο-
μὴν τῆς Εὐρώπης ἐλπίδας τῆς ἀναδεχθείσης τὸν ὑπὲρ ἐλευθε-
ρίας ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος (8).

Ἀφ' οὗ ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἤχησε καθ' ὅλην τὴν Πελο-
πόννησον, οἱ ἐνδιατρίβοντες Τοῦρκοι, πτοηθέντες καὶ ὑποπεύ-
οντες ξένην χεῖρα ὑποκινούσαν τοὺς Ἕλληνας, ἐγκατέλειψαν
τὰς ἀτειχίστους πόλεις, καὶ ὑπὸ μηδενὸς καταδιωκόμενοι ἔτρε-
χαν εἰς τὰ διάφορα φρούρια σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις πρὸς ἀσφά-
λειαν.

Οἱ κατοικοῦντες τὰ Μπαρδουνοχώρια τῆς Λακεδαιμονίας
Τοῦρκοι εἶχαν μεγάλην καὶ δικαίαν φήμην ἀνδρίας, ἐτάρατ-
ταν συχνὰ τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐφόβιζαν καὶ αὐτὰς τὰς
τουρκικὰς Ἀρχάς, ἄλλοτε ὡς ἀντιπολιτευόμενοι, ἄλλοτε ὡς
ἀντάρται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς λησταί. Ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν
περίστασιν φόβος πανικὸς κατέλαβεν αὐτοὺς ὅλους. Εἶχαν πολ-
λοὺς καὶ δυνατοὺς πύργους καὶ τροφὰς ἀφθόνους· ἀλλ' εἰς οὐδὲν
τὰ ἐλογίσθησαν ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκολούθου περιστατικοῦ.

Παρευρέθησαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πλοῖά τινα ἑλλη-

νικᾷ ἐμπορίου χάριν ἐν Μαραθωνησίῳ. Ὁ Κυριακούλης Μκυρομιχαλῆς, ὅστις εἶχε σχέσεις πρὸς τοὺς Μπαρδουνιώτας καὶ δὲν ἔπαυε γράφων αὐτοῖς, ἀρξαμένης τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι ἤρχετο ἡ Φραγκιὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι Φράγκοι ἐκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν, διέτριβεν ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας ἐν Μαραθωνησίῳ, καὶ κραυπαλῶν διέταξε τὰ πλοῖα νὰ κανονοβολήσωσιν. Ἀκούσαντες οἱ Μπαρδουνιώται τὸν βρόντον, καὶ ἔμφοβοι δι' ὅσα ἐμάνθαναν περὶ ἐπεμβάσεως τῆς Φραγκικῆς, ἠρώτησαν τοὺς διαβαίνοντας τί ἐσήμαιναν οἱ τόσοι κανονοβολισμοί. Ἀγωγιᾶται τινες, ἐρχόμενοι ἐκ Μαραθωνησίου, τοῖς εἶπαν, ὅτι ὁ Φραγκικὸς ἐκανονοβόλει. Φραγκικὸς δ' ἐλέγετο ὁ διοικητὴς ἐνὸς τῶν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μαραθωνησίου πλοίων, Μυκωνίος. Οἱ Τοῦρκοι, ἢ κακῶς ἀκούσαντες, ἢ παρεξηγήσαντες τὴν ἀπόκρισιν τῶν ἀγωγιατῶν, καὶ προδιατεθιμένοι εἰς φόβον, καὶ ὑποπτεύοντες ἐρχομὸν Φράγκων, ἐπίστευσαν ἀκούσαντες τὸ ὄνομα τοῦ πλοιάρχου, ὅτι ἦλθε τῷ ὄντι Φραγκιὰ εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, γυναῖκες ἄνδρες, νέοι γέροντες, φωνάζοντες «Φραγκιὰ ἐπλάκωσεν», ἐγκατέλειψαν οἰκίας καὶ περιουσίαν καὶ ἔτρεχαν εἰς Τριπολιτσάν μὴ τοὺς προφθάσωσιν οἱ Φράγκοι καθ' ὁδόν. Ὅδοιποροῦντες δὲ ὅπως ἔτυχεν, ἐκλείσθησαν ἐν Τριπολιτσᾷ τὴν 27. Πρὸ τῆς ἐκεῖ δὲ καταφυγῆς των ἐπρόλαβαν καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ οἱ Λεονταρίται Τοῦρκοι. Οἱ δὲ Καρυτινοὶ φοβηθέντες μὴ συλληφθῶσι καθ' ὁδόν ἀπερχόμενοι εἰς Τριπολιτσάν, δὲν μετετόπησαν.

Οἱ δὲ Κορίνθιοι Τοῦρκοι, ἰδόντες ὅτι ἐκινήθησαν οἱ ἐπὶ τοῦ ἱσθμοῦ Δερβενοχωρίται, οἱ εἰς τὴν ὀπλοφορίαν ἐξ αἰτίας τῆς τοποθεσίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας των ἡσκημένοι, συμπιρρεύσαν τὴν μητέρα τοῦ Κιαμῆλμπεη ἀπόντος εἰς Τριπολιτσάν καὶ λοιποὺς οἰκείους του, καὶ ἀνέβησαν ὅλοι ἔντρομοι εἰς τὴν Ἀκροκώρινθον (ε), ὅπου ἐλθόντες τὴν ἐπαύριον οἱ Δερβενοχωρίται καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους τοὺς ἐπολιόρκησαν ἡγουμένου τοῦ Ἀναγνώστη Πετμεζᾶ. Ἐξ μόνον ἐκλείσθησαν ἐν τινι πύργῳ ἐπὶ τῆς ἀναβάσεώς των καὶ παρεδόθησαν.

Οἱ δὲ Ἀργεῖοι Τοῦρκοι, ταλαντευόμενοι μέχρι τινός, ἐκυριεύθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ πανικοῦ φόβου, πεσοῦσθς κατὰ περίστασιν ἐν τῇ πόλει μιᾶς καὶ μόνης πιστολίας, καὶ μετέφερον τὰς οἰκογενεῖας των εἰς Νάυπλιον· αὐτοὶ δὲ διημέρευον ἔνοπλοι ἐν

Ἄργει, καὶ διενυκτέρευαν ἐν Ναυπλίῳ. Εἰς πλειοτέραν δὲ ἀσφάλειαν, ἔβαλαν κατὰ νοῦν νὰ μεταφέρωσιν εὐσχήμως εἰς Ναύπλιον τὰς οἰκογενεῖας τῶν προκρίτων Χριστιανῶν· καὶ ἤλθαν μὲν τῶν ἡμέρων 150 ἱππεῖς ἑνοπλοὶ εἰς Ἄργος ἐκ Ναυπλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς βιάσωσιν, ἂν δὲν τοὺς ἐπειθον. Οἱ πρόκριτοι εὐχάριστῃσαν ὑπούλως τοὺς Τούρκους διὰ τὴν περὶ αὐτῶν φροντίδα, καὶ ὑπεσχέθησαν προθύμως νὰ ἐτοιμασθῶσιν αὐθημερὸν καὶ μεταφέρωσι τὰ φίλτατά των τὴν ἐπαύριον εἰς Ναύπλιον. Οἱ Τούρκοι πιστεύσαντες τοὺς λόγους των, ἐπέστρεψαν εἰς Ναύπλιον, σκοπεύοντες νὰ ἐπανεέλθωσι τὴν ἐπαύριον εἰς Ἄργος καὶ νὰ τοὺς συνοδεύσωσιν· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἐδραπέτευσαν τὴν νύκτα σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ διασπαρέντες εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐνώπιον τοὺς ἐπαρχιώτας. Θέλοντες δὲ νὰ διακώψωσι πᾶσαν συγκαίνωσιν Ἀργεῶς καὶ Ναυπλίου ἔστειλαν τὴν 2 ἀπριλίου διὰ νυκτὸς ἱκανοὺς ἐνόπλους εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων χωρίον, τὴν Δελαμκινάραν, ὅπου φθάσαντες ἐκ Ναυπλίου οἱ Τούρκοι τὴν ἐπαύριον, εἶδον αἶφνης πολλῶν τουφεκιῶν στόμχτα πρὸς αὐτοὺς ἐστραμμένα, καὶ ἤκουσαν καὶ φωνὴν λέγουσαν, *πίσω ἀγὰδες, πίσω Χριστιανοὶ· καὶ Τούρκοι δὲν συζοῦν πλέον*. Οἱ Τούρκοι ἐστράφησαν ὀπίσω καὶ δὲν ἐδοκίμασαν ἕκτοτε νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἄργος. Ἐπανεῴχθησαν τότε καὶ οἱ πρόκριτοι εἰς τὴν πόλιν, ὕψωσαν λευκὴν σημαίαν, ὡς σημεῖον ἐλευθερίας, καὶ ἤρχισαν νὰ φροντίζωσι περὶ πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου.

Οἱ δὲ Γαστουναῖοι Τούρκοι ἀνεχώρησαν πανοικί τὴν 27· εἰδοποιηθέντες δὲ καθ' ὁδὸν ὅτι δὲν ἦσαν δεκτοὶ εἰς τοῦ Ἀλάα, διότι οἱ ἐκεῖ Τούρκοι ὑπώπτευαν μὲν ἀποκλεισθέντες τόσῳ πολλοί, ἀποθάνωσι τῆς πείνας, ἐστράφησαν πρὸς τὸ Χλουμουτσί, παλαιὸν φρούριον παρὰ τὴν Γλακρέντσαν, ἄφρουρον καὶ διόλου ἀκατοίκητον. Φθάσαντες δὲ εἰς τὰ χωρία Σαβάτια καὶ Ῥουδιάτα μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Γαστουνῆς ἐκτυπήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὑπερίσχυσαν καὶ ἐφθασαν ἀβλαβεῖς εἰς τὸ φρούριον, ὅπου τοὺς ἀπέκλεισαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σισίνη καὶ τοῦ Χαραλάμπη Βιλαέτη. Ἀλλ' οἱ Λαλιῶται Τούρκοι προβλέποντες, ὅτι οἱ κλεισθέντες ἐν Χλουμουτσί θὰ παρεδίδοντο μετ' ὀλίγον δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, ἐξεσπράτευσαν εἰς βοήθειάν των, ὡς 400, ὑπὸ τὸν Κουτσοραλπαγαν καὶ ἔλυσαν διὰ μίαν τὴν πολιορκίαν, καταδιώξαντες κακὴν

κακῶς τοὺς Ἕλληνας μέχρι θαλάσσης, ὅπου τινὲς ἐπνίγησαν. Λυθείσης τοιοιτοτρόπως τῆς πολιορκίας τοῦ Χλαμουτσίου, οἱ ἐν αὐτῷ Τούρκοι μετέβησαν ὅλοι εἰς Πάτρας, ὅπου εὐρόντες καλὴν ὑποδοχὴν διέμειναν μέχρι τέλους.

Οἱ δὲ Ἀρχαῖδιοι Τούρκοι(ς), ἀκύσαντες ὅτι Ἕλληνες ἐνοπλοὶ ὑπὸ σταυροφόρους λευκὰς σημκίας συνήχθησαν εἰς Κεφαλάρι τοῦ Σουλιμᾶ, ὅτι διήρπασαν τὰς ἀποθήκας, ὅτι ἐκακοποίησαν τοὺς ἐπιστάτας τῶν χωρίων, καὶ ὅτι ἐμελέτων νὰ πέσωσι τὴν νύκτα τῆς 25(ζ') εἰς τὴν πόλιν, ἀνεβίβασαν αὐθεσπερὶ τὰς οἰκαγενεῖας τῶν εἰς τὸ παλαιοφραυρίον τῶν πρῶτας δὲ γενομένης μετέφεραν αὐτὰς εἰς Μοθώνην καὶ Νεόκαστρον μῆτε ἐνοχλούμενοι ἐπὶ τῆς μεταβάσεως, μῆτε ἐνοχλοῦντες τοὺς Χριστιανούς, οὓς καὶ ἐπαρηγόρουν ὑποκρινομένους, ὅτι ἐλυποῦντο ἐγκαταλειπόμενοι. Ὡπλίσθησαν τῷ ὄντι οἱ τοῦ τμήματος τοῦ Σουλιμᾶ Χριστιανοί, ἀλλ' εἰς ἄμυναν διότι, ἐξ ὧν ἔλεγον παρρησία οἱ Ἀρχαῖδιοι Τούρκοι, ἐφοβήθησαν, ὅτι ἐμελέτων οὗτοι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὰ χωρία, νὰ σφάξωσι καὶ νὰ καταστρέψωσιν. Ἐφοβήθησαν δὲ οἱ τοῦ τμήματος τοῦ Σουλιμᾶ μᾶλλον ἢ οἱ τῶν ἄλλων τῆς ἐπαρχίας τμημάτων, διότι ἐπ' αὐτοὺς κυρίως, ὡς πολεμικωτέρους, ἐλέγετο ὅτι θὰ ἐπιπτεν ἡ αἰμοχαρὴς ὀργὴ τῶν Τούρκων.

Τὴν δὲ 26 ἐκίνησαν πρὸς τὴν Τριπολιτσάν οἱ Φαναρίται Τούρκοι, σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, μεθ' ὧν καὶ οἱ τοῦ Ζούρτσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀρχαδίας ὡς γειτνιάζοντες ἦσαν δὲ ὅλοι 2600 ψυχαί.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ὁ καθήμενος καὶ κειροφυλακτῶν ἐν τῇ Μάνῃ, ἐθεωρεῖτο δικαίως ὡς ἐν τῶν στοιχείων τῆς πελοποννησιακῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ φήμην του. Οὗτος συνώδευσεν τοὺς Μανιάτας κατελθόντας εἰς Καλαμάταν· ἐκεῖθεν, λαβὼν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του 300 ἐξ αὐτῶν, ἐστράτευσε τὴν 24 πρὸς τὴν Σκάλαν, 4 ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Καλαμάτας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῆς πορείας αὐτοῦ ἦτο μέγας. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὰν ὑπεδέχοντο διαβαίνοντα εὐφημοῦντες· οἱ δὲ ἱερεῖς τὸν προϋπὴντων φέροντες εἰκόνας καὶ θυμιάματα καὶ ψάλλοντες τὸ «Δ ὁ ἔ α ἐ ν ὁ ψ ὁ σ τ ο ι ς Θ ε ὢ». Ὁ Κολοκοτρώνης ρηθῆσας τὸ ἐσπέρας εἰς Σκάλαν ἔμαθεν, ὅτι οἱ Καρυτινοὶ Τούρκοι καὶ ὁ διοικητὴς τῶν Ἐμβλακίων Μουσταφᾶς Ριζιώτης ἐκλείσθησαν ἐν τῇ

παλαιοφρουρίῳ τῆς κώμης ἐκείνης ἐκτὸς ὀλίγων ἀπομεινάντων ἐν τῇ κώμῃ. Προχωρήσας ἐκεῖθεν, διεγαίρων παντοῦ τὸν λαόν, θαρρύνων αὐτὸν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ στρατολογῶν ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του Καρυτινῶν, ἔφθασε τὴν ἐπαύριον εἰς Τε-
τέμπεη, χωρίον μετὰξὺ Λεονταρίου καὶ Καρυταίνης, ὅπου τῷ ἐδόθη γράμμα εὖρεθὲν παρὰ τινι πεζῷ στελλομένῳ παρὰ τῶν Φαναριτῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Καρυτινοὺς καὶ συλληφθέντι. Τὸ γράμμα τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι οἱ Φαναριῖται θὰ διέβαιναν τὴν ἐπαύριον διὰ τῆς Καρυταίνης, καὶ ὅτι ἤλπιζαν νὰ εὕρωσιν ἐτοίμους καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους πρὸς ἀσφαλῆ συμπορεύειν εἰς Τρίπολιτσάν, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἐστράτευσε μετὰ πολλῶν χιλιᾶδων Μανιατῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ τοὺς κυπήσῃ καθ' ὁδόν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὴν ἐπιούσαν τὴν δίοδον· ἀλλὰ, μὴ φανέντων τῶν ἐχθρῶν, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Καρύταιναν, ἐξ ἧς οἱ ἐναπομεινάντες ὀλίγοι Τοῦρκοι, ἰδόντες αὐτὸν ἐρχόμενον, ἔφυγαν ἡσύχως καὶ ἐκλείσθησαν καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ παλαιοφρουρίῳ των.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφῆσας ὀλίγους συντρόφους του ἐν τῇ κώμῃ, μετέβη τὰ χαράγματα εἰς τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον στενόν, παραφυλάττων τοὺς ἀναμενόμενους ἐχθρούς. Οἱ ἐχθροὶ ἐφάνησαν μετ' ὀλίγον ἐρχόμενοι καὶ ἀποτελοῦντες μακρὰν γραμμὴν ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν φορτωμάτων καὶ τῆς στενοτοπίας. Ἰδόντες δὲ μακρόθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες προκατέλαβαν τὴν δίοδον, ἤλθαν ἔμπροσθεν ὅλοι οἱ ἑναπλοι, καὶ πλησιάζσαντες ἐμάχοντο ἐξ ὥρας. Αὕτη ἦτον ἡ πρώτη ἐν τάξει μάχη τῆς πελοποννησιακῆς ἐπαναστάσεως μετὰξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, καὶ συνεκροτήθη κατὰ τύχην ὑπὸ τὸν πολεμαρχὸν τῆς Πελοποννήσου, Κολοκοτρώνην. Οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμησαν γενναίως εἰς σωτηρίαν τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων, καὶ εἰς διαφύλαξιν τῆς περιουσίας των. Οἱ Μανιαῖται διέπρεψαν ἐπίσης πολεμοῦντες ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς· μέχρι δὲ τῆς μεσημβρίας ἐσκοτώθησαν 15 Τοῦρκοι καὶ 6 Μανιαῖται· ἐπληρώθησαν καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ὁ Βοϊδῆς, καὶ ὁ Δουράκης. Οἱ Μανιαῖται καταναλώσαντες περὶ τὴν μεσημβρίαν τὰ φυσικά των, ἀφῆκαν ἦν ἕως τότε κατεῖχαν θέσιν καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τι παρκειμένον πετρῶδες ὕψωμα παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ· τινὲς δὲ αὐτῶν ἀνεχώρησαν συνοδεύοντες τοὺς πληγωθέντας εἰς τὰ ἴδια. Οἱ Τοῦρκοι διέβησαν τὴν ἐγκαταλει-

φθεῖσαν θέσιν, καὶ συναχθέντες ὅλοι εἰς τὸ Κομμένον Τσαμί, ἐπροχώρουν εἰς τὴν γέφυραν· ἀλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ὀλίγοι Ἕλληνες, προμηθευθέντες πολυμοδίων, δὲν τοὺς ἀφῆκαν νὰ περάσωσι τουφεκίζοντές τους. Τότε οἱ Τούρκοι ὠπισθοδρόμησαν, ἐπανῆλθον εἰς τὸ Κομμένον Τσαμί, ἐπὶ σκοπῷ νὰ περάσωσι διὰ τοῦ πρὸς τοῦ Χαλούλαγα καλοκαιρινοῦ πόρου· ἀλλ' ἔφθασαν οἱ ἀδελφοὶ Πλαπούται, Γεωργάκης καὶ Δημήτρης, μετὰ 400 καὶ τοὺς ἐκτύπησαν· τοὺς ἐκτύπησαν τότε ἐνωθέντες μετὰ τῶν περὶ τοὺς Πλαπούτας ἀναφανδὸν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Νικολὸν Ζαριφόπουλον καὶ Τσανέτον Χριστόπουλον Φαναρίται, συνακολουθοῦντες ἐξ ἀρχῆς μακρόθεν τοὺς συμπατριώτας τῶν Τούρκους ὑπὸ πρόσχημα φίλων κατ' αἵτησιν αὐτῶν δι' ἀσφάλειάν των ἐπὶ τῆς πορείας. Ἐπειδὴ δὲ μόνη σωτηρίας ὁδὸς ἦτο ἡ ποταμοπορία, ἐρρίφθησαν εἰς τὸν πόρον ἐν πρώτοις ὅλοι οἱ ἄσπλοι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, ἄλλοι ἔριπποι καὶ ἄλλοι πεζοί· ἐρρίφθησαν καὶ τὰ πλείστα τῶν φορτηγῶν ζώων, οἱ δὲ ὀπλοφόροι ἔμειναν ὀπισθεν μαχόμενοι καὶ ὑπερασπιζόντες τὴν περχώσιν. Ἐν ᾧ δὲ ἐποταμοπόρουν τουφεκίζόμενοι καὶ φονευόμενοι, κατέβησαν οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι ἀνωθεν τοῦ παλαιοφρουρίου, ἀπεδίωξαν τοὺς ἀπομείναντας ἐν τῇ κώμῃ ὀλίγους Ἕλληνας, καὶ ἦλθον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ προστατεύοντες τοὺς συναδέλφους των. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διεπέρασαν οἱ δυστυχεῖς Φαναρίται τὸν Ρουφιᾶν. Ἐκατὸν σχεδὸν ἐσκοτώθησαν, πλείότεροι ἐπνίγησαν, μάλιστα γυναῖκες, παιδία καὶ γέροντες, καὶ πολλὰ ζῶα ἐζωγρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τοὺς ἔχωρει ὅλους τὸ παλαιοφρούριον, διέμειναν οἱ πλείστοι ἔξω συσσωρευτοί.

Τὸ δὲ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν ὁ Ἠλιάς Μαυρομιχάλης μετὰ διακασίων· ἔφθασε τὴν ἐπαύριον καὶ ὁ Κανέλλος Δηληγιάννης μετ' ἄλλων τύσων· ἔφθασαν κατόπιν αὐτῶν καὶ ἄλλοι καὶ πλήθη χωρικῶν· ὥστε τὴν 29 ἦσαν ἔξωθεν τῆς Καρυταίνης ἐξχισχίλιοι ὀπλοφόροι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν. Καὶ οἱ μὲν Τούρκοι, φοβούμενοι νὰ μείνωσι πλέον ἐν τῇ κώμῃ, κατέφυγαν ὅλοι περὶ τὸ παλαιοφρούριον, ὅπου οὔτε τροφὴ οὔτε πόσις σχεδὸν ἦτον· οἱ δὲ Ἕλληνες κυκλώσαντες αὐτοὺς ἀνέμειναν ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ τὴν παραδοσίν των. Τύσον δὲ τοὺς ἐστενοχώρησαν καὶ τοὺς ἀπῆλπισαν, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἔλθωσιν εἰς συνθηκολογίαν.

Τοιουτοτρόπως οἱ κατοικοῦντες τὰς ἀτειχίστους πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Πελοποννήσου Τοῦρκοι, κυριευθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίας των καὶ συνεσωρεύθησαν ἐντὸς τῶν φρουρίων ἐν διχαστήματι τριῶν ἑβδομάδων, ἀφ' οὗ τρεῖς τέσσαρες ὅπλοφόροι Καλαβρυτινοὶ ἔστησαν ἐνεδραν. Μόνοι δὲ οἱ Λαλιῶται, μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ των, διέμειναν τρεῖς μῆνας ἐν τῇ κωμοπόλει των πλήρεις θαρρόους καὶ ἐλπίδων, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὰ περίχωρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τραγικά συμβάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαγοῦ τῆς
Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ΠΥΛΗ εἶχεν ἀπὸ τινος καιροῦ ἀτελεῖς καὶ συγκεχυμέναις
ιδέαις περὶ τῆς Ἐταιρίας καὶ ἀπέδιδεν ἴσως τὴν φαινομένην ἀνη-
συχίαν τῶν ἑλληνικῶν πνευμάτων εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ ἀπο-
στάτου Ἀλῆ· ἀλλὰ τὰ συλληφθέντα γράμματα τοῦ Ὑψηλάν-
του, ὧν κομισταὶ ἦσαν ὁ Ὑππατρος καὶ ὁ Ἀριστείδης, δὲν
ἀφῆκον ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς
Ἐταιρίας καὶ περὶ τῆς ὅσον οὐπω ἐνάρξεως τοῦ ἐπαναστα-
τικοῦ κινήματος. Ἀλλὰ τόση ἦτον ἡ ἀπάθειά της, ὥστε, ἂν
καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος γράμματα συνελήφθησαν περὶ τὰς
ἀρχὰς τοῦ ἰανουαρίου τοῦ 1821, δὲν ἔδωκε σημεῖα τῆς συνή-
θους θηριώδους πολιτικῆς της εἰμὴ ἀρχομένου τοῦ μαρτίου.
Ὅ,τι δέ, ὡς φαίνεται, τὴν κατετάρξα καὶ τὴν ἠρέθισεν ὑπέρ-
μετρον ἦτον ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σχεδίου τῶν Φιλικῶν εἰς κατα-
στροφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξ αἰτίας τῆς ἀνακάλυψως
ταύτης ἐδόθη προσταγὴ νὰ φύγωσιν ἐκεῖθεν ὅσοι τῶν Ἑλλήνων
δὲν ἦσαν ἐγκαταίκοι· ἔγειναν δὲ καὶ κατ' οἴκους ἔρευναι εἰς εὐ-
ρεσιν κρυπτομένων, ὡς ὑπόπτειεν ἡ Ἀρχή, ὅπλων καὶ πολε-
μοφοδίων· παρετηρήθησαν καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεως, ὅπου
ἐψιθυρίζετο ὅτι ὑπεσκάθησαν ὑπόνομοι, ἐν οἷς ἄνθρωποι ἐκρύ-
πτοντο, καὶ ὅπλα ἀπεταμιεύθησαν εἰς χρῆσιν, δοθέντος τοῦ
σημεῖου· τόσος φόβος καὶ τρόμος κατέλαβεν τὴν Πύλιν· καὶ ἐν-
τεῦθεν, φαίνεται, προήλθε κυρίως ἡ ἀπληστος αἱμάτων παρ-
φροσύνη της. Τὸ πρῶτ' τῆς 1 μαρτίου ἐβόησαν ἐκ Μολδαυίας καὶ
ἐκτακτος ταχυδρόμος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν
τῆς Ρωσσίας, ὅστις ἐκοινοποίησε τῇ Πύλιν αὐθημερὸν τὰ κατὰ
τὴν 22 φεβρουαρίου ἐν τῇ ἡγεμονείᾳ ἐκείνῃ συμβάντα· αὐθε-
σπερὶ δὲ τῇ ἐδόθη διὰ τῶν τακτικῶν ταχυδρόμων ἡ αὐτὴ εἰ-

Μάρτιος

δῆσις καὶ κατ' εὐθείαν. Τὴν ἐπικύριον ἔφυγαν κρυφίως σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Ὀδησσὸν οἱ ἐπίτροποι τοῦ αὐθέντου τῆς Μολδαβίας, Νικόλαος Σοῦτσος ἀδελφὸς του καὶ Ἰωάννης Σχινῆς ἐξ ἀδελφῆς γαμβρὸς του καὶ τινες ἄλλοι. Τὴν 3 ἀνέγνωσεν ὁ μέγας διερμηνεὺς ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ φερμάνι δικλαμβάνον, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη, μαθοῦσα τὴν κατὰ τὴν Μολδαυίαν στάσιν τινῶν ἀπονενοημένων τοὺς ἐλυπεῖτο καὶ παρεκίνει τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν νὰ συμβουλευσῇ τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τῆς πιστοὺς ὑπηκόους τῆς κραταιᾶς βασιλείας νὰ μὴ ἀποπλανηθῶσι καὶ πέσωσιν εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀδυσώπητον ἀγανάκτησιν καὶ αὐτῆς καὶ τῶν πιστῶν Ὀθωμανῶν. Κατὰ τὴν βασιλικὴν ταύτην δικταγὴν ἐξέδωκεν ἡ Μεγάλη ἐκκλησία συνοδικὰ καὶ πατριαρχικὰ ἔγγραφα (α) καταρωμένη καὶ ἀφορίζουσα τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Σοῦτσον ὀνομαστί, καὶ παραινοῦσα πατρικῶς τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς ὅπως οἱ μὲν πιστοὶ ἐμμείνωσι καὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον πίστιν, οἱ δὲ ἀποπλανηθέντες ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν· ἀπέλυσε δὲ καὶ τοὺς Φιλικοὺς τοῦ πρὸς τὴν Ἐταιρίαν ὅρκου ὡς ἀσεβοῦς καὶ ὀλεθρίου. Τὰ κεραυνοφόρα δὲ ταῦτα ἔγγραφα ὑπεγράφησαν εἰς πλειοτέραν φρίκην ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπεζῆς καὶ ἐστάλησαν δι' ἐξάρχων εἰς τὰς ἐπαρχίας· καὶ ἐν μὲν ταῖς ἡγεμονεῖαις ἔφεραν ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι· τοιαῦτα ἔγγραφα ἐκίνησαν ἄλλοτε τοὺς εὐλαβεῖς λαοὺς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν κ λ ε π τ ὦ ν· ἀλλ' οἱ κειροὶ δὲν ἦσαν οἱ αὐτοί, καὶ ὁ σημερινὸς ἀγὼν ἦτον ὑψηλῆς ρύσεως· διὰ τοῦτο οὔτε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὐταὶ παραινέσεις ἠσύχασαν ὡς ἄλλοτε τοὺς Ἕλληνας, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοὺς ἐτάραξαν, οὔτε οἱ ἀφορισμοὶ καὶ αἱ κατάραι τοὺς ἀφώπλισαν. Τινὲς δὲ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βλέποντες τὴν διαχωγὴν τῆς Πύλης προεῖδαν τί τοῖς ἐμελε καὶ ὅτι ἡ φυγὴ ἦτον ἡ σωτηρία των. Τὴν 5 ἔφυγεν ὁ πρόφης αὐθέντης Ἀλέξανδρος Χαντσερῆς πανηκὶ καὶ κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν. Πανοικὶ ἔφυγαν τὴν 6 καὶ κατέφυγαν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ ὁ Γεώργιος υἱὸς τοῦ πρώτου αὐθέντου Καρατσᾶ, ὁ ἔμπορος Γεώργιος Χρηστόπουλος καὶ ἄλλοι. Τὴν 8 ἀνεγνώσθη μυστικὸν φερμάνι καθ' ὅλα τὰ ζαμία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' οὗ παρηγγέλλοντο ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ ἦναι διὰ παντὸς ἄγρυπνοι καὶ ἑτοιμοὶ πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ κράτους ἐμφωλευόντων ἐχθρῶν, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες

ὄπλα ν' ἀγοράσωσι πωλοῦντες καὶ αὐτὰ τὰ σκεπάσματα των, διότι ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων (β). Τὴν 9 διετάχθη ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης διὰ φερμανίου νὰ στείλῃ εἰς τὴν Πύλην τινὰς τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, χωρὶς νὰ αἰτιολογηθῇ ἡ διαταγὴ αὕτη· ἐστάλησαν δὲ ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ καὶ Πρώτος, καὶ ὁ Ἀγγιχίου Εὐγένιος. Παρκαταθέντες οἱ ἀρχιερεῖς οὗτοι ἐνώπιον τοῦ ρεῖζ-ἐφέντη ἀπεστάλησαν εἰς ὀθωμανικὴν τινα οἰκίαν ὑπὸ φύλαξιν, ἔχοντες μὲν τὰς ἀναγκύσεις των, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ἀδειαν νὰ βλέπωσιν ἄλλους εἰμὴ τοὺς διακόνους των ὡς ὑπηρέτας. Συγχρόνως ἡ ἐξουσία ἔφερεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πλῆθος Ἀσιανῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν 14 διέταξε νὰ ὀπλισθῶσι καὶ ὅλοι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀθωμανοί. Ἀφ' οὗ δὲ ἔστησε παντοῦ φυλακὰς, ἐκίνησεν ἀμέσως χεῖρα βαρεῖαν καὶ μισοφόρον καθ' ὅλων τῶν σημαντικῶν Ἑλλήνων ἀνεξέστατως καὶ ἀκρίτως· αἱ οἰκίαι καὶ οἱ γυναικωνίται των ἐπατήθησαν, αἱ φυλακαὶ ἐγέμισαν ὑπόπτων, κίμοχαρεῖς Ἀσιανοὶ πεύοντες γυμνὰς τὰς ῥομφαίας καὶ φρυάττοντες περιέτρεχαν πληθῆδὸν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγορὰς θύοντες καὶ ἀπολύοντες ὄσους τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀπῆντων, ἀνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀνευ κωλύματος· ἡ πολιτικὴ δὲ λύσσα συνώμοσε μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν ἀπίστων. Ἀνευ ἀποδείξεων ἢ ἐνδείξεων ἄλλ' ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ εἴλκυαν κατὰ διαταγὴν τῆς ἐξουσίας τοὺς γνωστοὺς Χριστιανοὺς εἰς σφαγὴν καὶ εἰς ἀγχύνην· ἄλλους ἐσφαζαν ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἄλλους ἐκρέμων ἀπὸ τῶν περὶ τὴν πόλιν τῶν οἰκιῶν των καὶ ἔμπροσθεν τῶν συγγενῶν των, ἄλλους περέδιδαν εἰς τὰ βασανιστήρια· ἐκκλησίας ἐμίαιναν καὶ ἐγύμνοναν, οἰκίαις κατηδάφιζαν, περιουσίας ἐδήμευαν, γυναικας καὶ κοράσια ἤρπαζαν, πλοῖα ὑπὸ εὐρωπαϊκὴν σημαίαν ἐπεσκέπτοντο, καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας Ἑλληνας ἔσυραν εἰς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πρέσβειων.

Τὸ ξίφος τοῦ σουλτάνου ἔπασεν ἐν πρώτοις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων τὴν 22, καθ' ἣν ἀπεκρίθησαν ὁ Νικόλαος Σκακβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος πρῶτον διερχομένους τοῦ στόλου καὶ γαμβρὸς τοῦ Σκακβῆ, ὁ Θεόδωρος Ρίζος καὶ ὁ Ἀλέκος υἱὸς τοῦ Φωτεινοῦ ἀρχιατροῦ τοῦ αὐθέν-

του της Μολδαυίας. Τὰ πρῶτα ταῦτα σφάγια τῆς σουλτανικῆς μαχίας διεδέχθησαν ἄλλα τὴν 26 καὶ 27, ἡγουν ὁ Λεβίδης ὁ καὶ Τσαλίκης, ὁ Στεργιαννάκης Τσουρπατσόγλου, τρεῖς καλόγηροι, τρεῖς ταχυδρόμοι τοῦ αὐθέντου τῆς Μολδαυίας καὶ Ἀπρίλιος ὁκτώ ἄλλοι ὀλίγον γνωστοί. Τὴν 3 ἀπριλίου ἐφθάσε ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἀναγγέλλων δι' ὧν ἔφερε γραμμάτων, ὅτι ἀπεστάτησεν ὅλη ἡ Πελοπόννησος. Πυχάρων ἔτι μᾶλλον ἐγείνεν ὁ σουλτάνος ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ, καὶ ἤρχισε νὰ φονεύῃ ἀπονώτερον.

Μέγας διερμηνεὺς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦτον ὁ Κωστάκης Μουρουζης, οὗτινος ὁ φιλογενέστατος οἶκος διηνεκές καὶ προσφιλές ἔργον εἶχε τὸν φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν του. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἂν καὶ κατεῖχεν ὑψηλὴν θέσιν καὶ ὑπὸ τὴν μάχαιραν ἔκειτο τοῦ δημίου, εἰς οὐδὲν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίσθη προκαιμένης τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος. Ἐν ᾧ δὲ εἰσῆρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Πύλην κατὰ τὸ σύνθηρες, τῷ ἐδόθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν γράμμα τοῦ Ὑψηλάντου λέγον τὰ κατὰ τὰς ἡγεμονείας συμβάντα, καὶ θαρρύνον αὐτόν, ὡς μεμνημένον τὰ τῆς Ἑταιρίας, εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ Μουρούζης λαβὼν τὸ γράμμα παρ' ἀγνώστου καὶ ἐνώπιον πολλῶν, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποκρύψῃ μήπως κινήσῃ ὑποψίας, τὸ ἐκοινοποίησε τῷ ρετζ-ἐφέντῃ ἀποδίδων αὐτὸ εἰς ῥαδιουργίαν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνενόχλητος· ἀλλὰ τὴν 4 μεταπεμφθεὶς παρὰ τῷ ρετζ-ἐφέντῃ καὶ ἀποσταλὲς παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιβεζύρην ἀπήχθη ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μπάμπι-Χουμαϊοῦν, καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθη φορῶν τὴν στολὴν του. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπεκεφάλισεν ἡ Πύλη καὶ τὸν Ἀντωνάκην Τσιρᾶν ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του· ἐκρέμασε καὶ ἄλλους ὁκτώ ἐν οἷς καὶ τὸν τραπεζίτην τοῦ πρώην αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Σούτσου Δημήτριον Παπαρρήγούπουλον ἀπὸ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του· τὴν δὲ ἐπαύριον ἀπεκεφάλισε τὸν γαμβρὸν τοῦ Παπαρρήγαπούλου (γ) Δημήτριον Σκαναβῆν, τὸν Παναγιωτάκην Τσιγκῆν καὶ τὸν πρώην διερμηνέα τοῦ στόλου Μεγαλάκην Χαντσερῆν· ἐκρέμασε δὲ καὶ τὸν Γεώργιον Μαυροκορδάτον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του (δ). Τὴν 8 ἀπεκεφάλισε τρεῖς νεοκράτας ὡς μελετώντας δῆθεν νὰ φαρμακεύσωσι τὰ νερά τῆς βασιλευσούσης. Τὴν δὲ 9, ἦτοι τὸ μέγα σάββατον, ἀπεκεφάλισε δύο ἑφημερίους τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας φύλακας τῆς δομνίτσας Εὐφροσύνης Μουρούζη φυγού-

σης. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐνορίαν τοῦ πατριαρχείου, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Φαναρίου, πεντακισχίλιοι ὠπλισμένοι γενίτσαροι μηδενὸς εἰδότος τὴν αἰτίαν. Οἱ γενίτσαροι περιεφέροντο ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Φαναρίου μέχρι τῆς ἐνορίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Εὐλόπορας καὶ τοῦ Μπαλατᾶ μηδένα ἐνοχλοῦντες. Πρὸς δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔκραξεν ὁ κράτης τῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ Χριστιανοί, ἂν καὶ ἔμφοδοι, συνήλθαν ἀκωλύτως καὶ ἀνενοχλήτως διὰ μέσου τοῦ πλήθους τῶν γενιτσαρῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πατριαρχείου. Ἐλειτούργησεν ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν δώδεκα ἀρχιερέων κατὰ τὴν συνήθειαν, καί, ἀπολύσεως γενομένης, ἀνεχώρησαν ὅλοι εἰς τὰ ἴδια ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνενόχλητοι. Ἀνέβη καὶ ὁ πατριάρχης εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἐν ᾧ ἤρχιζε νὰ φωτίζει. Ἀλλὰ, μόλις ἀνέβη, καὶ εἰδοποιήθη ὅτι ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης, ὁ διαδεχθεὶς τὴν προτεραιάν τὸν ἀποκεφαλισθέντα μέγαν διερμηνέα Μουρούζην, ἤρχετο εἰς τὸ πατριαρχεῖον (ε). Ὁ πατριάρχης διέταξε νὰ τὸν εἰσαῶσιν εἰς τὸ ἰδιαίτερον δωμάτιόν του· ἀλλ' ὁ Ἀριστάρχης ἀπεκρίθη, ὅτι ἐπρότιμα νὰ εἰσχωρῇ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ συνοδικόν, ὅπου καὶ εἰσῆλθη. Εἰσῆλθη μετ' ὀλίγην ὥραν εἰς τὸ συνοδικόν καὶ τις ὀθωμανὸς γραμματεὺς τοῦ βεῆζ-ἑφέντη, καὶ μετ' αὐτὸν εἰσῆλθε καὶ ὁ πατριάρχης εἰς ἔντευξίν των. Ἀφ' οὗ δὲ ἐχαιρετήθησαν καὶ ἐκάθισαν καὶ οἱ τρεῖς, ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶπεν, ὅτι ὁ γραμματεὺς ἔφερε φερμάνι καὶ εἶχε διαταγὴν νὰ τὸ ἀναγνώσῃ αὐθαρρὲ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀρχιερέων, τῶν προϋχόντων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συντεχνιῶν. Ὁ πατριάρχης διέταξε νὰ συνέλθωσιν οἱ ρηθέντες καὶ εἰς ἐπήκοον τῶν συνελθόντων ἀνεγνώσθη τὸ φερμάνι λέγον, «Ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλιν καὶ βεβηλωμένος γίνεσθαι ἔκπτωτος τῆς θέσεώς του, καὶ τῷ προσδιορίζεται διαμονὴ τὸ Καδδίκιοι μέχρι δευτέρας διαταγῆς». Μετὰ δὲ τὴν ἀναγνώσιν συνοδευόμενος ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ πιστοῦ τοῦ ἀρχιδιακόνου, ἀπήχθη, παρὰ τὴν φράσιν τοῦ φερμανίου καὶ κατὰ διαταγὴν ὡς φαίνεται μυστικὴν, εἰς τὸ δεσμοτῆριον τοῦ Μποσταντσήμπκαση. Ἐξελθόντος δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκ τοῦ συνοδικαίου, ἀνεγνώσθη ἄλλο φερμάνι ἔχον οὕτως. «Ἐπειδὴ ἡ ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ στερήσῃ τοὺς πιστοὺς τῆς ὑψηλοῦς τῆς πνευματικῆς κηδεμονίας τοῦ κοινοῦ πατρὸς

» των, διατάττει νὰ ἐκλέξωσι πατριάρχην κατὰ τὴν ἀνάγκην
 » συνήθειαν». Ἐπὶ τῇ διαταγῇ ταύτῃ ἤρχισεν ἡ συζήτησις περὶ
 ἐκλογῆς πατριάρχου, σιωπῶντων καὶ τοῦ διερμηνεύος καὶ τοῦ
 γραμματέως, καὶ ἀπεφασίσθη ν' ἀνακληθῇ εἰς τὸν πατριαρχι-
 κὸν θρόνον ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει διαμένων πρῶν πατριάρχης
 Κύριλλος· ἀλλ' ὁ γραμματεὺς ἀκούσας τὴν ἐκλογὴν εἶπεν ὅτι
 δὲν ἦτο δεκτὴ ἀπόντος τοῦ ἐκλεχθέντος, διότι ἡ ὑψηλὴ Πύλη
 δὲν ἐπεθύμει κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις μηδὲ μίαν ὥραν νὰ
 μένῃ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος κενός, καὶ ἀπῆται νὰ ἐκλέξωσιν ἐκ
 τῶν παρόντων ὅποιον ἤθελαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μετὰ δευτέ-
 ραν μακρὰν καὶ ἐπίσης ἀνεπηρέαστον συζήτησιν ἔπαιον ἡ ψήφος
 ἐπὶ τὸν Πεισιδίδας Εὐγένιον, ὃν ὁ μέγας διερμηνεὺς καὶ ὁ γραμ-
 ματεὺς ἀπέστειλαν ἀμέσως εἰς τὴν Πύλην κατὰ τὴν συνή-
 θειαν· οὗτοι δὲ ἀπέμειναν ἐν τῇ πατριαρχείᾳ καθὼς καὶ ὅλοι
 οἱ συνεελθόντες ἀναμένοντες τὴν ἐπάνοδόν του. Μετὰ παρέλευ-
 σιν δὲ τινῶν ὥρῶν ἐπανῆλθεν ὁ νέος πατριάρχης ὑπὸ λαμπροτέ-
 ραν παρὰ τὴν συνήθη πομπήν.

Διήρκει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τελετὴ, ὅτε ἐξήχθη τῆς φυλα-
 κῆς ὁ Γρηγόριος, ὅστις νοήσας ἔκ τινων σημείων ὅτι ἤγγιζεν
 ἡ ὥρα τοῦ θανάτου του, προητοιμάζετο ἀδιαλείπτως προσευ-
 χόμενος· ἐμβὰς δὲ εἰς πλοιάριον ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ παράλιον
 τοῦ Φαναρίου. Ἐκεῖ ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἔμελλε ν'
 ἀναβῇ μετ' ὀλίγον, ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ἐγονάτισε, καὶ
 ἔκλινε τὴν μιζότριχα κεφαλὴν του ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δη-
 μίου· ἀλλ' ὁ δῆμιος τὸν ἀνήγειρεν εἰπὼν αὐτῷ νὰ τὸν ἀκο-
 λουθήσῃ, διότι δὲν ἦτον ἐκεῖνος ὁ τόπος τῆς ποινῆς του.
 Ὀδεύοντες ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Ἐκεῖ ὁ δῆ-
 μιος τὸν ἐκρέμασε προσευχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀνωφλίου τῆς με-
 γάλῃς πύλης μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα·
 ὥστε, καθ' ἣν ὥραν ἐφῆμιζαν ἄνωθεν τοῦ πατριαρχείου καὶ
 ἐπολυχρόνουν τὸν νέον πατριάρχην οἱ τρισάθλιοι Χριστιανοὶ
 ψάλλοντες τὸ εἰς π ο λ λ ᾱ ἔ τ η δέ σ π ο τ α, ἐκρεμάτο
 κάτωθεν ὡς ληστής καὶ κκοῦργος ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, ὅστις
 πρὸ ὀλίγων ὥρῶν, προσφέρων τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν
 τοῦ λαοῦ ἁγιοσημάτων, εὐλόγει τοὺς πιστοὺς ἀσπαζομένους ἐν
 εὐλοβείᾳ καὶ κατανύξει τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων ἁγια-
 σθῆσαι καὶ ἁγιάζουσιν δόξαν του. Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ
 Γρηγορίου σφαιρήσαν στιγμαὶ ἀκραιφνούς πίστεως καὶ ἀνεξίκα-

κίας, ὁποίας προετοιμάζει ἀκηλίδωτος συνειδήσις, ἀγαθοποιὸς καρδία, παράβλεψις τῆς προσκίρου ζωῆς καὶ προσδοκία τῆς μελλούσης. Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ λειψάνου ἔγγραφον τῆς καταδίκης ἔλεγε τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐκρίθη ἄξιος θανάτου. Ἴδου τὸ ἔγγραφον, τὸ τουρκιστὶ λεγόμενον «Γ' ι α φ τ α ε»

« Χρέος τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου διαφόρων
 « λαῶν εἶναι νὰ ἐπαγρυπνῶσι νύκτα καὶ ἡμέραν τοὺς ὑπὸ τὴν
 « ὁδηγίαν των, νὰ παρατηρῶσι τὴν διαγωγὴν των καὶ ν' ἀνα-
 « καλύπτωσι καὶ ἀναφέρωσιν εἰς τὴν κυβέρνησίν μου τὰς ἀθε-
 « μίτους πράξεις των. Οἱ δὲ πατριάρχαι, ὡς ἀρχηγοὶ τῶν ῥα-
 « γιάδων ζώντων ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς αὐτοκρατο-
 « ρικῆς μου ἐξουσίας, ὀφείλουν νὰ ᾔναι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀνε-
 « πίληπτοι, τίμιοι, πιστοὶ καὶ εὐκρινεῖς. Ἐχοντες δὲ τὰς
 « ἀρετὰς ταύτας ὀφείλουν, ὁσάκις παρατηρήσουν κακὰς κλίσεις
 « τοῦ λαοῦ των, νὰ τὰς ἐμποδίζωσι δι' ἀπειλῶν καὶ συμβου-
 « λῶν, ἢ, ἂν ἀνγκάζον, καὶ διὰ ποινῶν κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς
 « θρησκείας των, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ φκίνωνται εὐγνώμονες
 « ἐν μέρει πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν δι' ἃς ἀπολαμβάνουν χάρι-
 « τας καὶ ἐλευθερίας ὑπὸ τὴν ἀγαθοποιὸν σκιάν της.

« Ἀλλ' ὁ ἄπιστος πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων, ὁ δώσας ἄλλοτε
 « δεῖγματα τῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν ἀφοσιώσεώς του, ἀδύ-
 « νατον νὰ θεωρηθῇ ἄλλότριος τῶν στάσεων τοῦ ἔθνους του,
 « ἃς διάφοροι κακότροποι καὶ ἀνάσθητοι, παρασυρόμενοι ὑπὸ
 « χμερικῶν καὶ διαβολικῶν ἐλπίδων, διήγειραν· καὶ χρέος του
 « ἦτο νὰ διδάξῃ τοὺς ἀπλοῦς, ὅτι τὸ τόλμημα ἦτο μάταιον
 « καὶ ἀτελεσφόρητον· διότι τὰ κακὰ διαβούλια δὲν εἶναι δυ-
 « νατὸν ποτε νὰ εὐδοκιμήσωσι κατὰ τῆς μακαρθετικῆς ἐξου-
 « σίας καὶ θρησκείας, αἵτινες ἔλαβαν ὑπαρξίν θεόθεν πρὸ ὑπερ-
 « χιλίων ἐτῶν, καὶ θὰ διατηρηθοῦν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ
 « αἰῶνος καθὼς μὲς βεβαιοῦν αἱ ἀποκαλύψεις καὶ τὰ θαύματα·
 « ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς δικφθορίας τῆς καρδίας του, ὅχι μόνον
 « δὲν εἰδοποίησεν οὐδ' ἐπαίδευσεν τοὺς ἀπατηθέντας, ἀλλὰ καθ'
 « ὅλα τὰ φαινόμενα ἦτο καὶ αὐτός, ὡς ἀρχηγός, μυστι-
 « κὸς συμμέτοχος τῆς ἐπανάστασεως, καὶ ἀδύνατον νὰ μὴ
 « ἀφκνισθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ὅλον σχεδὸν τὸ
 « ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι καὶ πολλοὶ ἀθῶοι.

« Καθ' ὃν καιρὸν ἐγνώσθη ἡ ἀποστασία, ἡ ὑψηλὴ Πύλις, συμ-
 « πάθειν λαβοῦσα πρὸς τοὺς ἀθλίους ῥαγιάδας της, ἡσχο-

» λήθη νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς πλανηθέντας διὰ τῆς γλυκύτητος
 » εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐξέ-
 » δωκε πρόσταγμα διατάττουσα καὶ συμβουλευούσα τὸν πα-
 » τριάρχην τὰ δέοντα, καὶ προσκαλοῦσα αὐτὸν ν' ἀφορίσῃ ὅλους
 » τοὺς ἀποστατήσαντας ῥαγιαῖδας ὅπου καὶ ἂν ᾤσων· ἀλλ',
 » ἀντὶ νὰ δαμάσῃ τοὺς ἀποστάτας καὶ δώσῃ πρῶτος τὸ πα-
 » ράδειγμα τῆς εἰς τὰ καθήκοντα ἐπιστροφῆς των, ὁ ἀπιστος
 » οὗτος ἔγεινεν ὁ πρωταίτιος ὅλων τῶν ἀναφουεῖσων ταραχῶν.
 » Εἴμεθα πληροφορημένοι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ
 » ὅτι εἶναι συνένοχος ὅλων τῶν ἀταξιῶν ὅσας οἱ ἀποπλανη-
 » θέντες ῥαγιαῖδες ἔπραξαν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύ-
 » των. Οὗτος λοιπὸν εἶναι ὁ αἴτιος τοῦ θείᾳ βοηθείᾳ ἐπικει-
 » μένου παντελοῦς ἀφανισμοῦ τῶν ἀποπλανηθέντων ῥαγιαῖδων.
 » Ἐπειδὴ πανταχόθεν ἐβεβαιώθημεν περὶ τῆς προδοσίας του
 » ὅχι μόνον εἰς βλάβην τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλε-
 » θρον αὐτοῦ τοῦ ἔθνους του, ἀνάγκη ἦτο νὰ λείψῃ ὁ ἄνθρω-
 » πος οὗτος ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκρα-
 » μέσθη πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἄλλων».

Δύο αἰτίαι τῆς καταδίκης τοῦ πατριάρχου ἀναφέρονται ἐν
 τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ· ἡ μὲν «ὅτι δὲν ἐκίνησε τὰ πνευματικά του
 » ὄπλα κατὰ τῶν ἀποστατῶν» ἡ δὲ «ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο συμ-
 » μέτοχος τῆς ἀποστασίας».

Ὅλιγον ἀνωτέρω διηγήθημεν, ὅτι ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Πύ-
 λης καὶ τοὺς ἀρχιapoστάτας ὁ πατριάρχης ἀφώρισε καὶ ἀνε-
 θεμάτισε, καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμνιοτορίαν του λαοὺς εἰς τὴν
 προτέραν των πρὸς τὸν σουλτάνον ὑποταγὴν ἀνεκάλεσε, καὶ
 τοὺς Φιλικοὺς τοῦ πρὸς τὴν Ἑταιρίαν ἄρκου ὡς ἀσεβοῦς καὶ
 ὀλεθρίου ἀπέλυσε. Σῶζονται δὲ καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος συνο-
 δικὰ ἐγγράφα, ὥστε ἡ αἰτία αὕτη στηλιτεύεται ἐξ αὐτῶν τῶν
 πραγμάτων πάντῃ ψευδής. Πάντῃ ἀναπόδεικτος καὶ ἀνυπό-
 στατος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη αἰτία, δηλαδή, ὅτι ὁ πατριάρχης ἦτο
 συμμέτοχος τῆς ἀποστασίας. Τρία τινὰ ἐπιφέρει τὸ ἐγγράφον
 εἰς ἀπόδειξιν τῆς αἰτίας ταύτης, «ὅτι ὁ καταδικασθεὶς εἰς θά-
 » νατον ἦτο καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα μυστικός συμμέτοχος
 » τῆς ἀποστασίας, ὅτι ἡ Πύλη π ο λ λ α χ ὀ θ ε ν ἔ β ε β α ι -
 » ὠ θ η περὶ τῆς ἐνοχῆς του, καὶ ὅτι ἐ γ ε ν ν ῆ θ η ἐ ν Π ε -
 » λ ο π ο ν ν ῆ σ ω ὅπου κατὰ πρῶτον ἐξεῤῥάγη ἡ ἐπανάστασις».

Πρὸς Θεοῦ ! οἱ λόγοι οὗτοι «καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα»

» ν α, — πο λ λ α χ ό θ εν ἐ β ε β α ι ώ θ η, — ἐ γ ε ν ν ή θ η
 » ἐ ν Π ε λ ο π ο ν ν ή σ η », εἶναι λόγοι σπουδαῖοι; εἶναι
 ἀποδείξεις; δικαιοῦν τοιοῦτον τόλμημα; Ἄν εἶχεν ἡ Πύλη
 ἀποδείξεις τῆς ἐνοχλῆς τοῦ θύματός της, ὡς διετείνεται, δικτί
 δὲν τὰς ἐδημοσίευσεν; δικτί δὲν τὰς ἐκοινοποίει ταῖς πρεσβείαις
 κατὰ τὴν ῥητὴν ἀξίωσιν τοῦ παρ' αὐτῇ πρέσβειος τοῦ αὐτο-
 κράτορος τῆς Ῥωσσίας εἰς δικαιολογίαν της καὶ ἀποτροπὴν
 τύσων δεινῶν ἐξ ὧν περιεστοιχίζετο; Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἀπα-
 δεικνύουν μᾶλλον τὸ μέγα ἀνόμημα τοῦ τιμωρήσαντος ἢ τὸ
 μέγα ἐγκλημα τοῦ τιμωρηθέντος; Ὁ πατριάρχης ἐγνώριζεν ἀναμ-
 φιβόλως τὰ τῆς Ἑταιρίας, οὐδ' ἦτο δυνατόν ν' ἀγνοῇ ὁ πνευ-
 ματικὸς πατὴρ ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὅ,τι πλήθη πάσης τάξεως
 ἐγνώριζαν· ἀλλ' ἑταῖρος, ὃ ἐστὶ συνωμότης κατὰ τῆς τουρκι-
 κῆς ἐξουσίας, δὲν ἦτο· καὶ ὅχι μόνον οὐδόλως ἐθαύρωνε τὴν
 ἐλληνικὴν ἐθνεγεργίαν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀπέτρεπε τοὺς πρὸς
 οὓς διελέγετο φιλεπαναστάτας, θεωρῶν ἐθνοφθόρον τὸ τοιοῦ-
 τον τόλμημα, καὶ τὸν πρὸς ὃν ἔταινε σκοπὸν ἀνεπίτευκτον.
 Μάρτυρες τῶν λεγομένων εἶναι οἱ αὐτήκοοι τῶν λόγων τοῦ
 ἁγίου ἀνδρός, ὧν τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν παρελάβομεν καὶ
 ἡμεῖς ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ παραδίδομεν ὅπως τὴν πα-
 ρελάβομεν εἰς τὴν ἱστορίαν· δὲν κατεμήνυσε δὲ ὅσα πνευματικῶ
 τῷ τρόπῳ ἐγνώριζε, διότι ἐθεώρησεν ἀναμφιβόλως τὴν κατα-
 μήνυσιν καὶ ἀναξίαν τοῦ χαρακτήρός του, καὶ ἐναντίαν τοῦ
 πνευματικοῦ καθήκοντός του, καὶ ἱκανὴν νὰ προκαλέσῃ τὸν
 ὀλεθρον τῶν ὁμογενῶν του ἐνόχων καὶ μὴ.

Ἐπὶ ταύταις ταῖς αἰτίαις ἐξετελέσθη ἡ καταπλήξασα καὶ
 καταταραχάσα τὸν χριστιανικὸν ὅλον κόσμον μισοφοβία τοῦ
 ἀρχιεροῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὸ ἐβδόμηκαστὸν ἔτος
 διανύοντος.

Τοῦτου δὲ γενομένου, ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν πατριαρχείων ὁ
 μέγας διερμηνεύς, ὁ γραμματεὺς καὶ οἱ λοιποί. Τὸ δὲ δειλινόν
 τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Μπεντερλῆ-Ἀλήπασας, ὁ πρὸ ὀλίγου διο-
 ρισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος (στ), διέβη διὰ τοῦ Φαναρίου μεθ' ἐνὸς μό-
 νου ὑπασπιστοῦ, καὶ ἐκάθησε πέντ' ἑξ λεπτὰ ἀντικρὺ τοῦ κρε-
 μαμένου πατριάρχου, θεωρῶν αὐτὸν καὶ λαλῶν πρὸς τὸν ὑπα-
 σπιστὴν του. Διέβη ἐκεῖθεν μετὰ μίαν ὥραν παρενδεδυμένος καὶ
 ὁ σουλτάνος καὶ ἔρριψε καὶ αὐτὸς τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν πατριάρ-
 χην. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον κρεμάμενον· τὴν δὲ τε-

τάρτην τὸ καθέλκεν ὁ ἀγγονιστὴς ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι οἱ κατὰ διαταγὴν τῆς ἐξουσίας κρεμάμενοι ἢ ἀποκεφαλίζόμενοι δὲν ἀξιοῦνται τιφῆς. Ἦλθαν τότε πρὸς τὸν ἀγγονιστὴν Ἑβραῖοι καὶ λαβόντες τὴν ἀδειάν του, κατὰ τινὰς δὲ καὶ φιλοδωρήσαντες αὐτόν, ἔδωκαν τοὺς πόδας τοῦ λείψανου, τὸ ἔσυραν ἀπὸ τῶν πατριαρχείων μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Φαναρίου χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες, καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐγγειρίζαντες τὸ σχοινίον τῷ ἀγγονιστῇ, ἀνακείμεντι ἐν πλοιαρίῳ. Ἀπομακρυνθεὶς οὗτος τῆς ξηρᾶς σύρων καὶ τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης λείψανον, καὶ φθάσας ἐν μέσῳ τοῦ κερατίου κόλπου μεταξύ Φαναρίου καὶ νηυστάθμου ἀπῆρτησεν ἀπὸ τοῦ λείψανου πέτρην εἰς καταποντισμόν του· ἀλλὰ τὸ λείψανον δὲν συγκατεποντίσθη, διότι δὲν ἦτο ἡ πέτρα ἱκανῶς βαρεῖα. Ἐπέστρεψε τότε ὁ ἀγγονιστὴς εἰς τὴν ξηράν, καὶ λαβὼν ἄλλας δύο πέτρας ἐπανῆλθεν ὅπου ἐκυματίζετο τὸ λείψανον, προτεπισυνάδεσε καὶ αὐτάς, τὸ ἐλόγγχευσε δις καὶ τρίς εἰς ἀπορρόφησιν νεροῦ, καὶ οὕτω κατεβυθίσθη. Μεθ' ἱκανῆς δὲ ἡμέρας ἀνεφάνη πρὸς τὸν Γαλατῶν μεταξύ δύο πλοίων ἐλλιμενιζόντων ἔμπροσθεν τοῦ Καρακιοίου, τοῦ μὲν σλαβονικοῦ τοῦ δὲ κεφαλληνικοῦ. Πρῶτος ὁ Σλαβόνος πλοίαρχος εἶδε τὸ λείψανον, καὶ τὸ ἐσκέπασεν ἐπιρρίψας ψάβαν, ἐπὶ σκοπῷ, ὅταν νυκτώσῃ, νὰ τὸ ἀνελεύσῃ καὶ τὸ θάψῃ οὐτινος καὶ ἂν ἦταν ὡς φιλόχριστος. Γενομένης δὲ ἐσπέρας, ἐπρόλαβεν ὁ ἄλλος πλοίαρχος, ὁ Κεφαλλήν, Σκληβὸς ὀνόματι, καὶ τὸ ἀνείλκυσεν· ἰδὼν δὲ ἐκ τῆς γενειάδας καὶ τῆς ἀξυρίστου κεφαλῆς, ὅτι ἦτο λείψανον ἱερωμένου, ἔφερε τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ πλοῖόν τινὰς ἐξώθεν κρυφίως, καὶ βεβαιωθείς ὅτι ἦτο τοῦ πατριάρχου, τὸ ἐσβάνωσε, τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, καὶ τὸ ἀπέθεσεν ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ. Ἐξετασθέν δὲ αὐτόθι καὶ ἐκ δευτέρου κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ ἀπεδείχθη καὶ τότε ὅτι ἦτο τῷ ὄντι τὸ τοῦ πατριάρχου.

Δοθείσης δὲ τῆς εἰδήσεως εἰς Πετρούπολιν, ἐξεδόθη διάταγμα ἵνα ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν νεκρὸν δημοσίως ὅλοι αἱ προσήκουσαι τιμαί. Συνέδραμε καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν λαμπρότητα τῆς κηδείας, καὶ τὴν 17 ἰουνίου συνήχθησαν εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριο αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ τόπου, οἱ δύο μητροπολῖται ὁ Σιλιστρίας Κύριλλος καὶ ὁ Ἱεροπόλεως Γρηγόριος, ὁ ἐπίσκοπος Μπεντερίου καὶ Ἀκερμανίου Δημήτριος, ὁ κληρὸς ὅλης τῆς ἐπαρχίας, οἱ

δυστυχεῖς πρόσφυγες Ἕλληνες καὶ μέγα πλῆθος λαοῦ, καὶ ὑπὸ τὸν νεκρώσιμον ἦχον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδῶνων, τῶν ψαλμοῦν, τῶν πυροβόλων, τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, καὶ ὑπὸ τὰς ἀδιελπίστους εἰς τὸν Ὑψίστον εὐχάς, συνώδευσαν τὸ ἱερὸν λείψανον ἀλώβητον καὶ ἄοδον εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ὁδησσοῦ, ὅπου διέμεινε τριήμερον μέχρι τῆς 19, καθ' ἣν, ἀφ' οὗ ἐψάλη πάλιν ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καὶ ἐξεφωνήθη παρὰ τοῦ ἱεροκέρυκος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχεῖου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου κατανυκτικὸς λόγος, μετεκομίσθη ἐν μεγάλῃ καὶ αὐθις πομπῇ καὶ παρτάξει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπετέθη ἐν μνημειῷ καὶ ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος πρὸς τὴν ἀρχαίαν πλευρὰν τῆς ἁγίας τραπέζης ὡς λείψανον ἱερομάρτυρος.

«Τοιουτοτρόπως», λέγει ἡ ἡμεπίσημος ἐφημερίς τῆς Πιτροπόλεως, «ἀπεδόθησαν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ εὐλαβεστάτου αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ α', αἱ νενομισμέναι τιμαὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης εἰς τὸν Γρηγόριον, τὸν ἅγιον πατριάρχην τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὑπομείναντα τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου».

Τὴν αὐτὴν δὲ κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐκρέμασεν ἡ Πύλη καὶ Ἀπρίλιος τρεῖς τῶν φυλακισθέντων ἀρχιερέων, τὸν Ἐφέσου, τὸν Ἀγγιᾶλου καὶ τὸν Νικομηδείας. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὑπέργηρος ὢν, πρὶν θάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς, πεσὼν κατὰ γῆς ἐξεψύχησεν, ἀλλὰ καὶ νεκρὸς ἐκρεμάσθη· τόσον δὲ ἐλύσσων οἱ Τοῦρκοι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὥστε ὄχι μόνον ἐρόνευαν σωρηδὺν αὐθαирέτως καὶ ἀφόβως ὅσους ἀπῆντων Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ, ὡς ἂν δὲν ἤρχουν εἰς χορτασμὸν τὰ αἵματα τῶν ζώντων, ἐπιστόλιζαν, περιφερόμενοι ἀχαλινώτως, καὶ αὐτοὺς τοὺς κρεμαμένους, καὶ διεμέλιζαν καὶ τοὺς ἐπὶ γῆς νεκρούς. Περιήρχοντο δὲ τὰς ὁδοὺς καὶ τινες ζητοῦντες ἀντιμισθίαν εἰς ἀπαγωγὴν τῶν ἐν αὐταῖς πτωμάτων. Οὐδαμοῦ δὲ τῆς πόλεως ἐτόλμα Χριστιανὸς νὰ φωνῇ, ἢ τῶν παραθύρων νὰ προκύψῃ. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφαίνετο μᾶλλον καταγῶγιον ληστῶν καὶ αἰμοδόρων θηρίων, ἢ κηθέδρα βασιλέως καὶ διαμονὴ εὐρωπαίων πρέσβων. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐδραπέτευαν καὶ κατέφευγαν ὑπὸ τὴν γενναίαν καὶ φιλόχριστον περιθάλψιν τῆς Ῥωσσίας εἰς ξένην γῆν ἀρκανεῖς καὶ γυμνοὶ οἱ πρῶην ἐπιρκανεῖς καὶ βαθύπλουτοι.

Ὁ μανιώδης ὄχλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεμάνη καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν νηῶν τῶν Χριστιανῶν. Τὴν 22 συνήχθησαν πρὸς τὰ χαράγματα νεανίαι Τουρκοὶ κατὰ τὴν Ἐδρηνέκκη, ἠνώθησαν καὶ τινες ἡλικιωμένοι, καὶ εἰσῆλθον ὅλοι εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν διὰ τῆς βίβας, ἐσύντριψαν τὰ στασίδια καὶ ἤρπασαν τὰ ἀσημικὰ, τὰ σκεύη τῆς καὶ τὰ ἄμφια τῶν ἐφημερίων τῆς. Παρεκλήθητο φυλακὴ καὶ τοὺς εἶδεν, ἀλλ' οὔτε τοὺς ἐπέπληξεν, οὔτε τοὺς ἐμπόδισεν. Θαρρυνθέντες οἱ ἄτακτοι, συμπαραλαβόντες καὶ ἄλλους ὁμοίους τῶν, καὶ φέροντες ἐπὶ δοκάρων ἐν εἶδει σημαιῶν τὰ φελώνια, τὰ ἐπιτραχήλια, καὶ ἄλλα ἱερὰ ἄμφια, ἀλαλάζοντες καὶ χλευάζοντες ὑπήγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἐγρίκκη, ὅπου ἐσύντριψαν τοὺς πολυελαίους, ἔρριψαν κατὰ γῆς τὰ εἰκονοστάσια, ἔσπασαν τὰς εἰκόνας, ἐποδοπάτησαν τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ ἤρπασαν τὰ ἀσημικὰ ἐκείθεν μετέβησαν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τοῦ Μουχλιοῦ, τῆς Ευλόπορτας, τοῦ πατριαρχείου τοῦ ἁγίου Τάφου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μπαλατὰ ἀθεμιτουργοῦντες· ἐκείθεν ἐκίνησαν πρὸς τὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὅπου φθάσαντες ἤυραν τὰς πύλας κλειστάς καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὰς ἀνοίξωσιν οὔσας σιδηρᾶς· δύο δὲ ἐφημερίους, παρευρεθέντας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πατριαρχείου, οἱ μανιώδεις οὗτοι ἐσκότωσαν. Τὸ συμβάν τοῦτο ἰδοῦσαι γυναῖκες ἐκ τῶν πέριξ οἰκίῶν ἤρχισαν νὰ ὀλολυζῶσιν ὑποθέσασθαι, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεφάσισε γενικὴν σφαγὴν, ὡς ἐψιθυρίζετο· γενικὴς δὲ φόβος κατέλαβεν ὅλην τὴν ἐναρίαν τοῦ πατριαρχείου, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Φαναρίου, ὥστε δὲν ἠκούοντο εἰμὴ ὀλολυγμοὶ Χριστιανῶν, καὶ στασιώδεις καὶ φονικαὶ κραυγαὶ ὑπερδιακοσίων Τούρκων. Οἱ Τουρκοὶ, μὴ δυνηθέντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥρμησαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ τὰ ἐγύμνωσαν· οἱ δὲ εὗρεθέντες ἐν αὐτοῖς καλόγηροι διεσκορπίσθησαν, καὶ πολλοὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς στέγης καταφεύγοντες εἰς τὰς ὀπισθεν ὀθωμανικὰς οἰκίας. Ὁ δὲ νεοχειροτόνητος πατριάρχης κατέφυγε πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοινοῦ τοῦ πατριαρχείου, ὅπου εὐρόντες τον οἱ κακοῦργοι, οἱ μὲν τὸν ὕβριζαν καὶ τὸν ἐφοβέριζαν, οἱ δὲ τὸν ἐπροστάτευαν λέγοντες, ὅτι ἦτο πιστός· τὸν συνώδευσαν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Φαναρίου ὅπου ἤυρεν ἐπὶ τέλους ἄσυλον. Αἱ σκηναὶ αὗται ἤρχισαν περὶ τὸν ὄρθρον, καὶ μόλις ἐπκυσαν τὴν δ' ὥραν μετὰ μεσημβρίαν διὰ τῆς ἐνόπλου ἐπεμβάσεως τοῦ γενιτάρχη. Τὴν

δ' ἐπιούσαν ἡ ἐξουσία ἔστειλεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὅσα τῶν διαρπαγέντων ἐδυνήθη νὰ διασώσῃ.

Μκινόμενος ὁ ὄχλος κατηδάφισε καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ Μπαλουκλῆ διαφερόντως τιμωμένην διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀγίασμα.

Ἡ λύσσα δὲ τῆς ἐξουσίας δὲν ἦτο μετριωτέρα τῆς τοῦ ὄχλου. Ἄν καὶ ἐφάνη ὅτι ἀπεδοκίμαζε τὰς προϊστορηθείσας κατὰ τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ ὄχλου πράξεις, αὐτετινὰ τῶν ἀτάκτων ἐπακίδευσεν, οὔτε αὐτὴ ἔπαυσε χέουσα, ὡς καὶ πρότερον, τὸ αἷμα τοῦ κλήρου καὶ τῶν κοσμικῶν. Ἐν ᾧ δὲ ἔφριττεν ὅλη ἡ Εὐρώπη δι' ὅσας προανεφέρμεν μικροφύρους πράξεις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ὁ σουλτάνος ἐκάθρε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μπεντερλῆ-Ἀλήπασαν διότι, ὡς διελάμβανε τὸ ἐγγράφον τῆς καθαιρέσεως (ζ'), ἐφείδετο τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀντικατέστησε τὸν Σαλήχπασαν. Τὴν τρίτην δὲ τοῦ Μάϊου, ὅ ἐστι, τὴν ἡμέραν τοῦ διορισμοῦ τοῦ νέου ἀρχιεπίσκοπου, καὶ τὴν δωδεκάτην ἀφ' ἧς ἐβεβηλώθησαν οἱ ναοὶ καὶ ἐχλευάσθησαν πανδημῶς τὰ ἱερά, ἀπεκεφάλισεν ἡ Πύλη τὸν ὑπερεκκτονταετῆ ἐπίσκοπον Μυριουπόλεως, καὶ τὸν ἐννεακαιδεκαετῆ υἱὸν τοῦ πρώτου ἄρχοντος τῆς Ροδοστοῦ. Τὴν δὲ ἐπαύριον διέταξε νὰ χρημασθῶσι καὶ οἱ λοιποὶ φυλακισθέντες ἀρχιερεῖς, ὁ Δέρκων, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Τυρνόβου καὶ ὁ Θεσσαλονίκης. Οἱ φιλύχριστοι αὗτοι ἀρχιερεῖς, ἐν ᾧ μετακομιζόντο εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πλοιαρίου, προητοιμάσθησαν πλήρεις πίστεως καὶ εὐλαβείας εἰς ἀποθίωσιν, ἔψαλαν οἱ ἴδιοι τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἰκέτευσαν τὸν Θεὸν τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ εὐλόγησαν ἀλλήλους εἰπόντες τὸ «Μακαρία ἡ ὁδὸς ἡ πορεύῃ σήμερον». Ἀφοῦ δὲ προσώρμισε τὸ φέρον αὐτοὺς πλοιαρίον εἰς τὸ Ἀρναούτκιοι, ὁ ἀγγχονιστής, συμπλωτὴρ καὶ αὐτός, διέταξε τὸν Τυρνόβου ν' ἀποβῇ καὶ νὰ τὸν παρακολουθήσῃ. Ὁ Τυρνόβου κλίνας τὴν κεφαλὴν ἀπεχαιρέτισε τοὺς ἐν τῷ πλοιαρίῳ συναδέλφους καὶ συλλειτουργοὺς, τοὺς ἡσπάσθη τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, τοῖς εἶπεν ἐν συντριβῇ καρδίας «καὶ ἡ ἀντάμωσις ἀδελοῖ εἰς τὴν ἀλλήν ζωήν», καὶ παρακολουθήσας τὸν ἀγγχονιστὴν ἐκρεμάσθη ἀπὸ τοῦ ἀνωφλίου τῆς οἰκίας παρακειμένου τινὸς κουρείου. Ὁ δὲ μέλας τὴν μορφήν καθὼς καὶ τὴν καρδίαν ἀγγχονιστής, ἐπανελθὼν εἰς τὴν

Μάϊος

πλοῖάριον, μετέφερε τὰ ἐν αὐτῷ ἀπολειφθέντα θύματα εἰς Μέγα-
ρεῦμα ὅπου ἐκρέμασε τὸν Ἀδριανουπόλεως· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς
Νεοχώρι ὅπου ἐκρέμασε τὸν Θεσσαλονίκης, κἀκεῖθεν εἰς Θε-
ραπειὰ πρὸς ποιήν τοῦ Δέρκων. Ὁ ὑπέργηρος οὗτος ἀρχιερεὺς,
ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον τιμώμενος διὰ τὴν ἐμβρίθειαν, τὴν πολ-
λὴν ἐλευθεροστομίαν καὶ τὴν γενναίουκαρδίαν του, φθάσας εἰς
τὸν πυλῶνα τῆς μητροπόλεως του ὅπου ἔμελλε νὰ κρεμασθῇ,
ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ προσευχηθῇ, προσευχθῇ, παρεκάλεσε τὸν ἀγ-
χονιστὴν νὰ μὴ τοῦ δέσῃ τὰς χεῖρας, καὶ λαβὼν ἦν ἐκράτει ἐκεί-
νος θηλειάν, τὴν εὐλόγησε τρεῖς σταυροειδῶς ἐκφωνήσας τὰ « εἰς »
« τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
« ἁγίου Πνεύματος », καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν ἀγχο-
νιστὴν, εἶπε βαρεῖα τῇ φωνῇ, « ἐκτέλεσε τὴν ἐντο-
« λὴν τοῦ ἁσέβοῦς κυρίου σου ». Εἶπε, καὶ ἡ
ἐντολὴ τοῦ ἁσέβοῦς ἐξετελέσθη.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκρέμασεν ἡ Πύλη καὶ τὸν πιστὸν ἀρχι-
διάκονον τοῦ πκτριάρχου Γρηγορίου, Νικηφόρον, καὶ τινὰς
κοσμικοὺς· μαθοῦσα δέ, ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ στόλῳ ὑπηρετοῦντες
Ἵδραῖοι ἐβουλευόντο τὸν ἐμπρησμόν του, τὸν μὲν ἀρχηγὸν αὐ-
τῶν Κωνσταντῖνον Γκιουστον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀδελφοὺς καὶ
συγγενεῖς του ἀπεκεφάλισεν ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς τοῦ ναυστάθ-
μου, τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς μὲν ἐκρέμασε, τοὺς δὲ ἐπνίξε. Με-
ληδὸν κατέκοψεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ ναυστάθμου μετὰ τινὰς
ἡμέρας καὶ τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου, Νικόλαον Μουρούζην,
νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ προκαπεφαλισθέντος μεγάλου διερμη-
νέως. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν μεγίστων τούτων κκιῶν, πολλοὶ ἐξωρί-
ζοντο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ κατέστρεψεν ἡ Πύλη τινὰς τῶν
ἐπισημοτέρων ἐν οἷς καὶ τὸν πρὸ ὀλίγου αὐθέντην τῆς Βλαχίας
ἀναδειχθέντα Σκαρλάτον Καλλιμάχην. Ἐγένοντο δὲ καὶ φό-
νοι, ἄλλοι ἀντ' ἄλλων, παρὰ τὴν διαταγὴν καὶ εἰς ἐμπαιγμὸν
αὐτῆς τῆς Πύλης.

Ἐκ τῶν ἐξορισθέντων ἦσαν καὶ ὁ πρῶτος μέγας διερμηνεύς
Γιάγκος Καλλιμάχης, ὁ Εὐστάθιος Ἀγας καὶ ὁ Γεώργιος Βο-
γορίδης. Ἡ Πύλη διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῶσιν οἱ τρεῖς οὗτοι.
Φθάσας ὁ δῆμιος εἰς Καισάρειαν, ἀπεκεφάλισε τὸν Γιάγκον
Καλλιμάχην· ἀλλὰ μὴ εὐρών τοὺς δύο ἄλλους, καὶ ὀφείλων
νὰ φέρῃ τρεῖς κεφαλὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, συναπεκεφάλισε
τοὺς δύο ὑπηρέτας τοῦ Γιάγκου Καλλιμάχη, καὶ ἔφερεν εἰς

Κωνσταντινούπολιν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὡς κεφαλὰς τοῦ "Αγα καὶ τοῦ Βογορίδου. Καὶ ὁ μὲν Βογορίδης ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ μετὰ ταῦτα· ὁ δὲ "Αγας, ὁ λογιζόμενος μετὰ τῶν νεκρῶν, ἐξεφανερώθη μετὰ τὴν καθοδὸν τῶν ἐξορίστων ἐν μέσῳ τῶν ζώντων, καὶ ἐξετάσεως γενομένης, ἀνεκαλύφθη καὶ ἀπεδείχθη τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ δημίου.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ φόναι ἦσαν ἀδιάλειπτοι ἐντὶς τῆς βασιλευούσης, οὐδένα "Ελληνα ἄφινεν ἡ ἐξουσία νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀνεγνώσθη τὴν 8 φεβρουαρίου ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ διατάττον τὸν πατριάρχην νὰ προσκαλέσῃ πάντας τοὺς ὁμοπίστους τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ λάβῃ ἐγγύησιν τῆς μὴ φυγῆς τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ δὲ καὶ νὰ ἀλληλεγγυῶνται πέντε συνάμα, ὥστε, ἂν εἷς ἐκ τῶν πέντε ἔφρουγεν, οἱ λοιποὶ τέσσαρες νὰ ἦναι ἐνοχοὶ θανάτου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐν τῇ βασιλευούσῃ δυστυχεῖς "Ελληνες ἐκινδύνευαν πάντοτε· διότι ἡ ἐφορεύοντο ἂν δὲν ἔφρουγαν, ἢ ἂν ἔφρουγεν εἰς ἐκινδύνευαν νὰ φονεῦθωσι τέσσαρες ἀντ' αὐτοῦ.

Παύοντες τὴν αἰμοσταγῇ διήγησιν τῶν τραγικῶν συμβάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ καὶ μόνῃ δεκακισχίλιοι Χριστιανοὶ ἐθυσιάσθησαν, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν μέγαν χυκακτῆρα, ὃν ὁ κληρὸς, ὁ θεὸς τῷ ὄντι κληρὸς, καὶ οἱ ἄρχοντες ἐπὶ τῆς καταδιώξεως τῶν ἑταίρων. Ἐν μέσῳ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν βασάνων, κατέμπροσθεν τῆς ἐπονειδίστου ἀγχόνης καὶ ὑπὸ τὴν ἀνθρωποκτόνον ἀξίνην, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρρωρμῶντο ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ζωῆς καὶ ἀπόλαυσιν πολλῶν ἄλλων ἐπιγεῖων ἀγαθῶν, ἀλλ' ὅλοι μέχρις ἑνὸς ἐπροτίμησαν τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον.

Ὅτε ἐν τῇ βασιλικῇ καθέδρᾳ ἐχέετο ποτάμηδὸν καὶ ἀνηλεῶς τὸ αἷμα τοῦ ἱεροῦ κληρικοῦ, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἐμπόρων, τῶν τεχνιτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄχλου· ὅτε διὰ μόνῃς τῆς φυγῆς, καὶ αὐτῆς ἐπὶ θανατικῇ ποινῇ ἀπηγορευμένης, οἱ μὲν ἄνδρες ἤλπιζαν ν' ἀποφύγῃσι τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον, αἱ δὲ γυναῖκες τὴν ἀτιμίαν· ὅτε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐμεινόντο, καὶ ὅ,τι ἐσέβετο καὶ ἐπροσάκνει ὁ Χριστιανὸς ἐσυντρίβετο, ἐποδοπατεῖτο ἢ ἐχλευάζετο· ὅτε αἱ οἰκίαι ἐπατοῦντο καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι ἡρπαζόντο· ὅτε ὅλα ταῦτα ἐπράττοντο ὑπὸ τὰς ὀφείας τῶν ἀντιπροσώπων τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν καὶ τὰ πλεῖστα διὰ τῶν δικταγῶν αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, σκόλον εἶναι νὰ συμπε-

ράνη τις τὰς αἱματοχυσίας καὶ τὰ παντός εἶδους παθήματα τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅπου Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ἐκεῖ καὶ σφαγαὶ καὶ ἀρπαγαὶ καὶ ἀτιμίαι ἐκορυφούντο δὲ τὰ κακὰ ταῦτα ὅπου τυχὸν συνηθροίζοντο καὶ στρατεύματα.

Ἡ Σμύρνη, ἡ δευτερεύουσα πόλις τοῦ κράτους, ἐκινδύνευσε νὰ χαθῇ ὅλη τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Τοῦρκοι, οἱ διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειάν της ἀφοπλισθέντες πρὸ πολλοῦ, ἐξωπλίσθησαν ὅλοι, ἔτοιμοι ἀφορμῆς δοθείσης νὰ καταστρέψωσι τοὺς Χριστιανούς. Ὅ,τι δὲ ἐρρίψαικινδύνευσε ἐπιμᾶλλον τὴν πόλιν ἦσαν ἡ συρροὴ πλήθους ἐνόπλων Τοῦρκων εἰς τὰ πέριξ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ πείσωσιν ἐκεῖθεν ὅπου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Ὁ ἐνοπλος οὗτος ὄχλος, αἰσχος πάσης κυβερνήσεως καὶ θανάσιμος πληγὴ πάσης κοινωνίας, ἐζήτηε ἀναφανδὸν τὴν γενικὴν σφαγὴν τῶν ἐν Σμύρνῃ Χριστιανῶν· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, ἔχοντες ἐν τῇ πόλει τὰς οἰκογενείας των καὶ μὴ φοβούμενοι τοὺς Χριστιανούς, ἀόπλους ὄντας, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν εἰσόδον αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρηνικὴν πόλιν. Ἀλλ' οὗτος ἐπὶ τῇ ἀπαγορεύσει ταύτῃ ἐξηγριώθη καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως χωρία, ὅπου, μηδενὸς ἐναντιουμένου, ἐσφάζοντο οἱ ἀπροστάτευτοι χωρικοὶ ὡς πρόβατα, ἠτιμάζοντο αἱ γυναῖκες καὶ ἠρπάζετο ἡ περιουσία. Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως, ἂν καὶ ἦτον ἱκανὴ ἐκτελεστικὴ δύναμις ὀθωμανικὴ, φόνοι σποράδην καὶ ἀταξίαι συνέβαιναν καθ' ἡμέραν, καὶ καθ' ἡμέραν φόβος ἦτο γενικῆς σφαγῆς. Οὐδεὶς Χριστιανὸς ἐτόλμα ν' ἀντείπῃ πρὸς Τοῦρκον ὅ,τι καὶ ἂν ἤκουεν, αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ τὴν νύκτα τῆς οἰκίας ὅ,τι καὶ ἂν ἐχρειάζετο. Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦντες ἐκ τούτους ἐμπολέμους (σεφερλίδας) ἐνόμιζαν ὅτι ὅλα ἦσαν συγχωρητά. Τόσον δὲ ἐθρασύνθησαν, ὥστε δὲν ἐυστάλησαν νὰ ἐξυβρίσωσι καὶ κρατήσωσιν ὑπὸ φύλαξιν ὁλονυχτίως καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλλικῆς μοίρας καὶ δύο ἀξιωματικούς συναπαντηθέντας καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως τὴν νύκτα παρὰ τὴν διαταγὴν, ἂν καὶ ἐφόρουν τὴν στολὴν των· ἀλλ' ἡ θρασύτης αὕτη τοῖς ἀπέβη εἰς κακόν. Τολμηροὶ καὶ ἀλαζόνες ἐνώπιον ἀόπλων, ἐφάνησαν δειλοὶ καὶ οὐτιδανοὶ ἐνώπιον ὀλίγων εὐρωπαϊκῶν ἐνόπλων. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς μοίρας, ἀπαιτῶν τὴν ἐπιούσαν ἱκανοποίησιν δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔφερε τὶ πλοῦτόν του ἀπέναντι τοῦ διοικητηρίου ἔτοιμον εἰς προσβολὴν

Ἡ πολεμία αὕτη ἐπιδειξίς ἤρκεσε μόνη καὶ τοὺς ἐπ' ἀνδρία ἐπικρομένους Τούρκους νὰ βάλῃ ὅλους εἰς φόβον καὶ πολλοὺς εἰς φυγὴν, καὶ ἡ ζητηθεῖσα ικανοποίησις ἐν τῷ ἄμα νὰ δοθῇ. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν ἐφαίνετο καθ' ἡμέραν ἐγγύτερος.

Ὅσακις τὰ πνεύματα εἶναι ἡρεθισμένα καὶ ἐπιρρέπῃ εἰς φόβον, μικρὰ ἀφορμὴ ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τὸ πᾶν ἄνω κάτω.

Τὴν νύκτα τῆς 30 μαρτίου ἔπесε κατὰ περίστασιν ἐν τῇ πόλει τουφεκία. Φωναὶ ἠκούσθησαν ἐν τῷ ἄμα λέγουσαι «εἶ θ α λ α ν σ π α θ ῖ ο». Αἱ φωναὶ αὗται ἐπανελήθησαν, ἐπιστεύθησαν, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι Χριστιανοὶ ἐχύθησαν εἰς τὸ παραθλάσσιον πρὸς διάσωσιν εἰς τὰ πλοῖα· τινὲς δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ κυριεύοντος αὐτοὺς φόβου ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θαλάσσαν καὶ ἐπνίγησαν, ὡς ἂν τοὺς κατεδίωκαν τῷ ὄντι φονεῖς· ἀλλ' ἡ πόλις διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν.

Δεινὰ παθήματα ἔπαθε καὶ ἡ Ἀδριανούπολις. Διέτριβεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνη ὁ πρῶν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος, μακρὰν τῶν πολιτικῶν θορύβων, φυλάττων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ μελετῶν τὰς ἱερὰς γραφάς· ἡ ὑπόληψις δέ, ἦν ἀπελάμβανε, τὸν ἀνέδειξεν, ὡς εἶδαμεν, καὶ ἀπάντα ἄξιον τῆς ὁμορφῆς ἐκλογῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ὁμηγύρεως εἰς τὴν ἐκ δευτέρου πλήρωσιν τοῦ χηρεύσαντος πατριάρχικοῦ θρόνου· ἀλλ' αὕτη ἡ ὑπόληψις τὸν ἀνέδειξεν ἐνώπιον ἐξουσίας τιμωρούσης τὴν ἀρετὴν ἄξιον θανάτου, καὶ ἀντὶ νὰ τὸν ἀναδιβίσκῃ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον κατὰ τὴν αὐθόρμητον θέλησιν ὅλων, τὸν ἀγεδίδασεν εἰς τὸ πῆγμα τῆς ἀγχόνης κατὰ τὴν αὐθαίρετον προσταγὴν τῆς ἐξουσίας. Ἐζήτησεν ὁ ἱερὸς ἀνὴρ ὀλίγας στιγμὰς νὰ προσευχηθῇ· προσευχήθη μυστικῶς, εἶπε μεγαλοφώνως τὸ «Μ η ὁ θ ῖ ο τ ῖ μ ο υ Κ Ὑ ρ ῖ ε ἐν τῇ β α σ ι λ ε ῖ α σ ο υ», καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Πλάστου. Συγχρόνως ἐκρεμάσθησαν καὶ οἱ προκριώτεροι Χριστιανοί, καὶ ἡ μεγαλόπολις ἐκείνη ἐπένησε πένθος μέγα.

Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Αἴνου ἔπαθον ἄλλου εἶδους πάθημα. 800 Τούρκοι ὀπλοφόροι, σταλέντες ἐκεῖ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, κατέλαβαν ἐν πρώτοις τὸ φρούριον καὶ ἔξωσαν τοὺς ἕως τότε ἐνοικοῦντας Χριστιανούς· μετὰ τοῦτο ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, τοὺς ἐπῆραν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχαν, καὶ

πρὸς ἐξευτελισμὸν διέταζαν τοὺς προϊσταμένους νὰ φορέσωσιν ἀντὶ καλπακίου μαχύρην προδίδαν, καὶ σεγκούνιον ἀντὶ τοῦ συνήθους ἐπανωφορίου· τοῖς ἔλεγον δέ, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ φόρεμα τῶν πιστῶν βασιλῶν.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπου συνέζων αἱ δύο ἐτερόθρησκοι καὶ ἐτερογενεῖς φυλαί. Καὶ ταῦτα πάντα ἐπασχαν οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ ὅχι διότι ἐπεβουλεύθησαν τὸν σουλτάνον, ἢ τὸν παρῆκουσαν, ἢ τὸν ἐπολέμησαν, ἀλλὰ διότι ἄλλοι, κατοικοῦντες ἄλλα μέρη τῆς ἐπικρατείας του, τυχόντες νὰ ἦναι ὁμογενεῖς τῶν καὶ ὁμόθρησκοι, ἐκίνησαν ὅπλα κατ' αὐτοῦ.

Ἀλλά, καθὼς ἄλλοτε ἡ χύσις τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων ἐστερέωσε τὴν καταδιωκομένην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, οὕτω καὶ τὰ δεινὰ παθήματα τόσων ἀθῶων ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίστων ἐστερέωσαν καὶ σήμερον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐξῆλθον ἔτι μᾶλλον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀγωνιζομένων τὰ πρὸς τοὺς τυράννους μίσος, καὶ τοῖς εἶπαν, ὅτι ἡ μάχη αὐτῇ ἦτον ἡ μόνη ἐλπίς καὶ ἡ μόνη καταφυγή· ὥστε ἡ Πύλη λυσσῶσα καὶ μαινομένη ὑπεστήριξε τὸν κλονιζόμενον ἐλληνικὸν ἀγῶνα δι' ὧν τρόπων ἐπεχείρησε νὰ τὸν πολεμήσῃ, ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ὑπὲρ τῶν καταδιωκομένων, ἠνάγκασε καὶ αὐτὰς τὰς φιλικὰς τῆς Δυνάμεις νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ συζήσωσι, καὶ ἐπιθανολόγησε καὶ τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ρωσσίας πόλεμον, ἐφ' ὃν οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες ἐσάλευσαν τὰς ἐλπίδας των. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Θεία Πρόνοια διὰ τῶν ἀνεξερευνήτων βουλῶν τῆς ρίπτει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἀπάνθρωπα πραττόντων τὰς ἀπανθρωπίας των, καὶ προετοιμάζει ἀκαταλήπτως πως τὸ εὐτυχὲς μέλλον τῆς ἀδίκως πασχούσης ἀνθρωπότητος ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν δυστυχημάτων τῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαγωγὴ τῆς
 Ῥωσσίας πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΖΕΝ ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐν Λαυδάχῃ, ἔχουσα
 προσηλωμένην ὅλην τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὰ ἐν τῇ μεσημβρινῇ
 Εὐρώπῃ μεγάλα πολιτικὰ συμβάντα, ὅτε ἐξεργάγη ἡ ἐπανά-
 στασις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συμμαχία αὕτη συστηθεῖσα ἐν Παρι-
 σίοις τὸ 1815, ἂν καὶ ὅλη πολιτικὴ, εἶχε πρόσχημα θρησκευ-
 τικόν. Τὸ δευτέρον ἄρθρον τῆς συνθήκης τῆς ἔλεγεν.

« Οἱ ἄνακτες Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Ῥωσσίας ὁμολογοῦν,
 » ὅτι ὁ Χριστιανικὸς κόσμος, οὗτινος καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ λαοὶ
 » τῶν εἶναι μέλη, δὲν ἔχει κυρίως βασιλέα εἰμὴ τὸν Παντοκρά-
 » τορα, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καὶ
 » Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· διότι ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀποταμιεύον-
 » ται ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς ἀγάπης, τῆς γνώσεως καὶ τῆς
 » σοφίας».

Τὸ γράμμα τῆς συνθήκης ἀπέκλειε πασιφανῶς τῆς συμμα-
 χίας τὴν ὀθωμανικὴν Ἀρχὴν ὡς ἀλλόθρησκον καὶ ἀσεβῆ, καὶ
 ἐθάρρυνε τοὺς ὑπ' αὐτὴν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν λαοὺς· ἀλλ'
 αἱ πραγματικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἐφάνησαν ἐπὶ τῶν προῤῥηθέντων πο-
 λιτικῶν συμβάντων οὔσαι ἢ ἀναλλοίωτος διατήρησις τῶν καθε-
 στῶτων παντὸς κράτους ἀνεξαίρετῶς ὑπὸ αἰονδήποτε θρησκευ-
 τικὸν σύμβολον καὶ ἂν διετέλει, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ παραδοχὴ πο-
 λιτικῶν μεταβολῶν τότε μόνον, ὅτε αὐταὶ ἐνηργοῦντο διὰ τῆς
 αὐθορμήτου θελήσεως τοῦ ἀνακτος. Πραγματοποιήσασα ἡ συμ-
 μαχία διὰ στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐν
 Ἰταλίᾳ, τὰς ἐκήρυξε καὶ ἐγγράφως εἰς γινῶσιν ὅλου τοῦ κόσμου,
 καὶ τὰς ἐφήρμοσε καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος.
 Τοιοῦτοτρόπως, σεμνολογουμένη « Ἰ ε ρ ἄ », ὡς δῆθεν ἐνερ-
 γοῦσα ὑπὸ τὸ σωτήριον κράτος τῆς ἀδελφικῆς ἐν Χριστῷ ἀγά-
 πης καὶ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἐγκατέλειπε καὶ κατὰκρινεν

ολόκληρον χριστιανικόν λαόν, ὡς ἐπιχειρήσαντα ν' ἀποτιναξῇ ἀλλόπιστον καὶ μισόχριστον ζυγὸν ὑφ' ὃν πρὸ αἰώνων ἐστέναζε.

«Χρήσιμοι», ἐκήρυξεν ἡ συμμαχία ἐν Λαυδίαχῃ τὴν 30 ἀπριλίου 1821, «χρήσιμοι ἢ ἀνγκυκταὶ μεταβολαὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἢ ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπικρατειῶν πρέπον εἶναι νὰ πηγάζωσιν ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως καὶ τῆς πλήρους πεποιθήσεως τῶν θεοθεν τὴν ἐξουσίαν ἐμπειπιστευμένων. Πᾶν ὅ,τι παρεκτρέπεται τῆς ἀρχῆς ταύτης φέρει ἐξ ἀνάγκης τοὺς λαοὺς εἰς ἀταξίαν, εἰς κλονισμοὺς καὶ εἰς δεινὰ βαρύτερα παρ' ὅσα προτίθεται νὰ θεραπεύσῃ. Οἱ ἀνγκυκτες, αἰσθανόμενοι βαθέως τὴν ἀναλλοίωτον ταύτην ἀλήθειαν, δὲν ἐδίστασαν νὰ κηρύξωσι παρρησίᾳ, ὅτι σεβόμενοι τὰ δίκαια καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλων τῶν νομίμων ἐξουσιῶν, ἐθεώρησαν ὡς νομίμως μὴ ὑπάρχουσιν καὶ ὡς μὴ συνᾶδουσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης πᾶσαν λεγομένην μεταρρύθμισιν ἐνεργουμένην δι' ἀποστασίας καὶ δι' ὅπλων. Ὡς τοιαύτης φύσεως ἐθεώρησαν ὅχι μόνον ὅσα συνέβησαν ἐν ταῖς βασιλείαις τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σαρδηνίας, ἀλλὰ καὶ ὅσα (ἤτοι τὰ τῆς Ἑλλάδος) λαβόντα ἀρχὴν ἐκ μηχανορρύφιας ἐπίσης ἐγκληματικῆς, ἀνκατέστησαν ἐσχάτως τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Εὐρώπης θέατρον ἀπεράντων κακῶν».

Ἦς συμβιβάζῃ ὅστις ἡμπορεῖ τὴν πολιτικὴν ταύτην καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρχὰς, ἃς ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐκήρυξε παρρησίᾳ ὅτι ἐπρέσβευεν.

Τυφλὴ καὶ ἀξιοκατάκριτος εἶναι ἡ πολιτικὴ ὁράσις δὲν χειραγωγεῖται ὑπὸ τῆς ἡθικῆς· ἀλλὰ καθίσταται καὶ βδελυρὰ ὁσάκις περιβάλλεται τὴν ἱερὰν θρησκείαν, ὃ ἐστὶ, τὴν ὑψίστην ἡθικὴν, εἰς καταπίεσιν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος. Ὁμολογῶντες οἱ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἐν τῇ ἐπὶ τῆς συστάσεώς της κηρύγματι, ἐν κατανοῶσι καὶ ταπεινότητι καρδίας, ὡς παμβασιλέα των τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐχεώσπου βεβαίως νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ παμβασιλέως των, καθὼς τοῦλάχιστον ἀπήτουν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν τῶν μὴ παμβασιλέων οἱ λαοί.

Τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον δὲν ἐθεωρήθη ποτὲ σχολεῖον δεσποτι-

σμοῦ καὶ δουλείας, ἀλλὰ μάθημα προχότητος, ἀγάπης καὶ παρ-
ραθυθίας τῶν πασχόντων, καὶ βιβλίον ἐλευθέρων ἀνδρῶν καὶ
ἰσοτιμῶν. Ἐνῆργον ἄρα οἱ ἄνακτες παρὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ
γράμμα τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, κανόνας κατ' αὐτοὺς τῆς πολι-
τικῆς των, κατακρίνοντας παρῶρησίχ τοὺς πιστεύοντας εἰς Χρι-
στὸν Ἕλληνας ὡς μὴ θέλοντας νὰ διακρίνωσι δούλοι καὶ ὑπὸ
τὴν μάχαιραν μισοχρίστων δεσποτῶν. Πασιγνώστον εἶναι, ὅτι
οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρουν καὶ μετεχειρίζοντο τοὺς Ἕλληνας ὡς δού-
λους, ὅχι δι' ἄλλο εἰμὴ διότι ἦσαν Χριστιανοί. Πασιγνώστον
ἐπίσης εἶναι, ὅτι οἰκονομῶντες στιγμὴν ἀπερᾶσαι οἱ Ἕλληνες
Χριστιανοὶ νὰ τουρκεύσωσιν, ἐγίνοντο ἐν τῷ ἄμα ἐλεύθεροι καὶ
καθ' ὅλα ἰσότιμοι τῶν Τούρκων, καθὼς ἔγεινεν ἐλεύθεροι καὶ
καθ' ὅλα ἰσότιμοι αὐτῶν οἱ ἄλλοτε Χριστιανοὶ καὶ σήμερον
Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοί, οἱ τυραννοῦντες ἡμᾶς διαμείναντας Χρι-
στιανούς. Διὰ τριῶν τρόπων ἐδύναντο οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ
ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς δουλείας· ἡ δι' αὐθορμήτου θελήσεως καὶ
πλήρους πεποιθήσεως κατὰ τὴν φράσιν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας τοῦ
σουλτάνου, ἡ δι' ὀπλων, ἡ δι' ἀρνησιθρησκείας. Οὐδεὶς βεβαίως,
σῶως ἔχων τῆς φρένας, ἤλπιζέ ποτε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν
Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἀπὸ αὐθορμήτου θελήσεως καὶ πλήρους
πεποιθήσεως σουλτάνου· ἡ χρῆσις ὀπλων κατεκρίνετο καὶ αὕτη
καὶ κατετρέχετο ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας· δὲν ἔμενεν ἄρα ἄλ-
λος τρόπος ἀπελευθερώσεως παρὰ τὴν ἀρνησιθρησκείαν. Τοιοῦ-
τος ἦτον ὁ πολιτικὸς φανατισμὸς τῆς συμμαχίας· ἤθελε τοὺς
ἀθλίους Ἕλληνας ἢ Μωαμεθανούς συνδεσπόζοντας ἢ Χριστιαν-
οὺς δουλεύοντας !

Ἐν ᾧ δὲ οἱ συστήται τῆς ἐκήρυξαν ταῦτα κατὰ τῶν Ἑλλή-
νων, διέταξαν καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἡγεμονείαις ἐδρεύοντας προξέ-
νους των ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῶν μεμολυσμένων ἐκείνων τόπων.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὃν πολλὰ δείγματα τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ ἀγῶνος ἀποκαθίστων, ἂν καὶ ἀδίκως, ὑποπτον πρὸς
τοὺς συμμαχοὺς του, λαθῶν ἀφορμὴν ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀνα-
φορῶν τοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ Σούτσου καὶ τῶν Μολδαυῶν, ἐκή-
ρυξεν, ὅτι ἐθεῶρει τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἀποτέλεσμα
τοῦ διακρίνοντας τὸν καιρὸν ἐκείνον φιλοτάραχου πνεύματος,
καὶ τῆς ἀπειρίας καὶ κουφάτητος τῆς νεαζούσης ἡλικίας του·
τὸν ἀπέβαλε δὲ καὶ τῆς ὑπηρεσίας του καὶ τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι
ἀπεδοκίμαζε τὸ ἐπιχειρημὰ του, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσδοχῇ

παραιμικράν βοήθειαν παρὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους (α). διέταξε δὲ συγχρόνως τὸν μὲν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὸν Προῦθον καὶ τὴν Βεσσαραβίαν δυνάμεών του Βιτγενστέην νὰ διατηρῇ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ νὰ μὴ βοηθῇ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, τὸν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του νὰ κοινοποιήσῃ ταῦτα πάντα τῷ σουλτάνῳ, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτῷ ὅχι μόνον πᾶσαν ἡθικὴν συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐν ταῖς δύο ἡγεμονείαις ταραχῶν. Ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων παρώργισεν ὑπέρμετρα τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ δικαίως, καὶ διήγειρε κατ' αὐτοῦ ὑποψίας παρὰ τῇ ἱερᾷ συμμαχίᾳ ἦτον ἡ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας προκηρῦξις αὐτοῦ τοῦ Ὑψηλάντου φράσις λέγουσα, «κινήθητε, καὶ θέ-
 » λετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν Δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά
 » μας». Τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθησαν ὅλαι αἱ ἐξωτερικαὶ ἐλπί-
 δες τοῦ ἀγῶνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Τὰ κατὰ τὸν Ὑψηλάντην διατρίβοντα ἐν Κολεντίνῃ. - Φυγή τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου. - Τὰ κατὰ τὸν Πεντεδέκαν. - Μετάθασις Ὑψηλάντου εἰς Τυργόβιστον. - Συμβάντα ἐν Μολδαυίᾳ. - Μάχη Γαλατσίου.

ΜΟΛΙΣ ἔφθασεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς Κολεντίναν περιτοιχιζόμενος ὑπὸ καταχραστῶν, ἀπειθῶν καὶ ἐπιβούλων, καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν του οἱ τρεῖς ἀπροσδόκητοι κεραυνοί· ὁ μὲν πνευματικός, ὃ ἐστίν, αἱ κατάραι καὶ οἱ ἀφορισμοὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας· οἱ δὲ δύο πολιτικοί, ἥτοι ἡ κατάκρισις τοῦ ἀγῶνος παρ' ὅλης τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, καὶ ἡ ἀποκήρυξις καὶ καθαιρέσις αὐτοῦ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ἡ μὲν πνευματικὴ πρᾶξις ἀπέσπασε πολλὰς εὐλαβεῖς καρδίας θεωρούσας αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς ἀφωρισμένον καὶ καταρκαμένον· ἡ δὲ πολιτικὴ, ἡ τῆς Ῥωσσίας, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ ἐν Ἰασιῶ γενικός αὐτῆς πρόξενος καθ' ἣν ἡμέραν ἐστρατοπέδευσεν ὁ Ὑψηλάντης ἐν Κολεντίνῃ, ἐστηλίτευσεν ἐπισήμως τὸ ψεῦδος, καὶ ἕκαστος ἐφρόντιζεν ἕκτοτε πῶς νὰ σωθῇ. Οἱ ἄρχοντες τῶν δύο ἡγεμονειῶν, οἱ μὲν ἔφευγαν, οἱ δὲ συνεννοοῦντο μυστικῶς μετὰ τῶν Τούρκων. Φόβος μέγας ἐπεκράτει παντοῦ, καὶ ἐσωτερικῶς ἐξ αἰτίας τῆς παντελοῦς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας, καὶ ἐξωτερικῶς ἐξ αἰτίας ἐπαπειλουμένης εἰσβολῆς ὀθωμανῶν. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Σούτσος, ἰδὼν ἐξ ὧν ἔλαβεν ἀπαντήσεων εἰς τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀναφοράς του, ὅτι ἡ ἐλπίς τῆς Ῥωσσοικῆς συμπράξεως, ἡ μόνη ἀπομένουσα ἐλπίς ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς στηριζόμενος ἐγένετο συμμέτοχος τοῦ ἀγῶνος, ἐματαιώθη, ὑποπτεύων καὶ τὰς μυστικὰς σχέσεις τῶν ἐντοπίων πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ βλέπων ὅτι ὁ τύπος ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν ἐχθρῶν, προδοτῶν καὶ ἐπιβούλων, καὶ ὅτι οὐδεμίαν εἶχε πλέον ἰσχύν, ἀπεφάσισε, φοβούμενος μὴ κρατηθῇ καὶ περᾶσθῃ, νὰ φύγῃ κρυφίως καὶ μεταβῇ εἰς Πεσσαραβίαν, ὅπου, ὡς εἰδοποιήθη, ἐδόθησαν διαταγαὶ εἰς ὑποδοχὴν του· ἔφυγε δὲ διὰ νυκτός τὴν 30 μαρτίου ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου, προῦπογράφας καὶ σφραγίσας διπλῶ-

ματὰ εἰς σύστασιν ἀνθηγεμονίας ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἐντοπίου συμβουλίου, διακρούσης τῆς προσωρινῆς, ὡς ἔλεγεν, ἀπουσίας του, καὶ εἰς ἀντικατάστασιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοχθόνων ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων ἀλλοτρίων του παρακολουθησάντων ὅλων· ἔστειλε δὲ τοὺς διορισμούς, ἀφοῦ διέβη τὸν Προῦθον, πρὸς τὸν μητροπολίτην, ὅπως ἐνεργηθῶσιν. Ἐγνώσθη τὴν ἐπαύριον ἡ φυγὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἐγνώσθησαν καὶ οἱ διορισμοί, ἀλλ' ἐλογίσθησαν διορισμοὶ ὅχι ἡγεμόνος ἀπόντος, ἀλλ' ἀποστάτου καὶ φυγάδος· διὰ τοῦτο συνελθόντες οἱ ἔχοντες δικαίωμα ψήφου ἐσύστησαν ἀνθηγεμονίαν ὅπως συνειθίζετο ὁσάκις ἐχῆρουν ἡ ἡγεμονεῖα. Συστηθεῖσα ἡ νέα Ἀρχὴ ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς τῷ σουλτάνῳ, ἀπεφυλάκισε καὶ ὥπλισεν ὀλίγους Τούρκους, οὓς ἐκράτει ὑπὸ φύλαξιν ὁ Σοῦτσος, ἵνα μὴ κακοπάθωσι καὶ οὗτοι ὡς οἱ ἄλλοι (α), καὶ διέταξε νὰ καταδιώκωνται ὡς ἐχθροὶ ὅσοι τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντην διέμεναν ἐντὸς τῆς ἡγεμονείας ἐπέκεινα ῥητῆς προθεσμίας. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐντόπιος ἀνθηγεμονία παρέλαβε τὴν Ἀρχὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν, δὲν ἐφάνη ἀξία καὶ νὰ τὴν φυλάξῃ παραληφθεῖσαν.

Καθ' ἧς ἡμέρας ἐυστήθη αὕτη, ἔφθασεν εἰς Ἰάσι ὁ Πεντεδέκας σταλὲς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀγνοοῦντος εἰσεῖτι τὴν φυγὴν τοῦ Σούτσου, ἐπὶ χρηματολογίᾳ καὶ ἀποστολῇ εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῶν προσερχομένων καθ' ἡμέραν ἔξωθεν ἐθελοντῶν. Φθάσας ὁ Πεντεδέκας εἰς Ἰάσι, ἀντὶ φιλικῆς νῆρας παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἐχθρικὴν κυβέρνησιν· καὶ ἀμέσως συνέλεξεν ὅσους Ἕλληνας καὶ ἄλλους ἐδυνήθη ἐν τῇ πόλει, ὡς 200, καὶ πλήρης τόλμης ἐκυρίευσεν διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης δυνάμεως μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου τὸ ἀνάκτορον, καὶ ἔλαβε μόνος αὐτὸς ὅλην τὴν πραγματικὴν δύναμιν.

Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, φοβούμενος εἰσβολὴν ἐχθρῶν, ἐπειράθη νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, καὶ εἰδοποίησε τοὺς ἀνθηγεμόνας τῆς Βλαχίας, ὅτι ἐπληροφόρησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας περὶ τῶν κινήματων του, περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τᾶς δύο ἡγεμονείας κινδύνου, ἂν ἐγίνοντο κέντρον ἐνώσεως ἐχθρικῶν στρατοπέδων καὶ θέατρον πολέμου· ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς διατήρησιν τῆς γενικῆς εἰρήνης καὶ τῶν σχέσεων του τῷ παρήγγειλε μὲν διὰ γράμματος τοῦ Καποδιστρίου (β) ὅσα ἔκρινεν εὐλογον εἰς παῦσιν τοῦ κινήματος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τῷ ἐγνωστοποίησε συγχρόνως ὅτι εὐηρεστήθη

νὰ προτείνῃ τῇ Πύλῃ φιλελληνικὰς προτάσεις· ὅτι ἄνευ τῆς παρὰδοχῆς τῶν προτάσεων τοῦ αὐτοκράτορος δὲν κατέθετε τὰ ὅπλα· ὅτι σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ προσβάλῃ πρῶτος τοὺς Γούρκους, καὶ ὅτι ἐπεθύμει μὴδ' αὐτοὶ νὰ προσβάλωσιν, ἵνα μὴ παθῇ ὁ οὐδέτερος τύπος.

Τοιαῦτα ἔγραψεν ὁ Ὑψηλάντης, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελήθη· διαιμείνας δὲ ὡς μίαν ἐβδομαχίαν ἐν Κολεντίνῃ, ἀνεχώρησε πανστρατιὰ τὴν 4 Ἀπριλίου, καὶ τὴν ἐπαύριον ἐστρατοπέδευσεν ἐν Τυργοβίστῳ, ὅπου καὶ ὠχυρώθη· κατέλαβεν δὲ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου καὶ τοῦ Κυμπολουγγι, τὸ ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὄρεον, ἐτοποθέτησε καὶ τὸν Γεωργάκη κατὰ τὸ Πιτέστι, τὸ ἐπὶ λοφώδους θέσεως μετὰξὺ Τυργοβίστου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀλτου· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Δούκαν ἀπέστειλεν εἰς Πιλοέστι. Ἀλλ' αἱ τέσσαρες αὗται θέσεις ἦσαν τόσῃ μακρὰν ἢ μία τῆς ἄλλης, ὥστε καὶ δυσκόλως συνεβοηθοῦντο, καὶ εὐκόλως διεκόπτοντο. Ὁ Ὑψηλάντης διατρίβων ἐν Τυργοβίστῳ, ἠύξησεν εἰς 450 τὸν ἱερὸν λόχον, ὠργάνισε καὶ μικρὸν πυροβολικόν, καὶ ἱππικὸν ἐκ διακοσίων, καὶ ἔταξε τὴν δύναμιν ταύτην ὑπὸ τὸν Καντακουζηνόν. Ἀλλὰ τὸ στρατόπεδον ἔπασχεν ἔλλειψιν πολεμεφοδίων, πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ νὰ πολεμῇ. Ἐξ αἰτίας τῆς αὐστηρῆς ἀπαγορεύσεως τῆς αὐστριακῆς Ἀρχῆς εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Ὑψηλάντης νὰ μεταφέρῃ πολεμεφοδία ἐκ Τρηνσιλβανίας· εὐτύχησεν ὅμως νὰ συλλάβῃ πυρίτιδα δισχιλίαις ὀκάδας στελλομένην ἔξωθεν πρὸς τὸν Βλαδιμιρέσκον κρυφίως παρὰ τινων φίλων του, ἣν ἐκράτησεν εἰς χρῆσιν τοῦ ὀλιγορήσας τὰ πικρὰ παρὰπανα τοῦ πρὸς ὃν ἐπέλλετο· μετεποίησε δὲ εἰς βόλια καὶ τὴν μολυβδίνην σκέπην τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως. Δὲν ἔπασχε δὲ τὸ στρατόπεδόν του ὀλιγωτέρῃ ἔλλειψιν τροφῶν. Τῷ ὄντι, τόση ἦτον ἡ ἀταξία, ἡ παρὰλυσις, ὁ σφετερισμὸς καὶ ἡ ἀπρανοησία, ὥστε ἐν μέσῳ τῶν εὐφορωτέρων τύπων τῆς ἑθνομανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅθεν ἐτρέφετο κυρίως ἡ Κωνσταντινούπολις, ὁ περὶ τὸν Ὑψηλάντην μικρὸς ἀριθμὸς ἐπείνα. Ἀλλ' ὅτι κατετάραττε πρὸ παντὸς ἄλλου τὸν Ὑψηλάντην ἦτον ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπίβουλος διάθεσις τοῦ Βλαδιμιρέσκου καὶ τοῦ Σαββά, ἡμέρη τῇ ἡμέρᾳ ἀναπτυσσομένη καὶ λαμβάνουσα ἐπιφοδὸν χαρακτῆρα. Οὐδέναν λόγον ἔχομεν νὰ ὑποπτεύσωμεν τὴν εἰλικρινεῖαν τοῦ Βλαδιμιρέσκου κατ' ἀρχὰς τοῦ κινήματός του. Δὲν ἔλαβεν αὐθόρμητος τὰ ὅπλα, ἀλλὰ κατὰ πρότασιν καὶ διὰ συνδρομῆς

* Ἀπριλίου

τοῦ Γεωργάκη, τοῦ πιστοῦ ὁπαδοῦ τῆς Ἐταιρίας, καὶ τοῦ Ὑψηλάντου· μετέβαλεν ὁμῶς σχέδια, ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μᾶλλον νὰ ἐλπίσῃ καὶ νὰ φοβηθῇ παρ' αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς παρ' ἐκείνου. Ἐκτοτε κατεγίνετο σπουδαίως νὰ πραγματοποιήσῃ ὅ,τι ὡς πρόσχημα τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ του ἄλλοτε παρεδέχθη, ὃ ἐστὶ, τὴν αὐτονομίαν τῆς πατρίδος του ὑπ' αὐτόχθονας αὐθεντάς. Ἀφ' οὗ δὲ ἡσθάνθη τὰς δυνάμεις του, καὶ εἶδεν ὁ μικρὸς οὗτος τὴν ὑψηλὴν ἀριστοκρατίαν τῆς πατρίδος του φεύγουσαν ἀπέμπροσθέν του, συνέλαβε τὴν ιδέαν καὶ νὰ αὐθεντεύσῃ, καὶ ἡγάπα νὰ λέγεται Δομνοθεόδωρος ἐνεργῶν τὰ πάντα ἡγεμονικῶς διὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐναπομεινάντων ἀρχόντων συνεδριαζόντων παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, ὃν φοβηθέντα καὶ ἀναχωρήσαντα ἐπανάφερε βίαν εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' ὅ,τι τὸν καταδικάζει εἶναι ἡ ὑπουλότης καὶ ἡ ἀπιστία του. Ὑπεκρίνετο τὸν ὁπαδὸν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ συνενόητο κατ' αὐτοῦ κρυφίως μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες κολλακεύοντες τὴν φιλαυτίαν του τὸν παρέσυραν εἰς τὰ συμφέροντά των καὶ εἰς τὸν ὀλεθρὸν του. Οὐδεμίαν ἔμεινεν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀπιστίας του, ἀφ' οὗ οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην συνέλαβαν δύο ταχυδρόμους ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς μετὰξὺ Βουκουρεστίου καὶ Γυργέβου, πόλεως ἐπὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐστέλλετο παρὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς, ὁ δὲ ἤρχετο ἐκεῖθεν πρὸς αὐτόν, φέροντες ἀμφοτέρωι γράμματα μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀπιστίαν του καὶ τὴν ἐπὶ λόγῳ ἀμοιβῆς ἀπαίτησιν τῆς ἡγεμονίας τῆς πατρίδος του. Συνέλαβαν καὶ τὸν ἱατρὸν Θεοδόσιον ἐπανερχόμενον εἰς Βουκουρέστι ἐκ τῆς ἐν Τρανσυλβανίᾳ Στρεφνουπόλεως, ὅπου ἐστάλη εἰς προτροπὴν τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων ἀρχόντων· Βλάχων ὅπως γράψωσι τῷ σουλτάνῳ κατὰ τῆς φαναριωτοκρατίας, καὶ ζητήσωσιν αὐθέντην τὸν Βλαδιμιρέσκον.

Ὁ δὲ Σάββας, ἐπίσης καὶ αὐτὸς ἀπιστος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐφάνη ὑπουλότερος τοῦ Θεοδώρου ὡς πνευματωδέστερος καὶ ἐπιτηδεϊότερος. Ἐν ᾧ ὁ Ὑψηλάντης διέτριβεν ἐν Βεσσαραβίᾳ, ὁ Σάββας τὸν ἐθάρρυνεν, ὡς εἶδαμεν, νὰ μεταβῇ εἰς τὰς ἡγεμονείας, ὑποσχόμενος νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν διὰ τῆς ἐπιρροῆς του καὶ τῆς παρουσίας του τὴν Βουλγαρίαν· δὲν εἶχε δὲ τότε ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ αὐθέντῃ Ἀλεξάνδρῳ Σούτσφ, καὶ ἐθήρευε τὴν τύχην· ἀλλ' ἀποθανόντος τούτου κατέστη ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς

τοῦ Βουκουρεστίου· εἶχε δὲ καὶ παλαιὰς σχέσεις πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα Καλλιμάχην καὶ ἠλπίζε βεβαίως θελίτως τῆς τύχης του· καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἐντεῦθεν ἐπήγαγεν ἡ πρώτη μεταβολὴ τοῦ φρονήματός του· ἀλλ', ἂφ' οὗ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ἐστηλίτευσε τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἑταιρίας, ἐμελέτησε καὶ προδοσίαν ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὕρῃ πλειοτέραν χάριν παρὰ τῇ ὁθωμανικῇ ἐξουσίᾳ.

Τοιοῦτοι ἐφάνησαν κατὰ δυστυχίαν οἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν ἰσχυροτέρων ὀπλαρχηγῶν τοῦ κατὰ τὰς ἡγεμονείας ἀγῶνος. Ἐν ᾧ δὲ οἱ δύο οὗτοι ἐπεβουλευόντο τὸν Ὑψηλάντην ἐν ἀγνοίᾳ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἐπεβουλευόντο καὶ ἀλλήλους ἀντιφερόμενοι θανασίμως διὰ παλαιὰ πάθη καὶ ἀνθυποβλεπόμενοι.

Ἐν τοσούτῳ ἡ Πύλη, μαθοῦσα τὰ κατὰ τὰς ἡγεμονείας, ἤρχισε νὰ στέλλῃ ἱκανὰς δυνάμεις πρὸς τὰ παραδουάβια φρούρια διαπραγματευομένη ἐν ταύτῃ καὶ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Ῥωσσίας τὴν μετάβασιν αὐτῶν εἰς τὰς ἡγεμονείας. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνιζόμενος παντοιοτρόπως νὰ βεβαιώσῃ τὴν Πύλην καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ὅτι δὲν ἐνείχετο εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, συγκατένευσε προθύμως εἰς τὴν περὶ τῆς στρατιωτικῆς εἰσβολῆς αἴτησιν τῆς Πύλης, καὶ οὕτως ἐκίνησαν τὰ στρατεύματά της. Καὶ ἐν πρώτοις, μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, ἐπέρασαν διςχίλιοι στρατιῶται ἐκ Σιλιστρίας εἰς Καλαράσι, πρὸς τὴν ἀντικρὺ τῆς Σιλιστρίας ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, καὶ διὰ τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν τῶν διέμειναν ἐντὸς τοῦ θεματός της Γιαλομνίτας, οὗτινος τὸ Καλαράσι εἶναι ἡ πρωτεύουσα, συνάζοντες τροφὰς ἀλλὰ μηδαμῶς ἐνοχλοῦντες τοὺς κατοίκους· ἄλλο δὲ μικρὸν σῶμα ἐξ 150 εἰσέβαλε μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ Ῥοστσουκίου ἐπὶ λεηλασίᾳ καὶ ἐπροχώρησε καὶ εἰς Ῥουσεδεβέδην ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέδην, ὅπου 200 στρατιῶται ἐκ τῶν τοῦ Γεωργάκη ἐπιπεσόντες αἰφνιδίως τὴν 23, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δὲ ἠχμάλωτευσαν. Τὴν δὲ 30 ὁ φρούρχος τῆς Βραίλας, Ἰσούφπασας Περκόφτσαλης, ἐξεστράτευσεν εἰς Γαλάτσι μετὰ 3000 ἱππέων καὶ 1500 πεζῶν.

Ἐμπροσθεν τοῦ Γαλατσίου ἦσαν τρεῖς προμαχώνες ἐγαρθέντες παρὰ τῶν Ῥώσων ἐπὶ τοῦ τελευταίου πολέμου, ἐξ ὧν ὁ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Βραίλας ἦτον ὁ ὀχυρώτερος. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποσταλεῖ ἐκεῖ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς φρούρησιν τῆς πόλεως ὁ Θανάσης Τουφεκτσῆς Καρπενησιώτης, ἀνὴρ γενναῖος

καὶ μέχρι τοῦδε προσοδώνης. Οὗτος, ἀναχωρήσας ἐκ Τυρροβίου, εἶχε μόνον 60 στρατιώτας· ἀλλὰ φθάσας εἰς Γαλάτσι τοὺς ἠύξησεν εἰς 600, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ τῶν πληρωμάτων τῶν ἐν τῇ λιμένι 15 πλοίων, ἅτινα ὑπὸ τουρκικῶν ὄντα σημαῖαν καὶ τουρκικὴ ἰδιοκτησίᾳ ἐκράτησεν ὁ Καραβιζὶς ἐπὶ τῆς κυριεύσεως τοῦ Γαλατσίου. Οἱ 600 οὗτοι, ἂν καὶ ὀλίγοι, ἀπαρτίσταν νὰ ἀντιπαρταχθῶσι· καὶ καθ' ἣν ἡμέραν ἐξήλθον οἱ ἐχθροὶ τῆς Βραβίλας, ὁ Θανάσης καὶ ὁ Γεώργης Παπῆς ὑποπλορχηγός του, ὀλίγους ἔχοντες ἱππεῖς, ὑπῆγαν μέχρι τῶν πλησίων τοῦ Γαλατσίου εἰς τὸν Δουνάβιν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σερέτη πρὸς σκόπευσιν τοῦ προσερχομένου ἐχθρικοῦ στρατεύματος, καὶ ἀκροβολισθέντες ἐπανῆλθον αὐθημερόν εἰς τοὺς προμαχῶνας. Τὴν δὲ

Μάχη: ἐπιοῦσαν (1 μαίου) ἐπῆλθον οἱ ἐχθροὶ. Τούτους ἰδόντες μόνον ἐπερχομένους οἱ κατέχοντες τοὺς δύο κνωχύρους προμαχῶνας ἐλειποτάκτησαν ἐν τῷ ἅμα καὶ συνελειποτάκτησαν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ ὀχυρῇ· ἐναπέμειναν δὲ ὁ Θανάσης, ὁ Παπῆς καὶ 43 στρατιῶται, καὶ ἐπολέμησαν γενναίως ὅλην τὴν ἡμέραν ἀποθούντες εὐτυχῶς τοὺς πολλάκις ἐφορμῶντας ἱππεῖς. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτός, ἔπαυσεν ἡ μάχη· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐγκλειστοὶ δὲν ἔβλεπον ἄλλον τρόπον σωτηρίως παρὰ τὴν φυγὴν, δύο ὥρας πρὶν φέξῃ ἔρριψαν ἐν πρώτοις ἔξω τοῦ προμαχῶνος τοὺς ἐπενδύτας τῶν, οὓς οἱ Τούρκοι ἐκλαβόντες ὑπὸ τὴν σκότιν τῆς νυκτός ὡς αὐτοὺς τούτους, ἐτουφέκισαν· πρὶν δὲ προσθάσῃσι καὶ γερμίσωσιν ἐκ δευτέρου τὰ τουφέκια, ἐξεπῆδησαν οἱ ἐγκλειστοὶ ἀπ' οὗ ἐγέμισαν τὰ ἐντὸς δύο εὐχρηστὰ κανόνια καὶ ἔθεσαν ἐπὶ τῆς ὀπῆς αὐτῶν μικρὰ φυτίλια, ὥστε ν' ἀνάψῃ τὰ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου μετὰ τὴν φυγὴν τῶν, καὶ οὕτω νὰ ὑπολάβωσιν οἱ ἐχθροὶ ὅτι ἀπέμειναν καὶ ἄλλοι ἐν τῷ προμαχώνι καὶ νὰ μὴ ἐπιπέσωσιν ὅλοι ἐπ' αὐτοὺς φεύγοντας. Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχεν, οἱ Τούρκοι δὲν κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας, καὶ οὕτω διεσώθησαν ὅλοι παρὰ τρεῖς ἐπὶ μικρᾷ Χερσονήσῳ πρὸς τὴν συμβολὴν τοῦ Προύθου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Τὴν δὲ ἐπαύριον οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, τὴν ἐλεηλάτησαν, τὴν ἔκαυσαν, ἐξέκαυσίους ἐν αὐτῇ Μολδαβοὺς ἐφόνευσαν, καὶ τὰ ἐν τῇ λιμένι πλοῖα κατέστρεψαν. Ἐνδιὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανῆλθον εἰς Βραβίλαν φέροντες τὰ λάφυρα. Ὀλίγοι ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐξεκόπησαν καθ' ὁδὸν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βλαχίας ἐπὶ λεηλασίᾳ, ἐξ ὧν τινες πεζοὶ ἀφίχθησαν εἰς Ῥύμνικον τὸ με-

ταξὺ Φωξάνης καὶ Βουζέου, καὶ ἰδόντες Ἕλληνας ἐρίππους ἐπερχομένους, ἐκλείσθησαν χάριν ἀσφαλείας ἐν τινὶ οἰκίᾳ, ἔφυγαν μετὰ δῖωρον μάχην, καὶ κατέφυγαν εἰς τινὰ μύλον ἐξω τῆς κωμοπόλεως· ἀλλ' οἱ καταδιώκοντες αὐτοὺς ἵππεις καὶ τὸν μύλον ἔκαυσαν, καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῷ ἐθανάτωσαν.

Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν τοῦ Σούτσου καὶ τὰ μετὰξὺ τῆς ἀνθηγεμονίας καὶ τοῦ Πεντεδέκα ἐν Ἰασίῳ παρεμπесόντα, καὶ πρὶν εἶτι γνωσθῶσιν ἐν Τυργοβίστῳ τὰ παθήματα τῶν ἐν Γαλατσίῳ, ὁ Ὑψηλάντης διέταξε τὸν Καντακουζηνὸν νὰ μεταβῇ εἰς Μαλδακίαν ὡς γενικὸς ἀντιπρόσωπός του, νὰ στείλῃ ἐκεῖθεν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον στρατιώτας, πολεμεφόδια, χρήματα καὶ τὰ ἐν Γαλατσίῳ κανόνια, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτός· ἐν ἀπουσίᾳ δὲ αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχηγὸν τοῦ ἱεροῦ λόχου τὸν Καραβιζν.

Τὴν 9 ἀνεχώρησεν ἐκ Τυργοβίστου ὁ Καντακουζηνός, ἔχων 350 συμμίκτους ὅπλοφόρους. Πλησιάζας εἰς Φωξάνην καὶ εἰδοποιηθεὶς ὅτι ἐνδιέτριβαν 200 Τοῦρκοι ἐκ τῶν ἐπὶ λεηλασίᾳ εἰσβαλόντων, διέταξε τοὺς πλείστους τῶν περὶ αὐτὸν νὰ πέσωσι τὴν νύκτα ἐπ' αὐτοὺς κοιμωμένους. Οἱ διαταχθέντες εἰσῆλθαν τὴν νύκτα τῆς 14 εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐπροχώρησαν ἡσυχῶς μέχρι τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὅπου οἱ ἐχθροὶ διενυκτέρευαν ἀνύποπτοι· ἀλλ', ἐνῷ ἡ ἐπιτυχία ἦτο σχεδὸν βεβαία ἔπεσαν εἰς λογοτριβάς, διηρέθησαν, καὶ ἀνεχώρησαν ἀπρακτοί. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἐστράτευσεν μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ὁ Καντακουζηνός εἰς Φωξάνην ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων καθ' ὁδόν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξῆλθαν τοῦ μοναστηρίου 100 ἵππεις Τοῦρκοι εἰς προσβολὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐβιάσθησαν μετ' ὀλίγον, ἀποκρουσθέντες, νὰ ἐπανακάμψωσι. Κατόπιν αὐτῶν εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ περὶ τὸν Καντακουζηνὸν καὶ κατέσχαν μέρος αὐτῆς. Οἱ δὲ ἐχθροὶ φοβηθέντες μὴ προσῶσι καὶ πλησιέστερον, ἔκαυσαν τὰς πέριξ τῶν εἰσελθόντων οἰκίας, τοὺς ἀπεδιώξαν τῆς πόλεως διὰ τοῦ πυρός, καὶ φεύγοντας τοὺς ἐκυνήγησαν· ἐφάνευσαν δὲ καὶ ἐπλήγησαν καὶ τινὰς βοηθηθέντες καὶ παρ' ἄλλων ἱππέων εὐρεθέντων ἐξω καὶ συνοδευόντων τροφάς καὶ ἀποσκευάς.

Φυγόντες δ' ἐκεῖθεν οἱ περὶ τὸν Καντακουζηνὸν ἐφθασαν αὐθροσπερὶ εἰς Μύρα, μοναστήριον ἐπὶ ὀχυρᾷ θέσει, καὶ ἐνδιενυκτέρευον. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πορευόμενοι διὰ τῶν βουνῶν ἔμαθον ὅτι 80 Τοῦρκοι εὐρίσκοντο ἐν ἄλλῃ τινὶ μοναστηρίῳ ὀλί-

γας ὥρας ἀπέχοντι, καὶ ἐπεστράτευσαν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι προ-
 ειδοποιηθέντες ὑπὸ κατασκόπων ἔφυγαν ἀφήσαντες τὰς ἀπο-
 σκευὰς καὶ τὰ ζῶα των. Τὴν δὲ 22 ἔφθασεν ὁ Καντακουζηνὸς
 μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ εἰς Ἰάσι ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι ἐν-
 τίμως, καὶ τὸν ἔφεραν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ
 ἐψάλλη εὐχαριστήριος δοξολογία, ὡς ἂν ἤρχετο νικητῆς, ἐν ᾗ
 ἔφυγεν ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐδημοσίευσεν τὴν
 δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου πληρεξουσιότητα, ἐξέ-
 δωκε διατάγας περὶ εὐταξίας τοῦ τόπου καὶ ἐπανόδου τῶν φυ-
 γόντων εἰς τὰς ἐστίας των, περὶ στρατολογίας καὶ ἐκστρατείας,
 περὶ προμηθείας τροφῶν καὶ χρηματολογίας, καὶ περὶ κατοχῆς
 θέσεων τινων εἰς προφύλαξιν τῆς πρωτευούσης· ἀλλ' οὐδεὶς
 ἤκουε τὰς διαταγὰς του. Ὅλοι οἱ ὀπλοφοροῦντες ἐδόθησαν εἰς
 ἀρπαγὴν, εἰς κραιπάλην, καὶ εἰς ἀταξίαν. Ὅσα ζῶα ἢ προϊόντα
 ἐσυναζόντο ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως, ὅλα ἐπωλοῦντο πρὸς
 ἰδιαιτέρην ὠφέλειαν· πενταπλάσια στρατιωτικὰ σιτηρέσια ἐδί-
 δοντο παρ' ὅσα πραγματικῶς ἐχρειάζοντο· τὰ στενὰ καὶ οἱ
 δρόμοι ἦσαν ἀφύλακτοι· καὶ ἂν τις ἐξεστράτευσεν, ἐπανάρχετο
 μετ' ὀλίγον εἰς Ἰάσι ἀφ' οὗ ἐγύμνονε τοὺς δυστυχεῖς καὶ
 ἀπροστατεύτους χωρικοὺς· οὐδεὶς δὲ ἐγνώριζεν ἄλλον ἀνώτερόν
 του· ἰδοὺ πῶς ὑπεγράφετο ὀπλαρχηγός τις μόνον 12 στρα-
 τιώτας ἔχων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του.

«Γιαννάκης Μπουκουβάλας ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐν Χαρλοβία
 » ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, καὶ ναζιρης τῶν πέντε καδηλικίων
 » διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ καλὴν ἀποκατάστασιν τοῦ τόπου».

Βλέπων δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ὅτι οὔτε τὸν ἤκουέ τις, οὔτε
 τὸν ἐφοβεῖτο, οὔτε τὸν ἐσέβετο, καὶ μαθὼν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ
 Πεντεδέκας ἤρχισε νὰ τὸν ἀντιπολιτεύεται κρυφίως ζητήσαντα
 λόγον τῶν πράξεών του, φοβηθεὶς δὲ καὶ ἐπιβουλὰς κατὰ
 τῆς ζωῆς του ἐντὸς τῆς πόλεως, μετέβη μετὰ μίαν ἐβδομάδα
 εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Προύθου χωρίον Στίγκαν, δύο ὥρας μακρὰν τῆς
 πόλεως, ὅπου καὶ ἐστάθμευσεν· 60 δὲ μόνον στρατιῶται τὸν
 ἠκολούθησαν. Παρηκολούθησαν καὶ 400 πεζοὶ καὶ 50 ἵππεις
 ἐκ τῶν ἐν Γαλατσίῳ πολεμούντων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμειναν ὅλοι
 ἐν Ἰασίῳ ἐν οἷς καὶ ὁ Πεντεδέκας ἐντροφῶντας. Δὲν ἔπαυε δὲ ὁ
 Καντακουζηνὸς παραινῶν τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ στρατιώτας
 καὶ αὐτὸν τὸν Πεντεδέκαν νὰ συνέλθωσιν ὅπου καὶ αὐτός· ἀλλὰ
 μὴ κερδήσας ἐξ ἀρχῆς τὸ σέβας τῶν στρατιωτῶν, κατεφρονήθη

όλοτελῶς ἀφ' οὗ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰασίου, διότι οἱ ἐκεῖ ἐπίστευαν καὶ ἔλεγον, ὅτι προητοιμάζετο νὰ φύγῃ, καὶ ὅτι διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπλησίαζε ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ· ἀλλ' ὁ Πεντεδέκας, μὴ θέλων νὰ ρίψῃ τὸ προσωπεῖον, ἦλθε μετ' ὀλίγον παρ' αὐτῷ καὶ διετάχθη νὰ παραλάβῃ τὸν παρευρισκόμενον στρατηγὸν Σέρβον Μλάδην καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ νὰ τοποθετηθῇ κατὰ τὸ Ῥώμανον, πόλιν ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μολδαβας καὶ Σερέτη· ἀλλ' ἀπεποιήθη ἐπὶ λόγῳ, ὅτι οἱ στρατιῶταί του δὲν τὸν ἠκολούθουν, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀλίγων κατὰ προτροπὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἐφοβήθη ἀκούσας αὐτοὺς λέγοντας κατὰ πρόσωπόν του, ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζαν ἀρχηγὸν καὶ ὅτι τὸν ἐθεώρουν προδότην. Συνέβη δὲ καὶ ἄλλο τι εἰς ἐπαύξησιν τῆς ἐπικρατοῦσης ἀπειθείας καὶ ἀταξίας. Ἐτυχε νὰ εὑρεθῇ ἐν Ἰασίῳ ἐπταννήσιός τις· οὗτος μετονομασθεὶς κόμης Καποδίστριας ἐκήρυττεν ὅτι ἐστέλλετο παρὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἵνα ὀργανίσῃ πολιτικῶς τὴν Μολδαβίαν, καὶ ὅτι ἐνέκρινε νὰ μὴ μετατοπήσῃ ὁ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἑλληνικὸς στρατός· ὕβριζε δὲ ἀναφανδὸν τὸν Καντακουζηνὸν ὡς Μολδαχὺν καὶ ὡς προδότην τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων· τόσῳ δὲ ἰσχυροὶ οἱ λόγοι τοῦ ἐπιτηδείου τούτου ἀγύρτου μέχρι τινός, ὥστε ὅλον τὸ στρατιωτικὸν τὸν ᾗθελεν ἀρχηγόν. Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Μολδαβίας καθ' ἣν ὦραν ἐπέκειτο εἰσβολὴ ἑχθρῶν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Εἰσὸδος Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς Βουκουρέστι. - Ἐπιβουλὴ Σάββα. - Φάνος Βλαδιμιρέσκου ὡς προδότη. - Μάχη Νουτσέτου καὶ Δραγασανίου. - Ἀπέλευσις Ὑψηλάντου - οἱ ἐναπομείναντες ὀπλαρχηγοί. - Ἰὰ κατὰ τὴν Μολδαυίαν. - Θάνατος Γεωργάκη Ὀλυμπίου. - Ἐπιθεώρησις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ὑψηλάντου.

Ἡ ΕΠΙΒΟΥΛΟΣ διὰ τὰς τοῦ Σάββα καὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου ἐθάρρυνε τοὺς Τούρκους νὰ ὀδεύσωσιν ἀφόβως πρὸς τὸ Βουκουρέστι, ὅπου καὶ οἱ δύο διέτριβαν ἔχοντες μυστικὰς σχέσεις πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ὑποβλέποντες ἀλλήλους. Ὁ πασῶς τῆς Σιλιστρίας Σελήμ-Μεχμέτης, ἐτοιμάσας διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ πασᾶ τοῦ Γυργέβου ὀκτακισχιλίους ὀπλαφόρους, ἐξαπέστειλεν εἰς Βουκουρέστι, τοὺς μὲν τετρακισχιλίους ὑπὸ τὸν κεχαγιᾶν του Χατσῆ-καρᾶ-Ἀχμέτ-ἐφέντην τὸν καὶ ἀρχηγὸν ὅλου τοῦ στρατοῦ, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑπὸ τὸν κεχαγιᾶν τοῦ πασᾶ τοῦ Γυργέβου· οὔτε δὲ ὁ εἰς οὔτε ὁ ἄλλος ἀπῆντησαν καθ' ὁδὸν ἐχθρόν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ὁ μὲν ἀρχηγὸς τὴν 15 ὁ δὲ ὑπαρχηγὸς τὴν 17 μαΐου. Ὀλίγας δὲ ὥρας πρὶν εἰσέλθῃ ὁ ἀρχηγός, ἐξῆλθεν ἡσύχως ὁ ἐν τῇ πόλει ἐστρατοπεδευμένος φρούραρχος Σάββας λέγων, ὅτι δὲν εἶχεν ἀποχωρῶσαν δύναμιν ν' ἀντισταθῇ, καὶ ὅτι ὁ Βλαδιμιρέσκος ἀπεποιήθη τὴν σύμπραξίν του· ὑποκρινόμενος δὲ πάντοτε τὸν ὁπαδὸν τοῦ Ὑψηλάντου ἐτοποθετήθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βακχερεστίου δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Τυργοβίστου, ὅπου σκεπτόμενος πῶς νὰ εὕρῃ χάριν ἐνώπιον τῶν μυστικῶν φίλων του ἐμεθοδεύθη νὰ παγιδεύσῃ τὸν Ὑψηλάντην διὰ τοῦ ἀκολούθου τεχνάσματος.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφ' οὗτου ἔφθασεν εἰς Κολεντίναν, δὲν ἔπαυσε προτρέπων τὸν Σάββαν νὰ κηρύξῃ ἐγγράφως, ὅτι ἔλαβε τὰ ὅπλα ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς τουρκοκρατίας. Μὴ θέλων δὲ νὰ δεῖξῃ ὅτι ὑποπτεύων αὐτὸν ἐζήτει ἐγγράφον τὴν πολιτικὴν του ταύτην ὁμολογίαν, τῷ ἔλεγεν ὅτι πολλὰκις ἐζήτησε παρόμοιον ὁμολογίαν παρὰ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, ὃν ὁ

Σάββας ἔλεγε πάντοτε ἐπίβουλον, καὶ πάντοτε ἀπέτυχε, διότι ὁ Βλαδιμιρέσκος ἀπεκρίνετο ὅτι, ἐν ὧσ' ἐσιώπα ὁ ἐχθρὸς τοῦ Σάββας, ἠναγκάζετο καὶ αὐτὸς νὰ σιωπῇ. Ὁ πονηρὸς Σάββας ἔβλεπεν, ὅτι τοιαύτη πράξις ἀνέτρεπε τὰς ἀρτιγενεῖς μυστικὰς τοῦ σχέσεις πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ τὴν ἀπέποιεῖτο ὑπὸ διαφόρους προφάσεις· ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθαν εἰς Βουκουρέστι, αὐτὸς δὲ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βακαρεστίου, καὶ ἐσχέτισθον πρὸς τοὺς Τούρκους στενότερον, καὶ συνενοήθη ἀναμφιβόλως καὶ περὶ οὗ ἐμελέτα νὰ πράξῃ, ἐπαναληφθείσης τῆς προτάσεως, ὑπέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὴν πράξιν εἰς χαρὰν καὶ ἐμψύχωσιν τοῦ Ὑψηλάντου· τὴν δὲ ἐπαύριον ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν αὐτεπάγγελτος, συνέφαγε, καὶ τὸν ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς εἰς γεῦμα τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ εἰς ἐπιθεώρησιν τοῦ λαμπροῦ τῷ ὄντι ἱππικοῦ του. Τόσον δὲ θάρρος ἐνέπνευσε δι' ὧν εἶπε καὶ ἐπραξεν, ὥστε ὁ Ὑψηλάντης ὑπεσχέθη νὰ μεταβῇ εἰς τὸ μοναστήριον κατὰ τὴν πρόσκλησιν του· ἀλλὰ λαβὼν μετὰ ταῦτα αἰτίαν νὰ ὑποπτεύσῃ δολιότητα, ὑπεκρίθη τὸν ἀσθενῆ καὶ ἔστειλε μόνον τινὰς τῶν ἐπιτελῶν του.

Ὁ δὲ παρὰ τὸ Βουκουρέστι ἐστρατοπεδευμένος Βλαδιμιρέσκος διέμεινεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ του ὅλην τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οἱ Τούρκοι εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, μήτε φανεράν συγκοινωνίαν λαβὼν, μήτε κηρυχθεὶς ὑπὲρ αὐτῶν, τρέφων ὅμως ἐπιβούλους σκοποὺς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ προσπαθὼν νὰ τοὺς πραγματοποιήσῃ ἐπιτηδεύων εἰς παντελεῖ ὀλεθρὸν του· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν μικρὰν Ἰλαχίαν μὴ προειδοποιήσας τὸν Ὑψηλάντην.

Μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ἰβλαδιμιρέσκου ἦσαν τινες καὶ τὴν ἐπίβουλον διαγωγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των κατακρίνοντες, καὶ ἄλλην ὁδὸν παρὰ τὴν τοῦ Γεωργάκη νὰ βαδίσωσι μὴ θέλοντες. Διὰ τὸν διττὸν τοῦτον λόγον ἦσαν ὑποπτοὶ παρὰ τῷ Βλαδιμιρέσκῳ, ὅστις, σκληρὸς καὶ αἰμοσύρος καὶ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ ἐκ προαιρέσεως, ἐπεχείρησε ν' ἀπαλλοχθῇ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ ἑαυτοῦ ὑπώπτευε, καὶ ἤρχισε καθ' ὁδὸν νὰ τοὺς φονεῖ ἄδικως καὶ ἀνεξετάστως. Αἱ φονικαὶ αὗται πράξεις δυσηρέστησαν καὶ ἐφόβησαν εἰς ἄκρον τοὺς ἐπιζῶντας κινδυνεύοντας νὰ πάθωσι τὰ αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῶν ὑποψιῶν ἃς ἐδύνατο νὰ συλλάβῃ καὶ κατ' αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἀπορασίσαντες νὰ πράξωσι πρὶν πάθωσιν, ἐξεμυστηρεύθησαν τῷ Γεωργάκῃ τοὺς φόβους των καὶ ἐπε-

καλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τοῦ εἰς ἀσφάλειάν των χρείας τυ-
χούσης.

Ἐν τούτοις ὁ πανοῦργος Σάββας, εἰδὼς ἐξ ὧν εἶχε μυστικῶν
σχέσεων πρὸς τοὺς Τούρκους τὰ σχέδια τοῦ Βλαδιμιρέσκου, τὰ
ἀνέκλυψε τῷ Ὑψηλάντῃ, ἵνα μὴ χαρῇ ὁ ἐχθρὸς τοῦ τὰς πρῶ-
τας τιμὰς τῆς προδοσίας, ἧς αὐτὸς ἐπεθύμει. Τὰ ἀνέκλυ-
φθέντα δὲ σχέδια ἦσαν, ὅτι ὁ Βλαδιμιρέσκος ᾤδενε πρὸς τὴν
μικρὰν Βλαχίαν εἰς προκατάληψιν τῶν ἐμπροσθεν καὶ ἐμπόδιον
τῆς ἐκεῖθεν τοῦ Ὀλτου διαβάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέ-
δου, καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων, ἀφ' οὗ ὁ Βλαδιμιρέσκος ἐτο-
ποθετεῖτο ὅπου ἔπρεπε, νὰ κινήσωσι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ Τυργό-
βιστον καὶ νὰ πέλωσιν ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Ὑψηλάντην ὀπισθεν,
ὥστε αὐτὸν μὲν νὰ φονεύσωσιν ἢ νὰ συλλάβωσι, τὸ δὲ στρατό-
πεδον νὰ ἀφανίσωσιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκοινοποίησε τῷ Γεωρ-
γᾷ διαμένοντι ἐν Πιτεσίῳ τοὺς λόγους τοῦ Σάββα, καὶ τῷ
παρήγγειλε νὰ ματαιώσῃ τὰ ὀλέθρια σχέδια τοῦ Βλαδιμιρέ-
σκου καθ' οἷουσδήποτε ἐνόμιζε καταλληλοτέρους τρόπους· διέ-
ταξε δὲ καὶ τὸν ἐν Κυμπουλουργίῳ ἀδελφόν του, ἐξ αἰτίας τοῦ
παρακολουθοῦντος τὸν Βλαδιμιρέσκον πλήθους, νὰ καταβῇ καὶ
αὐτὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Γεωργάκη
πρὸς ἐνδυνάμωσιν του. Ὁ δὲ Σάββας ἐδράξῃ τὴν ἀρμοδίαν ταύ-
την εὐκαιρίαν ἵνα καὶ τὸν Ὑψηλάντην ἀποκοιμήσῃ καὶ τὸν
ἐχθρόν του Βλαδιμιρέσκον βλάψῃ, καὶ ἔστειλε 400 ἱππεῖς ὑπὸ
τὰς διαταγὰς τοῦ Γεωργάκη. Τὴν 18 ἔφθασεν ὁ Βλαδιμιρέσκος
πανστρατιᾷ εἰς Γολέστι. Παρὰ τὸ Πιτέστι καὶ ἀπέναντι τοῦ
Γολεστίου ῥέει ὁ Ἀρζήσος· τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ζευ-
γνύει γέφυρα, ἣν προκατέλαβεν ὁ Γεωργάκης. Εἰδοποιηθεὶς ὁ
Βλαδιμιρέσκος, παρεκάλεσε τὸν Γεωργάκην ν' ἀφήσῃ τὸ πέραμα
ἐλεύθερον. Ὁ Γεωργάκης ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐπαύ-
ριον, καθ' ἣν συνοδευόμενος ὑπὸ 400 ἐκλεκτῶν ἱππέων καὶ πε-
ζῶν ὑπῆγεν εἰς Γολέστι. Ὁ Βλαδιμιρέσκος τὸν ὑπεδέχθη ἐνώ-
πιον τῶν ὀπλαρχηγῶν του. Ὁ Γεωργάκης ἤρχισε νὰ τὸν ἐπι-
πλήτῃ ὥς μὴ ἀντισταθέντα ἐν ᾧ εἰσήρχυντο οἱ Τούρκοι εἰς
Βουκουρέστι, ὥς ἀθετήσαντα τὰς ὑποσχέσεις του καὶ ὥς πα-
ραβάντα τοὺς ὅρκους του. Ὁ Βλαδιμιρέσκος ἠθέλησε νὰ ἐνοχι-
ποιήσῃ περὶ τῆς μὴ ἀντιστάσεώς του τὸν Σάββαν μὴ θελή-
σαντα νὰ συμπολεμήσῃ· ἀλλ' ὁ Γεωργάκης ἐπανελάβεν, ὅτι ὁ
πρίγκηψ (Ὑψηλάντης) εἶχεν ἐγγράφους ἀπαδείξεις τῶν μυστι-

κῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως, καὶ ἤξευ-
 ρεν ὅτι αὐτὸς τοὺς ἐθάρρυνε νὰ πατήσωσιν ἐνοπλοὶ τὴν ἡγεμο-
 νείαν, ὅτι διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης ἠφάνισε τὴν τύπον,
 καὶ ὅτι εἶχε νὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἐστη-
 λίτευσεν ἔπειτα τὴν πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἐπιβουλον διαγω-
 γήν του διὰ τοῦ ἀδίκου θανάτου τινῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ παρή-
 νειρεν, ὅτι πᾶσα ἀσφάλεια διὰ τοὺς παρεστῶτας ἐξέλειψεν.
 Ἀνεγνώσθη δὲ εἰς ἐπήκασον πάντων καὶ μυστικὴ σύμβασις αὐ-
 τοῦ καὶ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, γραφεῖσα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ
 ἐπαναστατικοῦ κινήματος, καὶ ἀποδεικνύουσα ὅτι ὁ Βλαδιμι-
 ρέσκος ἔπραξε παρὰ τὰ συνημολογηθέντα. Ὁ Βλαδιμιρέσκος, ὁ
 ἔχων τὴν διάθεσιν ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἐπιτηδεύτητά τοῦ ἐπι-
 βούλου, ἐσκοτίσθη ἐπιπληχθεὶς. Ὁ δὲ Γεωργάκης βλέπων τοῦτο,
 καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν παρεστῶτων ἐνέκριναν ὅσα αὐτὸς ἔλεγεν,
 ἐξεκρέμασε τὴν ἐπάνωθεν τοῦ Βλαδιμιρέσκου τοιχοκορμὴ σπά-
 θην του εἰπών, ὅτι δὲν ἦτον ἄξιος νὰ τὴν φορῇ, καὶ ὅτι ἤθελε
 νὰ τὴν στείλῃ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. Ἡ τόλμη τοῦ Γεωρ-
 γάκη καὶ τὸν Βλαδιμιρέσκον κατεπτύχε καὶ αὐδένα τῶν πα-
 ρεστῶτων παρώργισε. Ὁ Γεωργάκης ἐτόλμησεν ἔτι μᾶλλον· ἤρ-
 πασεν ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ Βλαδιμιρέσκου τὰς πιστόλας του,
 καὶ διέταξε νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς Τυργόβιστον ἵνα ἀπολο-
 γηθῇ ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος. Τότε τὸν συνέλαβαν τινες τῶν
 παρόντων ὀπαδῶν τοῦ Γεωργάκη παρὰ πάντων ἐγκαταλειφθέντα,
 τὸν ὠπισθαγκῶνισαν, καὶ τὸν ἀπήγαγον ὑπὸ φύλαξιν εἰς Πιτέ-
 στι· ἐκεῖ τὸν παρέλαθεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης καὶ τὸν ἔφερεν
 ὑπὸ ἱκανὴν φύλαξιν εἰς Τυργόβιστον, ὅπου ἐπιπληχθεὶς πάλιν
 πικρῶς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπήχθη ἔξω τῆς πόλεως καὶ κα-
 τεκόπη μεληδὼν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὡς προδότης καὶ ἐπιορ-
 κος τὴν 23, μῆτε δικασθεὶς κατὰ τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους
 μῆτε καταδικασθεὶς ἐν τάξει, ἀλλὰ δυνάμει τῶν ἀνὰ χεῖρας
 τοῦ Ὑψηλάντου ἐγγράφων, ἐξ ὧν ἐφαίνετο τῷ ὄντι ἡ προδοσία
 καὶ ἡ ἐπιορκία του.

Τοιοῦτος ἐφάνη καὶ τοιοῦτον ἔλαβε τέλος ὁ Θεόδωρος Βλα-
 διμιρέσκος, ἀνθρώπος ὅστις ἐπεθύμει μὲν τὸ καλὸν τῆς πατρι-
 δος του, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρας ἀπαιδεύσεώς του, τῆς βαρβά-
 ρου ἀνατροφῆς του καὶ τῶν κακῶν του ἔξων ἐθεώρει θεμιτὴν
 τὴν χρῆσιν τῆς ἐπιβουλῆς, τῆς προδοσίας, τῶν ἀδίκων φόνων
 καὶ τῆς ἐπιορκίας, δι' ὧν διεκρίθη ἡ τελευταία διαγωγή του.

Μετὰ δὲ τὸν νόμον τούτου ὁ Ὑψηλάντης διώρισεν ἀρχηγούς τοῦ στρατεύματός του τοὺς δύο σημαντικωτέρους ὀπλαρχηγούς αὐτοῦ, τὸν Χατσοῦ-Πρόδαν, Σέρβον, καὶ τὸν Μακεδόνακην, Βλαχόν, φέροντα τὸ ὄνομα τῆς μακεδονικῆς καταγωγῆς του. Συνίστατο δὲ τότε ἡ δύναμις αὕτη ἐκ 250 ἱππέων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων, 4000 Πανδούρων, καὶ ἐκ 1 κανονίων. Τοὺς διέταξε δὲ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν, νὰ στρατολογήσωναι καὶ νὰ καταλάβωσι τινὰς θέσεις καὶ τὴν κώμην τοῦ Δραγασανίου, διότι ἠκούσθη ὅτι δισχιλίου ἑχθροὶ ἐξῆλθαν τοῦ Βιδινίου καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης φοβούμενος ὅτι οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ Τούρκοι ἐμελέτων, ὥς προεידιοποιήθη, νὰ τὸν κτυπήσων ἐν Τυργοβίστῳ, ἀπαλλαχθεὶς καὶ τοῦ κρυφίου ἑχθροῦ τοῦ Βλαδιμιρέσκου, καὶ βλέπων πανταχόθεν τὰς μὲν δυνάμεις τοῦ ἑχθροῦ εἰς κίνησιν, τὰς δὲ ὑπ' αὐτὸν εἰς τελείαν ἀπραξίαν, ἀπεφάσισεν ἐπὶ συμβουλίου τὴν 27 νὰ κινηθῇ καὶ αὐτὸς αὐθημερόν· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐξελθόντες τοῦ Βιδινίου ἦσαν οἱ ὀλιγαριθμότεροι, ἠθέλησε νὰ ἐπιπέσῃ πορευόμενος διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν μικρὰν Βλαχίαν Πιτεστίου, ὅπου τὸν ἀνέμενον ὁ Γεωργάκης· διέταξε δὲ νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐκεῖ διάφορα σώματα καὶ ἐκάλεσε καὶ τὸν Σάββαν, μὴ ῥίψαντα εἰσέτι τὸ προσωπεῖον, νὰ συνακολουθήσῃ· ἀλλ' οὕτως, ὑποπτέων μὴ πάθῃ ὅ,τι ἔπαθεν ὁ συνεπιβουλός του Βλαδιμιρέσκος, ἀπειποιήθη εὐσχήμως τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ ὀχυρῷ μοναστηρίῳ τοῦ Μαρτσενίου. Οἱ δὲ Τούρκοι, ὥς 5000, ἐξεστράτευσαν, καθὼς προεσχεδιάσθη, πρὸς τὸ Τυργόβιστον τὴν 25, καὶ τὸ ἑσπέραις τῆς 26 ἔφθασαν πλησίον αὐτοῦ καὶ διενυκτέρευσαν ἐντὸς τοῦ παρακειμένου δάσους, ἀγνοούντων τῶν εἰσέτι ἐν Τυργοβίστῳ Ἑλλήνων, ὅτι οἱ ἑχθροὶ τῶν ἦσαν τόσῳ πλησίον. Τὸ πρωὶ δὲ τῆς 27, ὃ ἐστὶ καθ' ἣν ὥραν ἤρχισαν οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην τὴν πρὸς τὸ Πιτέστι πορείαν, 500 ἱππεῖς ἀποσπασθέντες τοῦ κατόπιν αὐτῶν ὀδεύοντος τουρκικοῦ στρατεύματος ἐφάνησαν πορευόμενοι εἰς Νοτσέτον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην, ἐξεδελφον τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Φθάσαντες δὲ εἰς τὴν παρακειμένην μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ εὐρόντες ἑλληνικὴν φρουρὰν ὑπὸ τὸν Σαχίνην καὶ τὸν Σφίκαν, ἐφόρμησαν, ἀλλ' ὡπισθοδρόμησαν ἀπρακτοί, δεινῆς γενομένης ἀντιστάσεως. Περὶ δὲ τὸ δειλινὸν συμπληρωθέντες οἱ ἑχθροὶ εἰς 1500 ἱππεῖς, ἦλθον εἰς

Νοῦτσέτον, ὅπου εἶχαν ἔλθει πρὸ ὀλίγου εἰς βοήθειαν τῶν ἐκεῖ ὁ Κωνσταντῖνος Δοῦκας καὶ ὁ Γεράσιμος Ὁρφάνος, σταλέντες παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου μαθόντος τὰ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνα κινήματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ὁρφάνον ἐτοποθετήθησαν παρὰ τὴν μονήν, οἱ δὲ περὶ τὸν Δοῦκαν ἀπώτερον ἐπὶ τινος λόφου πρὸς τὰ ἀριστερά. Οἱ ἐν Νοτσέτῳ, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὁρφάνον, ἐμάχοντο γενναίως προΐουσης καὶ τῆς νυκτός. Σφοδρῶς ἀντίστη καὶ ἄλλο σῶμα ἐλληνικὸν ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Ἀργυροκαστρίτην, κατέχον λοφίσκον προφυλαττόμενον ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τινος ἐκ τοῦ προχείρου ὑψωθείσης λιθίης, ὀπισθεν δὲ καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ὑπὸ τοῦ δάσους. Ἄλλ' ὁ Δοῦκας, ἰδὼν ἀπόσπασμα ἐχθρῶν ἐπερχόμενον, ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του, καὶ διὰ τῆςφυγομαχίας του ἐφόβισε καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἄλλους, τοὺς εὐτυχῶς ἕως τότε πολεμήσαντας, νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν περὶ τὸ μεσονύκτιον ὥς νενικημένοι.

Ἄν καὶ ἡ πραγματικὴ βλάβη τῶν Ἑλλήνων ἦτο μικρά, ἡ ἠθικὴ ἀπέδη μεγίστη διότι ἔφερον εἰς μεγάλην ἀταξίαν τὸ παραπορευόμενον ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην στρατεύμα μαθὼν τὸ συμβᾶν, καὶ ἐξ αἰτίας τούτου ἀποσπάσματα τινὰ αὐτοῦ διασκορπίσθησαν καὶ ἐπλανήθησαν ἐν μέσῳ τοῦ νυκτικοῦ σκότους καὶ τοῦ διαχυθέντος φόβου· ἐχάθησαν δὲ καὶ τινες ἀποσκευαὶ καὶ ἱκαναὶ τροφαὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ Διμποδίτσας. Ὁ δὲ Δοῦκας, ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπιπληχθεὶς αὐστηρῶς διὰ τὴν λειποταξίαν του, ἐγκατέλειψε τὰς ἡγεμονείας.

Πρὶν δὲ διαβῶσι τὸν Ὀλτον οἱ περὶ τὸν Μακεδόνσκην καὶ Χατσά-Πρόδαν ὡς διετάχθησαν, οἱ ἐν τῇ μικρᾷ Βλαχίᾳ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κραιόβαν· τινὲς δὲ αὐτῶν ἀπήντησαν ἐκτὸς τῆς κώμης τοῦ Σαβιδινίου δύο σῶματα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Σολωμόν, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναστάσην Μανέκην τὸν καὶ Μιχαλόγλου, στρατεύοντα πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὰ ἐκτύπησαν καὶ τὰ διασκορπίσαν. 800 δὲ ἄλλοι Τούρκοι ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ ἐπ' ἀνδρὶα γνωστοῦ Καραφεῖζῃ ἐτοποθετήθησαν ἐν Δραχασανίῳ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Μακεδόνσκην καὶ Χατσά-Πρόδαν ἦλθαν καὶ αὐτοὶ πλησίον τοῦ χωρίου τούτου τὴν νύκτα τῆς 29, καὶ ἐπέπεσαν αἰφνης ὅπου οἱ Τούρκοι ἐβόσκαν τὰ ζῶα των, ἐξ ὧν συνέλαβον 70· ἐσκότωσαν δὲ καὶ 5 Τούρκους καὶ ἐξώγρησαν δύο· ἡκολούθησαν καὶ τὰς δύο ἀκολούθους ἡμέρας μετὰ τῶν ἐν Δρα-

γασκνίφ Τούρκων ἐξεληόντων εἰς καταδίωξίν των, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεμακρύνθησαν.

Φθάσας δὲ ὁ Ὑψηλάντης εἰς Πιτέστι ἔμαθεν, ὅτι οἱ ἐπερχόμενοι Τούρκοι ἐκ Βουκουρεστίου εἶχαν φανερόν συνζωνιστὴν τὸν Σάββαν, καὶ ἀπέστειλεν εὐθὺς τὸν Φαρμάκην μετὰ 300 εἰς Ἀρζησίαν (κόρτε δὲ Ἀρζέσι) ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ ἐντὸς ὑψηλῶν ὀρέων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεως ἐκείνης· αὐτὸς δὲ ἔφθασε τὴν 1 ἰουνίου εἰς Ῥύμνικον, πόλιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Ὀλτου, ὅπου ἦλθαν καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Μακεδόνσκην, Χατση-Πρόδαν, Δικμαντὴν Σερδάρην, Σολωμόν καὶ Μχνάκην· ὥστε αἱ ὑπὸ τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑψηλάντου δυνάμεις τὴν ὥρην ἐκείνην ἦσαν 2500 ἰππεῖς καὶ 4500 πεζοὶ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ 4 κανόνια. Ὁ Ὑψηλάντης διέταξε τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Δραγκασάνι καὶ καταλάβωσι θέσεις τινὰς ἕως οὗ φθάσῃ καὶ αὐτός. Τὴν 3 ἐκίνησαν τὰ σώματα ὅπως διετάχθησαν· τὴν δὲ 5 παρηκολούθησε καὶ ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Ὅκτῳ ὥρας ἀπέχει τὸ Δραγκασάνι τοῦ Ῥυμνίκου· ἀλλὰ τὰ σώματα ταῦτα ὑπὲρ τὸ σύνηδες ἠργοπύρηνσαν, οὐδ' ὁμοῦ ὅλα ἔφθασαν, πεσοῦσης καθ' ὁδὸν ῥαγδαίως καὶ διαρκoῦς βροχῆς· μόλις δὲ συνήλθαν εἰς τὸν πρὸς δν ὄρον ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τῆς αὐγῆς τῆς 7. Ὁ συστρατεύων Γεωργάκης ἐσκόπευεν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ν' ἀποκλείσῃ τοὺς ὀλίγους ἐχθροὺς πνταχόθεν, καὶ ἑστέλει διάφορα σώματα καὶ κατέλαβαν τὰς περὶ τὸ χωρίον ἐπιτηδεύας εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέσεις. Ὁ δὲ Καραβιζὺς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἰππέων καὶ ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ ταχθεὶς ἐσχάτως, ἐτοποθετήθησαν ἐντεῦθεν χαρὰδρας ἀντικρὺ τοῦ Δραγκασκνίου, ἥς τὰ δύο χεῖλη συζευγνύει γέφυρα· εἰδοποιήθησαν δὲ ὅλοι νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς μάχην τὴν ἐπαύριον, καθ' ἣν ἐσκόπευε νὰ πκρευρεθῇ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐκ δισχιλίων. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ὅστις διέθεσε τὰ πάντα, ἐτοποθετήθη ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ῥυμνίκου, ὅπως διαλεχθῇ πρὸ τῶν ἄλλων μετὰ τοῦ αὐθιμερόν ἀναμενομένου ἀρχιστράτηγου. Οἱ ἐν Δραγκασκνίφ Τούρκοι, κατέχοντες καὶ τὴν παρκακειμένην μονήν, ἡσθάνθησαν πόσον δεινὴ ἦτον ἡ θέσις των καὶ ἐπεχείρησαν, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ διώξωσι τοὺς περὶ τὸν Ἀργυροκαστρίτην, μετακλίντας ἐκεῖ μετὰ τὰ ἐν

Μορσέττ' αὐτὸν ἀντα καὶ καταλαβόντας γήλορον πλησίον
ἐλῶδους θέσεως· προβλέποντες δέ, ὅτι ἡ
ἐκείνου ἀφ' οὗ ἐφύετο καὶ ἐγγύς, ἤρχισαν νὰ καίωσι τὰς εὐτε-
λεῖς τοῦ χωρίου οἰκίας ὡς περιττὰς ἢ ἐπιζημίους. Ἀλλ' ὁ θερ-
μουρτζὴς ἐθεώρησε τὸν ἐμπρησμὸν πρόδρομον φυγῆς,
καὶ φοβούμενος μήπως τοῦ φύγῃ ἢ βεβχίῃ, ὡς ἐφκντάζετο,
νίκη ἐξ αἰτίαις τῆς ἀπραξίαις του, διέβη μετὰ μεσημβριάν σὺν
τοῖς περὶ αὐτὸν πέραν τῆς χαράδρας πρὸς τὸ χωρίον, μὴ προ-
ειδοποιήσας τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ὡς θέλων νὰ σφετερισθῇ
ὅλην τὴν δόξαν μόνος αὐτός· παρηκολούθησαν δὲ ἐπὶ τῇ προ-
τροπῇ αὐτοῦ ὁ ἱερὸς λόχος καὶ τὸ πυροβολικόν. Οἱ Τούρκοι
ἐδείλιασαν ὑπολαβόντες, ὅτι θὰ ἐφώρμων οἱ Ἕλληνες ἐκ συν-
θήματος πανταχόθεν· διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ ἤρχισε τὸ πυροβολικόν
νὰ τοὺς κτυπᾷ, δὲν ἐξῆλθον καὶ ἐσκέπτοντο διὰ ποίας ὁδοῦ νὰ
φύγωσιν· ἀλλὰ βλέποντες, ὅτι ἄλλοι δὲν ἐκινήθησαν, καὶ ὅτι τὰ
κανόνια δὲν τοὺς ἐβλαπταν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κανονοβολι-
στῶν, ἐξῆλθον ἔφιπποι καὶ ἔπесαν ξιφῆρεις ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς·
καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Καραβιᾶν ἐλειποτάκτησαν, οἱ δὲ ἱερολοχίται
ἐδείξαν ὅτι φλόγες πατριωτισμοῦ ἔκκικον τὴν καρδίαν των καὶ
ἐπέμεναν μαχόμενοι· ἄλλ' ἦσαν ἀπειροπόλεμοι, καὶ τὸ ἵππικόν
τοῦ ἐχθροῦ ἐπιπεσὼν πνυορμεὶ διέρρηξε τὰς τάξεις, ἐκυρίευσεν τὰ
κανόνια, καὶ τοὺς κατέκοψεν. Ἀκουσθείσης τῆς βοῆς τοῦ πο-
λέμου, ἔτρεξαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὁ Γεωργάκης καὶ τι-
νες ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ μεθ' ὧων ἐδυνήθησαν ἐκ τοῦ προχείρου,
ἐτουφέκισαν τοὺς Τούρκους καταδιώκοντας καὶ κατακόπτοντας
ἀνηλεῶς τοὺς ἱερολοχίτας τραπέντας ἐπὶ τέλους εἰς φυγὴν, καὶ
τοιουτοτρόπως ἐλύτρωσαν τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίαις
πολλούς, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου κινδυ-
νεύοντας νὰ συλληρθῶσιν. Ὅλοι δὲ οἱ ἱερολοχίται θὰ ἤφρανί-
ζοντο, ἂν δὲν ἐπύρφθανεν οἱ ἐπιβοηθοὶ αὐτοί, ἐν οἷς διέπρεψεν
ὁ Βλάχος ὀπλαρχηγὸς Ἰωαννίτσας Χόρκας. Οἱ Τούρκοι, κατα-
διώκοντες τοὺς ἡττηθέντας μέχρι τῆς χαράδρας, ἐπανῆλθον εἰς
τὸ χωρίον νικηταί, ἀππορῶντες καὶ αὐτοὶ δι' ὅσα παρ' ἐλπίδα
κατῴρθωσαν. Ἰπερδικύοισι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν, ὅλοι σχε-
δὸν ἱερολοχίται, πεσόντες ὡς εὐθαλεῖς κλάδοι ὑπὸ τὴν κοπτε-
ρὰν ἀξίνην στιβαροῦ ξυλοκόπου· ἐφονεύθησαν καὶ οἱ ἐπ' ἀνδρείᾳ
μεταξὺ τῶν ἀνδρείων τούτων διακριθέντες ἐκατόνταρχοι, Δη-
μήτριος Σούτσος, καὶ Σπυρίδων Δρακούλης, 40 δὲ ἤχμαλωτί-

σθησαν. Πανικός φόβος κατέλαβε τότε ὅλα τὰ σώματα, καὶ τὰ πλείστα ἐν τῷ ἅμα διελύθησαν καὶ κακὴν κακῶς διεσκορπίσθησαν. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ἔμαθε τὸ γεγονός καθ' ὁδὸν τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς θλιβερᾶς σκηνῆς, καὶ ἰδὼν τὸν δισκορπισμὸν τῶν στρατιωτῶν ἐπανερχομένων εἰς Ῥύμνικον ὠπισθοδρόμησε, καὶ διέμεινεν ἐκεῖ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν· τὴν δὲ 9 μετέβη εἰς Κόζιαν, μοναστήριον ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὁρέων δύο ὥρας ἀπέχον τοῦ Ρυμνίκου.

Ἐξ οὗτου ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβε τὰς ἀπικνήσεις τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας εἰς τὰς ἀναφορὰς του, ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα ἐξωτερικῆς βοηθείας ἢ ἐξωτερικῶν προσκομμάτων εἰς τὰ κατ' αὐτοῦ στρατιωτικὰ κινήματα τῆς Πύλης· ἡ δὲ ἐσχάτως συμβῃσα ἐν Δραγκασανίῳ καταστροφή κατέστρεψε πᾶσαν προσδοκίαν ἐσωτερικῆς εὐτυχοῦς ἀντιστάσεως· καὶ τὸ χειρίστον, ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ἐφοβεῖτο ὅχι μόνον τοὺς Τούρκους ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας του, καὶ οὔτε νὰ μείνῃ ἡδύνατο, διότι ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, οὔτε νὰ φύγῃ ἐτόλμα, διότι οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀντέτειναν· τινὲς δὲ αὐτῶν, μαθόντες ὅτι ὁ κεχαγιάμπεης ἐξέδωκε κήρυγμα, δι' οὗ ὑπέσχετο ἀντιμισθίαν πρὸς ὅποιον ἔφερε τὴν κεφαλὴν του, ἐμελίτησαν καὶ ἐπιβουλήν. Ἐνεκκ τούτου συνέλαβεν ὁ Ὑψηλάντης δεινὰς ὑποψίας· ὥστε, τριημερεύσας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὀλίγους ἐδέχετο ἐντὸς τῆς αὐλῆς, καὶ τὴν νύκτα διέμεινεν αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν προσεκτικοὶ καὶ ἄγρυπνοι, ὡς ἂν ἐφοβοῦντο ἔφοδον ἐχθρῶν. Τῷ ὄντι τὴν δευτέραν νύκτα τῆς ἐκεῖ ἀφιξέως τῶν ἀνεφάνη πυρκαϊᾶ ἐν τῷ προκυλίῳ τοῦ μοναστηρίου ὅπου διενυκτέρευαν στρατιῶται, οἵτινες, ὑποκριθέντες ὅτι ἐφοβοῦντο μὴ καῶσιν, ἀνέβησαν πολλὰχόθεν τὰ τεῖχη εἰς ἀποφυγὴν δυνάμεν τοῦ κινδύνου. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην, εἰδότες προηγουμένως ὅτι οἱ ἐπιβουλευόντες τὴν ζωὴν του ἐσχεδίασαν τὸ τέχνασμα τοῦτο, τοῖς ἀπηγόρευσαν τὴν εἴσοδον ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Ἐν μέσῳ τοιούτων ὑποψιῶν καὶ ἐπιβουλῶν ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡγεμονείας. Ἡ γνώσις, ἣν εἶχε τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Γεωργάκη, τὸν ἐθάρρυνε νὰ τῷ ἀνκαλύψῃ τὸν σκοπὸν του καὶ ζητήσῃ τὴν εἰλικρινῆ συνδρομὴν του. Ὁ Γεωργάκης οὔτε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ὑψηλάντου ἀνέξις ἐφάνη, οὔτε κωφὸς εἰς τὴν αἵτησίν του, ἂν καὶ τὴν ἐθεώρησε λιαν ἐπιβλαβή, καὶ πρὸς τὸν κοινὸν ἀγῶ-

να καὶ πρὸς ἐκυτόν· ἀπέπεμψε δὲ τινες τῶν ἐκεῖ ὑπόπτων ὁπλαρχηγῶν εἰς κατὰληψιν δῆθεν θέσεων τινων πολεμικῶν, κυρίως δὲ ἵνα μὴ ἐνοχλήσωσι τὸν Ὑψηλάντην ἐπὶ τῆς ἀπελεύσεώς του. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ Ὑψηλάντης ἐμελέτα νὰ πράξῃ ὑποκεκρυμμένως, πᾶμπολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπρατταν παρρησίᾳ τρέχοντες μετὰ τὴν ἐν Δραγασανίᾳ τροπὴν πρὸς τὰ ὄρια, ὅπως διασωθῶσιν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα κίδως καὶ πᾶς φόβος ἐξέλειψαν, ὁ δυνάτης κατέθλιβε τὸν ἀδύνατον, μήτε ὡς συναγωνιστῇ συμπαθῶν μήτε ὡς ὁμοιοπαθεῖ· τινὲς δὲ τίσσον ἐφάνησαν ἀσυνειδήτοι καὶ ἀπάνθρωποι, ὥστε, καταλαβόντες τὰ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Τρανσυλβανίαν πορείας στενὰ, συνελάμβαναν, ὡς ἄλλοι Περιφῆται καὶ Κερκύωνες, τοὺς διαβαίνοντας καὶ κυρίως τοὺς ἀξιόους πάσης ἀγάπης καὶ περιθαλψέως ἱερολοχίτας, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐφόνευεν ὡς οἱ πικριοὶ συντεχνῆται των, τοὺς ἐγύμνοναν. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ὑψηλάντης, προδικθῆτων τὰ εἰς ἀπέλευσίν του, πρῶτον μὲν διέδωκεν, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔπειτα δὲ ὑπεκρίθη, ὅτι ἔλαβε γράμματα δηλωτικὰ τῆς ἀφίξεως ἐπὶ τῶν ὁρίων καὶ τῆς εἰς Βλαχίαν ἀνυπερθέτου μεταβάσεως αὐστριακῶν τινων ταγμάτων πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν λεγομένων ἔδωκε πάνδημα δειγμάτων χαρᾶς διαταξάς νὰ ταυφεκίσωσι, νὰ φωτίσωσι τὰ μοναστήριον καὶ νὰ εὐθυμήτωσι πίνοντες εἰς ὑγείην τοῦ αὐτοκρατορος τῆς Αὐστρίας. Ταῦτα ἔπραξε τὴν ἐσπέραν· τὴν δὲ ἐπαύριον ἐξεστράτευσεν πρὸς τὰ ὄρια εἰπὼν, ὅτι ἔλαβε πρόσκλησιν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ εἰς ἔντευξιν ἀξιωματικοῦ σταλέντος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀφορώντων τὴν εἴσοδον τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ἐγγὺς δὲ γενόμενος τῶν ὁρίων ἠναγκάσθη, ἀπειλούμενος, νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τῷ Ἀργυροκαστρίτῃ χρήματα ἐπὶ λόγῳ καθυστερούντων μισθῶν τῶν ὁπαδῶν του, καὶ οὕτω ν' ἀπαλλάχθῃ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· ἡμιώριον δὲ πρὶν φθάσῃ εἰς Ῥοτερτούρμην, ὅπου ἐστάθμευεν ἢ ἐπὶ τῶν ὁρίων αὐστριακὴ Ἀρχή, ἐστάθη, καὶ ἀπέστειλε τὸν Λασσάνην, ἵνα μάθῃ ἂν ἦτο δεκτὸς ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς γῆς· μαθὼν δὲ ὅτι ἦτο δεκτὸς ἀλλ' ὑπ' ἄλλῃ ὀνόματι, μετωνομάσθη Ἀλέξανδρος Κομνηνός, καὶ τὴν 14 παρεδόθη εἰς τὰς αὐστριακὰς Ἀρχάς, καὶ παρεδόθησαν καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἡγουν οἱ δύο ἀδελφοὶ του, ὁ Ὁρφανός, ὁ Λασσάνης, ὁ Γορνόφσκις καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Καβελλακρόπουλος, μετονομασθέντες καὶ

οὗτοι, καὶ ἐκεῖθεν μετεκομίσθησαν ὅλοι εἰς Ἀράδην, πόλιν τῆς Οὐγγαρίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μκρόσχου, ὅπου διέμεινον ὁκτὼ ἡμέρας προσμένοντες τὰς διαταγὰς τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς, καὶ μηδὲν ὑποπτεύοντες ὅσα τοῖς ἐμελλαν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐλπίζοντες ἐν πλήρει πεποιθήσει τὴν ἐκ τῆς αὐστριακῆς εἰς ἄλλην ἐλευθέρων γῆν μεταδράσιν των, καὶ τὴν εἰς Ἑλλάδα ταχέως ἀκθοῦν των. Ἐν Ἀράδῃ διατρίβων ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον ἡμερησίαν διαταγὴν γραφείσκον ἐν Ῥουμνίκῳ τὴν 8 ἰουνίου.

« Στρατιῶται ! Ὅχι ! δὲν μολύνω πλέον τὸ ἱερὸν, τὸ τίμιον
 » τοῦτο ὄνομα εἰς τὰ ὑποκείμενά σας. Ἄνδρες ἀγέλαι λαῶν.
 » Αἱ προδοσίαι σας, αἱ ἐπιβουλαὶ σας μὲ βιάζουσι νὰ σὰς ἀπο-
 » χωρισθῶ. Εἰς τὸ ἐξῆς κάθε δεσμός μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἐμοῦ
 » κόπτεται· βαθεῖαν μόνον εἰς τὴν ψυχὴν μου θὰ φέρω τὴν ἐν-
 » τροπὴν ὅτι σὰς ἐδιοικοῦσα. Ἐπατήσατε τοὺς ὅρκους σας,
 » ἐπροδόσατε Θεὸν καὶ πατρίδα, ἐπροδόσατε καὶ ἐμὲ τὴν στιγ-
 » μὴν καθ' ἣν ἠλπίζα ἢ νὰ νικήσω ἢ νὰ συναποθάνω μαζὶ σας
 » ἐνδόξως. Σὰς ἀποχωρίζομαι λοιπόν· τρέξατε εἰς τοὺς Τούρ-
 » κους τοὺς μόνους ἀξίους τῶν φρονημάτων σας, ἐξέλθετε ἀπὸ
 » τὰ δάση, καταβῆτε ἀπὸ τὰ βουνὰ τὰ ἄστυα τῆς ἀνανδρίας
 » σας, καὶ τρέξατε εἰς τοὺς Τούρκους, καταφιλήσατε τὰς χει-
 » ράς των, ἀπὸ τὰς ὁποίας σταζει ἀκόμη τὸ ἱερὸν αἷμα τῶν
 » κατὰσφαγέντων ἀπανθρώπως, τῶν κορυφῶν ὑπουργῶν τῆς
 » θρησκείας, πατριάρχων, ἀρχιερέων, καὶ μυρίων ἄλλων ἀθῶων
 » ἀδελφῶν σας. Ναί ! τρέξατε, ἀγοράσατε τὴν σκλαβίαν σας
 » μὲ τὴν ζωὴν σας, μὲ τὴν τιμὴν τῶν γυναικῶν καὶ παιδιῶν σας.

« Σεῖς δὲ σικαὶ τῶν γνησίων Ἑλλήνων ἐκ τοῦ ἱεροῦ λόγου,
 » ὅσοι προδοθέντες ἐπέσατε θύματα διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς
 » πατρίδος, δεχθῆτε δι' ἐμοῦ τὰς εὐχαριστίας τῶν ὁμογενῶν
 » σας. Ὀλίγος καιρὸς, καὶ στήλη θ' ἀνεγερθῇ νὰ δικαιοῖσῃ τὰ
 » ὀνόματά σας.

« Μὲ χαρακτῆρας φλογεροὺς εἶναι ἐγχαραγμένα εἰς τὰ φίλ-
 » τρα τῆς καρδίας μου τὰ ὀνόματα τῶν φίλων ὅσοι μέχρι τέ-
 » λους μ' ἔδειξαν πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν. Ἡ ἐνθύμησίς των θὰ
 » εἶναι πάντοτε τὸ μόνον δροσιτικὸν ποτὸν τῆς ψυχῆς μου.

« Παράδιδω δὲ εἰς τὴν ἀπέχθειν τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὴν
 » δίκην τῶν νόμων, καὶ εἰς τὴν κατάρκιν τῶν ὁμογενῶν τῶν
 » ἐπίσρκον καὶ προδότην καμινάρην Σάδοβν, τοὺς λειποτάκτας

» καὶ πρωταιτίους τῆς κοινῆς λειποταξίας καὶ φυγῆς Κωνσταν-
 » τίνου Δούκην, Βασίλειον Μπικλιν, Γεώργιον Μάνον Φανα-
 » ριώτην, Γρηγόριον Σούτσον Φαναριώτην καὶ τὸν φυλούδιον
 » Νικόλαον Σκούφον.

«Καθαίρω καὶ τὸν Βασίλειον Καραβιζὺν ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν
 » συστρατιωτῶν μου διὰ τὴν ἀπείθειάν του καὶ διὰ τὸ ἀπρεπὲς
 » πολίτευμά του».

Ἄφ' οὗ δὲ ἦλθαν αἱ διαταγαὶ τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς, ἤλ-
 λαξάν ὄνομα οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἐκ δευτέρου ἀπκλιεῖ-
 ται δὲ ἡ μετονομασία τῶν ἐπὶ πολιτικαῖς αἰτίαις φυλακισμέ-
 νων ἐν Αὐστρίᾳ, ἵνα μὴδ' αὐτοὶ οἱ φυλάττοντες γνωρίζωσι
 ποτοὶ οἱ φυλασσόμενοι· καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης μετονομάσθη
 Βαρόνος Σχονβέρδος, οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλως, καὶ ἀπεκομίσθησαν
 νυχθαμαξοποροῦντες εἰς Μουνκάτσην, πόλιν τῆς Οὐγγρίας,
 ὅπου ἐφυλακίσθησαν καὶ ἔπαθαν ὅσα δεινὸν καὶ λέγειν. Ἐν ἔτει
 δὲ 1823 μετεκομίσθησαν ἐκείθεν διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ τύπου εἰς
 Θερεσιενστάδην, πόλιν τῆς Βοεμίας, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ Καβελ-
 λαροπούλου καὶ τοῦ Γορνόφσκη ἐλευθερωθέντων τὸ 1826, τοῦ
 μὲν πρώτου ὡς Ἰονίου, τοῦ δὲ δευτέρου ὡς Πολωνοῦ, διέμει-
 ναν ἐν φυλακῇ μέχρι τέλους τοῦ 1827, καὶ ἠλευθερώθησαν ὅλοι
 διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐπὶ λόγῳ τιμῆς
 τοῦ νὰ δικμείνωσιν, ὥς οὐ ἀπεπερατοῦντα τὰ τῆς Ἑλλάδος,
 ἐν ὁποίᾳ τῶν τριῶν πόλεων, τῆς Βιέννης, τῆς Βενετίας, ἢ τῆς
 Βερώνης, εὐηρεστοῦντο· διέμειναν δὲ ἐν Βιέννῃ, ὅπου ὁ Ὑψη-
 λάντης, πάσχων ἐξ ὧων ὑπέστη ἐν τῇ δεινῇ του φυλακίσει,
 ἀπέθανε τὴν 20 ἰουλίου τοῦ 1828 περὶ τὸ τριακαστὸν ὄγδυσιν
 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ἡ δὲ ἀπέλευσις τοῦ Ὑψηλάντου ἐκ τῆς Βλαχίας διέλυσε
 τὸν πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῶν ὀπληρχηγῶν ἀγωνά,
 καὶ ἔκτοτε ἕκαστος ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῆς φυσικῆς ῥοπῆς
 του καὶ τῶν συμπερόντων του· καὶ οἱ μὲν ἔφρουγαν πέραν τῶν
 ὄριων, οἱ δὲ ἐκλείοντο ἐντὸς ὁχυρῶν θέσεων, καὶ ἄλλοι περιήρ-
 χοντο εἰς ὅρεϊνὰ μέρη ἀπορεύγοντες τὴν συνάντησιν τῶν δυνα-
 τῶν καὶ εὐτυχῶν ἐχθρῶν, οἵτινες διασπαρέντες κατεδίωκον
 τοὺς ἐναπολειφθέντας.

Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἄφ' οὗ ἀπεχίρετῃσε τὸν Ὑψηλάντην,
 μετέβη εἰς Ἀρζησιάν ὅπου ἠνώθη μετὰ τοῦ κατέχοντος τὴν
 θέσιν ἐκείνην Φαρμάκη. Μιθόντες δὲ οἱ δύο οὗτοι ἀρχηγεῖ, ὅτι

καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ περὶ τὸν Σάββαν ἐπύρχοντο, ἀνεχώρησαν ἔχοντες 800 ἐπιλέκτους ἵππους, καὶ διχάζοντες τὰ μεθόρις ἔπασσαν εἰς Τρανσιλβανίαν, καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μολδαυικὸν ὄρος, Βρεάτσαν, ὅπου κεῖνται δύσβατά τινα χωρία, καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἀρρώστησας καθ' ὁδόν, συνώδευε τὸ στρατεύμα βασταζόμενος ἐν φορείῳ πολλὰς ἡμέρας.

Οἱ δὲ Τούρκοι καὶ οἱ περὶ τὸν Σάββαν, ἀποδιώξαντες πέραν τῶν ὁρίων τὸν δεινότερον τοῦτον ἐχθρόν, ἐκίνησαν κατὰ τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Βιστρίτσας, ἥ κατ' ἄλλους τῆς Κόζικας, ὀχυρωθέντος Διχαμντῆ Σερδάρη. Οὗτος ἀντίστη γενναίως δύο ἡμέρας· τὴν δὲ τρίτην πιστεύσας τοὺς λόγους τοῦ Σάββα παρεδόθη ἐπ' ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ δικτηρήσει τοῦ βαθυμοῦ του· ἀλλ' οἱ Τούρκοι, παρασπονδήσαντες, αὐτὸν μὲν ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀπεκεφαλίσθη, πολλοὺς δὲ τῶν σὺν αὐτῷ ἐθανάτωσαν ἐν τῇ μονῇ. Ὁ Σάββας ἐταράχθη ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῶν Τούρκων, καὶ παρεπονέθη ὑποπτεύων μὴ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ· ἀλλ' ὁ Κεχαγιάμπεης τὸν καθησύχασε λέγων, ὅτι ὁ Διαμαντῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔπαθον ὡς πολεμήσαντες τοὺς Τούρκους, ἐν οἷς αὐτὸς ἐφάνη πιστὸς καὶ συνεργὸς αὐτῶν θερμότατος.

Οἱ Τούρκοι ἐξήλασαν πανταχόθεν τῆς Βλαχίας τοὺς ἐναντίους εὐκόλως, ἀλλ' ἦσαν κἄπου ἀντίστασιν· 400 ἀπέκλεισαν 70 ἐν τῇ κατὰ τὴν Σλάτιναν μονῇ, τοὺς ἐπολέμησαν τρία ἡμερονύκτια, καὶ ἀφ' οὗ πολλοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἐφρονεύθησαν, ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν μονὴν καὶ ἔφυγαν, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν οἱ ἔγκλειστοι. Τρεῖς ἡμέρας ἀπέκρουσαν εὐτυχῶς καὶ οἱ περὶ τὸν Μανάκην τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς μονῆς τῶν πεντεκχιδιλικίων, καὶ τὴν τετάρτην ἐξήλθον διὰ νυκτὸς καὶ διεσώθησαν εἰς Τρανσιλβανίαν.

Ἰερεὺς δὲ τις, κοινῶς καλούμενος Παπα-Σέρβος, γνωστὸς διὰ τὴν ἀνδρίαν του, αὐθόρμητος ἐλθὼν ἐκ Σερβίας ἵνα ἀγωνισθῇ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου διατρίβοντος εἰσέτι ἐν Τυργοβίστῳ, συνέλεξεν ἱκανοὺς στρατιώτας, ἐτοποθετήθη ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ἄνωθεν τοῦ Κυμπούλουγγίου, ἀπέκρουσε τοὺς ἐπελθόντας, κατέκοψε τὸ ἱππικὸν τῶν διὰ τὸ δύσιππον τοῦ τόπου, καὶ ἔφυγεν ἀβλαβής(α). Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ Μκαεδόνσκης, Χατσῆ-Πρόδης, Σολωμός, Καραβίς καὶ ἄλλοι διεσώθησαν φεύγοντες εἰς Τρανσιλβανίαν.

Ὁ δὲ κεχαγιάμπεης, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅλην τὴν Βλαχίαν ἀπηλλαγμένην τῶν ἐχθρῶν του, ἐκάλεσεν εἰς Βουκουρέστι τὸν Σάββαν ἐπὶ λόγῳ νὰ τὸν ἀνταμείψῃ διὰ τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον πιστὴν καὶ πολυωφελῆ ὑπηρεσίαν του. Ὁ Σάββας ἀφίχθη ὅπου ἐκλήθη ἐν πολλῇ δυνάμει, καὶ παραλαβὼν ἐκλεκτοὺς τινὰς στρατιώτας καὶ τοὺς δύο του ὑποπληρχηγοὺς, Μιχάλην καὶ Γέντσην, ὑπῆγε τὴν 7 αὐγούστου εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ κεχαγιάμπεη, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἀφῆκεν ἐν τῷ προαυλίῳ, αὐτὸς δὲ καὶ οἱ δύο ὑποπληρχηγοί, προχωρήσαντες ἐνδότερον, ἐδολοφονήθησαν πρὶν φθάσωσιν ἐνώπιον τοῦ κεχαγιάμπεη. Τοιαύτην ἀμοιβὴν ἔλαβεν ὁ Σάββας διὰ τὴν ἐπιτορκίαν του πρὸς τὴν Ἑταιρίαν καὶ διὰ τὴν ἐπίβουλον διαγωγὴν του πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Ἡ δολοφονία αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀλληλομαχίαν τῶν ἐν τῷ προαυλίῳ στρατιωτῶν τοῦ Σάββα καὶ τῶν Τούρκων, καὶ εἰς χύσιν πολλοῦ αἵματος. Ἐν ᾧ δὲ ἡθεμιτοουργοῦντο ταῦτα, ἀπειράριθμοι Τούρκοι, οἱ μὲν ἐριπποι οἱ δὲ πεζοί, διαχυθέντες ἀδείχ τῆς ἐξουσίας εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ πατήσαντες πολλὰς οἰκίας ἔπεσαν ξιφῆρεις ἐπὶ τοὺς προστυχόντας Ἀρβανίτας, ἀπροφυλάκτους διὰ τὸ ἀπροσδόκητόν, καὶ κόπτοντες τὰς κεφαλὰς των, καθὼς καὶ παμπόλλων ἀθλίων Χριστιανῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν ταύτην, τὰς ἐπεσώρευαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ κεχαγιάμπεη χάριν τῆς παρὰ τοῖς Τούρκοις συνήθους τρισεκαθάρου καὶ βδελυρᾶς ἀντιμισθίας. Τόσαι δὲ κεφαλαὶ ἐπεσπαρεύθησαν, ὥστε ὁ κεχαγιάμπεης φειδωλευόμενος ἀπεποιήθη τὴν ἀντιμισθίαν, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ ἀνηλεὲς ἐκείνη αἱματοχυσία διαρκέσασα τρεῖς σχεδὸν ὥρας. Τόση δὲ κατάχρησις ἔγεινε τῆς ροικῆς ταύτης ἀδείας, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκοπεισῶν κεφαλῶν ὑπερέβαινε τὸν γνωστὸν ἀριθμὸν ὅλων τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀρβανιτῶν. Ἐπῆνέθη ὁ κεχαγιάμπεης παρὰ τῆς Πύλης ὡς ἀπαλλάξας τὸν τόπον τῶν ὀλετήρων, καὶ ἐπροβιάσθη εἰς βαθμὸν πασα. Διαρκούσης δὲ τῆς μικιοφονίης ταύτης, Θανάσης τις Χειμαριώτης, εἰς καὶ αὐτὸς τῶν περὶ τὸν Σάββαν, καὶ 26 στρατιώται κατέφυγαν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ἐκκλησίαν τοῦ Ὁλτανίου· ἐκεῖ ἀπεκλείσθησαν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι τρία ἡμερονύκτια, ἕως οὗ, φθείραντες τὰ πολεμοῦδία, ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ ἐξώρμησαν ξιφῆρεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν φονεύοντας καὶ φονεύμα-

νοι· τρεῖς δὲ μόνον διεσώθησαν φεύγοντες. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Βλαχίᾳ.

Ἰούνιος

Ὁ δὲ ἐν Μολδαυίᾳ Καντακουζηνός, συγκαλέσας ἀρχομένους τοῦ Ἰουνίου ἐν τῇ χωρίᾳ Στίγκᾳ τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ὑποπλάρχηγους, καὶ εἴτε ἀγανακτῶν δι' ὅσα κατ' αὐτοῦ ἐλέγοντο, εἴτε καὶ ἀπόφκιν ἔχων ἔκτοτε νὰ φύγῃ, τοῖς ἐπρόβλεπε νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον ἀρχηγόν· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν ὁμοφώνως ὅτι αὐτὸν ἤθελαν. Τοῖς ἐκοινοποίησεν ἐν ἐκτάσει τότε ὁ Καντακουζηνός τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τοῖς εἶπεν ὅσα τὸν ἐμπόδισαν νὰ τὸν πρὸς γυμνοποιήσῃ, καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἐλπίς δὲν ἦτο νὰ ἐνωθῶσι πλεόν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τῆς συνήθους ὁδοῦ ὡς προσεσχεδιάσθη, καὶ ὅτι ἔκρινεν εὖλογον νὰ μεταβῶσιν εἰς Βεσσαραβίαν, νὰ παραλάβωσι τοὺς ἐκεῖ ἐτοιμούς εἰς συνεκστρατεῖαν, καὶ ἐμβάντες ὅλοι εἰς τὰ ἐν Ἰσμαίλῳ πλοῖα νὰ πλεύσωσιν εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν, ν' ἀποβιβασθῶσιν ὅπου θὰ τοὺς ὠδήγῃ ἡ περίστασις εἰς ἐντευξίν αὐτοῦ, καὶ οὕτω νὰ συστηθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως ὅλων στρατόπεδον ἀξιόμαχον· ἔλεγε δὲ ὅτι ἔκρινεν ἀναγκάστιον νὰ μὴ περάσωσιν εὐθὺς τὸν Προῦθον εἰς ἐκτέλειαν τοῦ σχεδίου τούτου ὡς φυγόμαχοι, ἀλλὰ νὰ ὀχυρωθῶσι παρὰ τὸ Σκουλένι τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἀπέναντι τοῦ ῥωσικοῦ λοιμοκλῆροτηρίου, ὅπου εὐκολον ἦτο νὰ λαμβάνωσι τὰ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς ἀντικρῆ ῥωσικῆς γῆς· οὕτω δὲ ὀχυρωμένοι, νὰ στέλλωσι μικρὰ σώματα εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐν ἐπὶ ἤρχετο δύνάμει ἀνάλογος τῆς δυνάμεως τῶν, νὰ τὴν πολεμήσωσιν, εἰ δὲ καὶ ἐπὶ ἤρχετο μεγάλη, ὡς ἐφημιζέτο, νὰ μείνωσιν 100 πολεμισταὶ ἐν τῇ ὀχυρώματι καὶ νὰ μὴ ἀφήσωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ πλησιάσῃ ἕως οὐ λάβωσι καιρὸν οἱ πολλοὶ νὰ περάσωσιν εἰς τὴν ἀντικρὴν ὄχθην μεταφέροντες ὅλας τὰς πολεμικὰς ἀποσκευὰς ἀκινδύνως· μετ' αὐτοὺς δὲ νὰ διασωθῶσιν ἐκεῖ καὶ οἱ λοιποὶ 100, καὶ οὕτω νὰ ἐνεργηθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον. Ἡ γνώμη αὕτη, σαθρά καὶ κούφη, ὡς στηριζομένη ἐπὶ ἀλλοκότου σχεδίου, καὶ ὑποθέτουσα τὴν ῥωσικὴν γῆν σύμμαχον τῶν ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην παρὰ τὰς γνωστὰς καὶ ῥητὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνεκρίθη παρ' ὅλων τῶν παρευρεθέντων, πιστευόντων ὅσα ἤκουαν ὡς εὐκατόρθωτα· ἐσταλῆσαν δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μλαδὴν καὶ Βασιλὴν Θεοδώρου, προσελθόντα μετὰ τινων καὶ αὐτόν, εἰς κατασκοπὴν τοῦ

ἐχθροῦ καὶ ἤρχισαν πολλοὶ νὰ ἐργάζωνται εἰς ὀχύρωσιν των ἐν Σκουλενίῳ· ἀλλὰ μόλις ἤρχισαν, καὶ ἔμαθαν τὴν εἰς Ἰάσι κατὰ τὴν 13 περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰσεῖδον τῶν ἐχθρῶν μηδενὸς ἐναντιωθέντος. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὁ Καντακουζηνὸς διέταξε τοὺς ἐπὶ κατασκοπῇ προκποσταλέντας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Σκουλένι, ὅπου μετέβη καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν νύκτα· τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπέρρασε τὸν Προῦθον ἐπὶ λόγῳ νὰ ἰδῇ τὴν ἐκεῖ διατρίβουσαν μητέρα του, νὰ τὴν ἀσπασθῇ τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν τόπον τῆς τιμῆς καὶ τοῦ κινδύνου· ἀλλὰ καθ' ἣν ἡμέραν ἐπέρρασε εἰς τὸ ῥωσικὸν λοιμοκαθαρτήριο, προσκλήτας τοὺς ἐν τῷ Σκουλενίῳ ἀρχηγούς, τὸν Θανάσην, τὸν Κοντογόννην, τὸν Σοφιανὸν καὶ τὸν Σφαέλλον, τοῖς εἶπεν ὅτι δὲν ἔκρινεν εὐλογον ν' ἀντισταθῶσι τόσων ὀλίγοι καὶ ἀνέτοιμοι ἐντὸς τοῦ ἀδυνάτου ὀχυρώματος τοῦ Σκουλενίου, ἀλλὰ νὰ περάσωσιν ὅλοι εἰς Βεσσαραβίαν· αὐτὰ ταῦτα τοῖς παρήγγειλαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς βλέποντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ἄλλ' οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀπέρριψαν ὁμογνῶμόνως τὰς τοιούτας προτάσεις, ὡς ἀναξίας ἀνδρῶν φιλελευθέρων καὶ φιλοτίμων, ἐπανήλθον εἰς τὸ ὀχύρωμα ὑβρίζοντες τὸν Καντακουζηνὸν ὡς δειλόν, λειποτάκτην καὶ προδύτην, ὡρκίσθησαν ν' ἀποθάνωσι πολεμοῦντες, καὶ πλήρεις πατριωτισμοῦ καὶ χριστιανικῆς εὐλαθείας ἔφαγαν ἅγιον ἄρτον, ὡς προετοιμασίαν εἰς θάνατον, εἰπόντες, « α ὦ τ η εἶ ν α ι ἡ ὅ σ τ ε ρ ι ν ἡ τ ρ ο φ ῆ μ α ς » (6).

Σπανίως τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχηγῶν δὲν εὐρίσκει μιμητὰς μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν των· 400 ἀπεφάσισαν νὰ συναποθάνωσιν, ἀφοῦ οἱ ἀρχηγοὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἀπάφασίν των. Τὸ ὀχύρωμα ἦτον ἀσθενέστατον· μόλις αἱ δύο πλευραὶ του ἦσαν ὀπωσθὺν εὐυπεράσπιστοι, τὴν δὲ τρίτην ἔσπευσαν νὰ φράξωσιν ἐπισωρεύοντες ξύλα· ἐπέθεσαν δὲ καὶ ὅκτῳ κανόνι οὐδ' αὐτὰ λίαν εὐχρηστα.

Γνωστῆς δὲ γενομένης τῆς φιλομάχου ἀποφάσεως, συνέβησαν πλήθη θεατῶν εἰς τὴν ἀντικρὺ ὄχθην τοῦ Προῦθου, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς τῆς Βεσσαραβίας, παρετάχθησαν καὶ στρατεύματα ῥωσικὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς πρὸς διακτῆρσιν τῆς οὐδετερότητος, ὅλοι αἰσθανόμενοι καὶ δεικνύοντες συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ὀλίγων ἀντιπαρκαταττομένων πρὸς πολλοὺς, ὑπὲρ τῶν χάριν πίστεως, πατριδος καὶ ἐξευγενισμοῦ μαχομένων πρὸς

μισοχρίστους, ἀλλοφύλλους, βαρβάρους καὶ τυράννους. Ἡ ἀπόφασις τῶν ἐν Σκουλενίῳ ὀλίγων Ἑλλήνων ἐφάνη ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων σταθερά, καὶ ἡ πολεμικὴ τῶν ζέσις μεγάλη· ἀλλὰ γενικὸν ἀρχηγὸν δὲν εἶχαν· ἕκαστος ἐκινεῖτο ὅπως ᾔθελε, καὶ τοῦτο τοὺς ἐβλαψε θανάσιμα.

Τῷ ὄντι, τὴν 15 ἐκίνησαν τινες ἐκ Σκουλενίου πρὸς τὸ ἱάσαι μὴ ζητήσαντες τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπανήλθαν ἀπρακτοὶ μετ' ὀλίγον· ἐκίνησαν καὶ ἄλλοι ἐπίσης τὴν ἀκούουσαν ἡμέραν, καὶ ἐν ᾧ ἐπέστρεψαν καὶ αὐτοὶ ἀπρακτοὶ, ἀπήντησαν ἐχθροὺς παρὰ τὸν ποταμὸν Ζιζαν πρὸς τὸ ἐσπέρας, συνεκρούσθησαν, ἐχύθη αἷμα ἐκατέρωθεν, καὶ νυκτὸς γενομένης ἐπανήλθαν εἰς τὸ ὄχυρώμα. Τὴν δὲ 17 περὶ τὴν α' ὥραν ἐφάνη ἔξωθεν αὐτοῦ μικρὰ τινος ἐχθρικῆς δυνάμεις, καὶ ἐπεξήλθαν τινὲς τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἰδόντες, ὅτι ἦτον ἡ προφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου κινήσας ὅλου ἐπὶ τοὺς ἐν Σκουλενίῳ, ἐπανήλθαν τουφεκιζόμενοι, καὶ ἡτοιμάσθησαν ὅλοι εἰς μάχην θαρρύνοντες ἀλλήλους· ἔκαστος δὲ καὶ παροικοδομήματα τινα, ἵνα μὴ τὰ κυριεύσωσιν οἱ ἐχθροὶ καὶ τοὺς πολέμῳσιν ἐκείθεν. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ὡς τετρακισχίλιοι ἱππεῖς καὶ δισχιλιοὶ πεζοί· ἔσυραν δὲ καὶ ἐξ κανόνια. Πασίγνωστον πόσον εἶναι σφοδρὰ ἡ πρώτη ὁρμὴ τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἐδειλίασαν· ἀλλ' ἀναθάρρυσαντες κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀντέστησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τὴν πρώτην ἐφοδὸν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν δευτέραν, τρίτην καὶ τετάρτην ἐφοδὸν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καθ' ὅλας, ὑπέφεραν πολλὴν φθοράν, καὶ ἀπεσύρθησαν μακρὰν τοῦ ὄχυρώματος ἐξ αἰτίας τοῦ συχοῦ καὶ εὐτυχοῦς κανονοβολισμοῦ τῶν ἐγκλείστων, οἵτινες, βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς ἀποσυρομένους, ἐξήλθαν εἰς καταδίωξιν τῶν ἀλαλάζοντες καὶ φωνάζοντες, ἐτσάκισαν τὰ βρωμὸσκυλα ἐτσάκισαν· πᾶρτε τους, παιδιά, πᾶρτε τους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐν ἐχθρικὸν σῶμα 500 ἱππέων καὶ πεζῶν ἐφορμήσαν, κατέλαβε θέσιν τινὰ πλησίον τοῦ ὄχυρώματος, ἐπέθηκεν ἐξ κανόνια καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ εὐτυχῶς, καὶ νὰ κατεδαφίζῃ τὸ ὄχυρώμα. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἀποσυρθέντες ἐχθροὶ ἐπανήλθαν ὅλοι, ἀπώθησαν εἰς τὸ ὄχυρώμα τοὺς ἐξεληθόντας, ἐφόρμησαν πανταχόθεν, καὶ τὸ ἐκυρίευσαν τὴν ἡ' ὥραν ἀφ' οὗ ἤρχισεν ἡ μάχη. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν, πιστοὶ εἰς τοὺς ὅρκους τῶν,

ἐνεκαρτέρησαν ὅλοι, ὑπερασπίζοντες τὴν θέσιν των καὶ ἀπέθαναν κινούμεντες εἰς ἐκπληξιν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῶν ἀνδραγαθίων των (γ). Συναπέθανον ἐνδόξως καὶ τινες τῶν στρατιωτῶν· οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπνίγησαν, ἄλλοι δὲ ἐν οἷς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεώργιος Παπᾶς καὶ Δαλόςτρος καταπληγωμένοι, διεσώθησαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου καὶ ῥωσικαὶ Ἀρχαὶ τοὺς ὑπεδέχθησαν φιλανθρωπῶς. Χίλιοι Τούρκοι ἔπεσαν, καὶ τριακόσιοι Ἕλληνες ἐφρονεύθησαν καὶ ἐπνίγησαν· οὐδεὶς δὲ αὐτῶν ἤχημα-λωτίσθη.

Μετὰ ἡμιώριον ἔφθασαν παρὰ τὸ πεδῖον τῆς μάχης οἱ ἐπὶ κατασκοπῇ, προαποσταλέντες ὑπὸ τὸν Μπαδην καὶ τὸν Β. Θεοδώρου 450 ἰππεῖς, καὶ ἄλλοι τόσοι ὑπὸ τὸν Ἡπειρώτην Γκίκαν καὶ τὸν Σέρβον Σφάτκον συνενωθέντες καθ' ὁδόν· ἀγνοοῦντες δὲ τὸ γεγονός ἔπεσαν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, ἐπτοήθησαν, καὶ οἱ μὲν ἐτράπησαν, οἱ δὲ ἐπνίγησαν, τινὲς δὲ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τινα γλῶσσαν προέχουσαν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ πολεμήσαντες μέχρι τῆς β' ὥρας τῆς νυκτὸς ἀνδρικῶτατα, διεσώθησαν εἰς τὴν ῥωσικὴν γῆν ἐπὶ τινων πλοιαρίων σταλέντων ἐκεῖθεν. Ἐχάθησαν καὶ κατὰ τὴν μάχην ταύτην 90 Χριστιανοί, καὶ ἄλλοι τόσοι Τούρκοι. Μόνος τῶν ἀρχηγῶν ὁ Μπαδης διήλθε μετ' ὀλίγων ἰππέων διὰ μέσου τῶν νικητῶν ἀβλαβής· περιπλανηθεὶς δὲ ἡμέρας τινὰς εἰς συνάντησιν τοῦ Γεωργάκη καὶ ἀποτυχῶν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σερβίαν.

Μετὰ δὲ τὰ συμβάντα ταῦτα ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία δὲν εἶχεν ἐντὸς τῶν δύο Ἡγεμονειῶν ἄλλον ἀντίπαλον εἰμὴ τὸν Γεωργάκη, ὅστις διέμευε μετὰ τοῦ ἀχωρίστου φίλου του Φαρμάκη ἐπὶ τοῦ ὄρους Βρεάτσας μέχρι τέλους αὐγούστου εἰς ἀνάβρωσιν, διότι ἡ θέσις ἦτον ὀχυρά. Δὲν ἔμεινεν ὁμῶς ἄεργος ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὡς πρὸς τὰ τοῦ πολέμου, διότι ἔστελλεν ἀποσπάσματα κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁσάκις τοὺς ἤκουε περιφερομένους πλησίον του, καὶ τοιαυτοτρόπως καὶ τὸ πῦρ τοῦ πολέμου διατήρει, καὶ τοὺς Τούρκους ἀνησύχαζε. Τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου ἀναλαβὼν τὴν ὑγείαν του ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ **Σεπτέμβριος** Φαρμάκη ἐπὶ σκοπῷ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Βεσσαραβίαν, ὅθεν ἤλπιζε νὰ προμνηθεύεται εὐκολώτερον τὰ εἰς διατήρησιν τοῦ πολέμου· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν θεωροῦντες ἦν προέθετο πορείαν μακρὰν καὶ κινδυνώδη ἐλειποτάκτησαν καθ' ὁδόν, ὥστε

ἔμειναν περὶ αὐτῷ 350 ὀπλοφόροι καθ' ἣν ἡμέραν ἐφθασεν εἰς Σέκον, μοναστήριον ἐν τῷ τμήματι τοῦ Νιζάμτσου, ἐντὸς στενῆς κοιλάδος ἐστεφανωμένης ὑπὸ συνδένδρων ὀρέων καὶ εἰσιτὸν διὰ μιᾶς καὶ μόνης τριβού, ἣν ὁ Γεωργάκης, προθέμενος νὰ διαμείνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τινὰς ἡμέρας, ἀπέκλεισε ταρρεύσας καὶ ἀνεγείρας τοὺς συνήθεις προμαχῶνας ἐν οἷς ἔταξε τοὺς πλείστους τῶν στρατιωτῶν του· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Τὴν 5 ἐπῆλθον 1500 Τοῦρκοι, καὶ εὐρόντες ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐπὶ τῆς τάρρου ὀπισθοδρόμησαν. Αἰχμηλωτισθέντος δὲ τινος ἐχθροῦ, ἔμαθον οἱ Ἕλληνες ὅτι πολυάριθμοι Τοῦρκοι ἐπήρχοντο. Ὁ Γεωργάκης ἐταλιντεύετο ἂν ἔπρεπε ν' ἀναμείνῃ τὸν ἐχθρὸν ἐν ᾗ κατεῖχε θέσει, ἢ ν' ἀναβῇ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον πάλιν εἰς Βρεάτσαν· ἀλλὰ μὴ πιστεύων τοὺς λόγους τοῦ αἰχμηλῶτου, καὶ λαβὼν τὴν ἐπιούσαν γράμμα τοῦ ἐπισκόπου Ῥωμάνου προτρέποντας αὐτὸν, μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ἐπὶ δαλίῳ, ὡς λέγεται, σκοπῶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸ μοναστήριον ἔχον πάμπολλα κοσμικὰ καὶ ἱερὰ κεμήλια καὶ ὄχι λείψανα νὰ λεηλατηθῇ καὶ βεβηλωθῇ, ἀπεφάσισε νὰ μὴ μετατοπισθῇ. Τὴν δὲ 8 συνεσωρεύθησαν πάμπολλοι ἐχθροὶ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν τῆς κοιλάδος ὀρέων, καὶ ἀφῆσαντες τὴν κοινὴν τριβὸν, κατέβησαν διὰ δυσβάτων μονοπατιῶν εἰς τὴν κοιλάδα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐντοπίων φραστῆρων. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐντὸς τῶν προμαχῶνων τοὺς ἐγκατέλειψαν, καὶ οἱ μὲν ἔγιναν ἄφαντοι, οἱ δὲ ἦλθον ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου, ἐν οἷς καὶ ὁ Φαρμάκης, καὶ κατέλαβαν διαφόρους θέσεις. Ὁ δὲ Γεωργάκης μετὰ ἑνδεκκ πιστῶν ὁπαδῶν του ἐκλείσθη ἐν τῷ κωδωνοστάσιῳ. Ἐπῆλθον οἱ Τοῦρκοι καὶ ἤρχισαν νὰ μάχωνται καὶ νὰ καίωσι τὰ ξύλινα παροικοδομήματα. Ὁ δὲ Γεωργάκης, ἰδὼν τὴν ἀπηλπισμένην θέσιν του, καὶ φοβηθεὶς μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, Ἐ γ ὦ θ ἄ κ α ὦ, εἶπεν εἰς ἐπήκουσιν τῶν συμπολεμιστῶν του, σ ε τ ε δ έ, ἂ ν θ έ λ ε τε, φ ύ γ ε τ ε· ἰ δ ο ύ, σ ε ς ἄ ν ο ἰ γ ω ἐ γ ὦ τ ἣ ν θ ύ ρ α ν. Οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες ὅτι ἤνοιξεν ἡ θύρα, καὶ ἄγνοοῦντες τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διεχύθησαν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, καὶ αἶφνης καπνοὶ καὶ φλόγες ἀνεφάνησαν ἐνδοθεν, τὸ κωδωνοστάσιον ὡς ξύλινον ἔγεινεν ὅλον διὰ μιᾶς σωρός, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεωργάκης, κατεστράφησαν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν ἐκτὸς ἐνὸς μαρτυροῦντος τὰ γεγονότα· συγκατεστράφησαν δὲ καὶ ἐχθροὶ ὄχι ὀλίγοι.

Μετὰ τὸ συμβῆν τοῦτο ἔσπευσαν οἱ Τούρκοι νὰ προβάλλωσι τοῖς περὶ τὸν Φαρμάκην νὰ προσκυνήσωσιν ἐντὸς τριημέρου ἀνακωχῆς ὑποσχόμενοι ἀσφάλειαν· ἐγένετο δευτὴ ἡ ἀνακωχή· ἀλλὰ, παρελθουσῶν τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἤρχισεν ἐκ νέου ὁ πόλεμος, καὶ παύων ἐκ διχλεϊμμάτων ἐπανελημβόνατο ἐν δικαστήματι ἐννέα ἡμερῶν· ἔγινε καὶ πάλιν μονοήμερος ἀνακωχή· ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξήφθη μάχη φονικωτέρα. Τὴν δὲ 22 ἦλθε τσακούσμπκσης προτείνων ὅρους συνθήκης εὐπροσδεκτοτέρους· συνώδευε δὲ αὐτὸν ἐν στολῇ καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ αὐστριακοῦ προξενείου Οὐδρίσκης, ἐχθρὸς ἄσπονδος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐγγυήθη τὴν διατήρησιν τῶν ὅρων ἐξ ὀνόματος τῆς αὐλῆς του. Ὑπὸ ταύτην τὴν ἀπῆχτην ἐδέχθησαν οἱ ἔγκλειστοι τὴν συνθήκην καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ παραδοθῶσι τὴν ἐπαύριον· ἦσαν δὲ τότε ἕως 200, ἐξ ὧν 33 μὴ θελήσαντες νὰ δώσωσι πίστιν· ἔφυγαν ξιφῆρεις τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς γῆς ὅλοι ἀβλαβεῖς παρὰ ἕνα πληγωθέντες· οἱ δὲ ἐναπομείναντες παρεδόθησαν τὴν ἐπαύριον, καὶ ὅλοι παρὰ τὴν συνθήκην ἐσφάγησαν ἐν τῇ μοναστηρίῳ ἐκτὸς τῶν ὑποπληρχηγῶν σταλέντων εἰς Σιλιστρίαν, ὅπου ἐθανατώθησαν, καὶ τοῦ ἐπληρχηγοῦ Φαρμάκη, ὅστις σταλθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν σιδηροδέσμιος ἀπεκεφαλίσθη ἀφ' οὗ σκληρῶς ἐβασκανίσθη.

Ἡ μάχη τοῦ Σέκου εἶναι ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ κατὰ τὰς Δακικὰς ἡγεμονείας πολεμικοῦ δράματος ἀρχομένου τὴν 22 φεβρουαρίου καὶ τελευτήσαντος τὴν 22 σεπτεμβρίου, ὃ ἐστὶ, διαρκέσαντος ὅλους μῆνας ἑπτά· ἐπεσφραγίσθη δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργάκη, τοῦ ἐνδοξοτέρου πολεμάρχου, τοῦ τιμιωτέρου ἀνδρός, καὶ τοῦ δικκασετέρου καὶ πιστοτέρου ρίλου τοῦ ἐπταμηνιαίου ἀγῶνος. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ μέχρι θανάτου πάλη τοῦ ἀνδρός τούτου· ἐδύνάτο νὰ καταφύγῃ εἰς ξένην γῆν καὶ νὰ σωθῇ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ συναγωνισταὶ του, χωρὶς νὰ λογισθῇ φυγόμενος· ἀλλ' ἔμεινεν αὐτοπροαιρέτως, ἂν καὶ τετραχωμένος ὑπὸ βραδείας καὶ μακρᾶς ἀσθενείας, ἐπὶ τῆς ἐγκαταλειρθείσης παρ' ὅλων τῶν ἄλλων καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ γῆς· δὲν ἔμεινε δὲ οὐδ' ἐπολέμησεν οὐδ' ἀπέθανεν ἐπ' ἐλπίδι νίκης, διότι ἐλπίς νίκης δὲν ὑπῆρχε πλέον, οὐδ' ἠγωνίσθη τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, διότι ὁ ἀγὼν κατεστράφη· ἀλλ' ἔμεινεν, ἐπολέμησε καὶ ἀπέθανε διὰ τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν του, διὰ τὴν ὕψους

του, καὶ διὰ τὸν πατριωτισμὸν του. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ ἀνθρωπότης ὑπερβίνει τὴν ἀσθενῆ φύσιν της.

Ἀφ' οὗ ἐξεθέσαμεν ὅσα συνέβησαν λόγου ἕξια ἐν ταῖς δύο ἡγεμονείαις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὑψηλάντου, ἐρχόμεθα ἕδη ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν συντόμῳ τὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ θεωρουμένου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ νὰ δεῖξωμεν τὰ κύρια αἷτια τῆς ἀποτυχίας του.

Ὅσον ἀσήμενος ἦτο ἡ μυστηριώδης Ἀρχὴ τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, τόσῳ πλείτερος μισθὸς ὀφείλεται τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ὑψηλάντῃ προθυμηθέντι νὰ περικαλύψῃ τὰ ταπεινὰ σπάργαντά της ὑπὸ τὴν ἐπισημότητα τοῦ γένους του καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θέσεώς του. Θερμὸς πατριωτισμὸς ἀναμφιβόλως καὶ ὑψηλὴ φιλοδοξία τὸν ἔπεισαν ν' ἀνταδεχθῇ τὸν κινδυνωδέστατον ἀγῶνα, ὑπὲρ οὗ καὶ λαμπρὰν θέσιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι πρόθυμος ἐθυσίασε καὶ τὰ ἐν Τουρκίᾳ ὑπὸ ῥωσσικὴν προστασίαν συμφέροντά του ὀλιγόρησε, καὶ μέγα μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας γενναίως ἐδαπάνησεν. Ἀλλ' ἥττων ἐδείχθη τοῦ δυσχεροῦς ἔργου του· εὐαπάτητος καὶ πρόθυμος νὰ πιστεύῃ ὅ,τι ἐπεθύμει, ἔγεινε παίγνιον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἰδιοτελῶν, ῥαδιούργων, κακοβούλων καὶ προδοτῶν, καὶ ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ φροντίζῃ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς σωτηρίας του (δ). ἀναποφάσιτος καὶ ἀνεπίμονος ἐδείχθη καθ' ὅλα τὰ κινήματά του· ἐξώθεν μάλλον ἢ ἐσωθεν ἤλπιζε· παρεγνώρισε δὲ καὶ τὴν φύσιν τῶν ἐπαναστάσεων συντηρουμένων ἐκ προσιμίων καὶ κρατυνομένων δι' ἐπιθέσεως, ἀναστελλομένων δὲ καὶ φθειρομένων δι' ἀρύνης. Αἰσιώτερα ἤρε τὰ πράγματα ἐν ταῖς ἡγεμονείαις παρ' ὅ,τι ἐδύνατο εὐλόγως νὰ ἐλπίσῃ, διότι καὶ ἡ Μολδαυία καὶ ἡ Βλαχία προθύμως τὸν ἐδέχθησαν, καὶ ὑπὲρ διμηνίαν οὐδαμοῦ Τούρκοι ἐφάνησαν. Ἀλλὰ καὶ αἱ τόσον αἷσιαι περιστάσεις, καὶ ὁ τόσῳ πολύτιμος τῆς ἀνέσεως καιρὸς δὲν τὸν ὠφέλησαν. Ὅλη ἡ δύναμις του ἦτον ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα ὅτι, ἀνταδεχθεὶς παρρησίᾳ τὸν ἀγῶνα, ἀντεπροσώπευε μυστικῶς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὁμῶς ἐματαιώσεν αὐτὸς τὴν σωτήριον ταύτην πλάνην, κηρύξας ὅτι μεγάλη τις δύναμις ἐπροστάτευσεν τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀναγκάσας τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὸ κίνημά του πανδηρῶς νὰ κατακρίνῃ, καὶ τὴν συνκίνησιν τῆς πρὸς ἀποστολὴν ὀθωμανικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἡγεμονείας προθύμως νὰ δώσῃ. Αἱ μάχαι τοῦ Ἀρχαγανίου, τοῦ Σκουλενίου καὶ τοῦ Σέκου, καὶ ἡ γενναία ἀντί-

στασις τόσων ἄλλων πολεμιστῶν μετὰ τὴν ἀπέλευσίν του ἀπέδειξαν, ὅτι εἶχεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἄνδρας ἐτοιμούς καὶ νὰ τὸν δοξάσωσι, καὶ ν' ἀποθάνωσι χάριν τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφελήθη. Ἀφ' οὗ δὲ κατέστη ἡ θέσις του τόσῃ δεινῇ, παρεδόθη ἐπὶ ματαίᾳ ἐλπίδι εἰς ξένην καὶ δυσμενῇ ἐξουσίαν ὑφ' ἣν καὶ ἐτελείωσε πικρῶς τὰς ἡμέρας του. Τὸ κατὰ τὰς ἡγεμονείας ὅμως ἀτυχὲς κίνημα του ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὴν κινήθεισάν Ἑλλάδα, διότι ἔφερε μέγαν στρατιωτικὸν ἀντιπερισπασμὸν καὶ βχρείας πολιτικὰς συγκρούσεις Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, παρ' ὧλίγον δὲ καὶ ἐχθροπραξίας. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπως καὶ ἂν τὸν θεωρήσῃ τις, θὰ διαμένῃ παρ' ἡμῖν ἀγήρατος καὶ πολυύμνητος δι' ὅσα μεγαλοφρόνως καὶ φιλοκινδύνως ἐπεχείρησε, δι' ὅσα χάριν τῆς πατρίδος ἔπαθε, καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τέλους εὐτυχῇ ἔκδοσιν τοῦ ἀγῶνος, ὃν πρῶτος ἐκίνησεν. Ἀναπληροῖ δὲ ὁ δικαῆς καὶ εἰλικρινὴς αὐτοῦ ζήλος ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς ἐλλείψεις του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Κατάστασις τῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. - Αἷτια τῆς εὐτυχίας των - Ἡ κατὰ θάλασσαν δύναμις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. - Ἀποστολαί τῶν τριῶν Νήσων. - Ἐκπλους τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. - Ἀποστολαί τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς Σιμου.

ΤΡΙΑ ἀσήμαντα νησιῖδια ἀντιπαρετάχθησαν εὐτυχῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος πρὸς μεγάλην καὶ παλαιὰν αὐτοκρατορίαν, καὶ κατήσχυναν στόλους χιλιῶν καὶ μυριάδων ἀνωτέρας δυνάμεως διὰ μόνων ἐμπορικῶν πλοίων, καὶ διὰ μόνων τῶν χρημάτων τινῶν τῶν κατοίκων. Πῶς ἔφθασαν τὰ νησιῖδια ταῦτα εἰς τόσῃν ἰσχύϊ καὶ εὐπορίᾳ ;

Οὔτε Τούρκους κατοίκους εἶχον, οὔτε Τούρκους διοικητάς· ἀλλ' ἔζων αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ καιρὸν καπητάμπασα ἐπὶ τινὶ κατ' ἔτος φόρῳ καὶ ἐπὶ ἀποστολῇ ἀριθμοῦ τινος ναυτῶν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Τοιοῦτοτρόπως διοικούμενοι οἱ κάτοικοι συμφέρον δὲν εἶχον νὰ σπουδαρχῶσι, καὶ μακρὰν ἔζων τῆς κοκορηθείας καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν κρατούντων. Οὔτε γεωργοὶ ἦσαν οὔτε τεχνῖται, ἀλλ' ὅλοι ναῦται καὶ ἔμποροι. Ὀλιγώτατα γράμματα ἤξευραν καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι. Τὰ ἤθη των ἦσαν ἀπλὰ καὶ σεμνὰ, καὶ ἡ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ εὐλάβειά των θερμότης. Λιτώτατοι ἦσαν περὶ τὴν δίκαιαν καὶ τιμιώτατοι περὶ τῆς συναλλαγῆς. Εἶχε σπικριατικόν τι ὁ χαρακτήρ τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας· ἦτον ἀγέρωχος καὶ ἐμβριθής. Ἡ νῆσός των ἦτον ἡ σημαντικωτέρα τῶν τριῶν· ἡ διοίκησίς της ἦτο παλαιόθεν ἀριστοκρατική, καὶ οἱ ἀριστοκράται της ἐγνωρίζοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα νοικοκυραῖοι· ἀνῆκαν δὲ εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὅσοι ἦσαν εὐποροὶ καὶ δὲν ἐβλαπτοῦσαν. Ἀόριστος ἦτον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ συχνάκις πλοίαρχοι εἴτε διὰ γηρατεία, εἴτε δι' ἀσθένειαν, ἢ καὶ διότι εὐτύχησαν, παύοντες τοῦ νὰ ταξειδεύωσι, συγκατετάττοντο. Ἡ τάξις αὕτη συν-

ἵστα τὸ ἀνώτατον συμβούλιον, ὅπου πᾶσα ὑπόθεσις κοινῇ ἀνε-
φέρετο καὶ ἀπερρασίζετο ἄνευ συμπράξεως τοῦ λαοῦ· καθίστα δὲ
καὶ τοὺς δημογέροντας τοῦ τόπου ἐκ τῶν μελῶν τῆς, οὓς
ἔπαινεν ὁσάκις ἤθελεν. Οἱ πόροι τοῦ κοινοῦ ἦσαν οἱ τοῦ τελω-
νίου $2\frac{1}{2}$ τοῖς $\frac{0}{10}$, καὶ τρεῖς γρόσιαι κατ' οἰκογένειαν ἐτησίως·
τὰ δὲ ἐλλείποντα εἰς συμπλήρωσιν τῆς δημοσίας δαπάνης κα-
τέθεταν μόνοι οἱ νοικοκυραῖοι ἀναλόγως. Ἀρχομένου δὲ τοῦ
1803 κατέστησεν ὁ καπητᾶμπασκας διοικητὴν τοῦ τόπου κατ'
αἰτησιν τῶν νοικοκυρῶν, ἐπιθυμούντων διοίκησιν ἰσχυροτέραν
εἰς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας ταρακτομένης τότε ὑπεράκ-
λοτε, τὸν συντοπίτην των Γεώργιον Βούλγαρην, ὅστις διὰ τῆς
ἐκκνότητος καὶ δραστηριότητος τοῦ ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν
εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὴν διετήρησε· συναινέσει δὲ καὶ
συμπράξει τῶν νοικοκυρῶν, ὧν παρὰ γνώμην οὐδὲν ἔπραττεν,
μετεφύθμισε τὰ τοῦ τελωνίου, ἔπαυσε τὰς συνεισφορὰς προ-
καλοῦσας συχνὰς καὶ βρεῖας διενέξεις, καὶ εἰς θεραπείαν τῶν
ἀναγκῶν τῆς πατρίδος ἔθεσε φόρον 5 τοῖς $\frac{0}{10}$ ἐφ' ὅλου τοῦ
κέρδους παντὸς πλοίου, ἐμπεριεχομένων καὶ αὐτῶν τῶν μερι-
δίων τῶν κρυτῶν· ἐκκνόνισε καὶ τὸν τόκον τῶν κεφαλῶν κατὰ
τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων μεθ' ὧν ἐμπορεύοντο, καὶ ὥρισε
τὸν ἀριθμὸν τῶν νοικοκυρῶν εἰς εἴκοσι τέσσαρες, ἐξ ὧν δώ-
δεκα ἐνήργουν κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκρίθη καὶ περιττὸν καὶ
ἐπιζήμιον ὡς πρὸς τὰς ἰδικιτέρας ὑποθέσεις των νὰ συνέρχων-
ται καθ' ἡμέραν καὶ οἱ δώδεκα, ὑποδιηροῦντο εἰς τρεῖς, ὥστε
τέσσαρες μόνον εἰργάζοντο μετὰ τοῦ διοικητοῦ ὡς δημογέρον-
τες κατὰ τετραμηνίαν διὰ τὰς συνήθεις ὑποθέσεις· ὁσάκις δὲ
συνέπιπταν προυδαιότεραι, ἐκκαλοῦντο καὶ οἱ δώδεκα, πολλάκις
καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες, ἐν περιπτώσει δὲ δεινῇ· τινος περιστά-
σεως, καὶ οἱ πλοῖοιχοι, οὓς συνερχομένους κατ' ἰδίαν εἰδοποιοῦν
οἱ νοικοκυραῖοι περὶ ὧν ἐβουλεύοντο καὶ ἐζήτουν τὴν γνώμην
των. Τὰ πλοῖα τὰ ὑπὸ τῶν συγκυλουμένων πλοιάρχων κυβερ-
νώμενα ἦσαν κτήματα τῶν νοικοκυρῶν, ἐπομένως καὶ ἡ ψῆ-
φος αὐτῶν ψῆφος ἐκείνων. Νόμους εἶχε τὸ κοινὸν τὰ ἔθιμα,
τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ τὴν γνώμην τῶν νοικοκυρῶν· εἶχε καὶ
σφραγίδα τετραμερῆ, ἥς τὸ τετρατημόριον ἐκράτει ἕκαστος τῶν
ἐν ἐνεργείᾳ νοικοκυρῶν, οἵτινες συνερχόμενοι ἐσφράγιζαν τὰ
βουλεύματα τῶν ἐπισφραγίζομένων καὶ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ.

Τὰς αὐτὰς ἀριστοκρατικὰς βάσεις καὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν

κανονισμοὺς εἶχε καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν Σπετσῶν.

Τὸ δὲ τῶν Ψαρῶν ἦτο δημοκρατικόν. Συνήρχετο ὁ λαὸς κατ' ἔτος ὅλος καὶ ἐξέλεγε πανδημεὶ 40 ἐκλέκτορας ἐκ τῶν δικηφόρων τάξεων τῶν πολιτῶν. οὗτοι δὲ ἐξέλεγαν τρεῖς δημογέροντας, καὶ ἡ ὅλοι ὁμοῦ, ἡ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ μόνοι οἱ δημογέροντες, κατ' ἐντολὴν τῶν ἐκλεζάντων αὐτούς, ἐθεώρουν τὴν ληψοδοσίαν τῶν παυόντων δημογερόντων. Ἡ σφραγὶς τοῦ κοινοῦ ἦτο τριμερής· ἕκαστος τῶν δημογερόντων ἐκράτει τὸ τρίτημόριον, καὶ συνερχόμενοι καὶ οἱ τρεῖς ἐσφράγιζαν· ἐπὶ τινων δὲ περιστάσεων ἐκάλουν καὶ τοὺς προκρίτους εἰς σύσκεψιν. Εἰσοδήματα τοῦ κοινοῦ ἦσαν τὰ τοῦ τελωνίου, 50 γρόσια κατ' οἰκογένειαν ἑτησίως, καὶ 2 παράδες τὸ κοιλὸν ἐπὶ τῷ ἀνάπλω καὶ ἐπὶ τῷ κατὰπλω ἐκάστου πλοίου.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν νήσων· μετήρχοντο δὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ὡς ἑξῆς.

Οὔτε ναύτας ἐμίσθοναν, οὔτε τὰ πλοῖα τῶν συνήθως ἐναύλωναν (α), ἀλλ' ἐναυτίλοντο καὶ δι' ἰδίων χρημάτων ἐμπορεύοντο ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ ζημίᾳ κοινῇ τῶν κυρίων τῶν πλοίων, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τοῦ πληρώματος ὅλου· ἐμοίραζαν δὲ τὰ κέρδη τῶν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀφῆρουν ἐν πρώτοις τὰ κεφάλαια, τὸν κανονισμένον τόκον, τὰ τῆς τροφῆς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐδαπάνουν· ἀφῆρουν ἔπειτα τὸν δημοτικὸν φόρον· ἀφῆρουν καὶ 1 τοῖς $\frac{0}{10}$ εἰς χρῆσιν τοῦ μοναστηρίου τῶν μετὰ ταῦτα ὅσοι ἦσαν οἱ ναῦται ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας, βαθμοῦ, ἢ ἱκανότητος, τόσα ἐλογίζοντο καὶ τὰ μερίδια, ὅλα ἴσα· ἄλλα τόσα μερίδια ἐλογίζοντο καὶ τὰ τοῦ πλοίου, εἰς 2 ἐπροστίθεντο δέκα, ἅτινα ἐδίδοντο τῷ πλοιάρχῳ πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν ἀνωτέρων καὶ ἱκανωτέρων τοῦ πληρώματος κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Οὔτε τὰ ἐν τῷ πλοίῳ κεφάλαια ἐνείχοντο εἰς τὰς ζημίας τοῦ πλοίου, οὔτε τὸ πλοῖον εἰς τὰς τῶν κεφαλαίων. Ἡ διανομὴ δὲ ἐγίνετο καθ' ὃν εἴπαμεν τρόπον ὁσάκις τὸ μερίδιον τοῦ ναύτου ἔπιπτε τοῦλάχιστον εἰκοσι δίστηλα· ἀλλ', ἂν ὀλιγώτερον, ἐμετριζέτο ὁ κανονικὸς ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τόκος. Τόσον δὲ εὐθείᾳ καὶ ἀμεμπταί ἦσαν οἱ ἄνδρες οὗτοι εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν, ὥστε ἀμέτρητα ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τῶν πλοίων παρέδιδαν οἱ κεφαλαιούχοι τὰ εἰς κίνησιν αὐτῶν χρήματα, καὶ ἀμέτρητα τὰ παρελχόμενα ἐπὶ τῆς κατὰγωγῆς τῶν· ἀποδεικτικὰ δὲ παραλαβῆς, ἢ ἐξοφλητικὰ ἀποδόσεως δὲν ἐδίδαν, θεωροῦντες τοιαῦτα

τὸν ἀπλοῦν λόγον, καὶ ἀσφάλειαν τῶν δανειστῶν τὴν τιμὴν τῶν δανειζομένων.

Κατὰ τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῆς κινήσεως τῶν πλοίων, ὁ ἀπλοῦς ναύτης, ἔχων ἀναλόγως τὸ αὐτὸ συμφέρον τοῦ πλοίαρχου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου ὡς πρὸς τὴν εὐτυχῇ ἐκβασιν τοῦ ταξειδίου του, ὡς συμμέτοχος καὶ αὐτὸς τοῦ κέρδους, ἐκοπιάζε προθύμως, ἐρρίψκινδύνευεν αὐτοπροκίρτως, καὶ ἐθλασσομάχει πλήρης ἐλπίδων· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ταξειδιὰ των ἦσαν καὶ συντομώτερα καὶ οἰκονομικώτερα καὶ συχνότερα τῶν ἄλλων, καὶ τὰ πλοῖα των εἰσέπλεον εὐτυχῶς τοὺς ἀπηγορευμένους ἐν πολέμῳ λιμένας φέροντα τροφὰς ἐπὶ ὑπερόγκῳ τιμῇ, καὶ λαμβάνοντα ἐκεῖθεν ἐπὶ μετρίᾳ τὰ δυσκόλως ἐξαγόμενα ἐντόπια προϊόντα. Ἄν καὶ ναυπηγοὶ καὶ πλοίαρχοι καὶ ναύκληροὶ ἦσαν ὅλοι ἀνεπιστήμονες καὶ ὅλοι σχεδὸν ἀναλφάβητοι, ἡ μακρὰ ὁμῶς πείρα, ἡ καθημερινὴ ἔξις καὶ ἡ ἀδιάλειπτος προσοχὴ ἀνεπλήρουν ἐπιτυχῶς πᾶσαν ἔλλειψιν ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀγραμματίαν.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας καὶ αἱ μετὰ ταῦτα εὐρωπαϊκοὶ πόλεμοι ἐξῆψαν τὴν φιλοκέρδειαν τῶν νησιωτῶν, καὶ τοῖς ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ν' αὐξήσωσι, καὶ τὴν κατασκευὴν ἐπὶ τὸ ταχυπλοώτερον νὰ καλῆτερεύσωσι, καὶ διὰ πολυαριθμοτέρων παρὰ τὸ σύνθητες πληρωμάτων νὰ ταξειδεύωσιν· ἐνοχλούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μολυνόντων τὴν μεσόγειον Ἀλγερίνων, Τουνεζίνων καὶ Τριπολίτων, ἠναγκάζοντο νὰ ὀπλιζῶσι τὰ πλοῖα πρὸς ἰδίαν ὑπεράσπιν, ὥστε μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον ἐν λιτότητι, προθυμίᾳ καὶ τόλμῃ, καὶ πλοῦτον πολὺν ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς τὰ τοῦ πολέμου ἐγγυμνάζοντο, καὶ πλήρεις θαύρους καὶ αὐτομαθεῖς πολεμικοὶ εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπέναντι ἀγγυμνάστου καὶ ἀπειροπολέμου ναυτικοῦ.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐξεῖρήσθη ἡ ἐπανάστασις, αἱ τρεῖς νῆσοι εἶχαν 176 πλοῖα (καρχαβία) φορταγωγὰ, ἅτινα μεταχειρίσθησαν ὡς πολεμικὰ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς κοινῆς πατρίδος. Τὰ πλεῖστα δὲ καὶ μεγαλῆτερα ἦσαν τὰ τῆς Ἰδρας, 92 τὸν ἀριθμὸν· 44 ἦσαν τὰ τῶν Σπετσῶν, καὶ 40 τὰ τῶν Ψαρῶν. Τὰ μεγαλῆτερα δὲ τῶν πλοίων τῆς Ἰδρας ἦσαν τρία, τὸ τρικάρταρον τοῦ Τομποζή 20 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν, τὸ τρικάρταρον τοῦ Δελεχοῦ 18 κανονίων τῶν μὲν τῶν 18 τῶν δὲ τῶν 15 λιτρῶν, καὶ

τὸ δικάταρτον τοῦ Μικρούλη 18 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν· τὰ δὲ ἄλλα πλοῖα εἶχαν ἀνὰ 10 ἕως 14 κανόνια συνήθως τῶν 9 λιτρῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τριῶν ναυτικῶν νήσων εἶχαν καὶ ἄλλαι συναποστατήσασαι ὀλίγα πλοῖα, ὡς ἡ Κάσσος καὶ ἡ Μύκωνος, χρησιμεύσαντα καὶ αὐτὰ εἰς τὸν ἀγῶνα. Πλειότερα εἶχε τὸ ἐν τῇ Κορινθιακῇ κόλπῳ Γαλαξειδί. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ναυτῶν ἦτο πολλὰ ἀνώτερος παρ' ὅσον ἐχρειάζετο ἡ κίνησις τῶν πλοίων τούτων, διότι ὅλαι αἱ νῆσοι καὶ ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος ἐδημιούργουν διὰ τῆς ἀκτοπλοίας ἀκκαταπαύστως ναύτας. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ῥίψῃ τις τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος ἵνα πεισθῇ, ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, ὅσον λαμπροὶ καὶ ἂν ἦσαν, ἀδύνατον ἦτο νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἄνευ τῆς εὐτυχοῦς συμπράξεως τοῦ γενναίου τούτου ναυτικοῦ. Ἄλλ' ἡ ὑπηρεσία τῶν ναυτικῶν τούτων νήσων τιμᾷ αὐτὰς διαφερόντως, διότι ἦσαν σχεδὸν αὐτόνομοι καὶ αὐτοδιοίκητοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οὔτε ἡσθάνοντο τὰ κακὰ τῆς τυραννίης ὡς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὔτε, εὐδοκιμοῦντας τοῦ ἀγῶνος, ἐπροσδόκουν τὴν ἀπόλαυσιν ὧν θ' ἀπελάμβαναν καλῶν ἐκεῖνα· ἐβόσταντο δὲ καὶ ὅλον τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα διὰ τῶν ἰδιοκτητῶν πλοίων, καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη διὰ τοῦ ἰδίου πλούτου. Τινὲς τῶν πλουσίων κατοίκων αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῶν ὑπὲρ πατρίδος χρηματικῶν θυσιῶν ἐπτώχευσαν, καὶ ὅλοι ἀνεξικρέτως ἐμίκρυναν τὰς οὐσίας τῶν. Αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι ἀπέκτησαν δικαίῳ τῷ λόγῳ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὰ πολιτικὰ συμβούλια τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος.

Ἡ δὲ θαλάσσιος δύναμις τῆς Πύλης συνίστατο, ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος, ἐκ 4 Τρικρότων, 13 Δικρότων, 20 Φρεγατῶν, 22 Κορβειτῶν καὶ ἄλλων μικροτέρων πλοίων, συνυπάρχουν δὲ καὶ τινὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἡγεμονιῶν, ἀλλ' ἀδήλων τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν αὐτῶν· διακρίνοντο δὲ τὰ πληρώματά των ὡς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐξησκημένα εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ὡς μεχημότερα.

Πρώτη τῶν νήσων ἀπεστάτησεν ἡ τῶν Σπετσῶν· καὶ μηδὲλως ἀνχμείνας τὴν ἀπόφασιν τῆς γείτονος καὶ συνδέλφου τῆς Ὑδρας, ἐστόλισε τὴν 26 μυχτίου κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐντοπίων ὄλων τὰ πλοῖά τῆς διὰ τῆς νέης σημίας. Ἦτο δὲ αὕτη κυανόχρους καὶ ὁ γῆρος αὐτῆς ἐρυθρός· ἐν μέσῳ εἶχεν ἡμισέ-

ληνον πρὸς τὰ κάτω βλέπουσαν καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρόν· δεξιόθεν τοῦ σταυροῦ λόγχην, ἀριστερόθεν ἄγκυραν φέρουσαν ὅφιν περιτετυλιγμένον, καὶ γύπα μεταξὺ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀγκύρας τρώγοντα τὴν γλώσσαν τοῦ ὄφως· δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν τῆς ἡμισελήνου ἦσαν ἐγκεχραγμένοι καὶ λέξεις « Ἐλευθερία ἢ θάνατος ». Ἦσαν δὲ ὅλα τὰ σύμβολα καὶ τὰ γράμματα ἐρυθρόχροα. Ὑπὸ τοιαύτην σημαίαν ἐπλευσαν τῶν Σπετσῶν τὰ πλοῖα τὰ μὲν εἰς πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας πολιορκουμένης ἤδη διὰ ξηρᾶς, τὰ δὲ εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον, καὶ ἄλλα πρὸς καταδίωξιν ἢ σύλληψιν τῶν χάριν ἐμπορίου περιφερομένων ἐχθρικῶν πλοίων. Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν εἰς Μονεμβασίαν καταπλευσάντων μετέπλευσαν εἰς Μήλον καὶ Κίμωλον ὅπου ἐλλιμένιζον δύο τουρκικὰ πολεμικὰ· μία κορβέτα καὶ ἓν δικάταρτον, συνοδεύοντα ἓν φορτηγόν, φέρον πολεμικό· δια εἰς χρῆσιν τοῦ κατὰ τὴν Ἡπειρον στρατοῦ· συνέλαβον δὲ τὰ τρία ταῦτα αἰφνης αὐτανδρᾶ, καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὴν πατρίδα των, ὅπου ὁ λαὸς τὰ μὲν πληρώματα κατέστρεψε, τὰ δὲ πλοῖα ἔκκυσεν αὐτόφορτα ἐπὶ λόγῳ ὅτι οἱ συλλαβόντες αὐτὰ, ἤθελαν νὰ τὰ θεωρῶσιν ὡς ἴδια.

Κατόπιν τῶν Σπετσῶν ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν τὰ Ψαρὰ κοινή γνώμη καὶ αὐτὰ τῶν κατοίκων, καὶ ἐπρωϊμύασαν εὐτυχῶς εἰς ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ἀμχ γνωστῆς γενομένης τῆς ἀποστασίας τῆς Πελοποννήσου, ἐξέδωκεν ἡ Πύλη προσταγὰς νὰ συνχρῶσιν ὅσον τάχιον στρατεύματα εἰς τὰ παρχία τῆς Ἀσίας ἐκ τῶν ἐνδοτέρων, καὶ διαδιβασθῶσιν εἰς Πελοπόννησον. Συνήχθησαν τρισχίλιοι εἰς τὰ παρχία τῆς Σμύρνης, καὶ ἠτοιμάζοντο νὰ ἐκπλεύσωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀναμενόμενου ὀθωμανικοῦ στόλου· ἀλλ' οἱ Ψαρινοί, μαθόντες τοῦτο, ἔστειλαν 7 πλοῖα εἰς τὰ παρχία ἐκεῖνα ὑπὸ τὴν Νικολῆν Ἀποστόλην, ἅτινα αἰφνιδίως ἐπιπεσόντα ἐβύθισαν ἓν τουρκικὸν καὶ συνέλαβον 4 φέροντα πολεμικὰς ἀποσκευὰς καὶ 450 στρατιώτας· μετέφεραν δὲ καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς στρατιώτας ἀβλαβεῖς εἰς τὴν νήσόν των, καὶ ἐκεῖθεν διεσκορπίσαν τινες αὐτῶν εἰς ἄλλας νήσους. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, μαθόντες τὰ παθήματα τῶν συνδέλφων των, διεσκορπίσθησαν, καὶ τοιοιυτοτρόπως ἐμχταιώθη ἡ κατὰ τῆς Πελοποννήσου πρώτη ἐκστρατεία.

Ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Αἴνου ἐπὶ νησιδίου ὄχι μακρὰν τοῦ μυχαῦ τοῦ κόλπου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἀντικρὺ ξηρᾶς, ἐσιώζοντο κανονοστάσια ἀνεγερθέντα ἄλλοτε καὶ ὀπλισθέντα εἰς προφύλαξιν τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπὸ ἐνδεχομένου ἐχθρικοῦ κινήματος. Οἱ Ψαριανοί, πλήρεις τόλμης καὶ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ θέλοντες νὰ ὀχυρώσωσι τὴν πατρίδα των, ἔστειλαν 4 πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Γιαννίτσην, ἐξ ὧν ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2 μαῖου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ νησιδίου τινὲς ὀπλοφόροι· οἱ δὲ φυλάττοντες τὰ κανονοστάσια Τοῦρκοι, ὡς 70, ἔφυγαν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, καὶ οὕτως οἱ Ψαριανοὶ μετέφεραν εἰς τὴν πατρίδα των 23 κανόνια, τὰ μὲν τῶν 15, τὰ δὲ τῶν 30 λιτρῶν, 2 βομβοβόλους καὶ ἱκανὰ πολεμεφόδια. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας δύο ἄλλα πλοῖα των κατεδίωξαν δύο ἐχθρικά κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ἅτινα ἔρριψαν οἱ ἐμπλέοντες εἰς τὰ παράλια τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ τὰ ἔκαυσαν· αὐτοὶ δὲ διεσώθησαν φεύγοντες. Οἱ Ψαριανοὶ μετέφεραν τὰ κανόνια καὶ τῶν πλοίων τούτων εἰς τὴν νησὸν των καὶ περιέπλεαν τὰ παράλια τῆς πλησίον Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ὡς ἂν ἦσαν κύριοι τῶν μερῶν ἐκείνων, φοβίζοντες τοὺς κατοίκους των Τοῦρκους καὶ θαρβύνοντες τοὺς Χριστιανούς.

Ἡ Ὑδρα ὕψωσεν ἡ τελευταία τὴν ἐπανκαστατικὴν σημαίαν ὑπὸ περιστάσεις ἀξιοσημειώτους, κινήθέντος τοῦ λαοῦ παρὰ γνώμην τῶν προκρίτων.

Εἰς τῶν δευτερευόντων τῆς Ὑδρας πλοιάρχων, ὁ Ἀντώνης Οἰκονόμου, ναυαγῆσας παρὰ τὰ Γάδειρα, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ εὕρῃ χρήματα ἐπὶ κτήσει ἄλλου πλοίου, μετέβη πρὸς εὔρετιν αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μυσταγωγηθεὶς τὰ τῆς Ἑταιρίας καὶ σχετισθεὶς πρὸς τοὺς ἐνδικατριβόντας ἐπιτρόπους αὐτῆς ἐπανεστρεψεν εἰς Ὑδραν ἄπρακτος μὲν ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν του, ἀλλὰ ὅλος ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς μελετωμένης πολιτικῆς μεταβολῆς. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐν Ὑδρᾷ φιλικοί, καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πλοιάρχων· ἦσαν καὶ τινες νέοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων οἰκογενειῶν· ἂν δὲ ἐπεθύμουν καὶ ἐμελέτων τὴν ἀποστασίαν τῆς πατρίδος, ἤθελαν εἰς εὐδωσιν τοῦ κινδυνώδους τούτου τολμῆματος νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα γνώμῃ καὶ συμπράξει τῶν ἰσχυρῶν προκρίτων τοῦ τόπου· ἀλλ' οὗτοι τόσον ἀπεῖχαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Σπε-

τῶν ἔστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς ἐπὶ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ πεμπομένους κατ' ἔτος νεώτας, οὓς προορῶσαντες καλῇ τύχῃ εἰς Μῆλον ἐν κειρῷ ἐμπόδισαν, διότι ἄλλως θὰ ἐγίνοντο ὅλοι θύμακτα, ὡς ἐγένοντο οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπηρεσίᾳ συναδελφοί των. Ὁ δὲ Οἰκονόμος ὑποστηριζόμενος παρὰ τοῦ Γκίκα, ἐνεργούντος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πατρὸς του, Θεοδώρου Γκίκα, ἐνὸς τῶν προκρίτων, καὶ ἔχων θερμοὺς συνεργοὺς τὸν συμπολίτην του Πέτρον Μακρέζην καὶ τὸν Γεώργην Ἀγαλλόπουλον Πελοποννήσιον κατοικοῦντα ἐν Ὑδρᾷ, ἐπροσπάθει νὰ διαταράξῃ τὸν τόπον καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν προκρίτων. Νεκρὸν ἦτο τὸν κειρὸν ἐκεῖνον τὸ ἐμπόριον τῆς Ὑδρας καθὼς καὶ τὸ τῶν ἄλλων ναυτικῶν νήσων, καὶ τὰ πλεία τῶν διέμεναν ἐν τῷ λιμένι ἀργαί· ὅθεν καὶ πλοίαρχοι καὶ ναῦται συνεσωρεύθησαν εἰς τὰς νήσους των κατὰ στενοχωρούμενοι. Ἡ περίστασις αὕτη συνέτρεξε μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἀκούσωσιν οἱ πλοίαρχοι καὶ ἄλλοι κατώτεροι εὐμενῶς τοὺς λόγους τοῦ Οἰκονόμου, δελεαζόμενοι ἐν μέσῳ τῆς δυστυχίης ὑπὸ χρηστῶν ἐλπίδων. Τὰ πνεύμακτα ἦσαν τοιοῦτοτρόπως προητοιμασμένα ὅτε τὸ δειλινὸν τῆς 27 μαρ-

Μάρτιος

τίου ἔφθασεν εἰς Ὑδραν πλοίαριον ἀναγγέλλον, ὅτι οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἀπέκλεισαν τοὺς Τούρκους ἐν Ἀκροκορίνθῳ. Ὁ Οἰκονόμος ἐστρατολόγει πρό τινων ἡμερῶν ἐν Ὑδρᾷ ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Πελοπόννησον, ἥς τὰ κινήματα ἦσαν ἤδη γνωστά· ἀλλ' ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀγγελίᾳ ἐμεγάλυνε ταῦτα, ἐνεθουσίασε τὸν λαὸν καὶ τὸν κατέστησεν ἀκράτητον. Ὁ Οἰκονόμος, ὅστις ἐκαιοφυλάκτει, ἰδὼν τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ παρήτησε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διεγείρῃ αὐθημερὸν τοὺς συμπολίτας του εἰς ἐπανάστασιν· καὶ ἅμα ἐνέκλωσεν, ἤχησεν ὁ κώδων τῆς πόλεως κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, καὶ κήρυκες περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς φωνάζοντες « σ τ' » ἄ ρ μ α τ α ὅ λ ο ι, σ τ' ἄ ρ μ α τ α » καὶ οἱ μὲν πρόκριτοι ἐφοβήθησαν ἐπὶ τῷ ἡχῷ τοῦ κώδωνος καὶ ἐπὶ τῇ κραυγῇ τῶν κηρύκων καὶ δὲν ἐξήλθον τῶν οἰκιῶν δι' ὅλης τῆς νυκτός· ὁ δὲ λαὸς συνήχθη ὅπου ἐκλήθη, καὶ ἀκούσας εἰς τί ἡ κλήσις, ὤρμησεν ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἐπάτησε τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, ἔδραξε τὰ ἐν αὐτοῖς ὅπλα, καὶ ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ μεγάλτολμος Οἰκονόμος, εὑρεθεὶς τὴν ἐπαύριον ἀρχηγὸς πημπόλλων ὀπλοφόρων, κατέβη εἰς τὸ διοικητήριον καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Νικολὸν Κοκοβίλκιν διοικητὴν τοῦ τόπου, ἀλλὰ ἐξέ-

τος τοῦ λαοῦ. Οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς νήσου, Λαζαρος Κουντουριώτης, Δημήτρης Τσαμχδός, Βασίλης Μπουντούρης καὶ Γκιώης Γκιώνης, οἵτινες συνήλθον ὡς δημογέροντες τῆς περιόδου ἐκείνης ἡμέρας γενομένης εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ τῶν προχμῶν, ἀκούσαντες ἔξωθεν πολλὴν ὄχλοσθῆν, καὶ μαθόντες καὶ τὸν ἐκθρονισμόν τοῦ διοικητοῦ, ἐρρίφθησαν ἔξω τοῦ μοναστηρίου διὰ τῶν θυρίδων ἔντρομαι καὶ διεσκορπίσθησαν· ὥστε πᾶσα ἐξουσίᾳ πολιτικῇ στρατιωτικῇ καὶ ναυτικῇ ἀφῆθη εἰς τὸν Οἰκονόμον. Οὗτος ὑπώπτευσεν ἐξ ὅσων εἶδε, μήπως οἱ πρόκριτοι, ὧν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀκουσίᾳ ἐκινήθη ἡ ἐπαναστάσις, φύγῃσι καὶ στερήσῃσι τὸν τύπον τῆς χρηματικῆς συνδρομῆς τῶν· διὰ τοῦτο τοὺς πρεφύλακταν· ἤξευρεν ὅτι οὔτε αὐτὸν ὡς ὅμοιον κατεδέχοντο, οὔτε πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἦσαν εὐδιάθετοι, καὶ εἰς ἐπιτυχίαν ἀνέθεσε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν λαόν, ὃν συνήθροισεν ἔνοπλον ἐκ νέου, καὶ μέγχι συμφέρον ἔχων νὰ οἰκαιοποιηθῇ, ἀπῆτει δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν προκρίτων ἐν ταῖς οἰκίαις κρυπτομένων χρήματα εἰς διανομὴν ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Οἱ πρόκριτοι ἔστειλαν αὐθωρεὶ πολλὰ· «δὲ ν μ α ς φ θ α - «ν ο υ ν» ἐφώνηζαν οἱ ὀπλοφόροι σείοντες τὰς ῥομφαίας, «θ ἐ - «λ ο μ ε ν κ α ἰ ᾱ λ λ α» ἔστειλαν καὶ ἄλλα, καὶ πάλιν ἄλλα, ἕως οὗ συνεπληρώθησαν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν δίστηλα 130 χιλιάδες, καὶ οὕτως ἡσύχασε τὸ πλῆθος εὐφημοῦν τοὺς καλοὺς καὶ γενναίους προκρίτους. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἀλλήλαγμου καὶ τῆς δημεγεροσίης ἐράνησαν ἔξωθεν τῆς Ἰδρας δύο πλῆτα σπετσιωτικὰ ὑπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, ἐξ ὧν τὸ ἐν ἤρχετο νὰ προαχθῇ τὸν Γιάννην Μέξην πρόκριτον τῶν Σπετσῶν, εὐρεθέντα τὰς ἡμέρας ἐκείνης ἐν Ἰδρᾷ περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Ὁ κυματισμὸς τῆς νεοφανοῦς σημαίας καθ' ἣν ὥραν τὰ πνεύματα ἦσαν τόσον ἐξημμένα ἐνεθουσίασεν ἔτι μᾶλλον τὸν ἀτρόμητον τοῦτον λαόν, ὅστις ἀπῆτει νὰ ὀπλισθῶσι καὶ τὰ πλῆτα τῆς πατρίδος του καὶ ἐκπλεύσωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Τὴν 31 ἐνομιμοποιήθη δι' ἐπισήμου πράξεως ἡ πληρεξουσιότης, ἣν ἤρπασε ὁ Οἰκονόμος διὰ τῆς μαχητικῆς του (6)· ἀλλ' ἡ εἰλικρινὴς σύμπραξις τῶν προκρίτων ἦτο πάντοτε ἀναγκαστικὴ, καὶ ὁ Οἰκονόμος τὴν ἀπῆτει ἐπιμόνως· οἱ δὲ πρόκριτοι ἀπεκρίναντο, ὅτι ἔτοιμοι ἦσαν καὶ νὰ συμπράξωσι καὶ νὰ συγκινδυνεύσωσι καὶ νὰ θυσιάσωσι τὰς καταστάσεις των διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους, ἂν ἤθελεν ὁ ἐπαναστάτης νὰ βαδίσῃ τα-

κτικώτερον καὶ συστηματικώτερον. Ὁ Οἰκονόμος, ὅστις ἔβλε-
πεν ὅτι οἱ πρόκριτοι δὲν ἦσαν οἱ φυσικοὶ σύμμαχοί του, ἔβλε-
πεν ἐπίσης, ὅτι δὲν εἰδύνετο νὰ τοὺς παραγγωνίσῃ, διότι ὑπε-
στηρίζοντο παρὰ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀφοσιωμένων κυβερνητῶν τῶν
πλοίων των, ἀνδρείων ὡς αὐτόν, ἐπύροὺν μεγάλην ἐχόντων ἐπὶ
τῶν ναυτῶν, καὶ ἐτοίμων νὰ πράξωσιν ὑπὲρ τῶν προκριτῶν ὅ,τι
διὰ τὸ αἰφνίδιον δὲν ἔπραξαν τὰς πρώτας ἡμέρας. Διὰ τὰ κί-
τικα ταῦτα ἐδέχθη τοὺς λόγους τῶν προκριτῶν, συνηνώθη δια-
τηρῶν πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν του, καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς
διακκινήσεως, ὃ ἐστὶ τὴν 15 Ἀπριλίου, συνήχθησαν οἱ πρό-
κριτοι καὶ ὁ λαὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐψάλη παράκλησις καὶ
δοξολογία ὑπὲρ τοῦ ἀρχαμένου ἐθνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὑψώθη κατὰ
πρώτην φορὰν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὑπὸ
τὴν κανονοβολισμὸν τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων.

Συνενωθεῖσαι αἱ τρεῖς βαλκασσακράτορες νῆσοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν
σημαίαν, ἀπεφάσισαν νὰ κινήσωσιν ἐκ συμφώνου τὰς δυνάμεις
των εἰς διὰδοσιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὀργανίσωσι καὶ τὸ ναυτικόν
πρεπόντως· καὶ ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν ἐφω-
δίασεν τὰ πλοῖα διὰ διπλωμάτων ὑπογεγραμμένων παρὰ τῶν
τοπικῶν Ἀρχῶν(γ), ἐν οἷς ἐξέθεταν τὰ αἰτία καὶ τὸν σκοπὸν
τοῦ κινήματος, αἰτούμενοι καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν οὐδετέρων
Δυνάμεων· ὑπέγραψαν ἐν ταύτῃ καὶ διάταξιν περὶ διανομῆς τῶν
λειῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πλοίων, τῶν ναυτῶν καὶ τοῦ κοινοῦ(δ),
καὶ ἐξέδωκαν καὶ ἐγκυκλίους ὁδηγίας παραγγέλλοντες ταῖς
πλοιαρχοῖς νὰ προστατεύωσι παντοῦ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ σέ-
βωνται τὴν οὐδετέραν σημαίαν ὡς σκεπάζουσιν καὶ αὐτὰς τὰς
ἐχθρικὰς πρὸς κινεῖς, νὰ ἐμποδίζωσι δὲ τὰ ὑπὸ τοιαύτην ση-
μαίαν πλοῖα μόνον ὅταν μεταφέρωσι στρατεύματα ἢ πολεμι-
κὰς ἀποσκευὰς, ἀλλὰ καὶ τότε νὰ λαμβάνωσι μὲν τὰς πολε-
μικὰς ἀποσκευὰς ἀποδίδοντες τὸν ναῦλον, ν' ἀποπέμπωσι δὲ
τὰ ἐχθρικά στρατεύματα ἀνενόχλητα ἐπὶ τῶν αὐτῶν οὐδετέ-
ρων πλοίων εἰς τοὺς λιμένας ὅπου ἐπεβίβασθησαν(ε).

Ὡς πρὸς τὴν διὰδοσιν δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐξέδωκαν ἐπικνηστει-
κὰς προκηρύξεις πρὸς ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ Αἰγαίου καὶ
τῶν παραλίων, πρὸς τὸν κλῆρον καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος(στ),
λέγοντες ὅ,τι ἐπίστευεν καὶ αὐτοί, δηλαδὴ, ὅτι ὁ πόλεμος ὡρ-
γανισθῇ ὑπὸ ἐπισήμων ἀνδρῶν, ὅτι δὲν ἦτο ληστρικός, ἀλλ'
ἐθνικός καὶ θρησκευτικός κατὰ τυράννων καὶ ἀσεβῶν, καὶ ὅτι

χιλιάδες καὶ μυριάδες κατέβαιναν ἐκ Δουναβέως εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον πρίγκηπα Ὑψηλάντην πρὸς καταστροφὴν τοῦ θρόνου τοῦ σουλτάνου· ἐκάλουν δὲ ὅλους εἰς τὰ ὅπλα ἐνθυμίζοντες τοὺς ὅσα ὑπέφεραν ὑπὸ τὸν ἀλλοθινὴν καὶ ἀλλόπιστον ζυγόν, καὶ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν ἱερὰ καθήκοντα, καὶ στιγματίζοντες τὸν πρὸς τὸν κοινὸν τοῦτον πόλεμον ἀδιάφορον ὡς ἐθνοκατάρκτον καὶ ὡς βδελυγμα ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. «Ἐνδύσασθε», ἔλεγον τοῖς κληρικοῖς, «ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ οὐρανίου βασιλείως, » εὐλογεῖτε, ἐνθαρρύνετε τὸν λαόν, μάχεσθε οἱ ἴδιοι κατὰ τῶν » βλασφημούντων τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου, κατὰ τῶν βεβη- » λούντων τοὺς θεοὺς ναοὺς του, κατὰ τῶν ἀρπαξάντων τὸν » θρόνον, τὸν ὅποτον ἔστησεν ὁ μέγας καὶ εὐσεβέστατος αὐτο- » κράτωρ τῶν Χριστιανῶν Κωνσταντῖνος, μιμήθητε τὸν Μωϋ- » σῆν τὸν καταβαλόντα τὸν Αἰγύπτιον, τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ » τὸν καταπολεμήσαντα τοὺς Ἀμαλικήτας, τὸν Θεοδότην » Ἠλίαν τὸν ἐν στόματι μαχαίρας ἐξαφανίσαντα τοὺς ἱερεῖς » τῆς Αἰσχύνης·» δὲν ἔπαυον δὲ συμβουλευόντες καὶ τοὺς κο- » σμικοὺς νὰ ἐνώσωσιν ἀνδρίαν καὶ τιμὴν, δι' ὧν διακρίνονται οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἐλευθερίας, νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμογενεῖς καὶ νὰ σέβωνται τῶν ξένων Δυναμέων τὰς ση- » μαίνας καὶ τοὺς ὑπηκόους ἐπὶ ποινῇ τοῦ νὰ λογίζεται ἐχθρὸς τοῦ ἔθνους καὶ τιμωρῆται ὅστις τολμήσῃ νὰ καταδιώξῃ ἀδί- » κως καὶ ληστρικῶς πλοῖον ἐλληνικόν ἢ ὑπ' οὐδετέρων σημαίαν ἢ νὰ πειράξῃ χριστιανόν. Ταῦτα ἔλεγον καὶ ταῦτα ἐφρόνουν καὶ Ἀρχεὶ τῶν ναυτικῶν νήσων ἀρχζυμένου τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ δὲ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας φωνὴ τῶν ἀντήχησε καὶ ὅλας τὰς Κυκλάδας καὶ πολλὰς τῶν Σποράδων. Μόνοι αἱ καρδίαι τῶν τοῦ δυτικοῦ δόγματος Ἑλλήνων ἐκώφευσαν. Ἐφάνη κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ δόγματος τούτου ὅλη ἡ ἀσχνημοσύνη τοῦ φανατισμοῦ προτιμήσαντος τὴν ἡμισέληνον τοῦ σκυροῦ καὶ τὴν δουλείαν τῆς ἐλευθερίας.

Οὐδεὶς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι Ἑλλήνων πρεσβεύει τὸ δυτικὸν δόγμα. Ἐνδεκακισχιλίους τοῦ δόγματος τούτου περιεῖχον αἱ τέσσαρες νῆσοι τοῦ Αἰγίου, Σύρα, Ἱῆνος, Νάξος καὶ Σκντορήνη. Ἐξαιρουμένων δὲ πολλὰ ὀλίγων φανέντων ἀληθῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ λοιποὶ καὶ ἀντεῖπαν καὶ ἀντέπραξαν φανερά καὶ κρυφίως, καὶ σχέσεις

ἔλαβαν μυστικὰς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους, καὶ χάριν με-
γάλην ἀσυστόλως ἐδείξαν ἐπὶ ταῖς ἀποτυχίαις τῶν ὁμογενῶν.
Ἄλλ' ὅποια καὶ ἂν ἦτον ἡ διάθεσις καὶ τυφλότης των πρὸς
τὴν ἐθνικὴν τιμὴν καὶ τὰ κοινωνικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἐκλι-
ναν καὶ οὗτοι τὸν ἀχέναν ὑπὸ τὴν γενικὴν θέλησιν ὅλων τῶν
ὁμογενῶν, τῶν μέχρι θανάτου ἀγωνιζομένων πρὸς ἀπόλαυσιν
τῆς ἐθνικῆς ἰσονομίης καὶ ἰσχυρῆς ἀνευ διακρίσεως δόγμα-
τος καὶ μακρὰν πάσης καταθλίψεως συνειδότας. Τόσῃν δὲ κλί-
σιν ἐδείξαν πρὸς τοὺς Τούρκους οἱ δυτικόφρονες ἐν γένει καὶ
κατ' ἐξοχὴν οἱ τῆς Σύρας, οὓς εὐτύχησεν ἡ ἐπανάστασις, καὶ
τόσον ὀλίγην πεποιθήσιν εἶχαν ἐπὶ τῇ εὐδωσίᾳ τοῦ ἐθνικοῦ
ἀγῶνος, ὥστε συνεισέφεραν διπλοὺς φόβους, τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκ-
ης χάριν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δὲ ἐκ προαιρέσεως χάριν τῶν
Τούρκων. Τόσον τὸ μῖσος τῶν αἰρέσεων, σφοδρότερον πολλῶν
τοῦ μίσους τῆς ἐτεροθρησκείας (ζ'), σκετίζει τὸν νοῦν καὶ πνίγει
πᾶν αἶσθημα εὐγενές! Μακάριον τὸ ἔθνος τὸ πρεσβεῦον ὅλον ἐν
καὶ τὸ αὐτὸ δόγμα. Κάτοχοι, χάρις τῷ Θεῷ, εἰμεθα τοιοῦτου
εὐτυχήματος, καὶ ἐθνοκατάρατος ἔστω ὅστις δι' οἰκονόμητος
αἰτίαν θελήσει δι' ἐτεροδιδοσκαλίης ἢ δι' ἄλλου τρόπου νὰ
ἐπιβουλευθῇ τὴν ἐνότητά τῆς πίστεως τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ δὲ ἀκόμη ἀντιφέροντο οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας πρὸς
τὸν Οἰκονόμον, οἱ στολίσκοι τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν,
ἐτοιμασθέντες μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ἠγκυροβόλησαν ἄντικρὺ
τῆς Ὑδρας ἀνχμύνοντες καὶ τὸν ὑδραϊκόν, ὅστις συνηῶθη ἄφ'
οὐ ἐωρτάσθη ἡ σύμπνοια τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Οἰκονόμου.
Ἡ κοινότης τῆς Ὑδρας δὲν διώρισεν ἀρχηγόν τοῦ στολίσκου
τῆς, ἀλλ' ἄφηκε τὴν ἐκλογὴν ταῖς πλοιαρχοῖς του. Ἐξ αὐτῶν
ἦτο καὶ ὁ Γιακουμάκης Τομπάζης, εἰς τῶν προκρίτων. Τοῦτον
αὐθόρμητοι οἱ πλοίαρχοι τοῦ στολίσκου ἀνέδειξαν ἀρχηγόν.
Εἶχε δὲ καὶ ἕκαστος τῶν δύο ἄλλων στολίσκων ἀρχηγόν· ἀλλ'
ἐπειδὴ ἡ Ὑδρα εἶχεν ἀδιαφειλονεῖκητα τὰ πριότειχ, ὁ δὲ Τομ-
πάζης ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων καὶ δικαίως, ἐδόθη αὐτῷ ἡ γενικὴ
ἀρχηγία τῆς ναυτικῆς ταύτης δυνάμεως καὶ παρὰ τῶν ἀρχη-
γῶν τῶν δύο ἄλλων στολίσκων.

Ἐλλιμένιζεν ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις ἔμπροσθεν τοῦ Μούρτου
ἀντικρὺ τῆς νήσου τῶν Κορυφῶν ναυτικὴ τις μοῖρα πταλίσκων
πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη παρὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ
Ἄλῃ. Ἡ μοῖρα αὕτη, ἐξ ἧς εἶχεν ἀποσπασθῇ τὰ πρὶν τινων ἡ-

μερῶν κατὰ πλεῖστον εἰς Πάτρως πλοῖον, ἐρχίνετο εὐπρόσβλητος, καὶ ἡ συνενωθεῖσα ἑλληνικὴ δύναμις ἐσκόπευε νὰ τὴν προσβάλῃ. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐσχεδίαζετο ὁ ἐπιπλοῦς, ἤλθεν εἰς Ὑδραν ὁ διδάσκαλος Νεόφυτος Βάμβας προβαλλὼν ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου, καὶ νὰ πλεύσῃ ἡ ναυτικὴ ἐκεῖνη δύναμις εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι ἂν αἱ τρεῖς πλησιόχωροι καὶ σημεντικαὶ νῆσοι, Ψαρά, Σάμος καὶ Χίος, ἐτάττοντο ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, θὰ ἐχρησίμευαν διὰ τὴν θέσιν, τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς πόρους των ὡς ἰσχυρὰ θαλάσσιος προφυλακῆ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γνώμη τοῦ Βάμβας ἐνεκρίθη καὶ διὰ τοὺς λόγους τούτους, καὶ διότι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ κύριοι τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας, δικτηροῦντες ἐξ ἰδίων τὸν στόλον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος, ἐπεθύμουν νὰ συμπαραλάβωσι καὶ τὴν πλουσίαν Χίον πρὸς ἀντακούφισιν. Ἀπέπλευσε δὲ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ναυτικὴ δύναμις πρὸς τὴν νῆσον ἐκεῖνην τὴν 22 ἀπριλίου, καὶ αὐθροσπερὶ ἠγρυροδόλησεν ἔμπροσθεν τῆς Τήνου, ὅπου, δοθείσης ἀρρομῆς, ἐπαραγκματοποίησε διὰ τῆς ἀκολουθοῦ διωγωγῆς τῆς ὅσα ὑπὲρ τῆς οὐδετέρως σημαίας εἶπαν αἱ νῆσοι δι' ἧς ἀνεφέραμεν προκηρύξεως.

* Ἀπρίλιος

Ἐν τῶν περιπλεόντων πλοίων τῶν Σπετσῶν εὗρεθ' ἐν Τήνῳ ἐπύκτησεν αὐστριακὴν γολέτταν φέρουσαν ἐπιβάτας Τούρκους, ὧν καὶ ἡ ζωὴ ἐκινδύνευε καὶ πολλὰ πράγματα ἠρπάγησαν· ἀλλὰ κατ' ἔντονον διαταγὴν τοῦ στόλου καὶ οἱ κινδυνεύοντες ἐπιβῆται ἐπροστατεύθησαν καὶ ἀπεπέμψθησαν σῶαι ὅλοι καὶ ἀβλήθεισ ἐπὶ τῇ αὐτῇ αὐστριακῇ γολέττῃ, καὶ τὰ ἀρπαγέντα πράγματα ἀπεδόθησαν, καὶ ὁ πικρὸς τὰς ἐντολάς του πλοίαρχος ἐστάλη εἰς τὴν πατρίδα του ὡς ἀξιόποινος. Ἡ πρῆξις αὕτη τοῦ στόλου δεικνύει τὴν διάθεσιν τῶν προκρίτων τῶν ναυτικῶν νήτων καὶ ὡς πρὸς τὴν θαλάσσιον τάξιν καὶ ὡς πρὸς τὸ εἰς τὰς οὐδετέρως σημαίας σέβας. «Βάσιμος σκοπός μας ἐστὶν αἰ», ἔγραφαν οἱ Σπετσῶται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, «νὰ διαφυεῖται ὁ ἕως μὲν τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν» (η). Ἡ διάθεσις αὕτη διέμενε καὶ μετὰ ταῦτα ἡ αὐτή, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν περιστάσεων, αἵτινες καὶ τὴν ἀταξίαν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν προκρίτων ἐνεθάρρυναν, καὶ τὴν ἀτιμωρησίαν τῶν ἀτάκτων ἐπέφεραν.

Διερρώσας ὁ στόλος τὸ ἀτόπημα τοῦτο, ἀνέχθη τὴν 23. Κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἔμαθε τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τρα-

γικά συμβάντα καὶ τὴν ἀγγλὴν τοῦ πατριάρχου καὶ ἐξηγητή. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπῆντησε μετὰ τὸ Τήνου καὶ Μυκόνου τρεῖς ἑλληνικά πλοῖα συλλαβόντα ἐν κρητικὸν ὑπὸ σημαίαν τουρκικὴν καταβαίνον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μεταφέρον ζυλείαν, καὶ ἔχων 13 ναύτας, ἐξ ὧν 7 Χριστιανοὶ καὶ 6 Τοῦρκοι· καὶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ συμπαραλήφθησαν εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, οἱ δὲ δυστυχεῖς Τοῦρκοι ἐφρονεύθησαν. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐφθασεν ὁ στόλος εἰς Ψαρά, ὅπου διέτριψε μέχρι τῆς 26. Ταῖς δύο δὲ ταύταις ἡμέραις οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Ψαρῶν συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου· πολλὰ δὲ πλοῖα περιέπλεον εἰς καταδίωξιν τῶν ὑπὸ ἐχθρικὴν σημαίαν· καὶ τὰ μὲν ὑδρατικά ἐβύθισαν ἐν ἔμπροσθεν τοῦ Φρουρίου τῆς Χίου, ὅπου εἶχε καταφύγει φέρον πολεμεφύδια, τὰ δὲ ψαριανὰ συνέλκων ἄλλο φέρον 250 ἐπιβάτας Τοῦρκους ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἐν οἷς καὶ 140 προσκυνητάς· καὶ τὸ μὲν πλοῖον ἐκράτησαν, τοὺς δὲ ἐπιβάτας ἀπεβίβασαν ὅλους σχεδὸν ἀβλαβεῖς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τὴν 27 ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς τοῦ Πασᾶ τὴν βρύσιν πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χίου, καὶ τὴν ἐπισύσαν ὁ ναύαρχος Τομπάζης ὤρκεισθαι ἐνώπιον τῶν πλοιάρχων τῆς πατρίδος του τὸν ἀκόλουθον ὄρκον.

«Ὁρκίζομαι εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ὑπερασπιζόμενον τὸν δίκαιον, τὸν ἐκδικούμενον τὸν κακὸν καὶ παραβάτην τῶν ἡθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀρετῶν· ὀρκίζομαι εἰς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· ὀρκίζομαι εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἔθνους ἀνέγερσιν, πκρόντων τῶν ἀξιοτιμῶν καπητῶν ναίων τῆς πατρίδος μου Ἰδρας, νὰ φυλάξω ὅσα ἀκολουθοῦν· αἶον. Νὰ ἀναδεχθῶ τὴν προσωρινὴν ἀξίαν τοῦ ναυάρχου τοῦ ναυτικοῦ Ἰδρας ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία μας εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς μας ἔστειλε, κατὰ τὴν κοινὴν ψήφον τῶν συμπατριωτῶν μου καπητῶν, τὴν ὁποίαν ἀναδέχομαι προθύμως καὶ μὲ τὴν ἀναγκαίαν φιλογένειαν.

«Εἶς. Νὰ ἀκούω τὰς διαταγὰς τῆς Βουλῆς τῆς Ἰδρας ὅπου ἤθελε τύχει νὰ μᾶς πέμψῃ.

«Γ. Νὰ κινήσω τὸ ναυτικὸν τῆς Ἰδρας κατὰ τοῦ βαρβαρικοῦ τυράννου τῆς πατρίδος καὶ τῶν ὁπαδῶν του χωρὶς νὰ βλάψω ἄλλον ὅπου κριθῇ εὐλογον ἀπὸ τὸ κοινὸν συμβούλιον.

«Εἶς. Εἰς ἀναποκτῆτους τόπους ἢ εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον νὰ σέσωμαι τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀνθρώπων ὁμογενῶν μας, τῶν εὐ-

• ρωπαικῶν ὑπηκόων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὅταν
• παραδίδωσι τὰ ὅπλα χωρὶς πόλεμον.

«ε.ν. Ἐπειδὴ τὸ ναυτικὸν μας εἶναι ἐνωμένον μετὰ πλοῖα
• τῶν ἄλλων δύο νησιῶν, νὰ συνεργῶ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν κοινὸν
• σκοπὸν κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἥτις θέλει γίνεσθαι εἰς τὰ πολε-
• μικὰ μας συμβούλια κατὰ καιροὺς.

«στ.ν. Νὰ φέρω ἢ νὰ στείλω εἰς Ἰδραν τὸ μέρος τῶν λα-
• φύρων ὅπου ὁ παρὼν στόλος ἤθελε κάμει διὰ νὰ τὸ μοιράσῃ ἢ
• πατρὶς κατὰ τοὺς διορισθέντας νόμους.

«ζ.ν. Ἄν δὲ παραβῶ τὴν ἄνω ἐκτεθέντα ὅρκον μου, κηρύτ-
• τομαι ἀναξίος τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι ὑπουργήματος καὶ
• ὑπόχρεως νὰ δώσω λόγον εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν πατρίδα μου
• καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ γένους.»

Ἀντεγράψαμεν ὁλόκληρον τὸν ὅρκον ὡς δεικνύοντα πόθεν καὶ
ὑπὸ ποίους ὅρους ἔλαθεν ὁ ναύαρχος τὴν Ἀρχήν, ποῖα τὰ κα-
θόγοντά του, ποῖα ἡ ἐξουσία του καὶ ποῖα ἡ διαθεσίς του ὅχι
μόνον πρὸς τοὺς οὐδετέρους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς παρα-
δίδοντας τὰ ὅπλα ἐχθροὺς· ἀλλὰ, ἂν ἡ διαθεσίς ἦτο πρόθυμος
εἰς συστολὴν τῶν καταχρήσεων, ἡ χεὶρ ἦτον ἀσθενής.

Τὸ σκοπούμενον δὲ σχέδιον μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς ναυτικῆς
δυνάμεως εἰς Χίον ἦτο νὰ ἐπανστατήσῃ τὰ χωρία, καὶ
νὰ κινήσωσιν αἱ χωρικαὶ διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν πόλιν, συγχρόνως
δὲ νὰ πρὸςβαλῇ αὐτὴν καὶ ὁ στόλος. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ
ἔστειλεν ὁ ναύαρχος ἄνθρωπον εἰς τὰ χωρία φέροντα προκήρυ-
ξιν τῆς Ἰδρας λέγουσαν, ὅτι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτον εἰς τὰ ὅπλα
ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του· ὅτι αἱ Πελοποννήσιοι ἀπέκλεισαν ἐν
τοῖς φρουρίοις ὅλους τοὺς Τούρκους, ἀδυνάτους, ἀνετοίμους καὶ
περιφόβους· ὅτι πολλὰ τουρκικὰ φρούρια ἦσαν ἐγγὺς νὰ παρα-
δοθῶσιν· ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος διεσπάρη εἰς πολλὰ μέρη καὶ
ἐμελέτα νὰ κλείσῃ τὰ Δαρδανέλια, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἐξέλθῃ
ἐχθρική δύναμις· ὅτι αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι δὲν ἐδύναντο νὰ
βασταζώσι μόναι ὅλον τὸ βᾶρος τοῦ στόλου, καὶ ἀνάγκη νὰ
συντρέξῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, καὶ
ὅτι ἡ Χίος, ὡς ἡ πλουσιωτέρα τῶν ἄλλων νήσων, ἐχρεώσται νὰ
δειξῇ τόσῃν προθυμίᾳ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, ὅσῃν
ἐδείξε φιλογένειαν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ του. Ταῦτα ἐγράψαν οἱ
Ἰδραῖοι πρὸς τοὺς Χίους συγκεκρωότες μετὰ τῶν προτροπῶν
ἀπειλᾶς. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ στόλος ἀνέμενε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προ-

κηρύξεως, ἦλθεν εἰδήσεις, ὅτι οἱ Τούρκοι, ἰδόντες ἐρχόμενα τὰ πλοῖα, κατεταράχθησαν καὶ ἔφεραν ἐνώπιόν των τοὺς δημογέροντας· ὅτι οἱ δημογέροντες ἀπεκρίθησαν ἐρωτηθέντες, ὅτι οὐδεμίαν εἰδήσιν περὶ τοῦ ἐρχομοῦ τῶν πλοίων εἶχαν, οὔτε ἐνοχὴν οὐδεμίαν ὑπόπτευαν τῶν ἐντοπίων χριστιανῶν· ὅτι ὁ μουτεσελίμης τοῖς παρέστησεν ὡς ἀναγκαῖον νὰ προσκληθῶσι καὶ ἄλλοι πρόκριτοι εἰς σύσκεψιν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ τόπου· ὅτι ἀνυπόπτοι οὗτοι περὶ ὧν ἐμελέτα ὁ μουτεσελίμης καὶ πρόθυμοι νὰ ἐκκλείψωσι πᾶσαν ὑποψίαν ἐκάλεσαν ὅσους καὶ ὁποίους ὑπέδειξεν ὁ μουτεσελίμης ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἐντοπίων Τούρκων· ὅτι ἀφ' οὗ ὅλοι οἱ κλητοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἠλλάτων, συνῆλθαν ἀνυπόπτως, ἀντὶ νὰ συσκεφθῶσι περὶ ὧν ἐκλήθησαν, μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Φρουρίον ὑπὸ φύλαξιν ὡς ὁμηροὶ κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν τοιούτων περιστάσεων τουρκικὴν συνήθειαν, καὶ ὅτι ἄλλοι μὲν τῶν Τούρκων ἠγρύπνουσαν νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς φύλαξιν τοῦ φρουρίου, ἄλλοι δὲ διεσπάρησαν εἰς τὰ χωρία πρὸς ἀφοπλισμὸν τῶν κατοίκων. Τὴν δὲ 29 ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στόλον ὁ ἀποσταλεὶς εἰς τὰ χωρία καὶ ἀνέφερε καὶ αὐτὸς ὅτι μεταξὺ τῶν χωρικῶν ὀλίγην προθυμίαν ἤρε πρὸς ὅσα ἐμελετώμετο. Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας ὁ στόλος, ἐνδιατριψας ἑνδεκα ἡμέρας καὶ φοβηθεὶς μὴ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν τῶν ὁμηρευόντων, ἀπέπλευσεν ἀπρακτος τὴν 7 μαΐου. Τοιουτοτρόπως ἡ πρώτη ναυτικὴ ἐκστρατεία ἀπέβη ἀνωφελής, παρεκτραπέσα τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ κατὰ τοῦ ἐν Μούρτῃ ἐχθρικοῦ στολίσκου, ὅστις ἀνέτοιμος καὶ ἀφροντις δυσκόλως θὰ διέφευγε τὴν ἄλωσιν ἢ τὸν ἐμπρησμόν.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ στόλου ἐλλιμένιζεν ἐμπροσθεν τῆς Χίου, διάφορα πλοῖα τοῦ περιέπλειαν εἰς βλάβην τῶν θαλασσοπορούντων ἐχθρῶν. Τὴν 28 ἀπριλίου οἱ ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Λαζάρου Πινότσην καὶ Σαχτούρην πρόπλοι συνέλαβον ἐχθρικὸν πλοῖον φέρον πολύτιμα δῶρα τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν, καὶ μετὰδιβάζον εἰς Αἴγυπτον πανέστιον τὸν πρὸ ὀλίγου ἑκπτωτον γενόμενον καὶ ἀποπεμπόμενον σεχουλισλᾶμην, ὡς ἀποπονηθέντα, κατὰ τὰ λεγόμενα, τὴν ἐκδοσιν φεφᾶ εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων· καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ πλοίῳ πλούτη, ἐν οἷς καὶ τὰ τοῦ σεχουλισλᾶμη, διήρπασαν οἱ συλλαβόντες τὸ πλοῖον καὶ τὰ ἐμοιράσθησαν μὴ παρλαβόντες συμμετόχους τοὺς ἀπόντας κατὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ἄλλους συνα-

γωνιστάς των, μηδὲ χωρίσαντες τὸ κανονικὸν μερίδιον εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ· τοὺς δὲ ἐπιβάτας· Τούρκους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀξιὸν εὐγνωμοσύνης σεχουλισλᾶμην, ὅλους ἀνηλεῶς κατέσφαξαν διακκιολογούμενοι ἐφ' οἷς ἔπαθον οἱ ἄθωοι ὁμογενεῖς των καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἂν διακκιολογῇ ἀπάνθρωπος πρᾶξις κατὰ μὴ πταίσαντος ἄλλην ἀπάνθρωπον πρᾶξιν κατ' ἄλλου ἐπίσης μὴ πταίσαντος· σημειωτέον ὅμως, ὅτι πρὸ τῆς ἀγχόνης τοῦ πατριάρχου οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐφέροντο φιλάνθρωπότερον πρὸς ὅλους τοὺς συλλαμβανομένους Τούρκους. Ἡ δὲ ἄνω ῥηθεῖσα πλουσίᾳ λεία σφετερισθεῖσα τοιοῦτοτρόπως ἐκίνησε δίκαια παρὰ πονα καὶ διετάραξε τὰ πληρώματα τῶν ἄλλων πλοίων. Οἱ Ἕλληνες προσέβλαψαν τὴν 1 μαιῶν ἐχθρικὴν τινὰ γολέτταν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου πλέουσιν ἐκ Σμύρνης εἰς Κρήτην· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Τούρκοι ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅσα θὰ ἐπείθοντο παρὰ διδόμενοι, ἐπολέμησαν γενναίως καὶ βυθισθέντος τοῦ πλοίου ἐπνίγησαν. Τὴν δὲ 4 κατεδίωξαν οἱ Ἕλληνες ἄλλο μικρὸν πλοῖον, οἱ δ' ἐν αὐτῷ Τούρκοι τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπέφυγαν διὰ τῆς εἰς τὰ ὄρη φυγῆς τὰς φονικὰς τῶν καταδιωκόντων χεῖρας. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν συνέλαβαν δύο ἄλλα πλοῖα, τὸ μὲν φέρον πίσσαν, τὸ δὲ ἐπιβάτας, οὓς ἐθανάτωσαν εἰς ἐξελέωσιν, ὡς ἔλεγαν, τοῦ πατριάρχου. Ἀνχωρήσαντος δὲ τοῦ στόλου ἐκ Χίου, ἐπανέπλευσεν ἐκάστη μοῖρα εἰς τὸν λιμένα τῆς.

Ἡ νῆσος ἢ μετὰ τὰς τρεῖς ναυτικὰς κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα διαπρέψασα, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διὰ τὴν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας θέσιν ὡς προφυλακὴ ὅλης τῆς ἀποικιστικῆς Ἑλλάδος ῥιψοκινδυνεύσασα εἶναι ἡ Σάμος.

Ἡ νῆσος αὕτη χωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ πορθμοῦ ἐνὸς μιλίου ὡς ἔγγιστα τὸ πλάτος· εἶχεν 25 χωρία μικρὰ μεγάλα καὶ ἐξαισχίλιας χριστιανικὰς οἰκογενεῖας· διετέλει ὑπὸ τὸν σεχουλισλᾶμην καὶ ἀπελᾶμβανεν ἄλλοτε πολλὰ προνόμια διοικουμένη αὐτονόμως παρὰ τῶν αὐτοχθόνων ἐπὶ μικροῖς φόροις. Ἀπὸ τινος δὲ καιροῦ ἐστέλλετο ἀγῶς καὶ κηδὺς καὶ κηδεύοντο καὶ οἱ φόροι τοῦ χαρκασίου, τοῦ οἴνου καὶ τοῦ τελωνίου. Ἐπεκράτουν δὲ ἐν τῇ νήσῳ δύο φατρίαι· ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ μὲν τῶν καλικαντασάων ἢ τῶν ὀλιγρχικῶν, ἡ δὲ τῶν καρμάνιόλων ἢ τῶν δημοτικῶν· ἡ ἐπικρατεστέρη δὲ

φκτρία ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως ἦτον ἡ τῶν καλίκαν-
τσάρων.

Τὴν 17 ἀπριλίου ἔρριψαν ἄγκυραν εἰς τὸ στενὸν τῆς Μυκά-
λης δύο σπετσιωτικὰ πλοῖα. Ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν ὑπὸ τὴν νεο-
φκνῇ σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἔβαλεν ἄνω κάτω τὴν Σάμον
ὅλην, καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ ν' ἀποστατήσῃ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ
Βαθύ. Τὴν δὲ ἐπελθοῦσαν νύκτα ὤρμησάν τινες τῶν κατοίκων
τῆς κωμοπόλεως ἐκείνης καὶ ἔσφαζον τοὺς ἐνδικτριβόντας χά-
ριν ἐμπορίου φιλησύχους Τούρκους ἀντὶ νὰ τοὺς ἀποβιβάσωσιν
ἀδελφεῖς εἰς τὴν ἀντικρὺ ξηράν, ὡς μῆτε ἀντιτείναντας μῆτε
ἐπιφύβους ὄντας. Μετὰ δὲ τὴν σκληρὰν ταύτην καὶ ἀδικαιολό-
γητον πράξιν ἡτοιμάσθησαν νὰ μετχῶσιν εἰς τὴν Χώραν,
πρωτεύουσαν τῆς Σάμου, κατοικουμένην ὑπὸ 1500 ψυχῶν ἐπὶ
σκαπῷ νὰ φονεύσωσι τοὺς ἐνδικτριβόντας Τούρκους καὶ τὸν
ἄγχι καὶ τὸν κκδ' ἄνδρα. Ἀλλ' οἱ προεστώτες τῆς Χώρας, μὴ
θέλοντες τὴν ἐπανάστασιν, καὶ συστήσαντες φρουράν ἐξ 100
ὀπλοφόρων, ἐμπατίωσαν τὴν ἐπικπειλουμένην εἰσβολὴν καὶ τὴν
μελετωμένην φθοράν τῶν Τούρκων· παρεκάλουν δὲ καὶ τὸν ἐν
Κουσσαντάσιω Ἐλέζογλουν καὶ τὸν μπένι τῆς Ῥόδου νὰ στεί-
λωσιν, ὁ μὲν πρῶτος χιλίους στρατιώτας, ὁ δὲ δεύτερος πλοῖον
εἰς παῦσιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀναφυσισῶν ταραχῶν καὶ εἰς σύλ-
ληψιν τῶν ἀποστατῶν· ἰδόντες ὅμως μετ' ὀλίγον, ὅτι τὸ ἐπα-
ναστατικὸν πνεῦμα διεχέετο καθ' ὅλην τὴν νῆσον, δὲν ἀνέμειναν
τὴν ζητηθεῖσαν δύναμιν, ἀλλ' ἀπέπεμψαν τοὺς πρὸ αὐτοῖς
Τούρκους κρυφίως ἐπὶ τὴν ἀντικρὺ Ἀσίαν εἰς λύτρωσιν ἀπὸ
ἀφεύκτου καὶ ἀδίκου θανάτου. Τούτου γενομένου, ὅλη ἡ νῆσος
καὶ αὕτῃ ἡ Χώρα, ἦσαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πλήρη ἐπα-
νάστασιν παρὰ τὴν γνώμην τῶν προεστώτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Κατάστασις τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ ΣΤΕΡΕΑ Ἑλλάς κατεπιέζετο καὶ ἐξηντλεῖτο πολλὰ ἔτη ὑπὸ τὸν Ἀλῆν. Ὑπὸ διζφόρους προφάσεις ὁ πλοῦσιος, εἴτε Τούρκος εἴτε Χριστιανός, ἐγυμνοῦτο, καὶ ὁ δυνατός πάντοτε ἐμνηδενίζετο, συχνάκις δὲ καὶ ἐφονεύετο. Ὁ ἀσυνεΐδητος οὗτος σατράπης ἐκίνει τοὺς Τούρκους κατὰ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς Χριστιανούς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς οἰκείους κατὰ τῶν οἰκείων· ἐβράβευε τὴν κακίαν, ἐπαιδεύε τὴν ἀρετὴν, διέφθειρε τὸν λαὸν ὅλον, καὶ ἐθεώρει καὶ αὐτὴν τὴν οἰκιακὴν τιμὴν τῶν ἀθλίων βασιλέων καθημερινὸν παίγνιον τῶν αἰσχυρῶν καὶ ἀπλήστων ἐπιθυμιῶν του· ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ὅσιον ἐσέβετο, καὶ οὐδὲν ἄνόσιον ἀπεστρέφετο· ἀγωνιζόμενος δὲ πάντοτε νὰ ἐκτείνῃ τὰ ὅρια καὶ τῆς αὐθαριέτου ἐξουσίας του καὶ τῆς τοπικῆς του, καὶ νὰ βλάψῃ ὑπὸ τὰς θελήσεις του τοὺς ἀπειθεῖς ἢ ἀντιπάλους του, εἶχε πάντοτε περὶ ἑαυτὸν μεγάλας δυνάμεις ὡς ὄργανα τῶν φιλάρχων καὶ πλεονεκτικῶν σκοπῶν του. Ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς τυραννίας ἐπλεόναζεν ἡ ληστεία, ὁ Ἀλῆς εἰς ἐξόντωσιν αὐτῆς εἶχε χρειὰν μεταβατικῶν ὀπλοφόρων· καὶ ἡ χρειὰ αὕτη διετήρει τὰ πολυθρόλλητα καπητανάτα τῶν μερῶν ἐκείνων. Οἱ κάτοικοι, καταπιεζόμενοι ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς τῶν ἐργασίαις, ἡσπάζοντο τὴν στρατιωτικὴν βίαν, εὐρίσκοντες ἐν αὐτῇ ἀσφαλείαν, ἄνεσιν, τιμὴν καὶ κέρδος· ὥστε αὐτοὶ ὁ δεσποτισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ τυραννία τοῦ Ἀλῆ ἐγύμναζαν πολὺ μέρος τῶν κατοίκων εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, καὶ προητοιμάζον ἀγνώστως τὴν εὐτυχῆ ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ καταδρομὴ του συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς γενικὴν ἐφόπλισιν τῶν βουλευμένων καὶ δυναμένων Ἑλλήνων νὰ φέρωσιν ὅπλα, τῶν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῶν δὲ κατ' αὐτοῦ ὥστε ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἐφρίνατο κατ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὅλη στρατόπεδον. Οἱ δὲ Ἐταῖροι,

δράξαντες ἐπιδειξίως τὴν εὐκκριάν της καταδρομῆς του, καὶ θεωροῦντες τοὺς σκοποὺς των συμβιβάζομένους πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, τῷ ἀνεκάλυψαν τὸ μυστήριον τῆς Ἑταιρίας, καὶ τὸν ἐθάρρουναν λέγοντές τῳ, ὅτι δάκτυλος ῥωσσικὸς ὑπεκίνει τὰ πάντα. Ὁ πκνουργος σκτράκης ὑπεκρίθη προθυμίαν καὶ εἰλικρίνειαν ἐξ αἰτίας της δεινῆς θέσεώς του· ἀλλ' ἐπιθυμῶν παντοίοις τρόποις νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν κυριάρχην του, πρὸς ὃν καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἀνακοινώσει ὅσα ἔμαθε περὶ τῆς Ἑταιρίας, τῷ ἐγνώστοποίησε τὰ πάντα, ὑποσχόμενος, ἂν ἀμνηστεύετο, νὰ σβέσῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἀνάψασιν ἐν Πελοποννήσῳ φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπερρίψε τὰς προτάσεις του ἀλαζονευομένη ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ της καὶ ἀπιστοῦσα εἰς τὸν ψευδῆ χαρκατῆρα του. Ἄν κατεδέχετο ἡ Πύλη νὰ πολιτευθῇ τὸν Ἀλῆν, ἡ ἐλληνικὴ ἐπαναστάσις θὰ ἐπνίγετο ἐν τοῖς σπαργάνοις της, διότι εἶχεν ὁ ἀνὴρ οὗτος τόσῃν φήμῃν, τόσῃν ἐπιρροῇν, τόσῃν πραγματικὴν ἰσχύν, τόσῃν προσωπικὴν γνῶσιν καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τόπων, τὸ ὄνομά του διέσπειρε τόσον τρόμον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε τὸ πᾶν θὰ ὑπέκυπτεν, ἂν ἐκινεῖτο. Ἡ κατ' εὐτυχίαν ἀπόρριψις τῆς προτάσεώς του ἔφερε τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα· ἀντὶ πολέμου τὸν ἀνέδειξε σύμμοχον της Ἑλλάδος· καὶ ἡ ἐξ ἀνάγκης ἀνταρσία του τὴν ὠφέλησε τὰ μέγιστα, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἐκρηξιν της ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ, καθ' ἣν ὁ Πελοποννήσιος Ἕλλην ἦτον εἰσέτι καὶ ἀταλμος καὶ ἀπειροπόλεμος καὶ ἀνεφοδιάστος καὶ ἀβέβχιος, ἡ ἀντίστασις του ἀνεχάτιζε πολλὰς τῶν ἐν τῇ στερεῇ Ἑλλάδι σουλτανικῶν δυνάμεων ἐτοίμους νὰ πέσωσιν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἱκανὰς νὰ τὴν ὑποτάξωσιν.

Ἡ Ἑταιρία, ὡς εἶπαμεν, εἶχεν ὀλίγους ὁπαδοὺς κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα διὰ τὸν φόβον τοῦ Ἀλῆ· ἀλλὰ τὰ ὑπ' ὄψιν των στερεοελλαδιτῶν μέγιστα κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν γείτονα των, συμβῆντα ἐφείλκυαν ὅλην τὴν προσοχὴν των, καὶ τοὺς ἐρέθιζεν ἔτι μᾶλλον αἱ ἀκκατάπυστοι τῶν Πελοποννησίων προτροπὴ εἰς συμμέθεξιν τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Ἡ θέσις της στερεῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτον ὅποια ἡ της Πελοποννήσου. Ἄν καὶ εἰς ἑνοπλον κίνησιν ἐξ αἰτίας της ἀλληλομαχίης τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Ἀλῆ, ἡ ἀβεβχιάτης της ἐκβάσεως τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου, ὁ εὐλογος φόβος καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ὑποψία συμβιβασμοῦ τῶν ἀλληλομαχούντων, ἱκανοῦ νὰ ἐπιφέρῃ ἀφεύκτως τὴν

ἀποτυχίαν παντός ἐπικρατατικοῦ κινήματος, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ περυσία τόσων στρατευμάτων ἦσαν ἰσχυρὰ αἵτις ν' ἀναστείλωσι τὴν εἰς τὴν ἐπανάστασιν βροχήν της.

Ὁ Ἀλῆς ἐκυρίευεν ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν του τὸ Σούλι, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Σουλιώτας νὰ καταφύγωσιν εἰς ξένην γῆν καὶ νὰ ψωμοζήτωσιν. Ὑποχείριόν του ἦτο καθ' ὃν κχιρὸν ἀπεκηρύχθη· μεγάλως δὲ θὰ ἐχρησίμευε τῇ Πύλῃ ἡ σύμπραξις τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐμπειροπολέμου τούτου λαοῦ, διψῶντος τὴν ἀνάκτησιν τῆς γῆς του, καὶ πνέοντος ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ του Ἀλῆ. Ἀλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτῆς Ἰσμαήλ-πασκας ὁ ἄλλοτε Ἰσμαήλμπεης, ὁ καὶ Πασόμπεης, κάκιστα ἐπολιτεύθη τοὺς νέους τούτους φίλους της· ἐφωράθη δὲ καὶ ἐπιβουλευόμενος αὐτούς, εἶτε διότι οἱ ἀντιζήλοὶ των Ἀλβανοὶ ἐρήχδιούργησαν, ὥστε νὰ δυσπιστῇ πρὸς αὐτούς, εἶτε διότι ἔκρινε τὴν κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ὠφέλειαν τῆς ὑπερησίας των πολὺ κατωτέραν τῆς πρὸς τὰ τουρκικὰ συμφέροντα μετὰ ταῦτα βλάβης, ἐκ τῆς ἐπικυρότου χριστιανικοῦ καὶ ἀνδρείου λαοῦ εἰς τόπον τόσον ὀχυρόν. Ὁ δοκνος καὶ προστακτικὸς Ἀλῆς ὠφελήθει ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Σουλιώτας κακῆς διχθέσεως τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ ἐγκολπωθεὶς αὐτούς, τοῖς ἀπέδωκε τὴν πατρίδα των, τοὺς ἐμίσθωσεν ὡς συναγωνιστάς του καὶ ἀντήλλαξεν εἰς ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν καὶ ὁμήρους. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐνηργοῦντο, οὔτε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἐκραγῇ, οὔτε οἱ Σουλιῶται ἐγνώριζαν τὰ τῆς Ἑταιρίας· διὰ τοῦτο ἀνεδέχθησαν ἀπλῶς καὶ εἰλικρινῶς ἐπὶ λόγῳ τοπικῶν καὶ ἰδικιτέρων συμφερόντων τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶνα· καὶ ἄφ' οὗ ἐξεβράχην ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἐμυήθησαν τὰ τῆς Ἑταιρίας, οὐδὲ καὶ τότε ἐφάνησαν ἐξ αἰτίαις τῶν περιστάσεων ἀλλάζαντες σκοπὸν, οὐδὲ σημασίαν ἐθνικὴν ὑψώσαν, ἂν καὶ ἐσωτερικῶς ἐφρόνουν ὅσα καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Ὁ ὑπὸ τοιαύτην ὁμῶς μορφήν ἐνεργούμενος πόλεμος ὑπέφαινε τὸν ἀληθινόν του χαρακτῆρα πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἵτινες ἀτενίζοντες μακρόθεν εἰς τὴν ἀκρότομον Κιάφην πολεμοῦσαν καὶ πολεμουμένην, τὴν ἔβλεπαν διὰ τοῦ λογισμοῦ των ὡς λαμπρὰ καιομένην ἐφ' ὑψηλῆς περιωπῆς εἰς φωτισμὸν τῶν ἐν τῇ σκότει τῆς δουλείας καθημένων καὶ εἰς χειραγωγίαν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

*Αποστασία Φωκίδος καὶ Βοιωτίας. - *Εκστρατεία εἰς Πατρατσόκι.-

*Αποστασία Ἀττικῆς. - Περιγραφή καὶ ἀποστασία Θεσσαλομαγνη-
σίας καὶ Εὐβοίας. - *Αποστασία Μανεδονίας καὶ κρήτης.

ἌΝ καὶ ἀπέναντι τῶν ἐν Πελοποννήτῳ μεγάλων συμβάντων διεγείροντων ἐν ταῖς καρδίαις τῶν στερεοελλαδιτῶν ἐνθουσιασμόν, ἀμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν, ἡ Αἰτωλοακαρνανία δὲν ἡσπάζθη διὰ μιᾶς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Ἡπείρου ὅπου ἦσαν τὰ μεγάλα ἐχθρικὰ στρατόπεδα θέσεώς της, ἅλλα ὅμως τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος μέρη, ἀπώτερον κείμενα, τὸν ἡσπάζθησαν θαρράλῶς· ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ ἐκ κοινοῦ συνήματος ἢ ἐκ κοινῆς προμελέτης, ὡς προεῖρήθη, ἂν καὶ λόγος ἐγένετο πολὺς περὶ τούτου μυστικῶς παρὰ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς καὶ τοῖς προκρίτοις.

Ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σαλῶνων ἦτον ὁ Πανουργιᾶς, ὅστις, ἅμα ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ὁ Ἀλῆς, ἔφυγεν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἦλθεν εἰς Σάλωνα. Τὴν 24 μαρτίου, ὃ ἐστὶν ἀφ' Μάρτιος οὐ ἔμχθεν ὅτι ἐκινήθη ἡ Ἀχαΐα, διέτριβε μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ 60 ἀρματωλῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἡλίου μίαν ἡμισυ ὥρην μακρὰν τῶν Σαλῶνων, ὅπου ἐκάλεσε τοὺς προσεστώτας τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων εἰς γενικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως νὰ προσβάλλωσι τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τούρκους. Διέταξε δὲ συγχρόνως τὸν μὲν γαμβρόν του καὶ ὑποπλάρχηγόν του Θανάσην Μανίκην νὰ στρατολογήσῃ κατὰ τὸ τμήμα τῶν Βλαχχωρίων τοὺς ἰκνοὺς νὰ φέρωσιν ὅπλα, τὸν δὲ ἐξάδελφόν του Γιάννην Γκούραν, ὅστις ἀφικνῆς τότε διέπρεψε μετὰ ταῦτα, ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον ἐπὶ στρατολογία, καὶ νὰ συνοηθῇ μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ Γαλαξειδίου, οὔτινες μηδὲν ἔχοντες συγκάτοικον Τούρκον καὶ ἐρεθιζόμενοι καθ' ἐκαστὴν ὑπὸ τῶν Πατρῶν, πολλὴν ἐπιβρόχον παρ' αὐτοῖς ἐχόντων διὰ τὰς πολλὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, ἀνυπόμονοι ἦσαν

ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγόν. Ἀφ' οὗ δὲ συνενοήθησαν, ἐκίνησαν τὴν νύκτα τῆς 26, οἱ μὲν ἐξ ἑνὸς οἱ δὲ ἐξ ἄλλου μέρους, ἐξημερώθησαν εἰς Σαλώνων καὶ ἐπολιόρησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πανουργιᾶ τοῦ φρούριον, ὅπου ὑποπτεύοντες οἱ Τούρκοι ἐπρόλαβαν καὶ ἐκλείσθησαν ὅλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ συνεκλείσθησαν καὶ ὅλαι αἱ ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἀχαΐας μεταβῆσαι τουρκικαὶ οἰκογένειαι τῆς Βοστίτης· ἦσαν δὲ μετὰ τὰς ὁλῶν αὐτῶν 600 ἑνοπλοὶ. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη Ἑλλήνων ἦτο μέγας, κυρίως δὲ ὁ τῶν Γαλαξειδιωτῶν, μεταφερόντων εἰς εὐόδωσιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος φιλὰ ὄπλα, πολεμεφόνδια καὶ κανόνια ἐκ τῶν πλοίων. Ἄν καὶ οἱ Τούρκοι ἦσαν δυνατοί, οἱ Ἕλληνες ἐπέπεσαν τόσον ὀρμητικῶς, ὥστε ἐκυρίευσαν τὴν πρώτην ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ φρουρίου νερόν. Οἱ δὲ ἔμπροσθεν ἀπρομήθευτοι τῶν ἀναγκαιῶν καὶ διψῶντες, ἐξώρμησαν τὴν 8 ἀπριλίου ἐπ' ἐλπίδι νὰ κυριεύσωσι καὶ τὴν παρχῆρευσαν πηγὴν, ἀλλ' ἀπέτυχαν καὶ ἐρονεύθησαν 13, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπ' ἀνδρὶς γνωστός Χαΐδας. Πεινῶντες οἱ δυστυχεῖς καὶ διψῶντες παρεδόθησαν ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα (10 ἀπριλίου), ἐπ' ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς, καὶ παρέδωκαν καὶ τὰ ὄπλα τῷ Πανουργιᾶ, ἔμπροσθεν τῆς πύλης καθήμενῳ, καὶ παραλαμβάνοντι αὐτά· καὶ οἱ μὲν ἔμειναν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀνεπηρέεστοι, οἱ δὲ εἰς πλειοτέραν ἀσφαλείαν ἠθέλησαν νὰ κατοικήσωσι μεθ' ὧν εἶχαν σχέσεις Χριστιανῶν. Τὸ φρούριον δὲ τῶν Σαλώνων ἦτο τὸ πρῶτον τῶν κυριευθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

* Ἀπρίλιος

Γνωσθεῖσης τῆς πολιορκίας τῶν Σαλώνων, ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς, ὀπλαρχηγὸς Λιδωρικίου καὶ Μαλανδρίνου, συννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀναγνώστη Λιδωρίκη, τοῦ Παπαῦ Γεωργίου Πολίτη, καὶ λοιπῶν προεστώτων τῶν δύο ἐπαρχιῶν, ἔχων καὶ αὐτὸς 60 ἀρματωλοὺς καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὄπλα χωρικοὺς, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τὴν 28 μαρτίου καὶ αὐτὸς μὲν εἰσῆλθε τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν τυμπάνων εἰς Λιδωρίκι, ἀπέστειλε δὲ τὸν ὑποπλάρχηγόν του Θεοδωρὴν Χαλθατσὴν εἰς Μαλανδρίνον. Οἱ Τούρκοι καὶ οἱ ἐν Λιδωρικίῳ καὶ οἱ ἐν Μαλανδρίνῳ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινων οἰκιῶν, καὶ ἀντίστησαν· ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας, ἀφ' οὗ ἐρονεύθησαν τινες αὐτῶν, κατέθεσαν τὰ ὄπλα καὶ παρεδόθησαν ὡς καὶ οἱ ἐν Σαλώνοις.

Μάρτιος

Κατόπιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν ση-

μαίαν ἢ τῆς Λεβανδείας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Θανάσης Διάκου, σκοπεύοντας νὰ τὴν ὑψώσῃ πρὸ τῶν ἄλλων συναδέλφων του, ἀλλ' ἐμποδισθέντος διὰ τὰς τῶν προκρίτων τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης διχονοίας. Οὗτος, ἔχων 100 σύντροφους καὶ στρατολογήσας καὶ πολλοὺς Ἀρχαυδίτας καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπαρχίας, κατέλαβε διὰ νυκτὸς τὰς θέσεις τοῦ Ζαχαρᾶ καὶ τοῦ προφήτου Ἡλίου ἄνωθεν τῆς πόλεως Λεβανδείας, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλε πρῶτον καὶ ἀπέκλεισε διόδους τινὰς εἰς διακοπὴν πάσης κοινωνίας τῶν ἐντευθεν καὶ ἐκεῖθεν Τούρκων· ἔπειτα φιλιώσας τοὺς διαφωνοῦντας προεστῶτας τῆς Λεβανδείας εἰσῆλθε τὴν 30 εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἐλευθερίας. Ἰδόντες δὲ τὴν ἔνοπλον εἰσβολὴν ταύτην οἱ ἐν τῇ πόλει Τούρκοι, οἱ μὲν ἀνέβησαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς δυνατωτέραις οἰκίαις τῆς πόλεως· συνεκλείσθησαν δὲ καὶ οἱ ἐκεῖ εὑρεθέντες πολλοὶ Ἀλβανοί· ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐγκατοίκων Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀνέβαινον εἰς 800. Τὴν 31 συνήρθη μάχη καὶ διήρκεισε πέντε ἡμέρας. Ὁ Ρούκας καὶ τινες ἄλλοι ἀνέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ φρούριον, ἐλπίζοντες νὰ τὸ κυριεύσωσιν· οἱ Τούρκοι τοὺς ἐνόησαν, τοὺς ἀντέκρουσαν, ἐπλήρωσαν τινὰς καὶ τοὺς ἀπεδίωξαν· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῆς τροφῆς καὶ τοῦ νεροῦ τοὺς ἠνάγκασε μετ' ὀλίγον ν' ἀπλώσωσι λευκὴν σημάιν, νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ παραδοθῶσιν ὥς καὶ οἱ ἐν Σαλώνοις. Ὁ δὲ Διάκος ἐφάνη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς πνέων θερμὸν πατριωτισμὸν, καὶ ἀνώτερος παντὸς ὕλικου συμφέροντος· συνάξας τὰ παραδοθέντα ὅπλα καὶ λάφυρα τὰ πρεδίδωκεν ὅλα εἰς χεῖρας τῶν προκρίτων πρὸς ἀγορὰν τροφῶν καὶ πολεμευδίων τοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δὲ ἐξεστράτευσε μετὰ 600 κατὰ τὴν Βαδωνίτσαν καὶ Θερμοπύλας, διότι ἐψιθυρίζετο, ὅτι στρατεύματα ἐχθρικὰ συνηθορίζοντο ἐν Ζητουνίῳ.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἤνοιξεν ὁ πόλεμος ἐν Λεβανδείᾳ, διέταξεν ὁ Διάκος καὶ τὴν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ὀπλαρχηγίαν του ἐπαρχίᾳ τοῦ Ταχλιντίου Ἀντώνην Κονταουσόπουλον, ἐξ ἀδελφόν του, νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ τὰ αὐτὰ συννοηθεῖς μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου. Τὴν 31 ὑψώθη καὶ ἐκεῖ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν δὲ 1 ἀπριλίου ὁ ὀπλαρχηγὸς Μπούσγος μετέβη κατὰ Ἀπρίλιος
διαταγὴν τοῦ Διάκου εἰς Θήβας, καὶ ἔστησε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ

τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἀμαχητί, διότι οἱ Θηβαῖοι Τοῦρκοι προβλέποντες ὅτι συνέβη, παρέλαβαν πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα καὶ τὰ πράγματα τῶν καὶ μετέβησαν ἡσυχῶς εἰς Εὐβοίαν.

Μαθὼν καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν ἐπαρχιῶν Ζητουνίου, Βοδωνίτης καὶ Τουρκοχωρίου. Γιάννης Δουδινιώτης, ὅσα ἐπράχθησαν κατὰ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ ἔχων 80 συντρόφους ἐστρατολόγησεν ἄλλους 500 ἐκ τῶν κατοίκων τῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα του ἐπαρχιῶν, ὕψωσε τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἂν καὶ ὁ υἱὸς του ἦτον ὑποχείριος τοῦ Ἀλῆ, καὶ τὴν 8 ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον τῆς Βοδωνίτης, ὅπου ἐκλείσθησαν αἱ ἐν αὐτῇ 70 τουρκικαὶ οἰκογένειαι. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν καὶ ὁ Κομνᾶς Τράκας, σταλὲς παρὰ τοῦ Πανουργιᾶ μετὰ 200, καὶ ὁ Διάκος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ὤρμησαν ὅλοι ἐπὶ τὸ φρούριον, ὅπερ, ἂν καὶ μικρόν, δὲν ἦτο ἀλώσιμον εἰμὴ διὰ τῆς πείνας ἢ τῆς δίψας ὡς κείμενον ἐπὶ δυνατῆς θέσεως· διὰ τοῦτο οἱ βρῆθέντες ὀπλαρχηγοί, ἀφήσαντες δύναμιν τινα εἰς διατήρησιν τῆς πολιορκίας, ἀνεχώρησαν εἰς Ζητοῦνι, καὶ τὴν 10 ἐφθασαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχιοῦ γέφυραν, ὅπου, δευτέρως σκέψαις γενομένης, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ προχωρήσωσι, πρὶν συνοηθῶσι καὶ μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πατρατσαϊκοῦ Μίτσου Κοντογιάννη, ἔχοντος καὶ δύναμιν ἱκανὴν καὶ ἐπιβροῇν· μετέβησαν δὲ ἐκεῖθεν εἰς Κομποτάδας πλησίον τοῦ Πατρατσαϊκοῦ, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Πανουργιᾶς μετὰ 500, ὥστε, συρρέουσάντων καὶ ἄλλων, ὅλος ὁ στρατὸς συνηριθμεῖτο εἰς 2000. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐκάλεσαν τότε τὸν Κοντογιάννην εἰς συνεστρατεῖαν· δὲν τοὺς ἤκουσε· τὸν ἐκάλεσαν καὶ ἐκ δευτέρου· οὐδὲ καὶ τότε τοὺς ἤκουσεν. Ἡ παρρησία του, ἀφορμὴν ἔχουσα τὸ κινδυνῶδες τοῦ ἐπιχειρήματος, δὲν ἦτον ἄλογος, ἀλλ' ἦτο παράκαιρος καὶ βλαπτικὴ πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας λαοὺς καὶ πρὸς τοὺς συνκδέλφους τοῦ ὀπλαρχηγού· τὸν ἐκάλεσαν καὶ ἐκ τρίτου, ἔστειλιν καὶ παρκινέτας τὸν Γεώργην Δεσποτόπουλον καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Διάκου, Καλύβην καὶ Μπακογιάννην, οἵτινες τὸν ἀπήντησαν κατὰ τὸν Κοῦκον ἐξ ὧρας μικρὰν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου· ἀλλ' οὕτε αὐτοὶ τὸν ἐπεισαν· ὥστε τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἐκχέθητο ἀργὸν ὀκτῶ ἡμέρας. Ἀλλ' ὅτι δὲν κατώρθωσαν αἱ προσκλήσεις καὶ παρκινέσεις, κατώρθωσαν ὁ ζῆλος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἀνε-

ψιῶν του καὶ ὑποπληρχηγῶν του, καὶ ἡ γνωσθεῖσα ἀπόφασις τῶν λοιπῶν ὀπληρχηγῶν νὰ προσβάλωσι τὸ Πατρατσίκι καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ ἠνώθη καὶ ὁ Κοντογιάννης, οὐδείς ὀπληρχηγός τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (α) ἔμενεν ἐκτὸς τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐκ συμφώνου ἀπεφασίσθη νὰ κινηθῶσιν εἰς ἄλυσιν τοῦ Πατρατσικίου· καὶ ὁ μὲν Κοντογιάννης νὰ προσβάλῃ διὰ τοῦ δυτικοῦ μέρους, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ. Ἐν τούτοις παρεδόθη τὸ φρούριον τῆς Βοδωνίτης.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ ἐν Πατρατσικίῳ Τούρκοι, ἐν οἷς ἦσαν 800 ὀπλοφόροι, ἐντόπιοι, Ἀλβανοὶ καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἔμαθάν τὰ ἐν Σαλῶνις, ἡτοιμάσθησαν εἰς μάχην, ὠχύρωσαν τὰς δυνατωτέρας οἰκίας, τὸ ὠρολογιοστάσιον, τὸ ζαμίον, τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς πύργους καὶ ἄλλα μέρη, ἔφραξαν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς στενωπούς, καὶ ἐξῆλθον πλείττοι πρὸς τὸν ῥύακα τοῦ προαστείου τῶν Μπογομύλων προσμένοντες τοὺς ἐχθροὺς ἐντὸς τῶν ἐκεῖ ὀχυρωμάτων. Οἱ δὲ κατὰ τοὺς Κομποτάδες Ἕλληνες ἐπέπεσαν τὴν 18 τόσον ὀρμητικοί, ὥστε διὰ τοῦ πρώτου τουρκετισμοῦ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἀφήσωσι τοὺς Μπογομύλους, καὶ νὰ περιορισθῶσιν, ἐν τῇ πόλει· ἔκχυσαν δὲ καὶ τὰς οἰκίας τῶν Μπογομύλων καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν πολεμοῦντες καὶ καίοντες. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἐκινήθησαν οἱ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, ἐκινήθησαν καὶ οἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀγάθωνας ὑπὸ τὸν Κοντογιάννην, καὶ διαβάντες τὸν Ξηρίον ἔπεσαν εἰς Μισακλῆν, ἀπεδιώξαν τοὺς ἐκεῖ ὀχυρωθέντας Τούρκους καὶ εἰσῆλθον καὶ οὗτοι εἰς τὴν πόλιν πολεμοῦντες καὶ καίοντες· ἄλλ' οἱ κλεισθέντες ἐν ταῖς ὀχυροῖς κτιρίοις Τούρκοι ἀντεῖχαν γενναίως. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον, καθ' ἣν ὥραν ἐξησθένησεν ὁ πόλεμος, εἶδαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς πεδιάδος κατὰ τὸ Λιανοκλαδί παμπληθῆ πυρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐλθόντων ἐκεῖ διὰ νυκτός, καὶ φοβηθέντες μὴ ἀποκλεισθῶσιν ὑπὸ τοῦ συνακολουθοῦντος ἱππικοῦ ἀνεχώρησαν τὴν ἐπικύριον, ὁ μὲν Κοντογιάννης εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ λοιποὶ ὀπληρχηγοὶ εἰς Κομποτάδας ἀφήσαντες τὴν πόλιν ἡμιέκκυστον. Ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς δὲ ταύτης ἐσκοτώθησαν 6 Ἕλληνες καὶ ἐπληγώθησαν 5 ἐν οἷς καὶ ὁ Ρούκης. Ἐσκοτώθησαν καὶ 10 Τούρκοι καὶ ἐπληγώθησαν ἄλλοι τόσοι.

Οὕτε ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης, οὕτε ἡ ἐμφάνισις τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὸ Λιανοκλαδί ἔστησαν τὴν πρόοδον τῆς ἐπακστάσεως κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀττικὴ ἦτον ἡ μόνη ἐπαρχία ἐκείνου τοῦ μέρους, ἡ ἕως τότε μὴ ἀποστατήσασα. Εἶδαμεν ὅτι αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνηγέρθησαν διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὀπλαρχηγῶν των· ἀλλ' ἡ Ἀττικὴ ἦτον ἡ μόνη τῶν ἐπαρχιῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἡ μὴ ἔχουσα ἐκπαλαί ὀπλαρχηγόν, διότι οὔτε ἡ θέσις τῆς οὔτε τὰ βουνά της ἐθεωροῦντο κατὰλληλος φωλεῖ κλεπτῶν καὶ ὧν ἐσυστήθησαν τὰ ἀρματωλίκια διὰ τοῦτο αἱ Ἀθηναί, ἐν ᾗ ἀπεστάτησαν τὰ γειτονικά μέρη, διέμειναν μέχρι τινὸς ὑπὸ τὴν πλήρη κυριότητα τῶν Τούρκων κυμαινόμεναι μεταξὺ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων.

Ὁ Μελέτης Βασιλείου, κάτοικος τῶν Χασίων, χωρίου τῆς Ἀττικῆς καίμενου, κατὰ τὴν ὀνομασίαν του, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ παλαιοῦ δήμου τῶν Χαστιῶν καὶ πλησίον τῆς Φυλῆς, ἦν ἄλλοτε κατέλαβαν οἱ καταλύσαντες τὴν τυρκενίαν τῶν Τριάντων, ἄνθρωπος φιλόπατρις, γενναῖος καὶ πολλὴν ἔχων ἐκεῖ ἐπιρροήν, θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὸ χωρίον του τῶν κακῶν ὅσα ὑπέφερεν ὅλη ἡ Ἀττικὴ καὶ παρὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς καὶ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Εὐβοίας, οὐτινος ἡ δικαιοδοσία ἐξείκειντο καὶ εἰς αὐτήν, κατώρθωσεν ἄλλοτε καὶ ἀπέκοψεν αὐτὸ τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἦτο δ ε ρ β ε ν ι ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῆς ἀνύδου τοῦ Πάρνηθος θέσεώς του, καὶ τὸ ἐπροίκισε δι' ὧν προνομίων ἐπροικίζοντο τὰ τῶν τοιοῦτων θέσεων χωρία, ὧν τὴν φύλαξιν ἦσαν ἐμπειπιστευμένοι ἐντόπιοι, ἔχοντες τὴν ἄδειαν τοῦ ὀπλοφορεῖν. Ἡ περίστασις αὕτη ὑπέκρυψεν εὐσχήμως, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως, τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ Μελέτη, ὅστις, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅσα συνέβησαν ἐν ταῖς πλησιοχώροις ἐπαρχίαις, ὥπλισε τὴν 1 Ἀπριλίου τοὺς χωρικοὺς του ἐπὶ λόγῳ, ὅτι θὰ ὑπερχάπιζε τὸν τόπον του ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης ἐπιδρομῆς κλεπτῶν, ἔστησε τὸ μικρὸν του στρατόπεδον ἐν Μενιδίῳ, συμπρέλαβε συναγωνιστάς του τοὺς Μενιδιώτας ὑπὸ τὸν Χαστῆ-Ἀναγνώστην Τσουρκατιώτην, καὶ τινὰς Σαλαμινίους ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν αὐθορμήτως, καὶ τὴν 18 ἐκτόπησεν ἐν τῷ ἀντικρὺ τῆς Εὐβοίας χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς, Καλάμῳ, τοὺς περὶ τὴν Καρύστιον Ὁμέρμπεην μεταβάλλοντας ἐκεῖ ἐξ Εὐβοίας εἰς παρατήρησιν τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη νεωστὶ συμβάντων. Θέλοντες δὲ ὁ Μελέτης καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἐνωθῶσιν ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν, ἀντιπροσωπεύοντα τὴν Ἐταρίαν, παρεκάλεσαν

τοὺς ἄρχοντας τῆς Λεβαδείας νὰ τοῖς στείλωσι τοιοῦτον. Οἱ ἄρχοντες εὐρόντες κατάλληλον τὸν Δῆμον Ἀντωνίου, κατηχητὴν πρὸ ὀλίγου τῆς Ἐταιρίας, εὐρωπαϊκὰ ἐνδεδυμένον, τῷ ἔβαλαν ἐπωμίδας καὶ περικεφαλαίαν καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς Μανίδι, ἔπου τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ Ἀττικοὶ ὡς ἄνδρα ὑπερέχοντα ἐξ αἰτίας τῆς ἀσυνήθους στολῆς του, καὶ ἐτέθησαν ὑπ' αὐτὸν μεθ' ὅσης ἄλλοτε ἀφοσιώσεως ἐτέθησαν οἱ Σπαρτιῆται ὑπὸ τὸν χαλὸν συμπατριώτην τοῦ Μελέτη Τυρταῖον.

Οἱ κάτοικοι Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν 400 οἰκογένεια· παρευρίσκοντο καὶ 60 Ἀλβανοὶ ὡς ἀστυνομικὴ δύναμις· ἀνησύχαζαν δὲ δικαίῳ τῷ λόγῳ βλέποντες τὰ κινήματα τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἰδόντες καὶ τὰ χωρία αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας των εἰς ἔνοπλον κίνησιν, καὶ τοὺς χωρικοὺς ἀρπάζοντας ποιμνία ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, κατεταράχθησαν καὶ ὠργίσθησαν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν συνέλαβαν τὴν κοινὴν ιδέαν νὰ σφάζωσιν ὅλους τοὺς ἐν Ἀθήναις δυναμένους νὰ ὀπλοφορῶσι Χριστιανούς· ἀλλὰ βλέποντες, ὅτι τοῦτο οὔτε πολιτικὸν ἦτον, οὔτε εὐκατόρθωτον, καὶ ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ὅ,τι ἤθελαν ν' ἀποφύγῃσι, παρητήθησαν· ἤρχισαν ὅμως νὰ προετοιμάζωνται ἀνακομίζοντες τροφὰς καὶ τὰ πράγματα τῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθαρίζοντες μίαν τῶν δύο εὐχρηστων ἀλλὰ πρὸ κκιροῦ μὴ ἐν χρήσει δεξαμενῶν καὶ μετακομίζοντες ἐκ τῆς πόλεως νερόν. Πεισθέντες δὲ ἐξ ὅσων ἤκουαν καὶ ἑβλεπαν, ὅτι οἱ ἔξωθεν κ λ ε π τ α ι θὰ ἐφόρμων, συνέλαβαν αἰφνης τὴν 11 τοὺς τρεῖς προεστῶτας καὶ 10 ἄλλους περιφερομένους εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, τοὺς ἀνεβίβασαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν. Ἡ σύλληψις αὕτη ἐφόβισε τοὺς ἄλλους προὔχοντας καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ κρυβῶσιν· ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκασεν ἐν ταύτῳ καὶ νὰ συνορηθῶσι κρυφίως μετὰ τῶν ἔξω καὶ τοὺς προτρέψῃσι νὰ ἔμβωσιν ἔνοπλοι εἰς τὴν πόλιν· ὥστε ὅ,τι ἐπραξάν οἱ Τοῦρκοι εἰς προφύλαξιν των ἀπέβη εἰς βλάβην των.

Ἀπρονόητοι δὲ καὶ ἀσυνεπεῖς, φυλακίσαντες ἐν τῇ ἀκροπόλει τοὺς προεστῶτας καὶ λοιπούς, δὲν ἐρρόντισαν νὰ ἔχωσιν ἱκανοὺς φύλκακας ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾧ ἑβλεπαν τόσους ὀπλοφόρους Χριστιανούς ἐκτὸς αὐτῆς· ἀλλ' ὅ,τι διακρίνει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν μοῖραν των εἶναι, ὅτι, ἐξικρουμένων τῶν πυλῶν τοῦ τείχους φυλαττομένων ὑπὸ Τοῦρκων, ἐρροῦραν τὰ λοιπὰ μέρη αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν αὐτῶν Χριστιανοί.

Τὴν νύκτα τῆς 25 συσσωματωθέντες οἱ ἔξωθεν Χριστιανοὶ ἐν Μενιδίῳ, ὧς 600, ἄλλοι φέροντες ὅπλα, ἄλλοι λόγχας, καὶ ἄλλοι ῥόπαλα, ἐστράτευσαν πρὸς τὴν πόλιν δύο ὥρας πρὶν ἐξημερώσῃ, ἀνέβησαν ἡσύχως τὸ μεταξὺ τῶν πυλῶν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας τεῖχος, εἰσεπήδησαν ἀνεμποδίστως, ἐφύνευσαν τοὺς ἐπὶ τῶν δύο πυλῶν ὀλίγους Τούρκους, καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν πόλιν τουφεκίζοντες καὶ ἀλαλάζοντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι ἀνέβαιναν πᾶσαν ἐσπέραν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὀλίγοι εὗρέθησαν ἐν τῇ πόλει, δι' ἃ καὶ ὀλίγοι ἐχάθησαν· 36 δὲ ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδια, ἐκ τῶν ἐνευρεθέντων κατέφυγαν εἰς τὰ προξενεῖα καὶ διεσώθησαν. Οἱ Ἀττικοί, κυριεύσαντες τὴν πόλιν, ἔστησαν τὴν 28 τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου, ὅπου ἐκάθισαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, ἐν οἷς καὶ ὁ πρωταθλητὴς τῆς Ἀττικῆς Μελέτης.

Μόλις διεδόθη εἰς τὰ περίρξ' ἡ εἰδησις τῶν συμβάντων τούτων, καὶ συνέρρευσεν εἰς Ἀθήνας ἱκανὸς ἀριθμὸς Αἰγινητῶν, Κείων, Θερμιωτῶν καὶ Ὑδραίων ὀπλοφόρων. Κατόπιν αὐτῶν ἦλθαν καὶ τινες Κεφαλλῆνες (5 μαίου) φέροντες καὶ κανόνια· ὥστε ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ὀπλοφόρων συνηριθμεῖτο εἰς τρισχιλίους.

Οἱ ἔγκλειστοι Τούρκοι, βλέποντες μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν πολλοὺς φραγκοενδεδυμένους, τινὰς δὲ φοροῦντας καὶ στολὰς, ἠπόρησαν καὶ ἠρώτησαν διὰ γράμματος τοὺς προξένους, ἂν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τοῦ σουλτάνου. Οἱ πρόξενοι τοῖς ἔγραψαν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὰς ὑποψίας καὶ τοὺς φόβους τῶν, συνέλεξαν ὅσους ἵππους, ὄνους καὶ ἡμιόνους ἤθραν, καὶ ἄλλοι καθήσαντες ἐπ' αὐτῶν, τῶν μὲν ἐχόντων τῶν δὲ μὴ ἐχόντων ἐφίππια, ἄλλοι δὲ πεζοί, καὶ οἱ πλείστοι φραγκοφοροῦντες καὶ σκιαδοφοροῦντες, περιῆλθαν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ τὸν κρότον εὐρωπαϊκῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων ἐπιδεικνύμενοι δῆθεν τὸν εὐρωπαϊκὸν τῶν· ἀλλὰ μία κανονία, πεσοῦσα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ φονεύσασα ἕνα, διέλυσεν ἐν τῷ ἅμα τὴν γελοίαν ταύτην σκηνήν.

Δράξαντες οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ὅπλα ἐπεμελήθησαν νὰ τακτοποιηθῶσι πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ περιστάσις· καὶ ἐπειδὴ ἐστεροῦντο πολεμικῆς ὕλης, ἀπέσπασαν τὸν ἐπὶ τῶν θόλων τῶν ἐν τῇ πόλει ζαμιῶν μάλυβδον, ἔχυσαν βό-

λια, καὶ ἔβαλιν εἰς κίνησιν καὶ τοὺς σωζομένους πυριτομύλους· ἔστησαν δὲ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει διὰ τῆς θερμῆς συνδρομῆς καὶ τῶν ἄλλοθεν ἐλθόντων Ἑλλήνων ἑπτὰ κανόνια ἐπὶ διαφόρων θέσεων, τῆς Πνυκός, τοῦ Μουσείου ὅπου τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, πλησίον τῶν θεάτρων τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἡρώδου, καὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Κατ' αἰτήσιν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἦλθε τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐνοπλίσεως τῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὑδραϊκὸν πλοῖον 11 κανονίων, σταλὲν παρὰ τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν ὑπὸ τὸν Γεώργην Νέγκαν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ κάτωθεν εἰς μίαν τῶν δεξαμενῶν μετακομισθέντος νεροῦ, εἶχαν εἰς χρῆσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸ μόλις πόσιμον ἑνὸς τῶν τριῶν πηγαδίων τῶν ἐν τῷ παρατειχίσματι (σερπεντασέ)· καὶ ἐπειδὴ τὸ τῆς δεξαμενῆς θὰ κατηναλίσκετο ἐντὸς ὀλίγου, οἱ πολιορκηταὶ προσεπάθουν κατ' ἄρχας νὰ σπάσωσι διὰ κανονίων τὸ παρατειχισμα ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸ κυριεύσωσι καὶ στερήσωσι τοὺς ἐχθρούς τῶν τοῦ ἐν αὐτῷ νεροῦ, διότι διὰ μόνης τῆς δίψας ἢ τῆς πείνας ἠλπιζέτο ἡ κυρίεσις τῆς ἀκροπόλεως. Ἐν τοσούτῳ πολιορκηταὶ καὶ πολιορκούμενοὶ ἐκανονοβόλουν καὶ ἐκανονοβολοῦντο, μῆτε βλάπτοντες μῆτε βλαπτόμενοι. Ἐρριπταν δ' ἐνίοτε οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ βόμβας εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πάντοτε ἀβλαβεῖς διὰ τὴν ἀνεπιτηδεύτητα τῶν ριπτόντων.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἐπανάστασις ἔβασκε κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὡς πυρκαϊὰ καὶ διεχύθη καὶ εἰς Μαγνησίαν.

Ἡ νῦν Μαγνησία, ἡ τὸ πάλαι μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ κοινῶς Σαλαμπριάς ἐκτεινομένη καὶ περιλαμβάνουσα τὴν Ὀσσαν ἦτοι τὸν Κίσσαβον, περιλαμβάνει μόνον τὸ Πήλιον ὄρος, ἦτοι τὸ βουνὸν τῆς Ζαγοράς, καὶ σχηματίζει γλῶσσαν προέχουσαν εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τοῦ Θερμαϊκοῦ, ἦτοι τοῦ Θεσσαλονικοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Παγασσητικοῦ, ἦτοι τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου· ἔχει δὲ πρὸς μὲν ἄρκτον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὄρια τὴν μεταξὺ τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὀσσης κοιλάδα, ἦτοι τὸν κάμπον τῆς Ἀγυῖας, πρὸς δὲ δύσιν τὴν Βαιθηρίδα λίμνην, τὴν κοινῶς Κερλάν, καὶ μικρὰ τινα ριζοβούνια τοῦ Πηλίου, δι' ὧν χωρίζεται ἀπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Βελεστίνου καὶ τοῦ Ἀρμυροῦ· διαφεύεται δὲ ἐκ φύσεως εἰς ἀνατολικοῦθρον καὶ δυτικονότειον· καὶ ἐκεῖνη μὲν εἶναι ἄρεινότερα, κρημνωδεστέρα, κατὰφυτος καστανηδῶν καὶ ὀλίγον καρποφόρος· αὕτη δὲ ὁμαλωτέρα καὶ εὐ-

φορωτέρα. Ἐχει δὲ ὅλη ἡ Μαγνησία 47 χωρία περιέχοντα κατοίκους 50 χιλιάδας, ἐξ ὧν 1750 Τοῦρκοι· ὅλα δὲ τὰ χωρία εἶναι χριστιανικὰ πλὴν τοῦ Βώλου καὶ τῶν Λεχωνίων κατοικουμένων τοῦ μὲν ὑπὸ μόνων Τοῦρκων, τῶν δὲ ὑπὸ Τοῦρκων καὶ Χριστιανῶν. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν κατοίκων δεικνύει πόσον πολυάνθρωπα ἦσαν πολλὰ τῶν χωρίων· τὸ πολυάνθρωπότερον δὲ ἦτον ἡ Μακρυνίτσα. Παρὰ τὴν εἴσοδον δὲ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας μικρᾶς χερσονήσου, συνδεομένης ἐν σχήματι ἀγκῶνος μετὰ τῆς νοτειοδυτικῆς ἁκρᾶς τῆς λοιπῆς Μαγνησίας διὰ πετρώδους καὶ δυσπροσίτου ἰσθμοῦ μίᾳς ὥρας σχεδὸν μῆκος ἔχοντος, κεῖνται τὰ Τρίκερα ἢ Τρίκερη.

Μάτος

Τὴν 5 μαΐου ἐφάνησαν πρὸς τὰ παράλια τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ Ἀρμυροῦ πλοῖα Ὑδρας καὶ Σπετσῶν.

Πρὸ τινων ἐτῶν διέτριβεν ἐν Μαγνησίᾳ, σχολαρχῶν ἐν Μηλιαῖς, ὁ Ἀνθιμος Γαζής, μέλος τῆς Ἀρχῆς τῶν Φιλικῶν, καὶ προετοιμαστῆς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτος καιροφυλακτῶν ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τῶν ῥηθέντων πλοίων, ἤτοι τὴν 7, τοὺς κατοικοῦντας τὴν Μαγνησίαν Χριστιανούς, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐπροοιμίασαν σκοτώσαντες τὸν διοικητὴν τινων χωρίων ἐπανερχόμενον ἔκ τινος ἐπὶ συλλήψει ὑπόπτων προεστώτων περιοδίας, οἱ δὲ ἐκινήθησαν ὑπὸ τὸν Κυριακὸν Μπαστέκην κατὰ τῶν κατοικούντων τὰ Λεχώνια Τοῦρκων, καὶ ὅλους σχεδόν, ὡς 600, ἐξωλόθρευσαν. Πληγωθέντος δὲ τοῦ Μπαστέκη, ἀνεδείχθη διάδοχος τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του ὁ Κοντονίκος. Ἐκεῖθεν ἐστράτευσαν οἱ Ἕλληνες εἰς πολιορκίαν τοῦ Βώλου, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ῥηθέντων πλοίων καὶ τινων τρικεριωτικῶν· καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἐπὶ τινος λόφου πυραμοειδοῦς, κοινῶς καλουμένου ἐξ αἰτίας τοῦ σχήματός του « Πιλάφ - Τεπέ », σκοπεύοντες νὰ κόψωσι διὰ τῆς κατοχῆς ἐκείνης τῆς θέσεως πᾶσαν συγκοινωνίαν τοῦ πολιορκουμένου Βώλου καὶ τοῦ Βελεστίνου καὶ Ἀρμυροῦ· ἐσύστησαν δὲ συγχρόνως καὶ τοπικὴν διοίκησιν, Β ο υ λ ἡ ν Θ ε τ τ α λ ο μ α γ ν η σ ί α ς, ἑδρεύουσιν ὅπου τὸ δευτερον στρατόπεδον· μετ' ὀλίγον δὲ ἔστησαν καὶ τρίτον πλησιέστερον τοῦ Βελεστίνου, ἐν τῷ ἀγίῳ Γεωργίῳ, καὶ πλήρεις θαρρῶν καὶ ἐλπίδων ὤρμησαν ἄλλοι διὰ τῆς πεδιάδος καὶ ἄλλοι διὰ τῶν βουνῶν εἰς Βελεστίνον, τὸν ἐπάτησαν, τὸν ἔκαυσαν, ἠνάγκασαν τοὺς ἐν αὐτῷ Τοῦρκους νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τεσσάρων πύργων,

κειμένων ἐν μέσῳ εὐρυχώρων ἀγλογύρων, καὶ μηδενὸς ἐναντιομένου ἐδόθησαν ὅλοι εἰς ἀρπαγὴν καὶ εἰς κραυπάλην. Κατὰ τὴν ἔφοδον δὲ ταύτην ἐπληρώθη ὁ Κοντονίκος, ἐν διεδέχθῃ ὁ Παναγιώτης Μπαστέκης. Ἄλλ' οἱ ἐγκλειστοὶ, βλέποντες τὴν παράλυσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐθαρρύνθησαν τόσον, ὥστε 60 μόνον ἐφιπποὶ ἐξήλθον, καὶ διαβάιντες διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων χιλίων ὄντων ὅλοι ἀβλαβεῖς ἔγειναν ἄφαντοι· μετὰ δὲ τινὰς ὥρας ἡ καθημένη ἐπὶ τινος ὑψώματος ἑλληνικὴ σκοπιὰ ἀνήγγειλεν, ὅτι στρατεύμα πολὺ ἐφαίνετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Λαρίσσης ἐρχόμενον πρὸς τὸν Βελεστῖνον. Πανικὸς τότε φόβος κατέλαβε τοὺς Ἑλλήνας· ὅλοι ἐγκατέλειψαν τὴν κωμόπολιν καὶ ἔτρεχαν πρὸς τὸ ἐν τῷ ἀγίῳ Γεωργίῳ στρατόπεδον· βλέποντες δὲ καὶ οἱ ἐν ταῖς πύργοις Τοῦρκοι τοὺς ἐχθροὺς τῶν φεύγοντας ἐπέπεσαν, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐσκότωσαν 60· οἱ δὲ λοιποὶ, ὑποπεύοντες ὅτι καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς, διεσκορπίσθησαν κακὴν κακῶς. Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡ πέντε ἡμέρας ἐχύθησαν ἐντὸς τῆς Χερσονήσου πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Μαχμούτπασαν Δράμαλην, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Βώλου, κατέστρεψαν τὰ χωρία Κανάλια καὶ Κύπουρνα, ἔπεσαν εἰς Μακρυνίτσαν, ἐκυρίευσαν τὸ ἐπάνω μέρος αὐτῆς φυγόντων τῶν κατοίκων, ἐκυρίευσαν μετὰ ταῦτα καὶ τὸ κάτω, ἐπάτησαν καὶ ἄλλα χωρία, ἔκαυσαν, ἤρπασαν, ἐφόνευσαν, ἠχμαλώτευσαν, καὶ οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ κατέφευγαν πανταχόθεν πρὸς τὰ Τρίκερη. Ὁ δὲ Δράμαλης, ἀφήσας στρατεύμα εἰς φύλαξιν τοῦ Βώλου, ἐπανῆλθεν εἰς Λάρισσαν· ἀλλὰ, μαθὼν ὅτι ἐσυστήθη ἐκ νέου ἑλληνικὸν στρατόπεδον κατὰ τὸ Μαλάχι πλησίον τῶν Λεωνίων, ὠπισθοδρόμησε, συνῆψε μάχην, ἐνίκησε καὶ κατεδίωξε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Τρικέρων, ὅπου εὐρὴν ἀντίστασιν ἐπανῆλθεν εἰς Λάρισσαν. Μόλις δὲ ἀπηλλάχθησαν οἱ Ἕλληνες τοῦ δεινοῦ τούτου ἐχθροῦ, καὶ ἐσύστησαν πάλιν ἄλλο στρατόπεδον ἐν Λιθοκάστρῳ, πλησίον τοῦ μεγάλου χωρίου τῆς Ἀργαλεστής, καὶ ἔμειναν ἔκτοτε ἀνεπηρέαστοι, διότι ὁ Δράμαλης ἐθεώρει τὸ μὲν νεοσύστατον στρατόπεδον μικροῦ λόγου ἄξιον, τὴν δὲ Μαγνησίαν ὑπεξούσιον· καὶ τῷ ὄντι τέσσαρα μόνον χωρία, ὁ Λαῦκος, τὸ Προμίρι, ἡ Ἀργαλεστή καὶ τὰ Τρίκερη δὲν εἶχαν προσκυνησά· περιεῖχαν δὲ ψυχὰς ὀκτακισχιλίας.

Ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ στομίου τοῦ μα-

λιακοῦ κόλπου, ἀντικρὺ τῆς Λοκρίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῶν Πρασιῶν (πόρτο Ῥάφτη) παρατείνεται νο-
τειανατολικῶς ἡ μακρὰ καὶ στενὴ νήσος Εὐβοία, κοινότερον
Εὐριπος, μῆκος ἔχουσα 160 μιλίων ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κη-
ναίου (Λιθάδας) μέχρι Γεραιστοῦ (Πλατανιστοῦ), μέγιστον δὲ
πλάτος 40 ἀπὸ Χαλκίδος μέχρι Κούμης. Ἡ νήσος αὕτη χω-
ρίζεται τῆς ξηρᾶς διὰ πορθμοῦ, πλάτος ἔχοντος ἐπὶ μὲν τοῦ
πρὸς τὸν Γεραιστὸν στόματος 34 μιλίων, ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς τὸ
Κήνιαον τριῶν. Ὁ στενότερος οὗτος καὶ μακρὸς πορθμὸς, ποῦ
μὲν πλατὺς, ποῦ δὲ στενός, κἄπου δὲ φαινόμενος κλειστός καὶ
σχηματίζων λίμνην, καθίσταται στενότερος πρὸς τὴν Χαλκίδα.
Ἐπὶ δὲ τῆς πλησίον Βοιωτικῆς γῆς ἔκειτο ἡ Αὐλὶς, ὅθεν ἀπέ-
πλευσε τὸ πάλαι εἰς Τρωάδα ὁ πολυάριθμος καὶ πανελλή-
νιος ἑκείνος στόλος. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ στενοτάτου μέρους τοῦ
πορθμοῦ ἀναδύει βράχος διχοτομῶν τὸν πορθμὸν, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη
πυργοειδὲς ὀχύρωμα· καὶ τὸ μὲν πρὸς τὴν Βοιωτίαν εἶναι πλα-
τύτερον καὶ ῥηχύτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν Χαλκίδα στενότερον καὶ
βαθύτερον, δι' ὃ καὶ εὐπλευστότερον· ζευγνύεται δὲ ὁ βράχος
μετ' ἐκείνης μὲν διὰ λιθίνης γεφύρας, ὡς 70 ποδῶν τὸ μῆκος,
μετὰ ταύτης δὲ διὰ ξυλίνης καὶ κινητῆς κατὰ τὸ ἡμῖς μόνον
μακρᾶς· ἡ ὑποκάτωθεν δὲ ῥύμη τῆς περιφήμου παλιρροίας κα-
τατέρπει τὴν ὕρασιν καὶ τὴν ἀκοήν. Καίτοι δὲ ἡ πόλις αὕτη, ἡ
θεωρουμένη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν οὔσα μητρόπο-
λις τῆς νήσου, ἐπὶ τῆς ἀκρᾶς πλατείας γλώσσης, ὅλη περι-
τετειχισμένη, καὶ φέρουσα εἰσέτι τὰ σύμβολα τοῦ ἀγίου Μάρ-
κου ἐπὶ τοῦ τείχους· καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς χωρίζε-
ται τῆς ξηρᾶς διὰ τινος χαρακώματος, αἱ δὲ τρεῖς ἄλλαι εἶναι
θαλασσόθρεκτοι· ἐκεῖθεν δὲ τοῦ προαστείου ὑπὸ Χριστιανῶν
κατοικουμένου περιεχαράκωσαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως
ικανὴν γῆν χρήσιμον εἰς βοσκήν. Τόσῳ δὲ σημαντικῇ ἐθεωρεῖτο
πάντοτε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις διὰ τὴν θέσιν τῆς, ὥστε π ἐ-
δ α ς τ ῆ ς Ἐ λ λ α δ ο ς ἐκάλει ταύτην καὶ τὴν Κόρινθον
Φίλιππος ὁ Μακεδών, ἐ π ι δ έ σ μ ο υ ς δὲ συμπεριλαμβανο-
μένης καὶ τῆς Δημητριάδος, ὡς κυρίας τῶν πρὸς τὰ Τέμπη
παρόδων, οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Φιλίππου. Ἀντικρὺ δὲ τῆς
Χαλκίδος ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ λόφου 130 ποδῶν
ὕψος ἔχοντος καίτοι τὸ φρούριον τοῦ Καραμπάμπᾶ, ἐπέχον τό-
πον ἀκροπόλεως ὡς ὑπερκείμενον τῆς Χαλκίδος. Τῶ ὄντι ὁ κύ-

ριος αὐτοῦ εἶναι καὶ κύριος αὐτῆς. Θαυμάσιος εἶναι ὁ ἔμπροσθεν τῆς Χαλκίδος κυκλοσιδῆς καὶ ὅλος φαινόμενος ἀνείσοδος λιμὴν. Δύο φρουρία εἶχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ νῆσος, τὸ τῆς Χαλκίδος, καὶ τὸ τῆς Καρύστου τὸ πρὸς τὸν Γεραιστόν, ὑπὸ τὸ ὄρος τῆς "Οχης, τὸ κοινῶς ἅγιον Ἥλιον, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἐκκλησίαν τοῦ προφήτου· ἐν οὐδετέρῳ δὲ τῶν φρουρίων ἐπετρέπετο ἐπὶ τουρκοκρατίας διαμονὴ Χριστιανῶν.

Ἐν τῶν σημαντικωτέρων χωρίων τῆς Εὐβοίας εἶναι ἡ Λίμνη, ἀντικρὺ τοῦ ὀπουνητίου κόλπου, ἥτοι τοῦ κόλπου τοῦ Ταλαντίου. Οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου τούτου ἔχοντος καὶ τινα πλοῖα, καὶ ἄλλων τινῶν χωρίων, μαθόντες τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀπεφάσισαν νὰ ὑψώσωσι τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, καὶ συνενοήθησαν μετὰ τῶν Τρικεριωτῶν. Τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ μαΐου οἱ καλοὶ οὗτοι γείτονες ἦλθαν εἰς βοήθειάν των, φέροντες τέσσαρα πλοῖα, πολεμεφόδια καὶ τινὰς στρατιώτας ὑπὸ τὸν Βερούσην Ἀνδρίτσου. Βλέποντες οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Τοῦρκοι ὅσα συνέβησαν πλησίον αὐτῶν, ὑπώπτευσαν μὲν ἀπόδασιν εἰς τὴν νῆσόν των, ἀλλὰ τύσον δὲν ὑπώπτευσαν τοὺς ἐντοπίους Χριστιανούς, ὥστε θέλοντες νὰ φυλάξωσι παρὰλίους τινὰς θέσεις, ὡς τὰ Κανάτια καὶ τὸν ἅγιον Νικόλαον, παρέλαβαν συναγωνιστὰς πολλοὺς Χριστιανούς. Ἰδόντες δὲ ἐρχόμενα τὰ τρικεριωτικὰ πλοῖα πρὸς ἐκεῖνα τὰ παρὰλία ἤρχισαν νὰ τὰ τουφεκίζωσιν· ἀντετουφέκισαν τότε καὶ οἱ καιροφυλακτοῦντες Λίμνιοι καὶ οἱ τῶν γειτονικῶν χωρίων, καὶ οὕτως ἤρχισε καὶ ἐκεῖ ὁ ἀγὼν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν κατὰ τὴν πρώτην ταύτην σύγκρουσιν, ἀπέβησαν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν πλοίων, συγκατεδίωξαν τοὺς ἐχθρούς, ἐφόνευσαν ὀλίγους, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς λοιποὺς νὰ φύγωσιν. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν των συνῆλθαν οἱ πρόκριτοι πολλῶν χωρίων εἰς Ξηροχωρί, διώρισαν τρεῖς ὀπλαρχηγούς, τὸν Βερούσην Μουστάναν, τὸν Νικολὸν Ζαγωριανόν καὶ τὸν Γιαννιὸν Χαλκιάν, συνέλεξαν 2000 ἐντοπίους ἐνόπλους, καὶ τοὺς ἀπέστειλαν τοὺς μὲν διὰ ξηρᾶς τοὺς δὲ διὰ θαλάσσης εἰς ἀποκλεισμόν τῆς Χαλκίδος διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν πλοίων τῶν Τρικερῶν καὶ τῆς Λίμνης· ἄλλ' οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ Τοῦρκοι ἐξῆλθαν καὶ συνῆψαν μάχην κατὰ τὸν Τροχὸν διαρκέσασαν πανήμερον. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν· καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβαν τὸ Δερβένι, ἐκεῖθεν δὲ μετέβησαν εἰς τὴν παραθαλάσσιον θέσιν Βρυσάκια, ὅπου καὶ ὠχυρώθησαν· ἔμειναν δὲ εἰς ἀποκλεισμόν τὰ ἐντόπια

πλοῖα τῆς Λίμνης· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν μικρὰ καὶ ἀδύνατα, ἐπεκράτει δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ δυσσρέσκεια κατὰ τοῦ Βεροῦση, τοῦτον μὲν ἀπέβαλαν καὶ τὸν ἀντικατέστησαν προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Σταύρου Βασιλείου Τομαρᾶ, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ συμπολίτου των Ἀγγελῆ Νικολάου Γοβαίν, ἀνδρὸς γενναίου, ἐμπειροπολέμου καὶ φιλοπάτριδος· ἐμίσθωσαν δὲ καὶ μετέφεραν ἐκ τοῦ λιμένας τῆς ἀγίας Μαρίνας ὡς δυνατώτερον καὶ καταλληλότερον διὰ τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Χαλκίδος, τὸ πλοῖον τοῦ Ἀλεξανδρῆ Κριεζῆ ὕδραίου. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὃ ἐστὶ τὸν μᾶχον, ἦλθεν εἰς Εὐβοίαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀγγελῆ καὶ ὁ Νικόλαος Κριεζώτης Εὐβοεύς, μετερχόμενος ἐν Ἀσίᾳ τὸ ποιμενικὸν ἔργον.

Ἄν καὶ τὸ κατὰ τῆς Χαλκίδος σχέδιον δὲν εὐδοκίμησεν, ἡ πρὸ μικροῦ ὁμῶς ἀναφθεῖσα λαμπὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Εὐβοίᾳ δὲν ἐσθέσθη διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἢ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· ὀλίγον ὁμῶς ἔλειψε νὰ σθεσθῇ διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων, ἐλθόντων κατ' αὐτὰς τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς ἀλληλομαχίαν, διότι ὁ πρὸ ὀλίγου ἀποβληθεὶς τῆς ἀρχηγίας Βεροῦσης, ξενολογήσας τετρακοσίους, ἦλθεν εἰς Λίμνην ἐπὶ σκοπῇ νὰ τὴν καύσῃ πρὸς ἐκδίκησιν· ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἔφυγε χάρις εἰς τὸν ἀρχηγὸν Ἀγγελῆν καὶ εἰς τὸν συναγωγιστὴν τοῦ Κριεζώτην. Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ὃ ἐστὶ κατὰ τὸν ἰούνιον, οἱ ἐν Χαλκίδι Τοῦρκοι ἐστράτευσαν πάλιν κατὰ τῶν ἐν Βρυσακίοις Ἑλλήνων, σύροντες κανόνια, τοὺς συνήντησαν εἰς Μάνικα, παρὰλιον θέσιν μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπολέμησαν ὅλην τὴν ἡμέραν. Οἱ Ἕλληνες, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν πλοίων, ἔθραυσαν τοὺς ἐχθροὺς φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες σχεδὸν 100· ἐξ αὐτῶν δὲ ἐφρονεύθησαν 11 καὶ ἐπληγώθησαν 15. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐπανῆλθαν εἰς Χαλκίδα, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὸ στρατόπεδον.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίης ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς ἦτον εἰς πλήρη ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκτὸς τινῶν ἐν αὐτῇ φρουρίων καὶ τῶν πόλεων Πατρατσικίου καὶ Ζητουνίου.

Τὰ σπέρματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας πεσόντα ἐν καιρῷ εἰς τὴν γῆν τῆς Μακεδονίας, ἐκκρποφόρησαν. Καθ' ὃν χρόνον ἐξεβράχῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἡ Θεσσαλονικὴ ἐτέλει ἐν ἑλλείψει πασῶ ὑπὸ μουτεσελήμην, τὸν Ἰσούφμπην, ἄνθρωπον κα-

κεντρεχῇ καὶ αἰμοβόρον. Οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἦσαν συνωμῶται καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγίῳ Ὁρει, ἐκάλεσε τοὺς προεστώτας τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχιῶν, σκοπεύων νὰ ζητήσῃ κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν ὁμήρους εἰς ἀσφάλειαν, ἵσως δὲ καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτούς· ἀλλ' οἱ προεστώτες, ἐν γνώσει ὅσων ἐμελε-
τῶντο, δὲν ὑπῆλθαν· ἀπέστειλαν δὲ δευτερεύοντάς τινας, καὶ ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐδόθησαν οἱ ζητηθέντες ὁμηροί. Τοῦτο ἐπηύξησε τὰς ὑποψίας τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς. Τὸ μέρος δὲ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀνησυχᾶζον τὸν Ἰσοῦφιμπην ἦτο τὸ ἅγιον Ὁ-
ρος, ὅπου ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, προεστὼς τῶν Σερρῶν καὶ θερ-
μὸς ὁπαδὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, εἶχε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς
προσηλύτους· ἀλλ' ἐπειδὴ δυνάμει ἀρχαίων προνομίων ἀπηγο-
ρεύετο ἡ εἴσοδος ὁθωμανικῶν στρατευμάτων, ὁ Ἰσοῦφιμπης
ἔστειλε κατ' ἀρχὰς στρατεύματα μόνον πρὸς τὸν ἱσθμὸν τοῦ
ἁγίου Ὁρους, μεγάλως ἐνοχλοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν
ἐκείνων· ἠθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς προεστώτας
τοῦ Πολυγύρου, πρωτεύουσας τῶν Χασίκων χωρίων, ὡς ὑποκι-
νοῦντας ταραχάς, καὶ διέταξε νὰ στρατεύσῃ πρὸς τὴν ῥηθει-
σαν κωμόπολιν ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς Παζα-
ρούδας, Τσιρίμπασης, μετὰ 500 διὰ τῶν ὁρέων, ὁ δὲ ταμίης
τοῦ Ἰσοῦφπασα τῶν Σερρῶν Χασάναγας, ὁ διοικῶν τὰ Χασίκα
χωρία, μετ' ἄλλων 500 διὰ τῆς πεδιάδος, καὶ εἰσελθόντες τὴν
17 μαΐου νὰ συλλάβωσι τοὺς προεστώτας, ν' ἀφοπλίσωσι τοὺς
κατοίκους, καὶ νὰ ἐνδιαμείνωσιν· ἀλλ' οἱ προεστώτες, μαθόντες
ὅσα ἐτεκταίνοντο, ἐξῆλθον τὴν 16 ἀναθέσαντες εἰς ἄλλους τὴν
προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ καταλυμάτων τοῦ ἐρ-
χομένου στρατοῦ. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας στρατιῶ-
ται τοῦ διοικητοῦ τῆς κωμοπόλεως περιφερόμενοι ὕβριζαν τοὺς
προστυχόντας, καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τινας νέους. Τὰ περιστατι-
κὸν τοῦτο καὶ οἱ ἀπειλητικοὶ τῶν Τούρκων λόγοι, ἔτι δὲ καὶ
φόνου συμβάντες σποράδην ἐντὸς τοῦ πασαλῆκίου, ἔδωκαν ἀφορ-
μὴν νὰ πιστεύσωσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὅλοι θ' ἀπέθνησκαν ἐν στό-
ματι μαχαίρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῶν στρατευμάτων. Εἰς πρό-
ληψιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔδραξαν τὰ ὅπλα, ἐπάτησαν τὸ διοικητή-
ριον τὴν ἐπαύριον, ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐ-
τὸν 18 στρατιώτας καὶ ἐστράτευσαν αὐθημερὸν εἰς προφύλαξιν
τῆς κωμοπόλεως, οἱ μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση, οἱ δὲ κατὰ τοῦ

Μάιος

Χασάναγα, καὶ οὕτως ἠνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Ταῦτα μαθὼν ὁ μουτεσελίμης τῆς Θεσσαλονίκης ἔγεινε θηρίον· ἐσοῦβλισε τοὺς δυστυχεῖς ὁμήρους τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν ἐπίσκοπον Κυτρῶν, τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν καὶ τὸν Κυδωνιάτην· δισχίλους δὲ ἄλλους Χριστιανοὺς ἐφυλάκισεν ἐν τῇ ναφ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐγύμνωσε πολλὰς οἰκίας. Εἶχαν δὲ οἱ Τοῦρκοι συμπράκτορας θερμούς ἐν ταῖς ἀθεμιτουργίαις τοὺς κατοικοῦντας τὴν πλὴν πολυαριθμούς Ἑβραίους ὀπλοφορήσαντας καὶ αὐτοὺς κατὰ τὴν Χριστιανῶν. Ἀλλὰ τὰ κακὰ ταῦτα ἐξῆψαν ἀντὶ νὰ σβέσωσι τὴν ἀποστασίαν· διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυγύρου ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα κατόπιν αὐτῶν ἔδραξαν τὰ ὄπλα, καὶ πανταχόθεν συνέῃρυσαν στρατεύματα, ἐξ ὧν ἐσυστήθησαν δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐκ Μαδεμοχωρί· καὶ Μοναχῶν ἐξεληθόντων τοῦ ἁγίου Ὁρους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπᾶ, ὅστις ἀνηγορεύθη ἀρχηγὸς καὶ πρостаτῆς τῆς Μακεδονίας, τὸ δὲ ἐκ Χασικοχωρητῶν καὶ Κασσανδρέων ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χάψαν Κασσανδρέα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα στρατόπεδα πολλάκις ἀφίμαχῆσαν· τα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὑπερίσχυσαν· τὸ ὑπὸ τὸν Χάψαν μάλιστα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Καλαμαρίας καὶ κατεδίωξε τοὺς Τούρκους δύο ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης. Μεσοῦντος δὲ τοῦ ἰουνίου ὁ Μπαηράμπασας, ἐτοιμαζόμενος νὰ στρατεύσῃ εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἔπεσεν ἐν πρώτοις πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸν Παπᾶν, ἐστρατοπεδευμένον πρὸς τὸ βάθος τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου (τῆς Κοντέσσας), καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη· στραφεῖς δὲ μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου στρατοπέδου, ἠνάγκασε καὶ αὐτὸ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὄρη. Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ ἐν Θεσσαλονικῇ Τοῦρκοι, παραλαβόντες καὶ τοὺς Ἑβραίους, ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Βασιλικῶν, 4 ὥρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου ἤδραν 200 Ἕλληνας ὀπλοφόρους ὑπὸ τὸν Χάψαν. Γενναίως ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς οἱ ὀλίγοι οὗτοι, ἀλλ' ἐνίκηθησαν διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν των, καὶ ἐπὶ τέλους ἐτράπησαν· ἐφονεύθησαν δὲ 60 ἐν οἷς καὶ ὁ πολλοῦ ἐπαίνου ἀξίος ἀρχηγός· οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἐμβάντες εἰς τὴν κώμην, τὴν ἔκαυσαν φονεύσαντες καὶ ἀνδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους. Ἀλλῃ μάχῃ, ἐπίσης δυστυχῆς, συνέβη μετὰ τινος ἡμέρας κατὰ τὴν Γαλά-

τισταν, 2 ὄρας ἀπέχουσιν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν καὶ τὴν κόμην ἐκείνην, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Χριστιανούς, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἠνδραπόδισαν. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν εἰς Κασσάνδραν, οἱ δὲ εἰς ἅγιον Ὅρος, καὶ τινες εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Σιδικωνίας χωρία, Παρθενῶνα καὶ Συκιάν.

Ἡ χερσονήσος Κασσάνδρα ἢ ἐλληνικώτερον Κασσάνδρεια, εἶναι ἢ τὸ πάλαι γνωστὴ Πελλήνη καὶ παλαιότερον Φλέγρα· προέχει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τοῦ θερμαϊκοῦ καὶ τορωναίου κόλπου ὥς 40 μίλια μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κινάστρου, κοινῶς λεγομένου Παλιούρι. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ δὲ τῆς χερσονήσου ταύτης κεῖται τὸ χωρίον Πινάκκα, ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ Ποτίδαια, ἢ τόσων λογομαχιῶν καὶ κακῶν πρόξενος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Μακεδόνων· τὸ δὲ πλάτος τοῦ ἰσθμοῦ εἶναι περίπου 450 ὀργυίων. Οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ συνηθροίσθησαν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, ἔκοψαν τὸν ἰσθμὸν τοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ τῆς τομῆς ὥχνηθήσαν· κατ' ἀρχὰς 2700 ὀπλοφόροι ἐντόπιοι στήσαντες καὶ κανόνια ἐκ Ψαρῶν μετακομισθέντα· ἐβοηθοῦντο δὲ καὶ ὑπὸ δύο Λιμνίων πλοίων· εἰσῆλθαν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χερσονήσον καὶ 400 Ὀλύμπιοι ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Λιακόπουλον καὶ Μπίνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὥχνηθήσαν τριπλάσιοι Τοῦρκοι, οἵτινες ἀφοῦ ἀπαξ ἐπὶ ἀποπειρὰ ἐφόδου ἐπλησίασαν μέχρι τῆς τομῆς καὶ ἀπεκρούσθησαν, περιωρίσθησαν εἰς ἀκροβολισμοὺς ἀποβαίνοντες συνήθως πρὸς βλάβην των. Οἱ δὲ ἐντὸς τῆς χερσονήσου Ἕλληνες, ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω πλοῖα καὶ ἱκανὰ πλοιάρια, ἀπέβαιναν συχνάκις εἰς διάφορα μέρη διὰ νυκτὸς καὶ ἠνόχλουν τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Μεταβαίνοντες δὲ ἤδη εἰς τὰ τῆς Κρήτης, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ θεωρήσωμεν πρῶτον τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτῆς.

Οὐδαμῶς τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ὥς πρὸς τὸν τῶν Χριστιανῶν ἦτο τόσον πολὺς, ἢ ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν τόσον κακοποιός, ἢ τὸ σύστημά των τόσον ὀλέθριον, ὅσον ἐν Κρήτῃ· 290,000 ἐλογίζοντο ὅλοι οἱ κῆτοικοι τῆς νήσου, ἐξ ὧν οἱ μὲν 160,000 ἦσαν Χριστιανοί, οἱ δὲ 130,000 Τοῦρκοι (β). Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ οὐδεμίαν εἶχαν τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν, ὧν ἀπελάμβαναν οἱ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ὁμόπιστοί των· ὥς εἰλωτες ἐθεωροῦντο, καὶ εἰλωτες

ἦσαν· τὰ τέκνα των ἠρπάζοντο καθ' ἡμέραν ἢ εἰς ὑπηρεσίαν των Τούρκων ἢ εἰς θεραπείαν των αἰσχυρῶν ὀρέξεών των, καὶ οἱ ἰδρωῖτες των ἐχρησίμευαν εἰς τροφήν καὶ ἡδυπάθειάν των. Ὑπὸ τρεῖς πασάδας ἐτέλει ἡ νῆσος. Τὸ Μεγάλον Κάστρον (Ἡράκλειον), ἡ Ρεθύμνη, καὶ τὰ Χανιά (Κυδωνία) ἦσαν αἱ πόλεις ὅπου ἔδρευαν· ἄλλ' οὐδείς των τριῶν, ἐξ ὧν ὁ τοῦ Μεγάλου Καστροῦ ἔφερε τίτλον βεζίρη, ἐξουσίαζε τὴν Κρήτην· τὴν ἐξουσίαζεν ἡ μάχιρα των ἐντοπίων Τούρκων φοβίζουσα πολλάκις καὶ αὐτοὺς τοὺς πασάδας· ὁ τυχὼν Τούρκος, διότι ἦτο Τούρκος, ὕβριζεν, ἐξύλιζεν, ἐπιστόλιζεν, ἐγύμνονε τὸν τυχόντα Χριστιανόν, διότι ἦτο Χριστιανός, καὶ ποτὲ δὲν ἐπαίδευετο ὅσον ἀξιόποινος καὶ ἂν ἦτο ἡ διαγωγὴ του· οἱ ἀγάδες ἡγόραζαν διὰ βίου τὰς προσόδους των χωρίων, καὶ τοιοῦτοτρόπως μετήρχοντο, μηδενὸς ἐναντιουμένου, πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπὶ των Χριστιανῶν, ὡς αὐθένται ἐπὶ δούλων (γ). ἐπὶ τῷ θανάτῳ δὲ των πατέρων διεδέχοντο συνήθως τὴν ἐξουσίαν οἱ υἱοί, ὥστε ἡ δουλεία ἀπέβαινε κληρονομική. Ἐντεῦθεν εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνῃ πόσον ἔπασχεν ὁ χριστιανικὸς λαός. Μόνοι οἱ ὀρεσίτροφοι ἀπέφευγαν τὰ κακὰ ταῦτα· μετὰξὺ δὲ τούτων διέπρεπαν οἱ Σφακιανοὶ κατοικοῦντες τραχεῖαν καὶ βουνώδη γῆν ὑπὸ τὰς κορυφὰς των Λευκῶν ὀρέων. Ὁ ὀλίγος αὗτος λαὸς εἶναι ἀνδρεῖος καὶ ἐμπειροπόλεμος, ἀλλ' ἄτακτος καὶ φιλάρπαξ, καθὼς ὅλοι οἱ μὴ ζῶντες ὑπὸ νόμον, καὶ μᾶλλον ἀδιοίκητος ἢ αὐτοδιοίκητος.

Ἡ Κρήτη ἔπαθε θρησκευτικῶς ὅ,τι δὲν ἔπαθεν ἄλλο μέρος τῆς ἀποστατησάσης Ἑλλάδος, διότι οὐδὲν ἄλλο ὑπέστη ὅσα πολιτικὰ κακὰ ὑπέστη ἡ νῆσος ἐκείνη.

Πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς πτώσεως τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἐν ἔτει 653 μετὰ Χριστόν, ἐπατήθη ἡ Κρήτη ὑπὸ των περὶ τὸν Μοάβιον στρατηγόν τοῦ Ὀσμάν-καλίφη Ἀράβων· κατεξουσιάσθη δὲ ὑπὸ των ἐξ Ἰσπανίας καταδιωχθέντων καὶ κατασταθέντων μέχρι τινὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμοφύλων αὐτῶν μεσοῦντος τοῦ 1' αἰῶνος, καὶ διέμεινεν ὑπεξούσιος ἕως οὗ τοὺς ἐξήλασε Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, ἐγγόνου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα. Ὑπὸ τὴν μακρὰν δὲ ταύτην ἀραβικὴν ἢ σαρακινὴν ἐξουσίαν πάμπολλοι των ἐγκατοίκων ἡλλαξοπίστησαν, ἀλλ' ἐπανῆλθαν εἰς τὴν θρησκείαν των πατέρων των ἐπανελθούσης τῆς πατρίδος των ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν· ἡλλαξοπίστησαν δὲ πάλιν πε-

σύσης τῆς πατρίδος των ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν.

Σκληροὶ καὶ αἰμοβόροι πάντοτε οἱ Κρήτες Τοῦρκοι, καθὼς τοὺς παρεστήσαμεν, εὐκολὸν εἶναι νὰ συμπεράνη τις πόσον ἐξέμάνησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, μαθόντες τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ταραχάς. Ὑποπτεύοντες ὅμως ὅτι δάκτυλος ῥωσσικὸς τὰς ὑπεκίνει, δὲν ἐκακοποίησαν τοὺς Χριστιανούς κατ' ἀρχὰς εἰμῇ σποράδην, καὶ ἔβαλαν κατὰ νοῦν νὰ προφυλαχθῶσι μᾶλλον ἢ νὰ βλάψωσι· διὰ τοῦτο ἀφώπλισαν τοὺς κατὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ πέριξ χωρία, τοὺς κατεδίκασαν νὰ ἐργάζωνται καθ' ἡμέραν ὑπὸ ἐργοδιώκτας εἰς ἐπισκευὴν καὶ ἐφοδιασμόν τῶν φρουρίων, καὶ μετεκάλεσαν εἰς τὸ Μεγάλον Κάστρον τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν.

Ἄν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξηπλώθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ διεδόθη καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἂν καὶ πλεῖστα ὑπὸ σημαίαν ἐλληνικὴν ἐφαίνοντο κατὰ τὰ παρόγια τῆς Κρήτης, οἱ κάτοικοι αὐτῆς Χριστιανοὶ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν πεδινῶν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ὄρειων τόπων δὲν ἐσείσθησαν παντάπασιν· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς κατέβαλαν πᾶσαν φροντίδα εἰς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐκδώσαντες ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν των, δι' ὧν ἐξύμουν τὰς ἀπείρους πρὸς αὐτοὺς ἀγαθοεργίας τῆς ὑψηλῆς Πύλης, καὶ τοὺς συμβούλευαν νὰ προσέχωσιν αὐστηρῶς μὴ τύχη καὶ διὰ κακοβούλων καὶ ἀπατηλῶν εἰσηγήσεων ἀποπλανηθῶσιν, ὡς οἱ ἀχάριστοι Πελοποννήσιοι, ἀπὸ τῆς σωτηρίου ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Πύλιν ὑποταγῆς των ἐνήργουν δὲ ἐν εἰλικρινείᾳ, διότι ἔβλεπαν πᾶν κίνημα ἐπαναστατικὸν τείνον εἰς ἐξολόθρευσιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐσπεύδαν νὰ μαλάξωσι τὴν σκληρὰν καὶ αἰμοχαρῆ καρδίαν τῶν ἐντοπίων Τοῦρκων διὰ πλουσίων δωρεῶν· ἀλλὰ τὰ θηρία δὲν ἀνθρωπίζονται.

Πρὶν τινος καιροῦ εἶχαν συστηθῇ ἐν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν Χανιῶν καὶ τῆς Ρεθύμνης δύο ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα. Ἄν καὶ ἡ περὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν ἀδεια ἡγοράσθη δι' ἄδραξ δαπάνης, καὶ ἡ διδασκαλία ἦτον ἡ συνήθης, τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐθεωρήθησαν σχολεῖα ἀποστασίας καὶ πολέμου, ἐκλείσθησαν μεσοῦντος τοῦ μαρτίου, καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐφυλακίσθησαν. Κατ' αἵτησιν δὲ τοῦ ὄχλου ἐφυλάκισεν ὁ πασᾶς τῶν Χανιῶν, Λατίφης, ἀρχομένου τοῦ μαῖου, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κισάμου, Ματθ.

δέ τινες ἡμέρας, ὄχλαγωγίας δευτέρας γενομένης, φοβηθεὶς παρέδωκε τὸν δυστυχῆ ἐπίσκοπον εἰς τὸν ὄχλον ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸν καθησυχάσῃ μὴ ἀναλογισθεὶς ὅτι ὁ ἐνδίδων εἰς παράφορον καὶ μανιώδη ὄχλον τὸν θρασύνει καὶ τὸν φέρει εἰς δεινότερα. Παραλαβὼν ὁ ὄχλος τὸν ἐπίσκοπον, τὸν ἐβασάνισε, τὸν ἐπόμπευσεν ἡμίγυμνον διὰ τῶν ὁδῶν καὶ τὴν 19 τὸν ἐκρέμασεν ἐξω τῆς πόλεως· ἐκρέμασε συγχρόνως καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ ἀληθοδιδασκατικοῦ. Τούτου δὲ γενομένου ἐξήτει ὁ θηριώδης ὄχλος τὴν ἄδειαν νὰ σφάξῃ καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει Χριστιανούς· ἐπελθόντος ὁμῶς τοῦ ῥαμαζανίου, ἀνεβλήθη ἡ γενικὴ σφαγὴ. Ἀλλὰ τὴν 17 ἰουνίου ἠννοίχθησαν αἱ ὀπλοθῆκαι εἰς ἐφοπλισμὸν τῶν Τούρκων, ὑψώθησαν καὶ περιεφέροντο εἰς ὅλην τὴν πόλιν σημαίαι πολέμου, καὶ ἐπροσιμίασε τὴν μέλλουσαν καταστροφὴν ὁ φόνος δυστυχοῦς τινος σιδηρουργοῦ ἐν ᾧ εἰργάζετο. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν, ὅ ἐστι τὴν τελευταίαν τοῦ ῥαμαζανίου, ἐξεδόθη ὁ πρὸ πολλοῦ ζητούμενος ὁρισμὸς τοῦ πασᾶ καὶ ἀνεγνώσθη καὶ φετφᾶς εἰς ἐξολόθρευσιν τῶν Χριστιανῶν. 30 ἐξ αὐτῶν (διότι οἱ ἄλλοι ἐπρόλαβαν καὶ ἔφυγαν) εἶχαν ἀπομείνει ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἀγγάδων τινῶν, καὶ τοὺς 30 ὁ ὄχλος ἐθανάτωσεν αὐθημερόν, ἐν αἷς καὶ τὸν διερμηνέα τοῦ πασᾶ, ἐγύμνωσε δὲ καὶ τὴν μητρόπολιν ἀρπάζας τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ ἄμφια· τὴν δὲ ἐπιούσαν νύκτα ἐξῆλθε τῆς πόλεως, 20 χωρία καὶ πολλὰ μοναστήρια ἔκαυσε, ὅσους Χριστιανούς ἤρυν ὅλους ἐξωλόθρευσεν πνίξας σφάξας καύσας καὶ κρεμάσας, καὶ δι' ὅλης δεκαπενθημερίας ἐπώλει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Χανιῶν γυναικας· ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶσα ἡμέρα ὀλοκλήρου μηνὸς ἦτον ἡμέρα φρίκης, καὶ ἡ ἐξοχὴ τῶν Χανιῶν θέατρον καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως (δ).

Ἡ δεινὴ αὕτη θέσις τῶν τρισαθλίων Χριστιανῶν ἠνάγκασε πολλοὺς κατοικοῦντας τὰ πεδινὰ ν' ἀναβῶσι χάριν ἀσφαλείας εἰς τὰ ὄρη, καὶ νὰ καταφύγῃσι κυρίως εἰς Σφακιὰ. Ἐφάνη δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κρήτης ὅ,τι οὐδαμοῦ ἐφάνη τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ὃν καιρὸν οἱ εἰδωλολάτραι αὐτοκρατορες κατεδίωκον τοὺς Χριστιανούς, πολλοὶ εἰς ἀποφυγὴν βασάνων ἐλάτρευαν παρρησίᾳ τὰ εἰδῶλα, ἀλλ' ἐν κρυπτῷ τὸν Χριστὸν τοιοῦτόν τι συνέβη ἐν τῇ Κρήτῃ ἐπὶ τῆς τελευταίας ὑποδουλώσεώς της. Τινὲς τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν τοῦ μεγάλου Κἄστρου καὶ τῶν γειτονικῶν αὐτοῦ μερῶν ἐδέχθησαν

μὲν ἀναφανδὸν τὸν ἰσλαμισμὸν εἰς ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, ἐπρέσβευαν ὁμῶς μυστικῶς τὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἀνέτρεφον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ τέκνα των. Τοιοῦτοι ἀνεφάνησαν, ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἑκστάσιν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἰσχύοντες Κουρμούλαι, αἵτινες ὁμολογήσαντες παρῶρησά τὴν ἐν κρυπτῷ χριστιανικὴν θρησκείαν των, καὶ δρᾶξαντες τὰ ὅπλα, μετέβησαν ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς εὐκάρπου πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς χωρίου των Κουσὲ εἰς Σφακιά, ἐγκαταλείψαντες ὅλην τὴν πλουσίαν περιουσίαν των, καὶ ἑτοιμοὶ νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ· μετέφεραν δὲ εἰς Σφακιά καὶ ὅλους τοὺς χωρικοὺς των Χριστιανούς. Ἦσαν δὲ οἱ μεταναστάντες ψυχαὶ 1200.

Μόλις τὸν τελευταῖον μάρτιον ἔλαβαν οἱ Σφακιανοὶ ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν τῆς Ἑταιρίας, ἐλθόντος πρὸς αὐτοὺς Νικολάου τινὸς Βαρεζζόγλου ἢ κατ' ἄλλους Καρκατσᾶ, ἀποστόλου τῆς Ἑταιρίας. Τοῖς εἶπεν ὁ ἀπόστολος ὅ, τι ἔλεγον οἱ λοιποὶ, δηλαδὴ ὅτι ὅλα τὰ βοηθήματα θὰ ἤρχοντο ἐντὸς ὀλίγου ἐκ τῆς Ῥωσσίας· διὰ τοῦτο οὐδεμία ἐτοιμασία προὔπηρχεν. Εἶχε καταπλεῦσαι εἰς Λαύρον, λιμένα τῶν Σφακιῶν, μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, πλοῖον φέρον πρὸς αὐτοὺς ὠρεᾶν, ἀλλ' ἐπὶ πλαστῇ πωλήσει διὰ τὸ ἀνυποπτον, ἱκανὴν ποσότητα πυρίτιδος καὶ μολυβδου· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς παλεμικῆς ταύτης ὕλης διεσκύρπισαν οἱ Σφακιανοί, πιστεύοντες ὅσα τοῖς ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος. Ἐν τοσοῦτῳ εἶτε ἑτοιμοὶ εἶτε ἀνέτοιμοι δὲν ἠμπόρουν νὰ μείνωσιν ἀκίνητοι. Τὰ παθήματα τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τῆς Κρήτης τοῖς ἔλεγον καθαρᾶ τί θὰ ἐπάθαιναν καὶ αὐτοί· ἤξευραν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων νὰ πατήσωσιν ἐπὶ τοῦ μπαϊρακίου τὰ βουνά των, ἂν δὲν παρέδιδαν ὡς οἱ ἄλλοι τὰ ὅπλα· ἦλθον δὲ προθύμους συναγωνιστὰς καὶ τοὺς Ῥιζίτας, ὁ ἐστὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ὑπωρείας τῶν αὐτῶν βουνῶν Χριστιανούς, ἐν οἷς διέπρεπαν οἱ κατοικοῦντες τὰ σημαντικώτερα δύο χωρία, Λάκκους καὶ Θέρισον· συνηνῶθησαν καὶ οἱ Μεσαρίται, Ἀποκωρονῖται, Ἀγιοθασιλίται καὶ ἄλλοι, διηρέθησαν εἰς διάφορα σώματα καὶ πρῶτοι οἱ περὶ τὸν Γιάννην Χάλην, τὸν Παπαθανδρέαν καὶ τὸν Μουστογιάννην προσέβαλαν τὴν 14 ἐχθροὺς ἐξελθόντας ἐπὶ λεηλασίᾳ κατὰ τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Χανίων Λαύρον, τοὺς ἔβλαψαν καὶ τοὺς ἔτρεψαν. Τούτου γενομένου, ὁ μὲν Γεώργης Δασκαλάκης ὁ καὶ Τσελεπῆς, ὁ Σήφακας Κωνσταντουδάκης, ὁ Ἀνδρέας

Φασούλης, οἱ κατὰ τὸ Λοῦλον ἀριστεύσαντες καὶ ἄλλοι ἐστράτευσαν εἰς Κεραμεῖα, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ αὐτὰ τῶν Χανίων, ἐκτύπησαν τοὺς ἐκεῖ ἐχθροὺς καὶ τοὺς διεσκόρπισαν· κατέλαβαν δὲ καὶ διαφόρους πλησιοχώρους θέσεις ἐν αἷς καὶ τὸ ὄρειον χωρίον Μαλάξαν, ὅπου πολλάκις ἐφορμήσαντας τοὺς ἐχθροὺς ἀπέκρουσαν συνεργεῖα καὶ τοῦ παρασκηνοῦντος Ἀναγνώστη Παναγιώτου. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ῥούσον Μπουρδουμπᾶν, τὸν Ἀναγνώστην Παπαδάκην, τὸν Ἀντώνην Μελιδώνην, τοὺς Δεληγιαννάκας, τοὺς Σουδεροὺς καὶ ἄλλους, ἐν οἷς καὶ ὁ εἰς τῶν δύο ἀδελφῶν Κουρμούλων, ὁ ἄλλοτε Χουσεῖναγας, καὶ νῦν Μιχάλης καὶ οἱ δύο τοῦ υἱοῦ, ἐπάτησαν τὰς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, Ῥεθύμνης καὶ ἁγίου Βασιλείου, ἔπεσαν ἐπὶ τὸ ὄχυρῶμα τοῦ Ἀρμυροῦ καὶ τὸ ἐκυρίευσαν, ἀπέκλεισαν ἐντὺς δυνατοῦ πύργου κειμένου ἐν τῷ Προσνέρφ ἐκαστὸν Τούρκους ὑπὸ τὸν Ἀληδάκην μετακομίσαντες ἐκ τοῦ Ἀρμυροῦ καὶ κανόνια, συνῆψαν δεινὴν μάχην παρὰ τῆς Καλύβας, ὅπου ἐστάθμευαν ἐχθροὶ ἐξεληθόντες τῶν Χανίων, ἔπαθον καὶ ἐκινδύνευσαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ', ἐπιτεθέντων ὀπισθεν τῶν περὶ τὸν Δασκαλάκην καὶ Σήφακκν, ἐκραταιώθησαν καὶ ὑπερίσχυσαν. Οἱ αὐτοὶ ἀπήντησαν μετ' ὀλίγον διακοσίους ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ γνωστοὺς Ἰσμαὴλ Κουντούρην καὶ Γλυμιδὴν κατὰ τὸν Ἀιγιάννην (Καυμένον), τοὺς περιεκύκλωσαν, ἐπῆραν δύο σημαίας καὶ ἐσκότωσαν ἀμφοτέρους τοὺς ἀρχηγοὺς ἀνδρείως μαχομένους. Καὶ ἄλλαι ἄλλων Τούρκων καὶ Χριστιανῶν συγκρούσεις πολλαχοῦ κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς συνέβησαν, ἐν αἷς οἱ Χριστιανοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπερίσχυσαν. Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τὸν Ἀιγιάννην μάχην ἐπροχώρησαν οἱ νικηταὶ εἰς Ἀμπαδιὰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου, ἔτρεψαν τοὺς ἁγρίους κατοίκους τῶν χωρίων αὐτῆς, συνέλαβαν ζῶντα τὸν ἐπ' ἀνδρίᾳ ὀνομαστὸν Ντελῆ-Μουσταφᾶν, τὸν ἐφόνευσαν μὴ θελήσαντα νὰ βαπτισθῇ καὶ ἔκκυσαν τινὰ τῶν χωρίων. Ἐκεῖθεν ἔπεσαν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ἐκ τριακοσίων σχεδὸν οἰκιῶν συγκειμένην, τῶν πλείστων τουρκικῶν, ἔκκυσαν πολλὰς αὐτῶν, ἔκκυσαν τὸ ἐν αὐτῇ ζαμίον καὶ τὴν πλουσίαν τουρκικὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐφόνευσαν καὶ τινες· φθάσαντες δὲ εἰς Ἀτσιπόπουλον ἐκυκλώθησαν αἰφνης ὑπὸ δισχιλίῳ Τούρκων ἐφορμησάντων ἐκεῖθεν, ἐπολεμήθησαν καὶ ἤναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τοῦ χωρίου, ἀλλ' οὕτε ἀπεμακρύνθησαν, οὔτε ἔπαυσαν ἐνοχλοῦντες τοὺς πλησίον ἐχθροὺς. Παρέπλεον

δὲ καὶ τινὰ Κάσσια πλοῖα ὑπὸ τὸν Θεοδωρὴν Κανταρτσῆν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀνίκωνοι δὲ οἱ Χκνιῶται καὶ οἱ Ῥεθύμνιοι Τοῦρκοι νὰ βλάψωσιν αὐτοὶ μόνοι τοὺς ἐχθρούς των, οὓς ἐφρύατταν βλέποντες ἐξωθεν σχεδὸν τῶν πυλῶν τῶν φρουρίων, ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τῶν Καστροινῶν καὶ ἄλλων εἰς καταδίωξιν των.

Ἐμελλεν ἐν τούτοις, ἀφ' οὗ τόσον ἀθῶον χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη τῇδε κἀκεῖσε ἐντὸς τῆς Κρήτης, νὰ χυθῇ καὶ τὸ ἱερώτερον καὶ πολυτιμότερον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀγίου θυσιαστηρίου, καθ' ἣν ὥραν ἐδοξολογεῖτο ὁ Ὑψιστος.

Ἐδρευνεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γεράσιμος καὶ ὁ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἐπίσκοπος Διουπόλεως· εἰχαν προσέλθει ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Κνωσσαῦ, ὁ Χερωνήσου, ὁ Λάμπης καὶ ὁ Σιτείας. Ὅλοι δὲ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Χριστιανοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, μὴδ' αὐτῶν τῶν ἀρχιερέων ἐξαιρουμένων, εἰργάζοντο εἰς τὰ τοῦ φρουρίου ὄχι μόνον τὰς καθήμερινάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐορτάς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν 23 πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι, ὥρμησε πλῆθος αἰμοχαρῶν Τοῦρκων φρυαττόντων καὶ ξιφηφορούντων εἰς τὴν μητρόπολιν, καὶ ἀπαντήσαντες καθ' ὁδὸν δύο Χριστιανοὺς, Χελκωματᾶδας ἐπὶ νοσημένους, πορευομένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, τοὺς ἐφόνευσαν. Ἐντεῦθεν προσιμιάσαντες ἐχύθησαν ἐντὸς τῆς μητροπόλεως· καὶ κλείσαντες τὸν πυλῶνα ἔπεσαν κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ Χριστιανῶν ὡς λέοντες ὀρούμενοι· καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσαν 75 κοσμικοὺς, προσμένοντας ἐν τῇ αὐλῇ τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα συναπέλθωσιν εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας των· μετὰ ταῦτα δὲ ἀνέβησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸ ἐπάνω, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ κάτω συνοδικόν, καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς πέντε ἐπισκόπους. Μεθύσαντες ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν, ἐπάτησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία, καὶ ὁ τόπος τῶν θείων δοξολογιῶν, τῶν οἰκτιρμῶν καὶ τῆς ἀγιότητος ἔγεινε τόπος βλασφημιῶν, αἱμάτων καὶ πάσης βδελυρίας· εἰσῆλθαν μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ αἱματόβαψαν τὸ ἀνάκτατον θυσιαστήριον, μαχχιροκόψαντες τὸν ἱεροουργοῦντα· καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν εἰσέτι σπαράττοντα ἔρριψαν εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐκοψαν δὲ τὴν γηραιὰν κεφαλὴν τοῦ ἀρ-

χιεπισκόπου, καὶ ἄλλοι μὲν ἐμπήξαντες αὐτὴν ἐπὶ ξύλου τὴν ἐπόμεψευσαν διὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔφεραν ἐνώπιον τοῦ βεζίρη Σερήφπασα, ἄλλοι δὲ ἐχύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως σπῶντες τὰς θύρας τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας φονεύοντες, ἐν οἷς καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὰς δὲ νέας γυναῖκας κατατρίχοντες, πολλὰ δὲ παῖδια περιτέμνοντες. Ἡ πόλις ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁμοιάζε τρεῖς ὥρας πόλιν δορυάλωτον. Μετὰ ταῦτα ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι καὶ διεσπάρησαν οἱ ἀνθρωποκτόνοι εἰς τὰ χωρία, φονεύοντες ὅλους τοὺς ἄνδρας ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰ ὄρη. Σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτον οὐδ' ἓνα ἄνδρα Χριστιανὸν ζῶντα ν' ἀφῆσωσι· διὰ τοῦτο καταφθάσαντες 27 ἐν τῷ χωρίῳ Βενεράτῳ, καὶ τοὺς 27 ἐθανάτωσαν. Μόλις τὸ δειλινὸν ἐξέδωκεν ὁ βεζίρης ὁρισμὸν νὰ παύσῃ ἡ ἀνθρωποκτονία, καὶ νὰ φυλακισθῶσιν οἱ ἐναπομείναντες Χριστιανοί, ὡς ἀναγκαστοὶ νὰ ἐργάζωνται· ἔκτοτε ἔπαυσαν οἱ ἐν τῇ πόλει φόνοι· ἀλλ' ἡ διαρπαγὴ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων διήρκεσεν ὅλην τὴν νύκτα καὶ ὅλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν. 730 ἐλογίσθησαν οἱ ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ θανατωθέντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Παυσάσης δὲ τῆς σφαγῆς, ἤρχισεν ἡ φυλάκισις· οἱ κρυπτόμενοι Χριστιανοὶ ἀνευρισκόμενοι ἐσύροντο εἰς τὰς φυλακάς, καὶ τόσον ἀπανθρώπως ἐρράβδιζοντο, ὥστε τινὲς ἀπέθαναν πρὶν φυλακισθῶσι· πολλοὶ δὲ τῶν φυλακισθέντων ἐξεψύχησαν βασιανίζόμενοι.

Τὰ συμβάντα ταῦτα μαθὼν ἀγὰς τις, ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἡχορία τινὰ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κρήτης, Σιτεῖα, ὁ Χατση-ἀφεντάκης, ἐμάνδρευσε ἐντὸς τῆς αὐλῆς του τοὺς χωρικοὺς του Χριστιανοὺς ὡς διακκοσίους, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελε νὰ τοῖς λαλήσῃ, καὶ κλείσας τὴν αὐλόθυραν τοὺς ἐφόνευσε, ἔχων συνεργοὺς τοὺς συγγενεῖς του, τοὺς ἐπιστάτας τῶν χωρίων του καὶ ἄλλους Τούρκους· ὁ δὲ πασάς, μαθὼν τὸ γεγονός, ὑπερεπήνεσε τὸν πολὺν ζῆλον καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ χριστιανοδόρου ἀγᾶ. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας ὁ ἐν Ῥεθύμνῃ Ὁσμὰμπασας ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς τοὺς ἡγουμένους διαφόρων μοναστηρίων καὶ διαφόρους ἱερεῖς τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τῶν ἐπαρχιῶν Μυλοποτάμου καὶ Ἀμαρίου ἐπὶ λόγῳ νὰ διανείμῃ δι' αὐτῶν τοῖς ὁμοπίστοις των ἑγγραφὰ του εἰς ἀσφάλειάν των· συνελθόντας δὲ τοὺς ἐθανάτωσεν ὅλους· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μεγάλων συμφορῶν τῶν ἐν Κρήτῃ Χριστιανῶν, χίλιαι

τοῦλάχιστον ἄθωοι, ἐν οἷς καὶ ἑπτὰ ἀρχιερεῖς, ἐθανατώθησαν ταῖς θλιβεραῖς ἐκείναις ἡμέραις.

Οἱ δὲ Ῥεθύμνιοι καὶ Χανιώται Τοῦρκοι, πάσχοντες διὰ ξη-
ρᾶς, οὐδὲ τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν εἶχαν ἐλευθέραν, διότι
τὴν διέκοπταν παραπλέοντα μεταξὺ τῶν δύο φρουρίων τὰ πλοῖα
τῆς Κᾶσσου. Ἄλλ' εὐρόντες προθύμους ἀντιλήπτορας τοὺς Κα-
στρινούς, τοὺς Κισαμίους καὶ τοὺς Σελινιώτας, ὧν τὴν σύμ-
πραξιν ἐπεκαλέσθησαν, ἀπεράσισαν νὰ πατήσωσι τὰ Σφακιά οἱ
μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκεῖθεν. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐνδιαμένοντες ὅπλο-
φόροι Χριστιανοί, διότι οἱ πολλοὶ ἦσαν ἤδη διεσπαρμένοι εἰς
ἄλλας θέσεις· διέμεναν δὲ οἱ πλεῖστοι ἐν τῷ χωρίῳ Ἀσχύφῳ,
κατεῖχαν τινὲς καὶ τὸν Καλλικράτην. Ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου Ἰούλιος
ἐξεστράτευσαν πρῶτοι οἱ Καστρινοὶ καὶ οἱ Ῥεθύμνιοι, συνηνω-
μένοι, οὓς ἰδόντες ἐφορμῶντας οἱ κατέχοντες τὸν Καλλικράτην,
τὸν ἐγκατέλειψαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸν ἔκαυσαν, καὶ κατα-
λαβόντες τὴν ἐπαύριον τὸν Ἀσχύφον κατέστρεφαν τὰ περίξ.
Ἄλλ' οἱ καταλιπόντες τὰ δύο χωρία ὅπλοφόροι Χριστιανοί,
ἐνισχυθέντες μετ' ὀλίγον ὑπὸ τινῶν ἄλλων πολλαχόθεν προσελ-
θόντων, τοὺς προσέβαλαν αἰφνης ἐν ἀφοβίᾳ διάγοντας καὶ ἀμε-
ριμνίᾳ, καὶ τοὺς ἀπέδιωξαν. Ἐπῆλθαν ἄλλοθεν καὶ οἱ Κισάμιοι
καὶ οἱ Σελινιώται, ἄλλ' εὐρόντες ἀντιπάλους κατὰ τὰ Ποροσά-
λια ἐτράπησαν καὶ αὐτοῖς. Τὴν δὲ 4 ἐξεστράτευσαν οἱ Χανιω-
ται ὑπὸ τὸν Ὁσμάμπασαν φέροντες καὶ 4 κανόνια· πορευόμενοι
δὲ εἰς Λάγκους καὶ Θέρισον ἀπῆντησαν τὴν ἐπαύριον λίαν πρωί
κατὰ τὸ χωρίον Φουρνές, τοὺς περὶ τὸν Δασκαλάκην, τὸν Βα-
σίλην Χάλην καὶ τὸν Φασούλην, καὶ προχωροῦντες εἰς τὸ δά-
σος πρὸς τὸ χωρίον Μεσκέα, ἐπολέμουν ἀμφιόρεπῃ καὶ δεινὸν
πόλεμον μέχρι τοῦ δειλινοῦ· ἄλλ' ἐπελθόντων ἄλλοθεν κατ' ἐκεί-
νην τὴν ὥραν τῶν περὶ τὸν Ἀναγνώστην Παναγιώτου, τὸν Ἀν-
δρέαν Παπαπωλάκην καὶ τὸν Σταμάτην Ἀνωγειανόν, ἠναγκά-
σθησαν νὰ τραπῶσιν, ἐγκαταλείψαντες ζῶα, πολεμεφόδια, ση-
μαίαις καὶ τὰ 4 κανόνια. Ὑπερτριακόσιοι ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν
καὶ 40 ἠχμαλωτίσθησαν· ὅλοι δὲ οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἀπέθα-
ναν ἐν στόματι μαχαίρας· ἐφονεύθησαν καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων
20, καὶ ἐπληρώθησαν 40· διεκρίθησαν δὲ ἐπ' ἀνδράς οἱ Λακ-
κιῶται, καὶ ἐξόχως ὁ Σαρηδαντώνης καὶ ὁ Νικολουδάκης· ἦσαν
δὲ ὅλοι οἱ συγκρουσθέντες, Χριστιανοὶ μὲν ἐννεακόσιοι, Μωα-
μεθανοὶ δὲ ὑπερδισχίλιοι. Καὶ οὗτοι μὲν ἐπανῆλθαν πανταχό-

θεν κκτησχυμένοι εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ Χριστιανοὶ κατέλαβαν καὶ αὐθις τὰς προτέρας θέσεις ἀγαλλόμενοι. Ἐπεχείρησαν πολλοὶ Καστρινοὶ καὶ τινες Ῥεθύμνιοι νέαν ἐκστρατείαν μεσοῦντος τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς Σφακιά ὑπὸ τὸν ἐπ' ἀνδρὶν τιμώμενον Καούσην· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εὐδοκίμησαν καὶ κατέλαβαν τὴν 16 καὶ τὸν Ἀσχύφον· ἀλλὰ δεινῶς προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη, τοῦ Ρούσου, τοῦ Πωλογιωργάκη, τοῦ Παπαδάκη καὶ τοῦ Δασκλάκη, ἠναγκάσθησαν νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα, καὶ διερχόμενοι τὸ στενὸν τοῦ Κατρέως πολλὰ ἔπαθον· παραλαβόντες δὲ τοὺς ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀληδάκη, ὃν οἱ Ἕλληνες μετὰ ταῦτα ἀνέτρεψαν, ἐπανήλθον εἰς τὰ ἴδια. Παρηκολούθησαν τούτους, ἀγνοοῦντες τὴν τροπὴν των, ἄλλοι ἄλλοθεν Καστρινοὶ ὑπὸ τὸν Γερλῆ-κεχαγιᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἡττηθέντες κατὰ τὴν Ἀμπελον, καὶ αἰχμαλωτισθέντες καὶ φονευθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐκαλινδρόμησαν εἰς τὰ φρούρια. Ἐξώρμησαν τὴν 25 τινὲς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Χανιῶν ἐπὶ τοὺς παρασκηνοῦντας Ἕλληνας, ἀλλ' οὐδὲν οὐδ' αὐτοὶ κατώρθωσαν.

Τοιαύτη ἦτον ἡ πολεμικὴ θέσις τῶν Κρητῶν λήγοντος τοῦ ἰουλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Διασκορκισμὸς τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν Ἑλλήνων. - Συγκρούσεις
Τούρκων καὶ Ἑλλήνων περὶ τὴν Τριπολιτσάν. - Ἀπόδοσις τοῦ κε-
χαγιά τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου εἰς Πάτραις καὶ εὐτυχῆς
αὐτοῦ ἄνοδος εἰς Τριπολιτσάν. - Μάχη Βαλτετσίου καὶ Δολιανῶν.

ΕΝ ᾧ οἱ Ἕλληνες ἀνέμεναν, ὡς εἴπαμεν, ὥρα τῇ ὥρᾳ τὴν
πτῶσιν τοῦ πκλαιοφρουρίου τῆς Καρυταίνης καὶ διεπραγμα-
τεύοντο περὶ τοῦτου, ἔμαθαν οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ Τούρκοι τὴν
δεινὴν θέσιν τῶν ἐν αὐτῷ παρὰ δύο χωρικὰ ἐνδυθέντων καὶ
διὰ νυκτὸς ἐξελθόντων ἐκείθεν, ἐξεστράτευσαν 700 ἰππεῖς
καὶ 2000 πεζοὶ τὸ πρωτὶ τῆς 30 μαρτίου, καὶ προχωροῦντες
ἔκαυσαν τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ χωρίον Σάλεσι, δύο ὥρας μακρὰν τῆς
Καρυταίνης. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἰδὼν τοὺς καπνοὺς τοῦ καί-
μένου χωρίου, ἀνέβη εἰς Φλωρίον, καὶ παρατηρήσας διὰ τοῦ
τηλεσκοπίου, ὅτι ἤρχοντο ἐχθροί, τὸ ἐγνωστοποίησε διὰ συν-
θήματος, καὶ ἐν τῷ ἔμα οἱ περὶ τὴν Καρύταιναν Ἕλληνες, ἂν
καὶ ἑξακισχίλιοι, ὅλοι σχεδὸν διεσκορπίσθησαν τρέχοντες εἰς τὰ
βουνὰ καὶ εἰς τὰ σπήλαια· ὥστε ὁ Κολοκοτρώνης καταβάς ἀπὸ
τοῦ Φλωρίου ἤρε μόνους ἐγκαρτεροῦντας καὶ πολεμοῦντας ἐν-
τεῦθεν μὲν τοῦ φρουρίου τοὺς περὶ τὸν Ἥλιον Μαυρομιχάλην,
ἐκείθεν δὲ τοὺς ἀδελφοὺς Πλαπούτας, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετ'
ὀλίγον ἀνεχώρησαν. Ἀνεχώρησαν τελευταῖοι καὶ οἱ περὶ τὸν
Κολοκοτρώνην, οἵτινες καὶ συνεπληρώθησαν καθ' ὁδὸν εἰς δια-
κοσμούς· ἀπέφυγαν δὲ τὸν κίνδυνον κρυπτόμενοι καὶ νυκτοπο-
ροῦντες διὰ τινων ἀποκρήμνων καὶ ἀγνώστων μονοπατίων, ἀνευ-
ρισκομένων παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς
εἰς ἔκστασιν τῶν συνοδοιπόρων του, ἂν καὶ δεκαεπτὰ παρῆλθαν
ἔτη ἀφ' ὅτου εἶχε διαβῆ ἐκείθεν, ὃ ἐστὶν ἀφ' ὅτου ἔπαυσε νᾶ
περιφέρεται εἰς Πελοπόννησον ὡς κλέπτῃς. Οἱ δὲ Τούρκοι, φθά-
σαντες εἰς Καρύταιναν, παρέλαβαν ἐν ἡσυχίᾳ ὅλους τοὺς ἐγ-
κλείστους καὶ τοὺς συνώδυσαν εἰς Τριπολιτσάν· ἐπανερχόμενοι
δὲ ἀπήντησαν πρὸς τὸ Καλογεροβούνι τοὺς ὑπὸ τὴν Κυριακού-

λην Μαυρομιχάλην, τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, καὶ ἔτρεψαν καὶ αὐτοὺς φρονέσαντες καὶ τὸν γυναικάδελφον τοῦ Γιατράκου. Τόσον δὲ παράλογος τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας ἐξ αἰτίας τῆς ἐξόδου ταύτης τῶν ἐχθρῶν, ὥστε 17 μόνον ἑνοπλοὶ Τοῦρκοι συνώδευσαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς Τριπολιτσάν 200 τροφοφόρα ζῶα διὰ δυσβάτων καὶ ἐπιφόβων ὁδῶν ἀπὸ τόπου ἀπέχοντος ἑξ ὥρας μηδέν ἑνοπλὸν ἀπαντήσαντες Ἕλληνας.

Ἀφ' οὗ δὲ ἡ τόση πλῆθὺς τῶν περὶ τὴν Καρύταιναν διεσκορπίσθη τόσον αἰσχυρῶς, οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἀπομείναντες σχεδὸν ὅλοι ἄνευ ὀπαδῶν συνῆλθαν οἱ πλεῖστοι διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰς Στεμνίτσαν, ὅπου συνήχθησαν ἔνθεν ἀκαίρως καὶ τινες τῶν ὀπαδῶν των, καὶ ὠδυσαν εἰς Χρυσοβίτσι ὅλοι τριακόσιοι, ἐπ' ἐλπίδι νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν Λαγκαδαν καὶ κτυπήσωσι Τοῦρκους τινὰς ἐπανερχομένους διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου εἰς Τριπολιτσάν· ἀλλ' οἱ ἑκατὸν ἐλαιοποτάκησαν καθ' ὁδόν. Φθάσαντες δὲ οἱ λοιποὶ εἰς Χρυσοβίτσι ἔμαθον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἤδη διαβῆ. Τότε πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Λεοντάρι, καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταβῶσιν εἰς Μεσσηνίαν ἐπὶ στρατολογίᾳ· παρεκίνουν δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συνακολουθήσῃ. « Δὲν ἔρχομαι », τοῖς εἶπεν οὗτος ὅλος περίλυπος, « θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ πουλιὰ τοῦ μὲ γνωρίζουν ». Ἐν τούτῳ οὔτε ἄνθρωπον εἶχε παρ' αὐτῷ οὔτε κἄν τὸ τουφέκι του, διότι ἔχασε καὶ αὐτὸ ἐπὶ τῆς φυγῆς. Εἶπε τότε ὁ Δικαῖος πρὸς τινὰ τῶν Μανιατῶν· « Μείνε μαζὶ τοῦ μὴ τὸν φάγῃ ὁ λύκος ».

Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρησαν οἱ ὀπλαρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔμεινε πολλὴν ὥραν σύννοος. Ἐπειτα ἀσπασθεὶς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, « Παναγία μου », εἶπε, « βοήθησε τοὺς Χριστιανοὺς· τοὺς ἐπήραμε ἐστὶ λαιμό μας » καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐκίνησε πρὸς τὴν Πιάναν ὅλος ἀπηλπισμένος συν-οδίτην ἔχων μόνον τὸν Μανιάτην του.

Ὁ δὲ Κανέλλος Δηληγιάννης, φεύγων καὶ αὐτὸς ἐκ Καρυταίνης ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, τὰ Λαγκαδία, καὶ ἦρεν ὅλον τὸ χωρίον ἔρημον, καὶ αὐτὴν του τὴν οἰκογένειαν φυγοῦσαν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων· ἔδραμε δὲ κατόπιν αὐτῆς πεζὸς καὶ ἀνυπόδητος, τὴν ἐπρό-

φθασεν εἰς τὸ Σωποτόν, καὶ τὴν συνώδευσεν εἰς μέγα-Σπήλαιον. Ἐμεῖ μαθὼν, ὅτι οἱ ἐπαρχιωταὶ τοῦ ἀπελπισθέντες ἀπεφάσισαν νὰ προσκυνήσωσιν, ἀπέστειλεν εἰς πρόληψιν τοῦ κακοῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δημητράκη εἰς Λαγκάδισ μεθ' ὧσιν ἐδυνήθη νὰ συλλέξῃ στρατιωτῶν. Φθάσας ἐκεῖ οὗτος ἤρε τοὺς ἐντοπίους Τούρκους συνηθροισμένους ὅλους ἀόπλους ἐν τῇ ἀγορᾷ, διότι τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως τοῖς ἀφῆρεσαν τὰ ὅπλα οἱ περὶ τὸν Κανέλλον, καὶ τοὺς ἐπεδίκλωσαν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐφυλάκισαν· ἤρε δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ πολλοὺς χωρικοὺς Χριστιανούς ἐτοίμους, ἐπὶ τῇ προτροπῇ τῶν Τούρκων, νὰ προσφέρωσι, διὰ πρεσβείας πρὸς τοὺς ἐν Τριπολιτσᾷ, τὴν ὑποταγὴν τοῦ λαοῦ. Ὁ Δημητράκης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, διότι πολλοὶ τῶν διασκορπισμένων συνεπαρχιωτῶν τοῦ τὸν ἠκολούθησαν καθ' ὁδόν, περιεκύκλωσαν τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ Τούρκους, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους, ἀναγκάσαντες τοὺς συνεπαρχιώτας τῶν νὰ γένωσι καὶ αὐτοὶ συμμέτοχοι τοῦ φόνου, ὥστε νὰ μὴ τολμήσωσι πλέον καὶ προσκυνήσωσι φοβούμενοι τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκδίκησιν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν περὶ Καρύταιναν καὶ ὡς πρὸς τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν λαόν.

Ἐν τούτῳ, ὅσον ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦτο δεινὴ, τόσῳ προθυμότερον ἠγωνίζοντο οἱ ἀρχηγοὶ νὰ τὴν καλῆτερεύσωσι στρατολογούντες ἀκαμάτως, φαινόμενοι γενναῖοι ἐν μέσῳ τοῦ πανικοῦ φόβου καὶ προκινδυνεύοντες. Τῷ ὄντι διὰ τῶν ἀξιοπαίνων προσπαθειῶν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης Θεοδωρήτου, τοῦ Σαριγιάννη, τοῦ Παναγιώτη Ζαφειροπούλου, τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη, τοῦ Κοντάκη καὶ ἄλλων, συνήχθησαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἕως 1500 ἄνθρωποι, Μιστριῶται, Ἀγιοπετριῖται, Τριπολιτσιῶται καὶ Μανιάται εἰς Βέρβενα, θέσιν βουνώδη καὶ δυνατὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὅπου καὶ ὠχυρώθησαν, κτίσαντες τέσσαρας πύργους· συνήχθησαν καὶ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ἱκανοὶ εἰς Πιάναν, 3 ὥρας ἀπέχουσιν τῆς Τριπολιτσᾶς· ἀλλὰ θάρρος, δὲν ἐλάμβαναν οἱ συναζόμενοι· Τούρκους ἤκουαν καὶ πᾶραυτα ἔφρουγαν. Τὴν 5 Ἀπριλίου οἱ Τριπολιτσιῶται Τούρκοι ἐξεστράτευσαν κατὰ Ἀπρίλιος τῶν ἐν Πιάνᾳ, τοὺς διεσκόρπισαν μολὶς φανέντες, καὶ ἔκαυσαν τὸ χωρίον· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ἀπολειφθεὶς μόνος, μετέβη εἰς τὸ μεταξὺ Ἀλωνίσταινας καὶ Βυτίνας διάσελον· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ

ὕπῃσαν καὶ ἐκεῖ, ἐσκόρπισαν τοὺς συνελθόντας, ἔτρεψαν καὶ αὖθις τὸν Κολοκοτρώνην, ἔκλυσαν τὸ χωρίον καὶ μετέφεραν τὰς ἐκεῖ ἀποτεταμιευμένας τῶν Ἑλλήνων τροφὰς εἰς Τριπολιτσάν. Ἐνήμερα δὲ τοῦ Πάσχα ἐστράτευσαν εἰς Βλαχκερκασιάν, χωρίον 4 ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπερ κατεῖχαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Ἀντώνης Νικολόπουλος Λακεδαιμόνιος μετὰ 800 συντρόφων· ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασαν, ἐλειποτάκτησαν ὅλοι οἱ ὑπὸ τὸν Κυριακούλῃν· οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Νικολόπουλον ἀντέστησαν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ φονευθέντος αὐτοῦ ἐτράπησαν καὶ οὗτοι καὶ ἀνέβησαν τὰ ὄρη· ἐφονεύθησαν δὲ διαρκούσης τῆς μάχης καὶ ὁ Παναγῆς Βενετσιανάκος, καὶ ἄλλοι. Οἱ δὲ Τούρκοι καύσαντες τὸ χωρίον, ἐπανῆλθαν εἰς Τριπολιτσάν.

Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν δεινῶν τούτων περιστάσεων συνηλθον κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Κανέλλου Δηληγιάννη, εὗρισκομένων τότε ἐν Μαρμαριᾷ, διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ εἰς Πάπαρι, 4 ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ κοινῆς σκέψεως γενομένης, συνωμολόγησαν, ὅτι δύσκολος ἦτον ἡ στρατολογία, καὶ ἔτι δυσκολωτέρα ἢ μὴ λειποταξία τῶν στρατολογουμένων. Εἰς διόρθωσιν δὲ τοῦ κακοῦ ἀνηγόρευσαν ὅλοι ὁμογνημόνως τὸν ἐν Καλαμάτᾳ διατρίβοντα Πετρόμπετην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ συνάξῃ ὅσους ἐδύνατο Μανιάτας, ὑποσχόμενοι αὐτοῖς τροφὰς καὶ μισθοὺς, καὶ νὰ συνανabῇ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὥστε νὰ βιάσῃ τοὺς χωρικοὺς διὰ τῶν Μανιατῶν νὰ ὀπλοφορήσωσι, νὰ ἐκστρατεύσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις τῶν. Τούτου γενομένου διελύθη ἡ συνέλευσις· καὶ ὁ μὲν Δηληγιάννης καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὸ διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας, ὅπου ὑπῆγε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Πλαπούτας ἐπ' ἐλπίδι νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐχθρὸν, ἂν ἐδοκίμαζε νὰ πέσῃ ἐκεῖθεν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, οἱ δὲ λοιποὶ μετέβησαν εἰς Βαλτέτσι, χωρίον ὁρεινόν, 2 ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας 800 Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Χαράλαμπην, καὶ τινες Τριπολιτσιῶται ὑπὸ τὸν Ἀρβέλῃν, μαθόντες τὰ ἐν Κρυταίνῃ δυστυχήματα, ἐστρατοπέδευαν ἐν Λεβιδίῳ, 5 ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, εἰς ἐγκαρδίωσιν τῶν ὀλιγοψυχησάντων συναδέλφων, καὶ εἰς ἐμπόδιον τοῦ ἐχθροῦ, ἂν ἐπεχείρῃ νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ Καλαβρυτὰ· ἀλλ' οἱ Τριπολιτσιῶται Τούρκοι, μαθόντες τὸν ἐρχομὸν αὐτῶν, ἐξεστρά-

τευσαν τὴν 13 διὰ νυκτὸς καὶ τοῖς ἐπλησίασαν ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. Ἐπτοήθησαν οἱ Ἕλληνες πρὶν φθάσωσιν οἱ ἐχθροί, καὶ ἀνέβησάν εἰς τὰς πλησίον ὄρεινὰς θέσεις· μόνοι δὲ 60 ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Νικολὸν Σολιώτην, Ἀναγνώστην Στριφτόμπολον, Γεώργην Κουλοχέρην καὶ Γιαννάκην Πετμεζῆν, ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινων οἰκῶν τοῦ χωρίου καὶ ἐπολέμησαν ἀντέχοντες γενναίως εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους προσβολὰς τῶν πολλῶν ἐχθρῶν 7 ὥρας. Ἐν ᾧ δὲ ἐκινδύνευσαν, ἤλθαν ἔξωθεν εἰς βοήθειάν των ὁ Πλαπούτας, ὁ Τσαλαφατῖνος, ὁ Νικολὸς Πετμεζῆς καὶ ἄλλοι, κατέβησαν καὶ ὀλίγοι ἐκ τῶν καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρη, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν οἱ ἐγκλειστοὶ προσβληθέντων ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀναγκασθέντων νὰ φύγωσιν. Ἐφρονέυθησαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Στριφτόμπολος, ὁ ὑποπλαρχηγὸς Σωτήρης Σολμενίκος καὶ τρεῖς στρατιῶται. Ἡ ἀντίστασις τῶν ὀλίγων τούτων καὶ ἡ γενναιότης τῶν ἔξωθεν ἐπιβοηθησάντων καθ' ὃν καιρὸν ἡ δειλία κατέλαβε τὰς ψυχὰς ὅλων εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου ὁ Πλαπούτας, καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος, συνενωθέντες καὶ τοῦ Δηληγιάννη, μετέβησαν εἰς τὸ διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πιάναν, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην. Οἱ δὲ λοιποὶ διέμεναν ἐν Βαλτετσίῳ.

Οἱ Τριπολιτσίῳται Τούρκοι ὑπήγαιναν συνήθως εἰς τοὺς μύλους τῆς Δαβιᾶς καὶ ἄλθαν. Τοῦτο παρατηρήσαντες οἱ ἐν Πιάνᾳ καὶ Βαλτετσίῳ Ἕλληνες ἔστειλαν τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην μετὰ 80 εἰς ἑνεδραν· ὁ Ἀντῶνης ἐνήργησε ὅσα διατάχθη, καὶ τὴν 18 ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους πρὸς τοὺς μύλους, ἐφόνευσε 10 καὶ συνέλαβεν ὀλίγα ζῶα. Ἐξήλθαν οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ εἰς τιμωρίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων Ἑλλήνων. Βλέποντες αὐτοὺς ἐξερχομένους ἐξήλθαν καὶ οἱ ἐν Πιάνᾳ καὶ Βαλτετσίῳ Ἕλληνες εἰς ὑπεράσπισιν τῶν περὶ τὸν Ἀντώνην καὶ οὕτως συνεκρούσθησαν Ἕλληνες καὶ Τούρκοι πρὸς τὴν Σιγίμναν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν καὶ ἐσκότωσαν 20 Τούρκους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐπ' ἀνδρίᾳ φημιζόμενον Ὁμέρακην Τριπολιτσίῳτην· δύο δὲ Ἕλληνες ἐσκοτώθησαν καὶ δύο ἐπληγώθησαν. Μετὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην οἱ μὲν Τούρκοι ἐπανῆλθαν εἰς Τριπολιτσάν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς Πιάναν καὶ Βαλτέτσι ὅπως οὖν θαρρότεροι. Ἐθαρρύνθησαν ἔτι μᾶλλον μετ' ὀλίγον καὶ διὰ τοῦ ἐξῆς ἀρι-

στεύματος. Ὁ Νικήτας καὶ τινες τῶν ὁπαδῶν του εἶδαν ἐπὶ τῆς πεδιάδος μίαν ὄραν καὶ τέταρτον μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς 20 Τούρκους, καὶ καταβάντες τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἐφόνευσαν ἕξ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπώθησαν εἰς τὴν πόλιν φωνάζοντας ὅτι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐφονεύοντο Τούρκοι. Ἐξῆλθαν ἱππεῖς πρὸς καταδίωξιν τῶν περὶ τὸν Νικήταν, ἀλλ' οὗτοι σκυλεύσαντες τοὺς φονευθέντας ἀνέβησαν ἀβλαβεῖς εἰς Βέρβενα, ὅπου τοὺς ἐφήμισε τὸ στρατόπεδον, ὡς τολμήσαντας νὰ φανῶσι κατὰ τὸν δεινὸν ἐκεῖνον καιρὸν τόσον πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς.

Τὴν δὲ 24 ἐξεστράτευσαν οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ, τοὺς διεσκορπίσαν καὶ διεσπάρησαν συνάζοντες ζῶα· ἀλλ' ὠπισθοδρόμησαν μετ' ὀλίγον ἀφήσαντες καθ' ὁδὸν τὰ ζῶα, διότι ἐπῆλθαν οἱ ἐν Βερβένοις καὶ Πιάνῃ. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν Τούρκων εἰς Τριπολιτσάν, ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ἐσύστησεν ἄλλο στρατόπεδον εἰς Χρυσοβίτσι, ὁ δὲ Γιατράκος, ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μιστρά, εἰς Βέρβενα, ὅπου ἐψηφίσθη ὁμογνημόνως τὴν 5 μαΐου ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου ἐκεῖνου ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης· ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν μετέβησαν εἰς Λεοντάρι καὶ ἔστειλάν τινας εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἕκαστος εἶχεν ἐπιρροήν, ἐπὶ στρατολογίᾳ. Οἱ δὲ Τούρκοι, διασκορπίσαντες τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου, περιήρχοντο ἀνύποποι καὶ ἀνενόχλητοι πέραξ τῆς Τριπολιτσᾶς συνάζοντες ζῶα, καὶ ἐμπαίζοντες μακρόθεν τοὺς φυγομάχους Ἕλληνας.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν περὶ τὴν Τριπολιτσάν Ἑλλήνων, ὅτε τοῖς ἦλθεν εἰδησις, ὅτι ὁ Μουσταφάμπεης, κεχαγιάς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου, μετὰ 3500 ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ὅλων σχεδὸν Ἀλβανῶν, ἀπέβη εἰς Πάτρας.

Ὁ Χουρσήδης, ὡς προείπαμεν, κατεγίνετο εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πόλεμον καθ' ὃν καιρὸν ἐξεβράχθη ἐν Πελοποννήσῳ ἡ ἐπαναστασις. Ἐκτὸς τοῦ πρὸς τὸν σουλτάνον χρέους του ἀναγκάζοντος αὐτὸν νὰ κινήσῃ δυνάμεις κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, εἶχε καὶ ἰδιαιτέρον αἷτιον· ἀφῆκεν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀναχωρῶν τὰς γυναῖκας του καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Ὁ ἀγέρωχος χαρακτήρ του, ὃν ἐξιστορήσαμεν, ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς ψυχῆς του μαθόντος, ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ θησαυροὶ του ἐκινδύνευαν νὰ πέσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀπίστων· μόλις δὲ ἔμαθε τὰ συμβάντα ταῦτα, καὶ ἔστειλεν ἀμέσως τὰς ἀνωτέρω δυνάμεις ὑπὸ τὸν κεχαγιάν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου,

πολλῆς ικανότητος ἄνδρα καὶ ἐμπειροπόλεμον, ὅστις ἀπέβη εἰς Πάτρως μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου, ἐθάρρυνε τοὺς ἐκεῖ ὁμοπίστους. Ἀπρίλιος του εἶπων, ὅτι παρηκολούθουν καὶ ἄλλαι δυνάμεις, καὶ μετέβη εἰς Βοστίτσαν, ὅπου οὔτε στρατιώτας ἦν, οὔτε κατοίκους, ἀλλὰ πολλὰς τροφὰς ἐτοιμασθείσας πρὸ τῆς ἀποστασίας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ σταλῶσιν εἰς τὰ ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν Χουρσῆδην στρατόπεδον. Διέμεινε δὲ ἐκεῖ μίαν ἐβδομάδα ἐκδίδων ἀμνηστήρια (συγχωροχάρτια) πρὸς τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ Βασιτσάνους, ἀλλὰ μὴ εἰσακουόμενος· μαθὼν δὲ ὅτι ἐν σῶμα Καλαβρυτινῶν ὑπὸ τὸν Ζαήμην ἐστάθμευε παρὰ τὴν μονὴν τῶν Ταξιάρχων, ἔστειλε 500, τὸ διεσχόρπισε, καὶ παρὰ μικρὸν ἤχμαλώτισε καὶ τὸν Ζαήμην ἐναπομείναντα μετ' ὀλίγων, διότι οἱ πολλοὶ ἐλειποτάκτησαν· ἔκασεν ἔπειτα τὴν Βοστίτσαν μὴ ἐλθόντων τῶν κατοίκων τῆς εἰς προσκύνησίν του, ἐλεηλάτησε τὰ περίξ, ἤρπασε πολλὰ ζῶα καὶ ὠδεύσε πρὸς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ εἶχε μεταβῆ πρὸ τινων ἡμερῶν ὁ Δικαῖος, ἵνα συμπράξῃ εἰς τὴν πτώσιν τῆς Ἀχροκορίνθου· ἐπὶ δὲ τῷ ἔρχομῳ τοῦ κεχαγιστοῦ ἐπροσπάθει νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς στρατιώτας εἰς ἀντίστασιν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν· ὅλοι ἀφῆκαν καὶ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν πόλιν καὶ ἀνεχώρησαν αἰσχυρῶς. Τότε ὁ Δικαῖος ἀπελπίσθεις ἔκασε τὴν μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν τοῦ Κιαμήλμπεη. καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Σωφικόν. Ἡ δὲ ἐντὸς τῆς Ἀχροκορίνθου μήτηρ τοῦ Κιαμήλμπεη, ἰδοῦσα τὸν ἐμπρησμὸν τῆς οἰκίας, ἐφρύαξε, καὶ διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι τὸν διόλου μὴ πταίσαντα Ἀνδρῆκον Νοταρᾶν, ὃν εἶχε συμπαραλάβει ἐν τῇ ἀκροπόλει καθ' ὃν καιρὸν ἐκλείσθη ἐν αὐτῇ. Τόσον δ' αἰφνιδίως εἰσέβλεπεν εἰς Κόρινθον ὁ κεχαγιστός, ὥστε ὁ ἐν αὐτῇ εὐρεθεὶς ἐπίσκοπος Δαμαλῶν, Ἰωῆς, ἐκινδύνευσε φεύγων νὰ πιασθῇ, ἀποτινάσσοντας αὐτὸν τοῦ ζώου ἐφ' οὗ ἐκάθητο. Συνελήφθησαν δ' ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐφονεύθησαν ὁ διάκονός του καὶ τινες ἡγούμενοι. Διατρίψας δὲ ὁ κεχαγιστός ἐν Κορίνθῳ μίαν ἡμέραν, ἀφῆκεν εἰς ἐνδυνάμωσιν τῆς ἀκροπόλεως τινὰς τῶν συνακολουθούντων αὐτὸν Ἀλβανῶν, καὶ ἐστράτευσε πρὸς τὸ Ἄργος τὴν 24, προπορευομένων τῶν πρὸς ταύς προεστώτας καὶ κατοίκους τῆς πόλεως ἐκείνης ἀμνηστηρίων.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἀργεῖοι Τοῦρκοι περιωρίσθησαν ἐν Ναυπλίῳ, ἤλθαν ἱκανοὶ Κρανιδιώται καὶ Καστριῶται καὶ τὸ ἐπολιόρκησαν μετὰ τῶν ἐν Ἀργολίδι χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐμποδιζόμενοι

νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ξηράν, ἐπεχείρησαν ἐνήμερα τοῦ Πάσχα ἀπύθαι εἰς τοὺς ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου μύλους ἐπὶ συλλογῇ τροφίμων· ἄλλ' εὐρόντες τὴν θέσιν ἐκείνην κατεχομένην ἐπέστρεψαν εἰς Ναύπλιον ἀπρακτοί. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα οἱ διὰ ξηρᾶς πολιορκοῦντες ἐδόθησαν εἰς τὴν κραϊπάλην. Τοῦτο παρατηρήσαντες οἱ Τοῦρκοι ἐπέπεσαν αἰφνης, ἐσκότωσάν τινας, διεσκόρπισαν τοὺς ἄλλους, καὶ συλλαβόντες τὸν Κρανιδιώτην Γεώργην Λεμπέσην, τὸν ἐσοῦβλισαν.

Ἐν τῶν ἐπὶ πολιορκίᾳ τοῦ Ναυπλίου καταπλευσάντων πλοίων ἦτο καὶ τὸ τῆς χήρας Μπουμπουλίνης, ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ἡ ἀνδρόφρων αὕτη καὶ ἀρειμάνιος γυνὴ ὀπλοφοροῦσα καὶ ἐνθουσιῶσα ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος· συνοδευομένη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀξίου τοιαύτης μητρὸς υἱοῦ τῆς καὶ ἄλλων συμπολιτῶν τῆς ἀνέβη τὴν τετράδην τῆς διακαινησίμου εἰς Ἄργος, ὅπου ὑπεδέχθη ὡς βασιλίσσα· ἀνέβη κατόπιν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν εὐφημοῦντος τοῦ λαοῦ καὶ ὁ πρόκριτος τῶν Σπαταῶν, Γκίκας Μπότασης, συμπολιορκητῆς καὶ αὐτὸς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἀνάβχαις αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ πρωτοφανὴς παρουσία γυναικὸς ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολέμου, καθ' ὃν καιρὸν οἱ ἄνδρες ἔφευγαν ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν, ἀνεθάρρουν τοὺς Ἀργεῖους πρὸς ἐπικράτησιν τῆς λυθείσης πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου· τὴν δὲ 23 μαχόντες τὴν θριαμβευτικὴν εἰσοδὸν τοῦ κεχχιῖ εἰς Κόρινθον ἡτοιμάσθησαν νὰ τὸν ἀντικρούσωσιν ἀναβχίνοντα εἰς Ἄργος (α).

Ὀλίγα βήματα ἐξῶθεν τῆς πόλεως πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Κορίνθου σώζεται τεῖχος ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ χειμαρρῶδους Χαράδρου, τοῦ κοινῶς Ξηριῖ, εἰς προφύλαξιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐν καιρῷ χειμῶνος καταφορᾶς τῶν ρευμάτων. Οἱ Ἕλληνες, ἀπειροὶ εἰσέτι, ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τοῦ τεύχους ἀφήσαντες ἀνοικτὰ τὰ πλάγια· τόσῳ δὲ ἦσαν βέβαιαι, ὅτι θὰ ἐνίκων, ὥστε ὅλοι οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχύθησαν εἰς τὰ πλησίον ὑψώματα θεωροὶ τῆς νίκης. Οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες μακρόθεν τόσον λαὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ὑπέθεσαν, ὅτι ἦσαν τόσοι ὀπλοφόροι καὶ ἐφοβήθησαν. Φθίσαντες δὲ μετὰ πᾶσης προφυλάξεως εἰς τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἠπόρησαν ἰδόντες τὸ θάρρος τῶν ἐναντίων· διηρέθησαν τότε εἰς τρία· καὶ οἱ μὲν πεζοὶ ἐτάχθησαν ἐν τῷ κέντρῳ, οἱ δὲ ἵππεῖς ἄλλοι δεξιόθεν καὶ ἄλλοι ἀριστερόθεν, καὶ οὕτως ἐκίνησαν ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὸ τεῖχος ὅλοι

ταῦτοχρόνως. Οἱ Ἕλληνες, ἀνυπόμονοι νὰ πολεμήσωσι, τοὺς ἐτουφέκισαν πρὶν ἔλθωσιν ἐντὸς βολῆς. Τότε οἱ ἱππεῖς τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, κεντήσαντες τοὺς ἵππους καὶ εὐρόντες τὰ πλάγια ἀφύλακτα, ἐκύκλωσαν τοὺς πρωτοπείρους Ἕλληνας καὶ τοὺς διεσκόρπισαν φονεύσαντες πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τῆς Μπουμπουλίνας. Ὁ νέος οὗτος ἔρριψε κατὰ γῆς ἔφιππον Ἀλβανόν, τὸν Βελήμπεην· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν εἰς σφαγὴν τοῦ, ἔπεσε νεκρὸς ἐπ' αὐτοῦ φονευθεὶς παρ' ἄλλου. Ἡ ἥττα αὕτη ἐπέφερε τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐπαναλαβόντων τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, καὶ τὴν τροπὴν τῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων θεατῶν, ἐξ ὧν ἄλλοι ἔρχομαι τίσθησαν, ἄλλοι εἰς τοὺς μύλους διεσώθησαν, πολλὰ δὲ οἰκογένειαι καὶ τινες ὀπλοφόροι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μονῇ τῆς Κεχυμμένης. Οἱ δὲ Τούρκοι, εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν τὴν 25, ἐπολιορκήσαν τοὺς ἐν τῇ μονῇ, προσπαθοῦντες νὰ τοὺς πείσωσι νὰ παρχωθῶσιν ἐπὶ πλήρει καὶ τελείᾳ ἀμνηστείᾳ· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐμψυχούμενοι παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὀλίγων ὀπλοφόρων ἀπέρριψαν τὰς πρώτας προτάσεις, καὶ ἀντεστάθησαν εὐτυχῶς τρεῖς ἡμέρας· ἡ ἔλλειψις ὅμως τοῦ νεροῦ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ προσκυνήσωσιν. Εἰς τῶν ἐγκλειστων ἦτο καὶ ὁ Κρανιδιώτης Παπαδ' Ἀρσένιος, ἀνὴρ πλήρης ζήλου καὶ τόλμης, ὅστις, παρευρεθεὶς ἐν τῇ προλαβούσῃ μάχῃ κατὰ τὸ τεῖχος, τόσον διέπρεψεν, ὥστε ὁ κεχαγιᾶς ἐπαναλαβὼν τὰς προτάσεις τοῦ, ἐπέμενε νὰ ἐξαίρεθῇ μόνος αὐτὸς τῆς γενικῆς ἀμνηστείας. Ὁ Ἀρσένιος, ἰδὼν ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς δίψας ἀδύνατον ἦτον οἱ ἐγκλειστοὶ ν' ἀνθέξωσι, τοῖς εἶπε νὰ δεχθῶσιν αὐτὰς καὶ ἀνοίξωσι τὰς πύλας τὴν ἐπαύριον· αὐτὸς δὲ θὰ ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας τοῦ. Τῷ ὄντι τὴν νύκτα ἐξῆλθε τῆς μονῆς ξιφῆρης, διέσχισε τοὺς πέριξ ἐχθροὺς καὶ διεσώθη ἀβλαβῆς εἰς τοὺς μύλους. Ὁ δὲ κεχαγιᾶς ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς προσκυνήσαντας, καὶ ἐξ αὐτῶν, ἀποδιδόντων τὰ αἶτια τῆς ἀποστασίας εἰς τοὺς ἀπόντας προκρίτους, κατέστησε δύο προεστώτας καὶ τοὺς ἐφόρεσε τὰ συνήθη καβζάδια· ἀπηλευθέρωσε δὲ καὶ ὅλους τοὺς κατεχομένους Χριστιανούς ἀπὸ τῶν συλλαβόντων αὐτοὺς Τούρκων ἐκτὸς πέντε νεανίδων, διακρινομένων διὰ τὸ κάλλος, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὰς ἀποσπασῇ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν κατεχόντων αὐτὰς Ἀλβανῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ κεχαγιᾶς κατεγίνετο νὰ εὐτακτήσῃ τὰ τοῦ Ἀρ-

γους, οἱ ἐν Λεβιδίῳ τότε σταθμεύοντες ὀπλαρχηγοί, Σκαλ-
 τσᾶς, Τσαλαφατῖνος καὶ Μπελιδας, μαθόντες τὴν ἐκ Κορίνθου
 εἰς Ἄργος ἀνάβασιν τοῦ, ἐκίνησαν μετὰ 500, παρέλαβαν καθ'
 ὁδὸν τὸν Νταγρὲν καὶ ἔφθασαν τὴν 27 ἔξω τοῦ Ἄργους ἐν
 ἀγνοίᾳ τῶν ἐχθρῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσαν, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσ-
 ἔλθωσιν εἰς τὴν πανέρημον ἀκρόπολιν, ὅπου οὔτε τουρκικὴ
 οὔτε ἑλληνικὴ ἦτο φρουρά. Ἐκ τῶν 500, μόλις 90 ἐπροθυμή-
 θησαν νὰ συνακολουθήσωσιν· ἄλλ' ἐμβάντες ἀνευ ἀντιστάσεως
 ἢ συγκρούσεως ἐξῆλθαν πάλιν ἡσύχως πρὶν φέξῃ, ὄντες ὀλίγοι,
 καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἔξω ἀπομεινάντων. Τὴν δὲ ἡμέραν
 ἐκείνην, ὅ ἐστι τὴν 28, ἦλθεν ὅπου ἦσαν οἱ προειρημένοι ὁ
 Σταῖκος Σταϊκόπουλος, ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Γενναῖος ὁ
 ἀνὴρ οὗτος καὶ ἐνθουσιώδης(β), ἀπέκτεσεν, ἂν καὶ ξένος τῆς
 ἐπαρχίας τοῦ Ἄργους, τόσῃ ἐπιρροῇ διὰ μιᾶς, ὥστε ἐτάχθησαν
 ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ 600 Ἀργεῖοι. Ἡ νέα αὕτη δύναμις ἐθάρ-
 ρυνε τοὺς ἀπροθύμους ἄλλους στρατιώτας· ὥστε, πρὶν βρα-
 дуάσῃ, ἀνέβησαν ὅλοι εἰς τὴν ἀκρόπολιν τουφεκίζοντες ἐν ᾧ
 εἰσέρχοντο. Οἱ ἐχθροὶ ἐφοβήθησαν, καὶ ὑποπεύσαντες νυκτι-
 κὴν ἔφοδον ὠχυρώθησαν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἔκαυσαν τὴν μη-
 τρώπολιν. Τὴν δὲ 30 ἠκούσθη πολλὸς τουφεκισμὸς κατὰ τὸ Κου-
 τσοπόδι· ἦσαν δὲ οἱ Πετμεζάδες καὶ ὁ Δικαῖος ἐρχόμενοι κατὰ
 τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔχοντες 400 ὀπλοφόρους. Ἀνυπόμονος ὁ με-
 γαλότολμος Δικαῖος ν' ἀνδραγαθήσῃ παρέλαβε 15 στρατιώτας
 καὶ ἐκίνησε τὸ κατὰ μεσήμερον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, ὅπου ἀνέβη
 ἀβλαβῆς ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ τουφεκισμῶν. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπο-
 λς ἦτον ἀπρομήθευτος τροφῶν· διὰ τοῦτο οἱ ἐν αὐτῇ, ἐν αἷς
 καὶ ὁ Δικαῖος, ἔφυγαν ἐκεῖθεν τὴν ἀκόλουθον νύκτα.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐν Τριπολιτσᾷ Τοῦρκοι, μαθόντες τὸν ἐρχο-
 μὸν τοῦ κεχαγιά, ἔστειλαν 800 ἵππεῖς εἰς προϋπάντησίν του·
 ἔφθασαν δὲ εἰς Ἄργος οἱ σταλέντες ἀνεόχλητοι διὰ τοῦ Παρ-
 θενίου, καὶ τὴν 1 μαΐου ἀνέβησαν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Τριπολιτσάν
 διὰ τοῦ Τουρνικίου ἐπίσης ἀνεόχλητοι. Τόσος δὲ φόβος κατέ-
 λαβε τοὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως ἐκείνης ἐστρατοπεδευμένους, ὥστε
 οὐδεὶς ἐτόλμησε καὶ νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς ἀναβάσεως τοῦ κεχαγιά
 κατὰ τὸ Παρθένι ἢ τὸ Τουρνίκι. Μόνος ὁ Νικήτας, εὗρεθεὶς ἐν
 Λεονταρίῳ καθ' ἣν ὥραν ἠκούσθη ἡ ὕσων οὕτω ἀνάβασις αὐ-
 τοῦ εἰς Τριπολιτσάν, ἐπροθυμήθη αὐθόρμητος νὰ ὑπάγῃ εἰς
 κατὰ ληψίν τοῦ Παρθενίου· τῷ ἐδόθησαν δὲ ἐκ τῶν στρατοπέ-

δων καὶ 300 βοηθοί, ἀλλὰ μόνον 150 τὸν ἠκολούθησαν, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ 130 καθ' ὁδὸν ἐλειποτάκτησαν. Τοιαύτη ἦτον ἡ πολεμικὴ διάθεσις τῶν Πελοποννησίων τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας.

Τὰ πρῶτα δοκίμια λαῶν ἀπὸ βαρέως καὶ πολυχρονίου ζυγοῦ αὐθορμήτως ἀνεγειρομένων εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς· διὰ τοῦτο ἱστορήσαμεν λεπτομερῶς τοὺς περιστοιχίσαντας τὴν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ἐπὶ τῆς ἐνάρξεώς του μεγάλους κινδύνους ὡς διδάσκοντας διὰ τῶν πραγμάτων τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ αὐτὰ, ὅτι δὲν πρέπει μαχόμενοι ὑπὲρ πατρίδος ν' ἀπελπίζονται ἀποτυχάνοντες. Ἐνδεκαπλάσιοι τῶν Τούρκων ἦσαν οἱ Χριστιανοὶ (γ) ἐν Πελοποννήσῳ· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐξουσίαζαν ὅλα τὰ φρούρια παρέχοντα καὶ ὅπλα καὶ πολεμεφύδια καὶ ἀσφάλειαν· ἦσαν παιδιόθεν εἰς τὸ ὅπλοφορεῖν συνειθισμένοι· ἐθεώρουν τὸν Ἕλληνα ὡς οὐτιδανὸν ῥαγιαῖν καὶ εἶχαν ἣν δίδει ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἐξουσιαζομένων ὑπεροχὴν. Ἐξ ἐναντίας οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐστειρημένοι καὶ ὅπλων καὶ πολεμεφιδίων· κατεῖχαν ἀτείχιστα καὶ εὐπρόσβλητα μέρη· ἦσαν ἀσυνείθιστοι εἰς ὀπλοφορίαν· ἱππικὸν δὲν εἶχαν ὡς οἱ ἐναντίοι· ἐθεώρουν τοὺς ἐχθροὺς των ὡς ἀνωτέρους των· Τούρκον ἤκουαν καὶ ἔτρεμαν· τρανώτατα δὲ μαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων αἱ δύο ἀδύνατοι εἰσβολαὶ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Ἰσοῦφπασαν, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν κεχαγιᾶν, καὶ τὰ περὶ τὴν Καρύταιναν συμβάντα. 300 Τούρκοι ὑπὸ τὸν Ἰσοῦφπασαν μετέβησαν, ὡς εἶδαμεν, ἀπὸ Ῥίου εἰς Πάτρας ἀνενόχλητοι ἐν μέσῳ χιλιάδων Ἑλλήνων, καὶ 3500 ὑπὸ τὸν κεχαγιᾶν ἀνέβησαν ἐκ τῆς ἐσχάτιζ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν ὀμφαλὸν τῆς νικηταὶ καὶ τρισευτυχεῖς 6000 δὲ ὀπλοφόροι Ἕλληνες περὶ τὴν Καρύταιναν, ἰδόντες μόνον τὸν καπνὸν μακρόθεν τινῶν καιομένων καλυβῶν καὶ τινὰς ἐχθροὺς ἐπερχομένους διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ὄρη ὅλοι, μηδενὸς καταδιώκοντος αὐτοῦς· καὶ σημειωτέον, ὅτι οἱ φυγόντες ἦσαν Καραυτινοί, Λεονταῖται, Μανιάται καὶ Κουτσουκμανιώται, ἤγουν ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων λαῶν τῆς Πελοποννήσου. Τόσον ἐπτοήθησαν οἱ Πελοποννήσιοι κατ' ἀρχάς· ἀλλὰ νικώμενοι ἔμαθαν νὰ νικῶσι χάρις εἰς τοὺς ἀκαμάτους καὶ καρτερικοὺς ἀρχηγοὺς των.

Οἱ δὲ μεταβάντες εἰς Λεοντάρι καὶ Μεσσηνίαν ὀπλαρχηγοί, στρατολογήσαντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἕκαστος ἔσχυεν, συνενοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρῶνη, καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐκ νέου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἐν Βαλ-

τεταίσω, ὅπου, φοβούμενοι μὴ πάθωσιν ὅσα ἄλλοτε ὠχυρώθησαν ἐντὸς τεσσάρων λιθοκτίστων προμαχώνων ὑπεράνω τοῦ χωρίου καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐντὸς μὲν τοῦ ἐνὸς ἐκλείσθησαν ὁ ἀρχηγὸς Μυρομιχάλης μετὰ 120, ἐντὸς δὲ τοῦ ἑτέρου ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἡλίου, οἱ ἀδελφοὶ Φλέσαι, ὁ Σιόρης καὶ ὁ Εὐμορφόπουλος μετὰ 250, κατέλαβεν δὲ τοὺς δύο ἄλλους τὸν μὲν ὁ Ἰωάννης Μυρομιχάλης, ὁ Παπατσώνης, ὁ Πανχυιώτης Κεφάλας καὶ ὁ Μητροπέτροβας μετὰ 350, τὸν δὲ ὁ Τσαλαφατῖνος μετὰ 80, ὠχυρώθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὁ Κατσάνος καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Μπουραῖοι μετὰ 80· ὥστε οἱ ἐν Βαλτεταίῳ ἦσαν ὅλοι 880. Ἐκτὸς δὲ τοῦ στρατοπέδου τούτου ὑπῆρχαν, ὡς εἴρηται, ὅχι μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τρία ἄλλα μικρά, τὸ μὲν ἐν Χρυσοβιταίῳ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον, τὸ δὲ ἐν Πιάτῃ ὑπὸ τὸν Πλαποῦταν, καὶ τὸ τρίτον ἐν Βερβένοις ὑπὸ τὸν Γιατράκον· ἦσαν δὲ καὶ τὰ τέσσαρα πλησίον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου εἰς συμβοήθειαν ἐν καιρῷ ἀνάγκης· εἶχαν δὲ μεταβῆ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ 350 ὑπὸ τὸν Νικήταν, τὸν Γιάννην Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην εἰς Ἄργος, ὅπου ἐσώζοντο δύο δημόσιαι κτίρια μολυβδοσκεπῇ ἐπὶ μεταφορᾷ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων μέρους τῆς πολεμικῆς ἐκείνης ὕλης, ἥς τὸ στρατόπεδον ἔπασχε μεγάλην ἔλλειψιν.

Ὁ δὲ κεχχιῖς, φθάσας εἰς Τριπολιτσάν, διέσπειρε διαφόρους ἀποστόλους τοῦ Χριστιανοῦς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, κηρύττοντας μετάνοιαν καὶ φέροντας ἀμνηστήρια καὶ προτρεπτικὰ εἰς ὑποταγὴν γράμματα τῶν ἐγκλείστων ἀρχιερέων καὶ προεστώτων παρήγγειλε δὲ καὶ ταῖς τουρκαῖς Ἀρχαῖς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου εἰσηκούοντο αἱ διαταγαὶ τοῦ, ἀνοχὴν καὶ φιλανθρωπίαν πρὸς τὸν βασιᾶν· ἀλλὰ δὲν ἐκέρδισε διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰμὴ τοὺς κατοίκους τινῶν τῶν πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς χωρίων. Τὴν δὲ 12 ἀνήγγειλαν αἱ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἑλληνικαὶ σκοπικαὶ διὰ σημείων, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐκινεῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσι.

Οὔτε τόσον πληθὺς ἐχθρῶν συνεξστράτευσεν ἐν Πελοποννήσῳ ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος μέχρι τοῦδε, οὔτε τοιοῦτον πολεμικὸν σχέδιον ἐσχεδιάσθη. Ὁ κεχχιῖς διήρесе τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τέσσαρα· χιλίους ἔστειλεν εἰς τὸ Καλογεροβούνι, ἵνα ἐμποδίσῃ δι' αὐτῶν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων τοῦ νὰ βοηθήσῃ τὸ τοῦ Βαλτεταίου μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης· ἐξακοσίους ἔστειλεν

ὅπισθεν τοῦ Βαλτετσίου εἰς αἰχμαλωσίαν ἢ ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων φευγόντων, βέβαιος ὢν ἐκ τῶν προηγουμένων περὶ τῆς φυγῆς των φανέντος τοῦ ἐχθροῦ· ἔστειλε καὶ τὸν γνωστὸν ἐπ' ἀνδρίαν καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ Ρουμπῇ Μπαρδουνιώτην μετὰ τρισχιλίων πεντακοσίων ἐπὶ τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ· αὐτὸς δὲ ἔχων χιλίους πεντακοσίους ἵππεῖς προσεφένδρευν. Ὁ Ρουμπῆς ὤρμησεν ὡς μαινόμενος ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν β' ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ σημαιοφόροι ἐχύθησαν πρῶτοι, ἀλλὰ 14 ἔπεσαν διὰ μιᾶς. Οἱ Ἕλληνες παρὰ τὴν συνήθειάν των καὶ τὴν προσδοκίαν τῶν ἐχθρῶν ὅχι μόνον δὲν ἐλειποτάκτησαν, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἀντέστησαν, ἀποκρούοντες εὐτυχῶς τὰς ἀλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν καὶ συνενισχυόμενοι. Μετὰ μίαν ἡμίσην ὥραν ἔφθασαν ἐπικουροὶ ὁ Κολοκοτρώνης, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Πλαπούτας, ἔχοντες ἀμφότεροι 1200, καὶ ἐποποθετῆθησαν ὅπισθεν τῶν ἐχθρῶν κόψαντες τὴν συγκοινωνίαν αὐτῶν. Ὁ κεχαγισ, βλέπων τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐπικουρίαν, ἐπλησίασεν ὅπου ἡ μάχη ἔλκων δύο κανόνια, καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ· ἀλλ' ὁ κανονοβολισμὸς ἐξ αἰτίας τῆς θέσεως τῶν κανονίων καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν κανονοβολούντων δὲν ἔβλαπτε τοὺς Ἕλληνας. Ἦλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ὅλον τὸ εἰς αἰχμαλωσίαν ἢ ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς προσδοκουμένης φυγῆς των σταλὲν ἐχθρικὸν σῶμα· ἦλθε καὶ τὸ σῶμα τὸ προκαταλαβὸν τὸ Καλογεροβοῦνι, καὶ ὁ πόλεμος διήρκει σφοδρὸς ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς εἰσῆλθαν εἰς τὸ χωρίον ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας εἰς ἐμφύχωσιν τῶν μαχομένων, ἀλλ' ἐπανῆλθαν ὅπου καὶ πρότερον· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἠλπίζαν ὅτι οἱ Τούρκοι ἀποτυχόντες θ' ἀνεχώρουν, οἱ δὲ Τούρκοι ὅτι οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντες ἄλλον τρόπον σωτηρίας θὰ ἔφευγαν· ἀλλὰ διετήρησαν ἀμφότεροι τὰς θέσεις των πολεμοῦντες καὶ τὴν νύκτα ὡς ἐπολέμησαν τὴν ἡμέραν. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπεβοήθησαν τοὺς Ἕλληνας περίπου ἑξακόσιοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερθέων ὑπὸ τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομυχάλην, τὸν Πέτρον Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον Καλογωνιώτην, καὶ ἐφόβισαν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντές τους ἀπροσδοκῆτως ὅπισθεν· ὁ δὲ Μπαρμπιτσιώτης, ἀναλογιζόμενος ὅτι οἱ ἐν τῷ Βαλτετσίῳ συναδελφοὶ του ἦσαν ἀπνηυδημένοι πολεμοῦντες ἀκαταπαύστως 16 ὥρας, ἡρᾶ 17 στρατιώτας ἀν-

δρείους ὡς αὐτόν, διέσχισε ξιφῆρης τοὺς μεταξύ σωρούς τῶν ἐχθρῶν, εἰσῆλθεν ἀβλαβῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ ἐνδιέμεινε μαχόμενος. Περὶ δὲ τὰ χαράγματα ἦλθεν ἄλλη ἐπικουρία ἐκ Βερβένων ὑπὸ τὸν Γιατράκον, καὶ ἡ μάχη ἐξήφθη ἔτι μᾶλλον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξημέρωσεν, ὁ κεχαγυῖς παρετήρησεν, ὅτι ὁ Ῥουμπῆς ἦτο πανταχόθεν κατεστενοχωρημένος, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐλπίδα νίκης εἶχε· διὰ τοῦτο ἐσήμκνε περὶ τὴν α' ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀνάκλησιν, καὶ ὁ Ῥουμπῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὤρμησαν νὰ φύγῃσι διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτα βλέποντες οἱ ἔγκλειστοι ἐρρίφθησαν ὅλοι ἔξω τῶν πρύμαχόνων ἐπὶ τοὺς φεύγοντας κτυποῦντες αὐτοὺς ὀπισθεν, ἐν ᾧ τοὺς ἐκτύπουν οἱ ἄλλοι ἔμπροσθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἔπιπταν σωρηδὺν καὶ, ἐπ' ἐλπίδι νὰ μὴ καταδιώκωνται φεύγοντες, ἐρρίπταν ἔμπροσθεν τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ τῶν ὅπλα εἰς ἀρπαγὴν. Τὸ τέχνασμα τοῦτο εὐδοκίμησεν ἐν μέρει, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπαθον οἱ φεύγοντες ὅσῃν φθορὰν ἄλλως θὰ ἐπάθαιναν. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ ἐχθροὶ κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἐρράνησαν ἐρχόμενοι πρὸς τὸ πεδῖον τῆς μάχης οἱ ἐπὶ μετακομίσει τοῦ μολύβδου προκαταβάντες εἰς Ἀργος Ἑλληῖνες, αἵτινες, φθάσαντες τὴν προτεραίαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Δολιανά, ἔμαθον καὶ ἤκουσαν τὴν ἐν Βαλτετσῷ μάχην, καὶ μηδὲ ὧς ἀνακλυθέντες ἔτρεξον ἐκεῖ νυκτοποροῦντες, ἀλλ' ὑστέρησαν. Ἡ μάχη διήρκεσεν 23 ὥρας· ἐξακόσιοι ὑπελογίσθησαν οἱ σκοτωθέντες καὶ πληγωθέντες. Τοῦρκοι, τέσσαρες δὲ οἱ σκοτωθέντες καὶ δεκαεπτὰ οἱ πληγωθέντες Ἑλληῖνες· ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν καὶ πέντε σημαῖαι. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔφυγον οἱ Τοῦρκοι, ἔφθασαν εἰς τὴν Πιάναν ὁ Ζαήμης, ὁ Κανακάρης, ὁ Χαράλκμης καὶ οἱ Πετραξάδες μετὰ χιλίων ἐκ Λεβιδίου, ὅπου ἐστρατοπέδευον εἰς φύλαξιν τῆς θέσεως ἐκεῖνης· καὶ ἂν δὲν ἀνεχώρουν οἱ ἐχθροὶ, ὁ παντελής ἀφανισμὸς τῶν ἦτον ἀφευκτος. Περαιτωθείσης τῆς μάχης ἐδημηγόρησεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ παρήγγειλε νὰ νηστεύσωσιν ὅλοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρασκευὴν, δοξολογοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν δοτῆρα τῆς νίκης Θεόν.

Εἰδόμεν τοὺς Ἑλληνας ὡς χθὲς διασκορπιζομένους καὶ φεύγοντας ἀπέμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν ὁσάκις καὶ ὅπου τοὺς συνήντων· ἐπὶ δὲ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μάχης βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς νικῶντας διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῶν καὶ γενναιότητος· καὶ τὸ

παράδοξότερον, τοὺς βλέπουμεν νικῶντας ἀφ' οὗ τρισχιλίοι ἐκλε-
κτοὶ Ἀλβανοὶ ἐπεδυναμώσαν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐν ᾧ πρώτην
φορὰν ἐγένετο πόλεμος ὑπὸ τὴν γενικὴν ὁδηγίαν ἀρχηγοῦ ἐμ-
πειροῦ καὶ δυναμένου ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του νὰ βοα-
θεύσῃ τοὺς νικητάς. Ἡ παράδοξος αὕτη μεταβολὴ δὲν προσήλ-
θεν ἐξ ἐλλείψεως τῶν Τούρκων, ὧν καὶ τὸ πολεμικὸν σχέδιον
ἦτον ὀρθόν, καὶ ἡ γενναϊότης μεγάλη· ἀλλ' ὀφείλεται ὅλη εἰς
τὴν γενναίαν ἀπόφασιν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ὀλίγων Ἑλλήνων νὰ
νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν, εἰς τὴν θερμὴν συνδρομὴν τῶν ἐξω-
θεν ἐπιβοηθησάντων, καὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς συγχῆς συναντήσεως τῶν
ἐχθρῶν γεννώμενον κατ' ὀλίγον θάρος. Ἡ νίκη αὕτη ἐνίσχυσε
τὸν κλονιζόμενον ἀγωνά.

Κατησχυμένος ὁ κεχαγιάς δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔσπευσε νὰ συνάψῃ
νέαν μάχην ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀπονίψῃ τὸ αἰσχρὸς του.

Ὅκτῳ ἡμέρας μετὰ τὰ ἐν Βαλτεταίῳ παθήματά του, ὃ ἔστι
τὴν 23 μαΐου, ἐξεστράτευσαν τετρακισχιλίοι Τούρκοι ἐπὶ τὸ ἐν
Βερβένοις στρατόπεδον σύροντες καὶ κανόνια. Τὴν δὲ προτεραίαν
ὁ Κολοκοτρώνης, πρὸ ὀλίγου κληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀργεὶ νὰ στείλῃ
στρατιωτικὴν βοήθειαν καὶ ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυ-
πλίου, διώρισεν ὡς τοιοῦτον τὸν Νικήταν, τῷ ἔδωκε 50 στρα-
τιώτας ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βαλτεταίου, καὶ τὸν διέταξε νὰ
παρὰλθῇ καὶ ἄλλους τόσους ἐκ τοῦ τῶν Βερβένων καὶ καταβῇ
εἰς τὸ Ἀργος. Ὁ Νικήτας συμπληρώσας ἐν Βερβένοις τὴν ἀκο-
λουθίαν του εἰς 120, εὐρέθη ἐκεῖθεν τοῦ χωρίου τῶν Δολιανῶν,
μίαν ἡμισυ ὥραν ἀπέχοντος τῶν Βερβένων, ὅτε ἤκουσε, Τοῦρ-
κοι, Τοῦρκοι· ἐπέστρεψε τότε μετὰ τῶν ὀλίγων ὁπαδῶν του
εἰς Δολιανὰ, καὶ ἐκλείσθη ἐντὸς τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν ἑτοι-
μος εἰς μάχην. Οἱ Τούρκοι διαβάντες ἐκεῖθεν, τινὲς μὲν ἐνδιέ-
μειναν καὶ ἐπολέμουν τοὺς ἐγκλείστους, οἱ δὲ πολλοὶ ἐξηκο-
λούθησαν τὴν εἰς Βέρβενα παρείαν των. Τὸ στρατόπεδον τῶν
Βερβένων συνίστατο τότε ἐκ δισχιλίων πεντακοσίων· οὗτοι
ἀκούσαντες τὴν ἐν Δολιανῇ μάχην, ἔτρεξαν σχεδὸν ὅλοι πρὸς
ἐκεῖνο τὸ μέρος· ἀλλ' αἰφνης εὐρέθησαν ἐν μέσῳ τῶν ἐμπροσθεν
ἐπερχομένων ἐχθρῶν καὶ πολλῶν ἱππέων προκαταλαβόντων ἐν-
ἀγνοίᾳ αὐτῶν τὰ ὀπισθεν καὶ παρακολουθούντων. Οἱ Ἕλληνες
φοβηθέντες ἔσπευσαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν θέσιν των, καὶ
πολεμοῦντες τοὺς ὀπισθεν ἱππεῖς, μὴ δυναμένους νὰ τοὺς βλά-
ψωσι διὰ τὸ δύσβατον, ἔφθασαν εἰς Βέρβενα ἀβλαβῶς· οἱ δὲ

Τοῦρκοι ἐλθόντες κατόπιν τοὺς ἀπέκλεισαν, καὶ ὁ ἀνδρειότερος τῶν σημαιοφόρων ὁρμήσας ἔστησε τὴν σημαίαν του ἐπὶ τινος τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῖς ἐπροξένησε φόβον μέγαν· ἀλλὰ δύο τολμηροὶ Ἕλληνες ἐξῆλθαν ἔρποντες, ἔρριψαν τὴν σημαίαν, καὶ ἐσκότωσαν τὸν σημαιοφόρον. Ἄλλος σημαιοφόρος ἔστησεν ἄλλην σημαίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σημαία του ἔπαθαν τὰ αὐτά. Τότε οἱ δειλιῶντες Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος, καὶ οἱ θαρράλαιοι Τοῦρκοι ἐδειλίασαν, καὶ ἐξέλαβαν τὰ τῶν σημαίων οἱ μὲν ὡς καλὸν οἱ δὲ ὡς κακὸν οἰωνόν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤθελαν νὰ παραταθῇ ἡ μάχη φοβηθέντες μὴ διὰ τυχοῦσης ἐπιθέσεως ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ τῶν πλησίον στρατοπέδων πάθωσιν ὅσα ἐν Βαλτετσίῳ, καὶ ἤρχισαν ν' ἀναχωρῶσι. Τότε ἐπέπεσαν οἱ ἐν Βερθένοις Ἕλληνες καταδιώκοντές τους μέχρι τῶν Δολιανῶν· ἠνώθησαν μετὰ τῶν φευγόντων καὶ οἱ πολεμοῦντες τοὺς περὶ τὸν Νικήταν ἐχθροί, ἔφυγαν ὅλοι, ἐγκατέλειψαν τὰ κανόνια, ἔχασαν τρεῖς σημαίας, καὶ τινες φεύγοντες ἔρριπταν, ὡς καὶ ἐν Βαλτετσίῳ, ἔμπροσθεν τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς Ἑλλήνων τὰ πολύτιμα ὅπλα των. Ἐφονεύθησαν δὲ 70 Τοῦρκοι, 2 δὲ μόνον Ἕλληνες, ὁ Ἀναγνώστης Ῥόρης Δολιανίτης καὶ ὁ Γεωργάκης Διγενῆς Τσάκων, καὶ ἐπληρώθησαν 12· ὁ δὲ Νικήτας ἔδωκε τρανὰ δείγματα ἀνδρίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μὲν Τοῦρκοι κατησχυμένοι διεσώθησαν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς Τριπολιτσάν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανῆλθαν εἰς Βέρβενα ψάλλοντες ἐκ δευτέρου τὰ νικητήρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Μάχαι Θερμοπυλῶν καὶ Γραβιάς.

Ὁ ΔΕ ΧΟΥΨΗΔΗΣ, μαθὼν τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐπαναστατικὰ κινήματα, διέταξε τὸν Ὁμέρπασαν Βρυώνην, ἡγεμόνα τοῦ Μπερατίου, καὶ τὸν Κιοσέ - Μεχμέτπασαν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου, νὰ συνάξωσιν ἐν Ζητούνῳ ὅσον πολυαριθμότερον στράτευμα ἐδύναντο, καὶ νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα· ἡτοιμάσθησαν δὲ μεσοῦντος τοῦ ἀπριλίου ἐπτακισχίλιοι εἰς ἑκστρατεῖαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μαθόντες τὴν μελετωμένην εἰσβολήν, διέταξαν παρὰ τὰς σπονδὰς νὰ φονεύσωσιν ὅλους τοὺς ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς παραδοθέντας καὶ διασπαρέντας εἰς τὰς ἐπαρχίας Τούρκους, τοὺς δυναμένους νὰ ὀπλοφορῶσι, προφασιζόμενοι, ὡς ἂν ἔλειψάν ποτε προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, ὅτι ἐπιβλαβὲς ἦτο νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν καὶ ἄλλους ἐχθροὺς ἐντός. Κατὰ τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην διαταγὴν ὀλίγοι τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀπέφυγαν τὸν θάνατον, εὐρόντες παρὰ τοῖς δυνατοῖς προστάτας. Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοί, οἱ μετὰ τὴν κατὰ τὸ Πατρατσίκι ἀποτυχίαν ὑποχωρήσαντες εἰς Κομποτάδας, θέλοντες νὰ μάθωσιν ἀκριβέστερον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτοιμῶν νὰ εἰσβάλλωσιν ἐχθρῶν, ὑπέπεμψαν τὴν ἐσπέραν τῆς 19, καθ' ἣν ἔφθασαν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, τινὰς τῶν τολμηροτέρων στρατιωτῶν ἐπὶ κατασκοπῇ, παραγγείλαντές τοις αὐστηρῶς μὴ τύχη καὶ παροργίσωσι τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες ἢ ἄλλως πως ἐνοχλοῦντες αὐτούς, διότι ἤθελαν νὰ λάβωσι καιρὸν καὶ τὰς δυνάμεις των ν' αὐξήσωσι, καὶ θέσεις ὀχυρὰς νὰ προκαταλάβωσιν. Ἄλλ' οἱ σταλέντες, πλησιάζαντες διὰ νυκτός εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου ἀφανεῖς, ἐζώγρησαν δύο ἐχθροὺς καὶ 8 ἵππους, καὶ πρὸς τὰ χαράγματα ἐτουφέκισαν καὶ ἐπανήλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον καυχώμενοι ἐπὶ τοῖς ἔργοις των. Οἱ ὀπλαρχηγοί, λυπηθέντες διὰ τὸ γεγονός, μετέβησαν ἐν βίχ ὅλοι.

Ἀπρίλιος

ὁμοῦ τὴν 20 εἰς Χαλκωμάταν, τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Σαλῶ-
 νων, ὅπου διηρέθησαν συνυποσχεθέντες νὰ βοηθήσωσιν ὅποιον
 καὶ ἂν προσέβαλεν ὁ ἐχθρός· καὶ ὁ μὲν Πανουργιάς ἔμεινεν ἐκεῖ,
 καὶ κατέσχε καὶ τὸ χωρίον Μουσταφάμπη μεθ' ὅλων τῶν ὑπὸ
 τὴν ὁδηγίαν τοῦ Σαλωνιτῶν, ὡς 600, ἔχων συναγωνιστὴν καὶ
 τὸν ἀξιοσέβαστον ἐπίσκοπον Σαλώνων Ἰσαίαν, ὅστις πλήρης
 ζήλου ἠκολούθει τὸ στράτευμα εὐλογῶν καὶ θαρρύνων αὐτὸ εἰς
 τὸν προκείμενον ἀγῶνα· ὁ δὲ Δυοβουνιώτης μετὰ 400 κατέ-
 λαβε τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ δὲ Διάκος μετὰ 500
 τὴν τοῦ Σπερχειοῦ, τὸ κοινῶς γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, καὶ τὴν
 ἄγουσαν εἰς Θερμοπύλας ὁδὸν ἀπέναντι τῆς γεφύρας ταύτης
 πρὸς τὰ Ποριά. Πρὸ τοῦ δὲ προφθάσωσι καὶ ὀχυρωθῶσιν οὗτοι
 ἐκινήθη πῇν 22 τὸ κατὰ τὸ Λικνοκλάδι στρατόπεδον ἀπὸ
 πρωΐας, προπορευομένων τῶν πεζῶν καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἵπ-
 πέων, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Βρυώνη· ἐκινήθη καὶ τὸ
 ἐν Ζητουνίῳ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν
 τοῦ Μεχμέτη. Τὸ σῶμα τοῦ Δυοβουνιώτη, ἰδὼν τοὺς ὑπὸ τὸν
 Βρυώνην ἐπερχομένους, καὶ ἀνίκανον ν' ἀντιπαραταχθῇ πρὸς
 τόσον πεζικὸν καὶ ἱππικόν, ὑπεχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν στε-
 νὴν θέσιν, Δέμα. Ὁ Βρυώνης καταδιώξας τὸ σῶμα τοῦτο ἕως
 οὐ δὲν ἐδύνατο νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω τὸ ἱππικόν του διὰ τὴν
 κακοτοπίαν, ὡπισθοδρόμησε· πλησιάσας δὲ εἰς τὸ χωρίον Μου-
 σταφάμπη τὸ ὑπὸ τοῦ Παπαῦ Ἀνδρέα Κοκοβιστιανοῦ καὶ τοῦ
 Κορνᾶ Τράκα, ἀξιωματικῶν τοῦ Πανουργιά, κατεχόμενον, καὶ
 εὐρὼν τοὺς ἐν αὐτῷ καλῶς ὀχυρωμένους ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, τῆς
 ἐκκλησίας καὶ τοῦ μύλου, καὶ ἀφύβους, δὲν τοὺς ἐκτόπησεν·
 ἀλλὰ ἔμεινεν ὀλίγον ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὅπου, ἄφ' οὗ συνῆλθεν
 ὅλον τὸ στράτευμά του, ἀνεγνώσθη ἡ συνήθης προπόλεμος εὐχή,
 καὶ διηρέθη τὸ στράτευμα εἰς τρία· καὶ τὸ μὲν ἔπесεν ἐπὶ τὸ
 ἐν Χαλκωμάτῃ σῶμα ὅπου ἦτο καὶ ὁ Πανουργιάς, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ
 ὑπὸ τὸν Διάκον· ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ δώσῃ βοήθειαν τὸ ἐν τῇ
 ἄλλῃ· τὸ δὲ τρίτον ἔτρεξε καὶ κατέλαβε τὰ ὀρεινὰ μέρη. Κατ'
 αὐτὴν τὴν ὥραν ἔφθασε παρὰ τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Σπερχειοῦ καὶ
 τὸ ὑπὸ τὸν Μεχμέτην πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐχθρικὸν στρατόπε-
 δον, καὶ ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ καὶ αὐτὸ τοὺς φυλάττοντας τὴν
 γέφυραν· ὥστε ἔπесαν οἱ ἐχθροὶ ἄθροοι ἐπὶ τὰ ἐλληνικὰ ταῦτα
 σῶματτα. Κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἑφοδὸν οἱ ἐν Χαλκωμάτῃ
 ἐτρέπησαν καὶ ἐκινδύνευσεν καὶ αὐτὸς ὁ Πανουργιάς· συνελή-

φθησαν δὲ καὶ πολλοὶ καὶ ἐσφάγησαν· ἐσφάγησαν συλληφθέντες καὶ ὁ Σαλώνων Ἰσαίης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ. Ὁ δὲ Διάκος, ἐν ᾧ ἐπολέμει πρὸς τὰ Ποριά, παρετήρει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γεφύρας κινήματα τῶν συντρόφων του· καὶ ἰδὼν ὅτι ἤρχισαν καὶ οὗτοι νὰ φεύγῃσι, διέταξε τὸν Καλύβαν καὶ τὸν Μπακογιάννην ν' ἀπέλθωσιν ἐκεῖ πρὸς ἐμφύχωσιν. Ἐτρεῖξαν ἄτρόμητοι οἱ δύο οὗτοι ἀξιωματικοί, καὶ ἦσαν πολλὰ ὀλίγους εἰσέτι μαχομένους· ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἔφυγαν. Τότε ὁ Καλύβας, ὁ Μπακογιάννης καὶ δύο ἀπλοὶ στρατιῶται εἰσεπήδησαν εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας ξενοδοχεῖον, ἔκλεισαν τὴν θύραν καὶ ἐτουφέκισαν τοὺς ἐχθροὺς ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι νὰ μὴ ἀφήσωσι τόσῃν δυνάμει νὰ περάσῃ τὴν γέφυραν καὶ πέσῃ καὶ αὕτη ἐπὶ τὸν Διάκον.

Ἐν τοσούτῳ ἀπεδειλίασκον καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμοῦντες κατὰ τὰ Ποριά, καὶ ἐζήτησαν ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν των. Μόνος ὁ Διάκος καὶ ὀλίγοι τῶν ὀπαδῶν του, μιμούμενοι τὸ παράδειγμά του, ἠσθάνθησαν ὅτι ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ Λεωνιδᾶς. Τῷ ὄντι, ὅτε ὁ ψυχουῖός του, βλέπων λειποτακτοῦντας τοὺς ἄλλους, τὸν παρεκίνησε ἐγκαταλειπόμενον νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς εἰς ὠφέλειαν ἐν ἄλλῃ περιστάσει τῆς πατρίδος, καὶ τῷ ἔφερε τὸν ἵππον, ἐκεῖνος ἀπεκρίθη, ὁ Διάκος δὲν φεύγει. Ἐν τοσούτῳ ἐπιπίπτουν οἱ ἐχθροί, φονεύεται ἔμπροσθέν του ὁ ἀδελφός του, ἐμπλέκεται αὐτός ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ μόλις μετὰ 10 στρατιωτῶν μεταβαίνει εἰς τινὰς τρεχεῖας πέτρας, τὰ Μανδροστάματα τῆς μονῆς τῆς Δαμάστας, ὅπου τοποθετεῖται καὶ μάχεται ὀλόκληρον ὥραν. Φονεύονται οἱ ἀκόλουθοί του ἐκτὸς τοῦ ψυχουιοῦ του, τραυματίζεται καὶ αὐτός εἰς τὸν δεξιὸν ὄμω, πίπτει τὸ τουφέκι του, ἀνθίσταται βραστῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν πιστόλαν, γνωρίζεται, περικυκλοῦται, καὶ συλλαμβάνεται ζῶν καὶ καταιματωμένος.

Οἱ δὲ κλεισθέντες τέσσαρες ἐν τῷ ξενοδοχείῳ καὶ τουφεκίζοντες τοὺς διχθαίνοντας τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν γέφυραν, ἰδόντες μετ' ὀλίγον διὰ τῶν θυρίδων ὅτι οὔτε ὁ Διάκος, οὔτε ἄλλος τις ἐφάνετο, ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ ὤρμησαν ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν θαυμαζόντων τὴν ἀνδρίαν των· εὐρέθησαν δὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν νεκροὶ πλησίον τῆς θέσεως, ὅπου ἐπίσθλη ὁ Διάκος. Τριακόσιοι Ἑλλήνες ἐσκοτώθησαν τὴν ἡμέραν

ἐκείνην καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπληρώθησαν· ὀλιγώτατοι δὲ Τοῦρκοι ἐχάθησαν.

Τελειωθείσης τῆς μάχης, οἱ πασάδες ᾤδυσαν πρὸς τὸ Ζητοῦνι, συνεπάγοντες μετὰ τοῦ ψυχουιοῦ καὶ τὸν Διάκον, ὃν διέταξαν νὰ ὁδεύῃ περὶς ἔμπροσθέν των χάριν τῆς κενοδοξίας των. Ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ κρυβῇ ἢ φύγῃ, τὸν ἐκάθησαν μετ' ὀλίγον ἐφ' ἡμιόνου πεδικλωμένον· τὴν δὲ νύκτα ἀφ' οὗ ἔφθασαν εἰς Ζητοῦνι, τὸν ἔφεραν ἔμπροσθέν των, παρόντος καὶ τοῦ ἐντοπίου Χαλλήλμπεη, καὶ ἐζήτουν νὰ μάθωσι τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Διάκος τοῖς εἶπεν ἀφόβως, ὅτι τὸ ἔθνος ὅλον τῶν Ἑλλήνων ἀπεφάσισε νὰ χαθῇ ἢ νὰ ἐλευθερωθῇ. Θαυμάσας ὁ Μεχμέτης τοῦ ἀνδρὸς τὴν παρρησίαν, τῷ εἶπεν, ὅτι πρόθυμος ἦτο νὰ τὸν ἱατρύσῃ, ἂν ᾔθελε πιστῶς νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ. « Δὲν σὲ ὑπηρετῶ », ἀπεκρίθη ὁ Διάκος. « Ἀλλὰ καὶ ἂν » σὲ ὑπηρετοῦν, δὲν θὰ σὲ ὠφελουν. « Θὰ σὲ σκοτῶσω », ἐπανέλαβεν ὁ πασάς, « ἂν δὲν μὲ ὑπηρετήσῃς ». « Ἡ Ἑλλάς », ἀπήντησεν ἐκεῖνος, « ἔχει πολλοὺς Διάκους ». Τὴν ἀκόλουθον δὲ ἡμέραν (24 ἀπριλίου) ἐξεδόθη ἀπόφασις νὰ σουβλισθῇ (α). ὁ δὲ κοινοποιήσας αὐτῇ τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, τῷ ἔδωκεν εἰς χεῖρας καὶ τὸ ἄτιμον καὶ ὀδυνηρὸν ἐργαλεῖον τοῦ θανάτου, καὶ τῷ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ βαστῶν αὐτό. Ὁ Διάκος τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς ἀγανακτῶν, καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς περιστῶτας Ἀλβανούς, « δὲν εὐρίσκεται τίς », εἶπε, « νὰ μὲ σκοτώσῃ; διατὶ ἀφίνετε τοὺς Ἀνατολίτας νὰ μὲ παιδεύωσιν; ἐγὼ κακοῦργος δὲν εἶμαι ». Ἀκούσας δὲ ὅτι ἂν ἐτούρκειεν ἐσώζετο, « Χριστιανός », ἀπεκρίθη, « ἐγεννήθηκα, καὶ Χριστιανὸς θ' ἀποθάνω ». Ὁδεύων δὲ εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς ἐστάθη, καὶ ρίψας τὸ βλέμμα ἐπὶ τὴν γελῶσαν φύσιν κατὰ τὴν ἐκρινὴν ἐκείνην ὥραν, εἶπε τὸ ἐξῆς δίστιχον.

«Γιὰ ἰδὲ καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά καὶ βγάν' ἡ γῆ χορτάρει».

Ἠκολούθησε δὲ μετὰ ταῦτα τὴν πορείαν του καὶ ὑπέστη καρτεροφύχως πολυώδυνον θάνατον τρεῖς ὥρας βασανιζόμενος.

Καὶ τὰ μὲν ἐχθρικὰ στρατεύματα ἀφ' οὗ ἀνεπαύθησαν ὀλίγας ἡμέρας ἐν Ζητοῦνίῳ, ἐξεστράτευσαν τὴν 7 μαΐου ἐπὶ σκοπῇ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Σάλωνα.

Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοί, Πανουργιάς καὶ Δουβουνιώτης, ἀφ' οὗ

ἔχασαν τὸν συνάδελφον Διάκον, συνήλθον μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Γραβιζῆς, τὸ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ Σάλωνα δημοσίας ὁδοῦ, καὶ 4 ὥρας ἐκείθεν ἀπέχον, ὅλον πλινθόκτιστον· σκοπὸν δὲ συνελθόντες εἶχαν νὰ περθῶσι πῶς νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐμψυχώσωσι τὸ δειλιάσαν στρατιωτικόν. Ἐν ᾧ δὲ συνεσκέπτοντο, ἔφθασαν ἀπροσδοκῆτως πλήρεις ζήλου ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου καὶ ὁ Χρῆστος Κασμάς, ἔχοντες ἀμφότεροι 120. Ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Δουβουνιώτης ἐγνωμοδότησαν τότε, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἅμα φανῇ ὁ ἐχθρὸς, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τοὺς ἀξιωτέρους στρατιώτας, αὐτοὶ δὲ μείναντες ἔξω νὰ καταλάβωσιν ἐκτέρωθεν τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ. Τὴν δὲ 8 περὶ τὴν δ' ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐφάνησαν ὁ Μεχμέτης καὶ ὁ Βρυώνης ὁδεύοντες μετὰ ὀκτακισχιλίων πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον· ἐν ᾧ δὲ ἐπλησίαζαν, συνήλθον οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες ἐκ δευτέρου καὶ ἀπεφάσισαν ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ εἰσέλθῃ εὐθὺς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὁ δὲ Πανουργιάς καὶ ὁ Δουβουνιώτης νὰ καταλάβωσι τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ Κασμάς τὰ δεξιὰ, βοηθοῦντες ταιουτοτρόπως τοὺς ἐγκλείστους. Εἶπε τότε πλήρης τόλμης ὁ Ὀδυσσεὺς, «ὅποιος θέλει νὰ μ' ἀκολουθήσῃ ἅς πικασθῇ κατόπιν μου» εἰς τὸν χορόν· καὶ ἤρχισε νὰ πυρρίχιζῃ. Ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ ἑκατὸν, ἐν οἷς καὶ ὁ Γκούρας, ὁ Παπα-Ἀνδρέας, ὁ Τράκας, ὁ Ἀναστάσης Μάρος, ὁ Ἀγγελῆς Γοβγίνας, καὶ ὁ Π. Μπουτούνης, ὅλοι ἀξιωματικοί, οἱ μὲν τοῦ Πανουργιά, οἱ δὲ τοῦ Δουβουνιώτη· ἐπιάσθησαν καὶ πολλοὶ Γαλαξειδιῶται, καὶ οὕτω χειροκρατούμενοι οἱ ἑκατὸν καὶ συγχορεύοντες εἰσῆλθον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, προπορευομένου τοῦ Ὀδυσσεως, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπέτρωσαν ἔσωθεν θύρας καὶ θυρίδας, ἥνοιζαν ὀλόγυρα τὰς συνήθεις πολεμίστρας καὶ ἀνέμεναν τὸν ἐχθρὸν ἔτοιμοι εἰς μάχην. Κατέλαβαν δὲ καὶ οἱ ἔξω ὀπλαρχηγοὶ τὰς θέσεις των καὶ ὠχυρώθησαν. Ἐν τούτοις ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροὶ ἡναγκασμένοι νὰ διαβῶσι παρὰ τὸ ξενοδοχεῖον ἐπὶ τῆς εἰς Σάλωνα πορείας των. Ἐστάθησαν ἐν πρώτοις ὀλίγον, ἀφ' οὗ δὲ ἀνεγνώσθη ἡ προπόλεμος εὐχή, διηρέθησαν εἰς τρία, καὶ τὸ μὲν ἐκινήθη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τὸν Πανουργιάν, καὶ τὸν Δουβουνιώτην, τὸ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ τὸν Κασμάν, τὸ δὲ τρίτον πρὸς τὸ κέντρον, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τὸ ξενοδοχεῖον. Μό-

λις ἤρχισεν ἡ προσβολὴ καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ περὶ τὸν Πα-
 νουργιᾶν, τὸν Δυοδουნიώτην καὶ τὸν Κασμᾶν· ἀπέμειναν δὲ
 μόνοι ἐνώπιον ὅλης ταύτης τῆς δυνάμεως οἱ κλεισθέντες ἐν τῇ
 ξενοδοχείῳ ἑκατὸν. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις διέταξε νὰ μὴ τουφε-
 κίσῃ τις πρὶν τουφεκίσῃ αὐτός, εἶδε διὰ τινος ὁπῆς προπορευό-
 μενον τοῦ ἐπερχομένου στρατοῦ γηραιὸν Δερβίσην ἔφιππον. Τὸν
 ἐχαιρέτησεν ἀλβανιστὶ καὶ ἀντεχαιρετήθη, τὸν ἐχλεύασε καὶ
 ἀντεχλεύασθη, τὸν ὕβρισε καὶ ἀνθυβρίσθη, τὸν ἐτουφέκισε καὶ
 τὸν ἐσκότωσεν(β). Οἱ διηρημένοι Τοῦρκοι συνηώθησαν τότε
 καὶ ὤρμησαν πνυστρατιᾶ ἐπὶ τὸ ξενοδοχεῖον μαινόμενοι διὰ
 τὸν φόνον τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Ὡς ἂν ἤθελαν δὲ ν' ἀναρπάσωσιν
 ὅλους τοὺς ἐγκλειστούς, ὤθουν τὰ τοιχία διὰ τῶν χειρῶν καὶ
 τῶν ὤμων καὶ τὰ ἐτρύπων καὶ διὰ τῶν μαχαिरῶν. Ἀφοβοὶ οἱ
 ἐντὸς ἐτουφεκίζαν ἀκαταπαύστως πανταχόθεν ἐπὶ τὸν σωρὸν καὶ
 ἐφόνευαν πολλούς, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν φθοράν τῶν ἀπε-
 σῶθησαν. Ἐφώρμησαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν· ἡ δὲ
 τρίτη ἐφορμὴ ἔγινε τόσον σφοδρά, ὥστε κατάρθρωσαν νὰ ἐμπή-
 ξωσι σημάκας ἐπὶ τῶν τοιχείων. Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἰδὼν
 ὁ Βρυώνης τὴν τόσῃν ἀποτυχίαν, συγκαλέσας τοὺς ὀπλαρχη-
 γοὺς του, τοὺς ἐπέπληξε, τοὺς ἐθάρρυνε καὶ τοὺς ἐκίνησεν ὅλους
 ἱππεῖς καὶ πεζοὺς εἰς νέαν ἐφοδον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτην οἱ
 ἐχθροὶ κατησχύνθησαν, καὶ τὰ γύρωθεν τοῦ ξενοδοχείου πτώ-
 ματα συσσωρευόμενα ἐγίνοντο καὶ αὐτὰ προσκόμματα τῆς ἐφορ-
 μῆσεώς των. Δύσαντος δὲ τοῦ ἡλίου διέταξαν οἱ πασάδες τὸν
 ἀποκλεισμόν τοῦ ξενοδοχείου, καὶ ἔστειλαν καὶ τινες εἰς Ζη-
 τοῦνι ἐπὶ μετακομίσει κανονίων πρὸς κατεδαφισμόν του. Ἐν το-
 σούτῳ ἡσύχασαν καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς διαρκούσης τῆς νυ-
 κτός· ὁρθροῦ δὲ βραθείως ἐν ᾧ οἱ ἐχθροὶ ἀπηυδημένοι ἐκοιμῶντο,
 οἱ ἐντὸς ἐξεπέτρωσαν ἡσύχως τὴν κάτω θύραν καὶ διήλθαν
 ἀταράχως ὅλοι ἀβλαβεῖς. Δύα μόνον ἐφονεύθησαν ἐντὸς ἐπὶ τῶν
 προσβολῶν, οἱ ἀξιωματικοὶ Θανάσης Καστάνης καὶ Θανάσης
 Σεφέρης, καὶ δύο ἐπληγώθησαν. Οἱ ἐχθροὶ διέμειναν μετὰ τὴν
 μάχην ἐν τῇ ξενοδοχείῳ 8 ἡμέρας πρὸς ἀναψυχὴν, θάπτοντες ἐν
 ταῦτῃ τοὺς νεκροὺς καὶ στέλλοντες εἰς Ζητοῦνι τοὺς τραυματίας.

Ἡ τόσον εὐτυχὴς αὕτη καὶ ἀπροσδόκητος ἀντίστασις ἑκατὸν
 φιλοκινδύνων ἀνδρῶν πρὸς τόσον ἱππικὸν καὶ πεζικὸν κκτ' αὐτὰ
 τὰ προαίμια τῆς ἐπαναστάσεως, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς ἐμ-
 φύχωσιν τοῦ ἁγῶνος καὶ ἐμεγάλυνε δικαίως τὸν Ὀδυσσεά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πτώσις Ἀντώνη Οἰκονόμου. - Πλοῦς ἑλληνικῆς μοίρας πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἄλλης εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον - Ἐμπρησμός τουρκικοῦ δεικρότου ἐν Ἐρισῶ. - Καταστροφή Κυδωνιῶν.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ναυτικὴ ἐκστρατεία ἀφῆκεν ἐν Ἰῶρᾳ τὸν Οἰκονόμον μέγαν καὶ πολύν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς δὲν τὸν ἤυρε τοιοῦτον. Εὐδοκίμοῦν δημεγέρται κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ἀριστοκρατῶν, ὁσάκις καλοῦν τὸν λαὸν εἰς ἀνάγκησιν τῆς πολιτικῆς τοῦ ἰσονομίας, ἣν ἡ ἀριστοκρατία ἀφῆρπασεν, ἢ εἰς διανομὴν τῆς κοινῆς γῆς, ἣν ἐσφετερίσθη· ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ἰῶρας ἦτον ἀγαθοποιὸς πρὸς τὸν λαόν, διότι ὅχι μόνον οὐδὲν τοῦ ἀφῆρπασεν, ὅχι μόνον δὲν ἐτρέφετο παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς κινήσεως τῶν ἰδιοκτῆτων πλοίων τῆς καὶ διὰ τῆς χρήσεως τῶν διὰ τοῦ ἐμπορίου ἀποκτηθέντων χρημάτων τῆς ἔτρεφεν ὅλον τὸ πλῆθος, πολλοὺς δὲ καὶ εὐτύχει. Ἐπέτυχεν ὁ Οἰκονόμος, διότι τὸ κίνημά του ἦτον ἀπροσδόκητον, καὶ ὁ λαὸς ἠθέλε τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐζήτει νὰ εὕρῃ ἐν καιρῷ ἀργίας πόρον ὑπάρξεως. Ἀλλ', ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη, καὶ οἱ πρόκριτοι εἰλικρινῶς τὴν ἡσπασθήσαν, καὶ ὁ πόρος εὐρέθη διὰ τῆς γενναίας αὐτῶν καταβολῆς καὶ διὰ τῆς κινήσεως τῶν πλοίων, ἡ πάλῃ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν ἔπαυσε φυσικῶς τῷ λόγῳ, καὶ ἡ ἐξουσία θὰ ἐπανήρχετο ὅπου καὶ πρῶτον καὶ ὅθεν πρὸς καιρὸν ἀφῆρέθη. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὴν ὕψωσιν τοῦ Οἰκονόμου παρηκολούθησεν ἡ πτώσις του. Τὰ ὄργανα τῆς ἐπιρροῆς τῶν προκρίτων παρὰ τῷ λαῷ ἦσαν οἱ πλοίαρχοι των. Οὗτοι ἦσαν εὐπειθεῖς πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶχαν καὶ πιστοὺς τινας ὁπαδοὺς, ὡς οἱ τῆς ξηρᾶς ὀπλαρχηγοί. Ὁ Οἰκονόμος ἐπεχείρησε νὰ βάλῃ ἐπὶ τῶν πλοίων φίλους καὶ ὁμόφρονάς του πλοίαρχους, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἄγῃ καὶ νὰ φέρῃ τοὺς ναύτας. Ἀλλ' οὔτε τὰ πλοία ἦσαν ἐθνικά, οὔτε οἱ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Οἰκονόμου ἐξωθούμενοι νόμιμοι πλοίαρχοι ἔστεργαν, διότι ἔχαν καὶ τιμὴν καὶ ἐπιρροὴν καὶ πόρον. Διὰ τοῦτο ἀπέτυχεν ἡ

ἀντικατάστασις αὕτη, καὶ οἱ κινουῦντες ἐν μέρει τὸν λαὸν πλοίαρχοι, οὓς ἐμελέτα ὁ Οἰκονόμος νὰ παύσῃ, ἐγένιναν ὅλοι ἐχθροὶ τοῦ. Μεμπτὸς δὲν ἦτον ὁ Οἰκονόμος ὡς πρὸς τοῦτο, διότι τὸ ἀπῆται ἡ θέσις του· ἀλλ' ἀστόχαστος ἐδείχθη ὡς πρὸς τὸ ἐξῆς. Διαρκούσης τῆς πρώτης ναυτικῆς ἐκστρατείας ἔφεραν τινες εἰς Ὑδραν λείας, αἷς ἠθέλησαν νὰ οἰκαιοποιηθῶσιν ἀθετοῦντες τὸν περὶ τῆς διανομῆς κανονισμόν. Οἱ πρόκριτοι παρεκίνησαν τὸν Οἰκονόμον, ὡς εἰσακουόμενον, ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κανονισμοῦ. Τὴν ἀπήτησεν· ἀλλ' οἱ ναῦται ὄχι μόνον τὸν παρήκουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὕβρισαν καὶ τὸν ἠπειλήσαν. Τὸ μόνον ὑποστήριγμά του ἦτον ὁ λαός. Ἀναμφιβόλως ἡ ἀπαιτήσις τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κανονισμοῦ ἦτο δίκαια καὶ ἐπαινετὴ· ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογίσθη ὁ Οἰκονόμος ὀρθῶς, ἀπαιτήσας αὐτὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καὶ ψυχράνας τοιοῦτοτρόπως τὸν λαόν. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἔπесε, διότι ἔμεινεν ἄνευ ὑποστηρίγματος ἐν μέσῳ τόσῳ δυνατῶν ἐχθρῶν.

Ἐλαττωθείσης τῆς δημοτικότητός του, δύο μεγαλότολμοι πλοίαρχοι Ὑδραῖοι, ὁ Λάζαρος Παναγιώτης καὶ ὁ Θεόφιλος Δρένιας, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ βλέπωσι τοὺς προκρίτους, οὓς ἐσέβοντο, περιφρονουμένους, φορολογουμένους καὶ κινδυνεύοντας, οὐδὲ τὴν πατρίδα των εἰς χεῖρας δημεγέρτου, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν σκοτώσωσι, καὶ μηδενὶ ἀνκαλύψαντες τὴν ἀπόφασίν των ἐκίνησαν τὴν 12 μαΐου πρὸς τὸ διοικητήριον ὅπου ἦτον ὁ Οἰκονόμος. Καθ' ὃδὸν ἀπῆντησαν τὸν Ἀντώνην Κριεζῆν, καὶ τὸν ἐμυσταγώγησαν. Ὁπλισθεῖς ἐν τῷ ἅμα καὶ αὐτός, καὶ ὀπλίσας καὶ δέκα συγγενεῖς του ἔτρεξε κατόπιν. Ἀναβαίνοντες δὲ οἱ δύο πρῶτοι εἰς τὸ διοικητήριον ἀπῆντησαν τὸν Οἰκονόμον ἰστάμενον ἄνωθεν τῆς κλίμακος ἐν μέσῳ δώδεκα ὀπλοφόρων, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς του καὶ ὁ τολμηρὸς Κολοδήμας. Ὁ Οἰκονόμος ἀπεικάσεν εἰς τί ὁ ἐρχομὸς των καὶ ἀμέσως ἐπυροβόλησε τὸν Δρένιαν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπῆρε. Μετὰ τὸν πυροβολήσαντα πατέρα ἐπυροβόλησε τὸν αὐτὸν καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν. Ἐπυροβόλησαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐπλήγωσαν τὸν Παναγιώτην πυροβολήσαντα καὶ αὐτὸν καὶ πληγώσαντα τὸν Κολοδήμαν. Ἐφθασεν ἐν τούτοις καὶ ὁ Κριεζῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἔμεινεν ὑπὸ τὸ διοικητήριον πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος, ἀλλὰ μῆτε βλάπτων μῆτε βλαπτόμενος. Τὸ κατὰ τοῦ Οἰκονόμου κίνημα ἀνδρῶν ἐχόντων ὑπόληψιν ἀπέσπασε πολλοὺς τῷ

ὀπαδῶν του. Βλέπων δ' ἐκεῖνος τὴν δεινὴν θέσιν του, ἐφώναξε μεγαλοφώνως ἔσωθεν τοῦ διοικητηρίου, «βοήθεια, παιδιὰ, βοήθεια». Ἐτρεξάν τινες ἔξωθεν εἰς βοήθειαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κριεζῆν ἔτρεξαν καὶ ἐκ δευτέρου ἀκούσαντες τὴν αὐτὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἀπεκρούσθησαν. Τότε οἱ περὶ τὸν Κριεζῆν ὑποπτεύσαντες μὴ γίνωσιν οἱ ἔξω ὀλίγοι πολλοὶ καὶ ὁρμήσωσιν ἐπ' αὐτοὺς ὀλίγους ὄντας, ἀνέβησαν εἰς τὴν παρακειμένην οἰκίαν τοῦ Βούλγαρη καὶ ἐκεῖθεν ἐτουφέκιζαν τὸ διοικητήριον. Συγχρόνως τὸ ἐτουφέκιζαν καὶ ὁ Μανώλης Τομπάζης καὶ ὁ Ἀναστάσης Κριεζῆς καὶ ὁ Τερσανῆς ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν. Ἐμβὰς καὶ ὁ Γεώργης Σαχτούρης εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κριεζῆ, προσωρμισμένον εἰς ἐπισκευήν, ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ καὶ αὐτὸς τὸ διοικητήριον, καὶ συνεκανονοβόλουν καὶ δύο ἄλλα πλοῖα. Ὁ Οἰκονόμος, δεινῶς πολεμούμενος καὶ κινδυνεύων, ἐξῆλθε τοῦ διοικητηρίου διὰ τινος στενωποῦ· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κριεζῆν ἐρρίφθησαν κατόπιν καὶ τὸν κατέφθασαν ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Γεώργη Γκιώνη, ὅπου ἐντὸς 10 βημάτων τὸν ἐπιστόλισεν ὁ Κριεζῆς συνοδευόμενον ὑπὸ πέντε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐκτύπησε. Τούτου γενομένου, διεσκορπίσθησαν οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Κριεζῆν. Ὁ δὲ Γκιώνης, ἀκούσας ἄνωθεν τῆς οἰκίας τὸν πιστολισμὸν, καὶ ἰδὼν τὸν Κριεζῆν σχεδὸν ἀπομεμονωμένον καὶ κινδυνεύοντα, κατέβη καὶ τὸν ἀνέβασεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τρέχοντες δὲ οἱ περὶ τὸν Οἰκονόμον ἐμφοβοὶ, διότι ἐπῆρχοντο πολλοί, κατέλαβαν οἰκίαν τινὰ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς πόλεως, καὶ οὕτως οἱ μαχόμενοι διεχωρίσθησαν, καὶ ὁ Κριεζῆς κατέβη εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου ἦρε 500 ἐτοιμοὺς νὰ κινηθῶσι κατὰ τοῦ Οἰκονόμου, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀναστάσην Τσαμαδὸν, τὸν Μανώλην Τομπάζην καὶ τὸν Γεώργην Σαχτούρη. Ὁ Οἰκονόμος μαθὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν καὶ βλέπων ὅτι δὲν εἶχεν ἐλπίδα σωτηρίας ἐντὸς τῆς νήσου, μετέβη εἰς τὸ Καμίνι, καὶ ἐμβὰς εἰς ἀλιάδα ἐπέβη ἐπὶ τῆς ἐκεῖ εὐρεθείσης ἄνευ ναυτῶν γολέττας τοῦ Τομπάζη καὶ ἀπέπλευσε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ καταδιώκοντες αὐτὸν ἔστειλαν εἰς σύλληψιν τῆς γολέττας πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ὁ Μανώλης Τομπάζης. Κινδυνεύων τότε ὁ Οἰκονόμος ἐπόδισε κατὰ τὸν Παλαμιδᾶν πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, ἐγκατέλειψε τὴν γολέτταν πλέουσαν, ἀπέβη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀνέβη εἰς τὸ βουνόν. Ἀλλὰ τὸν ἐκύκλωσαν ἐκεῖ οἱ ἀντίπαλοί του καὶ τὸν προσεκάλεσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ παρῇ

δοθῇ· παρεδόθη, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τινος τῶν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Ὑδρας πλοίων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς λέμβον ἔχουσιν 10 ναύτας διαταχθέντας νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς τὴν ἀντίπορθμον τῆς Πελοποννήσου γῆν καὶ νὰ τὸν θανατώσωσιν. Ἀλλὰ μετὰ τῶν 10 ναυτῶν ἔτυχαν καὶ συγγενεῖς τοῦ Οἰκονόμου, οἵτινες ὑπερισχύοντες τὸν ἀπέλυσαν ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς ξηρᾶς ἀβλαβῆ. Τοιοῦτοτρόπως σωθεὶς ὁ Οἰκονόμος κατέφυγεν εἰς Κρανίδι, ὅπου ἠύρεν εὐμενῇ ὑποδοχὴν· ἐφοβέριζε δὲ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ὑδραν, καὶ νὰ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ.

Ἔτυχε νὰ φθάσῃ κατ' ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἰς Ὑδραν ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀχαιῶν ἀποστολὴν ναυτικῆς δυνάμεως εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Οἱ πρόκριτοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἐν ὅσῳ ὁ Οἰκονόμος διέτριβεν ἀντικρὺ τῆς νήσου των ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ὀχλαγωγῶν καὶ ἀπειλῶν, δὲν ἐνέκριναν ν' ἀπομακρυνθῶσι τὰ πλοῖά των. Ὁ Θεοχαρόπουλος, ἀνὴρ δραστήριος, λαβὼν γράμματα τῶν ἀρχόντων τῆς Ὑδρας πρὸς τοὺς Κρανιδιώτας ἀποποιουμένους ἕως τότε καὶ νὰ παραδώσωσι τὸν Οἰκονόμον καὶ νὰ τὸν ἀπαπέμψωσι, μετέβη εἰς Κρανίδι, τὸν παρέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Φονιά, ὅπου διέμεινε μονάζων ἐν μέσῳ τῶν καλογῆρων, καὶ προσποιούμενος μὲν τὸν μετανοοῦντα, παραφυλάττων δὲ τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναφνῇ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἡσυχάσεν ἡ Ὑδρα, κινδυνεύσασα νὰ πείσῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς δεινὴν ἀλληλομαχίαν. Ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Οἰκονόμου ἀπέδωκεν ἐκ νέου ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς συνετοὺς καὶ φιλοπάτριδας προκρίτους τῆς Ὑδρας μετελθόντας αὐτὴν εἰς πρόοδον καὶ εὐδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Μετὰ μὲν τῶν ἄλλων ὁμοίων περιστάσεων συντείνει καὶ ἡ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος Οἰκονόμου ν' ἀποδείξῃ πόσον ἄστατος εἶναι ἡ εὐνοία τοῦ λαοῦ, τὴν μίαν ἡμέραν θυμιάζοντος τῷ εἰδωλόν του, καὶ τὴν ἄλλην καταρρίπτοντος καὶ συντρίβοντος αὐτό.

Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος, ἅρ' οὐ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια μετὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, ἡτοιμάσθη μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ εἰς δευτέραν, καὶ ἐξέπλευσε τὴν 18, διακίρθεῖς εἰς δύο μοῖρας. Συνίστατο δὲ ἡ μία ἐκ 18 πλοίων ὑδραϊκῶν ὑπὸ τὸν Γιακουμάκην Τομπάζην (α), 7 σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Γκιάναν Τσούπαν, 27 ψαριανῶν, καὶ τινῶν μιστικῶν ὑπὸ τὸν Ἀποστό-

λην, ἐνὸς Λιμνίου καὶ ἐνὸς τῆς Αἴνου. Σκοπὸν δὲν εἶχεν ἡ μαῖρα αὕτη νὰ ἐπικρατεῖται ὡς ἄλλοτε τόπους, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἔκπλουον ἢ νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅστις ἐτοιμαθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐστέλλετο, ἵνα ἐπιναγάγῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ σουλτάνου τὸ Ἕλληνικόν, καὶ προστατεύσῃ τὴν μετὰβασιν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς Ἀσίαν εἰς τὰ ἀποστατήσαντα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀπειρος εἰσέτι τῆς τόλμης τῶν Ἑλλήνων, ἐπερείδετο δικαίως ἐπὶ τῇ ὕλικῇ ὑπεροχῇ του· οἱ δὲ Ἕλληνες, ἂν καὶ εἶχαν τόλμην, ἦσαν ἐν ἀρκῇ ἀμηχανίᾳ πῶς νὰ τὸν βλάψωσιν.

Τὴν 26 ἡ ἑλληνικὴ μαῖρα ἀπήντησεν ἐχθρικὴν δίκροτον, προφυλακίδα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου πλέοντος πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τινὰ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τὸ ἐπληρώσαν καὶ ἐκκονοβόλησαν, ἀλλ' ἀνίσχοντες ἦσαν νὰ τὸ βλάψωσι. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὸ δίκροτον κατέπλευσεν εἰς Ἐρισόν, παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ πλοίαρχος αὐτοῦ, φοβούμενος νυκτερινὴν ἔφοδον, παρέλαθεν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἰκανοὺς Τούρκους εἰς ὑπεράσπισίν του. Οἱ δὲ πλοίαρχοι Ἕλληνες συνήλθον ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος εἰς συμβούλιον πεπεισμένοι, ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἐδύναντο νὰ βλάψωσι τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ τὸν φοβίσωσι διὰ τῶν ἀδυνάτων κανονίων των. Διάφορα τεχνάσματα ὑπεβλήθησαν, ἀλλ' ὅλα ἀπερρίφθησαν, ἢ ὡς ἀνίσχυρα ἢ ὡς παράτολμα. Ὁ δὲ ναύαρχος Τομπάζης εἶπε τότε, ὅτι ὁ διοικητὴς πολεμικοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπερ ἀπήντησεν ἡ ἑλληνικὴ μαῖρα πρὸς τὸν Κρηναῖον, τὸν ἠρώτησεν εἰς τί ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐκστρατεία· καὶ ἀκούσας ὅτι ἀνέβαινε τὸν Ἑλλησπόντον εἰς ἀντιπαράταξιν πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον, ματαιῶς, εἶπε, θὰ κοπιᾶσθε, ἀναμριβόλως δὲ καὶ θὰ βλαφθῆτε ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλῃς ἀνισότητος τῶν δυνάμεων· ναύτας ἀξίους καὶ πολυηρούς ἔχετε, μεταχειρίσθητε δι' αὐτῶν κατὰ τῶν ἀναξίων, ἀπειροθαλάσσιων καὶ δειλῶν ἐχθρῶν σας τὰ πυρπολικά, καὶ βεβιαίως θὰ ὑπερισχύσετε. Ταῦτα, εἶπεν ὁ Τομπάζης, ἤκουσα, καὶ ταῦτα λέγω, λυπούμενος, ὅτι δὲν ἠρώτησα τὸν Ἀγγλὸν πλοίαρχον πῶς παρασκευάζονται τὰ περὶ ὧν ἀνέφερε πυρπολικά. Ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀποστόλης εἶπεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν ἐγίνετο λόγος περὶ πυρπολικῶν, διότι ἔξωθεν διάφοροι ναῦται, παρευρεθέντες καθ' ὃν καιρὸν οἱ Ῥώσοι ἔκλυον ἐν τῇ λιμένι τοῦ Τσεσμέ τὸν τουρκικὸν στόλον δι' αὐτῶν.

ἀλλ' οὐδείς ἤξευρε πῶς παρεσκευάζοντο. Ἐν τούτοις ἡ λέξις Μπουρλότον ἔτρεχεν ἐξ ἑνὸς εἰς ἄλλο στόμα ἐν τῷ συμβουλίῳ μηδενὸς τῶν παρευρισκομένων πλοιάρχων εἰδότης τὰ περὶ παρασκευῆς αὐτοῦ, καὶ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν μὴ ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀξιωματικῶν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ τις Γιάνης Παργίος, ἐπονομαζόμενος Πατατοῦκος, κάτοικος Ψαρῶν, ὅπου ἐπηγγέλετο τὸν διδάσκαλον τῆς πρακτικῆς ναυτικῆς. Οὗτος εἶπεν, ὅτι ἤξευρε πῶς παρεσκευάζετο τὸ πυρπολικόν, καὶ παρεσκεύασεν ἐν τῷ ἅμα ἐν τῶν πλοίων τῆς ἐκστρατείας, ὅπερ ἐρρίφθη ἐπὶ τὸ δίκροτον τὴν νύκτα, ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησε καὶ ἐκίνη εἰς μάτην. Ὁ Πατατοῦκος παρεσκεύασεν ἄλλο σταλὲν ἐπὶ τοιαύτῃ χρήσει ἐκ Ψαρῶν, μετεποίησε καὶ ὁ Καλαφάτης Ψαριανὸς τὸ πλοῖόν του εἰς πυρπολικόν, καὶ τὴν 27 ἐρρίφθησαν ἀμφότερα ἐπὶ τὸ δίκροτον τρίτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, συνοδευόμενα ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς μοῖρας κανόνοβολούσης αὐτὰ ἐκατέρωθεν. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Καλαφάτη, ἀνεπιτηδείως παρασκευασθὲν, ἐκίνη ἀνωφελῶς, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ τὸν Δημήτηρην Παπα-Νικολῆ, Ψαριανόν καὶ αὐτόν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πῶραν τοῦ δίκροτου, ἐκόλλησε, καὶ μετέδωκεν ἐν τῷ ἅμα τὰς φλόγας (β). Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐπυρσοκρότησεν ἡ πυριτοθήκη, τὸ δίκροτον διεῖράγη, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἐπνίγησαν ἐκτὸς ὀλίγων διακολυμβησάντων ἢ ἐμβάντων εἰς τὰς λέμβους. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τοῦ δίκροτου καὶ ναῦται Χριστιανοί, οὓς πεσόντας εἰς τὴν θάλασσαν διέσωσαν αἱ λέμβοι τῶν Ἑλλήνων. Τὸ νεοφανὲς τοῦτο καὶ ὅπως ἀπροσδόκητων κατόρθωμα κατεφόβισε τοὺς Τούρκους, ἐξίππασε καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐπλήρωσε χρηστῶν ἐλπίδων τὰς καρδίας των.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐφάνη πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ λοιπὸς ἐχθρικός στόλος ἐξ ἑνὸς δίκροτου, τριῶν φρεγατῶν, μιᾶς κορβέτας καὶ δύο δικατάρτων. Ἐπέπεσεν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα ἐμψυχωθεῖσα ὑπὸ τῆς προσφάτου ἐπιτυχίας· ὁ δὲ στόλος, ἔντρομος δι' ὅσα ἔπαθε τὸ δίκροτον, ἔφυγε πλησίστιος πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν ἐπαύριον προσώρμισθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐκεῖ φρουρίων. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ ἐλληνικὴ μοῖρα προσώρμισθη καὶ αὐτὴ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἰμβρου εἰς ὕδρευσιν.

Ἴδιον τῶν ἀδυνάτων, τῶν δειλῶν καὶ τῶν τυραννικῶν κυβερνήσεων εἶναι, ὁσάκις δὲν δύνανται νὰ ἐκδικῶνται τοὺς πταίστας, γὰρ παιδεύωσι τοὺς ἀθώους. Ὅσάκις ἐνίκων αἱ ἔνοπλοι Ἑλλη-

νες, οἱ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἀσπλοὶ καὶ ἀβλαβεῖς ὁμογενεῖς των ἔπασχον. Τὰ αὐτὰ ἀνομήματα, ἀξιοκατάκριτα βεβαίως ὅπως καὶ ἂν θεωρηθῶσιν, ἔπραξαν καὶ οἱ Ἕλληνες· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν εἰς πλήρη ἐπανάστασιν καὶ εἰς ἀναρχίαν. Πότε καταδυναστευόμενον ἔθνος, λαβὼν ὅπλα κατὰ τοῦ καταδυναστεύοντος, δὲν ἠνόμησεν, ἢ δὲν ἔχυσεν αἷμα πταιστών καὶ ἀθῶων ἀνεξετάστως; Σπανίως κατὰ δυστυχίαν ὑπείκει εἰς τὰ ἐντάλματα τῆς μετριότητος ἢ αἰχμάλωτος τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως ἀνθρώπου ψυχῇ. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ σουλτάνου, αὐταὶ αἱ Ἀρχαὶ ἦσαν αἱ χεῖρες τῆς ἀνομίας καὶ τῶν αἱμάτων. Οἱ Μιτυληναῖοι Χριστιανοὶ καὶ οἱ κατὰ τὰ πλησιόχωρα παράλια τῆς Ἀσίας ὄχι διότι ἦσαν συμμέτοχοι τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ δίκροτου, ἀλλὰ διότι ἔτυχεν νὰ κατοικῶσι γῆν, παρ' ἣν τὸ δίκροτον ἐκάη, ἔγειναν οἱ τρισάθλιοι θύματα τῆς μανίας τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, σφαζόμενοι ἀνηλεῶς, γυμνούμενοι καὶ πωλούμενοι ὡς ἀνδράποδα. Ἀλλ' ἡ γειτονία ἐκείνη ἐμελλενὰ γένῃ συγχρόνως θέατρον ἄλλων δεινотέρων συμφορῶν. Πόλις, περιέχουσα ψυχὰς 30 χιλιάδας, ἐμελλενὰ ἀφανισθῇ ὅλη, ὄχι διότι ἔλαβεν ὅπλα κατὰ τῆς ὑπόπτου ἐξουσίας, οὔτε διότι ἐφάνη ἄλλως πως ἀξία καταστροφῆς, ἀλλὰ διότι ἦτον ὅλη χριστιανικὴ καὶ ἱκανὴ καὶ τὴν αἰμοχαρῇ δίψαν τῆς ἐξουσίας νὰ σβέσῃ, καὶ τὴν ἐξ ἀδίκων πλουτεῖν ἐπιθυμίαν τῆς νὰ πληρώσῃ. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι αἱ Κυδωνιαί, γνωσταὶ διὰ τὴν αὐτονομίαν καὶ εὐνομίαν, διὰ τὰ φιλάνθρωπα καταστήματα, διὰ τὸ φιλοσοφικὸν σχολεῖον καὶ τὴν φιλακαλίαν καὶ εὐζωίαν τῶν κατοίκων.

Οἱ Κυδωνιεῖς ἐξ αἰτίας τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας θέσεώς των ἐνώπιον τόσων μυριάδων Τούρκων, ὄχι μόνον δὲν ἐπεχείρησαν ν' ἀπελευθερωθῶσιν, ἀλλ' ἐφρόντισαν καὶ νὰ καθησυχάσωσι τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων διὰ τῆς διαγωγῆς των. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀπεστάτησαν τὰ Ψαρά, ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς Περγάμου, εἰς ἣν ὑπέκειντο αἱ Κυδωνιαί, ὑποπτεύουσα πόλιν τόσον πολυάνθρωπον, καὶ ὅλην χριστιανικὴν, ἔστειλεν εἰς προφύλαξιν τετρακισχιλίους ὀπλοφόρους, σκηνώσαντας κατ' ἀρχὰς ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ πολλοὺς μετὰ ταῦτα παρεισελθόντας. Ὅπου σὺρρὸν τουρκικῶν στρατευμάτων, ἐκεῖ καὶ ἀταξίαι ἀτιμώρητοι ἐν καιρῷ πολέμου· ἠναγλαῦντο λοιπὸν καθ' ἡμέραν οἱ Χριστιανοί, καὶ ἐκινδύνευαν παρὰ τὴν θέλησιν των νὰ ταραχθῶσιν ἐξ αἰτίας τῆς διαγωγῆς των εἰς προφύλαξιν ἐλθόντων. Ὁ προεστὼς τῆς

Ἰουύνιος

πόλεως Χατση-Θανάσης ὑπῆγεν εἰς Πέργᾶμον ἐπ' ἐλπίδι νὰ πείσῃ τὴν Ἀρχὴν εἰς ἀνάκλησιν τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τὴν 2 ἰουνίου ἡ ἐλληνικὴ μαῖτρα ἐπλευσεν εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῶν Κυδωνιῶν Μοσχονήσια. Ὁ λαὸς τοῦ μόνου κατοικομένου νησιδίου, ὅλος χριστιανικός, ὡς καὶ ὁ τῶν Κυδωνιῶν, εἶχεν ἕνα μόνον Τοῦρκον, τὸν ἀγᾶν, ὃν ἀπεδίωξεν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ κατέλαβε τὸ Κλειδί, ὃ ἐστὶ τὴν συζευγνύουσαν τὸ νησιδίον καὶ τὴν ξηρὰν γέφυραν, εἰς ἐμπόδιον εἰσβολῆς Τοῦρκων. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐξηγρίωσεν ἔτι μᾶλλον τὰ στρατεύματα καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέους φόβους καὶ κινδύνους. Οἱ δὲ Κυδωνιεῖς βλέποντες ὅτι θὰ ἐπάθαιναν τὰ πάνδευνα, εἴτε ἡσυχάζοντες εἴτε ἐπαναστατοῦντες, ἀπεφάσισαν νὰ φύγωσι, καὶ ἔστειλαν εἰς τὰ Μοσχονήσια τὸν διδασκαλὸν Βενιαμίν, περκαλοῦντες τὸν ναύαρχον νὰ φροντίσῃ περὶ μεταφορὰς τοῦ κινδυνεύοντος λαοῦ εἰς Ψαρά· καὶ ἐπειδὴ πλοῖα δὲν δύνανται νὰ εἰσπλεύσωσι διότι τὰ νερὰ εἶναι ῥηχὰ παρὰ τὸ λιμενοστόμιον, ἐστάλησαν λέμβοι εἰς τὸ ἀκροθαλάσσιον τὴν 4, καὶ οἱ Κυδωνιεῖς ἤρχισαν νὰ καταβιβάζωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν. Ταῦτα βλέποντες οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκλαμβάνοντές τα ἴσως ὡς πολεμικὰς προετοιμασίας, ἐμπόδιζαν βιαίως τοὺς φεύγοντας. Οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὴν βίαν διὰ τῆς βίας· αἱ δὲ λέμβοι ὅσαι εἶχαν κανόνια, τὰ μετεχειρίσθησαν καὶ αὗται κατὰ τῶν ἐναχλούντων τοὺς Χριστιανοὺς Τοῦρκων, καὶ οὕτως ἤρχισαν ἐντὸς τῆς πόλεως τὴν 4 σφαγαί, ἀρπαγαί, αἰχμαλωσίαι καὶ πυρκαϊαί· τὸ παραθαλάσσιον ἐσκεπάζθη προσφύγων, πολλὰι γυναῖκες ἐπιπταν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας Τοῦρκων, ἡ πόλις ἐκαίετο, καὶ ὅλαι αἱ λέμβοι καὶ ὅλα τὰ μικρὰ πλοία τῶν Μοσχονησιωτῶν μετέφεραν ἀδιακόπως καὶ ἐπεσώρευαν εἰς τὰ πλοῖα τοὺς δυστυχεῖς Κυδωνιεῖς, βλέποντας φλεγόμενας τὰς οἰκίας τῶν καὶ θρηνοῦντας τὴν μεγάλην συμφορὰν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως κατεστράφη ἡ λαμπρὰ τῶν Κυδωνιῶν πόλις, καὶ οἱ κάτοικοί της, ὅσοι κατέφυγαν εἰς τὰ πλοῖα, μετεκομίσθησαν καὶ διεσπάρησαν εἰς διαφόρους νήσους, βιοῦντες βίον ἀβίωτον. Κυβέρνησεις, ὅχι μόνον μὴ παρέχουσα ἀλλὰ καὶ ἀφαιροῦσα τὰ εἰς προφύλαξιν καὶ διάσωσιν κινδυνεύοντος λαοῦ καὶ καταστρέφουσα ἐπὶ ἀπλαῖς ὑποψίαις αὐτόν, εἶναι

ἄξια τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν αἰώνων.

Ἐπὶ δὲ τῇ συμφορᾷ τῶν Κυδωνιῶν κατεφροβήθησαν ὅλοι οἱ κατοικοῦντες τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας Χριστιανοὶ καὶ κατέβαιναν σωρηδὸν εἰς τὰ παραθλάσσια, ἵνα διασωθῶσι δι' ὧν ἐδύναντο τρόπων εἰς τινὰς τῶν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν νήσων. Ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ Μοσχονησιῶται τὴν πατρίδα των, καὶ κατέφυγαν καὶ αὐτοὶ ὅπου ἠμπόρεσαν· ὥστε ὅλη ἐκείνη ἡ ἕως χθὲς ἀνθηρὰ ἀκτὴ ἔγεινε τόπος ἐρημώσεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν δεσποτικῶν, τῶν τυραννικῶν καὶ τῶν βαρβάρων κυβερνήσεων.

Τὰ δ' ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀφοῦ ἐλύτρωσαν τόσον πλῆθος, ἐπλεύσαν τὴν 7 πρὸς τὴν Τένεδον, καὶ ἐπανεπλεύσαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ἰδία· κατῆραν δὲ τὴν 12 τὰ ὕδραϊκά εἰς τὸν λιμένα των.

Οἱ θρασεῖς ἐνώπιον τῶν ἀδυνάτων εἶναι δειλοὶ ἐνώπιον τῶν δυνατῶν. Ἐν ᾧ τόσα κακὰ ὑπέφεραν οἱ ἄσπολοι Χριστιανοί, αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Μιτυλήνης τόσον ἐφροβήθησαν τοὺς γείτονας των Ψαριανοὺς ἐξ αἰτίας τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ δικρότου, ὥστε τοῖς ὑπεσχέθησαν φόρον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τὴν Μιτυλήνην καὶ τὸ μικρὸν ναυτικόν της.

Τοιαύτη ἦταν ἡ κατὰστασις τῶν μερῶν ἐκείνων μεσοῦντος τοῦ ἰουνίου.

Ἡ δὲ ἄλλη μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου συγκειμένη ἐκ 12 πλοίων, ἦτοι 6 ὕδραϊκῶν ὑπὸ τὸν Δημήτρη Βῶκον Μιαοῦλην, καὶ 6 σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Νικολὸν Μπόττην, ἐπλεύσεν ἐπὶ τῇ ἐπιμονῇ αἰτήσας τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον πρὸς καταδίωξιν ὀλίγων τουρκικῶν πλοίων ἀποσπασθέντων τῆς ἐν Μούρτῳ ναυτικῆς δυνάμεως καὶ μεταπλευσάντων εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, καὶ πρὸς ἄλλωσιν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων. Ἐκ τῶν 12 δὲ τούτων πλοίων, 2, τὸ τοῦ Ἀναστάση Καλανδρουτσίου καὶ τὸ τοῦ Ἀναγνώστη Κουλάτση, ἔμειναν κατὰ τὸν διάπλου ἐμπροσθεν τοῦ Νεοκαστροῦ καὶ τῆς Κορώνης πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν φρουρίων ἐκείνων· τὰ δὲ ἄλλα, προχωρήσαντα κατὰ τὰς Πάτρας, εἶδαν τὴν 20 μαΐου πλέοντα ἐμπροσθεν τοῦ ἁκρωτηρίου τοῦ Πάπα εἰς ἀποκλεισμόν τῶν Πατρῶν ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν ὁ δὲ δικτάτωρ, ἐξ ὧν τὰ 5 γαλαξειδιωτικά καὶ τὸ ἐν κεφαλληνίῳ (γ), καὶ δύο κανονοφόρους· εἶδαν

μέρος

καὶ μίαν κορβέταν τουρκικὴν πλεύσαν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐπέπλευσαν· ἀλλ' αὕτη φοβηθεῖσα ἐστράφη πλησίστιος πρὸς τὴν Ναύπακτον. Ἀνέχθησαν ἐν τῷ ἅμα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν 4 τουρκικὰ δικάταρτα ἐπὶ τῇ διὰ σημείων προσκλήσει τῆς κορβέτας, καὶ κατέφυγαν καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν Ναύπακτον. Τόσον δὲ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς ἐλληνικῆς ταύτης μοίρας ἐφοβήθη ὁ ἐν Πάτραις Ἰσούφης, ὥστε ἀνήγγειλε τοῖς εἰσέτι ἐνδιαμένουσι προξένοις, ὅτι δὲν ἡγγυᾶτο εἰς τὸ ἔξῃς τὴν ἀσφάλειαν τῶν καὶ ἐπεθύμει ν' ἀναχωρήσωσιν αὐθημερόν, διότι ἡναγκάζετο νὰ καύσῃ τὰς κατοικίας τῶν, μὴ τὰς κατὰσχωσιν οἱ ἐχθροὶ του. Ἐπὶ τῇ προσκλήσει ταύτῃ καὶ τῇ ἀπειλῇ οἱ πρόξενοι ἀνεχώρησαν ὅλοι αὐθημερόν ἐμβάντες εἰς τὴν ἐν τῷ λιμένι γαλλικὴν φρεγάταν *Arriège*. Τὰ δὲ ἐλληνικὰ πλοῖα, ἅτινα ἐχαίρετησαν οἱ Ἕλληνες ἄνωθεν τῶν βουνῶν ἀνὰ ψαντες πυρὰ, διεπέρασαν ἀβλαβῶς τὸ στενὸν στόμιον τοῦ κόλπου ὑπὸ τῷ ἐχθρικῶν πῦρ τῶν φρουρίων, τὰ μὲν καθ' ἣν ἐφθασαν ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν ἐσπέραν, τὰ δὲ τὴν ἐπαύριον ἐπειράθησαν οἱ ἐν αὐτοῖς νὰ βλάψωσι τὰ ἐχθρικά, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου θέσεώς τῶν, καὶ ἀγκυροβολήσαντες πλησίον ἔστησαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τρία κανόνια, δι' ὧν ἐκτύπουν, ἂν καὶ ἀβλαβῶς, καὶ τὴν Ναύπακτον καὶ τὰ πλοῖα.

Εἶχαν ἤδη καταβῆ πρὸς ἐκεῖνα τὰ παραθαλάσσια ἱκανὰ στρατεύματα εἰς πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου. Στερούμενα παντὸς ἐπιτηδείου εἰς προσβολὴν φρουρίων καὶ πρόθυμα νὰ ἐπιχειρήσωσι τι, ἰδραῖζαν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, ἦλθον πλησιέστερον τῆς Ναυπάκτου τὴν 24 καὶ τὴν ἐπαύριον ἤρχισε σφοδρότατος τουφεκισμὸς καὶ κανονοβολισμὸς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης· τόσον δὲ ἐφοβήθησαν οἱ Τοῦρκοι, ὥστε ἔβηκαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τὴν δὲ 26 ὑπῆγαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου εἰς τὸν στόλον, καὶ, συσκέψεως γενομένης, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξ ἐφόδου ἄλωσις τοῦ Ἀντιρρίου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἡτοιμάσθησαν ἐπὶ τῶν πλοίων 10 κλίμακες, 10 πηχῶν ἐκάστη, ἃς παραλαβόντες οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοπέδου ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν. Δευτέρου δὲ συμβουλίου γενομένου, ὡρίσθη ἡμέρα ἐφόδου ἡ 6 ἰουνίου. Προτείνωντος δὲ τοῦ Διαμαντῆ Χορμώβα, ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν, ν' ἀναβῇ πρῶτος τὸ ταίχος, καὶ αἰτήσαντος νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν ὅσοι προηρῶντο,

ὑπεσχέθησαν 400 ναὶ συγκινδυνεύσωσιν. Ἀλλ' ἂν οὐ ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐφόδου καὶ τοῦ κινδύνου καὶ ἐπλησίασαν τὸ τεῖχος, ὁ μὲν Διαμαντῆς ἀνέβη καθ' αὐτὸν ἐπρότεινεν, ἀλλ' ὀλιγώτατοι τὸν ἠκολούθησαν, καὶ ἐφρονεύθησαν αὐτὸς καὶ τινες τῶν ὁπαδῶν του. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην οἱ ναῦται, μιμούμενοι τοὺς ἐν τῇ Ἐρισῶ, ἀπέθεσαν ἐν τινὶ γαλαξειδιωτικῷ πλοίῳ ἀνεπιτηδεῖως ὕλας καυστικὰς, καὶ ἀνάψαντες αὐτὰς τὸ ἔρριψαν τὴν 10 ἐπὶ τὰ τουρκικὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρός, τοῦ Γεωργίου Παξινοῦ βαστώντος τὸ πηδάλιον· ἀλλὰ πρὶν κολλήσῃ τὸ πλοῖον, περιεφλογίσθη ὁ πηδαλιούχος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ ἐχθροί, συλλαβόντες αὐτόν, τὸν ἔψησαν ζῶντα ματαιώσαντες καὶ τὸ ἐπιχειρήμα του. Μετὰ πέντε δὲ ἡμέρας ἐξέπλευσεν ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα, ἀναπλέουσα εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἔμειναν ἐντὸς τοῦ κόλπου τὸ κεφαλληναιον, τὰ 5 γαλαξειδιωτικά, ἐν σπετσιοτικόν καὶ αἱ κανονοφόροι· διεπέρων δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα συχνῶς καὶ ἀφόδως τὸ στόμιον τοῦ κόλπου ἐνισχύοντα ποτὲ μὲν τὰ ἐντὸς, ποτὲ δὲ τὰ ἐκτὸς κινήματα τῶν κατὰ ξηρὰν Ἑλλήνων, ἐκπλέοντα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πάπα καὶ ἐμποδίζοντα πολλάκις τὰ ἔξωθεν ἐρχόμενα πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους βοηθήματα, καὶ τὴν διάβασιν μάλιστα τῶν Τούρκων εἰς τὰς ἰονίους νήσους καὶ εἰς τὴν παρχλίαν τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ μηδὲν σεβόμενα τὴν ἰόνιον σημάϊαν· ἐφ' ᾧ ὀργισθεῖσα ἡ ἀρμοστεὶς ἐξαπέστειλε ναυτικὴν δύναμιν, ἥτις, εὐροῦσα τὴν νύκτα κατὰ τὴν Γλαρέντσαν μίαν τῶν δύο κανονοφόρων καὶ αἶφνης ἐπιπεσοῦσα ἐφόνευσε δύο ναύτας, συν- ἔλαβε δύο ἄλλους καὶ μετέφερεν εἰς Ζάκυνθον καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν κανονοφόρον ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν λοιπῶν ναυτῶν τῆς, εἰς τὴν ξηρὰν διασωθέντων. Μετὰ τρίμηνον δὲ φυλάκισιν ἀπε- λύθησαν οἱ συλληφθέντες.

Ἄν ἡ εἰς τὸν κορινθιακὸν κόλπον ναυτικὴ ἐκστρατεία δὲν ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἐχρησίμευσεν ὅμως με- γάλως εἰς ἐμψύχωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τράμον τῶν Τούρ- κων ἐκεῖνου τοῦ μέρους, ἐξ αἰτίας τῆς διὰ πορθμοῦ, ἐνὸς καὶ ἡμισυ μιλίου πλάτος ἔχοντος, τολμηρᾶς καὶ εὐτυχοῦς διαπε- ραιώσεως τῶν πλοίων μεταξὺ δύο φρουρῶν ἀκαταπαύστως κα- νονοβολούντων· συνέτρεξε δὲ τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν ἐπανά- στασιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ἐν τούτοις, μαθόντες τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μοῦρτων τουρκικῇ μοίρᾳ,

συνέλαβαν αἴφνης τινὰς ἐμπλέοντας Ὑδραίους καὶ τοὺς ἐθανά-
τωσαν, ἐν οἷς καὶ τὸν Μανώλην Γκιοῦστον, τὸν μόνον ἐπιζῶντα
ἀδελφὸν τῶν ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλ-
λοτε ἀποκεφαλισθέντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Παθήματα τῶν Σμυρναίων. Κυπρίων καὶ Κῶν Χριστιανῶν.

ΚΑΘ' ὃν δὲ καιρὸν αἱ τρισάθλιαι Κυδωνιαί ἐγείναν τόπος ἐρημώσεως, δεινὰ δυστυχήματα ἔπαθεν ἡ Σμύρνη. Ἐφάνησαν τὸν μᾶλλον ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει δύο δερβίσαι, οἵτινες περιφερόμενοι τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ καφενεῖα καὶ παριστάμενοι ὡς θεόπνευστοι, ἠρέθιζαν τοὺς Τούρκους εἰς καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἐχθρῶν τῆς πίστεως τῶν καὶ τοῦ σκήπτρου τῶν. Καλῇ τύχῃ ὁ μουτεσελήμης τῆς Σμύρνης ἀπεμάκρυνε τοὺς ταραξίαις εὐσχήμως. Τὸν αὐτὸν μῆνα συνηθροίσθησαν ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ ἐπιθαλασσίου φρουρίου πεδιάδος πάμπολλοι ἄσπανοί Τούρκοι, οἱ μὲν ἐπὶ προφυλάξει τοῦ μέρους ἐκείνου ἀπὸ ἐνδεχομένου ἐπαναστατικοῦ κινήματος, οἱ δὲ ἐπὶ μεταβάσει εἰς ἄλλα ἀποστατήσαντα μέρη. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος τούτου, καθήμενος ἐντὸς τῆς πόλεως, τὸ διέταξε νὰ διζμείνῃ ἐκτός. Ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτος ἀπελάμβανε τὰς τρυφὰς τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, καὶ εἰς προμήθειαν τροφῶν ἐπέβαλλε συχνάκις βαρεῖς φόρους, τὸ στρατεύμα του ἐλίμωττε, καὶ ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας διέσπάρη εἰς ὅλα τὰ περίχωρα, ἐχύθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τὴν 23 παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου του, ἔτρεξεν εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν ἀρτοποιῶν καὶ λοιπῶν τροφοπωλῶν, ἔπραξε παντὸς εἶδους ἀταξίας, ἐφόνευσε δύο Χριστιανούς καὶ ἠπειλεῖ αὐθημερόν γενικὴν καταστροφὴν. Οἱ Χριστιανοί, ἔμφοβοι καὶ ἀπροστάτευτοι, ἀφῆκαν ὅλοι τὰ ἔργα τῶν, ἄλλοι ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν, ἄλλοι ἔτρεχν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη πόλις ἐφάνετο μεγάλη ἐρημία. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τῶν περιφερομένων γενιτσάρων, διψῶν χριστιανικὸν αἷμα καὶ μὴ εὕρισκων Χριστιανὸν ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔρριψε μίαν πιστολίαν ἀπροσέκτως καὶ ἀσκόπως καὶ ἐκτύπησε κατὰ τύχην διαβαίνοντά τινα μωαμεθανὸν Κοῦττα. Ὁ γενίτσα-

ρος, φοβούμενος μὴ πάθῃ ὥς φονεύς, ἢ προθέμενος ἴσως τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ συμβάντος, εἶπεν, ὅτι ἡ πιστολία ἔπεσεν ἔκ τινος χριστιανικῆς οἰκίας. Ἡ ψευδὴς αὕτη μαρτυρία τοῦ ἐνόχου ἤρκεσε νὰ ἐκθέσῃ ἐν τῷ ἅμα εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον τὴν ἐν ἣ ἐγένετο ὁ φόνος συνοικίαν, καὶ τόσος ἦτον ὁ ἐπικρατῶν τρόμος, ὥστε οἰκογένειά τις τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ὃ ἐστίν, ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνή, ὁ υἱός, τέσσαρες θυγατέρες καὶ ἓν βρέφος θηλάζον, φοβούμενοι μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν κακούργων, σπώντων τὰς θύρας τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν, ἀνέβησαν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῆς οἰκίας των ὅλοι, καὶ πηδῶντες ἀπὸ παρωροφίδος εἰς παρωροφίδα ἔφθασαν εἰς τινὰ ἀπολήγουσαν εἰς στενωπὸν· συνέδεσε τότε ὁ δυστυχὴς πατήρ τὴν παρωροφίδα ταύτην καὶ τὴν ἀπέναντι ἐπιφρίψας σανίδα, καὶ τοιουτοτρόπως τρέμοντες μὴ πέσωσι κάτω καὶ συντριβῶσιν, ἐπέρασαν ὅλοι πατοῦντες ἐπὶ τοῦ σειομένου ἐκείνου συστεγασματος, καὶ τουφεκίζόμενοι κάτωθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς πτηνὰ πετῶντα, κατήντησαν εἰς τινὰ εὐρωπαϊκὴν οἰκίαν, ὅπου διεσώθησαν.

Ὁ δὲ διοικητής, ἄφ' οὗ εἶδεν ὅτι αἱ προσταγαὶ καὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ δὲν ἴσχυσαν, ἐξῆλθε μεθ' ὅλης τῆς φρουρᾶς εἰς παῦσιν τῶν δεινῶν, καὶ μόλις κατάρθωσε νὰ περιορισθῶσιν οἱ ἄτακτοι ἐντὸς τῆς τουρκικῆς συνοικίας, ἄφ' οὗ τρεῖς ὥρας διήρκεσαν αἱ ἀταξίαι, εἴκοσιν οἰκίαι ἐπατήθησαν καὶ ἐγυμνώθησαν καὶ εἴκοσιν αἰθλιοὶ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν. Μετὰ τὰ παθήματα ταῦτα πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἤρχισαν νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς οἰκίας των, θάρρυνθέντες ὑπὸ τῆς καλῆς διαθέσεως τῆς τοπικῆς Ἀρχῆς, ἀλλ' ἔπαθαν μετ' ὀλίγον χειρότερα (α).

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διεδόθη φήμη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ψευδὴς αὕτη φήμη ἔβαλε πάλιν ἄνω κάτω τὴν πόλιν· καὶ οἱ ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν προστασίαν, φοβηθέντες, κατέφυγαν οἱ μὲν εἰς ἄλλα προξενεῖα, οἱ δὲ εἰς πλοῖα· οὐδ' αὐτὸς δὲ ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας ἦτον ἀσφαλὴς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Ἕλληνες, οὓς ἐθεώρουν οἱ Τούρκοι ὅλους Ῥώσσους, ἐκρύπτοντο ὅπου ἡμπόρουν. Δισχίλια ψυχὰς κατέφυγαν εἰς μόνον τὸ ὑπὸ τὸν γενναῖον καὶ φιλόνηρωπον Δαυτὶδ γαλλικὸν προξενεῖον. Μύλις ἐψεύσθη ἡ περὶ τοῦ πολέμου φήμη, καὶ συνέπεσαν κακῇ τύχῃ ἄλλα περιστά-

τικά, ἐξαγριώσαντα πάλιν τοὺς διψῶντας τὴν καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν.

Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εὐρίσκετο ἐν τῷ λιμένι τῆς Σμύρνης ῥωσικὸν πλοῖον ἐμπορικόν. Τὴν 3 ἰουνίου, ὃ ἐστὶ τὰς ἡμέρας Ἰουνίος τῶν ταραχῶν, τὸ πλοῖον ἠτοιμάσθη εἰς ἀπόπλουν. Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ συνήχθησαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸν αἰγιαλόν, τὰ ἐμπόδισαν λέγοντες, ὅτι μετεκόμεζε πολεμέφθοις εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀδειαν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶσι· τὸ ἐπεσκέφθησαν δὲς καὶ τρίς· καὶ μὴ εὐρόντες ὅ,τι ὑπόπτευαν, τὸ ἀπέλυσαν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐγνώσθη ὁ ἐν Ἐρισσὶ ἐμπρησμός τοῦ δικρότου. Οἱ Τούρκοι ἐξεμάνησαν ἐπὶ τούτῳ, ἐχύθησαν εἰς διαφόρα μέρη τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευαν ἀδιακρίτως τοὺς προστυχόντας Χριστιανούς, ἀνυπόπτως ἐν τῇ πόλει περιφερομένους. Τὴν νύκτα ἦλθεν ἡ εἰδήσις τῆς καταστροφῆς τῶν Κυδωνιῶν. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἦλθε παρηλλαγμένη ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ κακοβουλίας· ἐλέγετο, ὅτι οἱ Κυδωνιεῖς, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἔδωκαν τὴν πρώτην ἀφορμὴν σφάζαντες τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους καὶ προκαλέσαντες τὴν εἰσβολὴν τῶν ἑξω τουρκικῶν στρατευμάτων. Μόλις ἐξημέρωσε, καὶ ἤρχισε νέα σφαγὴ ἐξ αἰτίας τῆς εἰδήσεως ταύτης, καὶ τόσον αἷμα ἀθῶον ἐχύθη, ὥστε οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν φόνοι ἐφαίνοντο μικροῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὐρίσκαν πλέον οἱ δῆμιοι Χριστιανούς ἐν ταῖς ὁδοῖς εἰς σφαγὴν, ὑπῆγάν τινες αὐτῶν νὰ πατήσωσι τὸ ῥωσικὸν προξενεῖον. Οἱ δὲ εἰς φύλαξιν αὐτοῦ γενίτσαροι ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγαν ἀφήσαντές το ἀπροστάτευτον. Καλῇ τύχῃ ἦλθαν λέμβοι ἑνοπλοὶ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰς ὑπεράσπισίν του, ἔπεσε καὶ μία κανονία, ἔκ τινος πολεμικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πλοίου εἰς ἀπλοῦν φόβον, καὶ τοιοῦτοτρόπως οἱ μὲν ἀπειλοῦντες τὸ προξενεῖον διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ πρόξενος καὶ οἱ περὶ αὐτόν διεσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα κακῶς ἔχοντες. Οἱ κακούργοι ὑπῆγαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον ζητοῦντες νὰ τοῖς παραδοθῶσιν οἱ εἰς αὐτὸ καταφυγόντες διασχίλιοι Χριστιανοί. Ἀντέστη ὁ πρόξενος γενναίως· ἦλθαν καὶ ἑνοπλοὶ λέμβοι βασιλικοῦ τινος γαλλικοῦ πλοίου εὐρεθέντος ἐν τῷ λιμένι, καὶ οὕτω διεσώθησαν οἱ κινδυνεύοντες. Μὴ εὐχαριστοῦμενοι δὲ οἱ ἄνθρωποι τῶν αἱμάτων νὰ φονεύωσι σποράδην, συνέλαβαν τὴν τρομερὰν ἰδέαν γενικῆς σφαγῆς· ἀλλ' εἰς πραγματοποίησιν τοιοῦτου τολμήματος ἔκριναν ἀνγκάστον νὰ προκαλέσωσι πρᾶξιν νο-

μιμοποιούσαν τὸ μελετώμενον καὶ ὑπῆλκον πρὸς τὸν μουλῶν ζητοῦντες τὸν ἀνγκυαῖον φεφῶν· ἀνετριχίασεν ὁ εὐσυνειδητος μουλῶς ἀκούσας τοιαύτην αἵτησιν, τὴν ἀπέριψε, καὶ τοὺς ἐπέπληξεν. Ἐφρύαξαν οἱ ἐπιπληχθέντες διὰ τὴν παρakoήν τοῦ μουλῶ· καὶ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ σουλτάνος σέβεται τὸ τάγμα τῶν ἀνθρώπων τούτων ὡς τάγμα ὑπηρετῶν τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας, οὗτοι τὸν ἐσκότωσαν. Μετὰ τὸ μέγα τοῦτο ἀνοσιούργημα ἐσκότωσαν καὶ τὸν ἀγιάνην καὶ ἄλλους Τούρκους κατακρίνοντας τὰς πράξεις των· ἀβλαβεῖς δὲ ἀφῆκον τὸν μουτεσελήμην καὶ τὸν ἀρχηγόν των· διότι ὁ μὲν πρῶτος, φοβούμενος τὴν ὀργὴν των, δὲν ἐφύετο ὡς πρότερον, ὁ δὲ ἄλλος ἐθεωρεῖτο ὡς ὑποκινητὴς τῶν πρακτομένων. Ἐξ ὧσαν δὲ συνέβησαν, ἐνάμιζεν ἕκαστος τῶν ἐν Σμύρνῃ, ὅτι ἐφθασεν ἡ τελευταία ὥρα ὅλων τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν· ἀλλὰ ἔπχυσαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν οἱ ρόνοι περὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ ἡ πόλις ἀπέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος τὰ ἐπαπειλούμενα δεινά.

Τὴν δὲ ἐπιούσαν ἠθέλησαν οἱ ἀλιτήριοι νὰ ἐπισκεφθῶσι καὶ τετάρτην φορὰν τὸ ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν πλοῖον, ἀνγκομισθὲν εἰς τὸν λιμένα τὴν παρελθοῦσαν νύκτα· ἀλλ' οὐδὲ τότε ἦσαν πολεμεφῶδια· ἦσαν ὅμως κατὰ δυστυχίαν 50 ἐπιβάτας Ἑλλήνας, ἐν οἷς καὶ τινες Ἴονες· καὶ τούτους μὲν παρέδωκαν ἀβλαβεῖς τῷ προξένῳ τῆς Ἀγγλίας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπεβίβασαν, καὶ τοὺς μὲν ἔσφαξαν, τοὺς δὲ ἐδημοπράτησαν.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, ἐπειδὴ ἀπηγορεύετο πᾶς εἰσπλους καὶ ἐκπλους, ἔρριψεν ἀγκυραν ἐκτὸς τοῦ λιμένος πλησίον τοῦ φρουρίου σαρδηνικὸν πλοῖον, καὶ ἤρχισε νὰ ἐπιβιβάζῃ κρυφίως ἐπὶ ἀδρα τιμῇ Ἑλλήνας, ἵνα τοὺς μετακομίσῃ εἰς τινες τῶν ἐλευθέρων νήσων πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐμπόδισεν ἡ Πύλη πρό τινων ἡμερῶν διὰ φερμανίου τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπηγόρευσε νὰ δέχωνται τοὺς φυγάδας εὐρωπαϊκὰ πλοῖα· διέταξε δὲ καὶ νηοψίαν καὶ ἐπέβαλε ποινὴν τὴν δήμευσιν τῶν δεχομένων τοιούτους ἐπιβάτας· διέταξε δὲ ταῦτα πάντα συναινέσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων, οἵτινες ἀπέστειλαν τοιαύτας ὁδηγίας πρὸς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν προξένους· μόνος δὲ ὁ τῆς Ῥωσσίας δὲν συνῆκεν. Αἱ τουρκικαὶ Ἀρχαὶ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ἐπικρατείας ἐγίνωσκον καὶ τὴν διαταγὴν τῆς Πύλης καὶ τὰς περὶ τούτου δοθείσας τοῖς προξένοις ὁδηγίας. Δι' ὃ μαθοῦσαι αἱ τῆς Σμύρνης, ὅτι τὸ σαρδηνικὸν πλοῖον

μετήρχετο τὸ ἀπηγορευμένον τοῦτο ἔργον, ἔστειλαν δικάταρτον Ἀλγερινὸν εὐρεθὲν ἐν τῷ λιμένι εἰς σύλληψίν του. Τὸ σαρδηνικὸν εἶχεν ἀνελεύσει τὴν Ἀγκυραν πρὸ μιᾶς ὥρας, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη ν' ἀπομακρυνθῇ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν νηνεμίαν· βλέπων δὲ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον κατέφυγεν ὑπὲρ τὴν προστασίαν τῆς γαλλικῆς φρεγάτας Jeanne d'Arc. Ὁ Ἀλγερινὸς ἀπῆται τὸ πλοῖον· ἀλλ' ὁ διοικητὴς τῆς φρεγάτας ἀνένευεν· ἐπὶ τέλους ἐνεκρίθη ν' ἀποφασισθῇ τί μέλλει γενέσθαι παρὰ τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα διεπραγματεύοντο, οἱ ἐπὶ τοῦ σαρδηνικοῦ πλοίου διακόσιοι ἐπιβάται· Ἕλληνες μετεκομίσθησαν ἀσφαλείας χάριν εἰς τὴν φρεγάταν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰς τὸν πλοίαρχον ἐπικειμένης εὐθύνης. Ὁ δὲ πρόξενος, μὴ δυνάμενος ν' ἀντείπῃ εἰς τὰς ὁδηγίας του, καὶ πιστεύσας εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀνθρώπων φοβηθεὶς δὲ μὴ πατηθῇ καὶ τὸ προξενεῖον καὶ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ κατ' ἴσως καὶ ἡ πόλις, καθὼς ἐλέγετο, ἂν ἐπροστώτευσεν τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, ἐνέδωκεν ἐν ἄρχῃ θλίψει, καὶ παρέλαβαν οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ σαρδηνικοῦ πλοίου· καὶ οἱ μὲν ἐπιβάται, ἄλλοι ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἐξηγοράσθησαν· ἐκ δὲ τῶν τοῦ πληρώματος, ἐπτά μετὰ τοῦ πλοιάρχου, ὑπηκόων ὄλων ξένης Δυνάμεως, τρεῖς ἀπεκεφαλίσθησαν, δύο κατεσπαράχθησαν, ὁ δὲ πλοίαρχος καὶ εἰς ναύτης ἐκρεμάσθησαν· εἰς χλευασμὸν δὲ τῆς Εὐρώπης ἔβαλαν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οἱ ἀγχονισταὶ σιγάρων (β). Τοιοῦτον ἔφερεν ἀποτέλεσμα ἡ αἰσχρὰ καὶ ἀδικαιολόγητος συναίνεσις εἰς τὰς ὁρέξεις τῆς Πύλης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων, καταισχυνάντων τὰς σημαίας τῶν βασιλέων αὐτῶν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς καταδιωκομένης καὶ πιεχοῦσης ἀνθρωπότητος. Ἠμάρτησαν οἱ πρέσβεις φιλανθρώπων καὶ Χριστιανῶν βασιλέων ἀμάρτημα μέγα συντρέξαντες χάριν τῆς Πύλης εἰς τὰ δεινὰ τῶν ὁμοπίστων αὐτῶν διὰ τῶν πρὸς τοὺς προξένους εἰς χρῆσιν τοῦ δικαίωματος τῆς νηοψίας ὁδηγῶν, διότι ἤξευραν, ἐξ ὧν ἤκουαν καὶ ἐβλεπν, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας ἦτο παρὰ τοῖς Τούρκοις δικαίωμα σφαγῆς. Χρεὸς εἶχαν νὰ προστατεύωσιν ἀδιακρίτως ἀθώους καὶ ἀόπλους εἴτε Τούρκους εἴτε Χριστιανούς, μὴ καταδικαζομένους ὑπὸ τινος νόμου, ἀλλὰ προστρέχοντας ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν σημαίων τῶν εἰς

ἀποφυγὴν τῆς φανεράς καὶ ἀδίκου σφαγῆς ἢ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἐν Σμύρνῃ ὀδυνηρῶν συμβάντων μεταφέρομεν τὸν λόγον εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ καὶ Κῷ ὀδυνηρότερα· παρατρέχομεν δὲ ἄλλα ἄλλων μερῶν εἰς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν δεινῶν, καὶ διότι ὅσα διηγούμεθα εἶναι ἱκανὰ αὐτὰ μόνα νὰ δείξωσιν ὑπὸ ποίας τίγρεις ἐτέλουν οἱ ἄθλιοι Χριστιανοί.

Ἡ Κύπρος εἶχεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατοίκους ἑκατὸν χιλιάδας, ἐξ ὧν εἰκοσακισχίλιοι ἦσαν Τούρκοι, οἱ δὲ λοιποὶ, ἐκτὸς ὀλίγων Ἑβραίων, Χριστιανοί. Δεκακισχιλίους Τούρκους καὶ πεντακισχιλίους Χριστιανούς εἶχεν ἡ Λευκωσία, ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου· ἔδρευε δ' ἐν αὐτῇ ὁ μουτεσελήμης τῆς νήσου, ὁ ἀλαήμπεης, ὁ γενιτσάραγας, ὁ μουφτῆς, οἱ γενικοὶ δημογέροντες καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὁ καὶ μακαριώτατος. Ἡ νῆσος εἶχε καὶ ἄλλους τρεῖς ἀρχιερεῖς, τὸν Πάφου, τὸν Κιτίου, καὶ τὸν Κερηνίας ἐδρεύοντας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των.

Ἡ Πύλη ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως διέταξε τὸν παστῆν τοῦ Ἀκρίου νὰ μεταβιβάσῃ εἰς Κύπρον στρατεύματα καὶ ἔδωκε συγχρόνως πλήρη ἄδειαν τῷ μουτεσελήμῃ νὰ σφάξῃ ὅσους τῶν Χριστιανῶν ἔκρινεν ἡξίους σφαγῆς.

Λαβὼν ὁ τότε μουτεσελήμης Κουτσοῦκ-Μεχμέτης τοιαύτας διαταγὰς, τὰς ἐκοινοποίησε τοῖς ἐντοπίοις Τούρκοις ἐπὶ μυστικοῦ συμβουλίου. Πρόθυμοι οὗτοι νὰ θεραπεύσωσι τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν λύσσαν των καὶ ν' ἀσφαλίσωσιν ἰσως, ὡς ἐνόμιζαν, καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ὑπαρξίν των, ἐπήνεσαν ὡς σωτήριον τὴν πρόνοιαν τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐγνωμοδότησαν νὰ θυσιάσθωσιν εἰς πλήρη δικτήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῆς νήσου ὅχι μόνον οἱ τέσσαρες ἀρχιερεῖς καὶ ὀλίγοι τινὲς τῶν ἐγκρίτων Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ μουτεσελήμη, ἀλλ' ὅλοι ὅσοι, εἴτε διὰ περιουσίαν εἴτε διὰ παιδείαν εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, εἶχαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὁμοεθνῶν των καὶ ἐδύναντο νὰ τοὺς ὠθήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τούτοις συνέταξαν μακρὸν κατάλογον προγραφῆς συμπαραλαμβάνοντες ἀναμφιβόλως καὶ ὅσους ἕκαστος ἐμίσει ἢ ὅσων ἐπεθύμει νὰ οἰκαιοποιηθῇ ἐπὶ μικρᾷ τιμῇ τὴν περιουσίαν. Ὁ μουτεσελήμης ἤρην ὑπέρμεγαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ ἀνωφελῇ τὴν θυσίαν πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὡς ἀσημάντων· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἰδόντες ὅτι ἐδίσταζε, τὸν ἠπέλυσαν λέγοντες, ὅτι ἦτον ὑπεύθυ-

νος, ἂν ἔνεκα τῆς τοιαύτης ἐπεικείας ἀπεσπάται ἡ νῆσος. Διαρκούσης δὲ τῆς λογοτριβῆς περὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν θυμάτων, κατήχθη εἰς τὴν νῆσον ὁ ἀρχιμανδριτῆς Θεοφύλακτος Θησεὺς Κύπριος, καὶ μείνας ἐπὶ τοῦ πλοίου διέδωκεν ἐπιστολὰς καὶ προκηρύξεις προτρεπτικὰς εἰς ἐπανάστασιν. Αἱ προκηρύξεις ἔπεσαν εἰς χεῖρας τοῦ μουτεσελήμη καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ τὸν πείσωσι νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἐντοπίων ἀγῶδων· ἀλλὰ, φοβηθεὶς μήποτε ἡ θυσία τοσούτων καὶ τοιούτων ἐπιφέρῃ ταραχὴν, ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν μέχρι τῆς ἀριζέως τῆς ἀναμενομένης στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Τὴν 3 μαιου ἐφθασαν τετρακισχίλιοι, καὶ μετὰ τὴν ἀφιξίν αὐτῶν ὁ μουτεσελήμης ἐκάλεσεν εἰς Λευκωσίαν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὺς προὔχοντας ἐπὶ λόγῳ ὅτι, ἐπαναστατησάντων ἄλλοι τῶν ὁμοθρήσκων των, ἐπάναγκες ἦτο πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, πιστῶν ὄντων, νὰ στείλωσι κοινὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν Πύλην βεβαιοῦντες τὴν ἀκλόνητον εἰς τὸν θρόνον τοῦ σουλτάνου πίστιν καὶ ἀφοσίωσίν των· ὑπέσχετο δὲ νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ γραφόμενα δι' ἰδιαιτέρας του ἀναφορᾶς. Πολλοὶ ἐπίστευσαν τοὺς λόγους του καὶ ὑπῆγαν εἰς Λευκωσίαν· τινὲς δὲ συνετώτεροι ὑπώπτευσαν καὶ κατέφυγαν εἰς Λάρνακα, πόλιν ἔχουσαν ἐξκισχιλίους κατοίκους, τοὺς πλείστους ὁμοθρήσκους, καὶ ἐκρύβησαν ἐν τοῖς ἐκεῖ προξενείοις. Ὅσοι δὲ προὔχοντες τῆς Λάρνακος καὶ τῆς Λεμισοῦ δὲν ἔλαβαν τὴν πρόνοιαν νὰ κρυφθῶσιν, συνελήφθησαν ἐξερχόμενοι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐστάλησαν δέσμιοι εἰς Λευκωσίαν. Ὁ δὲ μουτεσελήμης, ἀφ' οὗ συνήθροισεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὅσους ἠμπόρεσεν, ἔρριψε τὸ προσωπεῖον καὶ ἐφανέρωσε τοὺς φονικούς σκοπούς του, ἂν καὶ οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ οὐδεμίαν ἔδωκαν αἰτίαν.

Τὴν 9 ἰουλίου ἔφεραν οἱ ὑπηρέται τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἑμ-προσθεν τοῦ διοικητηρίου πλατεῖαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν καὶ τοὺς τρεῖς ἄλλους ἀρχιερεῖς· καὶ τὸν μὲν ἐκρέμασαν ἀπὸ τινος δένδρου ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ διοικητηρίου, τοὺς δὲ ἀπεκεφάλισαν. Συναπεκεφάλισαν καὶ τινὰς τῶν προκρίτων Χριστιανῶν καὶ ἀφῆκαν κατὰ γῆς ἐρριμένα τὰ πτώματα ὅλων ἡμέρας τινάς· δὲν ἔπαυσαν δ' ἔκτοτε ἐν διαστήματι 30 ἡμερῶν σφαζόντες καὶ πολλοὺς κόπτοντες μεληδὸν ζῶντας. Διακόσιοι προὔχοντες πόλεων καὶ χωρίων ἐθυσιάσθησαν, καὶ μόνον σχεδὸν

οὐ φυγόντες, διεσώθησαν· τὰ δὲ ὑπάρχοντα ὅλων καὶ θανατωθέντων καὶ φυγόντων ἐδημεύθησαν καὶ ἐπωλήθησαν. Φιλανθρωπότατοι ἐφάνησαν ταῖς θλιβεραῖς ἐκείναις ἡμέραις οἱ πρόξενοι, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ τῆς Γαλλίας Μεγαλὴς, παρέχοντες ἐν πρώτοις τὰ προξενεῖα ἄσυλα τοῖς καταδιωκομένοις, καὶ ἀποπέμποντες αὐτοὺς μετὰ ταῦτα δι' εὐρωπαϊκῶν πλοίων.

Πάνδεινα ἔπαθον συγχρόνως καὶ οἱ δυστυχεῖς Κῶοι.

Δωδεκισχίλιοι Τούρκοι καὶ ἑξακισχίλιοι Χριστιανοὶ ἦσαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης, διεσπαρμένοι εἰς ἑξήματα, τὴν κυρίως λεγομένην Χώραν, καὶ τὰ χωρία Κεφάλον, Ἀντιμάχειαν, Πηλεῖον, Ἀσφενδιὸν καὶ Κερμετήν.

Οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἂν καὶ ὑπερίσχυαν καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατ' ἄλλα, μετέφεραν τὸν ἀπρίλιον εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῶν τῆς Ἀσίας μερῶν κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης διὰ φόβον ἐνδεχομένης ἐξωτερικῆς ἐπιδρομῆς Ἑλλήνων ἐξακοσίους ὀπλοφόρους. Ἀταξίαι, ἀρπαγαὶ καὶ φόνοι σποράδην συνέβαιναν ἕκαστε καθ' ἡμέραν· ἀλλὰ τὰ κακὰ ἐκορυφώθησαν τὴν 11 Ἰουλίου. Ἐκ μόνων τῶν κατοίκων τῆς Χώρας ἐσφάγησαν 98, ὅλοι δὲ αἱ οἰκίαι ἐγυμνώθησαν, οἱ νεοὶ κατεπατήθησαν καὶ ἐβεβηλώθησαν, τὰ ἱερὰ ἐγχευάσθησαν, αἱ νέαι γυναῖκες, ὅσαι δὲν κατέφυγαν εἰς τὰ ὄρη, ἐκρατήθησαν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπελύθησαν· πᾶσα αἰδῶς ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐξέλειψε, καὶ πᾶς σπινθὴρ ἐλέους ἐσβέσθη· καὶ ταῦτα πάντα ἐπράχθησαν εἰς βλάβην λαοῦ, ὃχι μόνον ἀθώου καὶ μὴ δώσαντος σημεῖον ἐπαναστατικῆς διαθέσεως, ἀλλὰ μήτε ἀκούσαντος ἂν ὑπῆρχε Φιλικὴ Ἐταιρία, μήτε ἔχοντος κἂν ὅπλα, διότι ἀπηγορεύετο ἀνέκαθεν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ Χριστιανοῖς ἢ κτῆσις καὶ χρῆσις αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Ἐπανάστασις Αἰτωλοακαρνανίας.-Εἰσβολή Ἑλλήνων εἰς Βραχῶρι καὶ κυρίευσίς αὐτοῦ, Τεχέ, Πλαγιάς καὶ Ζαπαντίου.-Μάχαι Μεκρυνόρους καὶ Πέτα.-Καταστροφὴ Καλαβρύτων καὶ Κυράκου.-Τὰ κατὰ τὸ Καρπενῆσι καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον.-Ἀποτυχία τῆς πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας ἐκστρατείας.

ΕΠΗΑΜΕΝ τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐβράδυνε νὰ κινηθῇ ἡ Αἰτωλοακαρνανία, ὥς πλησιεστέρα τῶν μεγάλων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Τὸ πρῶτον σύμπτωμα τῶν ταραχῶν ἐκείνου τοῦ μέρους ἐφάνη ἀρχομένου τοῦ μαρτίου. Ἐστέλλετο ἐκ Μεσολογγίου εἰς Ναύπακτον ἐπὶ μετὰκομίσαι εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ συνήθης ἐτήσιος φόρος. Ὁ Μακρῆς, καταλαβὼν τὴν Σκάλαν τοῦ Μαυρομμάτη, στενὴν δίοδον πρὸς τὴν Ναύπακτον, ἐκτύπησε τὴν ὁμαρτίου τοὺς συνοδεύοντας τὰ χρήματα, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐφάνευσεν ἐκτὸς ἐνός, ὅστις στραφεὶς εἰς τὸ Μεσολόγγι ἀνήγγειλε τὸ γεγονός, τὰ δὲ χρήματα ἤρπασεν. Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς πόλεως ἐθεώρησε τὸ κοινὸν τοῦ Μεσολογγίου ἔνοχον τῆς πράξεως καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἡρπαγῆς καὶ ἐλογομάχει μετὰ τῶν προεστώτων ἀρνούμενων πᾶσαν ἔνοχὴν καὶ ἀποποιουμένων πᾶσαν ἀπόδοσιν. Διήρκει ἡ ἀπκίτησις τῆς Ἀρχῆς καὶ ἡ ἀποποίησης τῶν προεστώτων, ὅτε ἦλθεν εἰδήσεις ὅτι ὑδραίοι σπεισιωτικὰ πλοῖα κατέπλεον ὅσον οὐπὼ εἰς τὸν κορινθιακὸν κύλπον. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἠρέθισεν εἰς ἄκρον τὴν φιλοτιμίαν τῶν εἰσέτι ὑπὸ τὸν ζυγὸν Μεσολογγιτῶν καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συνέλθωσι μυστικῶς οἱ προεστώτες καὶ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ διοικητὴς ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ αὐτοὺς ἐν τῷ διοικητηρίῳ, ὅπου τὸν ἐπεσκέπτοντο συνήθως τὴν πρῶταν ἐκάστης ἡμέρας· ἀλλ' οὗτοι ὑποπτεύσαντες, δὲν τὸν ἐπεσκέπτοντο ἕκτοτε ὅλοι ὁμοῦ.

Ἐν ταῖς μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ναυπάκτου χωρίοις, Γαλατᾶ καὶ Μποχωρίῳ, ἐστάθμευε τουρκικὴ φρουρά. Διεδόθη λόγος ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις ὅτι ἤρχετο κατ' αὐτῆς ὁ Κώστας Χορμόβας μεθ' ἱκανῶν παλληκαρίων· ἐπὶ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ

κατέφυγεν αὐτὴ εἰς Μεσολόγγι. Τὴν ἐπιούσαν διεφημίσθη πάλιν ὅτι τὰ βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ ἐσχεπιάσθησαν ὑπὸ κλεπτῶν καταβαινόντων εἰς κυρίευσιν τοῦ Μεσολογγίου. Ὅστις φοβήθη, πιστεύει εὐκόλως ὅ,τι ἐπίφοβον ἀκούσῃ· οἱ δὲ ἐν Μεσολογγίῳ ὀλίγοι Τούρκοι εὐλόγως ἐφοβοῦντο, διότι εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι συμβάντα. Γοιουτοτρόπως προδιατεθειμένοι, ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες τὰ λεγόμενα, παρέλαβαν ἐν εἰρήνῃ καὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ οἱ πάροικοι Τούρκοι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, διεβιδάσθησαν διὰ τῆς λίμνης ἀντικρὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ μετέβησαν εἰς Βραχῶρι μὴτ' ἐνοχλεῦντες μὴτ' ἐνοχλούμενοι (α). Κατόπιν αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ὁ διοικητὴς καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ

Μάτος Μεσολογγίου ἡσύχως, καὶ τὴν 20 μαΐου, καθ' ἣν ἐφάνησαν εἰσπλέοντα τὸν κόλπον τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα, κατέλαβαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐγκαταλειφθὲν διοικητήριον, ἀνεστήλωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν χαίροντες καὶ ἀλαλαζόντες, ἐκάλεσαν τὸν ἔξω περιφερόμενον Μακρὴν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλαν τοῖς προκρίτοις καὶ ὀπλαρχηγοῖς τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὰ συμβάντα, προσκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ κινηθῶσι καὶ προκαταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου εἰς ἀντίκρουσιν πάσης δι' ἐκεῖνου τοῦ μέρους ἐχθρικῆς εἰσβολῆς. Ἡ πρόσκλησις εἰσηκούσθη, καὶ ὁ μὲν Μακρὴς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὸ μεσονύκτιον, καὶ τὴν ἐπαύριον μετέβη εἰς Ἀνατολικόν, ὅπου ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Βραχῶρι σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις ἀνενόγητοι. Οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ καὶ προεστώτες τῶν ἄλλων μερῶν ἡτοιμάσθησαν, οἱ μὲν νὰ καταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, οἱ δὲ νὰ πέσωσιν ἐπὶ τὴν Βόνιτσαν, καὶ ἄλλοι νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Βραχῶρι καὶ Ζαπάντι κατοικοῦμενα ὑπὸ πολλῶν Τούρκων.

Τὸ Βραχῶρι, Ἐβραιοχώρι, ἡ Βλωχοχώρι, κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βλωχοῦ ἐν μέσῳ πεδιάδος, ἦτον ἡ πρωτεύουσα τοῦ Καρλειίου, ἦτοι τοῦ πλείστου μέρους τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, καὶ κατοικία πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν Τούρκων, ὧν αἱ μεγάλοι πρᾶπεις οἰκίαι περιείχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς διπλοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ τριπλοῦ, περιφράγματος· κατέφυγαν δ' ἐκεῖ, καθὼς εἴπαμεν, ὡς εἰς ἀσφαλὲς μέρος, οἱ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Ἀνατολικῷ ἀναχωρήσαντες Τούρκοι καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων γειτονι-

κῶν μερῶν. Εὐρίσκετο κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς μουτεσελήμης καὶ δερβένχαγας τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Καρ-
 λελίου, ὁ Ἀλθωνὸς Νούρκας Σέρβανης, ἔχων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν
 του πολλὴν καὶ ἐκλεκτὴν φρουρὰν ἐξ Ἀλθωνῶν· κατὰ πρόσ-
 κλησιν δὲ αὐτοῦ ἀφίχθη ἐκεῖ καὶ ὁ ὁμογενὴς του Ταχῆρ-Πα-
 πούλιας, δερβένχαγας καὶ αὐτὸς τῶν Κραβδάρων καὶ τοῦ Ἀπο-
 κούρου· ὥστε ἦσαν ἐν τῇ πόλει, ἐντόπιοι καὶ μὴ, χίλιοι Τοῦρκοι
 μάχιμοι, προσεκτικοὶ μὲν καὶ περιποιητικοὶ πρὸς τοὺς ἔξω
 Ἕλληνας, οὓς ἐροδοῦντο, βαρεῖς δὲ καὶ ἀπειλητικοὶ πρὸς τοὺς
 ἐντός, οὓς καταφρόνου. Ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Βλαχῶ
 ἦτον ὁ Ἀλεξάνης Βλαχόπουλος, ὅστις δὲν ἔπαυεν, ἐξ ὅτου
 ἐξεπράχθη ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ, ἐρεθίζων μυστικῶς τοὺς
 ὀπλαρχηγούς καὶ προεστώτας τῶν μερῶν ἐκείνων εἰς τὸ νὰ σχί-
 σαι τὸ προσωπεῖον. Μετὰ δὲ τὰ ἐν Μεσολογγίῳ συμβάντα καὶ
 τὰς ἐκεῖθεν προτροπὰς ἀπεφασίσθη ἡμέρα ἐκστρατείας εἰς Βραχωρί
 ἡ 28. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἐπλησίασαν τὴν 26 καὶ 27
 οἱ μέλλοντες νὰ ἐφορμήσωσιν ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐτοποθετήθησαν ὁ
 μὲν Μικρὴς μετὰ 700 Μεσολογγιτῶν, Ἀνκτολικιωτῶν καὶ Ζυ-
 γιωτῶν παρὰ τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπεκ πρὸς τὴν πόλιν· ὁ δὲ
 Σαδῆμας, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ἀποκούρου, μετὰ 500 συνεπαρχιω-
 τῶν του, καὶ ὁ Γρίδας μετὰ 200, κατὰ τὸ Δαγρί· ὁ δὲ Βλα-
 χόπουλος ἐν τῇ παλαιοφρουρίῳ ἀνωθεν τῆς πόλεως μετὰ 500
 ἐκ τῆς ἐπαρχίας του καὶ τινων ἄλλων ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Τσόγ-
 καν, ὀπλαρχηγὸν τῆς Βονίτης. Τὴν δὲ 28, πρὶν φέξει, εἰσῆλ-
 θαν πρῶτοι οἱ ὑπὸ τὸν Μικρὴν καὶ Βλαχόπουλον ἐκ διαφόρων
 μερῶν κραυγάζοντες καὶ τουφεκίζοντες. Ἦτο ῥαμκῆνι, καὶ οἱ
 Τοῦρκοι ἦσαν ὅλοι ἔξυπνοι καὶ ἔτρωγαν· ὥστε, ἄφ' οὗ ἡκούσθη-
 σαν αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ τουφεκισμοί, οἱ κατοικοῦντες τὰ ἄκρα
 τῆς πόλεως Τοῦρκοι ἤρπασαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των
 καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα ἀφήσαντες ἐστρωμένους καὶ
 αὐτὰς τὰς τραπέζας· οἱ δὲ Ἕλληνες ἦσαν κενὰς τὰς πρώτας
 οἰκίας, τὰς ἐλαφροαγώγησαν καὶ τὰς ἔκαυσαν· προχωροῦντες
 δὲ καὶ πάντοτε καίοντες ἀπῆντησαν πρὸς ἐντεῦθεν τοὺς ἐκεῖθεν
 μετ' ὀλίγον εἰσβαλόντας συναδέλφους των· ἀπῆντησαν καὶ τοὺς
 κατοίκους τοῦ Βραχωρίου Χριστιανοὺς ἐνόπλους κατὰ τὸ μέρος
 ὅπου προσεχεδιάσθη νὰ εὑρεθῶσι, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔτρεξαν πρὸς
 τὸ κέντρον ὅπου ἦσαν αἱ δυνατώτεραι οἰκίαι, καὶ ὅπου ὁ Νούρ-
 κας, ὁ Ταχῆρ-Παπούλιας καὶ οἱ μπέηδες τοὺς ἀνέμεναν ἐγκλει-

στοι. Ἐκεῖ ἤρχισε σφοδρὸς καὶ πεισματώδης ἀμοιβαίος τουφεκισμός· καὶ ἂν οὐ ἐξημέρῳσεν, εὐρέθησαν τέσσαρες Ἕλληνες νεκροὶ καὶ πολλοὶ τραυματαῖαι. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τόσον ἦσαν πλήρεις θάρρους, ὥστε ἡτοιμάσθησαν νὰ ἐπεξέλθωσι ἐρεθιζόμενοι δι' ἀμοιβαίων ὕβρεων. «Καρτερεῖτέ μας παληοραγιάδες», ἔλεγαν οἱ Τοῦρκοι. «Ἐλθετε βρωμόσκυλα, ἂν ἦσθε παληοκάρια», τοῖς ἀπεκρίνοντο οἱ Ἕλληνες.

Ἐν ᾧ δὲ ἐλογομάχουν ὁμηρικῶς προκαλοῦντες καὶ προκαλούμενοι, ἤκούσθησαν μακρόθεν πολλοὶ τουφεκισμοὶ περὶ τὴν ἀ΄ ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἦσαν δὲ οἱ περὶ τὸν Σαδῆμην καὶ τὸν Γρίβην φθάσαντες τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ τουφεκίζοντες ἐπὶ τῆς εἰσελεύσεώς των. Οἱ Τοῦρκοι ἐδειλίσκων, καὶ ἀποροῦντες ἡρώτων τοὺς Ἕλληνας πόθεν τοῖς ἦλθε τόση νέα δύναμις· «Ἄλλη τόση θὰ μᾶς ἔλθῃ αὔριον», ἀπεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες· «καὶ ἂν δὲν προσκυνήσητε σήμερον, ὅλους θὰ σᾶς κόψωμεν αὔριον». Οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν περὶ τὴν μεσημβρίαν νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰσκακουσθέντες ἔστειλαν ἀξιωματικόν, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν φιλοφρόνως, καὶ ἀκούσαντες αὐτὸν λέγοντα ἐξ ὀνόματος τῶν δερβενχάδων καὶ τῶν μπέηδων ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ ἡσυχάσωσιν, «εἰπέ», ἀπεκρίθησαν, «τῷ δερβένχα· «ὅτι ἡμεῖς ἦλθαμεν ν' ἀποδιώξωμεν τοὺς Τοῦρκους, καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν παλαιὰς σχέσεις πρὸς αὐτόν, εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τῷ δώσωμεν συνοδίαν ἕως εἰς τὸ Μακρυνόρος εἰς ἀσφάλειάν του, ἂν θέλῃ φιλικῶς νὰ φύγῃ». Ἀποτυχούσης τῆς ἐπικηρυκείας, ἡ μάχη ἐξήφθη σφοδρότερα. Ὁ δὲ Νούρκας καὶ οἱ ἐν τῷ διοικητηρίῳ ἐγκριτώτεροι μπέηδες τόσον ἐφοβήθησαν ἐπὶ τῇ ἐφορμῇ, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι διὰ τοῦ ὀπισθεν μέρους καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τινων γειτονικῶν οἰκιῶν· τὸ δὲ ἐγκαταλείφθην διοικητήριον ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐλαφρυαγωγῆθη καὶ ἐπυρπολήθη. Ἐγκατελείφθη μετ' ὀλίγον καὶ ὅλη ἡ πόλις, καὶ οἱ Τοῦρκοι περιωρίσθησαν εἰς πέντε ἢ ἑξ οἰκίας ἀφῆσαντες καὶ αὐτὰς τὰς τροφικοποθήκας των. Ἐν τασούτῳ συνέρρεον καθημερινῶς εἰς πολιορκίαν τοῦ Βραχωρίου Βαλτινοὶ καὶ Σηρομερίται. Τὴν 30 ἦλθεν ὁ Γιώτης ἀδελφὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Σηρομέρου Γεωργάκη Βαρνακιώτου, τοῦ σημαντικωτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν ὅλης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἦλθε καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνακιώτης· ὥστε τὴν 3 ἰουνίου συνηριθμοῦντο 4000

•Ιουνίου

οὐ αὐτόθι ὀπλαφόροι "Ἕλληνες" ἀλλ' ἔπασχαν ἔλλειψιν πολεμεφοδίων· ἐστενοχωροῦντο δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐτι μᾶλλον καθ' ἡμέραν, πάσχοντες καὶ οὗτοι ἔλλειψιν τροφῶν.

"Ἐπλεε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πρὸς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν ἀγγλικὸν πλοῖον ἐμπορικόν, φέρον ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ σκέπην τῆς οὐδετέρως του σημαίως πολεμεφοδία εἰς πώλησιν. Κατὰ τύχην ἔμαθεν ὁ πλοίαρχος ἔξω τοῦ λιμένος τοῦ Μεσολογγίου τὰ τοῦ Βραχωρίου, καὶ ἦν ἔπασχαν οἱ "Ἕλληνες" ἔλλειψιν πολεμεφοδίων, ἔρριψεν ἄγκυραν, ἀπεβίβασε τὰ πολεμεφοδιά του καὶ ἐν ἐλαφρὸν κινόνι, καὶ τὰ συνώδευσεν εἰς Βραχωρί ὅπου τὰ ἐπώλησεν. Ἐφοδιασθέντες τοιουτοτρόπως οἱ "Ἕλληνες" ἐμάχοντο σφοδρότερον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, μὴ προσδοκῶντες ταχέϊαν ἑξωθεν βοήθειαν εἰς λύσιν τῆς πολιορκίας, διότι ἤκουσαν ὅτι οἱ "Ἕλληνες" κατέλαβαν τὰ στενὰ τοῦ Μχαρυνόρου, καταναλώσαντες καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς τροφὰς ἀπεφάσισαν νὰ συμβιβασθῶσι καὶ ἐζήτησαν δευτέραν συνέντευξιν. Ὁ Νούρκας, ὡς ἄνθρωπος γνωστός, τινῶν δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ φίλος, ὑπῆγε πρὸς αὐτούς καὶ ἐσυμβιβάσθη, αὐτὸς μὲν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Ἀλβανοὶ νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐπαύριον ἀβλαβεῖς καὶ ἔνοπλοι ὑπὸ τὴν συνοδίαν καὶ ἐγγύησιν τῶν Ἑλλήνων φέροντες καὶ τὰ πράγματα τῶν, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι νὰ συνθηκολογήσωσιν ἰδίως μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἂν ἤθελαν· τοῖς παρέδωκε δὲ ὡς ὁμηροῦ καὶ τὸν υἱόν του. Τοιουτοτρόπως ὁ αἰσχρὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ σουλτάνου, παρὰ τὰς τὸ πρὸς αὐτὸν χρέας του καὶ καταπατήσας τὴν τιμὴν του, ἐγκατέλειπε τοὺς συμπάσχοντας ὁμοπίστους του ἐπ' ἀσφαλείᾳ καὶ ὠφελείᾳ μόνον ἐκυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων του. Ἀνκιδῆς εἰς τοὺς λόγους του καὶ ἄτιμος εἰς τὰς πράξεις του, εἰδοποίησε τοὺς μπέηδας, ἐπιστρέψας, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ Ἀλβανοὶ του θ' ἀνέχωρουν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ συνθήκῃ. « Ἀμ' ἡμεῖς ποῦ μὰς » ἀφίνεις; » τὸν ἠρώτησαν οἱ μπέηδες· « Κάμετε », τοῖς ἀπεκρίθη ψυχρά, « ὅ, τι σὰς φωτίσῃ ὁ Θεός », καὶ διέταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς πλουσίους Ἑβραίους νὰ τῷ φέρωσι τὰ πολυτιμὰ τῶν πραγμάτων καὶ τὰ χρήματα, εἰπὼν ὅτι ἀρεστότερον τοῖς ἦτο νὰ τὰ ἐπάρῃ αὐτὸς ὁ φίλος τῶν σήμερον, ἢ νὰ τὰ ἐπάρωσιν οἱ ἐχθροὶ τῶν αὔριον. Οἱ μπέηδες καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους, ἀπηλπίσθησαν, διότι ἔβλεπαν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γυμνωθῶσι σήμερον ὑπὸ τῶν φίλων τῶν, καὶ νὰ πέσωσιν αὔριον γυμνοὶ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῶν· ὑπεί-

κοντες δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην ἔδωκαν μὲν πολλὰ τῶν πολυτίμων πραγμάτων τῷ Νούρκα, ἀλλ' εἰδοποίησαν κρυφίως τοὺς γνωρίμους των ὀπλαρχηγούς Ἕλληνας διὰ τινος Ἑβραίου, ὅτι ὁ Νούρκας τοὺς ἐπῆρεν ὅσα σκοπὸν εἶχεν νὰ τοῖς δώσωσιν εἰς λύτρωσιν των. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ εἰδοποίησαν τὸν Νούρκαν, ὅτι ἔμαθον τὰς πράξεις του, καὶ διελάλησαν ἐν τῇ πόλει, ὅτι ὅστις Ἀλβανός, μικρὸς ἢ μεγάλος, ἐφωρᾶτο ἐπὶ τῆς ἐξόδου ἀπάγων ὁποιοῦδήποτε εἶδους πράγματα τῶν ἐντοπίων Τούρκων ἢ Ἑβραίων θὰ ἐφρονέυετο ὡς παραβάτης τοῦ συμβιβασμοῦ. Ὁ Νούρκας ἀπεκρίθη, ὅτι ἔτοιμος ἦτο ν' ἀποδώσῃ αὐτὸς πρῶτος ὅσα ἐπῆρε, καὶ νὰ ὑποβληθῇ καὶ ὑποβάλῃ καὶ ὅλους τοὺς συντρόφους του τὴν ἐπύριον ἐπὶ τῆς ἐξόδου εἰς ψηλὰ ρησιν· περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐδραπέτευσεν μεθ' ὅλης τῆς συνοδίας του ἀπάγων ὅσα ἤρπασεν. Οἱ μπέηδες ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως τὴν δραπέτευσιν του, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν εἰς καταδιώξιν τὸν Κώσταν Βλαχάπουλον κατὰ τὸ Μακρυνόρος. Ὁ Νούρκας ἀνέβη δρομικῶς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Καρπενησίου, προθέμενος νὰ μεταβῇ εἰς Πατρατσίνι· ἀλλ' ἔπασε καὶ αὐτός, ἔπασαν καὶ ὅσα ἤρπασεν εἰς χεῖρας τῶν ἀδελφῶν Γιολδασαίων, ὀπλαρχηγῶν τοῦ Καρπενησίου, εἰδοποιηθέντων ἐν κκιρῷ περὶ τῆς δραπέτευσώς του καὶ προκαταλαβόντων τὰς διόδους. Οὕτως ἡ θεία δίκη ἐπικίδευσεν τὸν παραβάτην τῶν καθηκόντων του καὶ τὸν προδότην τῶν ὁμοθησίων του. Οἱ δὲ ἐν Βραχωρίῳ Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι παρεδόθησαν τὴν θ' ἐπὶ ἀσφαλεῖ ζωῇ καὶ τιμῇ· καὶ οἱ μὲν μπέηδες δὲν ἐκαλύπαθον, ὥς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνατῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἄλλων Τούρκων ἐφρονέυθη· οἱ δὲ Ἑβραῖοι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐφρονέυθησαν ἀνηλεῶς ἐπὶ προφάσει, ὅτι οἱ ὁμόπιστοὶ των ἔσυραν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ σῶμα τοῦ πατριάρχου, καὶ κατεμήνυσαν τοὺς κρυπτομένους Χριστιανούς. Τοιοῦτοτρόπως Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι ἐράνησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πολλάκις μαθηταὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχολείου, ἀλλὰ σχολείου τουρκικοῦ διδάσκοντος νὰ παιδεύωνται διὰ πταίσματα ἄλλων οἱ μὴ πταίσαντες.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἐπάτησαν οἱ Ἕλληνες τὸ Βραχωρί, ἔπασε καὶ ὁ Τσόγκας αἰφνης ἐπὶ τοὺς ὀλίγους Τούρκους τοὺς κατέχοντας τὰ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Ἀχαρνανίας ἀντικρὺ τῆς ἀγίας Μαύρας τειχίδια τοῦ Τεκῆ καὶ τῆς Πλαγιᾶς, καὶ

ταῦτα μὲν ἐκυρίευσεν, τοὺς δὲ ἐν αὐτοῖς ἄλλους ἐσκότωσε, καὶ ἄλλους ἀπέστειλεν εἰς Ἄρταν ἐπὶ ἀνταλλαγῇ· προσέβαλε μετὰ ταῦτα καὶ τὴν πόλιν τῆς Βονίτσης καὶ τὴν ἐπάτησεν ἔρημον μείνσαν, διότι οἱ μὲν κάτοικοι αὐτῆς Χριστιανοὶ ἔφυγον πρὸ τῆς εἰσβολῆς του, οἱ δὲ Τούρκοι ἐκλείσθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὴν διακηρῇσῃ, ὡς πολεμούμενος ἀνωθεν, τὴν ἐγκατέλειπεν.

Οἱ Ἕλληνες ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὸ Βραχώρι, ἐγκατέστησαν προσωρινὴν Ἀρχὴν καὶ ἐστράτευσαν πρὸς τὸ Ζαπάντι, μικρὰν καμὸπολιν, ὅλην ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένην καὶ τρεῖς τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχουσαν τοῦ Βραχωρίου. Βλέποντες οἱ ἐν αὐτῇ Τούρκοι τὰ κατὰ τὸ Βραχώρι προεῖδαν τί τοῖς ἐμελλεν· ἀλλὰ προσδοκῶντες πάντοτε βοήθειαν παρὰ τοῦ ἐν Ἄρτῃ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ περιτειχίσθησαν ἐκ τοῦ προχείρου, καὶ ἡτοιμάσθησαν εἰς ἀντίστασιν· ὠχύρωσαν καὶ δύο ζαμιά καὶ τέσσαρας δυνάτους πύργους καὶ τοὺς περιετόφρευσαν. Τριακίσιοι ἦσαν οἱ πολεμισταί, ἐν οἷς καὶ τινες Ἀλβανοί, καὶ δις ἀπερρίψαν τὰς περὶ παρὰδόσεως πρωτάσεις τῶν Ἑλλήνων. Τὴν δὲ 16 ἐπαρμήσαντες οἱ Ἕλληνες ἀπεκρούσθησαν καὶ μεγάλως ἐβλάφθησαν· μετέφεραν τότε δύο κανόνια ἐκ Μεσολογγίου, ἀλλ' οὐδ' ἐξ αὐτῶν ὠφελήθησαν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κανονοβολιστῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων σφαιρῶν· μετὰ ταῦτα κατεσκεύασαν πύργον ὑψηλὸν καὶ ἐκεῖθεν ἐκτόπουν τοὺς ἐχθρούς· ἀλλὰ καὶ οὕτως οὔτε τοὺς ἐβλαπταν οὔτε τοὺς ἐφόβιζαν· ἤνοιξαν ὑπόνομον, τὴν ἀναψαν τὴν 18, κατηδάφισαν μέρος τοῦ περιτειχίσματος καὶ ἐφώρμησαν συγχρόνως παλλαχόθεν, ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν καὶ τότε ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἀντιπάλων, φανέντων τύσον ἀνδρείων, ὥστε μετὰ τὴν ἐφροδὸν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Ἑλλήνων ἐξῆλθαν παλλαχόθεν ξιφῆρεις καὶ ἔτρεψαν οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον ὁ Βλαχόπουλος, ἀπομείνας μετὰ τινων ἐν τῇ θέσει του, εἶχεν ἔμπροσθέν του ἓν μικρὸν κανόνι, καὶ οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Ἰσούφην Σουλευκάραγαν νὰ τὸ ἀρπάσωσιν· ἦλθαν δὲ τόσον πλησίον, ὥστε ἐφίνευσαν ἓνα ἐκ τῶν φυλασσόντων αὐτό· ἀλλ', ἐν ᾧ κατεγίνοντο νὰ σκυλεύσωσι τὸν φρονεῦσέντα, ὁ Βλαχόπουλος ἐτουφέκισεν ἔνδοθεν τοῦ προμαχῶνός του εὐστόχως καὶ ἔρριψε νεκρὸν τὸν Σουλευκάραγαν, διακρινόμενον διὰ τῆς χρυσῆς ἐνδυμασίας του. Τότε οἱ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος Τούρκοι ἐκύκλω-

σαν τὸν νεκρόν, ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸν σηκώσωσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπανήλθαν τινες τῶν φυγόντων Ἑλλήνων εἰς ἣν κατεῖχαν οἱ περὶ τὸν Βλαχόπουλον θέσιν καὶ σφοδρῶς κυτοῦντες τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους καὶ φονεύοντες τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐπανεέλθωσιν ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματός των ἄπρακτοι· ὑπεχώρησαν δὲ συγχρόνως ἐντὸς αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν ἐξ αἰτίας τοῦ συμβάντος τούτου. Πέντε Ἑλληνες ἐφονεύθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ δεκατρεῖς ἐπληρώθησαν· ἐφονεύθησαν καὶ δεκαεπτὰ Τούρκοι. Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὰ διδάγματα τῶν αὐθεντῶν καὶ διδασκάλων των ἔκοψαν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ τὰς ἐκρέμασαν ἔξωθεν τοῦ πύργου των κατέναντι τῶν πολιορκουμένων δυστυχῶν συγγενῶν των. Οἱ δὲ Τούρκοι, στερηθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ μηδεμίαν βλέποντες ἔξωθεν βοήθειαν, ἔχασαν καὶ τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ θάρρος καὶ παρεδόθησαν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τιμῆς καὶ ζωῆς, παρέδωκαν καὶ τὰ ὅπλα καὶ δὲν ἐκακόπαθον· καὶ οἱ μὲν ἐντόπιοι διεσπάρησαν ὅπου ἠθέλησαν, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἐστάλησαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς Ἀρταν ἀσφαλεῖς, ἀλλ' ἄοπλοι.

Ὁ δὲ Χουρσήδης, λαβὼν γνῶσιν τῶν ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν 20 μαΐου συμβάντων, διέταξε τὸν Ἰσμὰήλπασαν Πλιάσαν νὰ εἰσβάλῃ μετὰ 1800 εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Μακρυνόρους πρὸς ἀντίληψιν τῶν πασχόντων ὁμοπίστων του. Πύλη τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἠπειρὸν εἶναι τὸ Μακρυνόρος· ἔχει δὲ δύο διόδους, τὴν μὲν διὰ τῆς Παληοκούλιας, τὴν δὲ διὰ τῆς Λαγκαδάς, διαχωριζομένης πρὸς τοὺς πρόποδας παρὰ τινὰ ρύακα διὰ τῆς μεταξὺ τοῦ ὄρους καὶ τοῦ Κομποτίου κοιλάδος ρέοντα· κεῖται δὲ ἡ Παληοκούλια πλησιέστερον τῆς θαλάσσης.

Μεθὼν ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Βαλτου, τὴν μελετωμένην εἰσβολὴν καὶ ἀνέτοιμος εἰσέτι, ἔτρεξε μετὰ μόνων 43 πρὸς τὸ Μακρυνόρος ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι θὰ περηκολούθουν ὁ Βαρνακιώτης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγαί. Τὴν 27 ἡ παραφυλακὴ τοῦ Ἰσμὰήλη ἐκ 200 ἀνέβη τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους. Ὁ Ἰσκος προκαταλαβὼν τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Λαγκαδάς δυνατὴν θέσιν, Γυρτοπήδημα, ἀντέστη καὶ ἀπέκρουσεν εὐτυχῶς τὴν προφυλακὴν· μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Παληοκούλιαν, ἀντέστη καὶ

ἐκεῖ καὶ ἐμπόδισε τὴν αὐτὴν προφυλακὴν δοκιμάσασαν νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν της.

Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες συνείθιζαν, ἐν ᾧ ἐμάχοντο, νὰ συνομιλῶσι. «Ποῦ πᾶς πασᾶ;» ἐφώναζεν ὁ Ἰσκος ἐκ τῆς θέσεως τοῦ μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀντίστασιν, «θὰ χαθῇς ὅλον τὸ Κάρλελι ἐπίασε τ' ἄρματα». «Ἀλήθεια καπητὰν Ἀνδρέα;» τὸν ἠρώτησεν ὁ πασᾶς, «ἀλήθεια πασᾶ», ἀπεκρίθη ὁ Ἰσκος, «εἰς τὴν πίστιν σου;» «εἰς τὴν πίστιν μου». Ὁ Ἰσμηλὴς, πιστεύσας τοὺς ἀληθεῖς λόγους τοῦ Ἰσκου, δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ εἰσβάλλων εἰς τὰ ἐνδότερα, καὶ ἂν διέβαινε καὶ τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, διὰ τοῦτο ὡπισθοδρόμησε πανστρατιᾷ αὐθημερὸν καὶ ἐστρατοπέδευεν ἐν Κομποτίῳ σκοπεύων νὰ εἰσβάλῃ μετὰ τυχῶν ἐν πολλῇ δυνάμει.

Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι, μετέβη καὶ ὁ Ἰσκος εἰς Λαγκαδᾶν, ὅπου ἦλθαν μετ' ὀλίγον ὁ Καρχισκάκης καὶ ὁ Γῶγος Μπακώλας. Συνήλθαν ἐκεῖ καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν.

Ἡ φήμη, ἡ πολλὰκις μεγαλύνουσα τὰ συμβάντα, διέδωκεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἄρ' οὐ ἀπώθησαν τοὺς Τοῦρκους, ἐχύθησαν κατόπιν αὐτῶν καὶ κατέλαβαν τὴν Κομποτί. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ Ἕλληνές τινες καὶ ὁ Ἀλβανὸς Σουλεϊμάνης Μέτος, ἐχθρὸς τῆς Πύλης ὡς ἀληπασιζων, ἤρχοντο πρὸς τὴν Κομποτί ἀνύποπτοι, ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Οἱ ἐν Λαγκαδᾷ τοὺς εἶδαν μακρόθεν ἐρχομένους, ὑπέθεσαν ὅτι ἐλάνθανθησαν, καὶ προιδόντες τὸν ἀπροσδόκητον κίνδυνόν των ἔδραμαν εἰς βοήθειάν των ἐπέδραμαν καὶ οἱ ἐν Κομποτίῳ Τοῦρκοι, καὶ οὕτω συνεκρούσθησαν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι κατὰ τὸν Ἀνιόνον. Ἐσκοτώθησαν τινες ἀμφοτέρωθεν κατὰ τὴν σύγκρουσιν, ἐπληγώθη καὶ ὁ Καρχισκάκης καὶ μετέβη εἰς Λουτράκι πρὸς ἱατρίαν.

Τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἀφ' ἧς οἱ Ἕλληνες ἐκτύπησαν τοὺς ἐν Βραχωρίῳ Τοῦρκους, οἱ Γιολδασαῖοι καὶ ὁ ὀπληρχηγὸς τοῦ Σοβολάκου Γιάννης Μπράσκας ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς ἐν Καρπνησίῳ Τοῦρκους. Οὗτοι, ὡς 70 οἰκογένεια, ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν τῆς κωμοπόλεως καὶ ἀνίσταντο γενναίως, εἰδοποιήσαντες κρυφίως τὸ ἐν Ἰωαννίνοις στρατόπεδον περὶ τῆς κατὰστάσεώς των. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες Ἕλληνες τὸν ἦσαν ἄπλοὶ καὶ ἀνείδεοι, ὥστε μετεχειρίσθησαν τὰ ἐξῆς πολεμιστήρια. Ἐσχισαν τὸ στέλεχος μὲς ἀγριαπηνιδίς καὶ τὸ

ἐκοίλαναν πλὴν τοῦ κάτω μέρους· συνήρμωσαν ἔπειτα τὰς δύο σχίζας καὶ τὰς ἐσιδήρωσαν ἐν εἴδει κανονίου εἰς ἐκπόρθησιν τῶν οἰκιῶν· βλέποντες δὲ ὅτι τὸ πυροβόλον τοῦτο ἐκκίετο μᾶλλον ἢ ἔκκαιε, κατεσκευάσαν σιδηρᾶς διχαλάς, αἷς ἐφαρμόζοντες πε-
 πυρωμένας εἰς τὸ στόμα τῶν τουφεκίων ἔρριπταν ἐπὶ τὰς ἐχ-
 θρικός οἰκίας, ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἔσθεαν τὰ φλογερὰ ταῦτα βέλη
 προσάπτοντες ὅπου ἐκόλλων βρεκτὰ ξυλοσπόγγια (β).

Τὴν δὲ 19 μαθόντες οἱ πολιορκηταί, ὅτι ἤρχοντο στρατεύ-
 ματα ὑπὸ τὸν Βελήμπεην Πρεμετινὸν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορ-
 κουμένων διηρέθησαν· καὶ οἱ μὲν ἔμειναν ὅπου ἦσαν, οἱ δὲ κατέ-
 λαβαν τὰ Καγγέλια, βουνὰ δύο ὥρας μακρὰν τῆς κωμοπόλεως,
 ἀλλ' ἐπελθόντες οἱ Τούρκοι τοὺς ἔτρεψαν φονεύσαντες καὶ τὸν
 Κατσαικογιάννην· ἐπορεύθησαν καὶ εἰς τὴν κωμόπολιν καὶ τὴν
 ἔκαυσαν ἐν μέρει· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Ἕλληνας ἔφυγαν διὰ νυκτὸς
 καὶ συνῆλθαν εἰς τὸ χωρίον, ἅγιον Ἀνδρέαν, τρεῖς ὥρας μα-
 κρὰν τοῦ Καρπενησίου, δημοπρατοῦντες ὅσα ἤρπασαν τοῦ Νούρ-
 κα, ὡς ἂν ἦσαν ἐν πλήρει εἰρήνῃ· ἀλλὰ μαθόντες ὅτι παρηκο-
 λούθουν οἱ Τούρκοι, κατέλαβαν τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Καρπενη-
 σίου χωρίον Μπιάραν, ὅπου προσβαλόντες αὐτοὺς γενναίως τοὺς
 διεσκόρπισαν· διεσκόρπισαν μετ' ὀλίγον καὶ τοὺς κατασχόντας
 τὰ Καγγέλια. Ἐν ᾧ δὲ ἐπολέμουν, οἱ πολιορκούμενοι μὴ θεω-
 ροῦντες ἑαυτοὺς τοῦ λοιποῦ ἀσφαλεῖς, ἔφυγαν τὴν νύκτα διὰ
 δυσβάτων ὁδῶν εἰς Ἡπειρον.

Συγχρόνως σχεδὸν ἀπεδίωξαν καὶ οἱ Ἀγραφιῶται τοὺς ἐν τῇ
 ἐπαρχίᾳ αὐτῶν ὀλίγους Τούρκους ἀβλαβεῖς, καὶ συσσωματω-
 θέντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ των Σταμούλη Γάτσου
 ἔπесαν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἔκαυσαν τὰ ἐπὶ τῶν μεθωρίων δύο κα-
 νιστοχώρια, Φράγκον καὶ Λοξάδαν. Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ
 προχωρήσωσι καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα, ἐπῆλθαν οἱ ἐν Λαρίσση Τούρ-
 κοὶ καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ ἀναβῶσιν εἰς
 τὰ χωρία Μπλάζον καὶ Κανάλια· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τοὺς προσέβα-
 λαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν· τοὺς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὰ χωρία Κε-
 ρασιὰν καὶ Σταῦγκον ὅπου ἀπεσύρθησαν, τοὺς ἐπολέμησαν καὶ
 ἐκεῖ, τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη καὶ κατέλαβαν τὴν
 Ῥεντίαν. Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας κατέβησαν οἱ Ἕλληνας ἀπὸ
 τῶν ὀρέων, ἐπολιόρκησάν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ λογοθέτου Ζώ-
 του τοὺς κατὰ κράτος τὴν Ῥεντίαν Τούρκους, καὶ ἔκαυσαν
 μέρος αὐτῆς· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ὑπερίσχυσαν ἐπὶ τέλους, διεσκόρ-

πισαν καὶ αὐθις τοὺς ἐχθροὺς των, ἡχμαλώτευσαν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Κώσταν Βελήν, ὃν ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐθανκτώθη, καὶ διέμειναν ἕκτοτε ἐν Ῥεντίνῃ ἀνενόχλητοι.

Ὁ δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας στρατοπεδεύων ἐν Κομποτίῳ τουρκικὸς στρατός, συμπληρωθεὶς εἰς τετρακισχιλίους ὑπὸ τὸν Ἰσμάήλπασαν Πλιάσαν, τὸν Ἀχμέτπασαν Βρυώνην, τὸν Χασάμπην, τὸν Μπεκήραγαν Τσαγκιόρον καὶ τὸν ἀρχιταμίαν τοῦ Χουρσήδη, ἐστράτευσεν τὴν 17 πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου.

Οἱ Ἕλληνες ἐγκαρδιωθέντες ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων, λαθόντες καὶ ἱκανὰ πολεμεφόδια σταλέντα πρὸς αὐτοὺς ἐκ Μεσολογγίου διὰ τοῦ Γεωργάκη Βαλτινοῦ, ἡτοιμάσθησαν εἰς ἀντίστασιν. Δύο ἦσαν τότε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ Μακρυνόρον, ὁ Γῶγος καὶ ὁ Ἰσάος. Οὗτοι δὲν ἤξευραν κατ' ἀρχὰς ἂν οἱ Τούρκοι ἐσκόπευαν νὰ εἰσβάλλωσι διὰ τῆς Παληροκούλιας ἢ διὰ τῆς Λαγκιάδας· ἀλλ' ἰδόντες αὐτοὺς ὁδούντας πρὸς τὴν Παληροκούλιαν, ἐτοποθέτησαν τοὺς πλείστους τῶν στρατιωτῶν ἐκεῖ, τοὺς δὲ λοιποὺς κατὰ τὴν Λαγκιάδα. Οἱ Τούρκοι προχωρήσαντες πρὸς τὴν Παληροκούλιαν, ἐστράφησαν αἰφνης εἰς τὸ ἄλλο στενόν, καὶ ἔπασεν ἡ προφυλακὴ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ὅχι πλειοτέρους τῶν ἑκατὸν ὑπὸ τὸν Γῶγον κατὰ τὴν ἀγίαν Παρασκευήν. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι πολλὰ στενὴ, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν πολλοὶ Τούρκοι νὰ πολεμήσωσι διὰ μιᾶς. Ὁ Γῶγος, ἀρξαμένης τῆς μάχης, ἐφάνη ἀξίως τῆς πολεμικῆς του φήμης καὶ ἐνέπνευσε ταῖς ὁπαδοῖς του θάρρος ὡς πρόμαχος. Ἐν ᾧ διήρκει ἡ μάχη καὶ οἱ προχωροῦντες ἀλληλοδιαδόχως Τούρκοι ἐπιπταν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Ἑλλήνων, ἔπεσε θανασίμως πληρωθεὶς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς τουρκικῆς προφυλακῆς. Οἱ Τούρκοι, ἰδόντες αὐτὸν πεσόντα καὶ ψυχραρχοῦντα, ἔτρεξαν νὰ τὸν σηκώσωσι, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐθανκτώθησαν. Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἠκούσθησαν τουφεκιμοὶ μακρόθεν. Οἱ δὲ τουφεκίζοντες ἦσαν οἱ κατέχοντες τὰς ἄλλας θέσεις Ἕλληνες, οἵτινες βλέποντες, ὅτι ὅλοι οἱ Τούρκοι ἔπασαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Οἱ Τούρκοι, ἀψυχήσαντες δι' ἣν ἔπαθαν φθορὰν καὶ ὑποθέσαντες ἐκ τοῦ πολλοῦ τουφεκιμοῦ, ὅτι ἐπήρχετο πολλὴ δύναμις, ἐγκατέλειψαν τὸν ψυχραρχοῦντα ἀρχηγὸν καὶ τὰ δύο κανόνια καὶ ὠπισθοδρόμησαν τόσοι πολλοὶ ἀπέμπροσθεν τῶσων ὀλίγων. Οἱ Ἕλληνες ἐσκόλευσαν τοὺς φονευθέν-

τας καὶ ἐπῆραν πάμπολλα φορτηγὰ ζῶα φέροντα τροφὰς εἰς χρῆσιν τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ δὲ τραπέντες εἰς φυγὴν Τοῦρκοι τόσον φόβον, ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια, διέσπειραν ὡς πρὸς τὴν διόδον τοῦ Μακρυνόρου, ὥστε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν δεκαπέντε ἀκολουθῶν μηνῶν Τοῦρκος μὴδὲ κἂν νὰ φανῇ ἐτόλμησε πρὸς τὸ ὅρος ἐκεῖνο.

Εἴπαμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, θέλοντες νὰ ἀποκοιμίζωσι τοὺς Τοῦρκους περὶ ὧν ἐμελέτων ἐπαναστατικῶν κινήματων, διέδιδαν ἐπιτηδεῖως, ὅτι ὁ ἀποστάτης Ἀλῆς ὑπεκίνει τὰς ταραχὰς διὰ τὰ συμφέροντά του. Ὁ λόγος οὗτος, ἂν καὶ ψευδής, ἐπιστεύετο ἐν γένει καὶ κυρίως ὑπὸ τῶν πολέμωντων κατὰ τὴν Ἡπειρον ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ Ἀλβανῶν, καὶ μάλιστα ἄφ' οὗ οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν ἀναφανδὸν ὑπὲρ αὐτοῦ· τόσον δὲ ἐπιστεύετο, ὥστε ἅμα ἔμαθαν οἱ προὔχοντες τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνανῶν, ἐσυγχάρησαν τοὺς Σουλιώτας. Μόνος ὁ Ἀλῆς, ἐν γνώσει τῶν τῆς Ἐταιρίας, ἐγίνωσκε τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῶν ἐλληνικῶν κινήματων· ἀλλὰ δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ· ὥστε οἱ ἀληπασίζοντες Ἀλβανοὶ ἔμεναν ὑπὸ τὴν ἀπάτην, θεωροῦντες ὡς συμμάχους τῶν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἰδίας πατρίδος πολεμοῦντας Ἕλληνας.

Δεινὰ ἔπαθον μετὰ τὴν λαμπρὰν μάχην τοῦ Μακρυνόρου καὶ τινες ἄλλοι Τοῦρκοι κατὰ τὸ χωρίον Αὐτί, ὅπου ὁ σὺν αὐτοῖς στρατεύων ὀπλαρχηγὸς Πουλῆς ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γιαννάκην Ῥάγκον καὶ ἐθανατώθη. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν 200 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Φλώρον Γρίβαν καὶ τὸν Τραγουδάραν κατέλαβαν τὸ χωρίον τοῦ Πέτα· ἀλλ' ἐπιστρατευσάντων τῶν ἐν Ἀρτῇ Τοῦρκων, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν θέσιν τῶν, ἣν μῆτε κἂν νὰ ὀχυρώσωσιν ἐφρόντισαν, καὶ κατέφυγαν κκῶς ἔχοντες εἰς Μακρυνόρον. Ἐφρονεύθησαν δὲ καὶ τινες αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Τραγουδάρας γενναίως μαχόμενος.

Μετ' ὀλίγου δὲ ἡμέρας ὁ Γῶγος ἐτοποθετήθη μετὰ 250 ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Πέτα. Τὴν δὲ 15 ἰουλίου ἐπεστράτευσαν πάμπολλοι ἐχθροὶ ἐξ Ἀρτῆς καὶ ἐπεχειρήσαν ἐπανειλημμένας κατ' αὐτοῦ ἐφόδους, κατέχοντος ὑψηλὴν θέσιν κατέμπροσθεν τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καθ' ὅλας ἀπέτυχαν. Ἡ τόλμη τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τούτου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔφερεν εἰς θάμβος καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του, οὓς, ἐπταπλασίους ὄντας, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν προπορευόμενος

Ξιφήρης. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν τόσῳ λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων του ἔλεγαν ἔκτοτε καὶ φίλοι καὶ ἐχθροί, ὅτι ὅπου ὁ Γῶγυς, ἔκει καὶ ἡ νίκη.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἐπανάστασις διεδόθη καὶ περαιτέρω. Πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθέρως κοινωνίας τῶν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Θεσσαλίᾳ στρατοπέδων εἶχαν σταλῆ παρὰ τοῦ Χουρσέδη 750 Τούρκοι ὑπὸ τὸν Ἰβραήμ Πρεμέτην εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Πίνδου δύο μεγάλας Βλαχοκωμοπόλεις, τὴν τῶν Καλαρρύτων καὶ τὴν τοῦ Συράκου, τρία μίλια ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιεῖχε 680, ἡ δὲ δευτέρα 750 οἰκογενεάς, ὅλας χριστιανικάς. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν, καταθλιβόμενοι, φορολογούμενοι καὶ ὑβριζόμενοι παρὰ τῶν Τούρκων, ὑποκινούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν θελόντων τὴν διάχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως προκρίτων, Κωνσταντίνου Τουρτούρη, Πρωτοπαπᾶ Σγούρου, Ἰωάννου Κωλέττη καὶ Νικολάου Γιαννίκου, βουλήν ἔβαλαν ν' ἀποστατήσωσι καὶ προσκαλέσαντες κρυφίως εἰς βοήθειάν των τὸν ὀπλαρχηγὸν Γιάννακην Ῥάγκον ἀπέκλεισαν δύο περίπου ἐβδομάδας πρὸ τῆς μάχης τοῦ Πέτα τοὺς ὑπὸ τὸν Πρεμέτην ἐντὸς τινων οἰκιῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν μετὰ δέκα ἡμέρας ν' ἀναχωρήσωσιν ἀβλαβεῖς ὑπὸ συνθήκας (γ). Ἄλλ' οὗτοι ἀπερχόμενοι ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν στρατεύματα ἐρχόμενα εἰς τὰς δύο κωμοπόλεις ἐπὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Χουρσέδη, μαθόντες τὰ συμβάντα, καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Οἱ Συρακιῶται ἐφύλατταν τὴν πρὸς τὰ Ἰωάννινα ὁδὸν εἰς ἀπώθησιν τῶν ἐπερχομένων· ἄλλ' αὗτοι εὐρόντες προθύμους ὁδηγοὺς τοὺς κατοικοῦντας τὸ χωρίον Γάτισταν, 4 ὥρας ἀπέχον τοῦ Συράκου, καὶ νυκτοπαρήσαντες διὰ τινος στενοῦ καὶ ἀνυπόπτου μέρους ἐβάρσαν αἰφνης ὀπίσθεν τοὺς φυλάττοντας τὴν ὁδὸν Συρακιώτας καὶ τοὺς ἔτρεψαν· ἐν τῇ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῶν δύο κωμοπόλεων ἔσπευσαν νὰ μεταφέρωσιν εἰς ἀσφαλὲς μέρος τὰ πολυάριθμα ποιμνία των καὶ ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ῥάγκος, καταφρονηθέντες, ἀπελπισθέντες καὶ κακῶς ἔχοντες· μόνος ὁ ὀπλαρχηγὸς Γερομπαλωμένος, Συντεκνιώτης, ἐπέμενε πολεμῶν γενναίως ἱκανὴν ὥραν, ἔχων μόνον 8 παλληκάρια. Τοιαυτοτρόπως οἱ ἐχθροὶ ἐκυρίευσαν τὰς δύο κωμοπόλεις ἀναιμωτί, τὰς ἔκαυσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ἐναπομείναντα πράγματα τῶν φεγγόντων, ἐξ ὧν συνέλαβον μόνον δέκα

Τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔδραξε τὰ ὄπλα καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον.

Ἰουλίος

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 67 χωρία μικρὰ μεγάλα, ὅλα χριστιανικά. Γενικός ἀρχηγός τῶν ὀπλῶν τῆς ἐπαρχίας ἦτον ὁ Νικολός Στουρνάρης καὶ εἶχεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ τοῦς ὀπλαρχηγοῦς τῶν χωρίων Χριστόδουλον Χατσῆ Πέτρου, Νάσον Μάνταλον, τοῦς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, Στέριον, Γεώργιον, Κώσταν καὶ Μητρον, καὶ τὸν γαμβρόν του Γρηγόρην Λιακατῆν, ὀπλαρχηγόν τοῦ Κλενοβοῦ. Ἀπαντες δὲ οὗτοι ἐστράτευσαν ἀρχομένου τοῦ ἰουλίου μετὰ τρισχιλίων ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ βασιλικούς στρατιώτας ὅχι φανερῶς ὑπὸ τὸ σύμβολον τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἐπὶ λόγῳ ἀληθινοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφόνευσαν ἀναιτίως 66 Τούρκους διεσπαρμένους εἰς τὰ χωρία, ἔπειτα δὲ ἡτοιμάσθησαν νὰ πέσωσι πολλαχόθεν εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ ἐξήτησαν ὡς πρὸς τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν καὶ τὴν σύμπραξιν τοῦ Σταμούλη Γάτσου· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπαρνηθεὶς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα μετὰ τὰ κατὰ τὰ Ἀγραφα συμβάντα, ἀντέπραξε παρρησίᾳ καὶ ἔφερε Τούρκους εἰς προσβολὴν τῶν Ἀσπροποταμιτῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ σχέδιον ἐματαιώθη, καὶ αἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου κατέλαβαν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας διαφόρους θέσεις πρὸς ἀσφάλειαν. Ἀλλ' οἱ ἐν Τρικκάλαις Τούρκοι, μηχανήσαντες τὰ γενόμενα, ἐκινήθησαν οἱ μὲν κατὰ τοῦ Λιακατῆ, φυλάττοντος τὰ ἐπὶ τοῦ Κλενοβοῦ στενὰ, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χατσῆ Πέτρου, κατέχοντος τὸν Πρόδρομον, καὶ ἄλλοι κατ' αὐτοῦ τοῦ Στουρνάρη, στρατοπεδεύοντες ἐν τῷ χωρίῳ Πόρτας· ἀλλὰ καθ' ὅλας τὰς προσβολὰς τῶν ἀποκρουσθέντες ἐστράφησαν κακῶς ἔχοντες.

Ἐν τούτῳ οἱ ἐξ Ἰωαννίνων στρατεύσαντες, ἀφ' οὗ κατέστρεψαν τὰς κωμοπόλεις Καλαρρύτων καὶ Συράκου, ἐπορεύθησαν πρὸς τὸ Ἀσπροπόταμον καὶ ἐφθάσαν ἐπὶ τῶν ὁρίων τὴν 29 ἰουλίου. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἐξημερώθησαν αἰφνης κατὰ τὴν Πόρταν ἄλλοι 2000 Τούρκοι ἐκ Τρικκάλων ἵππεις καὶ πεζοὶ ἔλκοντες καὶ δύο κανόνια, ἐπολέμησαν τὸ ἐκεῖ ἐλληνικὸν στρατόπεδον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τὸ ἐβλαψαν· τὴν δὲ νύκτα πάμπολλοι Ἕλληνες ἐλειποτάκτησαν. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Στουρνάρης ὀπισθοδρόμησε πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ἀσπροποτάμου, καὶ κατέλαβε τὰς δυνατάς θέσεις τῆς Μαύρης Πούλιας καὶ τοῦ Κόρμπου, 8 ὥρας μακρὰν τῆς Πόρτας. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, πλήρεις θάρρους διὰ τὴν λειποταξίαν καὶ ὀπισθοδρόμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἔδραμον κατόπιν, καὶ καύσαντες τὰ μεταξύ χωρία

ἔφθασαν εἰς Κόρμπον, ὅπου τοὺς ἐκτύπησαν πάλιν· νυκτὸς δὲ γενομένης ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν κατὰ τὴν Πόρταν, φοβούμενοι νὰ ἐνδιανυκτερεύσωσιν ἐξ αἰτίας τῶν στενοτοπιῶν.

Ἐν τούτῳ, ἀφ' οὗ κατεστράφησαν αἱ κωμοπόλεις Καλαρὺτων καὶ Συράκου, ἀφ' οὗ ὑπερίσχυσαν αἱ ἐχθροὶ κατὰ τὰ Ἄγραφα, καὶ ἀφ' οὗ τὸ Ἀσπροπόταμον εὗρεθῇ ἐν μέσῳ δύο ἐχθρικῶν στρατοπέδων, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ διαχυθέντος φόβου ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῶν δύο κωμοπόλεων δὲν εἶχε δύναμιν ἀξιομαχον ν' ἀντιτάξῃ, οἱ Ἀσπροποταμίται, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ἐσυμβιβάσθησαν μετὰ τῶν Τούρκων, αὐτοὶ μὲν νὰ ἡσυχάσωσι καὶ νὰ στέλλωσι τοὺς συνήθεις φόρους, Τούρκος δὲ νὰ μὴ πατήσῃ τὰ χῶματά των.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἀπετύγχαναν τὰ ἐπὶ τοῦ Πίνδου κινήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡτοιμάζετο ἐκστρατεία εἰς ἀνάγκησιν τῆς Πάργας, ἥς τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀποδιώξει πανεστίους ἢ ὑπερίσχυσασα πολιτικὴ τοῦ Ἀλβ.

Ἐρρούρουν τὴν πόλιν ταύτην ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις 100 Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Χουσεῖμπεην Δελδινιώτην, υἱὸν τοῦ Μουσταφάπασα· 170 δὲ Πάργιοι, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἔφυγαν κρυφίως ἐκ Κορυφῶν, καὶ 50 Σουλῶται ὑπὸ τὸν φρούραρχον τῆς Πρενιάσης Παρβανδὸν μετεβιβάσθησαν ὅλοι τὴν νύκτα τῆς 24 εἰς Παγωνιάν, λιμένα πλησίον τῆς Πάργας, καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον τῆς Πάργας ὅρας, ἀγίαν Ἑλένην, ὅπου ἐκάθησαν ἀφανεῖς ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐνύκτωσεν, εἰσηλθὼν ἡσύχως εἰς τὸ προάστειον καὶ, εὐρεθέντων τῶν Τούρκων ὅλων ἐν τῇ πόλει ὡς μηδὲν ὑποπτεύοντων, τὸ ἐκυρίευσαν ἀναμιμῶτι καὶ ἐνδιέμειναν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι. Τὴν δὲ 27 ἐφάνησαν ἐξωθεν τῆς Πάργας ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκ τῆς κατὰ τὸν Μοῦρτον μοίρας καὶ συνέλαβαν 4 μικρὰ ἐλληνικὰ ἐκ τῶν μεταβιβάσκοντων εἰς τὴν Παγωνιάν τοὺς προθεμένους τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Πάργας· συνέλαβαν δὲ ἐν αὐταῖς καὶ τινες Παργίους. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέβησαν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην 500 Ἀλβανοὶ ἐκ Πρεβέζης, καὶ μετέβησαν εἰς Μαργαρίτι, ὅπου προσήλθαν αὐθημερόν καὶ χίλιοι Τσάμιδες· ὅλοι δὲ οὗτοι ἐστράτευσαν τὴν ὕστεραίαν πρὸς τὴν Πάργαν. Οἱ δὲ Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῷ προαστείῳ καὶ προσδοκῶντες πάντοτε νέαν βοήθειαν ἐκ Σουλίου, μετέβησαν εἰς ὕψινας θέσεις. Ἄλλ' αἱ ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες τοὺς ἔβαν

εἰς μέγαν κίνδυνον ὀλίγους ὄντας καὶ μήτε ν' ἀνθέξωσιν εὐτυχῶς μήτε νὰ φύγωσιν εὐκόλως δυναμένους. Καλῇ τύχῃ ἔφθασαν διαρκούσης τῆς μάχης ὅπισθεν τῶν ἐχθρῶν διακόσιοι Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Γιώτην Δαγκλῆν, τὸν Διαμαντῆν Ζέρβαν καὶ τὸν Νάσον Φωτομάραν καὶ τοὺς ἐλύτρωσαν. Τοιουτοτρόπως τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας ἀπέτυχε παντάπασι. Οἱ δὲ ἐκστρατεύσαντες Πάργιοι ἐπανελθόντες εἰς Κορυφούς, ὅπου ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα των, ἀπεπέμφθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ μεγάλου ἀρμοστοῦ ἐκδοθεῖσαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου καὶ λέγουσιν·

«Οἱ Πάργιοι, οἱ παραβάντες τοὺς καθ' ὅλας τὰς εὐνομουμένους ἐπικρατείας ἐν χρήσει νόμους καὶ παρακούσαντες τὴν κυβέρνησιν ὑφ' ἣν ἔζων, ἀποβάλλονται τῆς Ἑπτανήσου· ἀφ' ἧς δὲ ἡμέρας ἐκδοθῇ ἡ παρούσα, τοῖς δίδεται δεκαήμερος προθεσμία ὅπως συμπαραλάβωσι τὰ πράγματα των καὶ τὰς οἰκογενείας των, ἂν αὐταὶ θέλωσι νὰ συνακολουθήσωσιν· ἂν δέ τις ἐξ αὐτῶν τολμήσῃ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὰς νήσους ταύτας, ὑπόκειται εἰς θάνατον ὁ νόμος ποινάζει». Τοιουτοτρόπως οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀτυχεῖς Πάργιοι οὐτε τὴν πατρίδα των ἀνέκτησαν, καὶ τοῦ τύπου τῆς καταφυγῆς των ἐστερήθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

οὗ Αλαλιώται. - Ἀπόδκσις Ἑπτανησίων εἰς Γαστούνην. - Μάχαι -
Μετάδκσις Αλαλιωτῶν εἰς Πάτρας. - Πολιτικὴ τῆς ἀγγλοξανατικῆς
Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

ΔΙΗΓΗΘΗΜΕΝ ἤδη, ὅτι μεταξὺ ὅλων τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον Τούρκων τῶν μὴ κατοικούντων φρούρια μόνοι οἱ Αλαλιώται διέμειναν ἐν τῇ κωμοπόλει των βλέπτοντες τοὺς περιραιοῦντας Ἑλληνας, καὶ ὅτι, ἂν διὰ τὴν ἐνδεχομένην ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων δὲν ἐδέχθησαν παρ' αὐτοῖς τοὺς Γαστουναίους Τούρκους, ἔτρεξαν ὅμως εἰς βοήθειάν των, τοὺς ἐλύτρωσαν πολιορκουμένους ἐν Χλουμουτσίῳ καὶ τοῖς ἡνοῖξαν τὴν εἰς Πάτρας ὁδόν· ἐπειδὴ δὲ διεκρίθησαν τῶν λοιπῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων, χρῖνονμεν δικαίον νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐπὶ τερπνῆς καὶ ὑψηλῆς θέσεως τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γαστουνης ὄρους τῆς Φολῆς κεῖται ἡ κωμόπολις τοῦ Ἀλά, κατοικηθεῖσα ὑπὸ Ἀλβανῶν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων καθὼς καὶ τὰ Μπαρδουνοχώρια καὶ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 1769 Τουρκοῤῥωσικοῦ πολέμου, καθ' ὃν ἐχύθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον πληθὺν Ἀλβανῶν, καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου καταστροφῆς των, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τοῦ Ἀλά ἐπερίσσεισε, διότι κατέφυγαν ἐκεῖ ἱκανοὶ τῶν κατατρεχθέντων.

Ἀφ' οὗτο ἡ Πελοπόννησος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ ἐπαρχία τῆς Γαστούνης ἐκληρουχήθη εἰς τοὺς ἐκ τῆς σουλτανικῆς γενεᾶς Ὀθωμανίδας. Οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ἀνδρεῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι Αλαλιώται ἔζων κατ' ἀρχὰς ἢ ὡς λησταὶ ἢ ὡς ὑπομίσθιοι αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς ὑπομίσθιος δὲν ἀργεῖ νὰ γένῃ πρῶτον εὖνους, μετ' ὀλίγον φίλος, ἔπειτα ἰσότημος, καὶ τελευταῖον, ἀνώτερος τοῦ ἀνισχύρου μισθοδότου. Τοιοῦτοτρό-

πως οἱ ἀνέστιοι οὗτοι ἄνδρες, ὧν ἡ τύχη ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐβελτιουτο ἐξ αἰτίας τῆς ἀνδρίας καὶ φιλοπονίας αὐτῶν, καὶ τῆς ἡδυπαθείας καὶ ἀκηδίας τῶν Ὀθωμανιδῶν, κατήντησαν καὶ νὰ συγγενεύσωσι καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσωσι μεταπεσούσης καὶ τῆς ἐπὶ τὰς ἐπαρχίας Γαστούνης καὶ Πύργου ἐξουσίας, μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἀρρένων τῆς σουλτανικῆς γενεᾶς, εἰς τοὺς διαπρέψαντας ἀδελφοὺς Μουσταφάγαν καὶ Σεήδαγαν καὶ τὸν περὶφηρον συγγενὴ τῶν Ἀλῆ-Φαρμάκην, ὡς κληρονόμους ἐξ αἰτίας τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου γυναικῶν τῶν καὶ ὡς δυνατοὺς ἀνηγέρθησαν δ' ἔκτοτε λαμπραὶ καὶ δυναταὶ οἰκοδομαὶ ἐν τῇ κομοπόλει ἐν μέσῳ εὐρυχώρων περιοχῶν· ὥστε αἱ 800 οἰκίαι τοῦ Λάλα περιεῖχαν πολλὴν γῆν, καὶ τὴν γῆν ταύτην ἐσκέπαζαν καρποφόρα δένδρα. Εὐκραέστατος εἶναι ὁ ἀήρ τοῦ τόπου τούτου, ὑγιέστατα τὰ νερά, καὶ εὐρωστοὶ καὶ μακρόβιοι οἱ κάτοικοι. Ὀλίγος καιρὸς ἦτον ἀφ' οὗ ἐδόθησαν εἰς τὰς τρυφὰς καὶ τὰς ἀναπύσεις ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπιβέβησαντος πλούτου· διὰ τοῦτο ἐφύλατταν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως τῶν ὅπλων τὸν πρῶτον πολεμικὸν χαρακτηρὰ καὶ ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς ἀνδρικῆς καταγωγῆς τῶν.

Ἡ εὐτυχὴς ἐκστρατεία αὐτῶν εἰς λύσιν τῆς πολιτορίας τοῦ Χλουμουτσίου τοὺς ἐθαύρουνε νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ ἄλλας πλείονας λόγου ἄξιας· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν δυνατοί, ἐπλάκωσαν ὅλα τὰ πέριξ τοῦ Λάλα χριστιανικὰ χωρία, παρέλαβον βίᾳ 200 ἐκ τῶν ἐγκατοίκων ὡς συναγωνιστάς, καὶ συσσωματωθέντες, ὅλοι ὑπερχίλιοι, ἐστράτευσαν εἰς Πύργον τὴν 2 ἀπριλίου.

Ἐντὸς τοῦ Πύργου ἦσαν 550 Ἕλληνες ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, ἐν οἷς διέπρεπαν ὁ Χαρκλάμπης Βιλαέτης ἐντόπιος, καὶ ὁ Ἀλέξης Μοσχούλας ἐξ Ἀγουλινίτης· παρευρίσκοντο δὲ καὶ οἱ Ζακύνθιοι ἀδελφοὶ Καμπασαῖοι Παναγιώτης καὶ Δημήτρης, καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος καὶ Γιάννης, διαβιβασθέντες ἐκ Ζακύνθου εἰς τὸ Πυργί τὴν 25 μαρτίου καὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν πατέρα τῶν ἦσαν δὲ καὶ χίλιοι ἀδύνατοι ψυχαί.

Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ δεῖξωσι στῆθος πρὸς τοὺς ἐπερχομένους καὶ ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν Ασαλιῶται ἐτοποθετήθησαν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐξεστράτευσαν, μίαν ὥραν μακρὰν αὐτῆς καὶ ἐκάλεσαν διὰ γράμματος τοὺς Πυργίους νὰ προσκυνήσωσιν· οἱ δὲ Πύργιοι ἀπεκρίθησαν,

ἔτι ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ προσκυνήσῃ ὁ Τοῦρκος τὸν Χριστιανόν. Διὰ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης διήλθεν ἡ ἡμέρα. Τὴν δὲ ἐπ' αὐτὸν διηρέθησαν οἱ Ἀκλιῶται εἰς τρία σώματα, ἔπασαν ἐπὶ τὰ ἔξω ὄχυράματα, καὶ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, 300 Ἕλληνες καὶ διάφοροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐδραπέτευσαν καὶ κατέφυγαν εἰς Σκαφιδιὰν καὶ εἰς ἄλλους πλησίον λιμένας κακῶς ἔχοντες, οἱ δὲ λοιποὶ 250 ὑπὸ τὸν Βιλαέτην, τὸν Μοσχούλαν, τοὺς υἱοὺς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς Καμπασαίους ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς διαφόρων δυνατῶν οἰκιῶν, ὅπου τοὺς παρηκολούθησαν οἱ Ἀκλιῶται καὶ ἔβαλαν πῦρ εἰς διάφορα μέρη φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες διετήρησαν μέχρι τέλους τὴν θέσιν τῶν γενναίως ἐν μέσῳ τῆς πυρκαϊᾶς. Ἐπὶ ὥρας διήρκεσεν ἡ μάχη· καὶ οἱ μὲν Ἀκλιῶται, μικρὰν παθόντες καὶ πολλὴν προξενήσαντες ζημίαν, ἐπανήλθαν εἰς τὰ ἴδια δουλαγωγοῦντες ὑπὲρ τοὺς 100 καὶ ἀπελαύνοντες ζῶα· οἱ δὲ Πύργιοι ἔμειναν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῶν.

Τὰ εὐτυχῆ κινήματα τῶν Ἀκλιωτῶν ἀπέδειξαν ὀφθαλμοφανῶς πόσον ἔσφαλαν οἱ ἐν Πελοποννήσῃ λοιποὶ Τοῦρκοι, καὶ μάλιστα οἱ Μπαρδουνοχωρεῖται, ἀφῆσαντες δι' ἀπλοῦν φόβον τοὺς τόπους τῶν, ὅθεν ἐδύναντο νὰ βλάπτωσι καιρίως τοὺς ἐχθροὺς τῶν. Κλεισθέντες ἐν ταῖς φρουρίαις ὄχι μόνον δὲν ἐβελτίωσαν τὴν πολεμικὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπετάχυναν καὶ τὴν πτώσιν τῶν διὰ τῆς ταχείας καταναλώσεως τῶν ἐν αὐτοῖς τροφῶν.

Ὀλίγαις δὲ ἡμέραις μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐγνώσθη, ὅτι τὰ μεσημβρινὰ φρούρια Μοθώνης καὶ Νεοκάστρου, στενὰ πολιορκούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐκινδύνευαν νὰ πέσωσιν. Οἱ Ἀκλιῶται, ἐπληρμένοι ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ καὶ ταῖς ἐπιτυχίαις τῶν, καὶ ὡς ἂν ἦσαν οἱ γενικοὶ ἀντιλήπτορες τῶν πασχόντων ὁμοθησῶν τῶν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς λύσιν τῶν πολιορκιῶν ἐκείνων, καὶ διαβάντες τὸν Ἀλφειὸν μεσουῦντος τοῦ ἀπριλίου ἐκινήθησαν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀγουλινίτσαν. Ἐμαθῆν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ἐν καιρῷ τὸ σχέδιον, καὶ ὠχυρώθησαν ὑπὸ τὸν Μοσχούλαν, ἦλθαν καὶ ὀλίγοι Ἀρκάδιοι ὑπὸ τὸν πρωτοσύγγelon Ἀμβρόσιον Φραντσῆν καὶ κατέλαβαν τὴν δυσδιάβατον θέσιν τοῦ Κ λ ε ῖ δ ῖ ο υ, δι' ἧς ὁ ἀπέρων οἱ ἐχθροὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὰ φρούρια. Οἱ Ἀκλιῶται ἐκτύπησαν τοὺς ἐν τῇ Ἀγουλινίτῃ, ἀλλ' ἤρξαν πολλὴν ἀντίστασιν, καὶ ἀπολέσαντες θ, ἐπέστρεψαν αὐθημερὸν εἰς τὰ ἴδια,

διαδοθέντος ψευδοῦς λόγου, ὅτι ἐπύρχετο πλῆθος Ἀρκαδίων.

Ὁ Πύργος εἶχεν, ὡς εἶδαμεν, ἓνα γενναῖον ἄνδρα, τὸν Χα-
ραλάμπην Βιλαέτην, στρατεύσαντα ἄλλοτε ὑπὸ τοὺς ἐν τῇ
Ἑπτανήσῳ Γάλλους καὶ Ἀγγλους. Φραγμὸν ἐπεθύμει οὗτος νὰ
στήσῃ εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαστούνης καὶ τοῦ Πύργου ὁρμὴν τῶν
Λαλιωτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐβοήθει ἡ μεταξὺ τοποθεσία,
οὕσα ὅλη ἐπίπεδος, ἐστρατοπέδευσε μετὰ 500 κατὰ τὸ ἐπὶ
ἀκρολοφίας κείμενον καὶ 4 ὥρας ἀπέχον τοῦ Λάλα Στρέφι, καὶ
κατέσχεν ὡς προφυλακὴν καὶ τὸ πλησιέστερον τοῦ Λάλα Λαν-
τσόϊ ἐγκατατάξας ἄλλους 100. Πεδινὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο·
πεδινὴ καὶ ἡ διαχωρίζουσα αὐτὸ καὶ τὸ Στρέφι γῆ· παρὰ δὲ τὸ
Λαντσόϊ πρὸς μεσημβρίαν ῥέει ἐντὸς χάσματος χεῖμαρρος· μετ'
αὐτὸν εἶναι ἄμπελοι καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος σειρὰ συν-
δένδρων λόφων· ὁ διαιρῶν δὲ τὴν σειρὰν ταύτην καὶ τὸ Στρέφι
τόπος, δύο μίλια πλατύς, εἶναι καὶ αὐτὸς ὀμαλός. Τοιαύτη
ἦτον ἡ τοποθεσία τοῦ μικροῦ στρατοπέδου τοῦ Βιλαέτη.

Χίλιοι Λαλιῶται ἐξεστράτευσαν τὴν 2 μαΐου εἰς Λαντσόϊ,
ὅπου φθάσαντες λίαν πρῶί καὶ καταλαβόντες οἰκίας τινὰς ἐπο-
λέμουν τοὺς ἄλλας οἰκίας τοῦ αὐτοῦ χωρίου κατέχοντας Ἑλ-
ληνας καίοντες καὶ τὰς μεταξὺ. Ἀκουσθέντος τοῦ τουφεκισμοῦ,
πᾶν ὁ Βιλαέτης τοῖς περὶ αὐτόν, «ὅποιοι εἶναι Χριστιανὸς καὶ
παλληκάρι ἢς μ' ἀκολουθήσῃ», καὶ ἐδραμε διὰ τῆς πεδιάδος
εἰς βοήθειαν τῶν πολεμουμένων πρὸς τὸ μέρος τῶν λόφων, ὅπου
ἦτο μύλος δέκα λεπτὰ τοῦ Λαντσοῦ ἀπέχων. Οἱ Τούρκοι
ιδόντες αὐτὸν ἐρχόμενον ἐξέδραμαν καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνο τὸ
μέρος καὶ τὸν συνήντησαν πρὸς τὸν μύλον. Ἐκατὸν μόνον ἀκο-
λούθους εἶχεν ὁ Βιλαέτης καὶ γενναίως ἀντέστη πρὸς ὑπερπεν-
τακοσίους οὓς καὶ ἀπέκρουσεν, ἀλλ' ἐπληγῶν ὁ σημαιοφόρος
του καὶ ἐφονεύθη καὶ ὁ Σπύρος Σαρενίτης, εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν
τῶν συμπολεμούντων Ἀρκαδίων· αὐτὸς δὲ προχωρῶν καὶ κατα-
διώκων ἔφθασε παρὰ τὸν χεῖμαρρον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγων ὀπλοφό-
ρων, ἀποκόψαντος τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ τοὺς πλείστους, ἀναγ-
κασθέντας ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ν' ἀναβῶσιν εἰς τινὰς λόφους
ἐκεῖθεν τοῦ χάσματος· ἰδὼν δὲ ὅτι οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν ὀλίγοι,
ἤλλαξε σχέδιον καὶ ἔτρεξε νὰ καταλάβῃ ἄμπελόν τινα ἔχουσιν
πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τὸ χάσμα· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μεταξὺ ἦτο
πεδινὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου πολλὰ ἐπικίνδυνον, μόνον 26 τὸν
ἠκολούθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐλειποτάκτησαν, καὶ ἄλλοι μὲν αὐ-

τῶν διεσώθησάν, ἄλλοι δὲ ἐφονεύθησαν. Ὁ δὲ Βιλαέτης καὶ οἱ 26 κατέλαβαν μὲν τὴν ἄμπελον ἀλλὰ διὰ τὴν ὀλιγότητά των ἀφῆκαν τὰ νῶτα ἀφύλακτα ἐλπίζοντες ἴσως καταβῶσιν οἱ ἐπὶ τῶν λόφων Ἕλληνες εἰς φύλαξιν. Ἀλλ' ἐπρόλαβαν οἱ Τοῦρκοι, τὰ κατέλαβαν καὶ ἐπολέμουν τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας ἔμ-προσθεν καὶ ὀπισθεν. Ὁ Βιλαέτης ἐπληρώθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ πληγωθεὶς ἐμάχετο θαρρύνων τοὺς ὀλίγους συμμαχητάς του ἕως οὗ ἐφονεύθησαν αὐτὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὅλοι ἐκτὸς ἐνός τρωθέντος εἰς τὸν πόδα καὶ κρυβέντος ἐν-τὸς κουφώματος δένδρου. Οἱ Τοῦρκοι ἔκοψαν κατὰ τὴν συνή-θειαν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων, καὶ στήσαντες ἐπὶ ξύ-λου τὴν τοῦ Βιλαέτου ἀνεχώρησαν χαίροντες, διότι ἐλυτρώθη-σαν τοιοῦτου ἐχθροῦ, γνωστοῦ διὰ τὴν ἐν πολέμῳ ἀφοδίαν καὶ ἐμπειρίαν.

Ἀφ' οὗ δ' ἔλειπεν ὁ ἐχθρὸς οὗτος, οἱ Λαλιῶται ἔγειναν πολ-μηρότεροι, κατέτρεχαν ὅλα τὰ περὶ τοῦ Ἀλά, τὰ ἐλεηλά-τουν, καὶ ἔκαιαν τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας. Τόσον δὲ ἦσαν ἀφο-βοί, ὥστε ἐπροχώρουν θύοντες καὶ ἀπολλύοντες καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας τῶν Πατρῶν, ὅπου ἦσαν διάφορα σῶματα Ἑλλήνων. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος Ριζο-νόπουλος Προστοιτισιώτης, διακρινόμενος διὰ τὴν τόλμην του. Οὗτος, συμπλακείς ἐν τινι ἐπιδρομῇ τῶν Λαλιωτῶν πρὸς τὴν Κατσαροῦν, ἐφονεύθη, καὶ συνεφονεύθησαν καὶ 8 σύντροφοί του.

Ἡ Ἑπτάννησος (α), ἃν καὶ πολιτικῶς ἀποχωρισμένη τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐπροθυμήθη νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐκραγεῖ-σαν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τῶν γενναίων συνεισφορῶν τῆς καὶ διὰ τῶν ἀνδρείων βραχιόνων τῆς. Ἡ κυβέρνησίς τῆς, ἡ μετ' ὀλίγον ἐξαγριωθεῖσα, ἐξεθαμβήθη μόνον κατ' ἀρχάς, καὶ δὲν ἔδειξε πρὸς τὸν ἀγῶνα κακὴν διάθεσιν. Αὐθόρμητοι οἱ Ζακύν-θιοι καὶ οἱ Κεφαλληνεῖς ἀντιλήπτορες τῶν ἀρκεμένων ὅπλα ὁμο-γενῶν καὶ ὁμοπίστων, παρωρμήθησαν ἔτι μᾶλλον καὶ δι' ὧν ἐπι-στολῶν ἐπεκαλοῦντο οἱ Πελοποννήσιοι τὴν φιλογενῆ ἀντιλήψιν των. Οἱ Ζακύνθιοι ἔτρεξαν πρῶτοι τῶν Ἑπταννησίων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, καὶ οἱ μὲν ἀπέβησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ὑπὸ τὸν Μερκάτην, οἱ δὲ εἰς τὰ ἀντικρὺ τῆς τερπνῆς καὶ χαριτωμένης πατρίδος των παράλια. Ἐξ αὐτῶν ἕως 150, ὑπὸ τὸν Δημήτηρην Πεθαμένον καὶ τὸν Παῦλον Ἀν-τσετίρην Κεφαλληνόν, μετέβησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πα-

υἱός

ἰρῶν, ἄλλοι δὲ 100 ὑπὸ τὸν Γεώργην Σολωμόν, Διονύσιον Σεμπριχόν, Ἀναστάσην Γιαννικέσσην καὶ Παναγιώτην Στούρτσαν, ἀπέμειναν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γαστούνης. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ἀπριλίου ἀπέβη πρῶτος ἐκ Κεφαλληνίας εἰς Γλαρέντσαν ὁ Εὐαγγέλης Πανᾶς μετὰ 100 ὀπλοφόρων, καὶ τὴν 9 μαΐου ἔφθασαν ἐκεῖθεν εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, καὶ ὁ Γεράσιμος Βίκτωρος Φωκᾶς ἐπὶ τοῦ ἐντοπίου τῶν ἐνόπλου πλοίου τοῦ Ἀναστάση Φωκᾶ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν, φέροντος ἱκανὰ πολεμεφόνδια καὶ 350 ὀπλοφόρους. Ἀφ' οὗ δὲ ἐλλιμένισε τὸ πλοῖον, κατέβασαν οἱ ἐν αὐτῷ τὴν τουρκικὴν σημαίαν, ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν, ἐκανονοβόλησαν, παρετάχθησαν οἱ ὀπλοφόροι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐψάλη ἐπὶ τοῦ πλοίου δοξολογία ὑπὸ δύο ἱερέων ἀκολουθούντων τὸ στράτευμα, καὶ ἀπέβησαν οἱ ῥηθέντες ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὑποδεχθέντες ὑπὸ τῶν ἐντοπίων φιλοφρονέστατα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν διατάξαντες τὸ πλοῖον νὰ παραπλήρῃ τὰς ἀκτὰς τῶν Πατρῶν, καὶ ἀφῆσαντες ἐν αὐτῷ 70 ὀπλοφόρους διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἀνεχώρησαν μετὰ τῶν λοιπῶν 280, καὶ ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς Μανολάδαν, ὅπου ἦσαν τὸν Σισίνην καὶ τὸν Εὐαγγέλην Πανᾶν. Ἡ ὑπεραυξήσασα δὲ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν φήμη διέδωκεν, ὅτι ἦλθαν οἱ ἐπισημότεροι ἄνδρες τῆς Κεφαλληνίας φέροντες πολλὰ βοηθήματα χρηματικὰ καὶ πολεμικὰ, καὶ ἔβαλεν εἰς νέαν κίνησιν τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, οὓς κατεφύβισαν αἱ ἕως τότε ἀλλεπάλληλοι εὐτυχεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν Λαλιωτῶν. Ὑπεστήριζε τὴν φήμην ταύτην καὶ τις πομπώδης προκήρυξις, ἣν ὑπέγραψαν οἱ προϊστάμενοι ἐπονομαζόμενοι ἀρχηγοὶ καὶ στρατηγοὶ τῶν ἠνωμένων δυνάμεων τῆς Ἑπτανήσου. Διεκρίνετο δὲ τὸ σῶμα τοῦτο τῶν ἄλλων δι' ἣν ἐτήρει ἐν ταῖς στρατοπεδείαις του τάξιν, ἥτις, καθ' οὓς καιροὺς μία ἐπωμὶς, ἢ μία περικεφαλαία ἐκίνει θαυμασμόν, δὲν ἦτο ματαία ἐπίδειξις. Ἰδοὺ δὲ ἡ τάξις. Τὴν γ' ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐψάλλετο ἡ παράκλησις, ἐκρούοντο τὰ τύμπανα, ἐτάττοντο φυλακαὶ κρᾶζουσai ἐκ διαλειμάτων «γρηγορεῖτε», ἔπιπτε μία κανονία, καὶ οἱ στρατιῶται ἀπεχώρουν εἰς τὰς θέσεις των· τὸ πρῶτ' ἐψάλλετο πάλιν ἡ παράκλησις, ἐκρούοντο τὰ τύμπανα, ἤχουν αἱ σάλπιγγες καὶ ἐπιπτεν ἄλλη κανονία.

Μεταβαίνον δὲ τὸ σῶμα ταῦτα ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἔφθασε

τὴν 26 εἰς Στρέφι καὶ Κούκουρα καὶ διέτριψεν ἐκεῖ μέχρι τῆς 30 ἐτοιμαζόμενον, ὡς πλησίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ ἠύξησεν ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ, ἐνωθέντων καὶ τῶν Ζακυνθίων καὶ πολλῶν ἐντοπίων. Τὴν δὲ 31 ὤδουσιν ὅλοι πρὸς τὴν Κάπελην καὶ ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς Γούμερον· ἐπειδὴ δὲ ἐσκόπευαν νὰ πατήσωσι τὴν ἐπιοῦσαν τὴν μεγάλην πεδιάδα, ἔστειλαν αὐτονοκτι εἰς διαφόρους θέσεις σκοπίας, καὶ πρωίας γενομένης ἐξεστράτευσαν ἔχοντες ἐν τῷ κέντρῳ 4 κανόνια, τὰ πολεμεφόνια καὶ τὰς ἀποσκευὰς των.

Πρὸς τὴν θέσιν, Μποδίνι, κεῖται λόφος. Ἐν ᾧ ἔφθασαν εἰς αὐτὸν ἀνυπόπτοι, ὡς πεποιθότες ἐπὶ τὰς σκοπίας των, ἠκούσθησαν αἶφνης πολλαὶ τουφεκίαι καὶ κραυγαὶ λέγουσαι, *Λαλιῶται, Λαλιῶται*· ἐπὶ μόνῃ τῇ κραυγῇ ταύτῃ χωρικοὶ τινες ἐκ τῶν συνακολουθούντων Γαστουναίων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι ἔτρεξαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, καὶ ἰδόντες τοὺς Λαλιώτας ἐλθόντας εἰς τοὺς πρόποδας, τοὺς ἐκανονοβόλουν προξενούντες φόβον μᾶλλον ἢ βλάβην. Ἦρχισε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ τουφεκισμὸς, καὶ οἱ μὲν Ἑπτανήσιοι καὶ οἱ ἐντόπιοι, τουφεκίζοντες τοὺς Λαλιώτας ἀνωθεν, τοὺς ἐβλαπταν· οὗτοι δὲ ἀντειχάν γενναίως, ἂν καὶ ἡ θέσις των ἦτο κακίστη, ἕως οὐ εἶδαν τοὺς ἐχθροὺς των κινουμένους πρὸς τὰ κάτω, καὶ τότε ἐπέστρεψαν διὰ τοῦ Πυρναρίου εἰς Λάλα φεύγοντες, οἱ δὲ Ἑπτανήσιοι τοὺς ἐπεδίωξαν, ἔπесαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα ἕως οὐ ἐφάνη πληθὸς ὀπλοφόρων τουφεκίζόντων μακρόθεν, καὶ τότε ὑποπτεύσαντες, ὅτι ἦσαν ἐνεδρεύοντες ἐχθροί, ἐστάθησαν καὶ κατέλαβαν τὰ πλησίον δένδρα πρὸς συνασπισμόν· ἀλλ' οἱ τουφεκίζοντες ὀπλοφόροι προχωροῦντες ἐγνώσθησαν, ὅτι ἦσαν Καλαβρυτινοὶ ἐρχόμενοι κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ· ἦσαν δὲ ὡς χίλιοι ὑπὸ τὸν Ἀσημάκην Φωτίλαν, προστώτα τῶν Καλαβρύτων, τὸν Δεχουρίτην, καὶ ἄλλους. Τὸ εὐτυχὲς συμβᾶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγέμισε χαρὰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτίμησε δικαίως τοὺς Ἑπταννησίους, διότι ἦτον ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐξ αἰτίας αὐτῶν κατησχύθησαν οἱ φόβον καὶ τρόμον παντοῦ καὶ πάντοτε ἐνσπεύοντες Λαλιῶται.

Ἀφ' οὗτου ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου πολλοὶ Καρυτινοὶ εἶχαν καταλάβει τὰ χωρία, Μπέτσι καὶ Ῥένεσι, ὑπὸ τοὺς ἐμπειροπολέμους ἀδελφοὺς Πλαπούτας. Σκοπὸς τῆς κα-

τοχῆς ἦτον ἡ προφύλαξις τῆς ἐπαρχίας των ἀπὸ ἐνδεχομένων ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων Λαλιωτῶν· ἀλλ' ἀφ' οὗ διεσκορπίσθησαν οἱ πολιορκηταὶ τοῦ φρουρίου τῆς Καρυταίνης, διεσκορπίσθησαν καὶ οἱ κατέχοντες τὰ δύο ταῦτα χωρία. Περὶ τὴν 20 ὁμῶς ἀπριλίου ἐσύστησεν ὁ Γεώργης Πλαπούτας πάλιν στρατοπέδον κατὰ τὴν Συκιάν, δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Λάλα, ἐκ Καρυτινῶν, Φαναριτῶν καὶ Ἀρκαδίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητράκη Δηληγιάννη· λήγοντος δὲ τοῦ μαΐου μετεστρατοπέδευσεν ἐκεῖθεν εἰς Ποῦσι, ἡμιώριον μακρὰν τοῦ Λάλα, ὅπου ἀφίχθησαν, κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ, τὴν νύκτα τῆς 1 ἰουνίου οἱ Ἑπτανήσιοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Γαστουναῖοι. Συστρατοπεδεύσαντες δὲ ὅλοι οὗτοι ἤρχισαν τὴν ἐπαύριον νὰ ὀχυρῶνται τὰς θέσεις των, καὶ ἔστησαν ἐκ τοῦ προχείρου τόσας καλύδας, ὥστε τὸ ἐσπέρας ἡ βράχης ἐκείνη ἐφαίνετο κῶμη. Οἱ Λαλιῶται ὠχυρώθησαν καὶ αὐτοὶ ἐκτὸς ἀλλὰ πολλὰ πλησίον τοῦ Λάλα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν οἱ Ἕλληνες πλήρεις θάρρους κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα εἰς χορτολογίαν καὶ σκόπευσιν. Οἱ Λαλιῶται δὲν ἐκινήθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τινὲς μόνον ἵπποκόμοι καὶ ποιμένες ἐφάνησαν πρὸς τὸ πέραν μέρος τοῦ Λάλα βόσκοντες θρέμματα.

Οἱ Ἕλληνες, ἀσυνήθιστοι ἕως τότε νὰ νικῶσιν, ἐξετίμησαν τὴν ἀνδραγαθίαν των ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τῆς, καὶ ἐπίστευσαν τῷ ὄντι, ὅτι κατεπόνεσαν τὰ θηρία τοῦ Λάλα· ἐπὶ δὲ τῇ πίστει ταύτῃ συνέλαβαν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Λαλιῶται θὰ ἐπροσκύνουν, καὶ ἀπέστειλαν τὴν 4 πρὸς αὐτοὺς τὸν Παναγιώτην Μεσσάρην Κεφαλλῆνα. Οἱ Λαλιῶται βλέποντες τὸν ἀποσταλέντα ἐρχόμενον ὑπὸ λευκὴν σημαίαν τὸν ὑπεδέχθησαν καὶ τὸν ἠρώτησαν εἰς τί ὁ ἐρχομὸς του. Ὁ Μεσσάρης τοῖς ἐνεχείρισε γράμμα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κεφαλλήνων καὶ τῶν Ζακυνθίων λέγον· αὐτολεξὶ τὰ ἑξῆς. « Διατεταγμένοι ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀπὸ τὸν » γενικὸν ἐπίτροπον, πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἦλθα- » μεν ἐνταῦθα νὰ σᾶς πολεμήσωμεν ὡς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ » τῆς πατρίδος· ἀλλ' ὡς ἀνέκαθεν καλοὶ φίλοι σας καὶ γείτο- » νες, σᾶς προβάλλομεν, ὅτι, ἂν θελήσητε νὰ παραδοθῆτε χω- » ρὶς πόλεμον εἰς ἡμᾶς, σᾶς ὑποσχόμεθα ἀσφάλειαν ζωῆς, τι- » μῆς καὶ ἰδιοκτησίας· ἄλλως, ἀφ' οὗ ἐκάμαμεν τὸ χρέος μας, » τὸ κρίμα ἔς ἦναι εἰς τὸν λαμὸν σας. »

Περιποιηθέντες οἱ Λαλιῶται τὸν γραμματοφόρον, τὸν ἐξεπρο-
βόδησαν δώσαντές τῳ τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

« Πρὸς σᾶς κύρ Μεταξᾶ καὶ λοιποὶ φίλοι μας καπεταναῖοι
» Κεφαλονῆτες καὶ Ζακύνθιοι. Ἐλάβαμεν τὸ γράμμα σας καὶ
» εἶδαμεν ὅσα μᾶς γράφετε· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ μπέηδες καὶ οἱ
» ἀγάδες εἶναι τριγύρω στοῦ Λάλα μὲ τὰ ἀσέρια, δὲν ἤμπο-
» ροῦμεν νὰ σᾶς ἀποκριθοῦμεν σήμερον μὲ τὸν ἐδικόν σας κύρ
» Παναγιώτην, ἀλλ' αὔριον μὲ ἐδικόν μας ξεμοτόχου ἐλτσῆν.
» Λάβετε ὡς τόσον ὀλίγα κεράσια τοῦ Λάλα καὶ δύο βεθανιά
» διὰ ἀγάπην, καὶ μένομεν. »

Τὸ γράμμα τοῦτο εἶχε τὰ σφραγίσματα ὑποκάτω πρὸς τι-
μὴν τῶν πρὸς οὓς ἐστέλλετο.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ἐφάνη ἱππεὺς ἐρχόμενος ἀπὸ τοῦ Λάλα
πρὸς τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον, βαστῶν πρασίνην σημαίαν,
καὶ ὠδηγήθη ὅπου ἦσαν οἱ Ἑπτανήσιοι ἀρχηγοί, πρὸς οὓς
ἐπέδωκε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

« Πρὸς τοὺς φίλους μας καπεταναίους Κεφαλονίτας καὶ Ζα-
» κυνθίους. Καθὼς χθὲς σᾶς ἐγράψαμεν μὲ τὸν ἐδικόν σας Πα-
» ναγιώτην, ἰδοὺ ἐξαποστέλλομεν τὸν ἐδικόν μας Μπέικον Κε-
» χαγιᾶν, ἄνθρωπον ὅστις χαίρει ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην μας
» διὰ νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ καὶ στοματικῶς ὅσα δὲν ἔχομεν τὸν
» καιρὸν νὰ γράψωμεν πλατύτερα. Εἶναι ἀλήθεια, καθὼς λέ-
» γετε, ὅτι ἐσταθῆκαμεν φίλοι καὶ καλοὶ γείτονες, ἀλλ' ἴσια
» ἴσια διὰ τοῦτο δὲν ἐλπίζαμέν ποτε, ὅτι πιστεύοντες τὰ ψεύ-
» ματα τῶν Μωραϊτῶν καὶ ξεχωριστὰ αὐτοῦ τοῦ ψευτο-Γεώργη
» (ἐνόουν τὸν Γεώργην Σισίνην) νὰ ἔλθετε νὰ μᾶς φορτωθῆτε
» μέσα εἰς τὰ σπήτιά μας. Ὅ,τι ἔγεινεν, ἔγεινεν· ὅσα μᾶς λέ-
» γετε εἶναι χάλτια, τὰ ὅποια δὲν στοχαζόμεθα πῶς καὶ ἐσεῖς
» πιστεύετε· διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς λέγομεν νὰ ἔλθετε εἰς τοῦ
» Λάλα, ὅπου θέλει σᾶς δεχθοῦμεν ὡς καλοὺς φίλους, καὶ θέλει
» σᾶς συνοδεύομεν ἕως τὸ Κατάκωλον ἢ τὴν Γλαρέντσαν διὰ
» νὰ πάτε στὰ σπήτιά σας καὶ νὰ μένωμεν πάντα φίλοι· ἄλ-
» λέως καὶ δὲν ἀκούσετε αὐταῖς ταῖς φιλικαῖς συμβουλαῖς μας,
» τὸ κρίμα ἂς ᾔῃαι στὸν λαϊμόν σας. »

« Λάλα, 5 ἰουνίου, 1821 ».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἥ μὴ ὁμοιάζουσα τὴν προσταλεῖσαν κατὰ
τὸ ὕψος, δὲν τὴν ὁμοίαζεν οὔτε καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν σφρα-
γισμάτων ὡς φέρουσα αὐτὰ ἐπὶ κεφαλῇ· εἰς ἐνδειξιν, ὅτι ἐγρά-

φετο παρ' ἀνωτέρων πρὸς κατωτέρους. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεγνώσθη, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ἀπεσταλμένος, καὶ ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ ἐν-
τόνως, προσθέσας ὅτι, ἂν οἱ Ἑπτανήσιοι ὑπήγαιναν εἰς τοῦ
Λάλα, οἱ μπέηδες καὶ ἀγάδες ἦσαν πρόθυμοι νὰ τοὺς δεχθῶσι
καὶ νὰ τοὺς φιλοδορήσωσιν· εἰδὲ καὶ εἶχαν ἀπόφασιν νὰ μεί-
νωσι καὶ νὰ πολεμήσωσιν, ἔπρεπε νὰ φέρωσι 40,000 καπέλλα
εἰς εὐδωσιν τοῦ σκοποῦ των. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ἑπταν-
νήσιοι ἀπεκρίθησαν διὰ στόματος τοῦ Ἀνδρέου Μεταξά τὰ
ἑξῆς· «Ὡς φίλοι ἐστοχάσθημεν νὰ σῶς προβάλλωμεν νὰ παρα-
» δοθῇτε χωρὶς πόλεμον, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ σῶς προφυ-
» λάζωμεν ἀπὸ τὴν δικαίαν ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ ἑλλη-
» νικοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μπέηδες καὶ οἱ ἀγάδες μᾶς ἐστο-
» χάσθησαν ποταποὺς καὶ ἀνοήτους, τὸ κρίμα ἃς ἦναι εἰς τὸν
» λαιμόν των. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπάντησίς μας καὶ αὖριον ἔχομεν
» πόλεμον».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπέπεμψαν οἱ Ἑπτανήσιοι τὸν
κήρυκα, δώσαντές τῳ εἰς ἀμοιβὴν τῶν προσταλέντων αὐτοῖς
φαγωσίμων γλυκίσματα τινα καὶ ποτὰ τῆς πατρίδος των.

Ἀποτυχούσης τῆς διακηρυκείας, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφορῶν
ἐλληνικῶν σωμάτων, ἰδόντες ὅτι συνηθροίσθησαν ἐκ διαφορῶν
ἐπαρχιῶν πεντακισχίλιοι σχεδὸν ὀπλοφόροι πέριξ τοῦ Λάλα,
ἀπεφάσισαν νὰ προκαλέσωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς μάχην, καὶ τὴν 6
κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα ἐκ διαφορῶν μερῶν ἕως 300, ἡκρο-
βολίσθησαν μετ' ὀλίγων ἱππέων καὶ πεζῶν ἐπελθόντων, καὶ τὴν
ἐσπέραν ἐπανῆλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Οἱ Ἕλληνας ἔδωκαν
δευτέραν ἀφορμὴν τὴν ἐπιούσαν, ἀλλ' εἰς μάτην. Θάρρυνθέντες
δὲ ἐκ τῆς ἀπραξίας τῶν ἐχθρῶν ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλωσιν
αὐτὴν τὴν κωμόπολιν τοῦ Λάλα· καὶ ὁ μὲν Γεώργης Πλαπού-
τας μετὰ τῶν Καρυτινῶν καὶ Φαναριτῶν νὰ πῆσῃ ἀπὸ τοῦ μέ-
ρους τοῦ Μπασταρᾶ, οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ καὶ τινες Γαστουναῖοι
καὶ οἱ Ἀρχάδιοι νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ μικρὸν χωρίον Δούκα,
οἱ δὲ Ἑπτανήσιοι μετὰ τῶν Πυργίων καὶ λοιπῶν Γαστουναίων
νὰ ὁρμήσωσι πρὸς τὸ κέντρον. Ταῦτα ἀποφασίσαντες ἐκινήθη-
σαν τὴν 9 ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων ἐπὶ τοὺς
ἔξω τῆς κωμοπόλεως προμαχῶνας τοῦ ἐχθροῦ· ὁ ἐχθρὸς ἀπε-
σύρθη εἰς τὴν κωμόπολιν, καὶ ἡ ὀπισθοδρόμησις αὕτη, ἂν καὶ
στρατηγηματικὴ, ὑπελήφθη ἀποτέλεσμα δειλίας, καὶ ἐθάρ-
ρυνε τοὺς Ἕλληνας νὰ προχωρήσωσιν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπλησία-

σαν, ὥρμησαν 200 ἵππεῖς ἐπὶ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ Φαναρίτας, καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τοὺς ἔτρεψαν ὅλους εἰς φυγὴν. Ἡ τροπὴ αὕτη ἐματαιώσε τὸ σχέδιον τῆς ἐφόδου, ἔβλεν εἰς σύγχυσιν ὅλα τὰ σώματα καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ἑπτανησίους νὰ σημάνωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ κέντρου καὶ τῆς πρὸς τὸ χωρίον Δούκα πτέρυγος, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀβλαβεῖς, ἀλλ' ἀπρακτοὶ καὶ κατησχυμένοι. Ὁ δὲ φιλότιμος Πλαπούτας, ἀπομείνας τελευταῖος καὶ κινδυνεύων νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, τόσον ἔτρεξε καὶ τόσον ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην τροπὴν, ὥστε ἔφθασεν ἡμιθανὴς εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεψύχθη.

Ὁ θάνατος ἀρχηγῶν ἀτάκτων γίνεται συνήθως πρόξενος τροπῆς ὅλου τοῦ σώματος αὐτῶν. Ἐν τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ συνέβη συγχρόνως καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος, ἂν καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγοφانوῦς αἰτίας· διὰ τοῦτο τὴν ἀκόλουθον νύκτα τὰ δύο τρίτα τοῦ στρατοπέδου ἐλειποτάκτησαν.

Τὸν ἀξίον ἀρχηγὸν Γεώργιον Πλαπούταν διεδέχθη ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἀδελφοῦ Δημήτρη φθάσας εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν 12· ἀλλ' οὔτε ἡ παρουσία τοῦ γενναίου τούτου ἀνδρὸς ἐθάρρυνε τοὺς δειλιάσαντας, τρέμοντας καὶ ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων ἐκουράσθησαν καὶ οἱ Λαλιῶται πολεμοῦντες καὶ νικῶντες, διὰ τοῦτο ἡσύχαζαν· βεβαιωθέντες δὲ ὅτι ὄχι μόνον ὅλη ἡ Πελοπόννησος, ἀλλὰ καὶ ἡ στερεὰ Ἑλλάς καὶ αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ ἄλλα μέρη ἐκινήθησαν, καὶ πληροφορηθέντες ὅτι ἑλληνικὸς στόλος ἐφάνη ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν καὶ διέπλευσεν ἀβλαβῆς τὸν δυσ-εἰσβολὸν κορινθιακὸν κόλπον, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ κινδυνεύωσιν ἀνωφελῶς αὐτοὶ μόναι, ἐν ᾧ ὅλοι οἱ συνάδελφοί των ἐκλείσθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν τοῖς φρουρίοις· διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε τὴν 12 ὁ Κουτσαράκιπας ἀπὸ τοῦ Λάλα μετὰ 4 μόνον ἵππέων, καὶ φθάσας εἰς Πάτρας ἀνεπηρέαστος καθ' ὅλην τὴν μακρὰν πορείαν του, ἀνεκοίνωσε τῷ Ἰσοῦφει τὴν βουλὴν τῶν ἀποστειλάντων αὐτὸν τοῦ νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ καὶ ἐζήτησε βοήθειαν διὰ τὴν ἀσφαλῆ μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς περιουσίας των. Ὁ παστὴρ διέταξεν ἀμέσως νὰ συσκευασθῶσι 700 ἵππεῖς εἰς συνοδίαν τῶν Λαλιωτῶν. Ἡ ἐξοδὸς αὕτη διεδόθη εἰς τοὺς περὶ τὰς Πάτρας Ἕλληνας· ἀλλ' οὗτοι, ἀντὶ νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς ἀντίστασιν, ἀπεσφύθησαν, καὶ ἀναγγεῖλκοντες τοῖς ἐξω τοῦ Λάλα συναγωνισταῖς των ὅσα ἔμα-

θαν τοῖς παρήγγειλαν νὰ καταλάβωσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὀχυράς θέσεις καὶ κτυπήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἔμπροσθεν, ὑποσχόμενοι νὰ τὸν κτυπήσωσι καὶ αὐτοὶ ὀπισθεν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ἰσούφης ἐξεστράτευσεν μετὰ τῶν 700 ἱππέων τὴν 20 καὶ εἰσέβη εἰς τοῦ Λάλα δύνοντος τοῦ ἡλίου, μηδενὸς Ἑλλήνος καθ' ὁδὸν μήτ' ἔμπροσθεν μήτ' ὀπισθεν φανέντος. Προεῖδαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ Αὐλιῶται ἐνισχυθέντες διὰ τῆς νέας βοηθείας θὰ τοὺς ἐκτύπουν, καὶ ἀπέστειλαν διὰ νυκτὸς τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν καὶ τὸν Γεώργην Σολομὸν εἰς Τριπολιτσὰν αἰτούμενοι ἐπικουρίαν.

Τὴν δὲ 24 τὸ πρῶτ' ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τοῦ Λάλα ἱππεῖς καὶ πεζοί. Οἱ Ἕλληνες ὑπέθεσαν, ὅτι οἱ ἐξεληθόντες ἤρχοντο κατεπάνω των, καὶ ἡτοιμάσθησαν εἰς μάχην· ἀλλ' εἶδαν μετ' ὀλίγον, ὅτι, ἀντὶ νὰ ἔλθωσι πρὸς τὸ Ποῦσι, ὑπήγαιναν πρὸς τὴν Κάπελιν διὰ τῶν ἀπέναντι λόφων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπέλαβαν, ὅτι ὠδεύαν πρὸς τὰς Πατρὰς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις φέροντες καὶ τὰ ψιλὰ πράγματα των. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταυτὴ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς, παραλαβόντες ἕως 100 ἐπιλέκτους Ἑπταννησίους καὶ ἱκανοὺς Πελοποννησίους, ἔδραμαν εἰς τὴν κορυφὴν τινος τῶν πλησίων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου λόφων πρὸς παρατήρησιν τῶν κινήματων τῶν ἐχθρῶν· καὶ ἰδόντες ἐστημένην ὄχι μακρὰν μεγάλην σημαίαν καὶ ὀλίγους Τούρκους πέριξ ἐπλησίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ τουφεκίζωσιν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἀντετουφέκισαν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠκούσθη πολὺς ἀλαλαγμὸς, ἐκινήθη ἡ μεγάλη σημαία, καὶ ἀνεφάνη πλῆθος ἱππέων καὶ πεζῶν ὁρμώντων ἐπὶ τοὺς τουφεκίζοντας. Οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ἄλλοι μὲν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Φωκᾶς, ἔδραμαν εἰς τὸ ὀχύρωμά των, ἄλλοι δὲ διεσκορπίσθησαν τῇδε κάκεισε εἰς τὴν πεδιάδα, ἔνθα τινὲς αὐτῶν ἔμειναν δύο ἡμέρας ἄσιτοι. Οἱ Τούρκοι ἐπέδιώξαν τοὺς φεύγοντας μέχρι τοῦ στρατοπέδου των ἀνεμπόδιστοι, καὶ ἐκεῖ συνεκροτήθη γενικὴ μάχη, ἐλθάντων καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Λάλα, καὶ ἐντεῦθεν ἐφάνη, ὅτι οἱ πρὸς τὴν Κάπελιν ὀδεύοντες Τούρκοι ἐμελέτων νὰ ἐπιπέσωσι δι' ἐκείνου τοῦ μέρους, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἤρχοντο διὰ τοῦ ἔμπροσθινου. Ἀρξαμένης δὲ τῆς μάχης ἐξώρμησε τοῦ ὀχυρώματός του ὁ Λεχουρίτης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπανεέλθῃ εἰσῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Πλαπούτα

ἐγκατέλειψαν ἅμα προσβληθέντες τὸ ὄχυρόμα των καὶ οἱ Φαναρίται· ἐν ᾧ δὲ ἔφειγαν διὰ τινος κοιλάδος πρὸς τὴν Καπελὴν, 40 ἐξ αὐτῶν συνελήφθησαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐσφράγησαν ὅλοι ἐν τῷ ἅμα. Κυριεύσαντες οἱ ἐχθροὶ τὰ δύο ὄχυρόματα, ὥρμησαν πολλάκις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ Ἰσούφη εἰς κυρίευσιν καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Ἐπτανήσιους, ἀλλὰ κατησχυμένοι ὠπισθοδρόμησαν· ἐπειδὴ δὲ ἐκλινεν ἡ ἡμέρα, ἀφῆκαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀκροβολιστάς τινας, τὸ δὲ πλῆθος κατέβη κατ' ὀλίγον εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ περὶ τὴν 5 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἐδόθη τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ εἰσῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν κωμόπολιν. 70 Ἕλληνες ἐφρονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, καὶ πενταπλάσιοι ἐχθροί, ὡς ὁρμῶντες ἀνώχυροι ἐπὶ ὠχυρομένους. Ἐφρονέθη πρὸς ταῖς ἄλλοις καὶ ὁ Σιλιχτάρης τοῦ Ἰσούφη. Μεταξὺ δὲ τῶν πληγωθέντων Ἑλλήνων ἦσαν διάφοροι ἀξιωματικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς πληγωθείς εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὁ Διονύσιος Σεμπρικός. Οἱ Τούρκοι ἦσαν τύσον βέβαιοι ὅτι θὰ ἐνίκων, ὥστε ἔφεραν καὶ σχοινία εἰς δέσμευσιν τῶν αἰχμαλώτων.

Τελειωθείσης τῆς μάχης, οἱ Ἕλληνες εἶδαν, ὅτι δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ διατηρήσωσι τὴν θέσιν των· εἶχαν δὲ ἀνάγκην καὶ ἰατρικῆς ἐπισκέψεως οἱ τραυματαῖαι· ὅθεν, θάψαντες τὴν νύκτα τοὺς νεκρούς, ἀνεχώρησαν τὴν α' ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐγκαταλείψαντες καὶ τὰ κανόνια· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Πλαπούταν ὑπῆγαν εἰς Μπέτσι, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν μεγάλην Δίβρην, ὅπου ἔμειναν μέχρι τῆς 27 καὶ ἐκεῖθεν διεχωρίσθησαν. Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα, καθ' ἣν ἔφειγαν οἱ Ἕλληνες, ἔκαυσαν καὶ οἱ Ἀκλιώται τὰ δυσκόμιστα πρᾶγματα των, καὶ τὰ ἐξημερώματα σουβλίσαντες αἰχμαλώτους τινὰς ἀνεχώρησαν ὅλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Πάτρας ὑπὸ τὸν Ἰσούφην κατὰ τὸ σχέδιόν των, καίοντες τὰ καθ' ὁδὸν χωρία· γνωσθείσης δὲ τῆς φυγῆς των, εἰσῆλθαν οἱ περίξ Ἕλληνες εἰς τὴν κωμόπολιν, τὴν ἐλεηλάτησαν καὶ τὴν ἔκαυσαν.

Ἀνεκτικὴ ἐφάνη ἡ ἀγγλοῖονικὴ πολιτικὴ, ὡς προεῖπαμεν ἄρξάμενου τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ δυσμενὲς μετ' ὀλίγον. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀποστροφῆς ὅλων τῶν αὐλῶν πρὸς πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἐπηρέασαν ἰδίως τὴν ἀγγλοῖονικὴν πολιτικὴν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ὅχι μόνον ἡ παντοτεινὴ ἐπιθυμία τῆς Ἀγγλίας νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἐνθουσιασμός καὶ ἡ

θερμῇ συμπάθεια τῶν Ἰόνων πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα σφοδρὰ ὑποψία ὅτι δάκτυλος ῥωσικὸς ὑπεκίνησε πῇν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ ἀσπονδὸν μῖσος τοῦ μεγάλου ἀρμостоῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὃν ὑποθέτων κρύφιον ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως ἤθελε διὰ τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς νὰ καταισχύνῃ. Ἐμῖσει δὲ ὁ μέγας ἀρμостὴς τὸν Καποδίστριαν, διότι κατεμήνυεν αὐτὸς ἐκείνον ἐνώπιον τῶν αὐλῶν ὡς διοργανίσαντα ἐπὶ τὸ δεσποτικώτερον τὴν Ἑπτάνησον παρὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης, δι' ἧς ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ὁμοίᾳ ἡ ἀγγλοῖονικὴ πολιτικὴ πάσης ἄλλης, κρυπτούσης τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῆς ὑπὸ ἐν ἡ ἄλλο εὐσχημον κάλυμμα, ἐκηρύχθη οὐδετέρα πρὸς τοὺς ἀλληλομαχοῦντας Ἕλληνας καὶ Τούρκους, ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ ἡ πρώτη περὶ οὐδετερότητος πράξις τῆς ἐξεδόθη τὴν 9 ἀπριλίου. Ἡ πράξις αὕτη, ἀποτεινομένη πρὸς τοὺς διατρίβοντας ὅπου ἐξεῖράγη ἡ ἐπανάστασις Ἴονας, ἔλεγεν, ὅτι ὅστις ἐξ αὐτῶν συνηγωνίζετο, ἐστερεῖτο τῆς ἀγγλοῖονικῆς προστασίας καὶ πάσης ὑπὲρ αὐτοῦ μεσολαβήσεως τῆς κυβερνήσεώς του πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς, ἂν ἡχμαλωτίζετο. Τὴν δὲ 18 Ἰουλίου, ἐξ αἰτίας τῆς μεταβάσεως εἰς Πελοπόννησον τῶν Ζακυνθίων καὶ τῶν Κεφαλλήνων, ἐξεδόθη ἄλλη πράξις λέγουσα, ὅτι πολλοὶ Ἴονες ἐξέδωκαν προκήρυξιν τὴν 1 Ἰουνίου, δι' ἧς αὐτονομάζονται ὁδηγοὶ τῶν Κεφαλλήνων καὶ τῶν Ζακυνθίων καὶ ἐκτελεσταὶ διαταγῶν τινος ξένου· ὅτι ὑπὸ τὸν ψευδῆ τοῦτον καὶ ἐγκληματικὸν χαρακτῆρα, ἐτόλμησαν μετὰ πολλῶν ἐνόπλων Ἰόνων νὰ συμμεθέξωσι τοῦ πολέμου τῆς Πελοποννήσου, ἐνεργοῦντες τοιοῦτοτρόπως παρὰ τὸ κοινὸν δίκαιον τῶν ἐθνῶν, καὶ παραβαίνοντες τὴν ἀρχὴν τῆς οὐδετερότητος τῆς ἰονίου κυβερνήσεως· ὅτι, ἂν οἱ ὁδηγοὶ οὗτοι δὲν ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἵνα δικασθῶσι, θὰ κατεδικάζοντο εἰς αἰφυρίαν, καὶ τὰ κτήματά των θὰ ἐδημεύοντο· ἂν δὲ ποτε ἔπιπταν εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως, θὰ ἐτιμωροῦντο ὅπως ὠρίζαν οἱ νόμοι· ὅσοι δὲ ἡκολούθησαν τοὺς ὁδηγοὺς τούτους, καὶ ὅσοι γενικῶς ἔγειναν συμμέτοχοι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, παρηγγέλλοντο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, διότι ἄλλως θὰ ἐπαιδεύοντο μετὰ ταῦτα ὡς παραβάται τῆς οὐδετερότητος.

Ἡ πρώτη τῶν ἀνωτέρω δύο πράξεων εἶναι πράξις ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς οὐδετερότητος. Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἀγγλοῖονικὴ

κυβέρνησις δὲν διέταττε δι' αὐτῆς τοὺς Ἴονας νὰ μὴ μεθέξωσι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ τοὺς προειδοποίει, ὅτι διὰ τοιαύτης διαγωγῆς ἐστεροῦντο τῆς προστασίας τῆς, ὥστε τοὺς ἐθεώρει ἐλευθέρους νὰ πολιτευθῶσιν ὅπως ᾔθελαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀγῶνος ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐθύνῃ· ἔθετε δὲ τὰς αὐτὰς ὕγιεις βάσεις, ἅς ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀποστασίας τοῦ Καναδᾶ κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἐτήρησαν ἀπαράλλακτως καὶ αἱ ὁμόσπονδοι ἐπαρχίαι τῆς ἀρκτοῦς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν ταύτην μέγας ἀριθμὸς πολιτῶν τῶν πλησίον τοῦ Καναδᾶ ἀμερικανικῶν ἐπαρχιῶν ἔτρεχαν καὶ ἠγωνίζοντο μετὰ τῶν λαβόντων κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας τὰ ὅπλα, ἐν ᾧ ἡ κυβέρνηση τῶν ἐκηρύχθη οὐδετέραι. Παρεπονέθη ἡ Ἀγγλία· ἀλλ' οὔτε αὕτη ἀπήτησεν, οὔτε ἡ οὐδετέρα κυβέρνηση τῆς Ἀμερικῆς ἔπραξεν ἄλλο, εἰμὴ νὰ κηρύξῃ, ὅτι ὅστις τῶν πολιτῶν τῆς ἠγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ Καναδᾶ ἐστερεῖτο τῆς προστασίας τῆς, ἂν ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀγγλῶν. Ἡ δὲ δευτέρα πρᾶξις ὑπερέβαινε τοὺς ὅρους τῆς οὐδετερότητος καὶ ἐδείκνυε φανεράν μεροληψίαν ὑπὲρ τῶν Τούρκων, διότι κατεδίωκε καὶ ἐτιμῶρει βαρέως τοὺς ἀγωνιζομένους μετὰ τῶν Ἑλλήνων Ἴονας. Ἀναμφιβόλως τὰ καθήκοντα τῆς οὐδετερότητος ἀναγκάζουν τὴν κυβέρνησιν ἢ νὰ μὴ διδῇ παντάπασιν, ἢ νὰ διδῇ τὰ αὐτὰ βοηθήματα πρὸς τοὺς ἀλληλομαχοῦντας. Ἀλλ' ὁ ὑπῆκοος τῆς οὐδετέρας Δυναμείας δὲν κεῖται ὑπὸ τὸν αὐτὸν κανονισμόν, καὶ δύναται νὰ βοηθήσῃ ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ εὐθύνῃ καὶ διὰ ξίφους καὶ διὰ παντός ἄλλου τρόπου τὸν ἀγῶνα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν διαμαχομένων· ἀλλὰ, καθὼς οὗτος δὲν ἔχει δίκαιον ν' ἀπαιτήσῃ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεώς του ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, διότι πολιτεύεται παρὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡ κυβέρνηση τοῦ δὲν ἔχει ἄλλο τι κατ' αὐτοῦ νὰ πράξῃ εἰμὴ νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἢ καὶ νὰ τὸν παύσῃ τῆς ὑπηρεσίας τῆς, ἂν τύχῃ ὑπ' ἀλλήλῳ τῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶδαμεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συστηθείσας ἀναφανδὸν ἐν πολλαῖς ἐπικρατείαις ἐταιρίας ἐξ ἰδιωτῶν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος δι' ἀποστολὰς εἰς Ἑλλάδα τροφῶν, χρημάτων, ὀπλῶν, πολεμοποδίων καὶ πολεμιστῶν, ἐν ᾧ αἱ ἐπικράτειαι ἐκείναι ἐπρέσβευαν καὶ ἐτήρουν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος οὐδετερότητα· εἶδαμεν καὶ πολλοὺς εὐρωπαίους ὑπὸ τὸ ὄνομα Φιλελλήνων ἐλθόντας εἰς Ἑλλάδα καὶ πολεμήσαντας, ἀλλὰ μνηδαμῶς κατατρεχθέντες.

παρὰ τῶν οὐδετέρων κυβερνήσεών των. Ἡ παραβαίνουσα δὲ τὰς ἀρχάς καὶ τοὺς ὅρους τῆς οὐδετερότητος δευτέρα αὕτη πράξις ἦτο καὶ ὑπὲρ τὸ δέον σκληρὰ καὶ ἀσύνετος, διότι μὴ ἀμνηστεύουσα τοὺς ἐνόχους μήτε καὶ ἂν μετανοοῦντες ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ἴδια, ἀλλὰ βάλλουσα καὶ τότε αὐτοὺς ὑπὸ δίκην δὲν ἐθαύρυνε τὴν ἐπ' αὐτοῖς τῶν, ἣτις ἦτον ὁ κύριος σκοπὸς τῆς. Ὁ λόρδος Βύρων καὶ τόσοι ἄλλοι Ἀγγλοὶ ἠσπάσθησαν τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα παρὰ τὴν οὐδετερότητα τῆς κυβερνήσεώς των. ἀλλ' οὔτε εἰς ἀειφυγίαν κατεδικάσθησαν, οὔτε εἰς δίκην εἰσήχθησαν, οὔτε τῶν κτημάτων ἐστερήθησαν. Ἡ οὐδετέρα αὐτῇ τῆς Ἰωσσίας ἐκάθηρε τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὑπάλληλόν της καὶ τὸν ἐγκατέλειπεν ὡς ὑπήκοόν της, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατ' αὐτοῦ, ἂν καὶ ἀρχιποστότου, ἔπραξεν. Ἐπταίσαν ἀναμφιδόλως οἱ ὑπογράψαντες τὴν προκήρυξιν Ἴονες ἐπονομασθέντες « ἀρχηγοὶ » καὶ στρατηγοὶ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων τῆς Ἐπτανήσου », καὶ εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας καὶ ἱκανοποίησιν τῆς Πύλης, καθῆκον οὐδετέρως Δυνάμεως ἔπραξεν ἡ κυβερνήσις των στηλιτεύσασα τὸν ψευδῆ τοῦτον τίτλον· ἀλλ' ὁ μέγας ἀρμολογὸς ἡκολούθησεν ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει τὰς ἀρχάς τῆς ὀργῆς του, καὶ ἐφῆρμοσε τὸν κώδικα τῶν παθῶν του· καὶ ὅμως οὐδ' αὕτη ἢ πράξις, οὐδ' ἄλλαι μεταγενέστεραι τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔσχυσαν νὰ μεταβάλλωσι τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων φρόνημα καὶ πολιτεύμα τῶν Ἰόνων, ὧν ὁ φιλογενὴς ζῆλος ἔμεινε διακαὴς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἐν μέσῳ ἀπειλῶν, δημεύσεων, καταδιώξεων καὶ τιμωριῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Συνέλευσις ἐν Καλτετσαίᾳ καὶ σύστασις πελοποννησιακῆς γερουσίας. - Ἐλευσις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Ἑλλάδα καὶ διενέξεις αὐτοῦ καὶ τῆς γερουσίας.

ΚΟΙΝΗ ἐπιθυμία συστάσεως γενικῆς Ἀρχῆς εἰς τακτοποίησιν τῶν κατεπειγουσῶν ὑποθέσεων ἐπεκράτει ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' οὔτε δυνατὴ οὔτε ὠφέλιμος ἦτο καθ' ἣν ὥραν ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες τὰ ὅπλα τοιαύτη τακτοποίησις, ὥς τείνουσα εἰς τὸ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὰ πολιτικὰ τὴν προσοχὴν τῶν δυνατῶν τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀπῆτει ὅλην ὁ πόλεμος. Συνήθως ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων ἀνατρέπονται τὰ ἐνυπάρχοντα πολιτικὰ συστήματα, ἀλλὰ διατηροῦνται τὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, τὰ συντηροῦντα τὴν κοινωνίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἑλλάδι, καθ' ἣν ὥραν κατεστράφη ἡ ἐξουσία τοῦ σουλτάνου, συγκατεστράφη καὶ ὅλη ἡ δημοσία ὑπηρεσία· ὥστε διὰ μόνης τῆς ἐπιρροῆς τῶν προκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεπληροῦντο τὰ ἐλλείποντα. Εἶναι δὲ παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι ἡ εὐταξία διετηρεῖτο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν δὲν ἔπασχαν καὶ ἡ ὑπηρεσία ἐνηργεῖτο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς σύστασιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἀρχῆς οὔτε ἐθνικὴν συνέλευσιν οὔτε τακτικὴν ἐκλογὴν πληρεξουσίων ἐπέτρεπεν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν οἱ προκριτότεροι τῆς Πελοποννήσου, ἐκκλησιαστικοί, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοί, νὰ συστήσωσι προσωρινῶς πελοποννησιακὴν μόνον Ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὅχι διὰ συνδρομῆς τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Εἶχε συστηθῇ ἐν Καλαμάτᾳ τὴν 25 μαρτίου «μεσσηνιακὴ γερουσία»· ἀλλ' ἦτο μόνον τοπικὴ τοῦ μέρους ἐκείνου Ἀρχή, καὶ ἐ συστήθη καὶ αὕτη διὰ τοῦ προϊσταμένου τῆς Μάνης. Εἰς εὐόδωσιν δὲ τοῦ προκειμένου ἤδη σκοποῦ συνήλθαν διάφοροι πρόκριτοι τῶν πλείστων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Λακεδαιμόνος μανὴν τῶν Καλτετσαίων, ὡς πλησίον τῶν περὶ τὴν Τριπολιτσὰν στρα-

τοπέδων, καὶ ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ τῶν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ἀπόντων προκρίτων ὑπέγραψαν τὴν 26 μαΐου πρᾶξιν, ἣν ἐκδίδομεν ὁλόκληρον, διότι ὅλα τὰ πρακτικὰ τῆς συνελεύσεως εἶναι αὕτη καὶ μόνη, δεικνύουσα πρὸς τίνα σκοπὸν συνῆλθαν οἱ συγκροτήσαντες αὐτήν, ἐκ τίνων ἐσύστησαν τὴν Ἀρχήν, ἣν ἐκάλεσαν πελοποννησιακὴν γερουσίαν, ποίαν ἐξουσίαν τῇ ἔδωκαν καὶ ποίαν διάρκειαν αὐτῆς ὥρισαν.

«Πατρίς·

«Ἡ γενικὴ εὐταξία τῶν ὑποθέσεων τῆς πατρίδος μας Πελοποννήσου, καὶ ἡ αἰσία ἐκβάσις τοῦ προκειμένου ἱεροῦ ἀγῶνος
 » περὶ τῆς σεβαστῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας, ἐπειδὴ καὶ
 » ἀναγκαιῶς ἀπήτουν τὴν γενικὴν συνέλευσιν καὶ σκέψιν, συν-
 » κηροῖσθμεν ἐπὶ τούτου οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀπὸ μέρος τῶν
 » ἐπαρχιῶν μας, ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν
 » ἀπόντων μελῶν κατὰ τὴν σεβαστὴν μονὴν τῶν Καλτεζιδῶν,
 » κατ' εὖλογον κόμην ἡμῶν γνώμην καὶ ἀπόφασιν καὶ ὅλων
 » τῶν ἀπόντων, ἐκλέξαντες τοὺς φιλογενεστάτους κυρίους τόν
 » τε ἅγιον Βρεσθένης Θεοδώρητον, Σωτήριον Χαραλάμπην,
 » Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον,
 » Θεοχαράκην Ρέντην καὶ Νικόλαον Πονηρόπουλον (α), καθ'
 » ὑπακοὴν καὶ συγκατένευσιν καὶ αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν
 » ταύτην πρότασιν, τοὺς διορίζομεν διὰ νὰ παρευρίσκωνται
 » μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου κοινοῦ ἀρχιστρατήγου μας Πετρόμ-
 » पेη Μαυρομιχάλη, καὶ πάντες οἱ ἄνωθεν ἐπέχοντες τὴν γε-
 » ρουσίαν ὅλου τοῦ δήμου τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου,
 » προηγουμένου τῆς ἐνδοξότητός του, νὰ συσκέπτωνται, προ-
 » βλέπωσι καὶ διοικῶσι καὶ κατὰ τὸ μερικόν καὶ κατὰ τὸ γε-
 » νικὸν ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις, διαφοράς, καὶ πᾶν ὅ,τι συντεί-
 » νει εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν, ἁρμονίαν, ἐξοικονομίαν τε καὶ
 » εὐκολίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας καθ' ὅποιον τρόπον ἡ Θεία
 » πρόνοια τοὺς φωτίσει καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον, ἔχοντες κατὰ
 » τοῦτο κάθε πληρεξουσιότητα, χωρὶς νὰ εἴμωρη τινὰς νὰ ἀν-
 » τιτείνῃ ἢ νὰ παρακούσῃ εἰς τὰ νεύματα καὶ διαταγὰς των.
 » Καὶ τοῦτο τὸ ὑποῦργημα των καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκλογὴ θέλει
 » διατρέξει καὶ θέλει ἔχει τὸ κύρος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Tri-
 » πολιτσᾶς καὶ δευτέρας κοινῆς ἀκέψεως. Καὶ περὶ μὲν τῆς
 » ἀπὸ τὸ μέρος των εἰλικρινοῦς, ἀπαθοῦς καὶ μετὰ τῆς δυνα-
 » τῆς ἐπιμελείας καὶ σκέψεως εἰς τὸ ἄνωθεν ὑποῦργημα των

« ἐξακολουθίας, καθὼς καὶ τῆς ἀπὸ τὸ μέρος ἡμῶν τε καὶ ὅλων
 « τῶν ἀπόντων ὑπακοῆς καὶ ἀνευ τινὸς ἀνθιστάσεως, προφα-
 « σιολογίας καὶ ἀναβολῆς τῆς ἐξακολουθίας καὶ ἐνεργείας τῶν
 « νευμάτων καὶ διαταγῶν των, ἐλάβομεν ἀμφοτέρω τὰ μέρη
 « τὸν πρέποντα ὅρκον ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ἐν βάρει συν-
 « ειδότος καὶ τῆς τιμῆς μας, καὶ οὕτως ἐπεδόθη αὐτοῖς τὸ
 « παρὸν ἐνυπόγραφον ἀποδεικτικὸν καὶ κυρωτικὸν γράμμα μας».

Πλατυτάτη καὶ πάντῃ ἀνεύθυνος ἦτον ἡ δοθεῖσα τῇ πελο-
 ποννησιακῇ γερουσίᾳ παρὰ τῆς ἀρχαιρεσιαζούσης συνελεύσεως
 ἐξουσία, διότι οὔτε ὑπὸ περιορισμὸν τινὰ ἐδόθη, οὔτε ὑπ' εὐ-
 θύνῃν περὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐτέθησαν οἱ ταύτην ἐμπιστευ-
 θέντες. «Διοικήσατε», ταῖς εἶπαν οἱ ἐντολεῖς των, «καθ'
 « ὅποιον τρόπον ἡ Θεία πρόνοια σὰς φωτίσει καὶ
 « γνωρίσετε ὡφέλιμον». ἐγγύησιν δὲ οὔτε ἐζήτησαν οὔτε
 ἔλαβαν ἄλλην παρὰ τὸν εἰς Θεὸν ἐν βάρει συνειδήσεως καὶ
 τιμῆς ὅρκον· καὶ τὸ περιεργότερον, ὠρκίσθησαν ταῦτοχρόνως
 καὶ οἱ λαβόντες καὶ οἱ δώσαντες τὴν ἐξουσίαν, ἐκεῖνοι μὲν
 ἵνα ὑπηρετῶσιν εἰλικρινῶς, ἀπαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, οὗτοι δὲ
 ἵνα ἐκτελῶσιν ἀνεξετάστως τὰς διαταγὰς των καὶ ὑπακού-
 ωσιν εἰς τὰ νεύματά των. Ἡ πρὸς ἀλλήλους αὕτη ὀρκοδοσία
 χαρακτηρίζει τοὺς καιροὺς, καὶ δεικνύει τὴν τότε πρὸς ἀλλή-
 λους πίστιν. Ἀλλ' ὅσον πλατεῖα καὶ ἀνεύθυνος ἦτον ἡ δοθεῖσα
 ἐξουσία, τόσον περιορισμένη καὶ συνετὴ ἐγένετο αὐτῆς χρῆσις,
 λαβόντων κυρίως ὑπ' ὅψιν τῶν ἀναδεχθέντων ταύτην ὅσα συν-
 ἔτειναν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀφ' οὗ δὲ ὑπεγράφη ἡ ἀνωτέρω συστατικὴ τῆς πελοποννη-
 σιακῆς γερουσίας πρᾶξις, ἐψάλη πάνδημος δοξολογία ἐπ' ἐκ-
 κλησίαις· καὶ, ἀπολύσεως γενομένης, ὁ ἐνάρετος, ὁ ταπεινόφρων,
 ὁ φιλόπατρις ἐπίσκοπος Ἑλούς, Ἀνθιμος, ἐπῆρεν ἐκ τῆς ζω-
 νης τοῦ Χαράλαμπι τὰς δύο πιστόλας του, ἔκαμε δι' αὐτῶν
 τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ προ-
 τείνας αὐτὰς πρὸς τοὺς παραστώτας εἶπεν ἔνθους καὶ μεγαλο-
 φώνως· «Ἑλλήνες, ὁ Κύριος εὐλόγησε καὶ ἀγίασε
 « τὰ ὅπλα σας». Οἱ φιλοπόλεμοι λόγοι τοῦ ἀγίου ἀνδρὸς
 ἠλέκτρισαν ὅλον τὸ ἀκροατήριον. Μετὰ ταῦτα ἡ συνέλευσις
 διελύθη, ἡ δὲ γερουσία μετετόπισεν εἰς Στεμνίτσαν, ὅπου συνε-
 δρίασε καὶ ἐξέδωκε τὴν 30 εἰς ὕλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελο-
 ποννήσου ἐγκύκλιον, δι' ἧς διέταττε τὴν σύστασιν γενικῶν ἐφο-

ριῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ πάσης ἐπαρχίας καὶ ὑπεφοριῶν ἐν τοῖς χωρίοις, προσδιώριζε τὰ διοικητικὰ καθήκοντα τῶν δημοτικών τούτων Ἀρχῶν, καὶ εἴλκυε κυρίως τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατεύματος ἐκάστης ἐπαρχίας. Ἡ τουρκικὴ Ἀρχὴ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπεδεκτόνεν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς· οἱ δὲ Τούρκοι, οἱ μισθοῦντες τὰ κτήματά των ἀπελάμβαναν τὸ πέμπτον τῶν προϊόντων. Τὰ κανονικὰ δὲ ταῦτα δέκατα καὶ γαιόμορα καὶ τὰ παντὸς εἶδους ζῶα τῶν Τούρκων διέταξεν ἡ γερουσία νὰ λαμβάνωνται εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ καθὼς καὶ οἱ καρποὶ ὅλων τῶν τουρκικῶν χωραφίων τῶν εἴτε ὡς παρασπορίων, εἴτε παρ' αὐτῶν τῶν Τούρκων ἐσπαρμένων, ἅφ' οὗ ἐξεπίπτοντο τὰ ἔξοδα τῆς συγκομιδῆς. Ὅλα δὲ τὰ τρόφιμα ταῦτα ἐχρησίμευαν πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατεύματος τῆς ἐπαρχίας, διότι πᾶσα ἐπαρχία ἔτρεφε ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων τὸ στρατεύματός της, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐμισθοῦται. Μόνοι οἱ Μανιάται ἐτρέφοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ ἐμισθοφόρουν. Ἡ γερουσία ἀπηγόρευσε καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ὅλων τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος (6), καὶ διέταξε νὰ τρέφωνται παρὰ τοῦ κοινοῦ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν ἀποθησκόντων ἐν πολέμῳ, καὶ νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐπαρχίας· παρήγγειλε καὶ ἐπαγρύπνησιν ἀστυνομικὴν, καὶ τὴν μὴ ἐπέμβασιν τῆς Ἀρχῆς μιᾶς ἐπαρχίας εἰς τὰ τῆς ἄλλης, καὶ ἔδωκεν ἐξουσίαν ταῖς ἐφορίαις νὰ τιμωρῶσι τοὺς πταίστας κατὰ τὰ πταίσματά των, ἀπαγορεύσασα μόνον τὸν φόνον καὶ τὴν δήμευσιν.

Εἴτε διὰ τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων, εἴτε διὰ τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εὐτυχῇ ἄγνοιαν πολιτικῶν θεωριῶν, τὰ μέλη τῆς ἐν Κατεταταῖς συνελεύσεως καὶ τῆς γερουσίας περιωρίσθησαν δι' ὧν ἔπραξαν εἰς ὅσα ἀπῆται τὸ ἄληθές συμφέρον τῆς πατρίδος, ἤγουν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολέμου, καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἡσυχᾷ· ἀλλ' ἡ κατὰστασις αὕτη διήρκεσε μόνον δύο ἐβδομάδας.

Ἰούνιος

Τὴν 7 Ἰουνίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ αὐταδέλφου του Ἀλεξάνδρου, ἔφθασεν εἰς Ὑδραν ἐκ Τεργέστης. Χαρᾶς καὶ ἐλπίδων ἐπλήρωσε τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὸ ἄκουσμα προσδοκόντων καὶ τὰ τῆς ἀγνώστου Ἀρχῆς παρ' αὐτοῦ νὰ μάθωσι, καὶ τὰ περὶ συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας νὰ βεβαιωθῶσι, καὶ βυθηθήματα νὰ λάβωσιν. Ἐπειδὴ δὲ διαβὰς

διὰ Σπετσῶν θ' ἀπεβιβάζετο εἰς Ἄστρος, κατέβησαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ γερουσιασταὶ καὶ οἱ περὶ τὴν Τριπολιτσὰν εὐρεθέντες σημαντικώτεροι, ἐκκλησιαστικοί, πολιτικοὶ καὶ πολεμικοί, τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς ἄλλον Μεσσιὰν τὴν 9, τὸν ἀβιβίθασαν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην, τὸν συνώδευσαν εἰς τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον τὴν 10, καὶ τῷ ἔδωκαν τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ του 200 φρουρούς· τὴν δὲ 12 συνηλθαν ὅλοι εἰς τὰ ἀλώνια τῶν Βερβένων, ὅπου ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ὡς ἀποστείλαντα τὸν λυτρωτὴν των. Μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ἀνεγνώσθησαν εἰς ἐπήκουσον ὅλων γράμματα, τὰ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τὰ δὲ ὡς στελλόμενα παρὰ τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, δι' ὧν ἐδίδετο τῷ Δημητρίῳ Ὑψηλάντῃ πᾶσα ἐξουσία. Ἐν μέτῳ δὲ τῶν εἰς τιμὴν τοῦ πυροβολισμῶν καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ζητωκραυγῶν ἠκούσθησαν καὶ φωναὶ λέγουσαι «νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ ἀφέντης τοῦ τόπου». Ἀλλ' εὐθὺς ἤρχισαν αἱ λογοτριβαὶ καὶ αἱ διαιρέσεις.

Ὁ Ὑψηλάντης ἤξευρεν ὅτι ἕως τότε ἠγγόνουν οἱ Πελοποννήσιοι, δηλαδὴ, ὅτι ἡ πολυθρύλλητος Ἀρχὴ ἦτον ἀπάτη· καὶ ὅμως ἐν ὀνόματι τῆς ἀπάτης ἀπήτησεν εὐθὺς τὴν κατάργησιν τῆς γερουσίας καὶ τὴν εἰς χεῖρας τοῦ συγκέντρωσιν ὅλης τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας. Οὐδεμίᾳ ἀμφισβολίᾳ, ὅτι ὅσον ὠφέλιμος καὶ ἂν ἦτο κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις ἡ γερουσία, ἡ συγκέντρωσις ὅλης τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας ἐνὸς καὶ μόνου ἦτον ὠφελιμωτέρα, διότι ὅπου ἀπαιτεῖται δραστηριότης, ἡ πολυαρχία εἶναι πρόσκομμα. Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου ἀπέκρουσαν τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην ὡς ὑποδουλοῦσαν καὶ ἐξευτελίζουσαν αὐτούς· ἐπροθυμήθησαν ὅμως καὶ συμπράκτορά των ἐν τῇ γερουσίᾳ νὰ τὸν παραλάβωσι, καὶ πρόεδρον αὐτῆς νὰ τὸν ἀναγορεύσωσι, καὶ μηδὲν ἔργον νὰ τῇ ἐπιτρέψωσι ἄνευ τῆς γνώμης αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ Μαυρομιχάλης, ὅστις ἐπρώτευσεν, ἔσπευσε νὰ τὸν τιμήσῃ ὡς ἀνώτερόν του· ἀλλ' οὐδεμίᾳ τοιοῦτου εἶδους παραχώρησις εὐχαρίστει τὸν Ὑψηλάντην· ἤθελε νὰ ᾖ μόνος αὐτός ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του· ἤθελε νὰ ᾖ ἐν τῇ Ἑλλάδι ὅτι ἦτον ὁ ἀδελφός του ἐν Βλαχομολδαύτᾳ· ἀπ' οὗ δὲ εἶδεν ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν εὐωδοῦτο, καὶ ὅτι οἱ γερουσιασταὶ ἐλογμάχουν μετ' αὐτοῦ πικρῶς, τόσον ἠπόρησε καὶ δυσηρεστήθη, ὥστε ἀνεχώρησεν εἰς Καλαμάταν.

Μεγάλη ἦτον ἡ προδιάθεσις τοῦ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀρχῆς τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ μεγάλοι αἱ ἐκεῖθεν προσδοκίαι. Τὸ κοινὸν ἐθεώρησε τὸν Ὑψηλάντην ἐλθόντα ὡς πλήρωμα τῶν προσδοκιῶν του, οἱ δὲ στρατιῶται ὡς δοτῆρα μισθῶν, τιμῶν καὶ βαθμῶν· διὰ τοῦτο ἡ ἀναχώρησίς του ἐξηγίωσε τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον, καὶ τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον διεδόθη λόγος, ὅτι διὰ τὴν δυστροπίαν τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου διενόετο νὰ ἐγκαταλείψῃ ὀλοτελῶς τὴν Ἑλλάδα. Ἡρέθιζαν τὸ στρατιωτικὸν ἔτι μᾶλλον καὶ τινες τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντην ὥστε καθ' ἣν ὥραν ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν γερουσιαστῶν καὶ ἄλλοι πρόκριτοι συνηγμένοι παρὰ τῷ Μαυρομιχάλῃ, καὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῆς ῥήξεως, καὶ κατεγίνοντο νὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τούτου τοὺς γείτονάς των προκρίτους Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, ἦλθαν ἔξωθεν ἀμύπολλοι στρατιῶται βοῶντες τὰ μύρια κατὰ τῶν προκρίτων, καὶ ἀπειλοῦντες νὰ τοὺς σφάξωσιν ὡς ἀποδιώξαντας τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Εὐρέθησαν καλῇ τύχῃ ἔξω τῆς οἰκίας διάφοροι Μανιάται καὶ ἄλλοι στρατιῶται ἀκόλουθοι τῶν προκρίτων καὶ ἐμπόδισαν τὴν πρώτην ὁρμὴν τῶν φιλοταράχων. Ἐξῆλθε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ παρευρεθείς Κολοκοτρώνης, τοὺς καθησύχασε, καὶ τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἴδια, ὑποσχόμενος τὴν ταχεῖαν ἐπιστροφὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῷ ὄντι ἐστάλησαν πρὸς αὐτὸν ἀνυπερθέτως οἱ ὀπαδοὶ του, Ἀναγνωσταράς καὶ Δικαῖος, οἱ καὶ ὑποκινήσαντες τὴν στρατιωτικὴν ταραχὴν, τὸν ἐπρόφθασαν εἰς Λεοντόρι, τὸν μετέπεισαν καὶ τὸν συνώδυσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικώρων.

Ἄν ὁ Ὑψηλάντης εἶχε τόσῃν πολιτικὴν τόλμην ὅσην ἔδειξε πάντοτε ἀνδρίαν ἐν πολέμῳ, ἡ περίστασις ἐκείνη ἦτον ἀρμοδιωπάτη νὰ τὸν περιβάλλῃ ἡ ἐπεθύμει ἐξουσίαν· τὸν ἐτίμων καὶ τὸν ὑπῆκουσαν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ ὅλη ἡ στερεὰ Ἑλλῆς· τὰ ἐν Τρικώροις καὶ ἐν Βερβένοις στρατόπεδα τὸν ἐχαιρέτισαν ἐπανελθόντα ἀγαλλόμενα καὶ ἦσαν ὑπὸ τὰ νεύματά του· ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου τὸν ἠγάπα, καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι ἠθελαν μόνον νὰ περιστείλωσι τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν του, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ τὴν καταργήσωσι, διότι ἐφοβοῦντο τὴν Ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας ἀγνοοῦντες ὅτι ἦτο μῦθος· ἐν συντόμῳ πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ, οἱ τῆς θalάσσης καὶ οἱ τῆς ξηρᾶς, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι εἰς τὸν Ὑψηλάντην ἠλπιζαν· ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν τὸν ὠφέλησαν. Ἐκάθητο ἐπὶ τῶν Τρικώρων καὶ ἀν-

ταπεκρίνετο μετὰ τῶν ἀντιπάλων του συνηγμένων εἰς Ζαρά-
κωβαν· σχέδια ὀργανισμοῦ συχνάκις ἀντεπεστέλλοντο, καὶ οὐδὲν
ἀπεφασίζετο· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅ,τι ἔπρεπεν ὡς ἐπαναστάτης καὶ
ἐδύνάτο ἐν μέσῳ τῶσων εὐτυχῶν περιστάσεων ὡς τολμηρὸς νὰ
κατορθώσῃ ἐν μιᾷ στιγμῇ, σείων μόνον τὴν σπᾶθην του καὶ
μηδὲ ῥανίδα χύνων αἷματος, ὡς μηδενὸς τολμῶντος ν' ἀντι-
σταθῇ ἐνόπλως, τὸ διεπραγματεύετο ὡς ἀδύνατος συμβιβαστῆς
δι' εἰρηνικῶν πρεσβειῶν καὶ δι' ἀνωφελῶν συζητήσεων. Μὴ δυ-
νηθεὶς δὲ νὰ δράξῃ τὴν ἐξουσίαν κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ
σταδίου του, μὴδὲ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κατώρθωσε καθ' ὅλον τὸν
ἐθνικὸν ἀγῶνα, πάντοτε ἀντιπολιτευόμενος τὰς κυβερνήσεις,
ὅς ἐθεώρει σφετεριστὰς τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ ἐξουσίας, καὶ πάν-
τοτε σχετιζόμενος πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς κατὰ τῶν ἀντι-
ζήλων του πολιτικῶν· ἀλλὰ καὶ πάντοτε τρέχων αὐθόρμητος
εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ διαπρέπων ἐν πολέμῳ, καὶ μηδαμῶς
φειδόμενος τῆς ζωῆς του διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν
τῆς πατρίδος του. Κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις ὑπώπτευσαν
πολλοὶ τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὑπενεργοῦντα τὸν φόνον τῶν ἀντι-
πάλων του, διότι ἐφωράθησαν τῷ ὄντι τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν
ὑποκινοῦντες χεῖρας μισαιφόνους κατ' ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάν-
της ἀμέτοχος ἦτο καὶ ἀμέτοχος παντὸς ἐγκλήματος διέμεινε
μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του καὶ ἐν ἔργῳ καὶ ἐν λόγῳ.

Ἀφ' οὗ δὲ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου
ἐκουράσθησαν, ἀνωφελῶς διαπραγματευόμενοι, ἀνέβαλαν τὰς
περὶ Ἀρχῆς λογοτριβὰς καὶ γραφομαχίας εἰς τὴν πτώσιν τῆς
Τριπολιτσᾶς, καθ' ἣν ἔπαυε καὶ ἡ δύναμις τῆς γερουσίας κατὰ
τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς τῆς ἐν Καλτετσιαῖς συνελεύσεως. Ἐν το-
σούτῳ ὁ Ὑψηλάντης ἐπηῆε τὴν κλύβην του ἐπὶ τῶν Τρικώρ-
φων καὶ ἔστησεν ἐκεῖ καὶ τὴν ἀρχιγραμματίαν του ὑπὸ τὸν δι-
δάσκαλον Βάμβαν, ἐνεργῶν μὲν ἀδιαφιλονεικῆτως καθ' ὅλην τὴν
ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ὡς πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπι-
τρόπου τῆς Ἀρχῆς τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀντιφερόμενος δὲ
πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς τὴν γερουσίαν καὶ ἀντικρουό-
μενος ἐν τῇ χρήσει τῆς ἐξουσίας του.

Τοιοῦτοτρόπως παρίστατο ἐν Πελοποννήσῳ τὸ φαινόμενον δύο
ἐνόπλων καὶ ἀντικαταδιωκομένων, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐνόπλως συγ-
κρουομένων κυβερνήσεων, τῆς μὲν μονοκρατορικῆς, τῆς δὲ ὀλι-
γαρχικῆς, ἀλλ' οὐδεμίας αὐτῶν δημογενοῦς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

(α.)

Ἰδοὺ πῶς ἐκαθάρισα καὶ ἐρύθμισα τὸ λεκτικόν μου. Ἀπεσκορδάκισα τὰ «Μολοντοῦτο, μολαταῦτα, μολονότι, ἐκ μέρους, ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἐτέρου, ἐπῆρα μέτρα, δὲν ἔχω τὰ μέσα».

Μετεχειρίσθην τὰ παρ' ἡμῖν ἐν κοινῇ χρήσει ὡς ἀόριστα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀορίστου χρήσεως, εἰς, ἐνός, ἐνί, ἐνα· μία, μιᾶς, μιᾶ, μίαν ὡς τοιαῦτα τὰ μετεχειρίζοντο ἐνίοτε καὶ οἱ ἄρχαίτοι· ἀλλ' ἐπίσης μετεχειρίσθην ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ τὰ ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις «τις, τινος, τινι, τινά», ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς εὐφωνίας, εὐφωνίαν δὲ ἐννοῶ τὴν ἐκ τῆς συνήθους χρήσεως τῶν λέξεων εὐηχον φωνήν.

Τῶν παλαιῶν ἀριθμητικῶν ὀνομάτων «τριάκοντα, τεσσαράκοντα», κτλ. ἐπρωτίμῃσα τὰ συγκεκομμένα τῆς κοινῆς γλώσσης «τριάντα, σαράντα», κτλ. καὶ ὡς βραχυσυλλαβότερα καὶ τὰ μόνα ἐν χρήσει.

Παρεδέχθην τὸν σχηματισμὸν τῆς παλαιᾶς δοτικῆς. Ὁ λαὸς λέγει «ἔδωκα τοῦ Πέτρου»· οἱ δὲ λόγιοι, οἱ μὲν γράφουν «ἔδωκα τὸν Πέτρον»· οἱ δὲ «ἔδωκα εἰς τὸν Πέτρον», ὀλίγοι δὲ «ἔδωκα τῷ Πέτρῳ». Πλησιέστερον τῆς ἐπικρατοῦσης συνηθείας εἶναι τὸ καὶ ὀρθότερον «ἔδωκα τῷ Πέτρῳ», δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπρωτίμῃσα τὸν μικρὸν τοῦτον μετασχηματισμὸν.

Χάριν εὐφωνίας, δὲν ἐκλίνα «ἡ πεῖνα τῆς πείνης καὶ ἡ διψα τῆς δίψης», ἀλλ' ἡ πεῖνα τῆς πείνας καὶ ἡ διψα τῆς δίψας δωρικῶς ὡς ἐν τῇ κοινῇ χρήσει.

Χάριν ἐπίσης εὐφωνίας καὶ βραχυσυλλαβίας παρεδέχθην τὴν ἀποκοπὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς τῆς ὀνομαστικῆς καὶ τῆς αἰτιατικῆς πολλῶν ὀνομάτων κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν κοινὴν χρῆσιν, γράψας «Μεσολόγγι, τουφέκι, κανόνι», κτλ. καὶ ὅχι «Μεσολόγγιον, τουφέκιον, κανόνιον» κτλ.

Ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων ὀνόματα τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς τόπους, οὓς ἀναφέρω, ὅπως ὠνομάζοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Τουτέστι «Μῆτρον, Κώσταν», κτλ. δὲν ἔγραψα δὲ «Λαμίαν ἢ Ἀμφισσαν» ἀλλὰ «Ζητοῦνι καὶ Σάλωνα».

Ἐπρωτίμῃσα τοῦ «δὲ ἄ ν ἄ» τὸ «ἴ ν α». Καὶ τοῦ μετὰ τῆς αἰτιατικῆς «μ ἐ» τὴν μετὰ τῆς γενικῆς πρόθεσιν «μ ε τ ἄ».

Ἐγραψα «ἦτον» ἐπομένου φωνήεντος· «ἦτο» δὲ ἐπομένου συμφώνου.

Πολλάκις εἰς ἀποφυγὴν χασμωδίας ἔγραψα «μὴν» ἐπομένου φωνήεντος ἐπὶ ῥημάτων, πάντοτε δὲ «μὴ» ἐπομένου συμφώνου.

Τὴν πρόθεσιν «ἀπὸ», τὴν συνήθως συνταττομένην μετὰ αἰτιατικῆς, συν-έταξα μετὰ γενικῆς «ἀ π ὸ τ ὧ ν π ο λ λ ὧ ν φ ρ ο ν τ ῖ δ ω ν» καὶ ὅχι «ἀ π ὸ τ ἄ ς π ο λ λ ἄ ς φ ρ ο ν τ ῖ δ α ς».

Ἐγραψα «νὰ δέ χεται νὰ γράψετε», κτλ. ὀριστικοφανῶς, καὶ ὅχι «νὰ δέ χ η τ α ι νὰ γ ρ ᾶ ψ η τ ε», κτλ. ὑποτακτικῶς, διὰ τὸ εὐφωνότερον.

Ἠκολούθησα δὲ τόσῳ μᾶλλον τὴν ἐν κοινῇ καὶ ἀπαραθάτῳ συνηθείᾳ ταύτην χρῆσιν, καθ' ὅσον ἡ ὀριστικοφανὴς γραφὴ αὕτη ἐπὶ τῆς ὑποτακτικῆς εὐρίσκεται συχνάκις καὶ παρ' Ὀμήρῳ, καὶ γελοῖον μ' ἐφάνη ἀπομακρυνόμενοι τῆς κοινῆς συνηθείας ν' ἀπομακρυνώμεθα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου.

Ἡ κοινὴ γλῶσσα ἀπήλλαξε τοὺς παρακειμένους τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἄλλ' οἱ λόγιοι ἐπανεφέραν καὶ τοὺς ἀναδιπλασιασμοὺς καὶ τὰς αὐξήσεις. Ἐγὼ ὁδηγὸν ἔχων τὴν εὐφωνίαν ποτὲ μὲν μετεχειρίσθην τὸν ἕνα τρόπον ποτὲ δὲ τὸν ἄλλον.

Παρέλειψα τὰ ἄρθρα «τὸ» καὶ «τοῦ» ὡς ὑπονοούμενα ἐπὶ τῶν ἐξῆς φράσεων «ὄρθον νομίζω τὸ νὰ συνέλθωμεν»· «φροντίζω τοῦ νὰ κατορθωθῇ» τὸ ποθούμενον», κ.τ.λ.

Δὲν ἔγραψα κατὰ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν «ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἔξε-» «στράτευσαν», ἀλλ' ἐνεολόγησα ἐπὶ τὸ γλαφυρότερον, γράψας συνθέτως «ὑπερδισχιλίοι ἐξεστράτευσαν» καὶ τῶν παρομοίων ὡσαύτως.

Ἐπρωτίμῃσα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν παρατατικῶν τῆς παλαιᾶς γλώσσης τὸν σχηματισμὸν τῶν παρατατικῶν τῆς σημερινῆς, ὡς καὶ λογικώτερον, διότι δὲν συγγέει ἡ φωνὴ ἐν τούτοις ὡς ἐν ἐκείνοις τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ ἔγραψα «ἔ τ ρ ω γ α» ἀντὶ τοῦ «ἔ τ ρ ω γ ο ν» τοῦ πρώτου προσώπου τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ· καὶ «ἔ τ ρ ω γ α ν» ἀντὶ τοῦ «ἔ τ ρ ω γ ο ν» τοῦ τρίτου προσώπου τοῦ πληθυντικοῦ. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος ὃν δὲν παραδέχονται οἱ πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων λογίων, ἦτον ἐν χρήσει πρὸ δισχιλίων ἐτῶν. Ἰδοὺ τί παρατηρεῖ ὁ παραδεχόμενος καὶ συνιστῶν αὐτὸν Κοραῆς ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν τού· «Ὁ Ἡρακλείδης λέ-» «γει, ὅτι οἱ Ἕλληνίζοντες ἐν Κιλικίᾳ ἀποβάλλοντες τὸ ν καὶ μετατιθέντες» «τὸ ο εἰς βραχὺ α, προσφέρονται, ἔλαβα λέγοντες καὶ ἔφαγα· καὶ τρίτα» «τούτων πληθυντικὰ εἰς α ν λήγοντα λέγουσι. Εὐρίσκονται δὲ καὶ ἐν τῇ» «τῶν ἐβδομήκοντα μεταφράσει συχνάκις, ἔ φ υ γ α ν, ἔ λ α β α ν, ἔ γ κ α -» «τ έ λ ε ι π α ν, ἦ λ θ α ν καὶ ἄλλα τοιαῦτα».

Ἐπρωτίμῃσα ἐπίσης τοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σχηματισμοῦ τοῦ τρίτου προσώπου τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου τῆς ὀριστικῆς τὸν παρ' ἡμῖν κατὰ συγκοπὴν σχηματισμὸν ὡς ὀλιγοσυλλαβότερον, καὶ ἀντὶ τοῦ «π ε ρ ι π α τ ο ὦ σ ι καὶ π ε ρ ι π α τ ῆ - σ ο υ σ ι ν» ἔγραψα «περιπατοῦν καὶ περιπατήσουν», ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὑποτακτικῆς διετήρησα τὸν σχηματισμὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἔγραψα «νὰ π ε -

» ριπατήσωσι « καὶ ὄχι » ν ἄ περιπατήσουν « εἰς ἀποφυγὴν τῆς ταυτότητος καὶ συγχύσεως τῆς φωνῆς ἐπὶ τῶν αὐτῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς ἐγκλίσεως καὶ τῆς ὑποτακτικῆς.

Μετ' ἐχειρίσθην ἀδιαφόρως κατὰ τὸ εὐφωνότερον ἄλλοτε τὴν συνηρημένην καὶ ἄλλοτε τὴν βαρύτερον κλίσιν τῶν ῥημάτων τῆς τρίτης συζυγίας, ἤτοι τῶν εἰς «ω» κατὰ τοὺς ἀρχαίους, καὶ εἰς «ονω» καθ' ἡμᾶς σχηματιζόντων τὸ πρῶτον πρόσωπον τοῦ ὀριστικοῦ ἐνεστώτος. «Χρυσῶ χρυσῶ » χρυσόνω» ἀναπληρῶ ἀναπληρῶ ἀναπληρόνω». Ἀπέφυγα δὲ τὴν εἰς μι κατὰληξιν τῶν ῥημάτων ὡς πάντῃ παρ' ἡμῖν ἀσυνήθη.

Ἡ φύσις τῆς σημερινῆς γλώσσης ἀπαιτεῖ πάντοτε τὴν ἐπὶ τῶν παρωχημένων συλλαβικὴν αὔξησιν ἐξωθεν τῶν προθέσεων. Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι λόγοι τὴν ἔθεσαν ἔσωθεν, ἐν ᾧ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις ἦτον ἐν χρήσει ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. ὡς τὸ «Καθεύδω ἐκάθευδον· Κάθημα· ἐκάθημην, Καθαίρω ἐκάθην», ἐγὼ παρεδέχθην ποτὲ τὸν ἕνα τρόπον καὶ ποτὲ τὸν ἄλλον κατὰ τὸ εὐφωνότερον. Ὁ Ὅμηρος (δὲν ἀναφέρω ἄλλους ποιητάς) πολλάκις παραλείπει ὀλοτελῶς τὴν αὔξησιν ὅπως τὴν παραλείπει ὀλοτελῶς καὶ ἡ συνήθεια λέγουσα «μᾶς πρόσταξε» «μᾶς συγχώρησε» ἀντὶ τοῦ «μᾶς ἐπρόσταξε, μᾶς ἐσυγχώρησε».

Ὁμηρίζουσα ἡ κοινὴ γλῶσσα ἐφύλαξεν ἄτρεπτον τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν τῶν ῥημάτων ἐπὶ τῶν παρωχημένων, λέγουσα «ἄρχισεν, ἐρώτησεν, ἀναγασμένος». Ἀλλ' οἱ λόγοι παρωρῶντες τὸν Ὅμηρον παρακούοντες καὶ τὸν λαόν, ἔτρεψαν τὸ φωνῆεν κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς γράφοντες «ἤρχισαν, ἤρώτησαν, ἠναγασμένος». Ἐπειδὴ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ γράφειν τοὺς παρωχημένους ἐγενικεύθη, ἠναγκάσθην νὰ τὸν παραδεχθῶ καὶ ἐγὼ ὑπὸ μικρὰς τινας ἐξαιρέσεις πρὸς ἀποφυγὴν κακοφωνίας.

Πρὸ δισχιλίῳ σχεδὸν ἑτῶν δὲν μετέτρεπαν οἱ συγγραφεῖς τὴν εὐ δίφθογον εἰς ηὐ ἐπὶ τῶν παρωχημένων χρόνων, καὶ ἔγραψαν ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡροδότῳ, εὐδόκησα, εὐτύχησα, καὶ ὄχι ηὐδόκησα, ηὐτύχησα· τὸν καὶ παρ' ἡμῖν συνήθη τοῦτον τρόπον τοῦ σχηματίζειν τοὺς παρωχημένους παρεδέχθην καὶ ἐγὼ.

(6)

Ὅρα Ξενοφῶντος Πολιτείαν Ἀθηναίων. Ἐτήρησα τὸ ἐν κοινοτάτῃ χρήσει «θά», καὶ ἀπεσκοράκισα τὸ «θέλω», ἀπορῶν πῶς καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς ἐπροτίμησε τοῦ «θά» τὸ ἄχαρι καὶ χαλαρὸν «θέλω», ἐν ᾧ οὔτε ἡ παλαιὰ γλῶσσα ἐπὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως τὰ συνιστᾷ, οὔτε λόγος τις δικαιοῦ, οὔτε ἡ κοινὴ συνήθεια παραδέχεται. Ἐθεώρησα δὲ τὸν μετὰ τοῦ «θά» χρόνον ὡς μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς ἐγκλίσεως διὰ τοῦτο καὶ δὲν τὸν ὑπέγραψα.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

(α.)

Ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος εἶχε καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐπαναστάσεως ὡς ἀνατρέψας τὰ καθεστῶτα, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀποστασίας ὡς ἀποστήσας τὴν Ἑλλάδα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς ἣν ὑπέκειτο· διὰ τοῦτο μεταχειρίζομαι ἀδιακρόως τὰς δύο ταύτας λέξεις. συγχομένως παρ' ἡμῖν ἂν καὶ διεκρίνοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. (Ὅσα Θεουκυδίδην, βιβλίον γ', παράγραφος 19.)

(β.)

Ἄξια προσοχῆς καὶ ἐφαρμοζόμενα εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος περιστάσεις τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Θεουκυδίδης ἐν τῇ ἀκολούθῳ παραγράφῳ περὶ τῆς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ληστείας ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

«Οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι καὶ τῶν βαρβάρων οἱ τε ἐν τῇ ἡπείρῳ πα-
» ραθαλάσσιοι καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρξαντο μᾶλλον περαιου-
» σθαι ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτράποντο πρὸς ληστείαν, ἡγουμένων ἀνδρῶν
» οὐ τῶν ἀδυνατωτάτων κέρδους τοῦ σφετέρου αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἀσθε-
» νέσι τροφῆς, καὶ προσπίπτοντες πόλεσιν ἀτειχίστοις καὶ κατὰ κώμας
» οἰκουμέναις ἤρπαζον καὶ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου ἐντεῦθεν ἐποιούντο, οὐκ
» ἔχοντός πο αἰσχύνῃν τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλ-
» λον· δηλοῦσι δὲ τῶν τε ἡπειρωτῶν τινες ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος κα-
» λῶς τοῦτο δορᾷ, καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν ποιητῶν, τὰς πύστεις τῶν κατα-
» πλεόντων πανταχοῦ ὁμοίως ἐρωτῶντες εἰ λησταὶ εἰσιν, ὡς οὔτε ὧν
» πυνθάνονται ἀπαξιούντων τὸ ἔργον, οἷς τ' ἐπιμελὲς εἶη εἰδέναι οὐκ
» ὀνειδιζόντων. Ἑλπίζοντο δὲ καὶ κατ' ἡπείρον ἀλλήλους· καὶ μέχρι τοῦδε
» πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νέμεται περὶ τε Λοκροὺς τοὺς
» Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανας καὶ τὴν ταύτην ἡπείρον. Τό τε
» σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἡπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας
» ἐμμεμένηκεν».

(γ.)

Εἰς πλήρη γνῶσιν τοῦ δημογεροντικοῦ τούτου συστήματος παραπεμπὴν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ΚΕ' Κεφάλαιον τῆς ἱστορίας ταύτης.

(δ.)

Ἡγεμονεῖαν γράφω τὸν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τόπον, ἡγεμονίαν δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος πρὸς διάκρισιν.

(ε.)

Ἡρώτησάν τινες, διατί δὲν συμπαρέλαβα ἐν τῇ ἀνὰ χεῖρας ἱστορίᾳ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ῥήγαν. Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησίς μου.

Συγγράφων τὰ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὥφειλα νὰ ἐξετάσω κατὰ πρῶτον τίς ὁ ὀργανίσας καὶ τίς ὁ κινήσας αὐτήν. Τούτου χάριν, ἐνδιέτριψα εἰς τὰ τῆς φιλικῆς ἑταιρείας, ἥτις τὴν ὀργάνισε καὶ τὴν ἐκίνησεν· οὐδεὶς δὲ σύνδεσμος ὑπάρχει αὐτῆς καὶ τῶν κατὰ τὸν Ῥήγαν, οὐδὲ λόγος περὶ τούτων γίνεται ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς ἢ ἐν τοῖς ὅρκοις ἐκείνης· μαρτυρεῖ δὲ τὰ λεγόμενα καὶ ὁ συνεταῖρος τοῦ Ῥήγα καὶ ἀπόστολος τῆς ἑταιρείας Πετράκιος ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασί του. Σχέσιν τινὰ εἶχεν ἡ φιλικὴ ἑταιρεία μόνον πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1813 συστηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις φιλόμουσον ἑταιρίαν, καὶ τὴν σχέσιν ταύτην δὲν ἀπεσιώπησα. Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι τὰ σημερινὰ συμβάντα εἶναι γεννήματα τῶν χθесινῶν, καὶ ὅτι εἰς ἀκριβῆ γινώσκιν ἐκείνων ἀναγκαῖα ἡ διήγησις τούτων· ἀλλὰ, ἂν ἔνεκα τούτου χρέος εἶχα νὰ συμπαράλάβω τὰ κατὰ τὸν Ῥήγαν, χρέος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ εἶχα νὰ συμπαράλάβω καὶ τὰ κατὰ τὸν Παπαθύμιον, τοὺς πολέμους Σουλίου καὶ Ἀλήπαζα, τὰ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ του, τὰ κατὰ τὸν Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης, νὰ ῥίψω τὸ βλέμμα εἰς τὰ διάφορα πολιτεύματα τῆς Ἑπτανήσου, νὰ ἐπεξελάβω τοὺς πολέμους Ἑνετῶν καὶ Τούρκων, νὰ διατρέξω τὰ κατὰ τὸν Σκενθέρμπεην, καὶ ἄλλους τοπάρχας, ν' ἀναθῶ εἰς αὐτοὺς τοὺς καιροὺς τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἂν ὅχι ἀπώτερον καὶ νὰ ἐξετάσω ὅποια ἡ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κατάστασις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ὅποια ἡ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ πόθεν ἡ πρόοδος ἐκείνου καὶ ἡ παρακμὴ τούτου. Γοιαυτὴ δὲν ἦτον ἡ προθεσίς μου· ὑπαινίττομαι ὅμως ἐν προομιῇ τὰ σκοπιμώτερα. Τόσον ἀπῆτει ἡ οἰκονομία τοῦ συγγράμματος νὰ εἴπω, καθ' οὗς ἔθεσα ὅρους, καὶ τόσον εἶπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

(α.)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Ἀρχῆς δὲν ὠρίσθη, ὡς κοινῶς ἐπιστεύετο εἰς δεκαεξί. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπεκράτησε, διότι τὸ ἐφοδιαστικὸν τῶν ἱερῶν εἶχε 16 στήλας καὶ τὸν δεκαεξί ἀριθμὸν δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ ἐν αὐτῷ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ διότι ἐρωτώμενος ὁ συστημένος ἡ ὁ ἱερεὺς ὑπὸ τινος τῶν συναδέλφων, « πὺς' ἔχει »· ἀπεκρίνετο, « δεκαεξί », ἐξ αἰτίας τῶν 16 στήλῶν τοῦ ἐφοδιαστικοῦ τῶν ἱερῶν. Ἐκα-

στον δὲ μέλος τῆς Ἀρχῆς ἐλάμβανεν ὡς γνώρισμά του τὸ στοιχεῖον Α καὶ ἐν ἄλλο τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, τὸ πρῶτον τῶν μὴ εἰσέτι παραληφθέντων. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἐν τῶν τελευταίων, ἴσως καὶ τὸ τελευταῖον μέλος τῆς Ἀρχῆς, ἐγνωρίζετο διὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ἀλφαβήτου Ρ, καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται πῶτος ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς ἀγνώστου Ἀρχῆς, ὅ ἐστιν ὅσων ἤξευραν, ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη Ἀρχὴ ἦτον ἀπάτη.

(β.)

Κατ' ἄλλους μόνον ἔξ, μὴ συμπαλαμβανομένου τοῦ τῶν ἀρχιποιμένων. Ἐγὼ ἐδέχθην τὴν βαθμολογίαν ταύτην ὡς κανονικὴν· ἀλλὰ ἤξεύρω ὅτι τὸ δίπλωμα τοῦ Γρηγορίου Δικαίου ἔφερε σφράγισμα λέγον ἐπὶ τῆς περιφερείας του «ἀρχιερεὺς δικαιοσύνης». Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐφυλάττετο ἀκριβῶς ἡ ῥηθεῖσα βαθμολογία, ἢ τοῦλάχιστον ἡ ῥηθεῖσα ὀνοματοθεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

(α.)

Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον.

« Ἀγαθὴ τύχη.

« Οἱ ὑπογράφοντες κινουῦντες ὅλην τὴν μηχανὴν τῆς φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ μέλλοντες νὰ χωρισθῶσι, καθὼς συμφώνως τοὺς ἐφάνη εὐλογον, λαμβάνων καθείς ἐτέραν διεύθυνσιν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἰδίας κρίνουσι καὶ ἀποφραρίζουσι τὰ ἀκόλουθα, τὰ ὅποια θέλει τοὺς χρησιμεύσουσι κανόνες τῶν ἰδίων των πράξεων καὶ τῶν σχέσεων των με τοὺς ἄλλους.

« ατον. Οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς κινουῦντας εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλει ἐνεργεῖ ἢ πρᾶττει πρὸς ἰδιαίτερον τέλος· ἀλλ' ὅλαι αἱ πράξεις του θέλουσι εἶναι ὅλως διόλου διὰ τὴν Ἑταιρίαν. Εἰς αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσιν ὑπόκεινται καὶ οἱ ἀπόντες γνωρίζοντες καὶ λαμβάνοντες μέρος ὅπως οὖν εἰς τὴν κίνησιν κατὰ τὸ παρόν. Πλὴν πρὸς τελείωσιν καὶ παῦσιν τῶν μερικῶν ὑποθέσεων των δίδεται διορία τῶν μὲν Ἀντωνίου Κομιζόπουλου καὶ Ἀθανασίου Σέκερη μῆνες ἕξ, τοῦ δὲ Ἀνθίου Γαζῆ μῆνες τρεῖς ἀπὸ τῆς σήμερον, οἱ ὅποιοι ἀνίσως, δὲν κάμωσι κατὰ ταύτην τὴν ἀπόφασιν θέλει θεωροῦνται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἀπλᾶ μόνα μέλη· μόνον τοῦ Παναγιώτη Σέκερη, ἐπειδὴ καὶ ἡ παρουσία του εἶναι καλὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συγχωρεῖται νὰ ἐξακολουθῇ τὸ ἐμπόριόν του ὅπως ὁ ἴδιος τὸ κρίνει εὐλογον.

« βον. Ὑποχρεοῦνται οἱ κινουῦντες νὰ εἰδοποιῶνται ἀναμεταξύ των διὰ τὰς πράξεις των, διαθέτοντες ἐκ συμφώνου διὰ τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρίας πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς, καθὼς καὶ διὰ τὰ γράμματα χωρὶς

» νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὸ δικαίωμα νὰ τὰ κατακρατῇ ἢ νὰ τὰ μεταχειρίζεται
» κατ' ἀρέσκειάν του.

» γον. Οὐδεὶς δὲν θέλει φανερῶσι τὴν κινητικὴν Ἀρχὴν μήτε κανένα
» ἀπὸ τοὺς κινούντας, μήτε τὸν ἑαυτὸν του ὡς κινούντα, μήτε ὅτι ἡ-
» ξεύρει τι περὶ τῆς Ἀρχῆς· δὲν θέλει δεχθῇ ἢ κάμει συνθήκην μὲ
» ἄλλοεθνεῖς· δὲν θέλει ἐπιχειρισθῇ τι σχετικὸν ἀποστασίας γενικῆς ἢ
» μερικῆς χωρὶς τὴν συναίνεσιν καὶ τῶν ἄλλων κινούντων ἀδελφῶν·
» εἰς περίστασιν διαφωνίας αἱ περισσότεραι γυνῶμαι ὑπερισχύουσιν.

» Γίνεται ἔξαιρέσις ὡς πρὸς τὴν φανέρωσιν μόνον τῆς κινητικῆς Ἀρχῆς
» τοῦ Ἑμμανουὴλ Ξάνθου, ὑπάγοντος εἰς ἀντάμωσιν τοῦ κόμητος
» Ἰωάννη, ἔχων τὴν ἄδειαν νὰ φανερῶσιν τὴν Ἀρχὴν εἰς αὐτὸν μό-
» νον, ὅστις ἐμβαίνειν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν κινούντων θέλει ὑπογράψῃ
» τοῦτο τὸ ὑποχρεωτικόν, ὑποχρεούμενος ὅμως ὁ Ξάνθος νὰ δώσῃ εὐ-
» θὺς εἰδήσιν εἰς τὰ πλεῖστα μέλη τῶν κινούντων ὅλων τῶν σχέσεών
» του καὶ ἀναφορῶν του μὲ τὸν Κόμητα.

» Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 22 Σεβρίου 1818.

» Ἀνθίμος Γαζῆς.

» Ἑμμανουὴλ Ξάνθος.

» Ἀθανάσιος Ν. Τσακάλωφ.

» Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος.

» Παναγιώτης Σέκερης.

» Νικόλαος Μ. Πατζιμάδης.

» Γεώργιος Λεβέντης.

» Ἀντώνιος Κομιζόπουλος.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἐν ᾧ φαίνονται ὀκτώ·οἱ προϊστάμενοι τῆς Ἑται-
ρίας, ἀναφέρει τινὰς τῶν ὑπογεγραμμένων ὡς ἀπόντας. Τῷ ὄντι, καθ'
ὅτι καιρὸν συνετάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Γαζῆς, ὁ Πατζιμάδης, ὁ
Λεβέντης καὶ ὁ Κομιζόπουλος δὲν παρῆσαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ τὸ
ὑπέγραψαν ὅπου τότε ἕκαστος διέτριβε.

(β.)

Πολλοὶ ἠπύρηνσαν πῶς ἄνθρωποι νουνεχεῖς καὶ ὑψηλῆς θέσεως ἐν Ἑλ-
λάδι, ὅποιοι ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης, ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς,
ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι παρεδέχθησαν τὴν Ἑταιρίαν ἀνε-
ξτάστως. Ἰδοὺ τί ἤκουσα. Ὁ Ἀντώνης Πελοπίδας Καρυτινὸς ἐστάλη
τὸ 1818 παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑταίρων εἰς Πελοπόννησον ὡς
κατηχητής. Ἐπειδὴ τινες αὐτῶν ἐγνώριζαν τὸν Π. Πατρῶν καὶ τὸν Ἀν-
δρέαν Καλαμογάρτην, πρόκριτον τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐσύστησαν αὐτοῖς
τὸν κατηχητήν. Ὁ Πελοπίδας ὑπέδειξε πρῶτον τὸν σκοπὸν τῆς ἀπο-
στολῆς του τῷ Καλαμογάρτῃ, ἀλλὰ μὴ εὐρών αὐτὸν εὐδιάθετον ἐδο-
κίμασε τὴν διάθεσιν τοῦ Π. Πατρῶν, ὅστις, ἂν καὶ νουνεχῆς καὶ πο-
λυπράγμων, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Πρὸ τινων ἡμερῶν εἶχε λάβει γράμμα τοῦ ἐν Πίση τῆς Τοσκάνης

Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου πολλά περιποιητικόν. Διὰ τοῦ γράμματος τούτου ὁ Μαυροκορδάτος τῷ ἔλεγεν, ὅτι ἤλπιζε μίαν ἡμέραν ν' ἀξιωθῇ νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἱεράν δεξιάν του ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος συνώδευσεν τὸν αὐθέντην Καρατσᾶν φυγόντα ἐκ Βλαχίας· ὁ δὲ Π. Πατρῶν οὔτε προσωπικὴν, οὔτε ἐξ ἄλλης λογραφίας εἶχε πρὸς αὐτὸν σχέσιν· διὰ τοῦτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπροσδόκητον καὶ αἰνιγματῶδες γράμμα τὸν ἔφερεν εἰς πολλοὺς διαλογισμοὺς ἀποροῦντα πῶς ὁ Μαυροκορδάτος, φυγὰς, ἤλπιζε ν' ἀσπασθῇ τὴν δεξιάν του, ἐν ᾧ ἦτον ἐπίσης πάντῃ ἀπίθανος ἡ μετάβασις τοῦ Π. Πατρῶν, ὡς ἀρχιερέως, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας· ἡ δὲ φράσις «ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἑλλάδος» τῷ ἐφαίνετο ἐτι μᾶλλον μυστηριώδης. Διὰ τοῦτο μόλις ἤκουσε τὴν πρότασιν τοῦ Πελοπίδα, ἐνόμισεν, ὅτι ἤρε τὴν λύσιν τοῦ αἰνιγματῶδους τούτου γράμματος. Ὑποθέσας δ' ἐντεῦθεν ὅτι οἱ σημαντικώτεροι καὶ αἱ συνενώτεροι τοῦ ἔθνους ἦσαν μέλη τῆς Ἑταιρίας, ἐδέχθη προθύμως τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηρίου καὶ κατετάχθη ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ χορῷ τῶν Φιλικῶν· διέταξε δὲ καὶ τὸν Πελοπίδαν νὰ μὴ κατηχήσῃ ἄλλον ἐν Πατρίαις σκοπῶν αὐτὸς νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἀξίους· ἀλλὰ νὰ μεταβῇ εἰς Βοστίτσαν καὶ νὰ κατηχήσῃ τὸν ἐκεῖ προϊστώτα Ἀνδρέαν Δόντον. Οὕτως ἔγινεν. Ὁ Δόντος κατηχήθη ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ Π. Πατρῶν, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει ἀμφοτέρων κατηχήθησαν αἱ Νοταράδες, οἱ Ζαῆμαι καὶ ἄλλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

(α.)

Οἱ λεγόμενοι Πανδοῦροι εἶναι χωρικοὶ τῆς μικρᾶς Βλαχίας, ἐπλοῦροι παιδιόθεν, φιλόθηροι μᾶλλον καὶ ὀκνηροί, ἢ φιλόπονοι καὶ γεωργοί· στρατολογοῦνται δὲ ἐπὶ μισθῷ εἰς ὑπηρεσίαν καὶ εὐταξίαν τοῦ τόπου· εἶναι ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ παλληκάρια τῆς Βλαχίας.

(β.)

Κατ' ἄλλους ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς ἦλθεν εἰς τὸ Ἰάσι τὴν ἀκλουθὸν ἡμέραν τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Ὑψηλάντου.

(γ.)

Ὁ νέος στρατηγὸς ἦρθεν ἐν Φωξάνῃ τρεῖς δυστυχεῖς μεταπράτας Ταύρκους· «ἡ βαπτίζεσθες», τοῖς εἶπεν, «ἡ σὰς σκοτώσω»· αἱ δύο ἐβαπτίσθησαν, ὁ δὲ τρίτος ἐσκοτώθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

(α.)

Πολλοὶ πολλάκις εἶπαν, ὅτι ὁ Πετρουπεῖς ἔλαβε σημαντικὰς πασότη-
τας χρημάτων εἰς προσταγασίαν τοῦ Ἀγρίνου. Ἐρωτήσας αὐτὴν περὶ

τούτου ἤκουσα, ὅτι ἑκατὸν μαχμουδιέδας ἔλαβεν ἅπαξ διὰ χειρὸς τοῦ Περβραϊβοῦ καὶ πλέον οὐδέν.

(6.)

Εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ Χουρσήδπασα σημειοῦ-
μεν τὰ ἀκόλουθα ἀνέκδοτα.

Διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου ἦλθε διὰ θαλάσσης εἰς Ναύπλιον· ἐπειδὴ δὲ ἔφερε καὶ ἀμάξας, ἔγεινε φροντίς νὰ ἐξημαλυνθῇ ἡ ἄγουσα εἰς Τριπολιτσάν ὁδός. Ἀλλὰ τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀνέβαιναν, ἔπεσε τόσον βραγδαία βροχή, ὥστε μία τῶν ἀμαξῶν του ἐκόλλησε καὶ ἐμπόδισε τὴν πρὸσδον ὅλης τῆς συνοδίας. Ὁ Χουρσήδης ὑπολαβὼν ἔνο-
χον τὴν ἡνιόχον τὸν ἐπιστόλισεν αὐτοχειρὶ ἀνεξετάστως· διανυκτερεύσας δὲ κατὰ τὸν Ἀχλαδέκαμπον ἔμαθε τὴν ἐπαύριον, ὅτι ἐξ αἰτίας πεσοῦσης καὶ αὐτοῦ τὴν νύκτα βραγδαίας βροχῆς καὶ τοῦ νυκτερινοῦ ψύχους τινὲς ἀγωγιαῖται ἔφυγαν κρυφίως ἐγκαταλείψαντες τὰ ζῶα τῆς ἐπαρχίας των, καὶ μεταπεμφάμενος αὐθωρεὶ τὸν ἐν Τριπολιτσᾷ ἀνθηγεμῶνα Μουστα-
φάμπην τὸν διέταξε ν' ἀποκεφαλίσῃ εὐθὺς τὸν προεστώτα τοῦ ἀγίου Πέτρου, Γιαννούλην Καραμάνον, διὰ τὴν φυγὴν τῶν ἀγωγιατῶν τῆς ἐπαρχίας του. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Μουσταφάμπης ἀνέβαλεν ἐπιτηδεῖως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς, ἕως οὗ οἱ προεστώτες τῆς Πελοποννήσου, λα-
βόντες καὶ ἄλλους, ἐξίλεωσαν τὸν ἄγιον πᾶσιν δι' ἁδρᾶς δωροδοκίας. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν εἰσῆρχετο εἰς Τριπολιτσάν ἐφέρετο ἐπὶ λαμπρᾶς ἀμάξης ἑλκο-
μένης ὑπὸ ἑξ ἑλκεῶν ἵππων. Τρία σχεδὸν τέταρτα τῆς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἐν τῶν ζώων τούτων ἀπεξεύχθη, ἀπέπτουσε τοὺς χαλινούς καὶ ἔφυγεν. Ὁ Χουρσήδης, ἐκλαβὼν τὰ συμβάν τοῦτο ὡς κακὸν οἰωνόν, ἔσπασε θυμοῦ πλήρης τὴν ὑαλίνην θυρίδα τῆς ἀμάξης καὶ διέταξε τὴν συνοδίαν νὰ στραφῇ. «Ἄ τυχὴς», ἐφώνησεν, «εἶναι ἡ ἡγεμονία μου· δὲν θέλω νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πρωτεῖουσιάν μου». Ἀλλ' ὁ Σεχνεσίπης, ὁ τιμώμενος διὰ τὴν ἀγιότητά του, γονατήσας ἐνώ-
πιόν του τὸν ἔπεισε νὰ παραβλέψῃ τὸν κακὸν οἰωνόν. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Χουρ-
σήδης εἰς τὸ παλάτιόν του ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς εἰς χορῆσιν τῶν αὐλικῶν του θαλάμους· μὴ παρευρεθέντος δὲ κατὰ τύχην τοῦ κλειδαῦ-
χου καὶ μετ' ὀλίγον ἐλθόντος διέταξε νὰ τοῦ σπάσωσι τοὺς ἐμπροσθινούς ὀδόντας. Παρατάξως δὲ μεγαλοπρεποῦς γενομένης τὴν ἐπαύριον, ἀφ' οὗ ἀνεγνώσθησαν τὰ ἔγγραφα τοῦ διορισμοῦ του εἰς ἐπὶ τῶν ἀγῶων καὶ τῶν προεστώτων, ἐγερθεὶς τοῦ θρόνου του ἔρριψε κύκλῳ βλοσυρὸν βλέμμα καὶ διέλυσε τὴν συνέλευσιν εἰπὼν βραεῖα τῇ φωνῇ. «Ὁ Θεὸς νὰ λυτρώσῃ τὸν δίκαιον ἐκ τῆς σπᾶθης μου!» Τοιαῦτα θηρία ἐστέλλοντο νὰ διοικήσωσι τοὺς ἄθλους Ἕλληνας!

(γ.)

Ἐπέστρεψεν οὗτος μετ' ὀλίγον εἰς Μάνην ἀδείχ τῆς ἐξουσίας εἰς ἐξ-
ὀλίγισιν δὴθεν τῶν Μανιατῶν κατὰ τῶν κακῶν βουλευομένων.

(δ.)

Ψευδής εἶναι ἢ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας ὑψώθη κατὰ πρῶτον ἡ σημαία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξέφρασα καὶ ἐγὼ ἐν τῷ ἐπικηδείῳ μου λόγῳ εἰς Ἀνδρέαν Ζαήμεν πρὶν ἐξακριβώσω τὴν ἀλήθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

(α.)

Δὲν ἐγνώρισα ἄνθρωπον τόσον ὀλιγόλογον ὡς τὸν Ἀσημάκην Ζαήμεν· τὸν εἶδα πολλάκις ἐν συναναστροφῇ πολλῶν καπνίζοντα καὶ σιωπῶντα σιωπὴν βαθεῖαν καὶ ὅλην τὴν ὁμιλίαν.

(β.)

Ὁ διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ προξενείου, Βαρθόλδης Σταυροδρομίτης, κατηγορήθη ὡς προδόσας τὴν ὑπόνομον. Τὸν δὲ ἐν τῇ πόλει τῶν Πατρῶν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας οἱ πολιορκοῦντες καὶ πολεμοῦντες τοὺς ἐκεῖ Τούρκους Ἕλληνες ἐθεώρησαν πάντοτε ὡς ἐχθρὸν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς βοηθοῦντα ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς οὐδετερότητος τοὺς Τούρκους δι' ὧσιν ἐδύνατο τρόπων· διεμαρτυρήθησαν δὲ καὶ κατὰ τῆς διαγωγῆς του. Ἀλλ' ὁ πρόξενος ἀπηνήθη πᾶσαν ἐνοχλήν. (Orz Green's Sketches on the War in Greece.

(γ.)

Πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Μανολάδας κατέφθασαν οἱ ἐχθροὶ τὸν δυστυχῆ Ἀναστάσην Χαματσόπουλον φεύγοντα, τὸν ἔφεραν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἐλιάνισαν.

(δ.) Προκήρυξις.

« Πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἐκ μέρους τοῦ φιλογενοῦς ἀρχιστρατήγου τῶν σπαρτιατικῶν στρατευμάτων Πέτρου Μαυρομιχάλη, καὶ τῆς μεσσηνιακῆς γερουσίας τῆς ἐν Καλαμάτῃ.

« Ὁ ἀνυπόφορος ζυγὸς τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας εἰς τὸ διάστημα ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος κατήντησεν εἰς μίαν ἀκμὴν, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ ἄλλο εἰς τοὺς δυστυχεῖς Πελοποννησίους Ἕλληνας εἰμὴ μόνον πνοή, καὶ αὐτὴ διὰ νὰ ὠθῇ κυρίως τοὺς ἐγκαρδίους ἀναστεναγμούς των. Εἰς τοιαύτην ὄντες ἀθλίαν κατάστασιν, στερημένοι ἀπὸ ὅλα τὰ δίκαιά μας, μὲ μίαν γνώμην ὁμοφώνως ἀπεφασίσαμεν νὰ λάβωμεν τὰ ἄρματα καὶ νὰ ὑρμήσωμεν κατὰ τῶν τυράννων. Πᾶσα πρὸς ἀλλήλους εἰρήνη καὶ

« διχόνοια, καρποί τῆς τυραννίας, ἀπερρίφθησαν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λήθης,
 « καὶ ἅπαντες πνέομεν πνοὴν ἐλευθερίας. Αἱ χεῖρές μας, ὑποῦ ἦσαν δε-
 « δεμέναι μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς ἀλύτους τῆς βαρβαρικῆς τυραν-
 « νίας, ἐλύθησαν καὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυράννων. Οἱ πόδες μας,
 « οἱ περιπατοῦντες ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ εἰς τὰς ἀγχαρεύσεις τῆς ἀπλαγ-
 « χνίας, τρέχουν εἰς ἀπόκτησιν τῶν δικαιωμάτων μας. Ἡ κεφαλὴ μας,
 « ἡ κλίνουσα τὸν ἀύχενά ὑπὸ τὸν ζυγόν, τὸν ἀπετείναξε καὶ ἄλλο δὲν
 « φρονεῖ εἰμὴ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ γλῶσσά μας, ἡ ἀδυνατοῦσα εἰς τὸ νὰ
 « προφέρῃ λόγον, ἐκτὸς τῶν ἀνωφελῶν παρακλήσεων πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν
 « τυράννων, τώρα μεγαλοφώνως φωνάζει καὶ κἀμνεὶ νὰ ἀντηχῇ τὸ γλυ-
 « κύτατον ὄνομα τῆς ἐλευθερίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀπεφασίσαμεν, ἡ νὰ ἐλευ-
 « θερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν. Αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμεν τὴν συνδρομὴν
 « ὅλων τῶν ἐξευγενισμένων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ
 « φθάσωμεν εἰς τὸν ἱερόν καὶ δίκαιον σκοπὸν μας καὶ νὰ λάβωμεν τὰ
 « δίκαιά μας καὶ νὰ ἀναστήσωμεν τὸ τεταλαιπωρημένον ἐλληνικὸν γένος
 « μας. Δικαίῳ τῷ λόγῳ ἡ μήτηρ μας Ἑλλάς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ σεῖς
 « ἐφωτίσθητε, ἀπαιτεῖ ὅσον τάχιστα τὴν φιλόανθρωπον συνδρομὴν σας,
 « διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς θέλομεν δεῖξει ἐν καιρῷ πραγματικῶς τὴν
 « εὐγνώμοσύνην μας.
 « Ἐν τῷ σπαρτιατικῷ στρατοπέδῳ τῆς Καλαμάτας τῇ 25 μαρ-
 « τίου, 1821.
 « Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος, καὶ ἡ μεσση-
 « νιακὴ Γερουσία ἡ ἐν Καλαμάτῃ».

(ε.)

Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὁ ἀκροκόρινθος, καὶ ὄχι, ὡς ἅπαντες ἡμεῖς οἱ νω-
 τεροί, ἡ ἀκροκόρινθος, ἡ παράγραφος καὶ ὄχι ὁ παράγραφος, ἡ ἐνέδρα καὶ
 ὄχι ἡ ἐνέδρα, αὐθήμερον καὶ ὄχι αὐθημερόν, χειρουργός καὶ ὄχι χει-
 ρουργός.

(στ.)

Οἱ κάτοικοι τῆς παλαιᾶς Ἀρκαδίας ἐλέγοντο Ἀρκαδες· ἀλλὰ ἡ καθ' ἑ-
 ἡμᾶς Ἀρκαδία δὲν εἶναι ἡ παλαιά, καὶ Ἀρκάδιοι ἢ Ἀρκαδινοὶ λέγονται
 οἱ κάτοικοι αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐπροτιμήθη τῆς παλαιᾶς ἡ νέα ὀνομασία·
 « Ἀρκάδιοι».

(ζ.)

Αἱ νύκτες μνηολογοῦνται ἐν τῷ συγγράμματι τοῦτῳ ὅπως αἱ προηγου-
 μέναι αὐτῶν ἡμέραι κατὰ τὴν παρ' ἡμῶν συνήθειαν· φέρ' εἰπεῖν, νύκτα
 τῆς 25 Μαρτίου λογίζομαι τὴν νύκτα τὴν μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

(α.)

Ἔπονται τὰ ἔγγραφα.

« Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας
 » Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ, πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ καὶ οἰκου-
 » μενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ ὑπέρτιμοι καὶ
 » θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι τε καὶ ἐπίσκοποι, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγα-
 » πητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ'
 » ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας· εὐλαβέ-
 » στατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι, οἱ φάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλη-
 » σίαις τῆς Πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλου τοῦ Καταστάνου καὶ ἀπαντα-
 » χου, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ
 » ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ
 » εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις! Ἡ πρώτη βάσις τῆς ἡθικῆς, ὅτι εἶναι
 » ἡ πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας εὐγνωμοσύνη εἶναι ἡλίου λαμπρότερον, καὶ
 » ὅστις εὐεργετούμενος ἀχαριστεῖ εἶναι ὁ κακίστος τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν
 » τὴν κακίαν βλέπομεν πολλαχοῦ στηλιτευομένην καὶ παρὰ τῶν ἱερῶν
 » γραφῶν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσυγχώρη-
 » τον, καθὼς ἔχομεν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰούδα. Ὅταν δὲ ἡ ἀχαριστία
 » ᾔνοι συνωδευμένη καὶ μὲ πνεῦμα κακοποιῶν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον
 » τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐεργετίδος καὶ τροφοῦ, κραταιᾶς καὶ ἀηττήτου βα-
 » σιλείας, τότε ἐμφαίνει καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι, φησί, βα-
 » σιλεῖα καὶ ἐξουσία εἰμὴ ὑπὸ «Θεοῦ τεταγμένη»· ὅθεν καὶ πᾶς ὁ ἀντι-
 » ταττόμενος αὐτῇ τῇ θεῷθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ βασιλείᾳ, τῇ
 » τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε. Καὶ τὰ δύο ταῦτα οὐσίωδῃ καὶ βάσιμα
 » ἡθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρέη κατεπάτησαν μὲ ἀπαράδειγματιστον θρα-
 »σύνητα καὶ ἀλαζονείαν ὃ, τε προσδιορισθεὶς τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν,
 » ὡς μὴ ὤφειλε, Μιχαήλ, καὶ ὁ τοῦ γνωστοῦ ἀγνώμονος καὶ φυγάδος
 » Ὑψηλάντου ἀγνώμων υἱὸς Ἀλεξάνδρος Ὑψηλάντης. Εἰς ὅλους τοὺς
 » ὁμογενεῖς μὲς εἶναι γνωστὰ τὰ ἄπειρα ἑλένη, ὅσα ἡ ἀένναος τῆς ἐφ'
 » ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βασιλείας πηγὴ ἐξέχεεν εἰς τὸν κακόβουλον
 » αὐτὸν Μιχαήλ· ἀπὸ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς τὸν ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς
 » καὶ μεγαλεῖα· ἀπὸ ἀδόξου καὶ ἀσήμου τὸν προήγαγεν εἰς δόξας καὶ
 » τιμὰς· τὸν ἐπλούτισε, τὸν περιέθαψε, τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ
 » μὲ τὸν λαμπρότατον τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν κατέστησεν
 » ἄρχοντα λαῶν. Αὐτὸς ὅμως, φύσει κακόβουλος ὢν, ἐφάνη τέρας ἐμφυ-
 » χον ἀχαριστίας καὶ συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, υἱοῦ
 » τοῦ θραπέτου καὶ φυγάδος ἐκείνου Ὑψηλάντου, ὅστις παραλαβὼν μερι-
 » κούς ὁμοίους τοῦ βοηθοῦς ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ αἴφνης εἰς τὴν Μολδαυίαν,
 » καὶ ἀμφοτέρω ἀπονεννημένοι ἐπίσης, ἀλαζόνες καὶ δοξομανεῖς, ἡ μᾶλ-
 » λον εἰπεῖν, ματαιόφρονες, ἐκήρυξαν τοῦ γένους ἐλευθερίαν καὶ μὲ

» τὴν φωνὴν αὐτὴν ἐφείλχυσαν πολλοὺς τῶν ἐκεῖ κατοικοῦντων καὶ ἀνοήτους,
 » διασπείραντες καὶ ἀποστέλλους εἰς διάφορα μέρη διὰ τὰ ἐξαπατήσασθαι καὶ
 » τὰ ἐφελκυσσῶσιν εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολ-
 » λούς τῶν ὁμογενῶν μας. Διὰ τὰ δυνήσασθαι δὲ τρόπον τινὰ τὰ ἐνθαρρύν-
 » νουσι τοὺς ἀκούοντας μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς ῥωσικῆς Δυ-
 » νάμειως, προβαλλόμενοι, ὅτι καὶ αὕτη εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχα-
 » σμούς καὶ τὰ κινήματά των· πρόβλημα διόλου ψευδὲς καὶ ἀνυπαρκτον,
 » καὶ μόνον τῆς ἰδικῆς των κακοβουλίας καὶ ματαιοφροσύνης γέννημά τε
 » καὶ ἀποκύημα· ἐπειδὴ, ἐν ᾧ τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς καὶ
 » πολλῆς πρόξενον μομφῆς εἰς τὴν ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος
 » ἐνταῦθα ἐσχώτατος πρέσβυς αὐτῆς ἔδωκεν ἑγγραφον πληροφορίαν, ὅτι
 » οὐδεμίαν ἢ εἰδῆσιν ἢ μετοχὴν ἔχει τὸ ῥωσικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν
 » ὑπόθεσιν, καταμεμφόμενον μάλιστα καὶ ἀποτροπιαζόμενον τοῦ πράγ-
 » ματος τὴν βδελυρίαν· καὶ προσεπιπλέον ἡ αὐτοῦ ἐσχότης εἰδοποίησεν
 » ἐξ ἐπαγγέλματος τὰ διχτρέχοντα, ὑπομνήσας τὸ βασιλεῖον κράτος, ὅτι
 » ἀνάγκη πᾶσα νὰ φροντίσῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀποσκαρκαρισμὸν καὶ τὴν
 » διάλυσιν τῶν τοιούτων κακῶν· καὶ τόσον ἐκ τῆς εἰδοποιήσεως ταύτης,
 » ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ἑγγραφα, τὰ ὅποια ἐπιδόθησαν ἀπὸ μέρους τῶν μου-
 » χαρίσιδων τῶν βασιλικῶν σερχατίων, καὶ ἀπὸ ἄλλους πιστοὺς ὁμογε-
 » νεῖς ἐπαρβήσασθησαν, ἔγεινε γνωστὴ εἰς τὸ πολυχρόνιον κράτος ἡ ῥίζα
 » καὶ ἡ βῆσις ὅλου αὐτοῦ τοῦ κατοικοῦντος σχεδίου. Μετὰ ταῦτα ἐξιδουργίας
 » ἐσχημάτισαν τὴν ὀλεθρίαν σκηνὴν οἱ δύο οὗτοι καὶ οἱ τοῦτων συμπρά-
 » κτορες φιλελεύθεροι, μᾶλλον δὲ μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον
 » μιαιφόν, θεοστυγῆς καὶ ἀσύνητον, θέλοντες νὰ διατρανῶσιν τὴν ἀνέσιν καὶ
 » ἡσυχίαν τῶν ὁμογενῶν μας πιστῶν βασιλικῶν τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν
 » ὁποίαν ἀπολαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῇ αὐτῆς σκιάν μὲ τόσα ἔλευ-
 » θερίας προνόμια, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελὲς καὶ ὑπο-
 » κείμενον, ζῶντες ἀνενόχλητοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, μὲ
 » τὰς περιουσίας καὶ καταστάσεις, καὶ μὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς τιμῆς των,
 » καὶ κατ' ἐσχόλῃ μὲ τὰ προνόμια τῆς ὀρησκείας, ἥτις διεφυλάχθη καὶ
 » διατηρεῖται ἀσκαυδάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ ἡμῶν σω-
 » τηρίᾳ. Ἀντὶ λοιπὸν φιλελευθέρων ἐφάνησαν μισελεύθεροι, καὶ ἀντὶ φι-
 » λογενῶν καὶ φιλοθρησκῶν ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισόθρησκοι καὶ ἀντί-
 » θεοί, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνείδητοι μὲ τὰ ἀπονενεχόμενα κινή-
 » ματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας ἐναντίον
 » τῶν ὁμογενῶν μας ὑπάρχων τῆς, καὶ σπεύδοντες νὰ ἐπιφέρωσι κοινὸν
 » καὶ γενικὸν τὸν ὀλεθρὸν ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους. Καὶ ἀγαθὰ εἶναι
 » γνωστὸν, ὅτι, ὅσοι εἶναι κατηρτισμένοι τῷ ὄντι εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὅσοι
 » νουνεγεῖς καὶ τίμιοι καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θεῶν νόμων ἀκριβεῖς
 » φύλακες δὲν θέλουν δώσει εὐχολοίαν εἰς τὰς ψευδολογίας τῶν ἀχρεῶν
 » ἐκείνων καὶ κακοβούλων, ἐπειδὴ ὅμως εἶν' ἐνδεχόμενον νὰ συνηρπά-
 » σθῇσάν τινες καὶ παρασυρθῶσι καὶ ἄλλοι, διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνον-
 » τες ἐκ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς ὑπαγορευόμεν πᾶσιν ὑμῖν τὰ σωτήρια,
 » καὶ γράφοντες μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδελφῶν, τοῦ μακα-

» ριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, τῶν ἐκλαμπροτάτων καὶ πε-
 » ριφανεστάτων προύχόντων τοῦ γένους, τῶν τιμιωτάτων πραγματευτῶν,
 » τῶν ἀφ' ἐκάστου βουφετίου προκριωτέρων καὶ ὅλων τῶν ἐν τῇ βασι-
 » λευούσῃ ὀρθοδόξῳ μελῶν ἐκάστης τάξεως καὶ ἐκάστου βαθμοῦ, συμ-
 » βουλευόμεν καὶ παραινόμεν καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν
 » ὑμῖν τοῖς κατὰ τόπον ἀρχιερεῦσι, τοῖς ἡγουμένοις τῶν ἱερῶν μοναστη-
 » ρίων, τοῖς ἱερεῦσι τῶν ἐκκλησιῶν, τοῖς πνευματικοῖς πατράσι τῶν ἐνο-
 » ρίων, τοῖς προσετώσι καὶ εὐκαταστάτοις τῶν κοινοπόλεων καὶ χωρίων,
 » καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς κατὰ τόπον προκρίτοις νὰ διακηρύξετε τὴν ἀπά-
 » τὴν τῶν εἰρημένων κακοποιῶν καὶ κακοβούλων ἀνθρώπων, καὶ νὰ τοὺς
 » ἀποδείξετε καὶ νὰ τοὺς στήλιτε εἰς πανταχοῦ ὡς καινοὺς λυμεῶνας
 » καὶ ματαιόφρονες, καὶ νὰ προσέχετε ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τὰς ἀπάτας
 » αὐτῶν καὶ ῥαδιουργίας, γινώσκοντες, ὅτι ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς ἀθωό-
 » τητός των εἶναι νὰ ἐμφανίσωσιν ὅσα γράμματα λάθωσι τυχόν εἰς
 » χεῖρας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἢ εἰδήσεις μάθωσι, καὶ νὰ παρ-
 » ῥησιάζωσιν οἱ μὲν ἐνταῦθα ἐν βασιλευούσῃ πρὸς ἡμᾶς, οἱ δ' ἐν τοῖς
 » ἔξω μέρεσιν εἰς τοὺς κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς διοριζομένους
 » παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικούς ἐξάρχους καὶ τοὺς βασιλικούς ἐξουσια-
 » στάς καὶ διοικητάς, δηλοποιοῦντες καὶ παραδίδοντες καὶ ἐκείνους
 » τοὺς ἀπλουστέρους, ὅσοι ἤθελον φωραθῇ ὅτι ἐνεργοὺν ἀνοίκεια τοῦ
 » βεαγιαδικοῦ χαρακτήρος· καθότι οἱ τοιοῦτοι διαταράττουσι τὴν γε-
 » νικὴν ἡσυχίαν, καὶ κατακρημνίζουσι τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀθώους
 » ὁμογενεῖς μας εἰς τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον. Καὶ τόσον ὑμεῖς οἱ
 » ἀρχιερεῖς, οἱ μοναστηριακοί, οἱ ἱερομένοι, καὶ οἱ προσετώτες καὶ
 » εὐκατάστατοι καὶ πρόκριτοι ἐκάστου τόπου μὲ τὴν ἄγρυπνον προσο-
 » χήν σας, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ ἄνθρωποι μὲ
 » τὰς ἐκ μέρους σας ἀδιαλείπτους συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας, καὶ κατὰ
 » τὰς πατρικὰς καὶ προνοητικὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν ὁδηγίας καὶ πα-
 » ραινέσεις νὰ γενῆτε ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ
 » βεαγιαδικίου, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας σας νὰ διαφυλάττετε
 » τὴν πίστιν καὶ κάθε ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν εἰς αὐτὴν τὴν θεόθεν
 » ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν καὶ ἀήττητον βασιλείαν, καὶ νὰ ἀπο-
 » δεικνύετε ἐντελῶς μὲ ὅλα τὰ πραγματικά τῆς εἰλικρινείας σημεῖα·
 » καθότι ἡ μετ' εὐχαριστίας καὶ εἰλικρινείας ὑποταγὴ χαρακτηρίζει
 » καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ τὴν πρὸς τὰς θείας αὐτοῦ
 » ἐντολὰς καὶ τὰς ὑπαγαγεύσεις τῶν θείων νόμων καὶ ἱερῶν κανόνων
 » ὑπακοήν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς καρδίας ἡμῶν διὰ τ' ἀπειρα
 » ἐλέη, ὅπου ἀπολαμβάνομεν παρὰ τῆς βασιλικῆς φιλανθρωπίας. Ἐπειδὴ
 » δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγένετο γνωστόν, ὅτι οἱ τὸ σατανικὸν τῆς δημε-
 » γερσίας φρόνημα ἐπινοήσαντες, καὶ ἐταιρίαν τοιαύτην συστήσαντες
 » πρὸς ἀλλήλους, συνεδέθησαν καὶ μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ ὅρκου, γινωσκέ-
 » τωσαν, ὅτι ὁ ὅρκος αὐτὸς εἶναι ὅρκος ἀπάτης, εἶναι ἀδιάρκτος, καὶ
 » ὅμοιος μὲ τὸν ὅρκον τοῦ Ἡρώδου, ὅστις, διὰ νὰ μὴ φανῇ παραβάτης
 » τοῦ ὅρκου του, ἀπεκεφάλισεν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν. Ἄν ἤθελαν

» ἀθετήσῃ τὸν παράλογον ὅρκον τοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπενόησεν ἡ ἄλογος
 » ἐπιθυμία τοῦ, ἔξῃ βέβαια τότε ὁ θεὸς πρόδρομος· ὥστε ἐνὸς ἀπλοῦ
 » ὅρκου ἐπιμονὴ ἔφερε τὸν θάνατον τοῦ προδρόμου. Ἡ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ
 » ὅρκου εἰς διατήρησιν τῶν ὑποσχθέντων παρὰ τῆς φατρίας αὐτῆς,
 » πραγματευομένης οὐσιωδῶς τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλοκληροῦ γένους,
 » πόσον εἶναι ὀλεθρία καὶ θεομίσητος εἶναι φανέρουν· ἐξ ἐναντίας, ἡ
 » ἀθέτησις τοῦ ὅρκου αὐτοῦ, ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομέ-
 » νων ἀπαραμυθῆτων δεινῶν, εἶναι θεοφίλης καὶ σωτηριώδης. Διὰ
 » τοῦτο τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία αὐτὸν
 » διαλελυμένον, καὶ ἀποδέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς μετα-
 » νοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας.
 » καὶ τὸ πιστὸν βραγιαλίκι αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους εἰλικρινῶς. Ταῦτα
 » ἄμέσως νὰ κοινολογήσῃτε εἰς ὅλους τοὺς γνωστούς σας, καὶ νὰ κατα-
 » σταθῇτε ὅλοι προσεκτικώτεροι, ἀνατρέποντες καὶ διαλύοντες ὡς ἀρα-
 » χνιώδη ὑφάσματα, ὅσα ἡ ἀπάτη καὶ ἡ κακοβουλία τῶν πρωταιτίων
 » ἐκείνων καθ' οἰονδήποτε τρόπον συνέπλεξε. Ἐπειδὴ, ἔάν, ὁ μὴ γέ-
 » νοιτο, δὲν ἤθελε καθαρισθῇ ἡ θανατηφόρος αὕτη λύμη, καὶ φωραθῶσι
 » τινες τολμῶντες· εἰς ἐπιχειρήματα ἐναντία τῶν καθηκόντων τοῦ βρα-
 » γιαλικίου, κοντὰ ὅπου οἱ τοιοῦτοι ἔχουσι νὰ παιδευθῶσι χωρὶς ἐλέους
 » καὶ οἰκτιρμῶν, (μὴ γένοιτο, Χριστέ βασιλεῦ!) ἄμέσως θέλει ἐξαφθῇ
 » ἡ δικαία ὀργὴ τοῦ κράτους τοῦ καθ' ἡμῶν, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ἐκδική-
 » σεως γενικῶς τῶν ἐχλιῖσάλαμιδων, καὶ θέλουν ἐκχυθῇ τόσων ἀθώων
 » αἱμάτα ἀδίκως καὶ παραλόγως, καθὼς ἀποκριματίστως ταῦτα πάντα
 » διεσάλπισεν ἡ κραταιὰ καὶ ἀήττητος βασιλεία διὰ τοῦ ἐκδοθέντος
 » καὶ ἐπ' ἀκρόασις κοινῇ ἡμῶν ἀναγνωσθέντος ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσ-
 » κλητοῦ ὁρισμοῦ. Ἐκείνους δὲ τοὺς ἀσεβεῖς πρωταιτίους καὶ ἀπνε-
 » νοημένους φυγάδας καὶ ἀποστάτας ὀλεθρίους νὰ τοὺς μισήτε καὶ
 » νὰ τοὺς ἀποστρέψετε καὶ διανοίᾳ καὶ λόγῳ, καθότι καὶ ἡ ἐκκλη-
 » σία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμισημένους, καὶ ἐπισωρεθεὶ κατ'
 » αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας καὶ φρικωδεστάτας ἁράς· ὡς μέλη
 » σεσηπότα, τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαίνου-
 » σης χριστιανικῆς ὁλομελείας· ὡς παραδῶται δὲ τῶν θείων νό-
 » μων καὶ κανονικῶν διατάξεων, ὡς καταφρονηταὶ τοῦ ἱεροῦ χρήματος
 » τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐναν-
 » τίος ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθώων καὶ
 » ἀνευθύνων ὁμογενῶν μας· ἀσυνειδήτως τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι
 » ὑπάρχειεν καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυ-
 » τοι, καὶ πᾶ ἀιώνιῳ ὑπόδικαι ἀναθέματι, καὶ αὐτοί, καὶ ὅσοι τοῖς
 » ἔχουσιν αὐτῶν κατηκολούθησαν ἢ κατακολουθήσωσι τοῦ λοιποῦ, ἂν
 » μὴ θελήσωσιν ἐννοῆσαι τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀπάτην, καὶ ἐπιστραφῇναί
 » τε καὶ βαδίσαι τὴν εὐθείαν τῆς σωτηρίας ὁδόν, ἂν δὲν ἀναλάβωσιν,
 » ὃ ἔστι, τὸν ἐντελὴ χαρακτήρα τοῦ βραγιαδικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλα-
 » τος. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σας· καὶ ἱερωσύνης σας
 » ἐπανατείνουμεν, ἔάν μὴ βαδίσητε, εἰς ὅσα ἐν Πνεύματι ἀγίῳ ἀπο-

» φαινόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν δὲν δείξετε ἐν ἔργῳ
 » τὴν ἐπιμέλειάν σας καὶ προθυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευωριῶν,
 » εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς τὴν ἐπιστρο-
 » φὴν τῶν πλυνθέντων, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ
 » ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὰ ἀποστατικὰ φρονήματα, ἐὰν δὲν
 » συμφωνήσετε τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καί, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν καθ'οίον-
 » δῆτινα τρόπον δολιευθῆτε καὶ κατενεχθῆτε κατὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν
 » εὐεργέτιδος κραταιᾶς βασιλείας, ἔχομεν ὑμᾶς ἀγούους πάσης ἱεροπρα-
 » ξίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκπτώτους τοῦ βαθ-
 » μοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ἱερωσύνης καὶ τῷ πυρὶ τῆς γέεννης ἐνό-
 » χους, ὡς τὴν κοινὴν τοῦ γένους ἀπόλειαν προτιμήσαντας. Οὕτω
 » τοῖνυν γινώσκοντες, ἀνανήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιήσατε καθὼς γρά-
 » φομεν ἐκκλησιαστικῶς καὶ γενικῶς παρακλευόμεθα, καὶ μὴ ἄλλως
 » ἐξ ἀποφάσεως, ὅτι περιμένομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφο-
 » μένων ἀποπεράτωσιν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος
 » εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

« ῥωκὰ' ἐν μηνὶ μαρτίῳ.

■ Ὑπεγράφη συνοδικῶς ἐπάνωθεν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου παρὰ τῆς
 ■ ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς μακαριότητός του καὶ πάντων τῶν συνα-
 ■ δελφῶν ἁγίων ἀρχιερέων.

« Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀποφαίνεται.

■ Ὁ ἱεροσολύμων Πολύκαρπος συναποφαινεται.

■ Ὁ Καισαρίας Ἰωαννίκιος.

■ Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος.

■ Ὁ Δέρκων Γρηγόριος.

■ Ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος.

■ Ὁ Βιζύης Γερεμίας.

■ Ὁ Σίφνου Καλλίνικος.

■ Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος.

■ Ὁ Νικαίας Μακάριος.

■ Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.

■ Ὁ Βεῤῥοίας Ζαχαρίας.

■ Ὁ Δυδιμοτοίχου Καλλίνικος.

■ Ὁ Βάρνης Φιλόθεος.

■ Ὁ Ῥέοντος Διονύσιος.

■ Ὁ Κυζίκου Κωνσταντῖος.

■ Ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος.

■ Ὁ Τουρνόβου Ἰωαννίκιος.

■ Ὁ Πισιδίας Εὐγένιος.

■ Ὁ Δρύστας Ἀνθιμος.

■ Ὁ Σωζοπόλεως Παΐσιος.

■ Ὁ Φαναρίου καὶ Φερσάλων Δαμασκηνός.

■ Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης Ἀνθιμος.

«Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώ-
μης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

«Ἰερῶτατε μητροπολίτα ὑπέρτιμε καὶ ἑξάρχη πλα-
» γηνῶν, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφε, καὶ συλλειτουργγὲ τῆς
» ἡμῶν μετριότητος, Κύριε (ὁ θεῖνα) χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰ-
» ρῇνῃ παρὰ Θεοῦ.

«Πόσον διετάραξε τὰς καρδίας οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ
» καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ κατοίκων ὁμογενῶν ἀπὸ μικροῦ
» ἕως μεγάλου τὸ ἀπρασδόκητον ἀποστατικὸν αὐτόθι κίνημα, ἀδυνατοῦ-
» μεν γραφῇ παραδοῦναι· ὅλοι πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες μένομεν
» ἐκστατηκότες, ὅτι καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θεοῦ ἐν ἡμῶν τεταγ-
» μένης κραταιᾶς καὶ ἀντήτου βασιλείας ἔφθασεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώ-
» μων καὶ ἀχάριστος νὰ ραυῇ ὁ ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν αὐτὴν, ὡς μὴ ὤφει-
» λε, προαχθεὶς Μιχαὴλ, καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλευθερίας νὰ κη-
» ρυθῇ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐχθρὸς τοῦ γένους ἐπίσημος, συμ-
» φωνήσας τῷ φυάδι ἐκείνῳ, καὶ ἐπίσης ἀγνώμονι Ἀλεξάνδρῳ τῷ
» Ὑψηλάντῃ. Αὐταὶ μὴτε τὰ πρὸς Θεὸν ὅσια, μὴτε τὰ πρὸς ἀνθρώ-
» πους δίκαια διατηρήσαντες, καταπατήσαντες καὶ ὀρησκεινικὰ καὶ
» ἡθικὰ, οὐ μόνον ἐξηπάτησαν τοὺς αὐτοὺς οὐτιδανούς καὶ ἀφελεστέ-
» ρους, ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον ἀσυνειδότως ἐσυκοφάντησαν, προβάλ-
» λόμενοι τὸ κακοηθέστατον σχέδιον αὐτὸ ὡς ἐθνικόν. Ἀλλ' ἡ θεία
» πρόνοια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς κραταιᾶς καὶ ἀντήτου βασιλείας,
» διὰ τῶν κατὰ τόπους φωραθέντων γραμμάτων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπαγ-
» γελματικῆς δοθείσης εἰδοποιήσεως τοῦ ἐξοχωτάτου πρέσβεως τῆς
» Ῥωσσίας, ἀνεκάλυψε τὴν σκηνὴν, καὶ ἐγνώσθη ἡ βᾶσις καὶ ἡ ἀρχὴ
» πύθεν καὶ ἐφωράθη τὸ ψεῦδος τοῦ προβλήματος καὶ ἡ ἀπάτη, τὴν ὁποίαν
» ἀναισχύντως μεταχειρίζονται, ὡς ἔχοντες δῆθεν συνεργὸν εἰς τοιαύ-
» τος σκοποὺς ὀλεθρίους τὴν Ῥωσικὴν Δύναμιν, καθὼς ταῦτα παύσα-
» διεκρηρύχθησαν καὶ διὰ τοῦ ἐπίτηδες ἐπ' αὐτῇ τῇ ὑποθέσει ἐκδοθέν-
» τος, καὶ σήμερον ἐπ' ἀκροᾶσει κοινῇ πάντων ἡμῶν ἀναγνωσθέντος,
» ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ.

«Τὸ βασιλικὸν κράτος ἐπεχείρησεν εὐτάκτως τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κα-
» κοήθους σχεδίου, καὶ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία κατὰ χρέος ἀπα-
» ραιτήτον ἐπαγρυπνοῦσα ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, ἐξέδωκε γράμ-
» ματα καὶ διένειμε δι' ἐξάρχων, ὑπαγορεύουσα τοῖς ὁμογενέσι κοινῶς
» τε καὶ κατὰ μέρος τὰ σωτήρια καὶ στηρίζουσα πάντας εἰς τὸ πιστὸν
» τοῦ βασιλικίου καὶ τὰ χρέη τῆς εὐλικρινοῦς εὐπειθείας καὶ ὑπατα-
» γῆς· ἐκείνους δὲ τοὺς πρωτουργοὺς καὶ τοὺς ἀμεταμελήτως αὐτοῖς
» κατακολουθοῦντας καὶ συμφωνοῦντας ἀραῖς ἀλύτοις καθυποβάλλει
» καὶ ἀναθέμασιν, ὡς προφανῶς ὀλετήρας καὶ τὴν ἔκχυσιν τῶσων καὶ
» τῶσων ἀθῶων αἱμάτων ὁμογενῶν ἀσπλάγχχνως καὶ ἀπανθρώπως ἐπι-
» θυμήσαντας. Τοιαῦτα γράμματα στέλλονται προσφῶρος καὶ εἰς τὴν
» ἐπαρχίαν τῆς ἱερότητός σου, καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων σου,
» ἐκ τῶν ὁποίων γραμμάτων καὶ ἀκριδέστερον πληροφορεῖσαι· ἰδίως

» δὲ γράφοντες καὶ διὰ τῆς παρουσίας ἐντελλόμεθά σοι ἐκκλησιαστικῶς
 » ὡς νὰ διασαλπῇς εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν σου προ-
 » στασίαν Χριστιανοὺς τὰς ἐννοίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας γραμμά-
 » των, νὰ ἀγωνισθῇς ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὸ ν' ἀποδείξῃς τὴν πλά-
 » νην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται, νὰ διαλύσῃς τοὺς ματαίους στοχα-
 » σμούς των, καὶ τέλος πάντων ν' ἀποδείξῃς, ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐ-
 » τῶν εἰς τὸ ἀπονενομημένον τοῦτο κίνημα διοργανίζουσι τὸν ὄλεθρον
 » ὅλου τοῦ γένους, νὰ πληροφρήσῃς αὐτοὺς, ὅτι, ἂν δὲν διορθώσῃς τὸ
 » σφάλμα μὲ μίαν τελείαν καὶ εὐλικρινῆ μεταμέλειαν, ἡ ἐκκλησία τοὺς
 » ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς τῶν πιστῶν ὁλομελείας καὶ ἀποβλήτους καὶ
 » ἐνόχους τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.

« Πρὸ πάντων δὲ προσεκτικώτατος ἔσῃ ἡ ἱερότης σου, ἀγαπητὲ
 » ἀδελφέ! ἐννόησον ὅτι ἔχεις νὰ ὤψῃς ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου
 » βήματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐτάσεως
 » περὶ ὅλων τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν καὶ τῶν ἀλλαχοῦ εὐρισκομένων καὶ
 » ἐξ αἰτίας αὐτῶν κακόν τι ὑποστησομένων. Ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζη-
 » τηθήσεται τὸ αἷμα αὐτῶν, ἂν μὴ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ δὲν προφθάσῃς
 » τὴν ἀναγκαίαν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν, ἂν δὲν ἐκτελέσῃς τὰ ἀρχιε-
 » ρατικά χρέη σου, μεταπειθῶν τοὺς ἐξαπατηθέντας, ἀποδεχόμενος καὶ
 » συγχωρῶν τοὺς μετανοοῦντας, καὶ τῶν ὁρκῶν ἐκείνων τῶν σατανικῶν
 » ἀπαλλάττων, μισῶν, ἀποστρεφόμενος, καταδιώκων καὶ κατατρέχων
 » τοὺς λειποτακτῆσαντας, καὶ κατὰ πάντα συμφρονῶν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκ-
 » κλησίᾳ καὶ τῇ ἐφ' ἡμᾶς θεοδότῳ κραταιᾷ βασιλείᾳ· καθότι, ἐάν, ὁ μὴ
 » γένοιτο, ἀντιδιατεθεῖς καὶ ἄλλα παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικῶς γραφόμενα
 » ἐπιχειρήσῃς, ἢ λόγῳ, ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ, σὲ ἔχομεν ἐξ ἐκείνης τῆς
 » ὥρας ἔκπτωτον τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, αὐτοκατάκριτον, καὶ μέ-
 » λος ἀλλότριον καὶ ξένον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ καθαιρέσει
 » ἀμετακλήτῳ ἔνοχον. Διό, περιπόθητε ἀδελφέ! ἀγωνισθεὶ ὅσον τὸ δυ-
 » νατόν, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὸν ψυχικὸν κίνδυνον, ὅτι ἐν ὁρεοῖς δακρύων
 » καὶ τῷ στελλόμενόν σοι συνοδικόν γράμμα ἐπὶ τοῦ θείου ὑπεγράφη τυ-
 » σιαστηρίου· οὕτως ἐξεκαύθη ἡ δικαία τῆς ἐκκλησίας ἀγανάκτησις
 » κατὰ τῶν κοινῶν φθορῶν καὶ λυμενῶν. Περιμένομεν νὰ χαροποιη-
 » θῶμεν μὲ τὰς ταχείας ἀποκρίσεις σου, δηλωτικὰς τῆς αἰσίας τῶν
 » γραφομένων ἀποπερατώσεως διὰ νὰ σὲ καταστήσωμεν καὶ μὲ τὰς κοι-
 » νὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐφημίας· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς
 » ἀρχιερωσύνης σου.

« Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ Ἀδελφός.

« ἰωκὰ μαρτίου 1888.

« Γρηγόριος ἐλέῳ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας
 » Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Ἰερῶτατε μητροπολίτα... ὑπέρτιμος καὶ ἑξάρχης πλαγηνῶν, ἐν
 » ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφε καὶ συλλειτουργέ, καὶ εὐγενέστατοι
 » ἄρχοντες οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, αὐτόχθονές τε καὶ ἡμεδαποί, τι-

• μιώτατοι πραγματευταί, χρησιμώτατοι πρόκριτοι τῶν αὐτόθι εὐλογη-
 • μένων ρουφετίων (συντεχνιῶν), καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι·
 • Χριστιανοὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγα-
 • πητά, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.
 • Ἡ πρώτη βᾶσις τῆς ἠθικῆς οἱ εἶναι ἡ πρὸς τοὺς εὐεργετοῦντας
 • εὐγνωμοσύνη, εἶναι ἡλίου λαμπρότερον, καί, ὅστις εὐεργετοῦμενος
 • ἀχαριστεῖ, εἶναι ὁ κακίστος πάντων ἀνθρώπων. Αὐτὴν τὴν κακίαν
 • βλέπομεν πολλὰ τοῦ στηλιτευομένην παρὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ παρ'
 • αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀσυγχώρητον, καθὼς ἔχομεν
 • τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰούδα. Ὅταν ἡ ἀχαριστία ἦναι συνωδευμένη καὶ
 • μὲ πνεῦμα κακοποιῶν καὶ ἀποστατικὸν ἐναντίον τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐερ-
 • γείδος καὶ τροφοῦ κραταιᾶς καὶ ἀληθείας βασιλείας, τότε ἐμφαίνει
 • καὶ τρόπον ἀντίθεον, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι, φησί, βασιλεία καὶ ἐξουσία εἰ
 • μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη, καὶ πᾶς ὁ ἀντιτασσόμενος αὐτῇ, τῇ θεόθεν
 • ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη κραταιᾷ βασιλείᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε.
 • Αὐτὰ τὰ δύο οὐσιώδη καὶ βᾶσιμα ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ χρὴ κατα-
 • πάτησαν μὲ ἀπαράδειγμάτιστον θρασυότητα καὶ ἀλαζονείαν ὅ,τι προ-
 • διορισθεὶς τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν, ὡς μὴ ὤφειλε, Μιχαὴλ καὶ ὁ
 • Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς μας εἶναι γνωστὰ
 • τὰ ἄπειρα ἑλένη, ὅσα ἡ ἀέννητος τῆς ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένης κραταιᾶς βα-
 • σιλείας πηγὴ ἐξέχεεν εἰς τὸν κακόβουλον Μιχαήλ. Ἀπὸ μικροῦ καὶ
 • εὐτελοῦς τὸν ἀνύψωσεν εἰς βαθμοὺς καὶ μεγαλεῖα ἀπὸ ἀδόξου καὶ
 • ἀσήμου τὸν προηγάγεν εἰς δόξας καὶ τιμὰς τὸν ἐπλούτισεν τὸν πε-
 • ριέβαλψε τέλος πάντων τὸν ἐτίμησε καὶ μὲ τὸν λαμπρότατον τῆς ἡγε-
 • μονείας αὐτῆς θρόνον καὶ τὸν κατέστησεν ἄρχοντα λαῶν. Αὐτὸς ὁμως,
 • φύσει κακόβουλος ὢν, ἐφάνη τέρας ἐμφυχον ἀχαριστίας, καὶ συμφω-
 • νήσας μετὰ τοῦ δραπέτου καὶ φυγάδος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀμ-
 • φότεροι ἀπονειομένοι, ἐπίσης ἀλαζόνες, δοξομανεῖς, ἢ μάλλον εἰπεῖν
 • ματαιόφρονες, ἐκκήρυξαν ἐλευθερίαν τοῦ γένους. καὶ μὲ τὴν φωνὴν
 • αὐτὴν ὑπεῖλκυσαν καὶ πολλοὺς τῶν αὐτόθι, διασπείραντες καὶ ἀπο-
 • στόλους εἰς διάφορα μέρη διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι καὶ νὰ ἐφελκύσωσιν
 • εἰς τὸν ἴδιον τῆς ἀπωλείας κρημνὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ὁμογε-
 • νῶν μας. Διὰ νὰ δυνηθῶσι δὲ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς
 • ἀκούοντας, μετχειρίσθησαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς ῥωσικῆς Δυναμείας,
 • προβαλλόμενοι, ὅτι καὶ αὕτη εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ
 • τὰ κινήματά των, πρόβλημα διόλου ψευδὲς καὶ ἀνυπαρκτον, καὶ μὴ
 • νης τῆς ἰδικῆς των ματαιοφροσύνης ἀποκύημα· ἐπειδὴ, ἐνῶ τὸ τοιοῦ-
 • τον εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς, καὶ πολλῆς πρόξενον μομφῆς εἰς τὴν
 • ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ ἴδιος ἐνταῦθα ἐξοχώτατος πρέσβυς
 • αὐτῆς ἔδωκεν ἐγγραφον πληροφορίαν, ὅτι οὐδεμίαν ἢ εἶδῃσιν, ἢ μετα-
 • χὴν ἔχει τὸ ῥωσικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καταμεμφό-
 • μενος μάλιστα καὶ ἀποτροπιαζόμενος τοῦ πράγματος τὴν βδελυρίαν.
 • Μὲ τοιαύτας ραδιουργίας ἐσχημάτισαν τὴν ἐλευθερίαν σκηνὴν ὅ,τι δύο
 • οὗτοι, καὶ οἱ τοῦτων συμπράκτορες φιλελεύθεροι, ἢ μάλλον εἰπεῖν

« μισελεύθεροι, καὶ ἐπεχείρησαν εἰς ἔργον μιᾶν, θεοστυγές καὶ ἀσύ-
 « νeton, θέλοντες νὰ διαταράξωσι τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν ὁμογε-
 « νῶν μας, πιστῶν βασιλέων τῆς κραταιᾶς βασιλείας, τὴν ὁποίαν ἀπο-
 « λαμβάνουσιν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφὴ σκιάν αὐτῆς μὲ τόσα προνόμια ἐλευ-
 « θερίας, ὅσα δὲν ἀπολαμβάνει ἄλλο ἔθνος ὑποτελές καὶ ὑποκείμενον,
 « τὰ τε ἄλλα καὶ εἰς τὰ τῆς θρησκείας μας κατ' ἐξοχὴν, ἥτις διεφυ-
 « λάχθη καὶ διατηρεῖται ἀσκανάλιστος μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ψυχικῇ
 « ἡμῶν σωτηρίᾳ. Ἀντὶ λοιπὸν φιλελεύθεροι ἐφάνησαν μισελεύθεροι.
 « ἀντὶ φιλογενεῖς καὶ φιλόθρησκοι ἐφάνησαν μισογενεῖς, μισόθρησκοι καὶ
 « ἀντίθεοι, διοργανίζοντες, φεῦ, οἱ ἀσυνείδητοι μὲ τὰ ἀπενενοημένα
 « κινήματά των τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐμενοῦς κραταιᾶς βασιλείας
 « ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῶν μας, καὶ σκεύδοντες νὰ ἐπιφέ-
 « ρωσι κοινὸν καὶ γενικὸν τὸν ὄλεθρον ἐναντίον παντὸς τοῦ γένους.

«Τοιαῦτα τοῖνυν ἀκούσαντες ἡμεῖς τε καὶ πᾶσα ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερὰ
 « ἀδελφότης, καὶ ὅλα τὰ ἐνταῦθα μέλη τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους ἐκά-
 « στης τάξεως, κατηρτίσθημεν πολλῆς καὶ καίριας οὐδύνης, καὶ
 « προήχθημεν ὑπὸ φιλοστοργίας πατρικῆς καὶ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς
 « ἀμέσως εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν ὑμῖν τὰ σωτήρια. Καὶ δὴ γεάφοντες
 « ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου, καὶ ὁ ἴδιος
 « ἀμέσως καὶ διὰ τῶν ὑπαλλήλων σοι ἡγουμένων, ἱερομονάχων καὶ
 « πνευματικῶν πατέρων νὰ διακηρύξῃς τὴν ἀπάτην τῶν εἰρημένων κα-
 « κοβούλων ἀνθρώπων, καὶ νὰ καταρτίσῃς τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν
 « προστασίαν σου Χριστιανοὺς ἐκάστης τάξεως εἰς τὴν διατήρησιν
 « τοῦ πιστοῦ βασιλικίου, καὶ τῆς ἄκρας ὑποταγῆς καὶ δουλικῆς εὐ-
 « πειθείας πρὸς αὐτὴν τὴν θεοθὲν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν βσι-
 « λείαν· νὰ διαλύσῃς μὲ τὰς πραγματικὰς ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας τὰς
 « πλεκτάνας τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃς κοι-
 « νούς λυμεῶνας καὶ ματαιόφρονas, χωρὶς μῆτε ἡ ἀρχιερωσύνῃ σου, μῆτε
 « τὸ λογικόν σου αὐτὸ ποίμνιον νὰ δώσῃτε εἰς τοὺς λόγους των καὶ εἰς τὰ
 « κινήματά των καμμεῖν προσοχὴν· μάλιστα δὲ νὰ τοὺς μισῇτε καὶ νὰ
 « τοὺς ἀποστρέψετε, καθότι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τοὺς ἔχει μεμι-
 « σμένους, καὶ ἐπισπάρει κατ' αὐτῶν τὰς παλαμναιοτάτας ἀράς, ὡς μέλη
 « σεσηπῶτα τοὺς ἔχει ἀποκεκομμένους τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαίνουσας χρι-
 « στιανικῆς ὁλομελείας. Ὡς παραβάται τῶν θεῶν νόμων καὶ ἀποστολι-
 « κῶν διατάξεων, ὡς καταφρονῇ τοῦ ἱεροῦ χρήματος τῆς πρὸς τοὺς
 « εὐεργετήσαντας εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, ὡς ἐναντίοι τῶν ἡθι-
 « κῶν καὶ πολιτικῶν ὅρων, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀθῶων καὶ ἀνευθύνων
 « ὁμογενῶν μας ἀσυνείδωτοι τεκταινόμενοι, ἀφωρισμένοι ὑπάρχουσι
 « καὶ κατηρμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον, καὶ τῷ
 « αἰωνίῳ ὑπόδικοι ἀναθέμῃ καὶ τυμπανιατοῖ· αἱ πέτραι, τὰ ξύλα καὶ
 « ὁ σίδηρος λυθίστησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς σχισθεῖσα ἡ γῆ καταπίοι
 « αὐτούς, οὐχ' ὡς τὸν Δαθᾶν καὶ Ἀθειρῶν, ἀλλὰ τρόπῳ δὴ τινι πα-
 « ραδόξῳ, εἰς θαῦμα καὶ παράδειγμα· πατάξαι Κύριος αὐτοὺς τῷ ψύ-
 « χῃ, τῷ πυρετῷ, τῇ ἀνεμοφορίᾳ καὶ τῇ ὥχρᾳ· γεννηθῇ τὸ εὐρα-

• νός, ὁ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, χαλκοῦς, καὶ ἡ γῆ, ἡ ὑπὸ τοῦ πόδας
 • αὐτῶν, σιδηρᾶ· ἐκκοπέησαν ἁώρως τῆς παρούσης ζωῆς καὶ προσέζη-
 • μιωθεύσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ἐπιπεσάτωσαν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
 • κεραυνοὶ τῆς θείας ἄγανακτῆσεως· εἶησαν τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς παν-
 • τელὴ ἀφανισμὸν καὶ εἰς ἐξολόθρευσιν· γενηθήτωσαν τὰ τέκνα αὐτῶν ὀρ-
 • φανὰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν χῆραι· ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθεῖ τὸ ὄνομα
 • αὐτῶν μετ' ἡχοῦ, καὶ οὐ μὴ μένη αὐτοῖς λίθος ἐπὶ λίθου· ἄγγελος
 • Κυρίου καταδιώξει αὐτοὺς ἐν πυρίνῃ ῥομφαίᾳ, ἔχοντες καὶ τὰς ἀράς
 • πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν βασιῶν καὶ θεοφόρων πατέ-
 • ρων, καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι τοῖς ἔχουσιν αὐτοῖς κατηκολούθησαν ἀμετα-
 • μελήτως, ἢ κατακολούθῃσιν τοῦ λοιποῦ. Τοιαῦτα ἀπαρώμεθα κατ'
 • αὐτῶν, κρουνοὺς δακρύων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀφίεντες καὶ πλή-
 • ρεις ἄγανακτῆσεως δικαίας ὑπάρχοντες. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλ-
 • λοις ἐγνώσθη, ὅτι οἱ τὸ σατανικὸν τῆς δημεγεραίας φρόνημα νοήσαν-
 • τες καὶ ἐταίριαν τοιαύτην συστησάμενοι πρὸς ἀλλήλους συνεδέθησαν
 • καὶ μετὸν δεσμὸν τοῦ ὅρκου, γινωσκέτωσαν, ὅτι ὁ ὅρκος αὐτὸς εἶναι
 • ὅρκος ἀπάτης, εἶναι ἀδιάκριτος καὶ ἀσεδῆς, ὅμοιος μετὸν ὅρκον τοῦ
 • Ἡρώδου, ὅστις, διὰ τὴν μὴ φανῇ παραβάτης τοῦ ὅρκου του, ἀπέκε-
 • ράλισεν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν· ἂν ἤθελεν ἀθετῆσαι τὸν παράλογον
 • ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἐπενόησεν ἡ ἄλγος ἐπιθυμία του, ἔζη τότε βίβλια
 • ὁ θεὸς προδρόμος, ὥστε ἐνὸς κραλῶντος ὅρκου ἐπιμονὴ ἔφερε τὸν
 • θάνατον τοῦ προδρόμου· ἡ ἐπιμονὴ ἄρα τοῦ ὅρκου εἰς διατήρησιν
 • τῶν ὑποσχθέντων παρὰ τῆς πατρίας αὐτῆς, πραγματευομένης οὐσίᾳ·
 • ὡς τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ὁλοκλήρου γένους, πόσον εἶναι ὀλεθρὸν καὶ
 • θεομίσητος, εἶναι φανερόν· ἐξ ἐναντίας ἡ ἀθέτησις τοῦ ὅρκου αὐτοῦ
 • ἀπαλλάττουσα τὸ γένος ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἀπαρμυθῶν θειῶν,
 • εἶναι θεοφίλης καὶ σωτηριώδους. Διὰ τοῦτο τῇ χάριτι τοῦ παναγίου
 • Πνεύματος ἔχει ἡ ἐκκλησία διαλελυμένον τὸν ὅρκον αὐτῶν καὶ ἀπο-
 • δέχεται καὶ συγχωρεῖ ἐκ καρδίας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέ-
 • φοντας καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην ὁμολογοῦντας καὶ τὸ πιστὸν τοῦ βα-
 • ρυλακίου αὐτῶν ἐναγκαλιζομένους εὐκρινῶς· ἀποτεινόντες δὲ τὸν
 • λόγον ἰδίως καὶ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀποφαινόμεθα, ἐάν
 • μὴ βადίσης εἰς ὅσα ἐν πνεύματι ἀγίῳ παραινοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος
 • ἐκκλησιαστικῶς, ἐάν δὲν δείξης ἐν ἔργῳ τὴν ἐπιμέλειάν σου καὶ προ-
 • θυμίαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σκευαριῶν, εἰς τὴν ἀναστολὴν τῶν κα-
 • ταχρήσεων καὶ ἀταξιῶν, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πλανηθέντων, εἰς
 • τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον καταδρομὴν καὶ ἐκδίκησιν τῶν ἐπιμενόντων
 • εἰς τὰ ἀποστατικά φρονήματα, ἐάν δὲν συμφρονήσης τῇ ἐκκλησίᾳ,
 • καὶ ἐνὶ λόγῳ, ἐάν καθ' οἷονδῃποτε τρόπον κατενεχθῇς κατὰ τῆς
 • κοινῆς ἡμῶν εὐεργετίδος κραταιᾶς βασιλείας, σὲ ἔχουμεν ἄργον πάσης
 • ἀρχιεροπραξίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπτώτων τοῦ
 • βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῶν ἱερῶν περιβάλων ἀπέβλητον καὶ τῆς
 • θείας χάριτος γεγυμνωμένον καὶ τῷ πυρὶ τῆς γενένης ἔνοχον, ὡς τὴν
 • ἀπώλειαν τοῦ γένους ἡμῶν κίρτησάμενον καὶ προτιμήσαντα.

«Οὕτω τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀνκνήψατε πρὸς Θεοῦ καὶ ποιή-
 »σατε καθὼς ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες κελευόμεθα, ὅτι περιμέ-
 »νομεν κατὰ τάχος τὴν αἰσίαν τῶν γραφομένων ἐκτέλεσιν, ἵνα καὶ ἡ
 »τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.
 »ῥακά ἐν μηνὶ μαρτίῳ.

«Ἐπεγράφη συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς παρὰ τῆς ἡμῶν με-
 »τριότητος, καὶ τῆς μακαριότητός του καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀρχιερέων.

- » ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἀποφαίνεται.
- » ὁ Ἱεροσολύμων ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ συναποφαίνεται.
- » ὁ Καισαρείας ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.
- » ὁ Ἡρακλείας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.
- » ὁ Κυζίκου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ.
- » ὁ Νικομηδείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.
- » ὁ Νικαίας ΜΕΛΕΤΙΟΣ.
- » ὁ Χαλκηδόνος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.
- » ὁ Δέρκων ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.
- » ὁ Θεσσαλονίκης ΙΩΣΗΦ.
- » ὁ Τυρνόβου ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.
- » ὁ Ἀδριανουπόλεως ΔΩΡΟΘΕΟΣ.
- » ὁ Προύσης ΜΕΛΕΤΙΟΣ.
- » ὁ Δυδιμοτοίχου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.
- » ὁ Ἀγκύρας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.
- » ὁ Ναζίας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.
- » ὁ Σίφνου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.
- » ὁ Φαναρίου καὶ Φερσάλων ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ κτλ. κτλ.»

(6.)

Ἰδοὺ δύο ἄλλα νεώτερα ἔγγραφα τοῦ σουλτάνου περὶ τῶν αὐτῶν,
 τὸ μὲν πρὸς τὸν κεχαγιάμπεην, τὸ δὲ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος τῶν Μουσουλ-
 μάνων. Τὸ πρὸς τὸν κεχαγιάμπεην ἔλεγεν·

«Οὐδεὶς ἄγνοεῖ τὰ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολ-
 »δαυίας ἐσχάτως συμβάντα, καὶ τὴν παντοτεινὴν τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλ-
 »λῆνων ἀπιστίαν. Ἄς ἐλπίσωμεν εἰς τὸν Θεὸν ὅτι ἡ ἡσυχία θὰ ἐπα-
 »νέλθῃ. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ φέρεται εἰς τὸ ἐξῆς ἕκαστος Μου-
 »σουλμάνος ἀξίως τῶν σημερινῶν περιστάσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦν τὴν
 »ἀπάρνησιν πάσης τρυφῆς, ἥτις τοὺς ἡχμαλώτευσεν, τὴν ἐπάνοδον εἰς
 »τὴν ἐν τοῖς στρατοπέδοις ζωὴν ὡς ἀνέκαθεν καὶ τὴν κατ' ὀλίγον μί-
 »μησιν τῶν ἡθῶν τῶν προγόνων μας. Εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ οἱ
 »ὑπουργοὶ τοῦ κράτους καὶ οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ γραφεῖς ν' ἀπαρνηθῶσι
 »πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος με-
 »ταβολὴν τῶν ἡθῶν ἀγοράζοντες ὅπλα καὶ ἵππους».

Ἰδοὺ τὸ πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Μουσουλμάνων.

« Οἱ ἄπιστοι, μάρτυρες τῶν ἀκολασιῶν τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους μου, καὶ προβλέποντες ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀντισταθῶσιν, ἐτόλμησαν νὰ κινήσωσιν ἐνοπλον χεῖρα. Ἡξεύρουν τοῦτο ὅλοι οἱ μεγιστάνες, οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους μου· καὶ ὅμως οὐδεὶς δεικνύει τὴν πρέποντα ζήλον· μόλις οἱ γραφεῖς ἔρχονται εἰς τὰ ἔργα των τὴν γ' ὥραν· αἱ ὑποθέσεις δὲν διεξάγονται πρεπόντως κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον· ὅλαι αἱ ὥραι δὲν εἶναι ὥραι τρύφης. Ἰδοὺ τὰ ἐλεεινὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ζωῆς. Ἐψυχράνθησαν οἱ Μουσουλμάνοι. Τινὲς κκεντρειχεῖς δὲν παύουν χλευάζοντες καὶ κατηγοροῦντες τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο δὲν θὰ συμβουλευῶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ θὰ περαθίδω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημίου τοὺς ζῶντας ταύτην τὴν ζωὴν, τοὺς ὀλιγορῶντας τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀδελφούς τοὺς ἄλλους, τοὺς τρέφοντας μῖσος κατ' αὐτῶν, τοὺς μὴ φροντίζοντας διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, τοὺς ἐρχομένους παρ' ὥραν εἰς τὰ ἔργα των καὶ τοὺς κακολογούντας ἄλλήλους. Ἄς ἀνοίξωσιν οἱ τοιοῦτοι καλὰ τὰ ὄμματά των. Αἱ σημεριναὶ περιστάσεις δὲν εἶναι ὡς αἱ παρελθούσαι. Πρόκειται περὶ θρησκείας. Ὁ αὐτοκρατορικὸς σκοπός μου εἶναι νὰ κερδίσω τὰς καρδίας τῶν ἀληθῶν πιστῶν καὶ νὰ ἐνισχύσω τὸν νόμον τοῦ Μαχ-μεθ. Εἴθε νὰ φανῇτε ὅλοι ἄγρυπνοι! Ἀμήν!»

Σημειωτέον, ὅτι ὅσα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐκδίδω μετεφράσθησαν ὅλα ἐκ γαλλικῶν μεταφράσεων.

(γ.)

Μετά τινας ἡμέρας ἀπεκφαλίσεν ἡ Πύλη καὶ ἓνα τῶν υἱῶν καὶ τὴν ἀδελφὸν τοῦ Παπαζόρηγοπούλου.

(δ.)

Ὅτι ἀκρίτως καὶ ἀνξετάστως καὶ ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ ἐφόνευαν οἱ Τούρκοι τοὺς Χριστιανούς, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω, ὅτι τὸ ἔγγραφον τῆς καταδίκης τοῦ Γεωργίου Μαυροκορδάτου ἔλεγεν, ὅτι «κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι μετέφερεν ἐξωθεν κανόνια ἐμπροσθεν τῆς οἰκίας του» εἰς ἀνατροπὴν τῆς τουρκικῆς Ἀρχῆς». Ἡ δὲ παραμορφωθείσα ἀλήθεια ἔχει οὕτως. Ἡ οἰκία του ἦτο παραθαλάσσιος, καὶ ἐμπροσθεν αὐτῆς ἠγκυροθόλουν πλοῖα ἀποδιβάζοντα συνήθως χάριν ἐπισκευῆς τὰ κανόνιά των.

(ε.)

Ἐξωρίσθη καὶ ὁ μέγας οὗτος διερμηνεὺς καὶ κληθεὶς εἰς γεῦμα ἐπὶ τῆς ἐξουσίας του παρὰ τῷ διατρίβοντι ἐν τῇ ἐξοχῇ διοικητῇ ἐδολοφο-

νήθη καθ' ἑδὼν ὑπὸ τινων τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ ὑποκριθέντων ὅτι ἦσαν λησταί.

(στ.)

Ἰδοὺ αἱ ὁδηγαίαι δι' ὧν ὁ σουλτάνος ἐφωδίασε τὸν νέον ἀρχιεπίσκοπον Μπεντερλή-Ἀλήπασαν.

α' Ἀλήπασα.

« Σὺ, ὁ εὐπολόγητος ἀρχιεπίσκοπος μου καὶ ὁ γενικὸς ἐπίτροπός μου, μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χαιρετισμούς μου μάθες, ὅτι ὁ προκατόχος σου Σαῖδ-Ἀλήπασας δὲν ἔδειξε τὴν ἀναγκαίαν σταθερότητα· ἡγάπα τὰς ἀναπαύσεις καὶ τὰς τρυφὰς καὶ δὲν ἤτον ὁ ἀνθρώπος τῶν σημερινῶν περιστάσεων, διὰ τοῦτο τὴν ἔξωσα· ὕψωσα δὲ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπίτροπού μου σέ, τὸν διακρινόμενον μεταξὺ τῶν βεζιρῶν μου διὰ τὸν ζήλόν σου, τὴν ἀνδρίαν σου, τὴν πρὸς ἐμέ πίστιν σου καὶ τὴν εὐθύτητά σου, καὶ τὸν δόσαντα μέχρι σήμερον δείγματα φρονήσεως διὰ τῆς διαγωγῆς σου καθ' ἣς σοὶ ἐνεπιστεύθην ὑποθέσεις· ἀναμένω δὲ νὰ ἴδω καὶ τὰς πράξεις σου ἐν τῇ σημερινῇ ὑπηρεσίᾳ σου. Ὁ σημερινὸς καιρὸς δὲν ὁμοιάζει τοὺς ἄλλους. Παράστητε διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου σου, διὰ τῆς τιμιότητός σου καὶ διὰ τοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν ζήλου σου, ὅτι εἶναι ἐπάναγκες ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ ἐνωθῶσι κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἱερὸν βῆτον τοῦ κορανίου, αὐτὸ δὲ Θεὸς βλέπει ἰλαρῶς τοὺς πιστοὺς τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ τοὺς ἀξίους τῆς κθείας χάριτος». Διόταξε τοὺς ἀγαπητοὺς μου οὐλεμάδας, τοὺς βεζίρας καὶ ὑπουργοὺς τῆς αὐτοκρατορίας μου, τοὺς ἀρχηγούς τῶν γενιτσάρων νὰ ζῶσιν ἐν ἡμονίᾳ, καὶ νὰ μὴ κατηγορεῖ ὁ εἰς τὸν ἄλλον· οἱ ὑπουργοί, οἱ μεγιστᾶνες, οἱ ἀγάδες τῶν γενιτσάρων, οἱ ὑπηρετοὶ μου ἐν γένει ὀφείλουν ν' ἀφῆσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ πολυτέλειαν καὶ ἐν γένει τὸν συνήθη τρόπον τοῦ ζῆν, μόνον ἀνεκτὸν ἐν καιρῷ εἰρήνης· μήτε δὲ ν' ἀσωτεύωσι πρέπει ἢ ν' ἀργῶσιν· ἀλλὰ, καθὼς διατάττει ὁ νόμος τοῦ προφήτου, νὰ προσεύχωνται οἱ μὲν μεγιστᾶνες τῆς αὐτοκρατορίας μου ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ὁ δὲ κοινὸς λαὸς ἐν τοῖς ζαμίοις καὶ τοῖς εὐκηνερίοις. Προμήθευσε δὲ πρὸ πάντων τὴν βασιλεὺσαν παντὸς εἴδους τροφῶν καὶ ἐπαγρύπνει μεθ' ὅλων τῶν ὀρθῶς φρονούντων καθὼς καὶ μετὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων τὴν ἀσφάλειαν τῆς βασιλευούσης καὶ τῶν ὁρίων. Κοινοποιεῖ μοι πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀξίαν λόγου, ὥστε οὐδεμία ν' ἀμεληθῇ ἢ ν' ἀναβάλλεται.

« Εἴθε ὁ Παντοδύναμος νὰ εὐλογῇ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὅλους ὅσοι σέ συνδράμουν καὶ ὅσοι ὑπακούουσιν τὴν θεῖαν φωνὴν τὴν λέγουσαν «ἔσω ταπεινὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ εὐπειθὴς εἰς τὸν προφήτην». Αὕτη εἶναι ἡ δοθεῖσα πρώτη ἐντολή».

(ζ.)

Ἰδοὺ τὸ χᾶτι σερίφι περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Μπεντερλῆ-Ἀλήπασα καὶ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ διαδόχου τοῦ Σαλήχπασα·

« Σαλήχπασα·

« Δέξου τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χαιρετισμοὺς μου καὶ μάθε, ὅτι ἀφ' ἡ
« ὅτου ἔγεινε φανερά ἡ ἀπροσδόκητος ἀποστασία τοῦ γένους τῶν Ἑλ-
« λήνων, ὅλοι οἱ βεζίρται, ὅλοι οἱ ἀνθρωποι τοῦ νόμου, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ
« καὶ σημαντικοὶ τῶν στρατευμάτων μου, γνωρίζοντες ὅτι ὅλοι οἱ
« Μουσουλμάνοι εἶναι ἀδελφοί, ἠνώθησαν χάριτι θείᾳ καὶ ἀγρυπνοῦν
« ἐνοπλοὶ νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς ἀπόσθεσιν τῆς ἀποστασίας παιδεύον-
« τες τοὺς πρωταίτιους τῆς· ἀλλ' ὁ προκάτοχός σου Μπεντερλῆ-Ἀλή-
« πασας, ὅστις ἐφάνη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπηρεσίας του μῆτε τῶν
« νόμων τῆς αὐτοκρατορίας μου, μῆτε τῶν αἰτιῶν τῆς ἀποστασίας γνῶ-
« σιν ἔχων, ἠθέλησε νὰ φεῖσθῃ τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ὧν
« ἡ πρεδοσία εἶναι πασίγνωτος, μὴ κατανοήσας τὰ ἀποτελέσματα τῆς
« ἀνακαλυφθείσης ἀποστασίας. Τολμηρὸς ἐδείχθη ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας
« του καὶ ἐπολιτεύθη ὅπως δὲν ἔπρεπε· παραδείγματος χάριν, ἐτόλ-
« μησε νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀξιοκαταφρονήτου τούτου
« ἔθνους, νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τῶν Μουσουλμάνων, νὰ διαλύσῃ τὴν
« ὑπάρχουσαν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιάν των καὶ νὰ σπείρῃ μεταξύ ὧν
« τῶν κλάσεων τὰ ζιζάνια τῆς διαφωνίας. Ἐπειδὴ τοιαύτη διαγωγή
« ἐδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα ἐλκεϊνά, ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὅχι μόνον
« νὰ μὴ ἀναβληθῇ ἡ πώσις του, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ καὶ μείνῃ
« ἐκτός πάσης ὑπηρεσίας.

« Ἐπειδὴ σὺ εἶσαι ἐκ τῶν παλαιότερων ὑπουργῶν μου καὶ γνωρίζεις
« ἐπίσης καλῶς καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα παντός ἔργου,
« προσδοκῶ παρὰ σοῦ τιμιότητα καὶ ζῆλον· δι' ὃ καὶ σὲ ἀνέδειξα ἀρχι-
« βεζίρην. Φανοῦ λοιπὸν τοιοῦτος ὅποιον σὲ νομίζω· πολιτεύσου μετὰ
« τῆς συνήθους σου τιμιότητος καὶ τοῦ ζήλου σου· ἐνώσου μετὰ τῶν
« βεζιρῶν μου, τῶν ὑπηρετῶν τοῦ νόμου, τῶν ὑπουργῶν τῆς αὐτοκρα-
« τορίας μου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν στρατευμάτων μου κατὰ τὴν ἐντο-
« λὴν τοῦ προφήτου, καὶ πρόσχε μηδεμίαν ὑπόθεσιν ν' ἀμελήται. ἀνα-
« φέρων πρὸς ἐμὲ ταχέως τὰς κατεπειγούσας· διόταξε δὲ ὅλους τοὺς
« Μουσουλμάνους ν' ἀπρηνηθῶσι τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν πολυτέλειαν καὶ
« τὴν ἀσωτίαν, μεταβάλλοντες τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς κατὰ-
« στασιν πολέμου καὶ πράττοντες κατὰ τοὺς νόμους τοῦ προφήτου.
« Φρόντισε νὰ ἐνεργήθῃσι τὰ διαταττόμενα.

« Εἶθε ὁ Παντοδύναμος ν' ἀνταμείψῃ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ
« μέλλοντι ὅλους τοὺς μὴ τὴν παροῦσαν ἀποστασίαν ὡς ἀσήμαντον ἐκ-
« λαμβάνοντας, τοὺς θεωροῦντας τὸ βασιλεῖόν μου ὡς βασιλεῖον τοῦ
« Μωάμεθ, τοὺς πεπεισμένους ὅτι τὸ συμφέρον ὧν τῶν Μουσουλμάνων
« κρίνεται ἀπὸ τῆς εἰλικρινοῦς ἐνώσεως ὧν καὶ τοὺς ἐνεργοῦν-

» τας ἐκ συμφώνου καὶ σεβομένους τὰς διαταγὰς σου. Αὕτη εἶναι ἡ
» ἐπιθυμία μου!»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

(α.)

Ἰδοὺ τὸ αὐτοκρατορικὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διάταγμα.

«1. Ὁ Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀποβάλλεται τῆς ὑπηρε-
» σίας τῆς Ῥωσσίας.

«2. Νὰ τῷ γνωστοποιηθῇ, ὅτι ὁ μεγαλειότατος αὐτοκράτωρ ἀποδο-
» κριμᾶζει ἐπισήμως τὸ ἐπιχείρημά του καὶ ὅτι εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ
» μηδεμίαν ἔπρεπε ποτε νὰ προσδοκᾷ συνδρομὴν παρὰ τῆς Ῥωσσίας.

«3. Νὰ σταλῶσι ῤηταὶ διαταγαὶ πρὸς τὸν κόμητα Βιτγενστέην, γε-
» νικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπὶ τοῦ Προύθου καὶ ἐν Βεσσαραβία Ῥωσσικῶν
» στρατευμάτων, ὅπως διατηρῇ αὐστηροτάτην οὐδετερότητα καὶ ἀμε-
» ροληψίαν ὡς πρὸς τὰς ἐκραγείσας ἐντὸς τῶν ἡγεμονειῶν ταραχάς.

«4. Νὰ κοινοποιηθῶσιν αἱ ἀποφάσεις αὗται τῷ ἐν Κωνσταντινουπό-
» λει πρέσβει τῆς Ῥωσσίας, ὅπως τὰς γνωστοποιήσῃ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ
» ἐπαναλαμβάνων ἐν ταύτῃ τὰς εἰλικρινεῖς καὶ καθαρὰς διαβεβαιώ-
» σεις τὰς παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν ἡγεμονειῶν δοθείσας.
» νὰ ἀναγγείλῃ δὲ αὐτῇ ῤητῶς, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ μεγαλειοτάτου αὐ-
» τοκράτορος εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀλλοτρία τῶν ῥαδιουργιῶν, δι' ὧν
» ἐπαπειλεῖται ἡ ἡσυχία οὐοιοῦδήποτε τόπου· ὅτι πᾶσα τοιαύτης φύ-
» σεως ἐνοχλὴ ἀντίκειται εἰς τὴν εὐθύτητα τῶν σκοπῶν του, καὶ ὅτι
» περὶ τῶν πρὸς τὴν Πύλιν σχέσεών της ἡ μεγαλειότης του δὲν τρέ-
» φει ἄλλον σκοπὸν οὐδ' ἄλλην ἐπιθυμίαν παρὰ τὴν διατήρησιν καὶ
» τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν συνθηκῶν τῶν δύο Δυνάμεων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

(α.)

Ἐφ' οὗ ὁ Πεντεδέκας ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν. οἱ ἄρχοντες τῆς Μολ-
δαυίας διέσωσαν τοὺς ῤηθέντας Τούρκους στείλαντές τους εἰς Βεσσα-
ραβίαν.

(β.)

Ὑπαινίσσεται ὁ Ὑψηλάντης τὸ πρὸς αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ αὐτο-
κράτορος γράμμα τοῦ Καποδιστρίου καταχωριζόμενον ἐνταῦθα ὅπως
ἐδημοσιεύθῃ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐν ταῖς ἡγεμονείαις.

«Ἐν Αὐθόσχῃ, τὴν 14 μαρτίου τοῦ 1821 ἔτους.

«Κομισάμενος τὴν ἀπὸ 24 φεβρουαρίου ἐπιστολὴν σας ὁ Αὐτοκράτωρ
 » ἔδοκίμασε λύπην τοσοῦτον μᾶλλον βαθεῖαν, ὅσον ἔτιμα τὸ εὐγενὲς
 » τῶν αἰσθημάτων σας, τῶν ὑποίων ἐδώκατε πᾶσαν ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς
 » μεγαλειότητός του. Ἡ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης του ἦτο λοιπὸν
 » μακρὰν παντὸς φρόνῳ, ὅτι ἡδύνασθέ ποτε αἴφνης νὰ παρασυρῇτε
 » ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς σκοτοδινιάσεως, ὅπερ φέρει τοὺς ἀν-
 » θρώπους τοῦ αἰῶνός μας νὰ ζητήσωσιν εἰς τὴν λήθην τῶν πρώτων χρεῶν
 » τῶν ἐν ἀγαθόν, τὸ ὅποῖον οὐδέποτε τις δύναται νὰ τὸ ἐλπίσῃ εἰ μὴ μόνον
 » ἀπὸ μιᾶς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν κανόνων τῆς θρησκείας καὶ τῆς
 » ἡθικῆς. Τὸ λαμπρὸν τοῦ γένους σας, ἡ ὁδὸς τὴν ὅποιαν ἤρχισατε, ἡ δι-
 » καία ὑπόληψις τὴν ὅποιαν ἀπεκτήσατε, ὅλα αὐτὰ σας ἐχορήγουν τὴν
 » περίστασιν καὶ τὰ μέσα νὰ φωτίσητε πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῶν τοὺς
 » τὰ πρώτα φέροντας τῶν Γραικῶν, οἱ ὅποιοι σᾶς ἐδείχναν μίαν τόσον δι-
 » καίαν ἐμπιστοσύνην. Βέβαια ἀνθρώπινον εἶναι ἡ ἔρσις τῆς βελτιώσεως
 » τῆς τύχης του· βέβαια καλὰ καὶ περιστάσεις ἐμπνέουσιν εἰς τοὺς Γραικοὺς
 » τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ μὴ μείνωσιν ἀλλότριοι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύ-
 » χην. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνταρσίας τάχα καὶ δι' ἐμπυλίου πολέμου δύ-
 » νανται νὰ ἐλπίσωσι τὴν ἀφίξιν τοῦ μετεώρου σκοποῦ των; μήπως
 » διὰ σκοτεινῶν ὑπορύχων καὶ ζοφοῖδων σκευωριῶν δύναται ἐν ἔθνος
 » νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν καὶ ὕψωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων
 » ἐθνῶν; ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν τὸ φρονεῖ· ἔσπευσε ν' ἀσφαλίσῃ εἰς τοὺς
 » Γραικοὺς τὴν υπεράσπισίν του διὰ τῶν μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ Πόρ-
 » τας γεννηθεῖσων συνθηκῶν. Τὴν σήμερον αἱ εἰρηνικαὶ αὗται ὥφε-
 » λειαι εἶναι ἡθετημέναι, καὶ νόμιμοι ὁδοὶ ἐγκατατελειωμέναι, καὶ
 » φαίνεται, ὅτι θέλετε νὰ προσηλώσητε τ' ὄνομά σας εἰς συμβεβηκότα,
 » τὰ ὅποια ἀδύνατον ἄλλως ἢ ἀπαράδεκτα νὰ ᾖναι τῇ μεγαλειότητι
 » του τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν. Ἡ Ῥωσσία εἶναι εἰς εἰ-
 » ρήνην μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας. Ἡ εἰς τὴν Μολδαυίαν διαρρέα-
 » γεῖσα ὁμιεγεργσία δὲν δύναται κατ' οὐδένα λόγον νὰ δικαιώσῃ διὰ Ῥ-
 » ρηξιν μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων. Ὅθεν ἤθελεν εἰσθαι διάβρηξις μετὰ
 » τῆς ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἤθελεν εἰσθαι τρόπος ἐχθρικός πρὸς αὐ-
 » τὴν, ἤθελεν εἰσθαι ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀθέτησις τῆς πίστεως τῶν συνθηκῶν,
 » βοηθοῦντες καὶ τοι διὰ σιωπηλοῦ αἰσθημάτων μίαν ἀποστασίαν, τῆς
 » ὁποίας τὸ σκοπούμενον εἶναι νὰ καταστρέψῃ μίαν Δύναμιν, πρὸς
 » τὴν ὅποιαν ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε καὶ κηρύττει ὅτι ἔχει στερὰν ἀπό-
 » φασιν νὰ διαφυλάττῃ σταθερὰς σχέσεις εἰρήνης καὶ φιλίας.

«Ἀλλως, ὅποῖον καιρὸν ἐξελέξατε νὰ πολεμήσητε τὴν Πόρταν; αὐτὴν
 » τὴν ἰδίαν στιγμὴν, καθ' ἣν αἱ πραγματεῖαι καθημέραν εὐφορώτεραι μετ'
 » εὐτυχῶν ἀποβάσεων ἐπεριτριγύριζον αὐτὴν τὴν εἰρήνην μὲ νέας ἐγ-
 » γυήσεις τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογενείας σας
 » ἐμελλον νὰ ἱκανοποιηθῶσιν. Ἡ ἐκλυμπρότης σας ἐξεύρετε, ὅτι ὁ
 » σουλτάνος ἐσκόπευε νὰ σᾶς ἀποδώσῃ μίαν πλήρη καὶ ἐντελὴ δικαιο-
 » σύνην. Ἰδόντες τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ γνωρίζοντες τὰς ἀρ-
 » ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛ. ΕΠΑΝΑΣΤ. ΤΟΜ. Α'.

« χάς, αὶ ὅποια ἔχουσι νὰ εὐθύνωσι πάντοτε τὴν πολιτικὴν τῆς μο-
 « ναρχίας, πῶς ἐτολμήσατε νὰ ὑποσχεθῆτε εἰς τοὺς κατοίκους τῶν
 « ἡγεμονειῶν τὴν ὑποστήριξιν μιᾶς μεγάλης Δυνάμεως; ἂν πρὸς τὴν
 « Ῥωσσίαν ἠθελήσατε νὰ στήσῃτε τὰς ὀφείας τῶν, οἱ συμπατριῶται
 « σας θὰ τὴν ἰδῶσιν ἀκίνητον, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ αἰσθανθῇτε πίπτου-
 « σαν ἐπάνω σας μ' ὅλον τῆς τῷ βάρους τὴν ἀπολογίαν μιᾶς ἐπιχειρή-
 « σεως, τὴν ὅποιαν τὰ ἐν μανίᾳ πάθη μόνα ἡδύναντο νὰ ὑπαγορεύ-
 « σωσι. Μολοντοῦτο δὲν εἶναι ποτὲ πολλὰ ἀργά· ν' ἀποδώσῃτε τὸ ἀνῆ-
 « κον σέβας εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν· εἰσέτι εἰς χεῖ-
 « ρας σας ἔχετε τὴν σωτηρίαν τῶν περιστοιχοῦντων σας πεπλανημέ-
 « νων ἀνθρώπων, δύνασθε νὰ τοὺς φέρῃτε εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ἑπα-
 « κολουημάτων τοῦ σκοποῦ τῶν καὶ τοῦ ἰδικοῦ σας. Ἐπανέλθετε ἐκ
 « ταύτης τῆς ὀλεθρίας τυφλότητος· δύνασθε νὰ τοὺς ἀποσύρῃτε καὶ ν'
 « ἀποφύγῃτε ὃ ἴδιος ἐκ τῆς ἐκδικήσεως μιᾶς διοικήσεως, εἰς τὴν ὅποιαν
 « τὰ πολυτιμότερά της συμφέροντα ὑπαγορεύουσι νὰ ἐκθέσῃ κατὰ σοῦ
 « καὶ κατ' αὐτῶν μίαν δικαιοσύνην αὐστηρότητα. Οὐδεμία βοήθεια
 « ἄμμεσος ἢ ἔμμεσος δὲν θέλει εἶς χορηγηθῇ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος·
 « ἐπειδὴ, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἀνάξιον εἶναι νὰ ὑποσκάπτωμεν τὰ
 « θεμέλια τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας διὰ τῆς αἰσχίτου καὶ ὑπευθύνου
 « ἐνεργείας μιᾶς μυστικῆς Ἑταιρίας. Ἄν ἡ Ῥωσσία εἶχε μέμψεις ἐν-
 « νόμους κατὰ τῆς Πόρτας, καὶ ἡ Πόρτα ἀπέφευγε νὰ δικαιώσῃ αὐτάς,
 « ἂν ἐν ἐνὶ λόγῳ ἢ χρῆσις τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων κατήντα ἀφεικτος,
 « εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν ἔπρεπε νὰ καταφύγῃ· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας σγέ-
 « σεις διόλου εἰρηνικαὶ συνίστανται μεταξύ τῶν δύο Δυνάμεων, καὶ αἱ
 « πραγματεῖαι τὰς ὁποίας οἱ ὑπουργοὶ τῶν ἤρχισαν, ἐπιβεβαιῶσι
 « καθ' ἡμέραν ἐπὶ πλείω τὴν ἐλπίδα τῶν εὐτυχεστέρων ἀποτελεσμάτων.

« Σταθμίσατε, πρίγκηψ μου, τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτεθειμέ-
 « νας σοι παρατηρήσεις πρὸς ἀπόδοσιν τῆς τελευταίας ἀποδείξεως τῆς
 « πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά σας καλοκάγαθίας του, ὠφελήθητε ἀπὸ μιᾶς
 « σωτηρίου ὑποθήκης, διορθώσατε τὸ κακόν, ὅπερ ἤδη ἐπράξατε, προ-
 « λάβετε τὴν καταστροφὴν, τὴν ὅποιαν μέλλετε νὰ ἐπισύρῃτε ἐπὶ τὴν
 « καλὴν καὶ δυστυχῇ πατρίδα σας. Ἄν μᾶς ἐνδείξῃτε τὰ μέσα νὰ κα-
 « ταπύσουν αἱ ταραχαὶ χωρὶς νὰ χαλασθῶσιν αἱ ὑπάρχουσαι συν-
 « θῆκαι μεταξύ Ῥωσσίας καὶ τῆς ὀθωμανικῆς Πόρτας, χωρὶς νὰ ἐπι-
 « περῇ ἡ παραμικρὰ παρέκκασις εἰς οὐδὲν τῶν συμφωνηθέντων, ὃ
 « αὐτοκράτωρ δὲν ἀποφεύγει νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν διοί-
 « κησιν νὰ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ λάβῃ μέτρα συνετά, τὰ ὅποια νὰ μετα-
 « φέρωσιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν τὴν γαλήνην, τῆς ὁποίας αὐταὶ αἱ
 « ἐπαρχίαι ἔχουσι τόσῃν ἀφεικτικῇ ἀνάγκῃ· εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην ὑπό-
 « θεσιν, ἢ Ῥωσσία θέλει εἶσθαι θεατὴς τῶν συμβεβηκότων, καὶ τὰ
 « στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος εἰσονται ἀσάλευτα.

« Μῆτε ἡ ἐκλαμπρότης σας, μῆτε οἱ ἀδελφοὶ σας εἰσθε πλέον εἰς τὴν
 « ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς του μεγαλειότητος. Ἡ πρίγκηπέσσα
 « Ὑψηλάντη θέλει εἶσθαι ὅμως ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισίν του· ἀλλ' εἰς ὅ,τι

» ἀποβλέπει τὸ ὑποκείμενόν σας, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν συγχωρεῖ ἐπ' οὐ-
» δεμιᾶ ὑποθέσει νὰ ἐπανέλθῃτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

« Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ θέλει σᾶς ἀποσταλῇ διὰ τοῦ βαρώνου κυρίου
» Στρογανόφ, ὅστις ἀφ' οὗ τὴν κοινοποιήσει εἰς τὴν Πόρταν, εἶναι
» προσταγμένος νὰ σᾶς τὴν ἐξαποστείλῃ· εἰς αὐτὴν προσθέτει συμβου-
» λὰς, τὰς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ σᾶς παρακινεῖ καὶ πάλιν νὰ τὰς ἀκο-
» λουθήσῃτε.

» Ἴσον ἀπαράλλακτον

» Ἀλέξανδρος Πίνης».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

(α.)

Ὁ Παπᾶς οὗτος κατέφυγεν εἰς τὸ αὐστριακὸν λοιμοκαθαρτήριον, καὶ
ἀποβλήθεις ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν Τούρκων ἐπανήλθεν εἰς Βλαχίαν, ἐσυλ-
λήφθη μαχόμενος καὶ ἐστάλῃ εἰς Σιλιστρίαν ὅπου καὶ ἐκρεμάσθη. Ὁ
ἄνδρεὺς οὗτος ἀλλὰ κουφόνους παπᾶς ἡγάπα νὰ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ στη-
θους του πολλοὺς σταυροὺς ὡς παράσημα.

(β.)

Τὰ περιστατικά ταῦτα μᾶς ἐνθουμίζουσιν τὰς πρὸ τοῦ θανάτου ἐν Θερ-
μοπύλαις ἐτοιμασίας τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα.

(γ.)

Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Θανάσης Καρπενησιώτης, ὁ Κοντογόννης Πελοπον-
νήσιος, ὁ Σοφριανὸς Κεϊός, οἱ δύο ἀδελφοὶ Μιγγλιάραι Κεφαλλῆνες, ὁ
Σταυράκης Ἀγιομαυρίτης, ὁ Ἰντσές, ὁ Τρύφων Κλήρης καὶ ὁ Πάτρος
Καρβουνιώφ. Διηγούμενος ὁ Ῥίξος τὰ ἐν Σκουλενίῳ συμβάντα λέγει·
« Εἶδα τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς Βεσσαραβίας ἐπιστρέφοντα ἀπὸ
» τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, ὅπου ὑπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς θέαν τῆς μάχης,
» καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἂν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο τόσῳ
» τυχερὸς ὥστε νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του δεκακισχιλίους ὁμοίους
» τῶν μαχητῶν τοῦ Σκουλενίου, ἡμπόρει εὐκόλως ν' ἀνθέξῃ ἐναντίον
» τετραπλασίων Τούρκων».

(δ.)

Ὁ Ὑψηλάντης κατηγορήθη ὅτι ἐν τῇ κατὰ τὸ Τεργόδιστον κατοικίᾳ
του ἔστησιν ἰδιαιτέραν κλίμακα ἀγούσαν κατ' εὐθεΐαν εἰς τὰ δωμάτιά
του πρὸς χορᾷν μόνον τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῶν τιτλοφόρων· ἀλλ'
ἐγὼ ἐβεβαιώθην, ὅτι ἡ κοινὴ χορᾷς τῆς κλίμακος ταύτης ἀπηγορεύετο
ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ ἐμποδίζεται ἡ δι' αὐτῆς εἰς τὰ ἰδιαιτέρα δω-
μάτια ἀνάβασις ὑπόπτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

(α.)

Τὸ περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλοίων διαγραφόμενον σύστημα εἶναι ἀκριβῶς τὸ τῆς "Υδρας" τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ τῶν Σπετσῶν. Τὸ δὲ τῶν Ψαρῶν διέφερε, καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐναυλόνοντο.

(β.)

Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον τῆς πληρεξουσιότητος.

« Δηλοποιεῖται διὰ τοῦ παρόντος κοινοῦ ἐνσφραγίστου τε καὶ ἐνυπογράφου γράμματος ὅτι, συνελεύσεως κοινῆς γενομένης διὰ τὴν καλὴν
 » σύστασιν τῆς πατρίδος μας, ἐκρίναμεν ἄξιον διὰ τὴν ἀναδεχθῆ τὴν
 » φροντίδα τῆς τοπικῆς διοικήσεως τὸν τιμιώτατον πατριώτην μας
 » κύριον καπητάν-Ἀντώνιον Οἰκονόμου, τῷ ὁποίῳ δίδομεν πᾶσαν πλη-
 » ρεξουσιότητα εἰς τὸ νὰ διοικῇ μετὰ τῶν κατὰ καιρὸν συμφηφισθέν-
 » των προσώτων προκρίτων, κάτωθεν ὑποσημειωμένων, τὴν πολι-
 » τείαν ταύτην, κρίνων καὶ ἀνακρίνων πᾶσαν ἐπιτυχοῦσαν ὑπόθεσιν
 » πολιτικὴν τε καὶ ἐμπορικὴν.

« Ὁ ἀναγορευθεὶς κοινῇ ψήφῳ διοικητὴς κύριος καπητάν-Ἀντώνιος
 » θέλει ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δώδεκα συμβούλους ἐκλεγμένους ὑπὸ
 » αὐτοῦ, οἱ μὲν δύο θέλει ἔχουσιν εἰς πᾶσαν συνέλευσιν ἐλευθέραν τὴν
 » εἴσοδον καὶ τὴν ψῆφον ἰσοδύναμον τοῖς κατὰ καιρὸν προστώσι προ-
 » κρίτοις, οἱ δὲ δύο μόνην τὴν αὐτοπρόσωπον παράστασιν πρὸς ἡσυ-
 » χίαν τοῦ λαοῦ.

« Ὁ βῆθεις διοικητὴς καπητάν-Ἀντώνιος ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν,
 » χρείας τυχούσης, νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης κατ'
 » ἀρέσκειαν πᾶσαν ἀναγκαιοῦσαν δύναμιν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὑποίας δύ-
 » ναται νὰ ἀπέλθῃ καὶ ὁ ἴδιος ὅψέ ποτε βουληθῇ. Ἡμεῖς δὲ οἱ κάτω-
 »θεν γεγραμμένοι προσεστώτες οἱ φέροντες τὸ πρόσωπον τοῦ κοινοῦ τοῦ-
 » του ὑποσγράφεθα ἐτοίμως καὶ ἀναντιρρήτως προμηθεύσαι τὴν τοιαύ-
 » την δύναμιν καὶ τὴν ἔξοδον τοιαύτης ἐκστρατείας.

« Ἡ ἀναγκαία κουστωδία τῆς πατρίδος θέλει εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν
 » τοῦ διοικητοῦ κυρίου καπητάν-Ἀντωνίου καὶ θέλει εἶναι εἰς χρεός
 » δι' αὐτῆς νὰ διατηρῇται ἡ εἰρήνη, δικαιοσύνη καὶ ἡ καλὴ διαγωγή
 » πάντων τῶν κατοίκων χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ παραμικρὰ ἀταξία.
 » Οἱ κατὰ καιρὸν προσεστέοντες θέλουν εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ
 » διοικητοῦ κυρίου καπητάν-Ἀντωνίου.

« Οὕτως εὐχαριστῆσαι ἡμῶν τελεία συμφωνήθη, διὸ καὶ εἰς τὴν
 » περὶ τούτου ἐνδειξιν ὑπογράφεθα αὐτοχειρὶ πάντες.

« "Υδρα 31 Μαρτίου 1821».

(γ.)

« Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος.

« Το Ἑλληνικὸν ἔθνος θεθαυμένον πλέον νὰ στενάξῃ ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγόν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τέσσαρες περίπου αἰῶνες καταθλίβεται
 » ἐπονειδιστικῶς, τρέχει μὲ γενικὴν καὶ ὁμόφωνον ὁρμὴν εἰς τὰ ὄπλα,
 » διὰ νὰ κατασυντρίψῃ τὰς βαρεῖας ἀλύτους τὰς ὑπὸ τῶν βερβάρων
 » Μωαμεθανῶν περιτεθείσας εἰς αὐτό. Τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐλευθερίας
 » ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία
 » ἀναφλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ περὶ τὸν
 » τοῦτο δῶρον τοῦ Θεοῦ, ἢ ν' ἀπολεσθῇ εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦτου ἀγῶνα.

« Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας δὲν θέλουν μείνει ὀλιγώτερον πρό-
 » θυμοι εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα· ἀλλὰ καταφρονούντες πάντα
 » κίνδυνον διὰ νὰ καταστρέψωσι τοὺς τυράννους τῶν, θέλουν μεταχει-
 » ρισθῇ τοῦτο τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τῆς τοπικῆς αὐτῶν
 » θέσεως δίδει εἰς αὐτοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡμεῖς οἱ προὔχον-
 » τες, οἱ συγκροτοῦντες τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ταύτης, ἐπιτρέπομεν
 » εἰς τὸν καπητάν-Γιακουμάκην Νικολάου Τουμπάζη, τοῦ πλοίου ὁ Θε-
 » ριστοκλῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει κανόνια δέκα ἑξ καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὄπλα
 » ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ πλοίου τοῦτου ὅπου
 » ἤθελε κρίνει ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ
 » ἐνεργῇ κατὰ τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσ-
 » σης πᾶν ὅ,τι συγχωρεῖται εἰς νόμιμον πόλεμον ἕως οὗ ἡ ἐλευθερία
 » καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νὰ ἀποκατασταθῇ μὲ στερέωσιν.

« Παρακαλοῦμεν τοὺς ἀρχοντας τῶν θαλασσιῶν καὶ ἡπειρωτικῶν
 » Δυνάμεων πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐξουσιῶν, ὅχι μόνον νὰ μὴ ἐπιφέ-
 » ρωσι κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ πλεῖον τοῦτο καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς
 » ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωσι πᾶσαν βοήθειαν καὶ
 » ὑπεράσπισιν συγχωρημένην ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν. Ταῦτα
 » ἐλπίζομεν ἐκ μέρους τῆς γενναιότητος τῶν πολιτευμένων ἔθνων, καὶ
 » ἤθελεν εἶσθαι ὕβρις πρὸς αὐτοὺς ἂν ἀμφιβάλλαμεν κἄν μίαν στιγ-
 » μὴν περὶ τῆς προθύμου αὐτῶν εὐνοίας εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα μας,
 » ὅστις γίνεται ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος.

« Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐτίμησαν τὸ
 » ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἀρετὰς καὶ ἐφώτισαν τὸν
 » κόσμον, μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐναντίον εἰς τοὺς τυράννους
 » τῶν βερβάρους ἀπογόνους τοῦ βερβάρου, Ὁσμάνου, τοὺς ἐξολοθρευ-
 » τὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ ἑλθροὺς τῆς ἱερᾶς θρησκείας τοῦ
 » Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τίς θέλει εἶσθαι ποτε τοσοῦτον ἀπάνθρωπος ὥστε
 » νὰ γένῃ ὀχληρὸς εἰς τὴν φοβεράν ταύτην περίστασιν μας, ἢ νὰ μὴ
 » εὐχῇται ὑπὲρ ἡμῶν;

« Ἐξεδόθη εἰς τὴν καγγελαρίαν τῆς νήσου Ὑδρας, τὴν 16 ἀπρι-
 » λίου 1821.

« Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας. »

(δ.)

« Διάταξις περί διανομῆς τῶν λειῶν.

« Δ'. Ἡ διανομὴ τῶν θαλασσιῶν λειῶν θέλει γίνεσθαι ὡς ἀκίλου·
 » θωί. Τὸ ἐν τρίτον ἐκ τούτων θέλει μερίζεσθαι εἰς τὰ διαμαχόμενα
 » πλοῖα, τὸ ἕτερον τρίτον εἰς τοὺς ναύτας, καὶ τὸ διαμέμον ἐν τρίτον
 » θέλει ἀποταμιεύεσθαι εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας. Τὰ δὲ λάφυρα,
 » ὅπου ἤθελε περισθῶσιν οἱ ναῦται μας εἰς τὴν πρώτην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ
 » προσβολήν, ὡσὺν ἄρματα, ῥοῦχα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ πράγματα,
 » μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν ποσότητα τῶν ἐκ τὸν γροσίων, αὐτὰ ἀναλογοῦν
 » εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ καράβια ὅπου ἤθελαν ἐφορμήσει κατὰ τῶν ἐχ-
 » θρικῶν πλεουμένων.

« Β'. Τὰ πλοῖα, ὅπου παραδίδονται χωρὶς πόλεμον, αὐτὰ λογίζονται
 » κοινά, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν μαρινάρων ἐκείνων τῶν καραβίων, ὅπου θέλει
 » κάμουν τὴν τοιαύτην λείαν, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ τὸ
 » παραμικρὸν πρᾶγμα, ἀλλ' ὅλα θέλει εἶναι τῆς κοινότητος.

« Γ'. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ εὐταξία καὶ σύμνοια εἰς ὅλα τὰ καράβια μας,
 » ὅπου δουλεύουν τὴν πατρίδα, ἀπερασάσαμεν ὡς δίκαιον καὶ νόμιμον,
 » ὅσαι λείαι γίνονται, αὐταὶ νὰ ἦναι κοιναὶ εἰς ὅλα τὰ ἐμφυλισμένα
 » πλοῖα διὰ τὴν μάχην, τὰς πολιορκίας καὶ καταδρομάς, ἐξαιρούμενα
 » ὅσα μέλουν ἀκίνητα εἰς τὸν λιμένα, ἢ εἰς κανένα ἄλλο μέρος.

« Δ'. Κρίνομεν ὡσαύτως νόμιμον, ὅσα καράβια περιφέρονται διὰ κα-
 » ταδρομήν, μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς μηνὸς νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πα-
 » τρίδα διὰ νὰ ἀλλάσσουν τὸ διαβατήριον των, διευθυνόμενα ἐκ νέου ὅπου
 » τὰ προσδιορίσουν οἱ ἔφοροι. Ἄν δὲ καὶ δὲν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν αὐ-
 » τὴν προθεσμίαν ἄνευ λόγου, θέλει λογίζονται οἱ πλοίαρχοι τούτων
 » ὑπεύθυνοι.

« Ε'. Ὁφείλουσα ἡ πατρίς νὰ ἀντιδραδεύῃ τὸν συμπολίτην, ὅστις
 » ἤθελε πάθει μαχόμενος εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο στάδιον, κρίνομεν δίκαιον
 » νὰ ζωοτρεφεταὶ διὰ βίου ἀπὸ τὸ κοινὸν ταμεῖον, καὶ ἂν θανατωθῇ, νὰ
 » τρέφεταὶ διὰ κοινῶν ἐξόδων ἡ ὀρφανὴ οἰκογένειά του, καταγράφον-
 » τος εἰς τὸν κώδικα τῆς πολιτείας τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκαστοῦ διὰ νὰ μα-
 » καρίζεται ἀπὸ τὰς ἐπερχομένας γενεάς, καὶ νὰ τιμῶνται οἱ τούτων
 » ἀπόγονοι.

« ΣΤ'. Ἐπειδὴ καὶ ὁμοφώνως οἱ καπητάνοι εὐρήκαν εὐλογον νὰ με-
 » ρίζωνται ἐκ τρίτου με τοὺς ναύτας των τὰς λείας τῶν ὅσα πλοῖα
 » ἐξέπλευσαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, οἱ ἴδιοι καπηταναῖοι
 » κρίνουν ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ δουλεύωσιν οἱ αὐτοὶ ναῦται χωρὶς νέον
 » μισθὸν ἕως νὰ τελειώσουν τὰ δύο μηνιαῖα ὅπου ἐπληρώθησαν, καὶ
 » εἰς τὸ τέλος αὐτῶν τῶν δύο μηνῶν τότε ἐπιστρέφοντα ἐδώ τὰ κα-
 » ράβια νὰ μερίζωνται αἱ λείαι, καὶ νὰ γίνεσθαι δευτέρα σκέψις παρὰ
 » τῶν ἐφόρων διὰ τὴν νέαν ἐξέδον τῶν αὐτῶν καραβίων καὶ περὶ τοῦ
 » τρόπου ὅπου μέλλουν νὰ εὐχαριστήσων τοὺς ναύτας των.

« Στέτας τῇ 22 ἀπριλίου 1821 ».

(ε.)

« Ἐντιμότεροι κύριοι καπητάνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

« Ἡ ἔγερσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τῶν τυράννων του καὶ ἡ ἀποστολή τοῦ στόλου μας γίνεται μόνον ἐπὶ σκοπῷ νὰ βλάψωμεν τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Ἐως οὐ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ δίκαιά μας καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας ὅλαι αἱ φροντίδες μας πρέπει νὰ ᾔναι προσηλωμένα εἰς τοῦτο τὸ τέλος, τοῦ ὁποῖου τὴν ἔχθασιν ἐπιθυμοῦμεν καὶ βέβαια θέλομεν ἀπολαύσει, ἐὰν ὁδηγηθῶμεν με φρονήματα ἄξια ἐλευθέρων ἀνδρῶν.

« Τὰ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης θέλουν βέβαια εὐφημήσει τὴν ἀπόφασίν μας· πρέπει ὅμως καὶ ἡμεῖς νὰ πορευθῶμεν πρὸς αὐτὰ με ὅλην τὴν ὑπόκλινσιν. σεβόμενοι τὰ δικαιώματά των καὶ προσφέροντες ἀνήκουσαν εὐλάβειαν εἰς τὴν οὐδετερότητά των.

« Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι νὰ σᾶς ἐνθυμίσωμεν, ὅτι ἡ οὐδετέρα σημαίᾳ σκεπάζει καὶ διαφυλάττει τὰς ἐχθρικὰς πραγματείας· μάλιστα δὲ σᾶς διορίζομεν νὰ ἀπέχητε ἀπὸ κάθε πράξιν, ἡ ὁποία ἤθελεν ἐπιφέρει σύγχυσιν ἢ δυσἀρέσειαν εἰς τοὺς καπηταναίους τῶν ἐμπορικῶν καραβίων φερόντων σημαίᾳ τινὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· νὰ μὴ συγχωρήσητε νὰ τοὺς γίνεται βίβριτα βιλαστικῶς, οὔτε νὰ τοὺς ζητῆτε τὰ χαρτιά των διὰ νὰ τὰ ἐξετάσητε· ἡ μόνη προσοχὴ σας θέλει περιορίζεται νὰ βεβαιωθῇτε ἐὰν τοιαῦτα καράβια μετακομίζουν πολέμικὰ ἐφόδια καὶ στρατεύματα ἐχθρικά, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην τὴν περίστασιν θέλετε ἐμποδίσει τὴν πρὸοδὸν των καὶ θέλετε παραλάβει τὰ ἐφόδια, πληρώνοντες τὸν ναῦλον, ἢ ἐὰν φέρουν στρατεύματα, νὰ διορίσητε νὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἐκπαράλαβαν. Ὑγιμίνετε.

« Ὑδρᾱ 19 Ἀπριλίου 1821.

« Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας».

(στ.)

« Πανοσιώτατοι ἱερεῖς καὶ δσιώτατοι μοναχοὶ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὁρθοδόξων Χριστιανῶν.

« Ἡ φιλογενεστάτη πατρίς μας βλέπουσα τὴν γενικὴν κίνησιν τῶν ὁμοπίστων καὶ ὁμογενῶν, εἰς τὸ νὰ ἀποσεισῇ τὸν ἀσεβῆ καὶ τυραννικὸν ζυγόν, ἐκινήθη καὶ αὐτὴ με ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις, ὕψωσε με ἱερὰν καὶ δημοσίαν τελετὴν τὴν πανευφρόσυνον σημαίᾳ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους τῶν εὐσεβῶν καὶ ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, καὶ προσκαλεῖ μετὰ τῆς κοινῆς πατρίδος ὅλους εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἱερὸν πόλεμον. Ἄνδρες θεοὶ, μεσῖται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, γένητε τώρα συνελυθερωταί· ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ οὐρανοῦ Βασιλέως καὶ τὰ ἐπίγεια ὅπλα ὁμοῦ κατὰ τῶν βλασφημοῦντων τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Ὑψίστου, κατὰ τῶν βεβηλούντων τοὺς θεοὺς του ναοὺς, κατὰ

■ τῶν ἀσεβεισάτων καὶ τυραννικωτάτων Ὁθωμανῶν. Αἱ ἱεραὶ χεῖρες
 » σας, αἱ εὐλογοῦσαι τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς, ἃς λάβωσι τώρα
 » μάχαιραν καὶ πῦρ κατὰ τῶν τυραννοῦντων τοὺς ὀρθοδόξους. Μιμή-
 » θητε τὸν Μωϋσῆν, τὸν καταβαλόντα τὸν Αἰγύπτιον. Τὸν Ἰησοῦν τοῦ
 » Ναυῆ τὸν καταπαλεμήσαντα τοὺς Ἀμυλικάτας. Τὸν Θεοσβίτην Ἡλίαν,
 » τὸν ἐν στόματι μαχαίρας ἐξαφανίσαντα τοὺς ἱερεῖς τῆς Αἰσχύνης.
 » ἐγέρθητε Χριστιανοὶ ἥρωες. Ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων εἶναι μεθ'
 » ὑμῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ γένους ὁ ἁγίων ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πί-
 » στεως μάχεσθε, εὐλογεῖτε, ἐνθαρρύνεσθε, κανεῖς ἃς μὴ μείνη ἀργός
 » εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον πόλεμον. Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς εἰδοποιήτε περὶ
 ■ τῶν νικητικῶν προόδων σας.

■ Ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στόλον, συναινέσει τῶν προϋχόντων
 » τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν».

«Προκήρυγμα ἐθνικόν.

■ Γενναῖοι ἀδελφοί, φιλελεύθεροι Ἕλληνες, ἔφθασε τὸ τέλος τῶν
 ■ στεναγμῶν σας διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀτιμίας καὶ τ' ἄλλα
 ■ ἀπειρα κακὰ ὅπου ἐπάσχετε. Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ
 ■ ἡμῶν. Εἰς ὅλους ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς ἀμετάτρεπτον ἐνθουσιασμὸν τοῦ
 ■ νὰ ἀποτεινάζωμεν τὸν σκληρότατον καὶ ἀνυπόφορον ζυγὸν τῶν βαρ-
 ■ βάρων καὶ ἀσεδῶν τυράννων μας. Χιλιάδες ἀνδρεῖοι ἀδελφοί μας
 ■ μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην προχω-
 ■ ροῦν καὶ καταβαίνουν μὲ γιγαντιαῖα βήματα ἀπὸ τὸν Δούναβιν εἰς
 ■ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ καταβάλλωσιν ἐκ θεμελίων τὸν τύραν-
 ■ νον, ὅπου ἤδη κλονεῖται. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐσήκω-
 ■ σαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ σταυρὸς τώρα βασιλεύει. Εὐσε-
 ■ βεῖς ἀπόγονοι ἀνδρειοτάτων προγόνων, κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῆς
 ■ ξηρᾶς, ὅσοι μένετε ἀκόμη εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν, σηκωθῆτε, πιά-
 ■ σετε τὰ ὅπλα διὰ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅσοι ἔχετε καράδια μικρά
 ■ καὶ μεγάλα ἀρματώσετέ τε καὶ ἐνωθῆτε μὲ τὸν ἐλληνικὸν στόλον,
 ■ ὅπου συγκροτεῖται ἀπὸ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Ὑδριωτῶν, Σπε-
 ■ τσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν, καὶ σὺς ὑπόσχετε τὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ
 ■ Ἀρχιπελάγους. Μὴ δειλιάσετε ἀπόγονοι τοῦ Μιλητιάδου καὶ Θεμι-
 ■ στοκλέους μὴ φανῆτε ἀνάξιοι τῆς ἐλευθερίας σας. Ὁ πόλεμος γίνε-
 ■ ται διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα. Συλλογισθῆτε πόσα κακὰ, πό-
 ■ σας τυραννίας ὑποφέρετε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Συλλογισθῆτε πόσα
 ■ κακὰ θέλουν κάμει, εἴαν (ὅπερ μὴ γένοιτο) ξανατιάσωσι τὰ ἄρματα.
 ■ Δὲν πρέπει νὰ λυπηθῆτε μήτε ἄσπρα μήτε κορμιά, μήτε κανὲν ἄλλο
 ■ πρᾶγμα, διὰ νὰ κερδίσητε καὶ ζωὴν καὶ ἐλευθερίαν. Τώρα εἶναι
 ■ καιρὸς εἰς τὸν ὅποιον ὅποιος θέλει νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του, πρέπει
 ■ νὰ τὴν ἀπολίσῃ. Ὅποιος ἡμπορῶν νὰ συναγωνισθῇ καὶ νὰ συντρέξῃ
 ■ μὲ ὅποιον τρόπον ἡμπορεῖ, ἤθελεν εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸν κοινὸν πό-

- » λεμον τοῦ ἔθνους, ὁ τοιοῦτος εἶναι ἐθνοκατάρτοι, βδέλυγμα ἀνθρώ-
- » πων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο νὰ φανῇ κανεὶς τοιοῦ-
- » τος ἀνδρίεσθε λοιπὸν ἀδελφοί· σιωπῇτε ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρ-
- » δίας· πιάσετε τὰ ὅπλα καὶ κατακόψετε τοὺς τυράννους, διὰ νὰ λά-
- » βητε τὴν ἐλευθερίαν ὅπου ὅλοι κοινῶς ἐπιθυμοῦμεν.
- » Διαδίδεται διὰ μέσου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.»

« Προκήρυγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

- » Φίλοι ὁμογενεῖς προσετώτες τῶν ἐλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων,
- » καὶ λοιποὶ κάτοικοι αὐτῶν.
- » « Ὅμογενεῖς, οἱ προσετεύοντες τῶν ἐλληνικῶν νήσων καὶ ὅλοι οἱ κά-
- » τοικοὶ αὐτῶν. Ὁ πόλεμος, τὸν ὅποιον κάνομεν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τυ-
- » ράννων δὲν εἶναι κλέπτικος, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἔθνους μας, ἀπορσι-
- » σμένος Θεόθεν καὶ ὀργανισμένος ἀπὸ μεγάλους ἀνδρας. Ἀητοῦμεν
- » τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ γένους μας, καὶ δι' αὐτὴν συνεισφέρομεν ὅλοι
- » καὶ ὅπλα καὶ πλοῖα καὶ σώματα. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν εἰς
- » ὅλα μας τὰ κινήματα· νὰ ἔχωμεν ἐνωμένην τὴν ἀνδρίαν μὲ τὴν τι-
- » μὴν, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τοὺς ἀληθινούς φίλους τῆς ἐλευθερίας·
- » νὰ μὴν ἐνοχλῶμεν τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμογενεῖς μας· ἐξ ἐναντίας
- » μάλιστα πρέπει καὶ νὰ βοηθῶμεν τὴν ὑπὲρ τοῦ γένους ἀγαθὴν προ-
- » θυμίαν των· ὁμοίως πρέπει νὰ σέβησθε καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων
- » τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ὑπηκόους. Ἡμεῖς δὲν πολεμοῦμεν παρὰ μόνους
- » τοὺς τυράννους μας Ὀθωμανούς, τὰς δὲ ἄλλας Δυνάμεις σεβόμεθα
- » καὶ τιμῶμεν. Προσέχετε λοιπὸν, ἀδελφοί, νὰ μὴ πειράξῃ κανεὶς
- » οὔτε ἄνδρα ὁμογενῆ οὔτε πλοῖον ἐλληνικόν, ἀλλὰ νὰ φέρησθε ὅλοι
- » πρὸς ἀλλήλους μὲ ἀγάπην καὶ φιλανθρωπίαν· κατὰ δὲ τοῦ τυράννου
- » μὲ ἀμετάτρεπτον ἐνθουσιασμόν. Ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ πειράξῃ
- » ἀδίκως καὶ ληστρικῶς πλοῖον ἐλληνικόν, ἢ ἄνδρα Χριστιανόν, ἢ ἄλ-
- » λης Δυνάμεως οὐδετέρας, ὁ τοιοῦτος θέλει κρίνεται ἐχθρὸς τοῦ γέ-
- » νους καὶ ὡς τοιοῦτος θέλει κατατρέχεται.
- » « Ὑγιαίνετε εὐτυχοῦντες ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ὁμοσίᾳ κατὰ τοῦ
- » κοινοῦ ἐχθροῦ.
- » « Ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στόλον συναινέσει τῶν τριῶν νήσων
- » Ἰῶρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ».

(ζ.)

Τυφλότερον καὶ φονικώτερον εἶναι τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος τῶν ὁμο-
 θρήσκων καὶ μὴ ὁμοδόξων παρὰ τὸ μεταξὺ ἀλλοθρήσκων. Ἀπόδειξις
 τρανὴ τῶν λεγομένων εἶναι ὅσα κακά ὑπέφεραν οἱ Λουθηροκαθίτινοι
 ὅπου ἐπεκράτει τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Ἰδοὺ ἐν φρικτὸν
 ἀκουσμά.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος ὁ β' ἐγγυήθη τοῖς Μωαμεθανοῖς τῆς Γρενάδης τὰ τῆς θρησκείας των, ἀφοῦ ἔγειναν ὑπῆκοοί του· ἀλλὰ τοὺς Λουθηροκαλδίνους Χριστιανοὺς τῶν Κάτω-Χωρῶν, τοὺς πρὸ πολλοῦ πιστοὺς καὶ ὠφελίμους ὑπηκόους του, τόσον κατετυράννησε, διότι δὲν ἐπρέσβευαν τὸ δόγμα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὅπερ ἐπρέσβευεν αὐτός, ὥστε τοὺς ἐβίβασε νὰ κινηθῶσι καὶ εἰς φανεράν ἀποστασίαν. Ὁ χριστιανικώτατος οὗτος βασιλεὺς ἐσύστησεν ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ δεκαοκτὼ δικαστήρια καταγινόμενα ἀκαταπαύστως νὰ καταδικάζωσιν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὅλους τοὺς μὴ δεγχομένους τὸ ῥωμαϊκὸν δόγμα Χριστιανούς. Δεκατρεῖς ἐκάησαν μίαν ἡμέραν ἐνώπιόν του, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐκινήθη εἰς συμπάθειαν, ἀλλ' εἶπε παρρησίᾳ πρὸς τινὰ τῶν εὐγενῶν ἐλκόμενον εἰς τὴν πυρὰν καὶ ἐπικαλούμενον τὸ ἔλεός του, ὅτι ἔτοιμος ἦτο νὰ καύσῃ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν καὶ αὐτὸν τὸν υἱόν του, ἂν ἦτον αἱρετικός. Τόσον αἱ αἱρέσεις ὑπὸ τὰς ἀντιχρίστους μάλιστα εἰσηγήσεις φανατικῶν κληρικῶν ναθεύουσιν τὸ ἐπισεικὲς πνεῦμα τοῦ θεοῦ χριστιανισμοῦ!

(η.)

Ἴδου τί ἔγραψαν συγχρόνως καὶ οἱ Ὑδραῖοι πρὸς τὸν στόλον.
 « Προσέξατε, ἀδελφοί, πάντες ἀκριβῶς, καὶ τοῖς Ψαριανοῖς καὶ
 » λοιποῖς Ἑλλήσι παραγγείλατε, νὰ μὴν ἐνοχληθῇ οὐδεὶς ἐκ τῶν
 » εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, διότι ἀντιπρά-τοντες θέλετε ὑποπέσει εἰς τὴν
 » ἀγανάκτησιν καὶ ἐκείνων καὶ τοῦ γένους μας.
 » Ὑδρᾶ 20 ἀπριλίου 1821.
 » Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

(α.)

Ζῆτει τὴν σημασίαν τῶν ὀνομασιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ΚΕ' κεφαλαίῳ.

(β.)

Κατὰ τινὰς τῶν ἐντοπίων οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐλογίζοντο, χριστιανοὶ μὲν 200,000, τοῦρκοι δὲ 150,000.

(γ.)

Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ ὧν διηγοῦμαι, ἅς ἀναγνώσῃ τὸ περὶ Κρήτης ἐν ἔτει 1837 ἐκδοθὲν σύγγραμμα τοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ Πασλέη (Pashley), ὅπου εὕρισκεται ἡ ἐπικύρωσις τῶν λεγομένων ὅχι μόνον ἐκ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀποσπασμάτων ἐπισήμων γραμμάτων τῶν τότε ἐν Κρήτῃ προξένων Γαλλίας καὶ Αὐστρίας.

(3.)

Ὅρα τὰ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πασλὲν ἐπίσημα ἔγγραφα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

(α.)

Ἀκούσαντες οἱ ἐν Ἀργεὶ τὰ περὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ κεχαγιάμπεη καὶ θέλοντες νὰ βεβαιωθῶσιν ἂν οὕτως εἶχαν, ἔστειλάν τινα συμπατριώτην των ἔφιππον εἰς κατασκοπὴν δόσαντές τῃ καὶ γράμμα πρὸς τὸν Δικαῖον, ἔν τὴν ἀπήντα. Ὁ σταλὲς ἔτυχε νὰ ἦναι οἰνοπότης καὶ δὲν ἔπαυσε πίνων, ἐν ᾧ ᾤδευε πρὸς τὴν Κόρινθον, ἕως οὗ ἐμέθυσε· φθάσας δὲ τὴν νύκτα ἔπεσεν εἰς τὴν ἐχθρικὴν φυλακὴν. « Ποῖος εἶσαι » τὴν ἡρώτησεν ὁ φύλαξ· « ἐγὼ εἶμαι, ἀδελφία », ἀπεκρίθη, νομίζων ὅτι ἦτο μεταξὺ φίλων. « Χριστὸς ἀνέστη καὶ τοῦ χρόνου τὰ κόκκινα αὐγά ». Τότε ὁ φύλαξ τὸν ἐξεπέξευσε καὶ τὸν ἔφερεν ἐνώπιον τοῦ κεχαγιάμπεη τραυλίζοντα καθ' ὁδὸν ἐκ τῆς μέθης τὰ ἐξῆς. « Δόξα σοι ὁ Θεός! τὸ κερδίσαμε, ἀδελφία, τὸ βωμκαϊκό, τὸ κερδίσαμε ». Ἰδὼν δὲ τὴν γενειάδα τοῦ κεχαγιάμπεη τὸν ὑπέλαθεν ὡς ἀρχιερεᾶ καὶ τῷ εἶπε « προσκυνοῦμεν ἀφέντη » δεσπότη ». Ἀλλ' ὁ κεχαγιάμπεης, λαβὼν γνῶσιν τοῦ γράμματος, τὸν ἐξέλαθεν ὡς ὑποκρινόμενον τὸν μεθυσμένον καὶ διέταξε νὰ σουδλισθῇ καὶ νὰ ψηθῇ.

Τὸ κωμικοτραγικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον διηγήθησαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν ἐκστρατευσάντων μετὰ τοῦ κεχαγιάμπεη.

(6.)

Τόση ἦτον ἡ πολεμικὴ φήμη τοῦ Κολοκοτρώνη ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος ὥστε ὁ Σταΐκος εἰς σύστασιν τῆς ὑπολήψεώς του ὑπεγράφετο Κολοκοτρώνης.

(γ.)

Σημειῶνω ἐνταῦθα τὸν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατ' ἐπαρχίαν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὃν κατάλογον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου κατέστρωσαν ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστριαίου κατ' αἰτησιν τῶν εἰς Πόρον συνελθόντων πρίσβων τῶν τριῶν συμμάχων Αὐλῶν.

Ἐπαρχίαι	κῆτοιχοι Χριστιανοὶ	κῆτοιχοι Τούρκοι
Κόρινθος καὶ Δερβενοχώρια	38,000	2,000
Βοστίτσα	10,000	300
Καλάβρυτα	40,000	450

Πάτραι καὶ Ῥιον.	30,000	3,500
Γαστούνη, Πύργος καὶ Λάλα . . .	40,000	5,000
Φανάρι.	13,000	2,500
Ἀρχαδία	26,000	3,000
Νεόκαστρον.	3,000	1,000
Μοθώνη	6,000	2,500
Κορώνη	12,000	1,000
Καλαμάτα.	12,000	50
Ἐμπλάκινα	15,000	
Ἀνδρούσα καὶ Νησί.	10,000	750
Μικρομάνη	2,000	
Λεοντάρι	13,000	1,500
Καρύταινα.	40,000	200
Μιστράς καὶ Πραστὸς	60,000	6,000
Τριπολιτσά	25,000	7,000
Μονεμβασία	8,000	1,500
Ἅγιος Πέτρος	10,000	
Ἄργος.	18,000	1,000
Ναύπλιον καὶ Κάτω - Ναχαγιές . .	10,000	3,500
Μάνη	30,000	
	471,000	42,750

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

(α.)

Τὸ ῥῆμα «σουλίζω» εἶναι, ὡς εἰκάζω, τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις «ὀδε-
λίζω» ὀλίγον παρηλλαγμένον· τὸ ἐπρωτίμησα δὲ τοῦ πάντη ἀσυνήθους
ταύτοσῆμου ῥήματος «ἀνασκοπίζω» ὡς συνηθέστατον παρ' ἡμῖν.

(β.)

Κατ' ἄλλους ὁ φονεύσας τὸν δερβίσην ἦτον ὁ παρακολουθῶν πάντοτε
τὸν Ὀδυσσεά μωαμεθανὸς Μουσταφᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

(α.)

Ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκστρατείας, ὡς εἶδαμεν, ὁ Γιακουμάκης Τομπάζης
κατέστη ἀρχηγὸς τοῦ ὕδραϊκοῦ στόλου ὑπὸ τῶν πλοιάρχων τοῦ στόλου·
ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ταύτης ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Ὑδρας.

(6.)

ἔχον καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες τὰ πυρπολικά των. Ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ Ζ' συγγραφῇ, ὅπου ἀναφέρει, ὅτι οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των ἐνίκησαν κατὰ θάλασσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐκυρίευσαν 18 πλοιά των, προσθέτει· «Καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς (ναῦς), ἐμπρῆσαι βουλόμενοι ὅλ-
 » κὰδα παλαιὰν κληματίδων καὶ ὁδοὺς γεμίσαντες (ἦν γὰρ ἐπὶ τοὺς
 » Ἀθηναίους ὁ ἄνεμος οὐριος) ἀφεΐσαν τὴν ναῦν πῦρ ἐμβαλόντες. Καὶ
 » οἱ Ἀθηναῖοι δείσαντες περὶ ταῖς ναυσὶν ἀντεμνηχανήσαντό τε σθεσθή-
 » ρια κωλύματα, καὶ παύσαντες τὴν φλόγα καὶ τὸ μὴ προσελθεῖν ἐγγὺς
 » τὴν ὁλκάδα τοῦ κινδύνου ἀπηλλάγησαν».

Κατεσκεύασαν τοιοῦτόν τι πλοῖον καὶ οἱ Τύριοι ἐπὶ τῆς πολιτορκίας των· ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ὁ Ἀρριανός.

« Οἱ δὲ Τύριοι πρὸς ταῦτα ἀντεμνηχανῶνται τοῖόνδε. Ναὺν ἱππαγω-
 » γὸν κλημάτων τε ξηρῶν καὶ ἄλλης ὕλης εὐφλέντου ἐμπλήσαντες, δύο
 » ἰστούς ἐπὶ τῇ πρῶρᾳ καταπηγνύουσι, καὶ ἐν κύκλῳ περιφράσσουσιν ἐς
 » ὅσον μακρότατον, ὡς φρυγνύον τε ταύτη καὶ ὁδοὺς ὅσας πλείστας δε-
 » ξασθαι. Πρὸς δὲ πίσσαν τε καὶ θεῖον καὶ ὅσα ἄλλα ἐς τὸ παρακλέσαι
 » μεγάλην φλόγα ἐπὶ ταύτῃ ἐπεφόρησαν. Παρέτειναν δὲ καὶ κεραΐαν
 » διπλῇν ἐπὶ τοῖς ἰστοῖς ἀμφοτέροις, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξήρτησαν ἐν
 » λέβησιν ὅσα ἐπιχυθέντα ἢ ἐπιβληθέντα ἐπὶ μέγα τὴν φλόγα ἐξάψειν
 » ἔμελλεν. Ἑρματά τε ἐς τὴν πρύμναν ἐνέθεσαν τοῦ ἐξάραι εἰς ὕψος
 » τὴν πρῶραν πιεζομένης κατὰ πρύμναν τῆς νεώς· ἔπειτα ἄνεμον τη-
 » ρήσαντες ὡς ἐπὶ τὸ χῶμα ἐπιφέροντα, ἐξάψαντες τριήρεσι τὴν ναῦν
 » κατ' οὐρανὸν εἰλκον. Ὡς δὲ ἐπέλαζον ἤδη τῷ τε χῶματι καὶ τοῖς πύ-
 » γαις, πῦρ ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὕλην, καὶ ὡς βιαιότατα ἄμικταῖς τριή-
 » ρεσιν ἐπανελεύσαντες τὴν ναῦν ἐνσεύουσιν ἄκρῳ τῷ χῶματι. Αὐτοὶ
 » δὲ οἱ ἐν τῇ νηὶ καιομένη ἤδη ἐξενήξαντο οὐ χαλεπῶς· καὶ ἐν τούτῳ
 » ἢ τε φλόξ πολλὴ ἐνέπιπτε τοῖς πύργοις καὶ αἱ κεραταὶ περικλασθεῖσαι
 » ἐξέχεον εἰς τὸ πῦρ ὅσα ἐξάψιν τῆς φλογὸς παρεσκευασμένα ἦν. Οἱ
 » δὲ ἀπὸ τῶν τριηρῶν πλησίον τοῦ χῶματος ἀνακωχέοντες, ἐτόξουν
 » ἐς τοὺς πύργους ὡς μὴ ἀσφαλὲς εἶναι πελάσαι ὅσοι σθεσθήριόν τι τῇ
 » φλογὶ ἐπέφερον. Καὶ ἐν τούτῳ κατεχόμενων ἤδη ἐκ τοῦ πυρός τῶν
 » πύργων, ἐκδραμόντες ἐκ τῆς πόλεως πολλοὶ καὶ ἐς κολλήτια ἐμβαίντες
 » ἄλλη καὶ ἄλλη ἐποκείλαντες τοῦ χῶματος, τὸν τε χάρακα οὐ χαλεπῶς
 » διέσπασαν τὸν πρὸ αὐτοῦ προβεβλημένον καὶ τὰς μηχανὰς συμπάσας
 » κατέφλεξαν ὅσας μὴ τὸ ἀπὸ τῆς νεώς πῦρ ἐπέσχεν».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πυρπολικῶν. Περὶ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκθέτω ἐνταῦθα χάριν τῶν περιέργων ὅσα ἐπορίσθην ἐκ τινων ἀνεκδότων ὑπομνημάτων τοῦ πυρπολητοῦ Κωνσταντίνου Νικοδήμου πρὸς γινῶσιν τῆς παρασκευῆς, τῆς ἐφοπλίσεως καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Τὸ μεταποιοῦμενον εἰς πυρπολικὸν πλοῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ δύο πατώ-
 » ματα· τὸ ἐπάνω, ἥγεον τὸ κατὰστροφμα ἢ κατὰφραγμα, καὶ τὸ κάτω ἢ
 » ὑπόφραγμα, τὸ καινῶς λεγόμενον κοραδοῦρον· ὁμοίως δὲ τὸ πλοῖον εἰς

αίτιας τῆς μικρότητός του εἶχε μόνον τὸ ἐπάνω, κατεσκευάζετο τὸ κάτω ἐκ τοῦ προχείρου, διότι ἐπ' αὐτοῦ παρασκευάζοντο τὰ εἰς ἐμπροσθὺν ἀναγκαῖα. Γύρωθεν τῶν ἄκρων τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ κατὰ μήκος ἡνοίγοντο κατὰ σείραν στόμια, κοινῶς λεγόμενα ῥοῦποι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἦτον ἀνάλογος τοῦ μήκους τοῦ πλοίου, τὸ σχῆμα τετράγωνον, αἱ δὲ πλευραὶ δύο γαλλικῶν ποδῶν. Ἡνοίγοντο δὲ καὶ τέσσαρα στόμια δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ καταρτίου τῆς πῶρας· καὶ ὑποκάτω μὲν αὐτῶν καὶ δύο τριῶν ἄλλων ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς μέσης τοῦ πλοίου ἐτίθεντο πίθοι (βαρέλια) προσηλωμένοι, κλίνοντες πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ ἀνοικτὸν μὲν ἔχοντες τὰ ἐπάνω μέρος, τρυπημένον δὲ τὸ κάτω· ὑποκάτω δὲ ἐνὸς ἐκάστου τῶν λοιπῶν στομίων ἐτίθετο ἐσχάρα ὑπὸ τεσσάρων δοκῶν βασταζομένη ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ στομίου προσηλωμένων καὶ ἐπὶ τοῦ κάτω πατώματος στηριζομένων· ἐτίθεντο δὲ καὶ ἐπιστόμια εἰς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τῆς θαλάσσης μή ἐφαίρουμενα εἰμὴ καθ' ἣν ὥραν ἐπρόκειτο νὰ κατ' τὸ πλοῖον· ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω πατώματος προσηλοῦτο γύρωθεν ὅλου τοῦ πλοίου ἀπὸ τῆς μιᾶς θυρίδος τῆς πρύμνης μέχρι τῆς ἄλλης ἄσκεπτης τετράπλευρος σωλὴν ἐκ σανίδων, δύο δακτύλων ἔχων ὕψος καὶ πλάτος δύο ἥμισυ· ἀπὸ τοῦ σωλήνος δὲ τούτου ἐξεπορεύοντο ἄλλα ταυτόσχημα σωληνάρια ἀπολήγοντα ὑπὸ τὰς ἐσχάρας καὶ πίθους· τὰ δὲ ἐφόλκιον (ἐφόλκιον δὲ καλῶ ἐν τῇ συγγράμματι τούτῳ τὴν λέμβον τοῦ πυρπολικοῦ) ἐσύρετο πάντοτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς βολῆς ἡνοίγοντο συνήθως ἐκατέρωθεν τῆς πρύμνης δύο θυρίδες, καὶ δι' αὐτῶν ἐσύρετο τὸ ἐφόλκιον κατὰ τὰς περιστάσεις ποτὲ δεξιὰ καὶ ποτὲ ἀριστερὰ διὰ σχοινίων δεδεμένων πρὸς τὴν πῶραν τοῦ πλοίου· ἡνοίγοντο δὲ καὶ ἄλλαι θυρίδες ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου εἰς ἐπιτυχαστέραν φλόγισιν αὐτοῦ ἐν καιρῷ δι' εἰσαγωγῆς ἀέρος, καὶ εἰς ταχυτέραν διάδοσιν τῶν φλογῶν πρὸς τὰ ἔξω. Αἱ εἰς χρῆσιν δὲ ὕλαι ἦσαν ἡ πυρτίς, τὸ οἰνόπνευμα βαθμῶν 36 μέχρι 42, ἡ νάφθα, τὸ θεῖον, οἱ κληματάνθρακες, ἡ πίσσα, ἡ ρητίνη, αἱ δάδες καὶ τὰ ἐχνοπόδια (εἶδος φρυγάνων). Ἐκ τῶν πάντε δὲ πρώτων εἰδῶν κατεσκευάζοντο φλογιστικὴ σφαῖρα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἐρρίπτετο ἐν ξυλίνῳ ἀγγεῖῳ ποσότης τις πυρτίδος, ἐπεχέοντο οἰνόπνευμα καὶ νάφθα, καὶ ἀφ' οὗ ἔπινεν ἡ πυρτίς τὰ βρεπτά ταῦτα, ἐρρίπτοντο ἐν τῷ ἀγγεῖῳ θεῖον καὶ κληματάνθρακες τριπτοί, συνιμινγύνοντο ὅλα ταῦτα τὰ εἶδη, ἐρρίπτοντο καὶ αὐτὴς εἰς ζύμωσιν οἰνόπνευμα καὶ νάφθα, καὶ ἐκ τῆς συμπεφυρμένης ταύτης φλογώδους ὕλης ἐσχηματίζοντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος σφαῖραι καὶ ἐξηραίνοντο ἡλιαζόμεναι. Τὸ δὲ ἐσωτερικὸν τοῦ πλοίου, δηλαδὴ τὸ κάτω πάτωμα καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ βλέπον πρόσωπον τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ αἱ πλευραὶ αὐτοῦ, ἡλειφοντο διὰ πίσης, ρητίνης, οἰνοπνεύματος, θεῖου καὶ νάφθης. Καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἱ πρὸ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ πυρπολικοῦ προπαρασκευαί.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἐβάλλετο κατὰ πρῶτον ἐν ἐκάστη τῶν πρὸς τὴν πῶραν ἐστιῶν 15 ἕως 20 ὀκάδων πυρτίς ἐντὸς τῶν τρυπημένων πίθων ἢ καὶ πλείοστερα κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πλοίου. ἤλαττοῦτο δὲ βαθυ-

δὸν ἢ ξιπτομένη ποσότης ἐν ἐκάστη τῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐπάνω πατώματος ἄλλων ἐστιῶν ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρῶρας, καὶ ἀπετίθεντο ὑφ' ἐκάστην τῶν λοιπῶν δύο ἢ τρεῖς φλογιστικαὶ σφαῖραι καὶ ἐπ' αὐτῶν μέχρι τῆς ἐσχάρας μεταξὺ τῶν τεσσαρῶν δοκῶν ἐκίνοπόδια, ἐπὶ δὲ τῆς ἐσχάρας ὀρθοὶς ἐρρίπνιζοντο δὲ αὐταὶ καὶ τὰ ἐκίνοπόδια διὰ νάρθηος ἢ οἰνοπνεύματος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐπλησίαζε τὸν ἐχθρικόν, ἐρρίπταν πυρίτιδα εἰς τὸν μεγάλον σωλήνα ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας, προσέχοντες μὴ τύχη καὶ μείνη κενόν τι μέρος αὐτοῦ· ἐρρίπταν πυρίτιδα καὶ εἰς τὰ σωληνώρια, ἐξεσκέπαζαν τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπάνω πατώματος στόμια, καὶ ἐπέθεταν πύθους, τρυπητοὺς ὑποκάτωθεν, ἀνοικτοὺς ἐπάνωθεν, καὶ περιέχοντας ἀνὰ 40 ἢ 50 σφαῖρας καὶ ὀλίγην πυρίτιδα· ἐκρέμων δὲ ἐπὶ τοῦ δόλωνος (μπομπρέσσου) καὶ πύθον φέροντα τοιαύτας ὕλας ἐβάλλαν καὶ ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ ἐπάνω πατώματος ἀσκούς πλήρεις πίσσης καὶ βητίνης καὶ ἄγνεϊα πλήρη οἰνοπνεύματος καὶ νάρθηος· ἐτύλιζαν ὀπισθεν τοῦ πηδάλιου τοὺς κάλως εἰς προρύλαξιν αὐτοῦ· μετεβίβαζαν εἰς τὸ πλησιέστερον πολεμικὸν πλοῖον τὰς τροφάς, τὰ πορέματα, καὶ ὅ,τι περιττόν, καὶ ἥρῳτα ὁ πλοίαρχος τοὺς ναύτας, ἂν τις ἐξ αὐτῶν μικροψυχῆσας ἐνώπιον τοῦ κινδύνου ἐπαθῇ νὰ μεταβιβασθῇ εἰς ἄλλο πλοῖον.

Υφουμένου δὲ τοῦ σημείου τῆς μάχης παρὰ τοῦ ναυάρχου, ἐκρέμων οἱ πυροπολεῖται ἐπὶ τῶν ἀεροκεραίων ἀρπαγας (ταιγέλια) πρὸς ἀντιπαλόν, καὶ εἰσέρχοντό τινες τῶν ναυτῶν εἰς τὸ ἐφόλκιον ἔχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δύο κανόνια, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς πρύμνης τὸ δὲ ἐπὶ τῆς πρῶρας, καὶ ἐτοιμάζοντες ἐν αὐτῷ τὰ πάντα εἰς πλοῦν καὶ εἰς κωπηλασίαν ἀναπταν πῦρ ἐν σιδηρᾷ σκάφῃ ἐπὶ τῆς πρῶρας αὐτοῦ κειμένη καὶ τὸ μετέφεραν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ πλοίου κατὰ τὰς περιστάσεις μὴ πάθῃ τι πυροβολούμενον, διότι δι' αὐτοῦ ἤλπιζαν τὴν σωτηρίαν τῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὥρμα τὸ πυροπολικόν ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὑπὸ τὴν ἀδιάκοπον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κανονοβολήν καὶ τουρκαβολήν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπολέμουν δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ πυροπολικῷ ἔχοντες συνήθως δύο κανόνια πρὸς τὴν πρύμνην. Συνέβαινεν ἐνίοτε γαλήνη, καὶ τὰ τουρκακὰ πλοῖα ἔστελλαν τοὺς δορυμῖνας (κατσαμπάσια) εἰς συλλήψιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπίστρεφον συνήθως ἀπρακτοὶ ἐξ αἰτίας τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιδειξιοτήτος τῶν Ἑλλήνων.

Καθ' ἣν δὲ στιγμήν ἐπρόκειτο νὰ ξιφθῇ τὸ πυροπολικόν ἐπὶ τὸ ἐχθρικόν πλοῖον, ἐπεθεωροῦντο τὰ πάντα ἂν ἦσαν ἐν τάξει, ἐνδιέμενον ὁ πλοίαρχος καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ναῦται, καὶ οἱ λοιποὶ κατέβαιναν εἰς τὸ ἐφόλκιον· οἱ δὲ μείναντες, ἀφ' οὗ ἐκόλλων τὸ πυροπολικόν, ἔδεναν τὸ πηδάλιον ὕπου ἔπρεπε καὶ ἐρρίπτοντο καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἐφόλκιον. Ὑστερος δὲ πάντων ὁ πλοίαρχος, καὶ τότε ὁ ἱστάμενος παρὰ τὴν καιρὴν ἀνδρακίαν ἐντὸς τοῦ ἐφολκίου ἐρρίπτειν αὐτὴν διὰ χαλκίνης κυψέλης ἔσω τῶν ἐπὶ τῆς πρύμνης ἢ τῶν πλευρῶν τοῦ πυροπολικοῦ θυρίδων, δηλαδὴ ὅθεν ὁ κίνδυνος ἦτον ὀλιγώτερος, καὶ χύσεως ἀπερχομένου τὸ ἐφόλκιον καὶ διεσώζοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου παρακολουθοῦντος ἐπὶ τῷ

σκοπῶ τούτῳ ὅσον ἐδύνατο πλησιέστερον τὸ πυρπολικόν. Ὁ κυριεύων δὲ φόβος τοὺς Τούρκους ἐπὶ τῇ θέρᾳ τοῦ πλησιάζοντος πυρπολικοῦ καὶ ἡ ἐντεῦθεν σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἦσαν ἀνέκφραστα.

(γ.)

Περὶ τοῦ πλοίου τούτου ὄρα κεφάλαιον III'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

(α.)

Εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μεγάλου φόβου, ὃν συνέλαβαν οἱ πρόξενοι τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν καὶ πρὶν συμβῶσι τὰ δυστυχήματα ταῦτα, ἐκδίδω τὸ ἀκόλουθον γράμμα σταλὲν παρ' ὅλων ὁμοθυμαδὸν μεσουντος τοῦ μαΐου πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ τόπου. Ἐντεῦθεν φαίνεται ἡ δεινὴ θέσις τῆς Σμύρνης.

« Ἐπιστεύαμεν ὅλοι ἀδιστάκτως τὴν πλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεών σας·
 » ἀλλὰ παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις σας τὰ κακὰ ὄχι μόνον δὲν ἔπαυσαν,
 » ἀλλὰ καὶ ἠῤῥησαν· συνηῤῥησαν διὰ τοῦτο καὶ οἱ φόβοι τῶν γυναικῶν
 » μας καὶ τῶν τέκνων μας. Πιστεύομεν, ὅτι ἐνηργήσατε ὅ,τι ἐδυνήθητε.
 » Ἀλλὰ δὲν εὐρίσκεται· τάχα τρόπος συντελεστικώτερος πρὸς πλήρωσιν
 » τῶν ὑποσχέσεών σας; ὕβρεις καὶ ἀπειλαὶ ἐξερεύγονται καθ' ἡμέραν
 » ἀπὸ τοῦ συναθροιζομένου ὄχλου διασπείρουσαι τόσον τρόμον εἰς τὴν
 » ἐνορίαν τῶν Φράγκων, ὥστε τὸ μᾶλλον κινδυνεῦον αὐτῆς μέρος κατέ-
 » φυγεν εἰς τὸ ἄλλο. Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων δὲν εἶναι δυνατόν
 » νὰ διαρκέσῃ. Οἱ Φράγκοι εὐρίσκονται ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν
 » συνθηκῶν· ὁ σουλτάνος τοὺς ἔθεσε πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν
 » ἀνδρείων του γενιτσάρων· αἱ συνθήκαι τοῖς ὑπόσχονται ἀσφάλειαν· ἂν
 » ἐναντίον τῶν ἱερῶν τούτων δικαίων δὲν παύσωσιν αἱ κατ' αὐτῶν ὕβρεις
 » καὶ οἱ μέχρι θανάτου φοβερισμοὶ ἐξ αἰτίας πάλης ἀλλοτριᾶς θ' ἀναγ-
 » κασθοῦν νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς ἀσφάλειάν των τὸ ναυτικόν των καὶ
 » νὰ φύγωσι διὰ παντός ἐκ πόλεως, ἥτις τόσον ἤκμαζε πρὸ ὀλίγου ἐξ
 » αἰτίας τῆς ὁμονοίας τῶν ἐγκατοίκων, καὶ τὴν σήμερον καταπατᾷ ὅλα τὰ
 » καθήκοντα τῆς φιλοξενίας. Τί θὰ καταντήσῃ ἡ πόλις αὕτη, ἂν πέσῃ τὸ
 » ἐπὶ τόσους αἰῶνας πλουτίσαν αὐτὴν ἐμπόριον; τί θὰ καταντήσουν αἱ
 » πέριξ πεδιάδες της, ἂν οὐδεὶς ἀγοράσῃ πλέον τὰ προϊόντα της; μὴ λη-
 » σμονήσατε, ὅτι διὰ τοιαύτας αἰτίας παλαιαὶ καὶ πλούσιαι πόλεις ἔπεσαν.
 » Ἐξ αἰτίας τῆς παύσεως τοῦ ἐμπορίου τῆς Σμύρνης ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦδε
 » τὰ εἰσοδήματα τοῦ τελωνείου. Πολλαὶ χιλιάδες κατοίκων εἶναι ἄργοι.
 » Ἡ φήμη τῶν τωρινῶν κακώσεων θὰ διαδοθῇ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ
 » θὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ὅσοι ἔμελλαν νὰ φέρωσιν ἐδῶ
 » πλοῦτη δὲν ἔρχονται πλέον, καὶ τὰ ἔξωθεν εἶδη θ' ἀκριβύνουν διπλά-
 » σιον ἢ καὶ τετραπλάσιον. Ἀνδρεῖοι γενίτσαροι, φρόνιμοι γέροντες, ἄρ-

» χηγαὶ στρατιωτικοὶ οἱ ἔχοντες τὰ ὄπλα, μεταχειρισθῆτέ τα εἰς παύ-
 » σιν τῆς γενικῆς δυσπιστίας· ἐπαγρυπνεῖτε τοὺς βασιλιάδας σας, ἀφοπλί-
 » σατέ τους, ἀλλὰ μὴ στερεῖσθε τῶν διὰ σᾶς ἐργαζομένων χειρῶν καὶ
 » πρὸ πάντων μὴ συγχέετε ἡμᾶς καὶ ἐκείνους· ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ἂν εἶχαν
 » οἱ ἡμέτεροι κακοὺς σκοποὺς, ἡμεῖς πρῶτοι θὰ τοὺς ἐμποδίζαμεν. Δὲν
 » ἔχομεν ὀλιγώτερον συμφέρον. Τὸ συμφέρον τῶν Φράγκων εἶναι τὸ
 » συμφέρον τῶν Μουσουλμάνων. Μὴ ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ συμπεριλαμ-
 » βάνωσι καὶ ἡμᾶς οἱ μὴ εἰδότες τὰ πράγματα εἰς τὰ ἐκδικητικὰ τῶν
 » σχέδια· ἐμποδισατέ τοὺς ἐπίσης νὰ παιδεύωσι τοὺς ἀθῶους διὰ τὰ
 » πταίσματα τῶν ἀποστατῶν. Οἱ ἀποστάται μόνον εἶναι ἄξιοι τιμωρίας,
 » καὶ ἡ τιμωρία τῶν δὲν θὰ ἀργήσῃ· διδάξατε τοὺς ἀμαθεῖς, φωτίσατε
 » τοὺς τυφλοὺς τοὺς βάλλοντάς σας εἰς κίνδυνον, εἵπατέ τοις νὰ μὴ πι-
 » στεύωσιν, ὅτι ἔχετε φερμάνι διατάττον τὸν ἐξολοθρευμὸν ὅλων τῶν
 » Χριστιανῶν. Ἄν μᾶς ἀσφαλίσετε τὴν ζωὴν, δὲν θὰ παύσωμεν φέρον-
 » τε εἰς τὴν πόλιν σας πλοῦτον καὶ ἀφθονίαν· ἀλλ' ἂν δὲν παύσωσιν αἱ
 » ὕβρεις καὶ αἱ ἀπειλαί, σᾶς λέγομεν, ὅτι ἀναχωροῦμεν εἰς τὰ ἴδια».

(β.)

Ἄν ὑποθέσῃ τις ὅτι ἐνοχοποιῶ τοὺς Τούρκους ὑπὲρ τὸ δέον, τὸν πα-
 ραπέμπω εἰς τὸ ΧΙ κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως
 τοῦ Ῥαφενέλου, συγγραφέως ἁλλοεθνοῦς καὶ καθολικοῦ, ἀλλ' αὐτόπτου
 ὅσων διηγεῖται περὶ Σμύρνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

(α.)

Ἐναπέμεινάν τινες γυναῖκες μετὰ τῶν τέκνων, ὡς ἀπόντων τῶν
 ἀνδρῶν.

(β.)

Παρόμοιόν τι ἐπραξαν καὶ οἱ Πέρσαι ὅτ' ἐπολιόρκουν τὰς Ἀθήνας.
 Ἰδοὺ τί διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος βιβλ. Η'.

» Οἱ δὲ Πέρσαι ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλεως ὄχθον, τὸν
 » Ἀθηναῖοι καλέουσι Ἀρήιον πάγον, ἐπολιόρκεον τρόπον τοιόνδε· ὅπως
 » στυπεῖον περὶ τοὺς ὁστούς περιθέντες ἄψειαν, ἐτόξευαν ἐς τὸ φράγμα».

(γ.)

Ἀξίαν σημειώσεως κρίνω τὴν πρὸς τὸν πρόκριτον τῶν Καλαρρύτων
 Κωνσταντῖνον Τουρτούρην ἀκόλουθον ἐπιστολὴν ἀπαιδεύτου τινὸς Ἀλ-
 θανοῦ, τοῦ Ἰδραήμ-Πρεμέτη, δυνά τὰ ἐν αὐτῇ ὕγι· καὶ γενναῖα φρο-
 νήματα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν ἀντέγραψα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ταῦτο-
 λεξεῖ, χρησιμεύει καὶ ὡς παράδειγμα τοῦ ἐν κοινῇ χρήσει ὕφους τοῦ
 ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛ. ΕΠΑΝΑΣΤ. ΤΟΜ. Α'.

γράφειν παρά τοῖς πλείστοις τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ἡμικαίδευστων ἐπιστολογράφων ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλήπασα Τεπελενλή.

«Κατὰ πολλὰ ἡγαπημένε μου κύρ Κωσταντῇ σέ χαιρετῶ ἀδελφικῶς
καὶ σοῦ φιλῶ τὰ μάτια.

» 1821, ἰουλίου 4, Καλαρύτες

«Ἐλαβα τὸ ἀγαπητόν μου γράμμα σου καὶ εὐχαριστῶ τὴν ἀδελφί-
κην ἀγάπην σου καὶ φιλίαν· εἶδα καὶ τὰ ὅσα φιλικὰ μοῦ λέγεις καὶ
τὰ ἐκατάλαβον, διὰ τοῦτο σοῦ ἀποκρίνομαι. Ἐγώ, φίλε μου, καλὰ εἰσεύ-
ρεις, ὅτι ἐστάθην ἐδῶ ἀπὸ τοὺς πολυχρονεμένους βεζιράδες μου διὰ
φύλαξιν σας, μαντὰμ ὅπου τὰ ταξεράτια τοῦ πολέμου ἔτσι εἶναι, φίλε
μου, ἐγὼ δὲν ἔλαβα τὴν χώραν σας οὔτε ἐλτιξίμ, οὔτε βοηθοδαλίκη,
μὲ ὅλον ὅπου ἦλθα καθὼς ἐδῶ καὶ ἔφαγα ψωμὶ εἰς τὴν χώραν σας, δὲν
σας ἀγάπησα τὸ ζαράρι, ἀμὴ ἔβανα τὸ κεφάλῃ του διὰ τὸ διάφορόν
σας καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σας. Ὅμως τὸ ἐπήρετε λάθος καὶ ἔπρεπε νὰ
μᾶς τὸ εἰπῇτε ἐσκερὲ, ὅτι ἡμεῖς ἄξιοι διὰ πόλεμον δὲν εἴμασθαι,
καὶ ἡ αὐθεντία σας νὰ πάρειτε τὰ μέτρα σας· τότε ἡμεῖς ἀληθινὰ
ἐπέρναμεν τὰ μέτρα μας καὶ δὲν ἀκολουθοῦσαν αὐτὰ ὅπου ἀκολου-
θησαν τὰ ταξεράτια τοῦ πολέμου ἔτσι εἶναι· διὰ δὲ τὸ νὰ μοῦ γρά-
ψης ὅτι εἴμασθαι πέντε ἀδελφία καὶ ὅλα εἰς τὸν πόλεμον, εἶναι ἀλή-
θεια, καὶ ἐγὼ ὅπου ζῶ μὲ ἔδωσεν ὁ Θεὸς καὶ βιὸ καὶ τσευτιλίκια
καὶ ἡμπορῶ νὰ ζήσω αὐθεντικῶς· μαντὰμ ὁ ἀνθρώπος εἰς τοῦτον τὸν
ψεύτικον τὸν τουνιά μίαν φορὰν θὰ ἀποθάνῃ, καθὼς μίαν φορὰν γεν-
νᾶται, ὅμως πρέπει, φίλε μου, νὰ ἀποθάνῃ μὲ πίστιν, μὲ τιμὴν καὶ
μὲ ὑπόληψιν, καὶ ἵταετι εἰς τὰς βασιλικὰς προσταγὰς· καὶ ὅποιος
ἀπεθάνει ἔτσι, αὐτὸς εἶναι τιμημένος εἰς τοῦτον τὸν τουνιά. Ἐγώ,
φίλε μου, στοχαζομαι πῶς ἔχω πίστιν, τιμὴν, ὑπόληψιν καὶ ἵταετι εἰς
τὸ δεβλέτι, καὶ δὲν κάμνω αὐτὸ, ὅτι ἐγγίζω τὴν πίστιν μου καὶ τιμὴν
μου, καὶ ἔχω ἀπόφασιν μαζὺ μὲ τὸν Χουσεΐναγα καὶ Ματούσιγα
νὰ σταθοῦμεν κατὰ τὴν τιμὴν μας καὶ νὰ ἀποθάνωμεν μὲ αὐτήν.
Ἡμεῖς διὰ αὐτὴν τὴν τιμὴν ἀποφασίζομεν νὰ πολεμήσωμεν ἀνδραγω-
μένως ἕως ὅπου ἔχωμεν ζαερέν, καὶ ἔπειτα ὅπως μᾶς τὸ ἔχει ὁ Θεὸς
ταξεράτι. Δὲν ἔπρεπε νὰ κάμετε αὐτὸ τὸ λάθος, μάλιστα ὁ ἀδελφός
σου, ὅταν ἐκινήσαμεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα, μοῦ ἔδωσεν ὅλην τὴν πίστιν
του καὶ ἔδωσα ὅλην τὴν πίστιν μου, ὅπου ἔξω ἀπὸ μίαν πίστιν τὸν
ἐκάμα ἀδελφόν. καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε αὐτὸς νὰ κάμῃ αὐτὸ
τὸ λάθος καὶ νὰ ἐγγίξῃ τὴν τιμὴν του εἰς ἐμένα καὶ νὰ ἀκολουθή-
σουν αὐτὰ ὅπου ἀκολουθῆσαν· καὶ μάλιστα εἶσαι βέβαιος ὡς μοῦ
τὸ γράφεις ὅπου εἰς ἕναν χρόνον μοῦ ἠκολούθησαν τὰς ταξεράτια.
Διὰ τὴν, φίλε μου, ἂν ἀποφασίζετε νὰ ἀλλάσῃτε ἐπακόσους Ἀρ-
θανίτας, μὴ στοχασθῇτε νὰ ἀλλάσῃτε τὴν Ἀσθάνιτιάν, καὶ ὅποιος ἤθε-
λεν αὐτὰ τὰ ἀνακατώματα καὶ αὐτὰ τὰ κακὰ, ὥς τὸ ἔβρα ἀπὸ τὸν
Θεόν. Ἐγὼ κάνω τέλος εἰς τὸ γράμμα μου μὲ τοῦτο, ὅτι μὴ στοχα-
σιγῇτε ὅπου ἐκλεισθήκαμεν ἡμεῖς καὶ ὅποιος ἤθελεν ἀπὸ τοῦφεκι,
τὸ στοχαζέτε ὅτι κλείονται καὶ ἄλλα διὰ τὴν τιμὴν τους καὶ βε-

» ρέδες γίνονται καὶ εἰς τοὺς βασιλιάδας, καὶ ἐντροπὴ δὲν εἶναι. Φίλε
 » μου, ἐγὼ θέλω ἀνταμῶσω καὶ τὸν Χουσεΐναγα καὶ τὸν Ματούσιαγα
 » νὰ τοὺς εἰπῶ τοὺς χαιρετισμούς σου νὰ μοῦ δώσουν τὴν γνώμην τους,
 » καὶ νὰ ἔχω τὸ τσεβάπι σου, καὶ ὑγίαινε.

«Ὁ φίλος Σας

» Ἰμπραήμ Πρεμέτης».

(Τ. Σ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

(α.)

Ἡ λέξις «Ἐπτάνησος» ἐγράφετο ἕως χθὲς διὰ δύο ν' καὶ οἱ περιώ-
 νυμοι Εὐγένιος, Θεοτόκης, καὶ Κοραῆς διὰ δύο ν τὴν ἔγραφον καὶ αὐτοί.
 Οἱ πλείστοι σήμερον τὴν γράφουν δι' ἑνὸς θεωροῦντες ἴσως ἀδικαιολό-
 γητα τὰ δύο· ἀλλ' ἰδοὺ τί λέγει ὁ Σπράβων ἐν βιβλίῳ II' περὶ τοῦ
 πλεονάζοντος ν.

«Κατὰ δὲ τὸν παρθμόν, τὸν μεταξὺ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λέσβου, νη-
 » σία ἐστὶ περὶ εἴκοσιν. . . . Καλοῦνται δ' Ἐκατόννησοι συνθέ-
 » τως, ὡς Πελοπόννησος, κατὰ ἔθος τι τοῦ ν γράμματος πλεονάζοντος
 » ἐν τοῖς τοιούτοις, ὡς Μυόννησος καὶ Προκόννησος λέγεται καὶ Ἀλόν-
 » νησος, ὥστε Ἐκατόννησοί εἰσιν, οἷον Ἀπολλωνόνησις».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

(α.)

*Ανηγορεύθησαν μετὰ ταῦτα μέλη τῆς γερουσίας ὁ Π. Πατρῶν Γερ-
 μανὸς καὶ ὁ Ἀσημάκης Ζαήμης.

(β.)

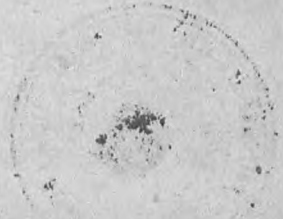
*Ἡ γερουσία ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τῶν μὲν τροφίμων, ἵνα μὴ
 πεινάσῃ ὁ τόπος· τῶν δὲ λοιπῶν προϊόντων ἵνα μὴ οἰκαιοποιῶνται οἱ
 ἰδιῶται τὰ δημόσια, ὅ ἐστι τὰ Τουρκικά, καὶ τὰ πωλῶσιν ὡς ἴδια.

Σταφύλια

Σταφύλια

Σταφύλια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ.

			No 3
--	--	--	------

900

ΤΡ Τριούπης, Σ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

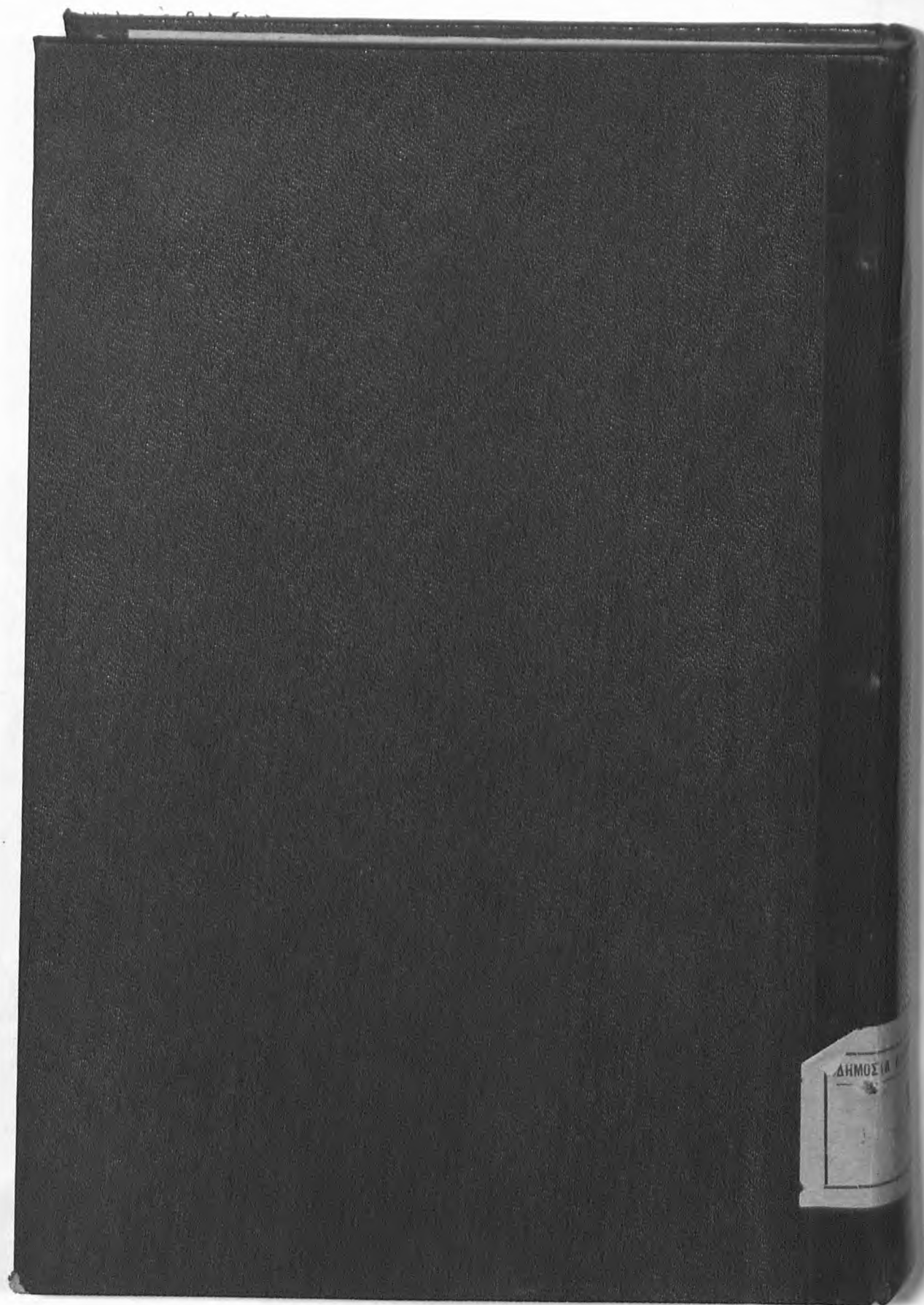
ἀριθ. χρ. 233

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας